

Akabuu Titõi Idei Ilaa

Monkole New Testament

Contents

Matie	1
Laabaau jiida iyi Maaku í kɔ si tiaɛ	42
Laabaau jiida iyi Luku í kɔ	67
Laabaau jiida iyi Zāa í kɔ	109
Icei Woo Bɛ ŋa	139
Tia iyi Pɔlu í cea inɛi Romu ŋa	177
Tia sinte iyi Pɔlu í kɔa inɛi Kɔrɛnti ŋa	194
Tia minjisia iyi Pɔlu í kɔa inɛi Kɔrɛnti ŋa	211
Tia iyi Pɔlu í cea inɛi Galati ŋa	222
Tia iyi Pɔlu í cea inɛi Efɛzu ŋa	228
Tia iyi Pɔlu í cea inɛi Filipi ŋa	234
Tia iyi Pɔlu í cea inɛi Kolosee ŋa	238
Tia sinte iyi Pɔlu í kɔa inɛi Tesalonika ŋa	242
Tia minjisia iyi Pɔlu í kɔa inɛi Tesalonika ŋa	246
Tia sinte iyi Pɔlu í kɔa Timɔtee	248
Tia minjisia iyi Pɔlu í kɔa Timɔtee	253
Tia iyi Pɔlu í kɔa Titee	257
Tia iyi Pɔlu í kɔa Filemɔɔ	259
Tia iyi à kɔa inɛi Ebeɛ ŋa	260
Tia iyi Zaaki í kɔ	273
Tia sinte iyi Pieɛ í kɔ	278
Tia minjisia iyi Pieɛ í kɔ	283
Tia sinte iyi Zāa í kɔ	286
Tia minjisia iyi Zāa í kɔ	290
Tia mɛɛtasia iyi Zāa í kɔ	291
Tia iyi Zudu í kɔ	292
Tiai Kuyɛi Zāa	294

Akabuu Titōi Idei Ilaa

Monkole New Testament

Language: Monkole (Mokole)

Provided by: SIM International

This print-on-demand edition of Scripture is produced and provided at cost by the Digital Bible Society in partnership with the Bible League of Canada, Open Doors International, and other missions and translation agencies. To order additional copies of this or other Bibles, please visit www.dbs.org (USA), www.bibleleague.ca (Canada), and www.opendoors.org (Europe).

Copyright and Permission to Copy

Copyright © 2006 SIM International

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-No Derivatives license 4.0. You may share and redistribute this Bible translation or excerpts from it in any format, provided that:

You include the above copyright information.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

PDF, ePub, and MOBI Bible covers and design are copyrighted 2017 by the Digital Bible Society (www.dbs.org).

PDF generated on 2017-08-24 from source files dated 2017-08-24.

c429a4fb-615e-50b1-8b7b-4b728fcff33e

ISBN: 978-1-5313-0425-6

Laabaau jiida iyi Matie í kɔ

Dimii nyaanzei Jesu Kirisi ɲa

(Cɔ Luku 3:23-28)

1 Dimii nyaanzei Jesu Kirisi ɲa wee. Jesu Kirisii í je tɔkui Davidi, nɔ Davidi mɔ wa je tɔkui Aburahamu.

²Aburahamui í bɪ Izaaki, Izaaki mɔi í bɪ Zakɔbu. Zakɔbu mɔi í bɪ Zuda do igbɛ do ifɛ ɲa. ³Zuda do Tamaa aboɛ ɲa mɔi à bɪ Faresi do Zara. Faresi mɔ í bɪ Esiromu. Esiromu mɔ í bɪ Aramu. ⁴Aramu mɔ í bɪ Aminadabu. Aminadabu mɔ í bɪ Nasɔɔ. Nasɔɔ mɔ í bɪ Salamɔɔ. ⁵Salamɔɔ do Rahabu aboɛi à bɪ Boazi. Boazi mɔ do Rutu aboɛi à bɪ Obedi. Obedi mɔ í bɪ Izai. ⁶Izai mɔ í bɪ Davidi iyi í na í je ilaaluu.

Davidiu mɔ í bɪ Salomɔɔ. Iyei Salomɔɔui í je aboi Urii iyi Davidi í sou. ⁷Salomɔɔ mɔ í bɪ Roboamu. Roboamu mɔ í bɪ Abia. Abia mɔ í bɪ Azafu. ⁸Azafu mɔ í bɪ Zozafati. Zozafati mɔ í bɪ Zoramu. Zoramu mɔ í bɪ Oziasi. ⁹Oziasi mɔ í bɪ Zoatamu. Zoatamu mɔ í bɪ Akazi. Akazi mɔ í bɪ Ezekia. ¹⁰Ezekia mɔ í bɪ Manasee. Manasee mɔ í bɪ Amɔɔ. Amɔɔ mɔ í bɪ Zoziasi. ¹¹Zoziasi mɔ í bɪ Zekonia do ifɛ ɲa si waati iyi ilaalui Babilɔni, ilu nlaui, í jeinei Izireli ɲa igũ í neɔ ɲa si ilɛ.

¹²Si anyii iyi à neɔ ɲa ikpa Babilɔni ɲɔi Zekonia í bɪ Salateli, nɔ Salateli mɔ í bɪ Zorobabeli. ¹³Nɔ Zorobabeli mɔ í bɪ Abiudu. Abiudu mɔ í bɪ Eliakimu. Eliakimu mɔ í bɪ Azɔɔ. ¹⁴Azɔɔ mɔ í bɪ Sadɔku. Sadɔku mɔ í bɪ Akimu. Akimu mɔ í bɪ Eliudu. ¹⁵Eliudu mɔ í bɪ Eleazaa. Eleazaa mɔ í bɪ Matani. Matani mɔ í bɪ Zakɔbu. ¹⁶Nɔ Zakɔbu mɔ í bɪ Zozefu mɔkɔi Maari, nɔ Maari mɔi í je iyei Jesu iyi à ya kpe Kirisi.

¹⁷Beebei si dimi ɲau hai waatii Aburahamu wa hee ku naa si waatii Da-

vidi, tɔku ikã ikã maatɛɛi í wee. Hai bi Davidi má ku naa si waati iyi à bɔɔ ɲa Babilɔni tɔku ikã ikã maatɛɛi í wee. Si anyie, hai waati iyi à bɔɔ ɲa Babilɔni ku naa si waati iyi à bɪ Jesu iyi à ya kpe Kirisi tɔku ikã ikã maatɛɛi í wee má.

Kubii Jesu Kirisi

(Cɔ Luku 2:1-7)

¹⁸Yaase bei à bíɔ Jesu Kirisi wee. Hai waati iyi Maari í wee mudɛɛi à mua Zozefu. Amma hee a maa tɔtɔ sɛɛ Maari í ne asɪ do gbugbãi Hundei Ilaaɔ. ¹⁹Zozefu mɔkɔɔu wee ine dee dee. Kù bi ɲu ku dasi Maari anyɔ si bantumaa. Na ɲɔi í ce í dasi idɔ ɲu ku kɔsɛ si asii. ²⁰Si bei wa lasabu beebe ɲɔi amalekai Aɔ Lafɛɛ í naa í sɔɔ si ala í ni, Zozefu, awɔ tɔkui Davidi ilaaluu, mà ce ɲɔi i so Maari, mudɛɛ iyi à muɛu. Dasie kpasɛ. Asɪ iyi í neu be, do gbugbãi Hundei Ilaaɔi. ²¹Á bɪ ama inemɔkɔ nɔ í sɔɔ Jesu. ɲɲui á faaba inɛ ɲa hai si dulum du ɲa.

²²Mii ɲau ihɛ fei í cei ku ba ide iyi Aɔ Lafɛɛ í tako í sɔ walii Ezai ku sisia ine ɲau ku kɔ, ²³iyi í ni, Mudɛɛ gɔ iyi kù mà mɔkɔ á na ku ne asɪ. Á bɪ ama inemɔkɔ, Nɔ a kpoo Emanuei. Yaasei iriui í je Ilaaɔ í wee do awa.

²⁴Iyi Zozefu í ji ɲɔi í ce bei amalekau í sɔɔ, í dasi Maari kpasɛɛ. ²⁵Amma ɲɔɔ a kù tɔtɔ sɛɛ hee í koo í bíɔ ama inemɔkɔɛ. Nɔ Zozefu í sɔɔ Jesu.

Woo mà ɲa à naa Jesu ku cɔ hai nunui daakɔ

2 Á bɪ Jesui Betelehemu si ilei Zudee si waatii amanlu Herodu. Si anyii kubie woo mà yaasei andaiya gɔ ɲa à naa Zeruzalemu hai nunui daakɔ, ²nɔ à bee à ni, iwoi ilaalui Zuifu ɲa iyi à bɪ nseui í wa. Hai nunui daakɔi à ye andaiyae í fita, ɲɔi à naa ku tɔɛ.

³Iyi amanlu Herodu í gbɔ ideu, ɲɔi inɛ í fɔ, bɛɛbe mɔi inei Zeruzalemu ɲau fei inɔ ɲɲa í fɔ. ⁴Ƴɔi í tɔtɔ inɛ ngboi woo weei Ilaaɗ ɲa do woo kɔ inɛ ɲa si wooda ɲa fei nɔ í bee ɲa tengi bii à ni aa bí Ine iyi Ilaaɗ í cicau. ⁵Ƴɔi à jɛaa à ni, Betelehemui si ilei Zudee domi bɛɛbei walii Miseen í tako í kɔɔ wo, ⁶í ni, Ilaaɗ í ni, Inɛ inei Betelehemu ɲa, si ilei Zudee, Ntɔ ntɔ, ilu ɲɲɛ kù kere si ilu nlai Zudee ɲa fei, Si na iyi í jɔ hai si ilu ɲɲɛi ilaaluu á fita Ine iyi á gbã inɛi Izireli, inɛm ɲa.

⁷Ƴɔi Herodu í jɔ à kpe woo mà ɲau do asii, í bee ɲa si waati iyi andaiyau í fita dee dee. Nɔ à sɔɔ. ⁸Iyi í gbɔ bɛɛbe nɔ í sɔ ɲa í ni a bɔ Betelehemu a koo a bee yaasei amau wa sãa sãa. Bii à yɔɔ nɔ a ɲyi wa a naa a sɔ ɲɲu ku ba ɲɲu mɔ ɲɲu koo gulea.

⁹Iyi à gbɔ ideeu à tã, ɲɔi à dasi kpãa. Nɔ andaiya iyi à tako à ye hai nunui daakɔu í nyi í cua ɲɲa má hee tengi bii amau í wa, í bei í leekí lele be cau. ¹⁰Iyi à ye andaiyau í leekí bɛɛbe, ɲɔi idɔ ɲɲa í dɔ hee í caa. ¹¹Nɔ à lɔ ile be ɲɔi à ye amau do Maari iyee. Nɔ à gule à tɔɔɛ. Nɔ à fũ bɔgɔi amani ɲɲa à nya wura à muua, do tularɛ iyi à ya jo do ikpo ku dɔ inunu iyi à ya kpe miru.

¹²Si anyie Ilaaɗ í sɔ ɲa si ala í ni a maà nyi bi amanlu Herodu má. Nɔ à too kpãa mmu à nɛɔ ilei ide ɲɲa.

Zozefu ɲa à sa à ne ilei Ezibiti

¹³Iyi woo mà ɲau à to anyi à ne, nɔ amalekai Aɗ Lafɛɛ í naa bi Zozefu si ala í ni, dede i so amau do iyee i sa i nɛɔ ɲa ilei Ezibiti, domi Herodu á de amau ku kpa. I koo i buba be titã hee aɲɔ iyi an na n ni i nyi wa má ɲa.

¹⁴Na ɲɔi í jɔ Zozefu í dede idũ í so amau do iyee í nɛɔ ɲa Ezibiti. ¹⁵Bei à buba hee Herodu í koo í ku. Iyi be í cei ku ba ide iyi Aɗ Lafɛɛ í sɔ waliie ku sisia

ine ɲau ku kɔ, si bei í ni, hai Ezibitii ñ kpe amam wa.

À kpa ama keeke ɲa

¹⁶Ƴɔi amanlu Herodu í ye iyi woo mà andaiya ɲau à lele ɲɲui, ɲɔi idɛ í kɔ jida jiida. Ƴɔi í ce dooi waati iyi woo mà ɲau à ye andaiyau í fita, ɲɔi í jɔ à koo à kpa ama inɛmɔkɔ kpɔtɔɔ ɲa hee ku koo si do amai adɔ minji ɲa fei si ilui Betelehemu do ilekɔe ɲa fei. ¹⁷Bɛɛbei ide iyi walii Zeremi í fɔu í ce. Í ni, ¹⁸À gbɔ anu ku dɔ si ilui Rama.

À gbɔ inɛ ɲa à kpata, À waa cã buubuu. Asee, Raselii wa kpata na irii amaɛ ɲa. Nɔ à bɔ ku lelee, Amma í kɔ ku gbɔ kuleleu Si na iyi í jɔ amaɛ ɲa a kù weɛ má.

Zozefu ɲa à baa hai ilei Ezibiti

¹⁹Si anyie Herodu í naa í ku, ɲɔi amalekai Aɗ Lafɛɛ í naa bi Zozefu si ala ilei Ezibiti be, ²⁰í ni, dede i so amau do iyee i nyiɔ ɲa ilei Izireli. Inɛ ɲa iyi à waa de amau ku kpa à ku.

²¹Nɔ Zozefu í dede í so amau do iyee à nyi ilei Izireli má. ²²Amma í gbɔ iyi Aakelausii í je bommai baaɛ Herodu si ilei Zudee, ɲɔi wa ce nɔi ku bɔ ku buba be. Nɔ Ilaaɗ í sɔɔ si ala má í ni ku bɔ ilei Galilee. Ƴɔi í teki í bɔ Galilee si bei Ilaaɗ í sɔɔ. ²³Nɔ í koo í buba Nazareti. Bɛɛbei idei walii ɲau í kɔ, si bei à ni aa kpoo inɛi Nazareti.

Waazoi Zãa woo dasi inyi

(Cɔ Maaku 1:1-8; Luku 3:1-18; Zãa 1:19-28)

3 Waati bɛɛbei, Zãa woo dasi inyi í naa wa ce waazo si gɔɔɔ Zudee. ²Í ni, i kpaasi idɔ ɲɲɛ ɲa domi waati í maai iyi Ilaaɗ á na ku je bommae. ³Idei Zãaui walii Ezai í fɔ wo, si waati iyi í ni, À gbɔ imui inɛ gɔ wa dɔ anu si gɔɔɔ wa ni,

I teese kpāai Lafēe ku te ŋa.

⁴Zāa wa dasi ibɔi ntoi kpoockpo, nɔ wa dī santikii bata. Ketengbo do nyikōi sakoi í je ijee. ⁵Nɔ inɛ ŋa à naa bi tee hai Zeruzalemu do hai ilei Zudee fei do hai ilu ŋa iyi à wa cingaai idoi Zuudēeu fei. ⁶À ce tuubai dulum du ŋa nɔ à jò Zāa í dasi ŋa inyi si idoi Zuudēeu.

⁷Farisi do Sadusi ŋa mɔ à waa naa bi tee aŋa nkɔ nkɔ ku ba ku dasi ŋa inyi. Iyi Zāa í ye ŋa ŋɔi í sɔ ŋa í ni, inɛ inɛ buu ŋa bei njo wukuku, yooi í sɔ ŋe í ni í saa idɔkōi Ilaaɔ iyi í maai wa. ⁸Na ŋɔ, i ce kookoosu jiida i nyisið iyi ì kpaasi idɔ ŋa. ⁹I maà tamaa mà aa ba faaba ŋa si na iyi í jò ì ya maa ni ì je tɔkui Aburahamu ŋa. An sɔ ŋe, Ilaaɔ á yɔkɔ ku so kuta ŋau ihē ku ce ŋa tɔkui Aburahamu ŋa. ¹⁰Wee dagba wa kási tã mɔm a dað icui jii. Na ŋɔ, jii iyi kù waa so iso jiida fei aa daa a dasi ina. ¹¹Amu inyii ñ wa n dasi ŋe ku ba ku je seɛdai idɔ ku kpaasi ŋe, amma inɛ ɔ á na ku naa si anyim. Í rem do gbugbã ntɔ ntɔ, n kù to baa ñ bɔ baatae. Nŋui á da ŋe si Hundi Ilaaɔ do ina. ¹²Wa mu mii ku fe bileee si awɔ, nɔ ku kpã bileeu bii à kpokpoe, nɔ ku ko yɔyɔɔu ku dasi aka, sakou mɔ ku dasi ina iyi ci ya ku.

Inyi ku dasii Jesu

(Cɔ Maaku 1:9-11; Luku 3:21-22)

¹³Waati beɛbe Jesu í naa hai ilei Galilee nɔ í bɔ idoi Zuudēe ku ba Zāa ku dasie inyi. ¹⁴Iyi í to wa í ni Zāa ku dasi ŋɔ inyi, ŋɔi Zāa wa bi ku kɔ, í ni, awɔi ì ne kpāa i dasim inyi, nɔ beirei í ce ì waa naa bi tom. ¹⁵Ŋɔi Jesu í jeaa í ni, jò ku ce beɛbe titã, domi beɛbei à ne ka ce ka ceð mii iyi Ilaaɔ í bi fei. Nɔ Zāa í je. ¹⁶Iyi í dasi Jesu inyi í tã, be gbakã Jesu í fita wa hai si inɔ inyiu. Ŋɔi lelei Aɔ í cī nɔ Zāa í ye Hundi Ilaaɔ wa de sie wa bei ankasiidi. ¹⁷Nɔ à gbɔ ide ku fɔ ɔ ɔ wa hai lele í ni, inɛ ihēi í je Amam.

Ñ buu jiida jiida, siei inɔ didɔm fei í ya wa.

Seetam í lele Jesu

(Cɔ Maaku 1:12-13; Luku 4:1-13)

4 Si anyii ŋɔ, ŋɔi Hundi Ilaaɔ í bɔð Jesu si gɔɔɔba ku ba Seetam ku lelee. ²Ŋɔi Jesu í ce anu ku dī dasã ci-iji do idū ciiji, si anyie nɔ ari wa kpaa. ³Ŋɔi Seetam woo leleu, í naa sie í ni, bii awɔu Amai Ilaaɔi do ntɔ, jò kuta ŋau ihē a kpɔð pēe. ⁴Ŋɔi Jesu í jeaa í ni, kukɔi idei Ilaaɔ í ni, amane ci ya wee na ije ŋɔ akã, amma á maa weei na ide iyi Ilaaɔ wa fɔ fei.

⁵Nɔ Seetam í bɔðe Zeruzalemu, ilu kumá, nɔ í gūðe hee si antai ile lelei kpasēi Ilaaɔu. ⁶Ŋɔi í ni má, bii awɔu Amai Ilaaɔi, fo i dingaa ile, domi kukɔi idei Ilaaɔ í ni, Ilaaɔ á na amalekae ŋa wooda na irie a maa degbee,

Nɔ a maa muɛ si awɔ

Ku ba i maà ti i koose si kuta.

⁷Nɔ Jesu í jeaa í ni, amma kukɔi idei Ilaaɔ í ni má, maà ti i sii Aɔ Lafēe.

⁸Si anyii ŋɔ, Seetam í bɔð Jesu hee antai iri kuta nla ɔ má nɔ í nyisie bom-mai andunya fei do amboe ŋa. ⁹Nɔ í ni, bii ì gule ì tɔɔm, mii ŋau ihē fei an muɛ.

¹⁰Nɔ Jesu í jeaa í ni, sekee be Seetam. Kukɔi idei Ilaaɔ í ni, Aɔ Lafēeii aa tɔ, nɔ i wee na irii ŋɔ akã.

¹¹Ŋɔi Seetam í bei í sekee hai bi tee, nɔ amaleka ŋa à naa à sobie.

Jesu í sinti icee Galilee

(Cɔ Maaku 1:14-15; Luku 4:14-15)

¹²Ŋɔi Jesu í gbɔ à ni à mu Zāa à dasie piisɔ. Nɔ í sinda í nyi ilei Galilee. ¹³Amma iyi í to Nazareti, kù buba be, Kaperanumui í koo í buba, ilu iyi í wa kɔkɔi tenku iyi à ya kpe Galilee, si ilei Zabalɔ do Nefitali. ¹⁴Iyi be í cei ku ba

ide iyi walii Ezai í tako í fɔu ku kɔ waati iyi í ni,

¹⁵Inei Zabalɔ doinei Nefitali ɲa, Aɲa iyi à wa kɔkɔi kpāa iyi wa bɔ Tenku, Aɲa iyi à wa ikpa icei idoi Zuudɛɛu, Aɲa iyi à wa ilei Galilee bii dimi mmu ɲa à wa,

¹⁶Aɲa iyi à wa si ilu kuku wo, Aɲai à ye inya kumá nla nla. Aɲa iyi à wa si ile bii iku do ilu kuku í wa,

Aɲai inya kumá í naa si. ¹⁷Hai waati bæbeɪ Jesu í sinti ku waazo, í ni, i kpaasi idɔ ɲɛ si na iyi í jɔ waati í maai wa iyi Ilaaɔ á je bommae.

Jesu í kpe sɔɔkɔ mɛɛ ɔɔ ɲa

(Cɔ Maaku 1:16-20; Luku 5:1-11)

¹⁸Aɔ ɲɲu ɔɔ Jesu wa ne si itii tenku iyi à ya kpe Galilee, ɲɔi í ye sɔɔkɔ minji ɔɔ ɲa, Simɔɔ iyi à ya kpe Píɛɛ do ifɔɛ Anderee, à waa le taao si inɔ tenkuu. ¹⁹Nɔ í sɔ ɲa í ni, i toom wa ɲa, nɔ an ce ɲɛ woo dɛdɛ ine ɲa iyi aa je ti Ilaaɔ. ²⁰Be gbakā à jɔ taao ɲɲa ɲa à tooɛ.

²¹Iyi í to waju nɔ í ye ine minji ɔɔ ɲa má, Zaaki do Zāa ifɔɛ, amai Zebedee ɲa. Ine ɲau à wa si akɔi inyi ɔɔ do baa ɲa, à waa teese taao ɲɲa ɲa. Nɔ Jesu í kpe ɲa. ²²Be gbakā aɲa mɔ à jɔ akɔu do baa ɲa à waa tooɛ.

²³Nɔ Jesu í dabii si ilei Galilee fei wa kɔ ine ɲa si cio ile bii Zuifu ɲa à ya ce kutɔɔɔ ɲɲa ɲa, wa sisi ɲa laabaau jida si bei Ilaaɔ wa ce sɔɔlu ku na ku je bommae, nɔ í jɔ ine ɲa à waa ba iri si bɔɔ dimi ikā ikā ɲɲa ɲa fei. ²⁴Nɔ baaué í fangaa bii fei si ilei Siri fei, hee ine ɲa à wasi ku naaɔ bɔɔ ɲɲa ɲa wa bi tɛɛ. Ine ɲa iyi à ne dimii bɔɔ ikā ikā fei do ine ɲa iyi à ne wahalai ara kuro nkɔɔ do ine ɲa iyi inei inɔkɔ ɲa à mu, do ine ɲa iyi à waa ce bɔɔi cukuuna do wɛɛɛ ɲa, à naaɔ aɲa fei wa bi tɛɛ, nɔ í jɔ aɲa fei à ba iri. ²⁵Nɔ zamaa nkɔɔ ɔɔ í too fitie wa hai ilei Galilee do hai ilui Zeruzalemu do

ilei Zudee hee do icei idoi Zuudɛɛu bii Ilu Mɛɛwa ɲau à wa fei.

Inɔ didɔ ntɔ ntɔ

(Cɔ Luku 6:20-23)

5 Iyi Jesu í ye zamaau ɲɔi í koo í gū iri kuta ɔɔ í buba. Nɔ mɔɔɔɛ ɲa à naa à tɔtɔ sie. ²Nɔ í lɔsi cio ku kɔ ɲa si.

Si cioɛu í ni, ³Ilu inɔ didɔ ɲai ine ɲa iyi à waa tɔɔ Ilaaɔ do ara kukaye, Domi aɲai à je inei bommai Ilaaɔ ɲa.

⁴Ilu inɔ didɔ ɲai ine ɲa iyi à waa kpata, Domi Ilaaɔi á tū idɔ ɲɲa.

⁵Ilu inɔ didɔ ɲai ine ɲa iyi daa ɲɲa í dɔ, Domi aɲai aa ne ileu fei.

⁶Ilu inɔ didɔ ɲai ine ɲa iyi à waa gbɔ ari do agbei mii iyi Ilaaɔ wa bee, Domi Ilaaɔ á jɔ á yo.

⁷Ilu inɔ didɔ ɲai ine ɲa iyi à ya ne araarei ine ɲa, Domi Ilaaɔ mɔ á ne araare ɲɲa.

⁸Ilu inɔ didɔ ɲai ine ɲa iyi idɔ ɲɲa í má, Domi aa ye Ilaaɔ.

⁹Ilu inɔ didɔ ɲai ine ɲa iyi à waa ce icei laakai ku sū, Domi Ilaaɔ á kpe ɲa amaɛ ɲa.

¹⁰Ilu inɔ didɔ ɲai ine ɲa iyi à kpā ɲa iju si na iyi í jɔ à waa ce mii iyi Ilaaɔ í bee ɲa,

Domi aɲai à je inei bommai Ilaaɔ ɲa. ¹¹Iɲɛ ilu inɔ didɔ ɲai, bii à waa bu ɲɛ nɔ à waa kpā ɲɛ iju nɔ à waa má ɲɛ laalɔ baa yooma fei na irim. ¹²I jɔ i nyaanyi i wɛɛɔ inɔ didɔ nla nla ɲa si na iyi í jɔ riba iyi à jile ɲɛ leleaɔ í la. Ntɔ ntɔ bæbeɪ à kpā walii ɲa iyi à cua ɲɛ ɲau mɔ iju.

Mɔndai imu do ti inya kumá

(Cɔ Maaku 9:50; Luku 14:34-35)

¹³ɲɔi Jesu í sɔ ɲa má í ni, iɲɛi ì je imu si inɔi inei andunya ɲa. Bii didɔi imu í ku, mii aa dasi ku jɔ ku dɔ má. Í gbe de a nikāɛ, nɔ ine ɲa a tɛɛɛɛ.

¹⁴Nɔ iɲɛi ì je inya kumá andunya. Ilu iyi à ma si iri kuta kaa manji. ¹⁵A ci

ya má fitila a biie do caka. Amma à ya kɔaɛi tengi bii á má inya, inei kpasē fei ku yeð ilu. ¹⁶ Bɛɛɛ mɔi i jò inya kumá nɛ ku má si wajui inɛ ɛa ku ba a ye kookoosu jiida nɛ ɛa nɔ irii Ilaaɔ Baa nɛ ye i yi í wa lele ku ne amboe.

Idei wooda

¹⁷ Jesu í ni má, i maà tamaa bei ñ naa woodai Moizi do cioi walii ɛau ku kpai. Aawo, ñ naa ku kɔɔi. ¹⁸ Ntɔ ntɔ, hee lele do ile koo tãð, baa wasalii wooda keeke akā kaa gaizia, í gbe fei ndɛ ku kɔi. ¹⁹ Na nɛ, inɛ i yi í kua wooda, baa bii í je icu akā keeke goi, nɔ í sɔ inɛ go ɛa mɔ í ni a ce bɛɛɛ, aa kpe lafɛɛ inɛ i yi í kere í re si bommai Ilaaɔ. Amma inɛ i yi wa jirimae nɔ wa kɔ inɛ go ɛa mɔ si, aa kpe lafɛɛ inɛ nla si bommai Ilaaɔ. ²⁰ Ñ wa n sɔ ɛɛi, i kaa je inei bommai Ilaaɔ ɛa bii kù je ì ce mii i yi Ilaaɔ í bee ɛɛ ɛa í re woo kɔ inɛ ɛa si wooda ɛa do Farisi ɛau.

Idei idɔɔkɔ

²¹ Jesu í sɔ ɛa má í ni, ì gbo ɛa i yi Moizi í sɔ bala nɛ ɛa í ni, i maà kpa inɛ, nɔ inɛ i yi í kpa inɛ fei aa bɔðɛ si wajui woo kiiti ɛa a nyisie bɔne. ²² Amma amu, an sɔ ɛɛ, inɛ i yi wa ce idɔɔkɔ do kpaasie aa bɔðɛ si wajui woo kiiti ɛa a kpāa iju, nɔ inɛ i yi wa cɔ kpaasie nfe aa kiitie si wajui inɛ ngbo ɛau, inɛ mɔ i yi wa cɔ kpaasie nnyei á lo si ina i yi ci ya kuu. ²³ Na nɛ, bii ì naað amuai Ilaaɔ wa bi kuwee nɔ bei ì ye gigi i yi kpaasie go wa mu taalee, ²⁴ jò amuaeu bi kuweeu be titā, i koo i teese ideu gbakā, awɔ do kpaasie. Si anyie, i bei i nyi wa i cea Ilaaɔ amuae.

²⁵ Bii í je inɛ go wa bɔðɛ ile kiiti na ide i gbese go, ce kookaai hai kpāa awɔ do lafɛɛ i gbasi nɛ ku ba ku maà dasie awɔi woo kiiti. Bii kù je bɛɛɛ, woo kiitiu á dasie si awɔi zandaamu, nɔ zandaamu

mɔ ku dasie ile piisɔ. ²⁶ Ntɔ ntɔ ñ wa n sɔɛi, bii à dasie piisɔ, bii i kù sã gbeseu fei i kaa fita. Nkāma kaa gaizia si.

Idei sakara

²⁷ Jesu í ni má, ì gbo ɛa i yi Moizi í ni, i maà ce sakara. ²⁸ Amma amu, an sɔ ɛɛ, awɔ inemɔkɔ i yi í cɔ inaabo hee bineɛ í dede, ì ce sakara mbe tā si idɛ. ²⁹ Na nɛ, bii iju nɛɛi wa dasie dulum, nya a nyɔɔ ku jii. Á tiaɛ i nyɔ ikɔ akāi arae go do i yi aa sɔsi arae fei si ina i yi ci ya ku. ³⁰ Bii í je awɔ nɛɛi wa dasie dulum, buu i nyɔɔ ku jii. Á tiaɛ i nyɔ ikɔ akāi arae go do i yi aa sɔsi arae fei si ina i yi ci ya ku.

Idei abo ku kɔsi

(Cɔ Matie 19:9; Maaku 10:11-12; Luku 16:18)

³¹ Nɔ Jesu í sɔ ɛa má í ni, Moizi í ni, inɛ i yi wa kɔsi aboe á náa tiaɛ nɛ kukɔsii. ³² Amma amu, ñ wa n sɔ ɛɛ, inɛ i yi í kɔsi aboe nɔ kù je na sakara, mɔkɔu í dasie sakarai. Nɔ mɔkɔ mɔ i yi í so abo i yi á kɔsiu, ì ce sakarai.

I maà ya gbasi do ngɔɔ

³³ Jesu í sɔ ɛa má í ni, ì nɔ ì gbo i yi Moizi í sɔ bala nɛ ɛau í ni, ide i yi ì gbasi si wajui Aɔ Lafɛɛ ì ni aa ce, jò i coo. ³⁴ Amma amu, ñ wa n sɔ ɛɛ, i maà ya ce kugbasi ɛa pai. I maà ya gbasi do lele ɛa domi batai bommai Ilaaɔi. ³⁵ Nɔ i maà ya gbasi do ile ɛa, domi bi ku lesi isɛi. Nɔ i maà ya gbasi do Zeruzalemu ɛa domi ilui Ilaaɔ amanlu nlaui. ³⁶ Nɔ i maà ya gbasi do iri nɛ ɛa si na i yi í jò ì kaa yɔkɔ i fūuta baa nto i iri akā nɛ hee ma je i jò ku dū ɛa. ³⁷ I jò ide ku fɔ nɛ ku je ntɔ. Bii ì ni ooi ku je oo do ntɔ, bii aawo mɔi, ku je aawo. Iyi aa lesi antae bebei fei ɛa, hai bi Seetam inɛ laalɔui wa naa.

Idei laalo ku sā

(Cɔ Luku 6:29-30)

³⁸ Jesu í sɔ̄ ŋa má í ni, ì gbo ŋa iyi Moizi í fɔ wo í ni, ine iyi í nya ijui ine gɔ, aa nya ti ŋu mɔ. Ine mɔ iyi í ce inyii ine gɔ, aa ce ti ŋu mɔi. ³⁹ Amma amu, ñ wa n sɔ̄ ŋei, í maà ya sāa ine laalo iyi í ce ŋje. Bii ine í sambalae si nje, toa cangau má. ⁴⁰ Bii ine gɔ í bɔde kiiti ku ba ku gba danzigie, naa kumbooe mɔ má. ⁴¹ Bii ine gɔ í tilasie í soa ŋu aso í neð zakai kilo akā, so í neaa ku to kilo minji gbakā. ⁴² Bii ine gɔ í tɔwe mii gɔ, muua. Bii ine gɔ í nàa mii gɔ ku kāaye bi tɛɛ, maà kɔ.

Idei mbee ŋa ku bi

(Cɔ Luku 6:27-28, 32-36)

⁴³ Jesu í ni má, ì gbo ŋa iyi Moizi í fɔ wo í ni, bi kpaasie, nɔ í cé mbeeɛ. ⁴⁴ Amma amu, ñ wa n sɔ̄ ŋei, í ya bi mbee ŋje ŋa, nɔ í ya cea ine ŋa iyi à waa kpā ŋje iju kutɔɔ ŋa. ⁴⁵ Bii ì waa ce beebe ŋa ì waa nyisi ine ŋa iyi ì je amai Ilaaɔ̄ Baa ŋje iyi í wa lelei, domi Ilaaɔ̄ í jò inunue wa má inya si ine jiida do si ine laalo ŋa. Nɔ í jò ijī wa rɔa ine ŋa iyi à waa ce idɔɔbie hee do bi ine ŋa iyi a kù waa coo fei. ⁴⁶ Bii ine ŋa iyi à bi ŋe aŋa akāi ŋje mɔ ì bi ŋa, to, riba yoomai aa ba ŋa. Baa woo gba fiaj lempoo ŋa mɔ à ya ce dimie. ⁴⁷ Bii kpaasi ŋje ŋa aŋa akāi ì ya ce fɔ ŋa, to, ŋje mɔ yooi ì tia ŋa. Baa hai dasi Ilaaɔ̄ naane ŋa mɔ à ya ce beebe. ⁴⁸ Na ŋju, í jò jiida ŋje ku kɔ̄ bei ti Ilaaɔ̄ Baa ŋje iyi í wa lele í kɔ̄.

Idei amua ku cea ilu are ŋa

6 Jesu í fɔ má í ni, bii ì waa ce mii iyi Ilaaɔ̄ í jile ŋje, í ya ce laakai ŋa í maà coo si bantuma. Bii ì waa coo si bantuma ku ba ine ŋa a yɔɔ, í kaa ba riba kāma hai bi Baa ŋje iyi í wa lele.

² Na ŋju, bii ì waa mua ilu are ŋa ngɔɔ ŋa, í maà ti í cā keseeɛɛ bei ilu muafiti ŋa à ya ce. À ya ce amua ŋja ŋai si ile bii à ya ce kutɔɔ ŋa do si kpāa ŋa ku ba ine ŋa a saabu ŋa. Ntɔ ntɔ, ine ŋju ŋa à ba riba ŋja fei tā. ³ Amma ŋje, waati iyi ì waa mua ilu are ŋa ngɔɔ ŋa, í maà jò awɔ canga ŋje ku mà mii iyi awɔ njeu wa ce, ⁴ ku ba amua iyi ì waa ce ŋa í coo si afei ŋje minji. Nɔ Ilaaɔ̄ Baa ŋje iyi wa ye mii fei á sā ŋje ribae.

Idei kutɔɔ

(Cɔ Luku 11:2-4)

⁵ Jesu í ni, bii ì waa ce kutɔɔ ŋa í maà ya ce bei ilu muafiti ŋa à ya ce. À ya bi aŋa a leekī a ce kutɔɔ ile bii à ya ce kutɔɔ ŋa do bi tafa ŋa ku ba ine fei ku ye ŋa. Ntɔ ntɔ, ine ŋju ŋa à ba riba ŋja fei tā. ⁶ Amma ŋje, bii ì waa ce kutɔɔ ŋa, í lɔ hee ilaawa í cīmbo ŋa, í tɔɔ Ilaaɔ̄ Baa ŋje be tengi bii ine gɔ kù waa ye ŋje, nɔ Baa ŋje iyi wa ye mii iyi wa manji fei á sā ŋje.

⁷ Bii ì waa ce kutɔɔ ŋa í maà ya fɔ ide akā í maa sisi ŋa béi hai mà Ilaaɔ̄ ŋa à ya ce. À waa tamaa na ide nkɔ̄ ku fɔi aŋai Ilaaɔ̄ á gbɔð kutɔɔi aŋa. ⁸ Í maà ya jɔ ŋa ŋa, domi hee í maà tɔ ŋa, Baa ŋje í mà bukaatai mii iyi ì ne tā ŋa. ⁹ Bei í sía í ya ce kutɔɔ ŋa wee.

Ilaaɔ̄ Baa nwa iyi í wa lele,
Jò ine fei ku mà iyi awɔi ì je ine kumá.

¹⁰ Naa je bommae.

Jò ine fei ku ce idɔɔbie si ileu ihē bei à waa ce lele.

¹¹ Mu nwa ijei ajɔ fei nwa.

¹² Kpa idej dulum du wa bei awa mɔ à ya ka kpa idej kurara iyi ine ŋa à ce nwa.

¹³ Maà ti í jò ka dasi kulele,
Amma nya wa hai si awɔi Seetam.

*5:41 *Bii ine gɔ í tilasie í soa ŋu aso* Waati beebe, inei Romu ŋai à waa je ine ngboi ileu. Nɔ akawe ŋja ŋa do sooge ŋja ŋa à ne kpāa a tilasið ine gɔ ku so ŋja aso.

[Domi awɔi ì ne bomma do gbugbã do amboe hee do ajɔ fei. Ami.]

¹⁴ Nɔ í nyi í ni má, bii ì ya kpa ideí kurara iyi inɛ ɲa à ce nɲe, Ilaaɔ Baa nɲe mɔ á kpa ideí kurara nɲe. ¹⁵ Amma bii inɲe mɔ i ci ya kpa ideí kurara iyi inɛ ɲa à ce nɲe, Baa nɲe mɔ kaa kpa ideí kurara nɲe.

Ideí anu ku dī

¹⁶ Jesu í ni má, bii ì waa ce anu ku dī ɲa, i maà ya jɔ waju nɲe ku nyisi wahala nɲe béi ilu muafiti ɲa à ya ce. À ya kpaasi waju nɲa ku ba inɛ fei ku yɔɔ iyi à waa dī anu. Ntɔ ntɔ ò wa n sɔ ɲei, inɛ nɲu ɲa à ba riba nɲa fei tã. ¹⁷ Amma inɲe, bii ì waa dī anu, i wɛɛju sãa sãa ɲa nɔ i jɔsi waju nɲe ikpo ¹⁸ ku ba inɛ ɲa a maà mà iyi ì waa dī anu ɲa, í gbe Ilaaɔ Baa nɲe iyi í wa bii a kù waa yɔɔ. Nɔ Baa nɲe iyi wa ye mii iyi wa manji fei, á sã nɲe.

Amanii lele ku de

(Cɔ Luku 12:33-34)

¹⁹ Í sɔ ɲa má í ni, i maà ti i dede amani si andunyau ihɛ, bii tütü ɲa aa jɔɔ, do bii á mu atɛ, do bii ile ɲa aa lɔ do gbugbã a koo a ce ilee. ²⁰ Amma i dede amanii lele bii kaa mu atɛ nɔ tütü ɲa a kaa yɔɔ a bejɛ, nɔ ile ɲa mɔ a kaa yɔɔ a lɔ a ce ilee. ²¹ Ntɔ ntɔ, í sã i dede amanii lele ɲa domi bii amanii inɛ í wa, be mɔi laakaɛ í ya wa.

Inya kumáí ara

(Cɔ Luku 11:34-36)

²² Í ni má, ijui í je fitilai ara. Bii ijue wa ne baani, araɛ fei í wa si inya kumáí. ²³ Amma bii ijue kù waa ne baani, araɛ mɔ fei í wa si ilu kukui. Na nɲu, mii iyi í ne ku cee inya kumá, bii ilu kukui í ce, ilu kukuu á la ku caa.

Ilaaɔ ku dasi naane

(Cɔ Luku 16:13; 12:22-31)

²⁴ Jesu í sɔ ɲa má í ni, inɛ gɔ kaa yɔɔ ku cea lafɛɛ minji ice ajɔ. Ntɔ ntɔ, á cé inɛ akã nɔ ku bi inɛ akã, walakɔ á jirima inɛ akã nɔ ku donda inɛ akã. I kaa yɔɔ i too Ilaaɔ do fia ajɔ ɲa.

²⁵ Na nɲu ò wa n sɔ ɲei, i maà ya maa weewea do mii iyi aa je i maa wɛɛɔ ɲa, walakɔ do jɛnɛ iyi aa dasi ɲa. Kuwɛɛi amanɛ í re ije, ara mɔ í re jɛnɛ. ²⁶ I cɔ yei ɲa iyi à waa fo lele. A kù waa gbɛ hee a da ngɔɔ a dasi suu. Do nɲu fei, Baa nɲe iyi í wa lele wa wo ɲa. I kù mà ɲa iyi beere nɲe í re ti yei ɲau be? ²⁷ Yooi si inɔ nɲe na kuweewea á yɔɔ ku kɔɔsi kusɔi adɔɛ baa keeke.

²⁸ To, na mii í ce ì ya maa weewea do ideí jɛnɛ ɲa. I cɔ bei wua ɲa à ya da koko si inɔ sako mɛɛ. A kù waa ce ice a ci ya nɔ a wɔ aɔ. ²⁹ Amma ò wa n sɔ ɲe, baa Salomɔɔ ilaalu nlaɔ, do amboe nla nlaɛ fei kù ne jɛnɛ iyi boodaɛ í to kokoi jɛi ɲau be baa akã. ³⁰ Fɔfɔ í wɛɛi nnyi do kusɛaɛ amma ala aa dasie inai. To, bii Ilaaɔ í mua fɔfɔ ɲa iyi aa na a dasi ina booda ku sãa beɛbe, kaa yɔɔ ku mu nɲe nyau ku re fɔfɔ ɲau be de. I kù ye naane nɲei kù la? ³¹ Na nɲu, i maà ya weewea i ni ɲa, mii aa ka je, mii aa ka mɔ, walakɔ mii aa ka biið ara nwa. ³² Hai mà ideí Ilaaɔ ɲai à ya maa kpataa mii ɲau be fei, amma Baa nɲe iyi í wa lele í mà iyi ì ne bukaatai mii ɲau be fei ɲa. ³³ Na nɲu, i hanya titã ɲa i ce idɔɔbii Ilaaɔ do bei aa ce i jɔ bommaɛ ku bɔ waju. Iyi í gbe bei fei Ilaaɔi á kɔɔ nɲe si. ³⁴ Ajɔ fei wahalaɛ í ya tooi. Na nɲu, i maà kpatað ala ɲa, domi ala mɔi á mà tɛɛ.

Ideí kiiti

(Cɔ Luku 6:37-38, 41-42)

7 Jesu wa fɔ má í ni, i maà ya kiiti inɛ ɲa ku ba Ilaaɔ mɔ ku maà kiiti nɲe. ² Ntɔ ntɔ, ò wa n sɔ ɲei, do yaase bei ì

ya maa kiiti ine ŋa, beebe mɔi Ilaaɔ mɔ á naa ku kiiti nŋe. Nɔ si gūa bii ì wāaɔ ine ŋa, si be mɔi aa wāa iŋe mɔ. ³Na mii í ce ì waa ye fɔfɔ keeke iyi í wa si ijui kpaasie nɔ i kù ye jii ite iyi í wa si titee. ⁴Beirei aa ce ì sɔ kpaasie i ni, jɔ n nyaɛ fɔfɔ si ijue, awɔ iyi jii ite í wa si tee. ⁵Awɔ ilu muafitii, jɔ i tako i nya jii ite iyi í wa si ijue titá ku ba i ye ilu sāa sāa, i bei i nya fɔfɔ iyi í wa si ijui kpaasie.

⁶I maà nyo lege jiida nŋe ŋa si wajui kuusɔ ŋa ku ba a maà teesee. Nɔ i maà ti i na aja ŋa mii kumá ŋa ku ba a maà na a sinda a ŋɔ ŋe †.

Idei kutɔɔ

(Cɔ Luku 11:9-13)

⁷Jesu í ni má, i ya tɔɔ ŋa, aa mu nŋe. I ya dede ŋa, aa ba ŋa. I ya cā gambo ŋa, aa cī nŋe. ⁸Ntɔ ntɔ, ine iyi í ya tɔɔ fei, aa mua. Ine mɔ iyi wa dede fei, á ba. Ine mɔ iyi wa cā gambo fei, aa cīa lafɛe. ⁹Yooi í wa si inɔ nŋe ihē iyi bii amaɛ í tɔɔɛ pɛe á so kuta ku naa. ¹⁰Beebe mɔi ine kāma kù wee iyi bii amaɛ í tɔɔɛ cɛe á so njo ku naa. ¹¹Debei, bii iŋe iyi ì ya ce laalɔ ŋa ì mà mii jiida ku na ama nŋe ŋa, ì waa tamaa mà Baa nŋe iyi í wa lele kaa yɔkɔ ku mua ine ŋa iyi à waa tɔɔɛ mii jiida ku re beebe ŋa?

¹²Na nŋu, mii iyi ì bi ine ŋa a ya ce nŋe fei, iŋe mɔ i ce nŋa beebe ŋa, domi iyi bei í je icui idei kukɔsii walii ŋau do ti woodai Moizi.

Ande iyi kù cī

(Cɔ Luku 13:24)

¹³Í sɔ ŋa má í ni, koofa nla do kpāa ku cī gɔ í wee, do minjisia ku mongolo gɔ iyi wa bɔ ala nwa. Í lɔ do koofa ku mongolou ŋa, domi koofa nlau do kpāa ku cīu, bi ikui wa bɔ, nɔ ine nkɔɔi wa too do be. ¹⁴Amma kpāa iyi wa bɔ bi kuwee

hai tā í mante, andee kù cī. Nɔ ine ŋa iyi à ye kpāau à waa tooe a kù kpɔ.

Idei jii do isoe

(Cɔ Luku 6:43-44)

¹⁵Jesu í ni má, i ya ce laakai ŋa do walii ilu ibo ŋa. Á ya naa bi tu ŋei do daa didɔ bei angudā ŋa, amma idɔ nŋa í yei bei idɔi mbo ŋa. ¹⁶Aa yɔkɔ i mà ŋa ŋai si kookoosu ŋa ŋa bei à ya mà jii hai si isoe. A ci ya ka isoi rezɛɛ si agū. Nɔ a ci ya ka figi si agū fūfū. ¹⁷Jii jiida fei iso jiidai í ya so, nɔ jii laalɔ mɔ ku so iso laalɔ. ¹⁸Jii jiida kaa yɔkɔ ku so iso laalɔ, beebe mɔi jii laalɔ kaa yɔkɔ ku so iso jiiida. ¹⁹Nɔ jii iyi kù waa so iso jiiida fei à ya daai a dasi ina. ²⁰Si bei à ya mà jii hai si isoe, beebe mɔi aa mà walii ilu ibo ŋa hai si kookoosu ŋa.

N kù mà ŋe ajo kāma

(Cɔ Luku 13:25-27)

²¹Jesu í ni má, kù je ine iyi wa kpem Lafɛe Lafɛe feii á na ku lɔ si bommai Ilaaɔ, bii kù je ine ŋa iyi à waa ce idɔɔbii Baam iyi í wa lele. ²²Ajo nŋu be, ine nkɔɔi á maa ni, Lafɛe Lafɛe, a kù ce walii do irie? A kù lele inei inɔkɔ ŋa do irie? A kù ce maamaake nkɔɔ do irie? ²³Amma an sɔ ŋa si wajui ine fei n ni, n kù mà ŋe ajo kāma. I sekee hai bi tom, iŋe iyi i kù ce idɔɔbim ŋa.

Idei woo ma ile minji gɔ ŋa

(Cɔ Luku 6:47-48)

²⁴Jesu í kpa ŋa mɔnda má í ni, na nŋu, ine iyi í gbɔ ide iyi ñ wa n fɔu ihē fei nɔ wa jirimaɛ, á yei bei mɔkɔ ilu bisi iyi í ma ilee si kuta. ²⁵Iji í rɔ, ido í kɔ í nikā, nɔ fufu nla nla í dede si ileu, amma kù cuku, domi si kutai à maa. ²⁶Amma awɔ iyi ì gbɔ ide iyi ñ wa n fɔu ihē fei nɔ i kù saalue, aa yei bei mɔkɔ nnyeii iyi

†7:6 Yaasei ideui í je, kuwee jiida nŋe iyi ì ne hai bi Ilaaɔ, i maà ti i fɔ idee bi ine ŋa iyi à ye bei kuusɔ ŋa iyi a kù bi beerei ideu ku mà, ku ba a maà teesee. Nɔ i maà ti i fɔ idee bi ine ŋa mɔ iyi à ye bei aja ŋa iyi aa naa a sinda a ŋɔ ŋe.

í koo í ma ilee si sãai ido. ²⁷Ijĩ í rɔ, ido í kɔ́ í níkã, nɔ́ fufu nla nla í dede si ileu, nɔ́ í cuku í lege fei.

²⁸Iyi Jesu í fɔ́ bɛɛbe í tã, ηjɔ́ zamaau í biti do si bei wa kɔ́ ηa si cio. ²⁹À bitii si na iyi í jɔ́ do yiikoi wa kɔ́ ηa si, kù je bei woo kɔ́ ine ηa si wooda ηa ηa.

Jesu í jò dinte gɔ́ í ba iri

(Cɔ́ Maaku 1:40-45; Luku 5:12-16)

8 Jesu í sɔ́ ηa ide ηau ihē fei í bei wa kita wa hai si antai kutau. Waati iyi í kita wa ηjɔ́ zamaa nla gɔ́ wa tooe. ²Nɔ́ dinte gɔ́ í naa í sɛɛbata si wajue í ni, Lafēe, bii ì bi, aa yɔ́kɔ́ í jò n ba iri n je ine iyi í má. ³ηjɔ́ Jesu í yɔ́ awɔ́e í luu nɔ́ í ni, ñ bi. Ba iri nɔ́ i je ine kumá. Be gbakã í ba iri hai si bɔ́ɔeu. ⁴Nɔ́ Jesu í sɔ́o í ni, gbɔ́, maà sɔ́ ine gɔ́ ideu ihē, amma koo nyisi araɛ bi woo weei Ilaaɔ́u, nɔ́ i ce kuwee iyi Moizi í jileu. Kuweeu bei á nyisi ηa iyi ì je ine iyi í má bebei.

Jesu í jò amaacei ine ngboi sooge gɔ́ ηa í ba iri

(Cɔ́ Luku 7:1-10; Zãa 4:43-54)

⁵ηjɔ́ Jesu í bɔ́ Kaperanumu. Waati iyi í lɔ́ inɔ́ iluu ηjɔ́ ine ngboi sooge cɔ́o gɔ́ í koo í tɔ́e ku faaba ηjɔ́, ⁶í ni, Lafēe, amaacem wa ce bɔ́o kpasē, ci ya yɔ́kɔ́ ku wu baa awɔ́, wa kpãa iju ntɔ́ ntɔ́. ⁷ηjɔ́ Jesu í ni, í sãa, an koo n faabaɛ. ⁸Amma ine ngboi sooge ηau í jeaa í ni, Lafēe, n kù to i lɔ́ kpasēm. Baa hai ihē fɔ́ ide, amaacem nɔ́u á ba iri. ⁹Amu takam, ñ ne ine ngbo ηa iyi ñ wa n jirima, nɔ́ ñ ne sooge gɔ́ ηa mɔ́ iyi ñ wa n gbã. Ine akã ηa iyi ñ be á kooi, ine iyi ñ kpe mɔ́ á naai, nɔ́ ice iyi ñ ni amaacem ku ce ηjɔ́u í ya ce.

¹⁰Iyi Jesu í gbɔ́ ideu í biti nɔ́ í sɔ́ ine ηa iyi à waa tooeu í ni, ntɔ́ ntɔ́, baa si inɔ́ inei Izireli ηa fei n kù ye ine iyi í yɔ́kɔ́ í dasim naane nla bei ineeu ihē. ¹¹An sɔ́ ηe, hai je Zuifu nkɔ́ á na ku naa hai do bii fei a buba si bommai Ilaaɔ́. Anjai aa

je do Aburahamu do Izaaki do Zakɔ́bu bala ηje ηa ajɔ́. ¹²Amma ηje, tɔ́ku ηa ηa iyi í jɔ́ inɛð ηa i wa be aa nyɔ́ ηe angule si ilu kuku. Tengi bei aa lesi awɔ́ si iri i maa kpatað ηa. ¹³Nɔ́ Jesu í sɔ́ ine ngboi sooge ηau í ni, bɔ́ kpasēe. Fei ndee á ce si bei ì dasi naaneu. Be gbakã amaaceu í ba iri.

Jesu í jò bɔ́o nkɔ́ í ba iri

(Cɔ́ Maaku 1:29-34; Luku 4:38-41)

¹⁴Si anyie, Jesu í bɔ́ kpasēi Piee, í koo í ba iyei aboi Piee kù waa ne baani, wa sùð ara gbãa. ¹⁵ηjɔ́ Jesu í lu awɔ́e nɔ́ ara gbãau í nya. Nɔ́ abou í dede í yaae.

¹⁶Iyi ale í le, à naa Jesu ine ηa iyi à ne inei inɔ́o ηa wa nkɔ́ nkɔ́. Nɔ́ í lele inei inɔ́o ηau do ide ku fɔ́, nɔ́ ine ηa iyi à waa ce bɔ́o fei í jò à ba iri. ¹⁷Í ce ηjɔ́ ηau bei ku ba ide iyi walii Ezai í fɔ́u ku kɔ́ iyi í ni, ηjɔ́ takae í so gbugbã hai ne nwa nɔ́ í nya bɔ́o nwa ηa.

Ine ηa iyi à bi Jesu ku too

(Cɔ́ Luku 9:57-62)

¹⁸Ajɔ́ ηjɔ́ gɔ́, zamaa nkɔ́ gɔ́ í kaako Jesu. Iyi Jesu í ye ηa ηjɔ́ í sɔ́ mɔ́cɔ́e ηau í ni a bɔ́ icei tenkuu do ikpa ihɔ́. ¹⁹Hee a maa ne ηjɔ́ woo kɔ́ ine ηa si wooda gɔ́ í naa bi tee nɔ́ í ni, Meetu, an tooe bii ì waa bɔ́ fei. ²⁰Nɔ́ Jesu í sɔ́o í ni, inja ηa à ne kolo ηa nɔ́ baa yei ηa mɔ́ à ne bi ku sũ. Amma amu Amaí Amane n kù ne bii an koo n sũ n sɔ́mi. ²¹Nɔ́ ine akã mɔ́cɔ́i Jesu gɔ́ mɔ́ í ni, Lafēe, jò n koo n si baam wa titã. ²²Amma Jesu í jeaa í ni, awɔ́ de toom wa, nɔ́ i jò iku ηa a si iku ηa ηa.

Jesu í leekĩ fufu si tenku

(Cɔ́ Maaku 4:35-41; Luku 8:22-25)

²³Si anyii ηjɔ́, Jesu í lɔ́ akɔ́i inyi nɔ́ mɔ́cɔ́e ηa mɔ́ à lɔ́ à tooe. ²⁴Iyi à waa ne ηjɔ́ fufu nla gɔ́ í dede si tenkuu hee kutãngãm ndii inyiu wa bii akɔ́u. Amma Jesu wa sɔ́ njoo. ²⁵ηjɔ́ mɔ́cɔ́ ηau à koo á

jũu à ni, Lafɛɛ, faaba wa, à waa bɔ nfe ku ce.

²⁶ Ɔɔi Jesu í sɔ̄ ɲa í ni, naane ku dasi ɲɛ kù la. Na mii í ce ì jò ɲo wa mu ɲɛ ɲa.

Iyi í fɔ beɛbe í tã, ɲɔi í dede í la si inyiu do fufuu nɔ à coko sɔ̄m sɔ̄m. ²⁷ Nɔ mɔcɔ ɲau fei à biti à waa ni, ine dimi yoomai ihɛ. Baa inyi do fufu ɲa fei à waa jirima idee.

Jesu í lele inei inɔ̀ko ɲa hai si ine minji gɔ ɲa

(Cɔ Maaku 5:1-20; Luku 8:26-39)

²⁸ Iyi Jesu í to icei tenkuu do ikpa ihɔ̄ si ilei Gadara, ɲɔi amane minji gɔ ɲa à fita wa hai bi ku si iku ɲa à kɔo wa. Ine ɲau à ne inei inɔ̀ko ku gaabu ntɔ ntɔ hee í jò ine gɔ ci ya je ku too kpãau.

²⁹ Nɔ à dɔ̄ anu à ni, mii í wa si gãmei awae ɲa, awɔ̄ Amai Ilaaɔ̄. Ì naa ku kpã wa iju hai waatiu kù toi? ³⁰ Nɔ à hɔ̄nne kuusɔ̄ gaa gɔ ɲa waju à waa je. ³¹ Nɔ inei inɔ̀ko ɲau à tɔ̄ Jesu à ni, bii ì waa lele wai, jò kaa mu kuusɔ̄ gaa ɲau ihɔ̄. ³² Ɔɔi Jesu í sɔ̄ ɲa í ni a koo. Nɔ à fita hai si ine ɲau à koo à mu kuusɔ̄ ɲau. Nɔ kuusɔ̄ gaa ɲau fei à sei wa hai antai iri kutau à na à dasi tenkuu, inyi í je ɲa.

³³ Woo degbe kuusɔ̄ ɲau à sa à ne inɔ̄ ilu à koo à sisia ine ɲa ideu fei do bei à cea ine minji ɲau. ³⁴ Nɔ inei inɔ̄ ilu ɲau fei à fita à bɔ Jesu ku cɔ. Iyi à koo à yɔ̄ ɲɔi à tɔ̄ɛ ku fita hai ilei ide ɲa.

Jesu í jò wɛɛge gɔ í ba iri

(Cɔ Maaku 2:1-12; Luku 5:17-26)

9 Iyi ine ɲau à tɔ̄ɛ ku fita hai ilei ide ɲa ɲɔi Jesu í lɔ akɔi inyi í kua icei tenkuu má. Í ne ilui ɲu takae [‡]. ² Ɔɔi ine gɔ ɲa à naa wɛɛge gɔ wa, wa sũ si

makeɛ. Iyi Jesu í ye naane ku dasi ɲɲau, nɔ í sɔ̄ wɛɛgeu í ni, baakɔ̄m, maà mɔngɔ temua, ñ kpa idei dulum dɛɛ. ³ Wee woo kɔ ine ɲa si wooda gɔ ɲa à wa be. Iyi à gbɔ wa fɔ beɛbe ɲɔi à waa lasabu si idɔ ɲa à waa ni, ineɛu ihɛ wa bu Ilaaɔ̄i. ⁴ Jesu í bei í mà ide iyi à waa lasabu ɲɔi í ni, na mii í ce ì waa ce lasabu laalɔ beɛbe ɲa. ⁵ Si ide minji ɲau ihɛ, yoomai kufɔɛ í faala í re, ine ku sɔ̄ ine gɔ ku ni ñ kpa idei dulum dɛɛ, walako ku ni ku dede ku ne. ⁶ Amma ñ bi í mà ɲa iyi amu Amai Amane ñ ne gbugbã n kpa idei dulum dii ine ɲa si andunya.

Iyi í fɔ beɛbe í tã ɲɔi í sɔ̄ wɛɛgeu í ni, dede i so makeɛɛ i bɔ kpasɛ̄.

⁷ Ɔɔi wɛɛgeu í dede í ne idee. ⁸ Wee ine nkɔ̄ nkɔ̄i í wa be. Iyi à yɔ̄ beɛbe ɲɔi ɲo í mu ɲa à waa saabu Ilaaɔ̄ do iyi í na amane dimii yiikou be.

Jesu í kpe Matie

(Cɔ Maaku 2:13-17; Luku 5:27-32)

⁹ Ɔɔi Jesu í dede hai be í bɔ inɔ̄ iluu. Iyi wa ne ɲɔi í ye mɔkɔ gɔ iyi à ya kpe Matie wa buba ile bi ku gba fiái lempoo. Ɔɔi í sɔ̄ í ni, toom wa. Nɔ Matie í dede í tooɛ.

¹⁰ Si anyie Jesu wa je kpasɛ̄i mɔkɔu, ɲɔi woo gba fiái lempoo do ine nkɔ̄ gɔ ɲa má iyi kuwɛɛ ɲɲa kù sía à naa à buba bi Jesu do mɔcɔɛ ɲau. ¹¹ Wee Farisi gɔ ɲa à ye ɲa, nɔ à bee mɔcɔɛ ɲau à ni, na mii í ce Mɛɛtu ɲɛ wa je do woo gba fiái lempoo do ine laalɔ ɲa. ¹² Iyi Jesu í gbɔ ide ɲɲau ɲɔi í ni, ilu baani ɲa a kù ne bukaatai ilu iwɔ̄ bii kù je bɔ̄ɔ ɲa. ¹³ Ñ wa n sɔ̄ ɲɛi, n kù naa ku kpe ine dee dee ɲa, amma dulum ɲai ñ naa ku kpe. I koo i bee yaasei kukɔu iyi í ni, Ilaaɔ̄ í ni, ñ bi i ce araarei ɲɛ ɲa ku re i ceem kuwɛɛ.

[‡]9:1 *ilui ɲu takae* kù je Betelehemu bii à buu. Kù nɔ kù je Nazareti bii à biie. Amma Kaperanumui wa fãa, ilu bii í buba wa ceò iceɛ.

Idei anu ku dī

(Cɔ Luku 5:33-39; Maaku 2:18-22)

¹⁴Wee Zāa woo dasi inyiu mɔ́ í ne mɔ́cɔ́ ɲa. Mɔ́cɔ́e ɲau à naa bi Jesu nɔ́ à beee à ni, na mii í ce awa do Farisi ɲau à ya ka dī anu amma awɔ́, mɔ́cɔ́e ɲa a ci ya dī anu. ¹⁵Nɔ́ Jesu í je ɲɲa í ni, kpaasii mɔ́kɔ́ titɔ́ ɲa aa ne inɔ́ kufɔ́ gɔ́ waati iyi mɔ́kɔ́ titɔ́ í wa inɔ́ ɲɲai? Aawo, amma aɲɔ́ gɔ́ wa naa iyi aa nya mɔ́kɔ́ titɔ́u hai si inɔ́ ɲɲa. Waati beɛbe aa dī anu.

¹⁶Ʋɔ́i í kpa ɲɲa mɔ́nda í ni, ine gɔ́ kaa sɔ́ jaae ngbo do titɔ́e ku tɔ́tɔ́e. Bii í ce beɛbe, titɔ́u á ga jaae ngbou ku kɔ́si.

¹⁷Beɛbe mɔ́i a ci ya dasi vɛ́e titɔ́ iyi wa gba si bɔ́gɔ́ bata ngbo ɲa. Bii í ce beɛbe, bɔ́gɔ́ bata ngbo ɲau aa gai, nɔ́ vɛ́eu ku nikā, bɔ́gɔ́ ɲau mɔ́ á ce nfe. À ya dasi vɛ́e titɔ́i si bɔ́gɔ́ titɔ́ ɲa. Baa bii wa gba, bɔ́gɔ́u kaa ga.

Idei ama inaaboi Zairusi do inaabo iyi í lu ibɔ́i Jesu

(Cɔ Maaku 5:21-43; Luku 8:40-56)

¹⁸Si waati iyi Jesu wa sɔ́ ɲa ideu ihɛ ɲɔ́i ine ngbo gɔ́ í naa í sɛebata si wajue í ni, ama inaabom wee í ku nsei nsei, amma naa le sie awɔ́ ku jī má. ¹⁹Nɔ́ Jesu í dede do mɔ́cɔ́e ɲa à too mɔ́kɔ́u.

²⁰Waati iyi à dasi kpāa à waa ne, inaabo gɔ́ wa too ɲa. Abou wa ce bɔ́ɔ́i awɔ́ ku mu hai adɔ́ maateegi wa. Ʋɔ́i í bɔ́ do anyii Jesu í koo í lu itīi ibɔ́e. ²¹Í ce beɛbei si na iyi í jɔ́ í fɔ́ si idɔ́e í ni, baa bii jaaei ñ ba ñ lu an ba iri. ²²Ʋɔ́i Jesu í sinda í cɔ́ nɔ́ í ni, abooyi, maà mɔ́ngɔ́ temua, naaneei í faabaɛ. Be gbakā abou í ba iri.

²³Ʋɔ́i Jesu í mɔ́si isɛeneɛ í to kpasɛ́i ine ngbou í ye woo fā gaasiai iku ɲa do zamaa nla nla gɔ́ wa dɔ́ anu. ²⁴Nɔ́ í ni, i fita hai ihɛ. Ama inaabou kù ku, wa sī ɲjooi, nɔ́ à waa yaakoe. ²⁵Ʋɔ́i Jesu í jɔ́ ine ɲau à fita nɔ́ í lɔ́ í mu awɔ́i mudɛ́eu nɔ́ í dede. ²⁶Nɔ́ laabaau i ideu í fangaa si ileu fei.

Jesu í jɔ́ fɛɛju minji gɔ́ ɲa à ye ilu

²⁷Nɔ́ Jesu í ne hai be. Si isɛeneɛu fɛɛju minji gɔ́ ɲa à tooe à waa dɔ́ sie anu, à waa ni, tɔ́kui ilaalu Davidi, ce araare nwa í jɔ́ ka ye ilu. ²⁸Ʋɔ́i Jesu í ne hee í to kpasɛ́. Nɔ́ fɛɛju ɲau à naa bi tɛɛ nɔ́ í bee ɲa í ni, ì dasi naane ɲa iyi an yɔ́kɔ́ n coo? Nɔ́ ɲɲa mɔ́ à ni, oo, Lafɛɛ. ²⁹Nɔ́ Jesu í lu iju ɲɲau í ni, ku ce ɲɲe si bei ì dasi naaneu ɲa. ³⁰Nɔ́ à ye ilu. Nɔ́ Jesu í sɔ́ ɲa í kɔ́nkɔ́n du ɲa í ni, i gbɔ́ ɲa, i maà sɔ́ ine gɔ́ ideu ihɛ. ³¹Amma iyi à sekee gbakā à lɔ́si laabaaui Jesuu ku sisi si ileu fei.

Jesu í jɔ́ deki gɔ́ í gbɔ́ ide

³²Nɔ́ Jesu do mɔ́cɔ́e ɲa à ne hai be, ɲɔ́i à naa Jesu ine gɔ́ wa. Inɛɛu inei inɔ́kɔ́ deki gɔ́ í muu. ³³Nɔ́ Jesu í lele inei inɔ́kɔ́kou. Iyi í lelee gbakā nɔ́ mɔ́kɔ́u í lɔ́si ide ku fɔ́. Ine ɲa à biti à wasi ku ni, a kù ye dimie si ilei Izireli aɲɔ́ kāma. ³⁴Amma Farisi ɲau à ni, Seetam ilaalui inei inɔ́kɔ́ ɲau í muaa gbugbā ku leleɔ́ ɲa.

Jesu í ce araarei ine ɲa

³⁵Jesu wa dabii dabii si ilu nla ɲa do si ileeko ɲa, wa kɔ́ ine ɲa si cio ile bii Zuifu ɲa à ya ce kutɔ́tɔ́ ɲɲa ɲa, nɔ́ wa sisi laabaau jiidai bommai llaaɔ́ nɔ́ í jɔ́ bɔ́ɔ́ ɲa do kɔ́ ɲa fei à ba iri. ³⁶Iyi í ye zamaau, araare fei í muu, domi à wee do biti, inɔ́ ɲɲa fei í fɔ́, à weɛ ɲɲa bei angudā ɲa iyi a kù ne woo degbe. ³⁷Ʋɔ́i í sɔ́ mɔ́cɔ́e ɲa í ni, amaaje iyi í jīa í to ku da í kpɔ́, amma woo da ɲau a kù kpɔ́. ³⁸Na ɲɲu, i tɔ́ ilu ikou ku be woo da ɲa wa má.

Irii mɔ́cɔ́ maateegi ɲau

(Cɔ Maaku 3:13-19; Luku 6:12-16)

10 Si anyii ɲɲu, Jesu í kpe mɔ́cɔ́ maateegi ɲau í tɔ́tɔ́ ɲa bi tɛɛ. Nɔ́ í mu ɲɲa yiiko a leleɔ́ inei inɔ́kɔ́ ɲa nɔ́ a jɔ́ kɔ́ ɲa a ba iri do ine ɲa iyi à

waa ce bōo dimi ikā ikā fei. ²Irii woo be maateoji nau wee. Sinte, Simōo iyi à ya kpe Piēu do ife Anderee, do ama minjii Zebedee na Zaaki do ife Zāa, ³do Filipu do Baatelemi, do Tomaa, do Matie iyi í tako í je woo gba fiai lempoo, do Zaaki amai Alifee do Tadee, ⁴do Simōo inei igbei Zelotu ⁵, do Zudasi Isikarioti, ine iyi á na ku zambaēu.

Jesu í be mōo maateoji nau

(Cō Maaku 6:7-13; Luku 9:1-6)

⁵Jesu í be amane maateoji nau nō í sō na bei nju í bi a ce. Í ni, i maà bō bi dimi mmu na, nō i maà lō si ilu inei Samari kāmā na. ⁶Amma i bō bi inei Izireli na, aña iyi à nyo bei ama angudā na. ⁷I koo i waazo na i ni, Ilaaō í maai ku je bommae. ⁸Nō i jō bōo na a ba iri nō i jī iku na, i jō dinte na a ba iri a je inē kumá, nō i lele inei inōko na iyi à wa si inē na. Si bei ì ba hai ne kusā na, inje mō i na hai ne kusā. ⁹I maà ti i so fia na. ¹⁰I maà ti i so bōo, i maà ti i so ibō minjisia, wala baata, wala golo. I maà so mii nau be kāmā na si na iyi í jō woo ce ice í ne kpāai a ná bukaatai mii iyi í ne ku maa weēo.

¹¹Bii ì to ilu nla walako si ilēeko gō, i dede inē iyi í jesi ku gba ne, nō i buba kpasēe be na hee ku to ajo iyi ì waa ne hai si iluu. ¹²Bii ì lō kpasē gō i ya ce inē nau fōo i ni na, laakai ku sū ku weē do inje. ¹³Bii à gba ne, laakai ku sūu á weē do aña, amma bii a kù gba ne, á baa si nei. ¹⁴Si ilu gō wala si kpasē gō, bii inē nau à kō ku gba ne, hee má je a gbō ide ne, i ne hai be nō i gbugbā na irurui baata ne na ku ba ku je na seeda iyi kiitii Ilaaō á naa si na. ¹⁵Nto nto, an sō

ne, si aji kiitii, Ilaaō á ce araarei inei Sodomu do Gōmōo ⁸na ku re inei ilu dimi beēbe nau be

Ijuukpā iyi á naa

(Cō Maaku 13:9-13; Luku 21:12-17)

¹⁶Jesu í sō na má í ni, wee ñ wa n be ne nō aa ye nai bei angudā na si inōi mbo na. Na nju, i jō i ne bisi bei njo na, **, nō i je hai ce laalo bei ankasiidi na. ¹⁷Nō i ce laakai na si na iyi í jō inē gō na aa na a mu ne a bōo ne bi ku ce kiiti, aa nō a cā ne ile bi ku ce kutoto nja na. ¹⁸Aa bōo ne si wajui ilu ile na do bi amanlu na na irim, ku ba i je seedam si waju na na do bi dimi mmu na. ¹⁹Amma bii à bōo ne bi ku kiiti, i maà ti i biti do ide iyi aa fō na wala do yaase bei aa fōo na. Bii waatiu í to, Ilaaō á mu ne ide iyi aa fō na. ²⁰Nō ide iyi aa fō na kaa je ide ne, á naai hai bi Hunde Ilaaō Baa ne iyi í wa si ne.

²¹Ine gō na aa zamba ifō na na walako igbā na na ku ba a kpa na. Beēbe mōi baa na aa maa cea ama na na. Amu na mō aa dede si baa na na ku ba a kpa na. ²²Ine fei á cé nei na irim, amma inē iyi í temua hee kōo á ba faaba. ²³Bii à waa kpā ne iju si ilu gō i sa i bō ilu mmu. Nto nto, an sō ne, i kaa dabii si ilei Izireliu i kpa irie na amu Amai Amane n to wa.

²⁴Ama cio ci ya re woo kōsie, amaace mō ci ya re lafēe. ²⁵Na nju, í sīa ama cio ku jesi a cea nju bei à cea woo kōsie. Beēbe mōi, í sīa amaace mō ku jesi a cea nju bei à cea lafēe. Bii à waa kpe amu ilu kpasēu Seetam, aa sō inje inei kpasēe nau iri laalo iyi í re beēbe.

⁸10:4 *igbei Zelotu* inei igbei Zelotu nai à waa jabu ku ba Zuifu na a ne ara na hai si awōi inei Romu na.

⁸10:15 *Sodomu do Gōmōo* Ilu minji nau, Ilaaō í tako í lege na à kpaō bomma si na iyi í jō dulum dii inē na na í caa.

**10:16 *i jō i ne bisi bei njo na* I cō K.A. 3:1. Í ni njo í ne bisi í re inai sako iyi Ilaaō í taka fei.

Njoi ine iyi í jò i ce ña

(Cɔ Luku 12:2-7)

²⁶ Nɔ Jesu í ni má, do nñu fei i maà ce njo ñña ña, domi ngɔɔ kù wɛɛ iyi wa manji iyi kaa fita gbugbāa, nɔ asii kāma kù wɛɛ iyi a kàa na a mà. ²⁷ Iyi ñ wa n sɔ ñe si ilu kuku, i fɔɔ si inya kumá ña. Iyi ñ gbɔ si asii ña i cā kɛsɛɛdɛɛ. ²⁸ I maà ce njoi ine ña iyi aa kpa ara nñu akā, nɔ a kaa yɔkɔ a kpa hunde. Amma i ce njoi ine iyi á yɔkɔ ku kpa ara do hunde aɔ si ina iyi ci ya ku. ²⁹ A ci ya ta ama yei minji súú akā ba. Do nñu fei, Ilaaɔ wa mà baani ñña. Baa akā ñña ci ya nɔ ku ku iyi kù je do kumàsie. ³⁰ Iñe mɔ, hee do ntoi iri nñe ña fei Ilaaɔ í mà jīa ñña. ³¹ Na nñu, i maà ce njo ña, beere nñe í re yei ña hee bii í jī.

³² Na nñu, ine iyi í fɔ si wajui amane ña í ni nñu í gbam, amu mɔ an gbaa si wajui Baam iyi í wa lele. ³³ Amma ine iyi í kɔsim si wajui amane ña, amu mɔ an kɔsie si wajui Baam iyi í wa lele.

Kù je laakai ku sū, ijai

(Cɔ Luku 12:51-53, 14:26-27)

³⁴ Í sɔ ña má í ni, i maà tamaa mà laakai ku sūi ñ naa nñe wa si andunya. Aawo, ijai ñ naaɔ wa. ³⁵ Ñ naa ku kosi ama inemɔkɔ do baeei, ama inaabo mɔ do iyee, aso mɔkɔ mɔ do iyeei mɔkɔɛ. ³⁶ Inei kpasɛ ñe ñai aa je mbeɛ ñe ña.

³⁷ Ine iyi í bi baæ walakɔ iyee í rem, lafɛɛ kù to ku je inem. Beɛbe mɔi ine iyi í bi ama inemɔkɔɛ walakɔ ama inaaboɛ í rem, lafɛɛ kù to ku je inem. ³⁸ Ine iyi kù jesi nñu ku so jīi ku gaauɛ ku toom do wa, kù to ku je inem. ³⁹ Ine iyi í bi ku je kuwɛɛ do idɔɔbie á na ku kuæ. Amma ine iyi í kɔsi kuwɛɛ na irim, lafɛɛ á na ku báa ntɔ ntɔ.

Idei riba

(Cɔ Maaku 9:41)

⁴⁰ Jesu í ni má, ine iyi í gba ñe í gbam nii, nɔ ine iyi í gbam í gba ine iyi í bem wai. ⁴¹ Ine iyi í gba walii si na iyi í jò Ilaaɔ í bɔɔ wa, Ilaaɔ á na nñu mɔ ribai walii, nɔ ine iyi í gba amane iyi wa ce idɔɔbii Ilaaɔ si na iyi í jò í je dee dee, Ilaaɔ á na nñu mɔ ribai ine dee dee. ⁴² Ine mɔ iyi í mua taaka gɔ baa inyi tū-tū si na iyi í jò í je mɔɔm, ñ wa n sɔ ñe, lafɛɛ kaa kua ribae pai.

Woo bei Zāa ña

(Cɔ Luku 7:18-35)

11 Waati iyi Jesu í sɔ mɔɔ maatee-jje ñau ide ñau fei í tã, ñoi í ne hai be í koo í dabii si ilui Galilee ñau í kɔ ine ña si cio nɔ í ce ñña waazo. ² Wee waati beɛbe Zāa woo dasi inyi í wa piisɔɔ. Nɔ hai ile piisɔɔ be í gbɔ baau icei Jesu iyi á ya kpe Kirisi. ñoi í be sie mɔɔɛ gɔ ña ³ a koo a beee a ni, awoi ñ je ine iyi Ilaaɔ á na ku be wau? Mà ka degbe ine mmu gɔ. ⁴ Nɔ Jesu í je ñña í ni, i koo i sisia Zāa mii iyi ñ ye do iyi ñ gbɔ ña. ⁵ Fɛɛju ña à waa ye ilu, woo sukute ña à waa ne dee dee, dinte ña à ba iri à je ine kumá, dekī ña à waa gbɔ ide, iku ña à jī, nɔ a waa sisia ilu are ña laabaau jīida. ⁶ Ilu inɔ didɔi ine iyi kaa nyid anyi si naane ku dasie na irim.

⁷ Iyi mɔɔi Zāa ñau à gbɔ bei Jesu í fɔ, ñoi à sinda à ne. Waati iyi à waa ne, ñoi Jesu í lɔsi ku sisia zamaau idei Zāa í ni, mii ñ bɔ ku cɔ si gbaubau ña. Fɔfɔ iyi fufu wa yaya? Aawo. ⁸ To, mii ñ bɔ ku cɔ ña. Mà mɔkɔ iyi wa dasi ibɔ ku sīau. Aawo, ine ña iyi à waa dasi ibɔi fia nkɔ, aɱai à ya wa kabai ilaalu ña. ⁹ To, mii ñ bɔ ku cɔ ña. Mà waliii ñ bɔ ku cɔ ña. Oo, ntɔ ntɔ an sɔ ñe, inɛu be í re baa walii. ¹⁰ Zāai kukɔi idei Ilaaɔ wa fāa tengi bii í ni, Ilaaɔ í ni, wee ñ be woo sisi idem wa si wajue iyi á teeseɛ kpāæ. ¹¹ Ntɔ ntɔ an

sɔ̃ ɲe, si inɔi ine ɲa iyi inaabo ɲa à bí fei, kâma ɲɲa kù wɛɛ iyi í re Zâa woo dasi inyi. Amma do ɲɲu fei, baa ine iyi í kere í re si bommai Ilaaɔ́ í roo. ¹² Hai waati iyi Zâa í sinti ku waazo hee do nsei fei bommai Ilaaɔ́ wa bɔ wajui do gbugbã, nɔ ilu gbugbã ɲai à ya baa ^{††}. ¹³ Moizi í fɔ ideí bommau si woodaɛ. Nɔ walii ɲau mɔ, aɲa fei à fɔ ideɛ hee í koo í to wa si waatii Zâa woo dasi inyi. ¹⁴ Ì gbɔ ɲa iyi à ni Elii á na ku naa. Bii í jesi í gbɔ idem ɲa, Zâai í je Eliiu. ¹⁵ Ine iyi í ne ití iyi á gbɔɔ ide, ku gbɔ.

¹⁶ Yooi an wãð inei nsei ɲau ihẽ. À yei bei amu ɲa iyi à waa buba bantuma à sɔ̃ nje à waa ni, ¹⁷ à fã ɲɲe yee nɔ i kù jojo ɲa, nɔ à kɔ̃ ɲɲe irii iku ɲa nɔ i kù kpata ɲa. ¹⁸ Ñ ni beɛbei si na iyi í jɔ̃ waati iyi Zâa woo dasi inyi í naa í ya dī anu nɔ ci ya mɔ vɛɛ, nɔ à ni í ne inei inɔ̃koi. ¹⁹ Nɔ iyi amu Amaí Amanɛ ñ naa, ñ ya n je nɔ n maa n mɔ, nɔ ine ɲa à ni ñ bi ije nɔ ñ je woo mɔ atɛ, nɔ ñ je kpaasii woo gba fiái lɛmpoo ɲa do ilu dulum ɲa. Do ɲɲu fei, à ye iyi bisii Ilaaɔ́ í je dee dee na ice ɲa iyi wa ce.

**Ilu ɲa bii ine ɲa à kɔ̃
ku dasi Jesu naane**

(Cɔ̃ Luku 10:13-15)

²⁰ Nɔ Jesu í lɔsi ku gbagba si inei ilu ɲa bii í ce maamaake nkpɔ̃ nkpɔ̃ ɲau si na iyi í jɔ̃ a kù kpaasi idɔ. ²¹ Í ni, inɔ kufɔ nla nlaí á je tu ɲe, ɲɲe inei Korazɛɛ ɲa. ɲɲe mɔ inei Besaida ɲa, inɔ kufɔ nla nlaí á je tu ɲe. Maamaake ɲa iyi à ce si ilu ɲɲe ɲau ihẽ, bii í je Tii do Sidɔ̃ɔi ^{‡‡}. à coo wo, inei ilu ɲau aa dī saaki a kpatað na irii dulum du ɲa nɔ a kpaasi idɔ hai ku kpe. ²² Na ɲɔi í jɔ̃ ñ wa n sɔ̃ ɲe iyi si aɲɔi kiituu ijuukpãi inei Tii do Sidɔ̃ɔ ɲa á tia tu ɲe. ²³ ɲɲe mɔ, inei Kaperanumu

ɲa, ñ waa tamaa ɲa aa so ɲe hee lelei? Aawo, aa keke ɲɲe hee bi ku wai iku ɲa. Ntɔ ntɔ, maamaake nkpɔ̃ nkpɔ̃ iyi ñ ce si ilu ɲɲe, bii í je Sodomui ñ coo wo, iluu á wɛɛ baa nnyi. ²⁴ Na ɲɔi í jɔ̃ ñ wa n sɔ̃ ɲe iyi si aɲɔi kiituu ijuukpãi inei Sodomu ɲa á tia tu ɲe.

I naa wa bi tom i naa i gba kusími

(Cɔ̃ Luku 10:21-22)

²⁵ Waati beɛbe ɲɔi Jesu í ni, Baaba, awɔ iyi ñ je Lafɛi lele do ile, ñ wa n saabue do iyi ñ singaa ilu bisi do woo mà ɲa mii ɲau ihẽ nɔ ñ nyisi amu ɲa. ²⁶ Í sã Baaba, si na iyi í jɔ̃ beɛbei ñ bi.

²⁷ Nɔ í sɔ̃ ine ɲa í ni, Baam nii í daam mii fei si awɔ. Ine kâma kù mà amu Amau bii kù je Baau. Nɔ ine kâma kù mà Baau bii kù je amu Amau do ine ɲa iyi ñ bi n nyisi ɲa.

²⁸ ɲɲe iyi ñ gbɛɛji nɔ aso wa wɔ ɲe fei i naa wa bi tom an mu ɲɲe kusími. ²⁹ I jesi n lesi ɲe zuugum nɔ i gba ideí ciom ɲa, si na iyi í jɔ̃ amuu amane kurɔ̃ do woo kaye arai. Bii ñ waa ce beɛbe ɲa, aa ba kusímii hunde ɲɲe ɲa. ³⁰ Ntɔ ntɔ, zuugum nɔu kù gaabu nɔ aso iyi an kã ɲɲe kù wo.

Jesu do aɲɔi kusími

(Cɔ̃ Maaku 2:23-28; Luku 6:1-5)

12 Si anyii aɲɔ̃ minji, aɲɔi kusími gɔ̃, Jesu do mɔcɔɛ ɲa à waa too kɔ̃ɔi ile gɔ̃. Nɔ wee ari wa kpa mɔcɔɛ ɲau ɲɔi à wɔ amaaje iyi à gbɛ si ileu à nunu ijue si awɔ à waa ɲɔ. ² Wee Farisi gɔ̃ ɲa à wa be. Iyi à yɔ̃ ɲɔi à sɔ̃ Jesu à ni, cɔ̃, mɔcɔɛ ɲa à waa ce mii iyi a kù ne kpãai ku ce si aɲɔi kusími. ³ Amma Jesu í je ɲɲa í ni, i kù cio mii iyi Davidi í ce si waati iyi ari wa kpa ɲɲu do inɛ ɲa? ⁴ Í lɔ kpasɛi Ilaaɔ́ nɔ í so pɛɛ iyi à jileá Ilaaɔ́ í je, ɲɲu

^{††}11:12 **bommai Ilaaɔ́...à ya baa** Do yaase mmu gɔ̃ iyi ine á yɔ̃kɔ̃ ku gbɔɔɔ má wee, ine ɲa à wasi ku ce kookaai a ba a je inei bommai Ilaaɔ̃u. Nɔ ine ɲa iyi à waa jabu ntɔ ntɔ, aɲai aa lɔ si.

^{‡‡}11:21 Tii do Sidɔ̃ɔ Ilaaɔ́ í kpa inei ilu ɲau si na iyi í jɔ̃ kuce ɲɲa ɲa kù sã.

do inee ŋa. Nɔ wee a kù ne kpāai p̄ɛu ku je, í gbe woo weei Ilaaḗ ŋa aŋa akā. ⁵Mà i kù cioe si tiai woodai Moizi ŋa iyi si aɔɔi kusĩmi woo wee ŋa iyi à ya ne ice si kpasēi Ilaaḗ a kù waa jirima aɔɔi kusĩmi? Do ŋu fei, a kù je ilu taale ŋa. ⁶Amma an s̄ɔ ŋe iyi inee gɔ í wa ihē iyi í ne beere í re kpasēi Ilaaḗ. ⁷Kukoi idei Ilaaḗ wa fɔ í ni, Ilaaḗ í ni, ò bi i ce araarei nje ŋa ku re i ceem kuwee. Bii í je ì mà yaasei ideu be ŋa wo i kaa maa ye taalei hai ne taale ŋa. ⁸Nɔ aa mà ŋa iyi amu Amai Amanei ò je inee ngboi aɔɔi kusĩmi.

Ine iyi awɔ akāe í ku

(Cɔ Maaku 3:1-6; Luku 6:6-11)

⁹Nɔ Jesu í ne hai be í koo í lɔ ile bii Zuifu ŋa à ya ce kutɔtɔɔu. ¹⁰Wee mɔkɔ gɔ í wa be, awɔ akāe í ku í gbe. Nɔ inee ŋa iyi à wa beu à bee Jesu à ni, wooda í na inee kpāa ku j̄ɔ inee ku ba iri si aɔɔi kusĩmi? À waa fɔ beɛbeɛi ku ba a ye taalee. ¹¹Nɔ Jesu í je ŋa í ni, bii inee gɔ ŋe í ne angudā akā nɔ í koo í dasi inɔ isa baa bii aɔɔi kusĩmii, lafēe kaa nya? ¹²Amane í bei í re angudā hee bii í j̄i. Na ŋu, inee í ne kpāa ku ce mii jiida si aɔɔi kusĩmi. ¹³Nɔ Jesu í s̄ɔ mɔkɔu í ni, te awɔe. Iyi í tɔɔ nɔ í baa dee dee bei awɔ akāu má. ¹⁴Ŋɔi Farisi ŋau à fita à koo à waa busi nje bei aa ce a kpaḗ Jesu. ¹⁵Amma Jesu í mà si ŋa nɔ í ne hai be.

Jesui í je woo ce ice iyi Ilaaḗ í cica

Waati iyi Jesu wa ne, zamaa nla nla gɔ í tooe. Nɔ í j̄ɔ inee ŋa iyi à je b̄ɔɔ ŋa fei à ba iri. ¹⁶Amma í s̄ɔ ŋa í kɔnkɔn du ŋa í ni a maà s̄ɔ inee gɔ inee iyi ŋu í je. ¹⁷Í j̄ɔ à ba iri ku ba ide iyi walii Ezai í fɔu ku k̄ɔ, iyi í ni, ¹⁸Ilaaḗ í ni,

Woo ce icem iyi ò cica wee. Ŋui ò bi jiida, siei inɔ did̄m fei í ya wa. An daa si Hundem, Nɔ ku sisia dimi fei dee dee ku jem. ¹⁹Kaa ce kakɔɔ do inee gɔ hee ku la sie. Beɛbe mɔi kaa kosi inee ŋa ija si inɔ ilu pai. ²⁰Kaa tambɔ ama j̄i iyi í kɔmba wa bi ku ce, Nɔ kaa kpa fitila iyi inya kumáe kù la [¶], Hee waati koo to si bii á j̄ɔ dee dee ku jem ku kāmia inee fei, ²¹nɔ kpāa ku cɔi dimi fei kú wa sie.

Jesu wa kɔḗ arae

(Cɔ Maaku 3:22-30; Luku 11:14-23)

²²Si anyii ŋu, à naa Jesu mɔkɔ gɔ wa iyi inee inɔkɔ í j̄ɔ í f̄eju nɔ í dek̄i. Nɔ Jesu í faaba ineeu, í j̄ɔ wa ye ilu nɔ wa fɔ ide. ²³Nɔ zamaa fei í biti à waa ni, de-bei, á je tɔkui Davidiu mbe. ²⁴Amma iyi Farisi ŋau à gbɔ ideu, ŋɔi à ni, mɔkɔu ihē wa lele inee inɔkɔ ŋai do gbugbāi Beelizebuu ^{§§}. ilaalu ŋa. ²⁵Si bei Jesu í mà lasabu ŋa, ŋɔi í s̄ɔ ŋa í ni, bomma iyi inee ŋa à waa ja aŋa duus̄ɔ á na ku gbe ngbe. Beɛbe mɔi ilu walakɔ kpasē gɔ iyi inee ŋa à waa ja aŋa duus̄ɔ kaa na ku kpe. ²⁶Na ŋu, bii Seetam wa lele arae, wa ce igū do araei, bommae kaa kpe. ²⁷Bii í je do gbugbāi Beelizebuui ò wa n leleḗ inee inɔkɔ ŋa, to, do gbugbāi yooi mɔɔ ŋe ŋa mɔ à waa leleḗ ŋa. Debei aŋa taka ŋa aa ye taale ŋe. ²⁸Amma bii do gbugbāi Hundei Ilaaḗ ò wa n leleḗ inee inɔkɔ ŋau, ŋu be wa nyisi iyi Ilaaḗ í sinti ku je bommae si anini ŋe. ²⁹Beirei inee á ce ku lɔ kpasēi inee iyi í ne gbugbā ku coo ile bii kù je í tako í d̄i ilu gbugbāu. Amma bii í d̄u á yɔkɔ ku coo ile.

[¶]12:20 *ama j̄i... fitila iyi inya kumáe kù la* ama j̄i do fitilau inee ŋa iyi gbugbā ŋa kù lai wa fāa.

^{§§}12:24 *Beelizebuu* iri iyi à sɔ Seetam nii.

³⁰Ine iyi kù je tom, mbæem nii. Ine iyi kù waa bam ku tɔtɔ, wa fangaæi. ³¹Na ŋɔi í ce ñ wa n sɔ̄ ŋe, Ilaaɔ́ á yɔkɔ ku kpa ideidei dulum do arabu fei. Amma ine iyi wa bu Hundeidei Ilaaɔ́, kaa ba a kpa ideidei dulum deɛ pai. ³²Bii amane wa fɔ laalɔi Amaidei Amane Ilaaɔ́ á yɔkɔ ku kpa ideidei dulum deɛ. Amma ine iyi wa fɔ taaleidei Hundeidei Ilaaɔ́ kaa ba a kpa ideidei dulum ndeɛ hai nnyi hee do ala fei.

Jii do isoe

(Cɔ Luku 6:43-45)

³³Jesu í sɔ̄ ŋa má í ni, à ya mà jii hai si isoe. Jii jiida iso jiidai í ya so, amma jii laalɔ, iso laalɔi í ya so. ³⁴Ŋe ine buu ŋai bei njo wukuku. Ŋe ine laalɔ ŋa, beireidei aa ce i fɔ ide jiiida ŋa. Mii iyi wa kɔ̄ si idɔe ŋui geleɛ í ya fɔ. ³⁵Ine jiida ide jiidai í ya fɔ. Nɔ ide jiidau í ya naai hai si ide jiiida iyi wa singa si idɔe. Bæbe mɔi ine laalɔ ide laalɔi í ya fɔ. Nɔ ide laalɔu mɔ́ í ya naai hai si ide laalɔ iyi wa singa si idɔe. ³⁶An sɔ̄ ŋe, ide nfe iyi ine ŋa à waa fɔ fei, Ilaaɔ́ á na ku bee ŋa si aɔ̄i kiitiu, ³⁷domi hai si ideidei Ilaaɔ́ á kiitie, nɔ ku kpee hai ne taale walakɔ ilu taale.

Ine ŋa à ni Jesu ku ce maamaake

(Cɔ Maaku 8:11-12; Luku 11:29-32)

³⁸Ŋɔi woo kɔ ine ŋa si wooda do Farisidei gɔ ŋa à sɔ̄ Jesu à ni, Mætu, à bi i ce maamaake gɔ iyi á nyisi wa iyi Ilaaɔ́i í bæ wa. ³⁹Amma Jesu í je ŋa í ni, ine laalɔi nsei ŋa iyi a kù waa leekí do Ilaaɔ́ ŋju aká, maamaakeidei à ya maa bi, amma maamaake gɔ kù wæɛ iyi aa nyisi ŋa má bii kù je ti wali Zonasi, ⁴⁰domi si bei Zonasi í ce dasá mæta do idū mæta si inɔi cæe nlaɔ, bæbe mɔi Amaidei Amane á ce dasá mæta do idū mæta si bale. ⁴¹Si aɔ̄i kiitiu, inei Ninivu ŋa aa dede si inei nnyi ŋa a ye taale ŋa, si na iyi í jɔ̄ à kpaasi idɔ ŋa na waazoi Zonasi. Wee nsei ine iyi wa sɔ̄ ŋe ideu ihē í re Zonasi. ⁴²Si aɔ̄i kiitiu, ilaalu inaabo iyi í naa

hai awɔ cangai kpāai inunu á dede si inei nnyi ŋa ku ye taale ŋa, si na iyi í jɔ̄ hai jiijií í dede í naa ku gbɔ ideidei bisii Salomɔ, ilaalu nlaɔ. Nɔ wee nsei ine iyi wa sɔ̄ ŋe ideu ihē í re Salomɔ.

Kunyii inei inɔko wa ma

(Cɔ Luku 11:24-26)

⁴³Ŋɔi Jesu í kpa ŋa mɔndau ihē í ni, bii inei inɔko í fita si ine, í ya maa dabii si gbaa ŋai ku maa de bi ku simi. Bii í kua, ⁴⁴ŋɔi í ya ni, an nyi inya nwom hai bii ñ fita wai. Waati iyi í nyi wa nɔ í ba inæu í ye bei ile ngbe iyi à kpā à teeseɛ sãa sãa, ⁴⁵á koo ku dede kpaasi laalɔ ŋa iyi à roo wa má bei aŋa meeje, a na a lɔ si inæu a maa wa bæ. Waati bæbe kuweɛi takoi inæu á tia baa ti ankāanyie má. Mii iyi á ba ine laalɔi nsei ŋa mbe.

Ideidei Jesu do ifɔe ŋa

(Cɔ Maaku 3:31-35; Luku 8:19-21)

⁴⁶Waati iyi Jesu wa ba zamaau ide ku fɔ, ŋɔi iyee do ifɔe ŋa à naa à leekí waduude, à waa bi a baa ide ku fɔ. ⁴⁷Nɔ ine gɔ í naa í sɔ̄ Jesu í ni, iyee do ifɔe ŋa wee, à wa waduude à waa bi a bæ ide ku fɔ. ⁴⁸Amma Jesu í jea inæu í ni, yooi í je iyem, nɔ yoo ŋai à je ifɔm ŋa. ⁴⁹Nɔ í tosi mɔcæe ŋau awɔ í ni, ihēi ò je iyem do ifɔm ŋa. ⁵⁰Ntɔ ntɔ ine iyi wa ce idɔɔbii Baam iyi í wa lele, lafæi í je ifɔm wala wecím wala iyem.

Mɔndai woo gbě

(Cɔ Maaku 4:1-9; Luku 8:4-8)

13 Si aɔ̄i akāu bæ má, Jesu í fita hai kpaasē í koo í buba itii tenku. ²Nɔ zamaa nla nla gɔ í tɔtɔ sie. Ŋɔi í lɔ akɔi inyi gɔ í buba ku ba ku kɔ ŋa si cio. Nɔ zamaau fei wa leekí itii tenkuu be.

³Nɔ í sɔ̄ ŋa mii nkɔ̄ do mɔnda. Í ni, mɔkɔ gɔ í fita wa fā dimi. ⁴Si bei wa fā dimiu, ŋɔi gɔgɔ ŋa à cuku si kpāa nɔ yei ŋa à naa à jɔ̄. ⁵Nɔ gɔgɔ ŋa mɔ à cuku

si ile iyi í ne kuta, tengi bii sãa kù kpo. Nò í fita be gbakã si na iyi í jò sãa kù la be. ⁶ Amma iyi inunu wa ce, ñoi í joo nò í gbe, domi icãe kù mi lele. ⁷ Gɔgɔ ña mɔ à cuku si inɔ agũ ña. Ñoi agũ ñau à dede sie à biie à kpa. ⁸ Nò gɔgɔ ña mɔ à cuku si ile jiida nò à bí. Gɔgɔ ña à ne iju cɔ, gɔgɔ ña mɔ kita, gɔgɔ ña mɔ kuntaa. ⁹ Iyi Jesu í kpa mɔndau í tã ñoi í ni, ine iyi í ne ití iyi á gbòð ide, ku gbò.

Na mii í jò Jesu í ya maa kpa mɔnda

(Cɔ Maaku 4:10-12; Luku 8:9-10)

¹⁰ Ñoi mɔcɔe ña à naa à beee à ni, na mii í ce ì ya maa sɔ ine ña ide do mɔnda. ¹¹ Nò í sɔ ña í ni, ñei Ilaaɔ í jò ì mà asiii bommae ña. Amma kù jò ine ña iyi à gbe ñau a màa. ¹² Ine iyi í ne, ñui à ya kɔɔa si, nò kuneu ku la. Amma ine iyi kù ne, baa keeke iyi í ñeu à ya gbaai má. ¹³ Ine ñau, à ya maa cɔ ilu amma a kù waa ye, nò à waa sɔ ña ide amma a kù waa gbò yaasee. Na ñoi í jò ñ ya n maa n sɔ ña ide do mɔnda. ¹⁴ Mii iyi í ba ñau be Ezai í tako í ce waliie í ni, Aa ya desi ide ití amma ì kaa gbò yaasee ña, Nò aa maa cɔ ilu amma ì kaa ye ngɔgɔ ña. ¹⁵ Idò ña í baa í le. À dī ití ña ku ba a màa gbò ide gɔ, Nò à bii iju ña ku ba a màa ye ngɔgɔ, Nò idò ña mɔ ku màa mà ngɔgɔ. Bii kù je beebe aa naa a sinda wa bi Ilaaɔ nò ku jò à ba iri. ¹⁶ Amma Jesu í sɔ mɔcɔe ñau í ni, ñe ilu inɔ didɔ ñai, si na iyi í jò iju ñe wa ye ilu, nò ití ñe wa gbò ide má. ¹⁷ Nto nto ñ wa n sɔ ñei, walii do ine nkpo iyi wa jirima ide Ilaaɔ, à bi aña à ye mii iyi ì waa yeu ihē ña, amma a kù yɔɔ. Nò à bi aña a gbò mii iyi ì waa gbòu ihē ña, a kù nò a kù gbɔɔ.

Yaasei mɔndai woo gbēu

(Cɔ Maaku 4:13-20; Luku 8:11-15)

¹⁸ Jesu í sɔ ña má í ni, i de ití i gbò yaasei mɔndai woo gbēu ña. ¹⁹ Ine iyi wa gbò ide bommai Ilaaɔ nò kù gbò yaasee, í yei bei kpāa bii dimiu í cuku. Seetam ine laalɔi, i ya naa ku nya ide iyi à gbē si idɔe. ²⁰ Ine mɔ iyi í ye bei ile kuta bii dimiu í cuku, bii wa gbò ide gbakã í ya gbaai do inɔ didɔ. ²¹ Amma ci ya jò ideu ku ce icã jiida si idɔe, nò kaa yɔkɔ ku leekī ku kpe. Bii wahala gɔ í dede, walakɔ ijuukpā gɔ na irii ideu, í ya fūsi awɔi gbakã. ²² Ine mɔ iyi í gba ideu bei si ile ku ne agũ ñau, wa gbò ideu amma lasabu bututui mii ña iyi wa bitandie do fia ku bi iyi wa dī iju, aña à waa ganji ideu ku ce ice si ineɛu. ²³ Ine mɔ iyi í gba ideu bei si ile jiida, ñui í je ine iyi wa gbò ideu nò í gbɔɔ do yaasee, nò í so iso. Bi ine gɔ ña, dimiu í so iso cɔ, ine gɔ ña kita, ine gɔ ña mɔ kuntaa.

Mɔndai fɔfɔ laalɔ

²⁴ Nò Jesu í kpa ña mɔnda má í ni, faaji iyi wa fɔ ide bommai Ilaaɔ wee. Mɔkɔ gɔi í koo í gbē dimi jiida si ilee. ²⁵ Amma idū si waati iyi ine fei wa sī njoo, ñoi mbeei mɔkɔu í naa í gbēa fɔfɔ laalɔ *si inɔ ilee nò í nee. ²⁶ Nò dimi jiidau í fita, wa la, nò í bí. Fɔfɔ laalɔ mɔ í fita, nò aña fei à la aju. ²⁷ Ñoi amaacee ñau à naa à sɔɔ à ni, lafē, í jɔ dimi jiidai í gbē si ilee ya. To, nò hai iwoi fɔfɔ laalɔu ihē í fita wa má. ²⁸ Ñoi í sɔ ña í ni, mbeɛ gɔi í coo. Nò amaacee ñau à beee à ni, ì bi kaa logoo fɔfɔ laalɔu? ²⁹ Nò í ni, aawo. Bii ì waa bi i logoo fɔfɔ laalɔu bii i kù laakai ña aa na i tɔtɔɔ i logooð dimi jiidau ña. ³⁰ I jò aña fei a dede ña hee bii kumue í to. Waati beebe an sɔ woo mu ñau a kpa

---

*13:25 *fɔfɔ laalɔ* Fɔfɔu í jɔ dimi jiidai mam mam. Amma a ci ya je ijui fɔfɔu, domi bii ine í jɔɔ, á bía bɔɔ.

fɔfɔ laalɔu titā a dūu a dasi ina, a bei a tɔtɔ dimi jiidau a dasi suum.

**Mɔndai dimi keeke
iyi à ya kpe mutaadi**

(Cɔ Maaku 4:30-32; Luku 13:18-19)

³¹ Nɔ Jesu í kpa nɔa mɔnda gɔ má í ni, bommai Ilaaɔ í yei bei ngboi mutaadi iyi inɛ gɔ í so í gbɛ si ileɛ. ³² Ngbou í kere í re ngbo nɔa iyi à gbe fei, amma bii à gbɔɔ, nɔui í ya fita ku lá ku re ama jii fei, hee yei nɔa à ya maa ce antɛ si amaawɛ nɔa.

Mɔndai lefee

(Cɔ Luku 13:20-21)

³³ Nɔ Jesu í kpa nɔa mɔnda gɔ má í ni, bommai Ilaaɔ í yei bei lefee iyi abo gɔ í so í dasi iyafii pɛɛ gūa mɛeta, nɔ fei í dede í kpante.

Idei mɔnda nɔa

(Cɔ Maaku 4:33-34)

³⁴ Ide nɔa be fei sāa sāa do mɔndai Jesu í sɔ zamaau, ci ya fɔ ide iyi kù je do mɔnda. ³⁵ Bɛɛbei ide inɛ akāi walii nɔa í ce iyi í ni, Ilaaɔ í ni, Do mɔndai an ya n sɔ nɔa ide, Nɔ si bantumai an fɔ mii iyi wa manji hai waati iyi ñ taka andunya.

Jesu í sisi yaasei mɔndai fɔfɔ laalɔu

³⁶ Jesu í jɔ zamaau nɔ í koo í lɔ kpasɛ. Nɔ mɔɔɛ nɔa à bɔ bi tɛɛ à ni, sisi nwa yaasei mɔndai fɔfɔ laalɔu. ³⁷ Nɔ í je nɔa í ni, inɛ iyi í gbɛ dimi jiidau amu Amai Amanei. ³⁸ Ileui í je andunya. Dimi jiidau mɔ, nɔui í je inɛi bommai Ilaaɔ nɔa. Fɔfɔ laalɔu nɔui í je inɛi Seetam nɔa. ³⁹ Mbɛɛ iyi í gbɔɔ nɔui í je Seetam. Ajɔi kumuu mɔi í je ajɔ iyi andunya á kpa iri, nɔ woo mu nɔa mɔ aɔai à je amaleka nɔa. ⁴⁰ Nɔ si bei à ya kpa fɔfɔ laalɔu a dasi inau, bɛɛɛ mɔi á je si ajɔ iyi andunya á kpa iri. ⁴¹ Amu Amai Amane, an

be amalekam nɔa wa a na a nya inɛ nɔa iyi à waa dasi inɛ nɔa kurara do woo ce laalɔ nɔa a tekid nɔa hai tengi bii an na n je bommam, ⁴² nɔ a dasi nɔa ina iyi ci ya ku. Tengi bei aa lesi awɔ si iri a kpataɔ. ⁴³ Nɔ waati bɛɛɛ inɛ nɔa iyi à waa de idɔɔbii Ilaaɔ ku ce aa maa má inyai bei inunu si bommai Ilaaɔ Baa nɔa. Inɛ iyi í ne ití iyi á gbɔɔ ide, ku gbɔ.

Mɔndai amani iyi wa singa

⁴⁴ Nɔ Jesu í ni má, mɔnda gɔ iyi wa fɔ idei bommai Ilaaɔ wee. Ajɔ nɔu gɔ inɛ gɔ í koo í kási amani iyi wa singa si inɔ ile. Iyi í yɔɔ nɔ í teese í singae ma. Nɔ í ne do inɔ didɔ í koo í ta mii iyi í ne fei, nɔ í naa í ra ikou.

Mɔndai lege

⁴⁵ Jesu í ni, bommai Ilaaɔ í yei má bei lege jiidai nɔa iyi woo nya sīa gɔ wa de. ⁴⁶ Iyi í ye akā iyi í je jiidai ti fia nkɔ gɔ, nɔ í koo í ta mii iyi í ne fei í naa í raa.

Mɔndai taao

⁴⁷ Jesu í ni má, bommai Ilaaɔ í yei má bei taao iyi à sɔsi inɔ inyi ku mu cɛɛ dimi ikā ikā fei. ⁴⁸ Bii í mu cɛɛ nɔa í tā, sɔɔkɔ nɔa à ya faa wa icei. Nɔ a buba a cica cɛɛ jiidai nɔa a dasi kɔlɔ, cɛɛ nɔa iyi a kù ce nɛɛu mɔ nɔ a nikā nɔa. ⁴⁹ Nɔ bɛɛɛ mɔi á ye si iri ku kpai andunya. Amaleka nɔa aa na a nya inɛ nɔa iyi à waa ce laalɔ hai si inɔi inɛ nɔa iyi à waa ce idɔɔbii Ilaaɔ, ⁵⁰ a dasi nɔa ina iyi ci ya ku. Bei aa lesi awɔ si iri a kpata.

Amani titɔ do nwo

⁵¹ Jesu í bee nɔa í ni, ñ gbɔ yaasei ideu fei nɔa? Nɔ à je à ni, oo. ⁵² Nɔ í sɔ nɔa í ni, bɛɛɛ mɔi, woo kɔ inɛ nɔa si wooda baa yooma fei iyi í baa í je inɛ iyi í mà idei bommai Ilaaɔ, í yei bei ilu kpasɛ gɔ iyi wa nya mii titɔ nɔa do mii nwo nɔa hai si amanie.

Inei Nazareti ŋa a kù dasi Jesu naane

(Cɔ Maaku 6:1-6; Luku 4:16-30)

⁵³Iyi Jesu í kpa ŋa mɔnda ŋau be í tã, nɔ í ne hai be. ⁵⁴Í bɔ ilu bii í je ama. Iyi í to be í lɔsi ku kɔ ine ŋa si cio ile bii à ya maa ce kutɔɔ hee ine ŋa iyi à waa gbɔ idee ŋau à na à biti. Nɔ à waa ni, hai iwoi inɛu ihɛ í ba dimii bisiu ihɛ wa. Beirei í ce wa ceɔ maamaake ŋau ihɛ. ⁵⁵Í jɔ amai woo gbe jii nɔu mbe ya. Kù je iyeei à ya kpe Maariu? Zaaki do Zozɛfu do Simɔɔ do Zudu ŋa si à je ifɔe ŋa? ⁵⁶Awaɔ weciɛ ŋa fei si à wa ihɛ ba. Bii beɛbei nɔ hai iwoi í ba gbugbãu ihɛ fei wa. ⁵⁷To, lasabu ŋu ŋau bei í ganji ŋa a dasie naane. Nɔ Jesu í sɔ ŋa í ni, kù ne bii walii ci ya ne beere bii kù je si ilei idee do si kpasɛɛ. ⁵⁸Kù nɔ kù ce maamaake nkɔ be si na iyi í jɔ a kù dasie naane.

Idei ikui Zãa woo dasi inyiu

(Cɔ Maaku 6:14-29; Luku 9:7-9)

14 Si waati beɛbei Herodu, ilaalui Galileeu í gbɔ laabaauu Jesu. ²Nɔ í sɔ amaaceɛ ŋa í ni, inɛu be Zãa woo dasi inyiu í jɔ wa hai si bale. Na ŋɔi í jɔ í ne gbugbã wa ceɔ maamaake ŋau be.

³⁻⁴Mii iyi í jɔ Herodu í fɔ beɛbe wee. Herodu í tako í so Herodiasi aboi Filipu, ifɔe. Ŋɔi Zãa í sɔɔ í ni, kù sia i gba aboi ifɔe í dasi kpasɛɛ. Ide iyi Zãa í fɔ na irii Herodiasiu í jɔ Herodu í ni a muu a dũu a dasie piisɔɔ. ⁵Nɔ Herodu wa bi ku kpaɔ, amma wa ce nɔi inɛ ŋa si na iyi í jɔ aŋa fei à ni Zãa waliii.

⁶Ŋɔi aɔjɔ í naa í to bii Herodu wa ce jingau ku yeɔ gigii aɔjɔ kubie. Nɔ ama inaaboi Herodiasi wa jojo si wajui ine ŋa iyi à kpe ku jɛu. Ŋɔi í dɔa Herodu si jiida jiida ⁷hee í ceaɔ kuwã nɔ í gbasi í ni ŋu á muu mii iyi í bi fei. ⁸Ŋɔi ama inaabou í koo í bee iyee, nɔ í nyi wa í naa í sɔɔ í ni, nɔ bi i muum irii Zãa woo dasi inyiu wa si perenti. ⁹Ŋɔi inɔi ilaaluu

í fɔ. Do ŋu fei í jesi nɔ í ni a koo a bu irii Zãa wa a naa a náa. Í jesi si na iyi í jɔ í gbasi tã do mii fei si wajui ine nɔoee ŋau. ¹⁰Nɔ í be ine ŋa ile piisɔɔ be a koo a bu irii Zãa wa. ¹¹Ŋɔi ine ŋau à koo à buu nɔ à lesi perenti wa à naa à na ama inaabou nɔ ŋu mɔ í koo í na iyee. ¹²Ŋɔi mɔɔi Zãa ŋau à gbɔ ideu. Nɔ à naa à so ikueu à koo à suu. Nɔ à koo à sɔ Jesu.

Jesu í wò amane dubu miu (5.000)

(Cɔ Maaku 6:30-44; Luku 9:10-17; Zãa 6:1-14)

¹³Iyi Jesu í gbɔ ideu ŋɔi í ne hai be. Í lɔ akɔi inyiu do mɔcɛe ŋa nɔ à bɔ gbabua gɔ. Iyi ine ŋa à gbɔ, ŋɔi à fita hai inɔ ilu ŋa ŋa à da hãmeɛ ŋa wa do ise. ¹⁴Iyi à fita hai si akɔi inyiu ŋɔi Jesu í ye zamaau. Nɔ í ce araare ŋa nɔ í jɔ bɔɔ ŋa ŋa à ba iri.

¹⁵Iyi ale wa le ŋɔi mɔcɛe ŋau à naa bi tee à ni, si gbabuai à wa ihɛ nɔ wee idũ wa dũ. Na ŋu, jɔ ine ŋau a ne ileeko ŋa a koo a ra mii iyi aa je. ¹⁶Amma Jesu í sɔ ŋa í ni, a kù ne bukaatai a ne. Inɛ taka nɛ, i na ŋa ije a je. ¹⁷Ŋɔi à ni, pɛɛ iyi à ne ihɛ kù re ara miu do cɛɛ minji. ¹⁸Nɔ Jesu í ni, i naam wa ihɛ. ¹⁹Nɔ í ni zamaau ku buba si fɔfɔu, nɔ í so pɛɛ ara miu do cɛɛ minjiu, í wu iju lele í saabu llaaɔ. Nɔ í bububu pɛɛ ŋau í na mɔcɛe ŋau nɔ aŋa mɔ à kpɛa zamaau. ²⁰Nɔ aŋa fei à je à yo hee mbɔɛ í gbe. Ŋɔi mɔcɛe ŋau à ko iyi í gbeu hee kɔlɔ maateji í kɔ. ²¹Inemɔkɔ ŋa iyi à jɛu à weɛi zakai amane dubu miu (5.000), baai inaabo do amu ŋa baasi.

Jesu wa ne si antai tenku

(Cɔ Maaku 6:45-52; Zãa 6:15-21)

²²Iyi à tã ŋɔi Jesu í ni mɔcɔ ŋau à lɔ akɔi inyiu ku ba a takoe a kua ice ihɔ. Iyi à waa ne nɔ í ni zamaau ku ne. ²³Waati iyi í jɔ à ne nɔ í koo í gũ iri kuta gɔ ku ba ku ce kutɔɔ. Nɔ idũ í dũ í báa be ŋu akãe. ²⁴Wee waati beɛbe akɔi inyiu í wa

si aninii tenkuu tā. Nɔ kutāngām dii in-
 yiu í wasi ku talee si na iyi í j̄ɔ fufu wa
 ko ɲa íkpó. ²⁵ Zakai ameejuma ɲɔi Jesu
 wa ne si antai inyiu, wa bɔ bi mɔcɔe ɲa.
²⁶ Waati iyi à yɔɔ wa ne si antai tenkuu
 wa ɲɔi zigi ɲa í da, njo wa mu ɲa, à
 waa ni, ziii. Nɔ njou í j̄ɔ à wasi ku d̄ɔ
 anu. ²⁷ Be gbakā Jesu í ba ɲa ide ku fɔ í
 s̄ɔ ɲa í ni, i sū laakai nɲe ɲa. Amui Jesu,
 i maà ce njo ɲa. ²⁸ ɲɔi Piee í s̄ɔɔ í ni,
 Laf̄ee, bii awoi, j̄ɔ amu mɔ n ne n naa bi
 tee si antai inyiu. ²⁹ Nɔ Jesu í j̄eaa í ni,
 naa wa.

Nɔ Piee í kita hai si akɔi inyiu nɔ í ne
 si antai inyiu wa bɔ bi Jesu. ³⁰ Amma iyi
 laakae í bɔ si fufu iyi wa ce do gbugbāu,
 ɲɔi njo í muu. Nɔ í sinti ku mile. ɲɔi í
 d̄ɔ anu í ni, Laf̄ee, faabam. ³¹ Nɔ gbakā
 Jesu í yɔ awɔ í muu nɔ í ni, na mii í ce ì
 waa sika sika má. Naanee kù la.

³² ɲɔi aɲa minji fei à gū akɔi inyiu nɔ
 fufuu í leekī. ³³ Nɔ ine ɲa iyi à wa si inɔi
 akɔu à gule si wajui Jesu à ni, ntɔ ntɔ,
 awɔu Amai Ilaaɔi.

**Jesu í j̄ɔ b̄ɔɔ ɲa à ba
 iri si ilei Genesareti**

(Cɔ Maaku 6:53-56)

³⁴ Iyi à kua, nɔ à to ilei Genesareti.
³⁵ Si bei inei be ɲau à mà Jesu, ɲɔi à fɔ
 laabaau bii fei à ni í to wa. Nɔ à naa
 b̄ɔɔ fei wa. ³⁶ Nɔ à tɔɔe à ni ku j̄ɔ aɲa a
 lu baa itii kumbooe, nɔ ine iyi í luu fei í
 ya ba iri.

Dedembai bala ɲa

(Cɔ Maaku 7:1-13)

15 ɲɔi Farisi gɔ ɲa do woo kɔ ine
 ɲa si wooda gɔ ɲa à naa hai
 Zeruzalemu à bɔ bi Jesu à beee à ni, ² na
 mii í ce mɔcɔe ɲa a kù waa too dedem-
 bai bala nwa ɲa. Na mii í ce a ci ya wɔɔ
 a bei a je. ³ Nɔ Jesu í je ɲa do ide ku bee
 í ni, na mii í ce ɲe mɔ dedemba ɲe ɲa
 ku too í j̄ɔ i kù waa jirima woodai Ilaaɔ
 ɲa. ⁴ Ì mà s̄aa s̄aa ɲa iyi Ilaaɔ í ni, i gbɔa

iyed baa ɲe ɲa i jirima ɲa ɲa. Nɔ í ni
 má, ine iyi wa fɔ laalɔi iyed baae ɲa a
 kpa laf̄ee. ⁵ Amma ɲe ì waa fɔ ide mmu.
 Ì waa ni ine á yɔkɔ ku s̄ɔ iyed baae ku ni,
 fia iyi an yɔkɔ n sobie do, ñ jileaa Ilaaɔ.
⁶ Nɔ ine iyi í fɔ beebe kaa sobi iyed baae
 má hee ku jirima ɲa. Beebeyi ì waa kpa
 ide Ilaaɔ ɲa ku ba i too dedemba iyi à j̄ɔ
 ɲe. ⁷ ɲeju ilu muafiti ɲai. Hai tako Ezai
 í ce waliiei dee dee na iri ɲe waati iyi í
 kɔ si tiae í ni,
 Ilaaɔ í ni,

⁸ Ine ɲau ih̄e à waa jirimam nii
 Do gele nɲu akā.

Amma idɔ ɲa í j̄im.
⁹ À waa tɔɔm nii si ɲgebe.

Woodai amane ɲai à waa kɔ ine ɲa si
 Nɔ à waa ni woodam nii.

Mii iyi í ya dasi ine riisi

(Cɔ Maaku 7:14-23)

¹⁰ ɲɔi Jesu í kpe zamaau nɔ í ni, i de
 it̄i i gbɔ yaasei ideu. ¹¹ Kù je mii iyi wa
 lɔ hai do gelei amane í ya dasie riisi.
 Amma mii iyi í ya fita hai si gelei amane
 á dasie riisi.

¹² Nɔ mɔcɔe ɲau à na à s̄ɔɔ à ni, i kù
 mà ide iyi ì fɔu be í jea Farisi ɲau taale?
¹³ Nɔ Jesu í je ɲa í ni, j̄ii baa yooma iyi
 Baam iyi í wa lele kù lɔ fei, aa tuui. ¹⁴ I
 j̄ɔ ɲa be. Woo mu golo feeju ɲai. Nɔ bii
 feeju wa mua feeju golo aɲa minji fei à
 ya koo a dasi gooi. ¹⁵ ɲɔi Piee í ni, sisi
 nwa yaasei mɔndau be. ¹⁶ Nɔ Jesu í ni,
 ɲe mɔ, i kù ne bisi ɲai? ¹⁷ I kù mà ɲa,
 mii iyi wa lɔ hai do gelei amane fei, si
 inɔe wa bɔ? Si anyie nɔ ku fita hai si ara.
¹⁸ Amma ide iyi í ya fita hai si gele, hai
 si idɔi wa naa. Nɲu bei wa dasi amane
 riisi, ¹⁹ domi hai si idɔi amane lasabu
 laalɔ wa naa. Ine ku kpa, do sakara, do
 s̄ee ku tɔtɔ do mud̄ee hai ce abɔd̄ɔ, do
 ile, do ibo, do ine ku beje, mii ɲau be fei
 hai si idɔi wa naa, ²⁰ nɔ ɲu ɲau bei í ya
 dasi amane riisi. Amma kù je kuje hai
 wɔɔi á dasi ine riisi.

Abo dimi mmu gɔ í dasi Jesu naane

(Cɔ Maaku 7:24-30)

²¹ Si anyii nɔ, Jesu í ne hai be í bɔ ikpa Tii do Sidɔ. ²² Inaaboi ilei Kanaã gɔ iyi í wa be í naa bi tee nɔ í dɔ anu í ni, Lafɛe, tɔkui Davidi amanlu nlau, ce araarem. Ama inaabom í ne inei inɔko, nɔ wa kpãa iju ntɔ ntɔ. ²³ Amma Jesu kù jɛaa ide kãma. Nɔ mɔcɛe ɔa à naa à tɔɛ à ni, abou ihɛ wa dɔ anu wa too anyi nwa. I kaa lelee? ²⁴ Nɔ í je í ni, bi inei Izireli ɔa aɔa akã à bem wa, ine ɔa iyi à ye bei angudã ɔa iyi à nyɔ. ²⁵ Amma abou í naa í gule si wajue í ni, Lafɛe, sobiim. ²⁶ Nɔ Jesu í ni, kù sãa a gba ijei amu ɔa a na aja keeke ɔa. ²⁷ Ɔɔi abou í ni, ntɔi Lafɛe. Amma do nɔ fei, aja keeke ɔa à ya wa abei taabu a maa je buubuui ije iyi wa cuku wa hai si taabui lafɛe ɔa ɔa. ²⁸ Nɔ Jesu í jɛaa í ni, abooyi, naane ku dasie í la. Béi ì bi fei á ce. Nɔ gbakã ama inaaboeu í ba iri.

Jesu í jɔ bɔ nkɔ í ba iri

²⁹ Nɔ Jesu í ne hai be í too itii tenkui Galilee, í koo í gũ antai kuta gɔ í buba. ³⁰ Nɔ zamaa nla gɔ í naa bi tee. À naaɔ ilu kute akã ɔa wa, do fɛɛju ɔa, do weege ɔa, do deki ɔa, do bɔ nkɔ má nɔ à jile ɔa si wajui Jesu, nɔ í jɔ à ba iri. ³¹ Ɔɔi ine ɔa à biti iyi à ye deki ɔa à waa fɔ ide, weege ɔa à ba iri, ilu kute akã ɔa à waa ne, fɛɛju ɔa à waa ye ilu, nɔ à waa saabu Ilaaɔ Lafɛe inei Izireli ɔa.

Jesu í wɔ amane dubu mee (4.000)

(Cɔ Maaku 8:1-10)

³² Jesu í kpe mɔcɛe ɔa í ni, araarei ine ɔa ihɛ wa mum, domi aja mɛeta nɔai ihɛ iyi à wa bi tom, nɔ sɔnda kãma kù gbe ɔa má. Nɔ n kù bi n jɔ a neɔ ariu ku ba a maà na a koo a cuku kpãa. ³³ Nɔ mɔcɛe ɔa mɔ à beee à ni, to, iwoi aa ka ba ije si gbabuau ihɛ iyi á yo zamaa nla nlau ihɛ. ³⁴ Nɔ Jesu í bee ɔa í ni, pɛe feloi

ì ne ɔa. Ɔɔi à ni, pɛe ara meejei do cɛe wewee gɔ ɔa. ³⁵ Nɔ Jesu í ni ine ɔa a buba ile. ³⁶ Nɔ í so pɛe ara meejeu do cɛe ɔa, í saabu Ilaaɔ titã í bei í bububue í na mɔcɛe ɔa a kpɛ ɔa. Ɔɔi à kpɛa ine ɔa. ³⁷ Nɔ aɔa fei à je à yo hee pɛeu í gbe. Ɔɔi à ko pɛe iyi í gbeu nɔ í ce kɔlɔ meeje. ³⁸ Ine ɔa iyi à jeu à weei zakai amane dubu mee (4.000), baai inaabo do ama keeke ɔa baasi. ³⁹ Ɔɔi Jesu í jɔ ine ɔa à ne í bei í lɔ akɔi inyi í ne ikpa ilei Magadãa.

Farisi do Sadusi ɔa à bi Jesu ku ce maamaake

(Cɔ Maaku 8:11-13; Luku 12:54-56)

16 Si anyii nɔ, Farisi do Sadusi ɔa à naa bi Jesu a cɔ laakaɛ. À tɔɛ ku ce maamaake iyi á nyisi iyi gbugbãe hai bi Ilaaɔi wa naa. ² Ɔɔi Jesu í je nɔa í ni, bii inunu wa bɔ ku lɔ nɔ lele í kpã ì ya ni ɔa, iju iyi á má ala á dɔ. ³ Bii daakɔi í ya ni ɔa, ijí á rɔ domi ijí í dũ í we mango. Í waa mà yaasei lele ɔa amma i kù waa mà yaasei waati iyi à wa si nsei ɔa. ⁴ Ine laaloɔ nsei ɔa iyi a kù leekiɔ Ilaaɔ nɔ akã, nyindai à ya maa bi ku ye. Amma nyinda gɔ kù wee iyi aa nyisi ɔa má bii kù je ide iyi í ba walii Zonasuu.

Iyi Jesu í fɔ beebe í tã ɔa í jɔ ɔa í ne.

Lefeei Farisi do Sadusi ɔa

(Cɔ Maaku 8:14-21)

⁵ Si anyii nɔ, Jesu do mɔcɛe ɔa à koo à lɔ akɔi inyi à waa bɔ ikpa icei tenkuu ikpa ihɔ. Nɔ wee mɔcɛe ɔa à gbeje ku so pɛe kosãa. ⁶ Ɔɔi Jesu í sɔ ɔa í ni, to, i ce laakai do lefeei Farisi do Sadusi ɔa. ⁷ Ɔɔi mɔcɔ ɔa à waa lasabu si idɔ nɔa à waa ni, na iyi í jɔ a kù so pɛe kosãai í jɔ wa fɔ beebe. ⁸ Amma Jesu í mà lasabu nɔa iyi à waa ce nɔ í bee ɔa í ni, na mii í ce ì waa ni ɔa, na iyi í jɔ iɔe i kù so pɛe kosãai í jɔ ñ wa n fɔ beebe. Naane nɔe kù la. ⁹ I kù gbɔ yaasee hee nsei ɔa? I kù waa ye gigii pɛe ara miu

iyi ñ bu ñ kpēa amane dubu miu do jiai pēe kɔlɔ iyi í gbe má ña? ¹⁰Mà i kù waa ye gigii pēe ara meeje iyi ñ bububu ñ na amane dubu mee ñau do jiai pēe kɔlɔ iyi í gbe má ña? ¹¹Na mii í ce i kù mà ña iyi pēe si ñ wa n fāa. I ce laakai do lefeei Farisi ña do Sadusi ñau.

¹²Bebei mɔcɔ ñau à mà iyi kù je lefee iyi í ya j̄ pēe ku wui wa fāa, amma à mà iyi cioi Farisi do ti Sadusi ñau wa fāa.

Piɛe í ni Jesu í je ine iyi Ilaaḏ í cica

(Cɔ Maaku 8:27-30; Luku 9:18-21)

¹³Nɔ Jesu í to Sezaree si ilei Filipee. Nɔ í bee mɔcɔe ña í ni, yooi ine ña à ya ni amu Amai Amane ñ je. ¹⁴Ŋɔi à jɛaa à ni, ine gɔ ña à ya ni awɔu Zāa woo dasi inyitui. Ine gɔ ña mɔ à ya ni awɔu Elii walii nlai takoui. Ine gɔ ña mɔ à ya ni awɔu Zeremiii, walakɔ walii mmu gɔ má. ¹⁵Nɔ Jesu í bee ña í ni, ije mɔ ni, yooi ì ni ñ je ña. ¹⁶Nɔ Simɔɔ Piɛe í jɛaa í ni, awɔu Amai Ilaaḏ n̄ɲu iyi í je irii kuwɛɛui. Awɔi ì je ine iyi í cicaui. ¹⁷Ŋɔi Jesu í ni, Simɔɔ, amai Zāa, awɔu ilu inɔ didḏi. Kù je amane í s̄e, bii ku je Baam iyi í wa lele. ¹⁸Amui ñ wa n s̄e iyi awɔu Piɛei, waatɔ kuta. Si antai kutau an jile igbem, nɔ baa iku takae kaa yɔkɔ ku ganji igbeu †. ¹⁹Awɔi an na yiiko si kpāai bommai Ilaaḏ. Mii iyi ì kɔsi si andunya, lele mɔ à kɔsii. Nɔ mii iyi ì jesi si andunyau, lele mɔ à jesi.

²⁰Ŋɔi Jesu í s̄ mɔcɔe ñau do kugaabu í ni a maḏ na a s̄ ine gɔ iyi n̄ɲu í je ine iyi Ilaaḏ í cicaui.

Jesu wa fɔ idei ikue do kujie

(Cɔ Maaku 8:31-9:1; Luku 9:22-27)

²¹Hai waati beebai Jesu í sinti ku s̄ mɔcɔe ña í ni tilasii n̄ɲu ku bɔ Zeruzalemu. Tengi bei ine ngbo ña do

ine ngboi woo weei Ilaaḏ ña do woo kɔ ine ña si wooda ña aa kpā n̄ɲu iju. Aa kpa n̄ɲu, amma si ajɔ meetasia n̄ɲu á j̄i má hai si bale. ²²Ŋɔi Piɛe í gbāa í bɔde kɔkɔle í s̄ɔ í ni, Ilaaḏ ku waasu ideu, Laf̄e. Ide dimi beebe kaa baɛ pai. ²³Amma Jesu í sinda í s̄ Piɛe í ni, sekee hai bi tom Seetam. Í waa bi i j̄em bi ku koose, domi í kù waa ce lesabui Ilaaḏ, í gbe ti amane ña. ²⁴Si anyii n̄ɲu Jesu í s̄ mɔcɔe ña í ni, ine iyi wa bi ku toom, ku j̄ idɔɔbie nɔ ku so j̄i ku gaau ku toom wa. ²⁵Nɔ ine iyi wa bi ku ba kuwɛe do idɔɔbie, kaa baa. Amma ine iyi í n̄ɲɔ kuwɛe na irim, laf̄e á baa do ntɔ. ²⁶Aranfāani yoomai amane í ne bii í ba amanii andunya fei nɔ í kua kuwɛe. Mà mii í wee iyi amane á kpaasiḏ kuwɛe. ²⁷Amu Amai Amane an nyi wa má dei kam kam do amboei Baam do amalekam ña ajɔ. Si waati beebai an s̄aa ine fei si yaase bei í jed kuwɛe. ²⁸Ntɔ ntɔ ñ wa n s̄ ñei, ine ña iyi à wa ih̄e, gɔgɔ n̄ɲa ña aa ye amu Amai Amane n na n je bommam hee aña fei a maa ku.

Arai Jesu í daana

(Cɔ Maaku 9:2-13; Luku 9:28-36)

17 Si anyii ajɔ meefa Jesu í kpe Piɛe do Zaaki do Zāa ifɔe í nya ña ikā nɔ à koo à gū iri kuta nla gɔ aña n̄ɲa. ²Ŋɔi à ba wee arae í kpaasi. Wajue wa daana jiida jiida, nɔ jaee ña í fūuta pai pai bei inya kumá. ³Si anyie ñɔi Moizi do Elii à faata wa anu akā à waa baa ide ku fɔ. ⁴Ŋɔi Piɛe í s̄ Jesu í ni, Laf̄e, í s̄aa ka maa wa ih̄e. Bii í bi, j̄ ka ce ilei acɔ meeta, akā titeɛ, akā mɔ ti Moizi, akā mɔ ti Elii. ⁵Wa fɔ ideu kù tā mɔm nɔ inya kumá gɔ í naa si ña bei bukɔɔ. Nɔ à gbɔ ide ku fɔ gɔ hai si inɔe í ni, ine ih̄e í je amam. Ñ buu jiida jiida, siei inɔ

†16:18 baa iku takae kaa yɔkɔ ku ganji igbeu Yaasei iseedeu ih̄e kù má s̄aa s̄aa. Yaase bei ine gɔ ña à gbɔɔ wee. Nkāma kaa yɔkɔ ku ceaa ngɔgɔ, baa gbugbāi iku takae.

didõm fei í ya wa. I ya gbõ idee ña. ⁶Iyi mɔcɔ ñau à gbõ ide ku fɔu ñɔi ñjo í mu ña hee à sɛɛbata ile. ⁷Amma Jesu í naa bi tu ña í lu ña í ni, i dede ña i maà jò ñjo ku mu ñe. ⁸Nɔ à wu iju lele, amma a kù ye ine gɔ bii kù je Jesu ñju akā.

⁹Ñɔi à waa kita wa hai antai iri kutau nɔ Jesu í sɔ ña í ni, i maà sɔ ine gɔ mii iyi í yeu be ña hee amu Amai Amane n koo n ku nɔ n jì hai si bale má. ¹⁰Ñɔi mɔcɔ ñau à bee Jesu à ni, nɔ na mii í ce woo kɔ ine ña si wooda ñau à ya ni Elii á tako ine iyi Ilaaɔ í cicau ku naa. ¹¹Nɔ í je ñja í ni, ntɔi Elii á tako ku naa nɔ ku teese mii fei sãa sãa. ¹²Amma an sɔ ñe iyi Elii í naa tã, ine ña a kù màa, nɔ à ceaa bei à bi. Bɛɛbe mɔi amu Amai Amane an ba ijuukpã si awɔ ñja.

¹³Ñɔi mɔcɔ ñau à mà bebei iyi Zãa woo dasi inyii wa fãa.

Jesu í faaba ama gɔ iyi í ne inei inɔkko

(Cɔ Maaku 9:14-29; Luku 9:37-43a)

¹⁴Iyi à to wa bii zamaa í wau, ñɔi mɔkɔ gɔ í naa í gule si wajui Jesu ¹⁵í ni, Lafɛɛ, ce araarei ama inemɔkɔm nɔu ihɛ. Inei inɔkko gɔ í sɔsie bɔɔi cukuuna, wa wahalae mɔi jiida jiida. Ajo gɔ ña í ya dasie inɔ ina walakɔ inɔ inyi. ¹⁶Ñ soo ñ naae wa bi mɔcɔe ñau ihɛ amma à mɔngɔ ku faabae. ¹⁷Jesu í ni, ñje ine laalɔ hai dasi naane ña, hee waati yoomai an maa ñ wa inɔ ñje. Mà hee waati yoomai an maa n temuadò ñe. I naam amau wa ihɛ ña. ¹⁸Nɔ à naa Jesu amau wa, ñɔi í la si inei inɔkoku nɔ í fita sie nɔ amau í ba iri tengi beu be.

¹⁹Ñɔi mɔcɔi Jesu ñau à bɔ bi tɛɛ aña duusɔɔ à beee à ni, na mii í ce awa a kù yɔkɔ a kù lele inei inɔkoku. ²⁰Nɔ Jesu í je ñja í ni, si na iyi í jò naane ñje kù lai. Ntɔ ntɔ ñ wa n sɔ ñei, bii naane ñje í la í to baa dimii mii ku gbɛ iyi í kere í re,

aa yɔkɔ i sɔ iri kutau ihɛ ña í ni ku dede hai be ku bɔ ihɔ, nɔ bɛɛbe mɔi á dede. Nkãma kù wɛɛ iyi aa mɔngɔ ku ce ña. [²¹Amma dimii inei inɔkko bɛɛbe ci ya fita bii kù je do kutɔɔ do anu ku dī.]

Jesu í nyi wa fɔ ide i ikue do kujie má

(Cɔ Maaku 9:30-32; Luku 9:43b-45)

²²Ajo ñju gɔ si bei mɔcɔ ñau à tɔtɔ Galilee be ñoi Jesu í sɔ ña í ni, aa mu amu Amai Amane a daa ine ña si awɔ. ²³Aa kparam, amma si ajo meetasia an jì hai si bale má.

Ñɔi inɔi mɔcɔ ñau í fɔ ntɔ ntɔ.

Fia iyi à ne ku sã na icei kpasɛi Ilaaɔ

²⁴Si anyii ñju Jesu do mɔcɔe ña à bɔ Kaperanumu, ñoi woo gba fia iyi à ne ku sã na icei kpasɛi Ilaaɔ ñau à naa bi Pieɛ à beee à ni, Mɛetu ñje ci ya sã fiai kpasɛi Ilaaɔ? ²⁵Nɔ Pieɛ í ni, áá, í ya sã. Ñɔi Pieɛ í ne kpasɛ. Iyi í lɔ ile nɔ Jesu í tako í beee í ni, Simɔɔ, beirei ñ waa lasabu. Ilaalui andunya ñau ihɛ, hai bi yooi à ya gba fiai lempoo. Hai bi amaalu ña de, mà hai bi ine ñjoo ña. ²⁶Nɔ Pieɛ í je í ni, hai bi ine ñjoo ñai. Ñɔi Jesu í ni, na ñju, amaalu ña a kaa sã [‡]. ²⁷Amma do ñju fei, kù sãa ka je ñja bi ku koose. Na ñju, bɔ tenku be i koo i le kootia, cɛɛ iyi í tako í muu, la gelee. Aa ye kpekele be iyi á to fia ku sãi awae fei. Nyaa i koo i sã ñja.

Yooi í je ine ngbo

(Cɔ Maaku 9:33-37, 42-48; Luku 9:46-48; 17:1-2)

18 Waati ñju, mɔcɔi Jesu ñau à naa bi tɛɛ à beee à ni, si bommai Ilaaɔ yooi í je ine ngbo. ²Ñɔi Jesu í kpe ama keeke gɔ í leekie si anini ñja. ³Nɔ í ni, ntɔ ntɔ ñ wa n sɔ ñei, bii i kù kpaasi idò ñje nɔ i kù ye bei ama keeke ña, i kaa lɔ tengi bii Ilaaɔ í je bommae. ⁴Ine iyi á

[‡]17:26 na ñju, amaalu ña a kaa sã Si fee ñja à ni, amai aña taka ñja ña a kù ne ku sã. Nɔ do yaase bɛɛbe ine ña aa mà iyi Jesu ñju iyi í je Amai Ilaaɔ kù ne ku sã.

je ine ngbo si bommai Ilaaḥ nḡui í je ine iyi í kaye arae í baa í ye bei amau ihē. ⁵Ine iyi í nḡ í gba ama keeke bei ine ihē na irim, amui í gba.

⁶Ine iyi í dasi ine akāi ama keeke ḡa iyi à dasim naaneu ihē dulum, á tia a dīa lafēeu alḡ si kḡḡ a tale sie inḡ tenku inyi ku jḡḡ. ⁷Ijuukpā nla nlai inei andunya ḡa aa ye si na iyi í jḡ à ya maa dasi kpaasi ḡa ḡa dulum. Kù nḡ kù ne bei á ce iyi ine ḡḡ ḡa a kù dasi kpaasi ḡa ḡa dulum, amma ine iyi í ce bēebe á ye ijuukpā ntḡ ntḡ.

⁸Bii í je awḡ walakḡ iseḡ wa dasie dulum, buu i nyḡḡ ku jḡḡ. Á tiaḡ i lḡ si kuwee iyi ci ya tā do awḡ akā walakḡ kute akā do iyi aa ne awḡ minji do kute minjiu fei nḡ a dasie ina iyi ci ya ku. ⁹Bii í nḡ í je ijuei wa dasie dulum, nyaa i nyḡḡ ku jḡḡ. Á tiaḡ i lḡ si kuwee iyi ci ya tā do iju akā do iyi aa ne iju minji fei nḡ a dasieḡ ina iyi ci ya ku.

Mḡndai angudā iyi í nyḡ à tasieu

(Cḡ Luku 15:3-7)

¹⁰Jesu í sḡ ḡa má í ni, i ce laakai i maḡ donda baa ine akāi amu ḡau ḡa. Ntḡ ntḡ ḡè wa n sḡ ḡei, amaleka woo degbe ḡa ḡa à ya maa leekī ajḡ fei si wajui Baam iyi í wa lele. [¹¹Amu Amai Amane ḡè naa ku faaba ine ḡa iyi à nyḡi.]

¹²Beirei ì waa lasabu ḡa. Bii ine ḡḡ í ne angudā cīḡ nḡ akāḡ í nyḡ, kaa jḡ cīḡ fakā kù wa siu titā si geete bii à wau koo dede akā iyi í nyḡu wa? ¹³Ntḡ ntḡ ḡè wa n sḡ ḡei, bii í yḡḡ, á ne inḡ didḡ nla nla na irie ku re baa cīḡ fakā kù wa si iyi kù nyḡu. ¹⁴Bēebe moi, Baa ḡḡe iyi í wa lele kù bi baa ine akāi ama keeke ḡau ku nyḡ.

Bei aa ce bii woo dasi naane ḡḡ í rara

¹⁵Jesu í ni má, bii kpaasi woo dasi naane ḡḡ í ce dulum, bḡ bi tee awḡ akā nḡ í jḡ ku mà yaasei dulum nḡu. Bii í gḡḡ idee, ì baaḡ wa má si kpāa jiidai. ¹⁶Amma bii í kḡ ku gḡḡ idee, dede ine akā wala minji si bei kukḡi idei Ilaaḥ wa fḡ. I bḡ bi tee ḡa, nḡ ine ḡau aa je seḡdai ideu fei. ¹⁷Bii í kḡ ku gḡḡ ide ḡa, sḡ inei igbe ḡau. Bii í nḡ í kḡ ku gḡḡ baa idei inei igbe ḡau, i dooḡ bei hai dasi naane walakḡ bei woo gba fiaḡ lempoo.

¹⁸Ntḡ ntḡ ḡè wa n sḡ ḡei, mii iyi ì kḡsi si andunya fei ḡa, lele mḡ á kḡsi. Nḡ mii iyi ì jesi si andunya fei ḡa lele mḡ á jesi.

¹⁹N wa n sḡ ḡe má iyi bii amane minji í ce anu akā si andunya ihē a tḡḡ ngḡḡ, Baam iyi í wa lele á mu ḡa, ²⁰domi tengi bii amane minji wala mēeta í tḡtḡ à waa ce kutḡḡ do irim, ḡè wa si anini ḡa.

Amaace iyi í kḡ ku cea kpaasie suuru

²¹ḡḡi Pieḡ í bḡ bi Jesu í beee í ni, Lafēe, bii kpaasim í ceem kurara ise feloi an cea suuru. Hee ise gbeḡje? ²²ḡḡi Jesu í jeaa í ni, aawo. N kaa n sḡḡe iyi andi ise gbeḡjei, amma aa cea suuru ise kitaḡ feewa tuuba mēḡje. ²³Sotī i gḡḡ faaji ḡḡ iyi wa nyisi bei bommai Ilaaḥ í ye. Ilaalu ḡḡ wa bi ku ce dooi gbeḡeḡ iyi amaaceḡ ḡa à waa mu. ²⁴Iyi í sinti ku ce dooi gbeḡeḡ, ḡḡi à naaḡ ine ḡḡ wa be, iyi wa mu gbeḡeḡ í to baa fḡḡḡ ciwa nkḡḡ nkḡḡ[¶]. ²⁵Si bei ineḡu kù ne mii iyi á sḡḡ gbeḡeḡ, ḡḡi lafēḡeḡ í ni a taa bei aru, ḡḡu do aboḡ do amaḡ ḡa do mii iyi í ne fei a sḡḡ gbeḡeḡ. ²⁶ḡḡi amaaceḡ í gule si wajui lafēḡeḡu wa tḡḡe suuru í ni, yḡḡḡḡḡ suuru an sḡḡ mbe fei. ²⁷Nḡ lafēḡeḡu í ce araaree í kpa gbeḡeḡ nḡ í jḡḡ í ne.

[¶]18:24 *dubu ciwa nkḡḡ nkḡḡ* Si fee ḡa à ni talā dubu mēewa. Talā akā fei fiaḡ icci adḡ maatū iyi à ya sḡa ine akā.

²⁸Iyi amaaceu í fita hai be gbakā, nɔ í ko amaace kpaasie gɔ iyi wa mu gbesee zakai kpekele cɔ. Ɗɔi í batae í te kɔɔe í ni, sām gbesem iyi ì waa muu. ²⁹Ɗɔi kpaasieu í gule si wajue í tɔɔe suuru í ni, yɔkɔm suuru an sāe gbesee. ³⁰Amma kù je, nɔ í jɔ̀ à dasi kpaasieu piisɔ̀ hee koo sãd gbeseu fei ku tā. ³¹Ɗɔi amaace iyi à gbe ɲau à ye bei í ce nɔ inɔ ɲa fei í fɔ, ɲɔi à koo à sisia lafɛe ɲa yaasei ideu fei. ³²Ɗɔi lafɛeu í kpoo í ni, awo amaace laalb, í jɔ̀ iyi ì tɔm suuru ñ kpa gbeseu feii mæe. ³³Awo mɔ̀ í ne i ce araarei amaace kpaasiei wo si bei ñ ce. ³⁴Nɔ idɔi lafɛeu í kɔ, ɲɔi í jɔ̀ à dasie piisɔ̀ si awoi woo kpā inɛ ɲa iju hee koo sãd gbeseu fei ku tāu.

³⁵Ɗɔi Jesu í ni, beɛbe mɔi Baam iyi í wa lele á ce ɲɛ, inɛ iyi i ci ya cea kpaasi ɲɛ ɲa suuru do inɔ akā.

Jesu wa fɔ idei nje ku kɔi abo do mɔkɔ

(Cɔ Maaku 10;1-12)

19 Iyi Jesu í fɔ ideu í tā nɔ í ne hai ilei Galilee í bɔ ikpa ilei Zudee iyi í wa icei idoi Zuudɛeu. ²Ɗɔi zamaa nla gɔ wa tooe nɔ í jɔ̀ bɔɔ ɲa à ba iri.

³Ɗɔi Farisi gɔ ɲa à naa bi tee ku ba a cɔ laakae. Nɔ à beee à ni, amane í ne kpāa ku kɔsi aboe si ide baa yooma fei? ⁴Nɔ í je ɲa í ni, i kù cio iyi kukɔi idei Ilaaɔ wa fɔ ɲa? Í ni, hai sinte, Woo taka í ce ɲai inemɔkɔ do inaabo. ⁵Nɔ í ni má, na ɲɲu, mɔkɔ á jɔ̀ iyeð baæ nɔ ɲɲu do aboe a maa wee nɔ aɲa minji fei a baa a je ara akā. ⁶Si beɛbe a kù je aɲa minji má, ara akā dei à je. Na ɲɲu, amane kù ne ku feefe mii iyi Ilaaɔ í tɔtɔ. ⁷Nɔ Farisi ɲau à beee à ni, bii beɛbei, na mii í ce Moizi í na wooda í ni inɛ iyi wa bi ku kɔsi aboe ku ceaa tiai nje ku kɔ ku bei ku kɔsie. ⁸Nɔ Jesu í je ɲa í ni, Moizi í jɔ̀ ì waa lele abo ɲɛ ɲai na idɔ kulele ɲɛ. Amma waati iyi Ilaaɔ í taka amane kù je beɛbe. ⁹An sɔ ɲɛ, inɛ iyi í kɔsi aboe nɔ

kù je na sakara, nɔ í so mmue, ɲɲu takae í ce sakarai.

¹⁰Ɗɔi mɔcɔe ɲau à sɔ̀ à ni, bii beɛbei si gāmei abod mɔkɔ í tia a maà ya so nje. ¹¹Nɔ Jesu í ni, ide iyi ñ wa n fɔ nsei, kù je inɛ feii á yɔkɔ ku gbɔ yaasee, bii kù je inɛ ɲa iyi Ilaaɔ í mu ɲa gbugbāe. ¹²Mii ikā ikā iyi wa ganji inɛ ɲa nje ku so í kpɔ. Inɛ gɔ ɲa beɛbei à bí ɲa do, a kaa yɔkɔ dei. Inɛ gɔ ɲa mɔ amane ɲai à ce ɲa beɛbe. Inɛ gɔ ɲa mɔ a kù bi abo ku so ku ba a ce icei bommai Ilaaɔ jiida jiida. Inɛ iyi á yɔkɔ ku gba ideu ku gbaa.

Jesu í weea ama keeke ɲa

(Cɔ Maaku 10:13-16; Luku 18:15-17)

¹³Si anyii ɲɲu, inɛ ɲa à gbā ama keeke ɲa à naa Jesu wa ku le si ɲa awo nɔ ku ce ɲa kutɔɔ. Amma mɔcɔe ɲa à waa gbagba si ɲa. ¹⁴Ɗɔi Jesu í sɔ ɲa í ni, i jɔ̀ amu ɲau a naa bi tom, i maà ganji ɲa, domi bommai Ilaaɔ í je ti inɛ ɲa iyi à jɔ ɲa. ¹⁵Ɗɔi í le ɲa awo si iri nɔ í ce ɲa kutɔɔ í bei í ne hai be.

Idei awaasū ilu fia gɔ

(Cɔ Maaku 10:17-31; Luku 18:18-30)

¹⁶Ajɔ ɲɲu gɔ mɔkɔ gɔ í naa bi Jesu nɔ í beee í ni, Mɛetu, mii jiida yoomai an ce n bað kuwee hai tā. ¹⁷Nɔ Jesu í beee í ni, na mii í ce ì waa beem idei jiida ku ce. Ilaaɔ ɲɲu akāi í je jiida. Bii ì bi i ba kuwee iyi ci ya tā, jirima woodai Ilaaɔ ɲau. ¹⁸Nɔ í bee Jesu í ni, wooda yooma ɲai. Nɔ í sɔ̀ í ni, maà kpa inɛ, maà ce sakara, maà ce ile, nɔ i maà ja inɛ gɔ seeda ibo. ¹⁹Jirima iyeð baæ, nɔ i bi kpaasie bei ì bi araæ. ²⁰Nɔ awaasūu í ni, ñ wa n jirima iyi be fei tā, mii í gbe n ce má. ²¹Ɗɔi Jesu í sɔ̀ í ni, bii ì bi i kɔ dee dee, koo ta mii iyi ì ne fei, nɔ i kpāa ilu are ɲa fia. Bii ì ce beɛbe aa ba amani jiida lelei Aɔ. Si anyie nɔ i naa i toom. ²²Iyi awaasūu í gbɔ beɛbe ɲɔi í sinda í ne do inɔ kufɔ domi ilu amani nla nlai.

²³ Ɔɔi Jesu í sɔ mɔcɔe ɔa í ni, ntɔ ntɔ ñ wa n sɔ ɔei, á gaabua ilu fia ku lɔ tengi bii Ilaaɔ́ í je bommae. ²⁴ Nɔ an sɔ ɔe má iyi á faalaa kpookpo ku lɔ si iwoi abee do iyi ilu amani á lɔɔ tengi bii Ilaaɔ́ í je bommae. ²⁵ Iyi mɔcɔ ɔau à gbɔ ideu ɔɔi à biti kaa kaa, nɔ à ni, bii beɛbei, to, yooi á ba faaba. ²⁶ Ɔɔi Jesu í cɔ ɔa nɔ í ni, bi amane ɔai kaa ce, amma Ilaaɔ́ á yɔkɔ ku ce fei ndee.

²⁷ Ɔɔi Pieɛ í sɔɔ́ í ni, wee à jɔ mii fei tã à waa tooe. To, yoomai á na ku je tu wa. ²⁸ Nɔ Jesu í sɔ ɔa í ni, ntɔ ntɔ ñ wa n sɔ ɔei, waati iyi Ilaaɔ́ á ce mii fei titɔ nɔ amu Amai Amane n maa n buba si batai bomma ilu amboem, ɔe amane maateoji iyi ò waa toom ɔau ihɛ, ɔe mɔ aa buba si batai bommau i kiitið dimi maateoji inei Izireli ɔau. ²⁹ Nɔ ine baa yooma iyi í jɔ kpasɛe wa, walakɔ igbã do ifɔe ɔa, walakɔ weciɛ ɔa, walakɔ baee, walakɔ iyee, walakɔ amae ɔa, walakɔ ikoe ɔa na irim, á ba ribae ikɔ ciɔ, nɔ ku ba kuwee hai tã má. ³⁰ Amma ine ɔa iyi à je inei waju ɔa si nsei, nkɔ ɔa á na ku je inei anyi, nɔ inei anyi ɔa mɔ, nkɔ ɔa á na ku je inei waju.

Mɔndai ilu kpasɛ do gaanɔɔmae ɔa

20 Jesu í kpa ɔa mɔndau ihɛ í ni, ideɔ bommai Ilaaɔ́ í jɔ ideɔ ilu kpasɛ ɔɔ iyi í fita daadaakɔ wa dede amaace ku bɔð ɔa ikoe. ² Waati iyi í ba amaace ɔau aɔað ɔa à fɔ à gbɔa nje ku sã ɔa si bei à ya sãa woo ce ice si aɔ akã, nɔ í ni a bɔ ikoi ɔu a koo a ce ice. Nɔ à koo. ³ Nɔ zakai isɔ meesã í fita má í koo í ba ine ɔɔ ɔa à waa buba si tafa a kù waa ce nkãma. ⁴ Nɔ í sɔ ɔa í ni, ɔe mɔ, i bɔ ikom i koo i ce ice ɔa. An sã ɔe si bei í jɔ. ⁵ Ɔɔi à koo. Ɔɔi ilu kpasɛu í fita má zakai dasã, do ale zakai inunu ku sinda ma, nɔ ide dimi akãui í ya fɔ. ⁶ Ale zakai isɔ miu ɔɔi í fita nɔ í ye ine ɔɔ ɔa má à waa buba. Ɔɔi í bee ɔa í ni, na mii í ce ò waa buba ihɛ ngbe

ngbe hai daakɔ ɔa. ⁷ Ɔɔi à jeaa à ni, si na iyi í jɔ ine kãma kù dasi wa icei. Ɔɔi í ni, to, ɔe mɔ i bɔ ikom i koo i ce ice ɔa. ⁸ Iyi í to ale zakai kulɔi inunu ɔɔi ilu kpasɛu í kpe ine ngboi amaacee ɔau í sɔɔ́ í ni, kpe gaanɔɔma ɔau wa, sã ɔa fia ɔa, sinti hai bi inei ankãanyi ɔau hee ku koo si ine sinte ɔau. ⁹ Ine ɔa iyi à sinti ice ale zakai isɔ miu ɔau à naa à gba fia icei aɔ akã. ¹⁰ Amma iyi à to si ine sinte ɔau à tamaa bei ti aɔa á re beɛbei. Amma fia icei aɔ akã à sãa aɔa mɔ. ¹¹ Iyi à ye fia beɛbe ɔɔi à wasi ku gbagba si ilu kpasɛu. ¹² À waa ni, ine ɔa iyi à naa ankãanyiu isɔ akã à ce ice nɔ ò sã ɔa bei awa iyi à ce ice si inya gbãa hai daakɔ hee à gbɛɛji. ¹³ Ɔɔi ilu kpasɛu í sɔ ine akã ɔa í ni, kpaasim, n kù takie, domi ò jesi i gba fia icei aɔ akã, mà kù je beɛbe. ¹⁴ To, gba fiae i ne. Ñ bi n sãa inei ankãanyiu ihɛ bei awɔ mɔ. ¹⁵ Kù je bei ñ bii an ceð fiam? Mà ò waa ce igu si na iyi í jɔ ñ ce jiidai.

¹⁶ Ɔɔi Jesu í ni, beɛbe mɔi inei anyi ɔa aa na á je inei waju, nɔ inei waju ɔa mɔ a na á je inei anyi ɔa.

Jesu wa fɔ ideɔ ikue do kujie ise gbɛetasia

(Cɔ Maaku 10:32-34; Luku 18:31-34)

¹⁷ Ɔɔi Jesu í dasi kpãa wa bɔ Zeruzalemu. Nɔ í nya mɔcɔ maateoji ɔau ikã, ɔɔi í sɔ ɔa si kpãa í ni, ¹⁸ wee à waa bɔ Zeruzalemu. Bei aa mu amu Amai Amane a dasim awɔi ine ngboi woo weei Ilaaɔ́ ɔa do woo kɔ ine ɔa si wooda ɔa. Aa ye taalem a ni a kpam. ¹⁹ Si anyie nɔ a dasim si awɔi dimi mmu ɔa, aa yaakom, nɔ a teem kpɔcɔ, nɔ a kpakpam si jji ku gaau. Nɔ si aɔ meetasia an ji má hai si bale.

Mii iyi iyei Zaaki do Zãa í tɔɔ Jesu

(Cɔ Maaku 10:35-45)

²⁰ Si anyii ɔu ɔɔi iyei amai Zebedee ɔa í naa bi Jesu do amae ɔa nɔ í gule si

wajue ku tɔɔe ngɔɔɔ. ²¹ Nɔ Jesu í beee í ni, mii ì bi. Ɔɔi í ni, si waati iyi aa naa i je bomma, jɔ ama minjim ɔɔu ihē, ine akā ku buba awɔ njeɛ, ine akā mɔ awɔ cangae. ²² Ɔɔi Jesu í sɔ mɔɔɔ minji ɔɔu í ni, i kù mà mii iyi ì waa tɔɔm ɔɔa mɔm. Aa yɔkɔ i temuad ijuukpā iyi an ye ɔɔa? Nɔ à ni ɔɔa aa yɔkɔ. ²³ Nɔ í sɔ ɔɔa má í ni, ntɔi, aa ye ijuukpā iyi an ye ɔɔa. Amma kù je amui an cica ine ɔɔa iyi aa buba si canga do njem. Bi ku bubau be, ine ɔɔa iyi Ilaaɔ Baam í cea sɔɔlue ɔɔai aa buba si.

²⁴ Ɔɔi mɔɔɔ mɛɛwa iyi à gbe ɔɔu à gbo ideu nɔ idɔ ɔɔa í kɔɔ minji ɔɔu. ²⁵ Ɔɔi Jesu í kpe ɔɔa fei í sɔ ɔɔa í ni, inje mɔ ì mà ɔɔa si andunyau ihē ilaalɔ ɔɔu à ya maa taa ine ɔɔa ɔɔa gbugbāi. Nɔ ine ngbo ɔɔa ɔɔa mɔ a maa nyisi yiiko ɔɔa. ²⁶ Amma bi tu ɔɔe kaa ce beɛbe. Ine ɔɔe iyi wa bi ɔɔu ku je ine ngbo, ɔɔui á je woo ce ɔɔe ice. ²⁷ Beɛbe mɔi ine iyi wa bi ɔɔu ku je woo cua ɔɔe, á je aru ɔɔe. ²⁸ Beɛbe mɔi amu Amai Amane n kù naa ine ɔɔa a ceem ice, amma amui an ce ɔɔa ice, nɔ n na kuwɛem n yaɔ ine nkɔɔ hai si dulum.

Jesu í jɔ feɛju minji gɔ ɔɔa à ye ilu
(Cɔ Maaku 10:46-52; Luku 18:35-43)

²⁹ Si isɛɛneɛu Jesu do mɔɔɔe ɔɔa à to Zeriko nɔ à waa fita hai be. Waati iyi a waa fitau, zamaa nla gɔ wa too ɔɔa. ³⁰ Wee feɛju minji gɔ ɔɔa à waa buba ití kpāa be, nɔ à gbo iyi Jesu wa lɔ. Ɔɔi à dɔ anu à maa ni, Lafɛɛ, tɔkui ilaalɔ Davidi, ce araare nwa. ³¹ Nɔ zamaaɔ wa la si ɔɔa wa ni a cokou, beɛbe mɔi à ya dɔ anu hee lele à maa ni, Lafɛɛ, tɔkui Davidi, ce araare nwa. ³² Ɔɔi Jesu í leekī í kpe ɔɔa í bee ɔɔa í ni, mii ì bi n ce ɔɔe. ³³ Ɔɔi à jɛaa à ni, Lafɛɛ, à bi kaa ye ilui. ³⁴ Nɔ Jesu í ce

araare ɔɔa í lu iju ɔɔu. Nɔ gbakā ine ɔɔu à ye ilu nɔ à waa tooɛ.

Jesu wa lɔ inɔ ilu Zeruzalemu

(Cɔ Maaku 11:1-11; Luku 19:28-40; Zāa 12:12-19)

21 Ɔɔi Jesu do mɔɔɔe ɔɔa à mɔsi isɛɛne nɔ à maa Zeruzalemu wa. À to Betifaje si geete iyi à ya kpe Olivie. Nɔ Jesu í be mɔɔɔ minji gɔ ɔɔa ² í ni, i bɔ ilu iyi í wa waju ɔɔe be, aa ye bii gbankele gɔ wa so do amae. I fū ɔɔa í naam wa ɔɔa. ³ Bii ine gɔ wa bee ɔɔe ide gɔ, i jɛaa i ni, Lafɛɛi í ne bukaata ɔɔa. Inɛɛu á jɔ i naaɔ ɔɔa wa ɔɔa.

⁴ Nɔ ɔɔu be í cei ku ba idei waliuu ku kɔ iyi í ni, ⁵ I sɔ inɛi Siɔɔ ɔɔa, i ni, I cɔ ilaalɔ ɔɔe wa naa bi tu ɔɔe. Amane kurɔi. Si gbankeleui í gū, Si amae. Mɛɛmu ku so asoi.

⁶ Nɔ mɔɔɔ ɔɔu à koo à ce bei í sɔ ɔɔu. ⁷ À naaɔ gbankeleu do amae wa, à te acɔ ɔɔa si antae nɔ Jesu í gūu. ⁸ Nɔ si zamaaɔ ine nkɔɔ í te ibɔɔe si kpāa. Ine gɔ ɔɔa mɔ à da amaawɔi jii ɔɔa à tɔɔ si kpāa. ⁹ Ine ɔɔa iyi à waa cua Jesu do ine ɔɔa iyi à waa tooɛ fei à wasi ku dɔ anu à waa ni, tɔkui Davidi, à waa saabue. Aɔ Lafɛɛ ku weɛɛ, awɔ iyi ì waa naa do irie. Ka saabu Ilaaɔ hee lele ⁸.

¹⁰ Iyi Jesu í lɔ inɔ ilu Zeruzalemu, inɛi iluu fei í biti. Nɔ à wasi ku ni, yooi ihē. ¹¹ Ɔɔi zamaaɔ í je í ni, Jesu waliuu, inɛi Nazareti si ilei Galilee.

Jesu í wa bantumai kpasēi Ilaaɔ

(Cɔ Maaku 11:15-19; Luku 19:45-48; Zāa 2:13-22)

¹² Ɔɔi Jesu í bɔ bantumai kpasēi Ilaaɔ. Iyi í to be í lele woo ta iwɔ ɔɔa do woo ra ɔɔa iyi à wa be. Í fuka fuka taabui woo

---

⁸21:9 à waa saabue Do feei gereki hozanai à ya ni.

kpaasi fia ɲa, do kitāi woo ta ankasiidi ɲa. ¹³Nɔ́ í s̄s̄ ɲa í ni, à kɔ́ à ni, Ilaaḏ́ í ni ilei ɲɲu ile bi ku tɔ́ɔ́ á je. Amma ɲɲe wee í coo bi ku tɔ́tɔ́ ile ɲa.

¹⁴Ɔ́ɔ́i fɛɛju do ilu kute akā gɔ́ ɲa à naa bi Jesu kpasēi Ilaaḏ́ be nɔ́ í j̄ḏ́ à ba iri.

¹⁵Amma ine ngboi woo weei Ilaaḏ́ ɲa do woo kɔ́ ine ɲa si wooda ɲau, idɔ́ ɲa í k̄s̄ iyi à ye maamaake ɲa iyi í ce, nɔ́ à gbɔ́ amu ɲa à wasi ku d̄s̄ anu à waa ni, t̄kui ilaalu Davidi, à waa saabue. ¹⁶Nɔ́ à bee Jesu à ni, ì bei ì gbɔ́ iyi à waa fɔ́ mbɛ? Nɔ́ í je ɲa í ni, oo. Mii iyi wa ceu ihē, i kù cio idee ɲa tengi bii à ni, Ilaaḏ́́ í j̄ḏ́ à gbɔ́ saabue hai si gelei amu ɲa do si gelei ama kpɔ́tɔ́ ɲa. ¹⁷Si anyii ɲɲu, í j̄ḏ́ ɲa í ne hai ilu be í koo í sū Betani.

Jesu í ceekpe j̄i ndii figi

(Cɔ́ Maaku 11:12-14, 20-24)

¹⁸Iju kumáe daadaakɔ́ Jesu í ne hai Betani wa nyi Zeruzalemu, nɔ́ ari wa kpaá. ¹⁹Ɔ́ɔ́i í ye j̄i ndii figi gɔ́ it̄i kpāa be, nɔ́ í yaa sie. Amma iyi í to k̄kɔ́e í ba wee wua ɲai í ne. Ɔ́ɔ́i í s̄s̄ j̄i nɔ́u í ni, awɔ́ i kaa so má ajɔ́ kāma. Nɔ́ gbakā j̄i nɔ́u í gbɛ. ²⁰Iyi mɔ́ɔ́ ɲau à yɔ́, ɲɔ́i à biti. À bee Jesu à ni, beirei í ce j̄i ndii figiu ihē í gbɛ anu akā beɛbe. ²¹Ɔ́ɔ́i Jesu í je ɲa í ni, ntɔ́ ntɔ́ ñ wa n s̄s̄ ɲei, bii ì dasi naane nɔ́ i kù waa sika ɲa, aa yɔ́kɔ́ i ce bei ñ cea j̄i nɔ́u ihē ɲa. Nɔ́ kaa je baa iyi be ɲɲu akā, aa yɔ́kɔ́ i s̄s̄ iri kutau ihē ɲa i ni ku dede hai be koo dásí tenku, á nɔ́ ku koo. ²²Bii ì dasi naane ɲa, mii iyi ì tɔ́ Ilaaḏ́ fei, aa ba ɲa.

Hai iwoi yiiko Jesu wa naa

(Cɔ́ Maaku 11:27-33; Luku 20:1-8)

²³Ɔ́ɔ́i Jesu í to Zeruzalemu nɔ́ í bɔ́ bantumai kpasēi Ilaaḏ́́ má wa kɔ́ ine ɲa si cio. Ɔ́ɔ́i ine ngboi woo weei Ilaaḏ́ ɲa do ine ngbo ɲa à naa bi tɛɛ, à beɛɛ à ni, mii ɲa iyi ì waa ceu ihē, yooi í nae kpāa iyi ì waa cood̄. Do yiikoi yooi ì waa cood̄. ²⁴Ɔ́ɔ́i Jesu í je ɲa í ni, amu mɔ́ an bee

ɲe ide gɔ́. Bii ì yɔ́kɔ́ ì jɛem ɲa, amu mɔ́ an s̄s̄ ɲe ine iyi í nam yiiko ñ wa n ceɔ́ mii ɲau ihē. ²⁵Hai iwoi Zāa í ba yiiko iyi í dasiɔ́ ine ɲa inyi. Hai bi Ilaaḏ́ de, mà hai bi amane ɲa. Ɔ́ɔ́i à busi ɲe à waa ni, beirei aa ka jeaa. Nsei nɔ́, bii à jeaa à ni Ilaaḏ́i, á bee wa na mii í ce a kù dasi Zāa naane. ²⁶Nɔ́ wee njo kaa j̄ḏ́ ka ni hai bi amane ɲai. Bii à ni hai bi amane ɲai, zamaau á ye taale nwa si na iyi í j̄ḏ́ ine fei í jesi iyi Zāa walliii kam kam. ²⁷Ɔ́ɔ́i à jea Jesu à ni, a kù mà. Nɔ́ Jesu mɔ́ í s̄s̄ ɲa í ni, debei, amu mɔ́ n kaa n s̄s̄ ɲe yiikoi ine iyi ñ wa n ceɔ́ mii ɲau ihē.

Mɔ́ndai ama minji

²⁸Jesu í kpa ɲa mɔ́ndau ihē í ni, beirei ì waa lasabu ɲa. Mɔ́kɔ́ gɔ́ í ne ama inemɔ́kɔ́ minji. Nɔ́ í s̄s̄ ine sinteu í ni, amaayi, bɔ́ ikom i koo i ce ice nnyi. ²⁹Nɔ́ í ni, n kaa n koo. Amma do ankāanyi í ce lasabu mmu nɔ́ í koo. ³⁰Nɔ́ mɔ́kɔ́u í koo í s̄s̄ ama minjisiaeu mɔ́ beɛbe, nɔ́ amau í jeaa í ni, to, an koo, baaba. Amma kù koo. ³¹Si ama minji ɲau yoo ɲai í ce idɔ́bii baae. Ɔ́ɔ́i à ni, ine sinteui. Ɔ́ɔ́i Jesu í s̄s̄ ɲa í ni, ntɔ́ ntɔ́ ñ wa n s̄s̄ ɲei, woo gba fiái lempoo do inaabo woo ta icu ɲa aa tako ɲe a lɔ́ si tengi bii Ilaaḏ́́ í je bomma. ³²Ñ wa n fɔ́ beɛbei si na iyi í j̄ḏ́ Zāa í naa ku nyisi ɲe kpāa jiida, nɔ́ i kù dasie naane ɲa. Woo gba fiái lempoo do woo ta icu ɲai à dasie naane. Amma ɲɲe, do iyi ì ye idɔ́ ku kpaasi ɲa ɲa fei í kù kpaasi idɔ́ ɲe i dasie naane ɲa.

Mɔ́ndai gaanɔ́mma laalɔ́ ɲa

(Cɔ́ Maaku 12:1-12; Luku 20:9-19)

³³Ɔ́ɔ́i Jesu í s̄s̄ ɲa má í ni, i gbɔ́ mɔ́nda gɔ́ má ɲa. Ilu kpasē gɔ́ í ce ikoe, nɔ́ í lɔ́ si j̄i ndii rezēɛ ɲa nɔ́ í ce kaa í kaakoos̄ɔ́. Nɔ́ í ce bi ku f̄s̄ inyii isoe. Nɔ́ í cā tafa bii ku degbe ikou. Ɔ́ɔ́i í so gaanɔ́mma ɲa í dasi ɲa si ikou a maa logoos̄, í bei í bɔ́ ilu koo kpɛ be. ³⁴Waati iyi isoi j̄i nɔ́u í j̄iá í to ku ka, ɲɔ́i í be amaace ɲa wa

bi woo logoo ηau a koo a gba iyi í je ti ηju wa. ³⁵ Amma gaanɔɔma ηau à dede à wo si ηa, à cā ine akā, nɔ à kpa ine akā má, nɔ à ta ine meetasiau mɔ kuta à kpa. ³⁶ Nɔ ilu ileu í be si ηa amaace gɔ ηa wa má. Ine ηju ηa à kɔɔ à re baa inei tako ηau. Do ηju fei, à ce ηja bei à cea inei tako ηau. ³⁷ Si anyii ηja fei í be si ηa ama abfe wa, í ni, aa jirima amam. ³⁸ Amma iyi gaanɔɔma ηau à ye amau à fɔ ηja duusɔɔ à waa ni, i cɔ ine iyi á na ku je tubuu. I naa wa ka kpa nɔ ileu ku baa ku je tu wa. ³⁹ ηɔi à muu à fitae hai inɔ kaau à koo à kpa.

⁴⁰ To, waati iyi ilu ileu á naa, beirei á cea gaanɔɔma ηau. ⁴¹ ηɔi à jɛaa à ni, á kpa ine laalɔ ηau kaa ce araare ηja nɔ ku de gaanɔɔma mmu ηa ku dasi ηa si ileɛu, ine ηa iyi bii isoi jii nɔu í jia aa ya náa iyi í je tɛɛ. ⁴² ηɔi Jesu í bee ηa í ni, i kù cio iyi ihē si kukɔi idei Ilaaɔ ηa ba. Í ni,

Kuta iyi woo ma ηa à kɔsiu
 Njui í baa í je kuta sintei icui ileu.
 Aɔ Lafēei í coo, nɔ í mu wa biti.

⁴³ Nɔ Jesu í ni má, n̄ wa n sɔ ηei, Ilaaɔ á gba bommae hai bi tu ηe ku na dimi mmu ηa iyi à waa ce idɔɔbie. [⁴⁴ Ine iyi í cuku si kutau ihē, kutau á lɛgeei. Ine iyi í nɔ í bata mɔ á lɔlɔ lafēei nekɔ nekɔ.]

⁴⁵ Iyi ine ngboi woo weei Ilaaɔ ηau do Farisi ηau à gbo mɔndai Jesu ηau, à mà iyi ηjai wa fāa. ⁴⁶ ηɔi à waa de kpāa bei aa ce a muu. Amma à waa ce njoii zamaau si na iyi í jɔ à dasi naane iyi waliiii ntɔ ntɔ.

Mɔndai ijei abɔdɔ

(Cɔ Luku 14:15-25)

22 ηɔi Jesu í sɔ ηa ide do mɔnda ηa má í ni, ² i gbo faaji gɔ iyi wa nyisi ηe bei bommai Ilaaɔ í ye. Ilaalu gɔ wa cea amaɛ abɔdɔ, ³ nɔ í be amaace ηa í ni a koo a kpe ine ηa iyi à kpe abɔdɔu wa. Amma ine ηau a kù waa bi ku naa. ⁴ Nɔ í be amaace mmu gɔ ηa má í ni, i

koo i sɔ ine ηa iyi n̄ kpe ηau i ni n̄ tā sɔɔlu. Kete kombo ηa do meemu ku ne ikpo gɔ ηai n̄ kpa nɔ à ce icei fei ndɛɛ à tā, a naa wa bi ku ce abɔdɔu. ⁵ Amma ine ηa iyi à kpe ηau a kù saalue mɔm, ine fei í ne wūae. Ine gɔ ηa à ne iko ηja, ine gɔ ηa mɔ à ne sīa ηja. ⁶ Gɔgɔ ηa à mu amaace ηau à cā ηa à kpa ηa. ⁷ ηɔi idɔi ilaaluu í kɔ nɔ í be soogee ηa à koo à kpa woo kpa ine ηau nɔ à dasi ilu ηja ina. ⁸ ηɔi í sɔ amaace ηau má í ni, to, ijei abɔdɔu í jia, amma ine ηa iyi n̄ tako n̄ kpe ηau a kù jɔd ijeu be má. ⁹ Na ηju, i bɔ si tafa ηa i kpe ine ηa iyi à wa be fei wa ηa. ¹⁰ Nɔ amaace ηau à bɔ si tafa ηau à tɔtɔw ine ηa iyi à wa be fei wa, hai ine jiida do ine laalɔ ηa, nɔ abɔdɔu í kɔ do amane.

¹¹ Iyi ilaaluu í lɔ ile bi ku ce abɔdɔu, í cɔ ine ηa iyi à naa ku jɛu, nɔ i ba wee, ine akā kù waa dasi jinei abɔdɔ iyi í na ηa. ¹² ηɔi í beei í ni, kpaasi, beirei í ce ì lɔ wa ihē i kù waa dasi jinei abɔdɔ. Nɔ ineɛu kù ni ide kāma. ¹³ ηɔi ilaaluu í sɔ amaace ηa í ni, i dī awɔe do isee ηa nɔ i soo i nyɔɔ angule si ilu kuku, tengi bii ine ηa aa lesi awɔ si iri a kpata. ¹⁴ Nɔ Jesu í ni má, do iyi Ilaaɔ í kpe ine nkɔ fei, ine iyi í cica kù kɔ.

Fiai lempoo ku sã

(Cɔ Maaku 12:13-17; Luku 20:20-26)

¹⁵ Waati beɛɛɛ Farisi ηa à koo à tɔtɔw à waa busi nje a ba a lea Jesu taai ide. ¹⁶ ηɔi à be mɔcɔ ηja gɔ ηa do inei Herodu gɔ ηa bi tɛɛ. Iyi à to ηɔi à ni, Meetu, à mà iyi ì ya fɔ ntɔ, nɔ ì waa kɔ ine ηa si idei Ilaaɔ do ntɔ. Beɛɛɛ mɔi i kù waa ce njoii ine gɔ, domi i ci ya cɔ ijui amane ηa. ¹⁷ Na ηju, sɔ wa bei ì ye. Í sīa ka sãa ilaalu Sezaa fiai lempoo? Ma ka maà sãa. ¹⁸ Wee Jesu í mà lasabu ηja iyi à waa ce tā, ηɔi í sɔ ηa í ni, ije ilu muafiti ηa, na mii í ce ì waa leem taai ide ηa. ¹⁹ I nyisim kpekele iyi ì ya sãd lempoo wa ηa. Nɔ à nyisie kpekele gɔ.

²⁰Nɔ Jesu í bee ɲa í ni, fotooi yooi í wa si kpekeleu ihē nɔ irii yooi à kɔ si. ²¹Nɔ à ni, ti Sezaai. Ɔɲɔi Jesu í sɔ̄ ɲa í ni, to, debei i sãa Sezaa iyi í je tee ɲa, nɔ i sãa Ilaaɔ̄ mɔ iyi í je tee ɲa.

²²Iyi í gbɔ ideu beɛbe, ɲɔi à bitɔ à jɔ̄ɔ à nɛ.

Idei kujii iku ɲa

(Cɔ Maaku 12:18-27; Luku 20:27-40)

²³Si aɲɔ akãu Sadusi gɔ ɲa mɔ à naa bi Jesu má. Aɲai à ya maa ni iku ɲa a kaa jɔ̄. Iyi à to wa bi Jesu ɲɔi à beee à ni, ²⁴Mɛetu, Moizi í ni bii ine gɔ í ku í jɔ̄ aboe nɔ kù bíð ama, ifɛe ku so jaaɔ̄u ku ba ku bíá igbãe ama. ²⁵Wee si inɔ nwa ine mɛeje gɔ ɲa à wee iyi à je amai baa akã. Igbã ɲɲa í so abo nɔ kù bíð ama nɔ í ku í jɔ̄a ifɛe jaaɔ̄u. ²⁶Beɛbei ine minjisiau mɔ í ce, do mɛetasiaua, hee í koo í kãsið amane mɛejasiaua. ²⁷Si anyii aɲa fei nɔ abou mɔ í na í ku. ²⁸To, aɲɔ iyi iku ɲa aa na a jɔ̄, aboi yoo ɲɲai á je, si bei aɲa fei à soo aboi.

²⁹Amma Jesu í je ɲɲa í ni, ì waa rara ɲai si na iyi í jɔ̄ i kù mà gbugbãi Ilaaɔ̄ ɲa hee má je mii iyi kukɔi idee wa fɔ. ³⁰Ntɔ ntɔ, si waati iyi iku ɲa aa naa a jɔ̄, waati beɛbe inemɔkɔ ɲa do inaabo ɲa a kaa so nje má, amma aa yei bei amaleka ɲa. ³¹⁻³²Iyi í je ti ideɔi kujii iku ɲa, à kɔɔ wo à ni, Ilaaɔ̄ í ni ɲɲu Ilaaɔ̄, Lafɛei Aburaha-mui, do ti Izaaki, do ti Zakɔbu. I kù cio ideu be ɲa iyi Ilaaɔ̄ í sɔ̄ ɲei? Ilaaɔ̄ kù je Lafɛei iku ɲa, Lafɛei ine ɲa iyi à weei.

³³Nɔ zamaa iyi í wa be fei í gbɔ cioi idee nɔ ideu í tosi ɲa.

Wooda iyi í re

(Cɔ Maaku 12:28-34; Luku 10:25-28)

³⁴Ɔɲɔi Farisi ɲau à gbɔ iyi Jesu í kãmia Sadusi ɲau si ideu nɔ à tɔtɔ má. ³⁵Ine akã ɲɲa iyi wa je woo kɔ ine ɲa si woodau wa bi ku cɔ laakai Jesu nɔ í beee

í ni, ³⁶Mɛetu, si wooda ɲau fei, yoomai í re. ³⁷Ɔɲɔi Jesu í jeaa í ni, bi Aɔ Lafɛe do ideɔe fei do lasabue fei. ³⁸Ɔɲu bei í je wooda sinte, ɲɲui í nɔ í re ɲa. ³⁹Minjisia iyi í too wee. Bi ine mmu ɲa bei ì bi arae. ⁴⁰Wooda minji ɲau bei à je icui ideɔi woodai Moizi do ti ideɔi walii ɲa fei.

Davidi do ine iyi Ilaaɔ̄ í cica

(Cɔ Maaku 12:35-39; Luku 20:41-44)

⁴¹Si bei Farisi ɲau à tɔtɔ, ɲɔi Jesu í bee ɲa ideu ihē ⁴²í ni, beirei ì waa lasabu si ideɔi ine iyi Ilaaɔ̄ í cica ɲa. Tɔkui yooi í je. Ɔɲɔi à jeaa à ni, tɔkui ilaalu Davidii. ⁴³Nɔ Jesu í bee ɲa í ni, bii beɛbei, beirei í ce Davidi wa kpoo Lafɛe waati iyi í fɔ do gbugbãi Hundei Ilaaɔ̄ í ni, ⁴⁴Aɔ Lafɛe í sɔ̄ Lafɛem í ni, Buba si awɔ njem ihē Hee n ce mbeɛe ɲa bi ku lesi iseɛ.

⁴⁵Nɔ Jesu í ni má, to, bii Davidi wa kpoo Lafɛe, beirei á ce ku je tɔkue má.

⁴⁶Nɔ baa ine akã ɲɲa kù yɔkɔ ku jeaa ide kãma. Nɔ hai waati beɛbeu ine gɔ kù beee ide gɔ má.

Muafitii Farisi do woo kɔ ine ɲa si wooda ɲa

(Cɔ Maaku 12:38-39; Luku 11:43,46; 20:45-46)

23 Ɔɲɔi Jesu í sɔ̄ zamaa do mɔcɔe ɲau, ²í ni, woo kɔ ine ɲa si wooda ɲau do Farisi ɲau, aɲai à sãsi agbei Moizi à waa sisi woodae. ³Na ɲɲu, i ya gbɔ ide ɲɲa nɔ i ce mii iyi à waa sɔ̄ ɲe fei. Amma i maà ya ce kookoosu bei à waa ce, domi ide iyi à ya fɔ a ci ya ceð ice. ⁴À ya dɔ̄ aso ku wo a maa kãa ine ɲa, amma aɲa taka ɲɲa a ci ya jesi a luu baa do amaawɔ akã. ⁵Kookoosu ɲɲa iyi à waa ce fei à waa cooi ku ba a ye ɲað. Beɛbei à ya dɔ̄ ama tia iyi í la í re ti kpaasi ɲa nɔ a dasi jaba ɲɲa ikù sisɔ̄

iyi í re ti kpaasi ña si itĩ do ile **. ⁶Nɔ a ci ya bi kaa inya sinte bi ku je jingau ña do kitāi ine ngbo ña ile bii à ya ce kutɔɔ ña. ⁷À ya bi ine ña a maa ce aña fɔɔ si bantuma do beere nɔ a maa kpe ña lafēe. ⁸Amma ñe, i maà ya jò a kpe ñe lafēe, domi ñe fei saa ñai, nɔ Lafēe akā lege lege í ne ña. ⁹Nɔ i maà kpe ine kāma Baaba si ile ihē ña, domi ine akāi í je Baa ñe. Nñui í wa lele. ¹⁰Nɔ i maà ya jò a kpe ñe ilaalu ña domi ilaalu akā lege lege í ne ña, nñui í je ine iyi Ilaaḥ í ci-cau. ¹¹Ine iyi í je ine ngbo ñe nñui í ne ku je woo ce ice ñe. ¹²Ine iyi í so arae lele, aa kayeei, ine mɔ iyi í kaye arae aa soo lelei.

Jesu í ye taalei Farisi ña do woo kɔ ine ña si wooda ña na muafiti ña

(Cɔ Maaku 12:40; Luku 11:39-52; 20:45-47)

¹³Jesu í ni, ñe woo kɔ ine ña si wooda ña do Farisi ña, ñe ilu muafiti ñai. Aa ye ijuukpā ña, si na iyi í jò ì waa cĩmba ine ña kpāai bommai Ilaaḥ ña. Ñe taka ñe, i kù jesi i lɔ ña, nɔ ine ña iyi à bi ku lɔ, ì waa ganji ña ña. [¹⁴Ñe woo kɔ ine ña si wooda ña do Farisi ña, ñe ilu muafiti ñai. Aa ye ijuukpā ña, si na iyi í jò ì ya maa ce kutɔɔ sisɔ ña ku ba ine ña a ni ñe ine jiida ñai. Nɔ wee mii iyi jaaḥ ña à ne fei ì ya gbaa ñai. Na ñoí í jò ì ijuukpā ñe á la ku re.]

¹⁵Ñe woo kɔ ine ña si wooda ña do Farisi ña, ñe ilu muafiti ñai. Aa ye ijuukpā ña, si na iyi í jò ì waa dabii bii fei ña, ì waa ne si tenku do si ile fei ì waa dede baa ine ña iyi aa ba i kpaasi idɔ ña ña. Nɔ bii ì ba ña ì ya sinda lafēe ñai ku je ine iyi à ne a dasie ina iyi ci ya ku ku re baa ñe taka ñe ise gbeeji.

¹⁶Ñe fɛju ñai iyi ì waa mu goloí fɛju ña, aa ye ijuukpā ña. Ì ya maa ni ña, bii

ine í ceekpe do kpasēi Ilaaḥ kù je taale baa bii kù kɔɔ. Amma bii í ceekpe do wurai kpasēu, tilasii ku kɔ ideu. ¹⁷Ñe fɛju nnyei ñai. Yoomai í la í re. Wurau? Mā kpasē iyi í jò wurau í je ti Ilaaḥ. ¹⁸Nɔ ì waa ni má ña, bii ine í ceekpe do bi kuwee kù je taale baa bii kù kɔɔ, amma bii í ceekpe do ñai kuwee, tilasii ku kɔ ideu. ¹⁹Ñe fɛju ñai. Yoomai í la í re. Ñai kuwee? Mā bi kuwee iyi í jò ñai kuwee í je ti Ilaaḥ. ²⁰Na nñu, ine iyi í ceekpe do bi kuwee, hee do mii iyi wa lesi feii í ceekpe. ²¹Ine mɔ iyi í ceekpe do kpasēi Ilaaḥ, hee do Ilaaḥ iyi í wa be feii í ceekpe. ²²Ine mɔ iyi í nɔ í ceekpe do lele, hee do batai bommai Ilaaḥ do Ilaaḥ takae iyi wa buba bei í ceekpe.

²³Ñe woo kɔ ine ña si wooda ña do Farisi ña, ñe ilu muafiti ñai. Aa ye ijuukpā ña, si na iyi í jò ì waa na Ilaaḥ hee do zakaai nyauí aye ña, amma ì waa gbeje mii iyi í la í re si wooda ña. Mii ñauí í je idɔɔbii Ilaaḥ ku ce do araare ku nyisi do ilu naane ku je. Nñu ñau bei í jò i ce ña, nɔ i maà gbeje iyi í gbe ñau. ²⁴Ñe fɛju ñai iyi ì waa mu goloí fɛju ña. Ì waa coo inyi ñe na kokoo ña nɔ ì bei ì waa mid kpoockpo ña.

²⁵Ñe woo kɔ ine ña si wooda ña do Farisi ña, ñe ilu muafiti ñai. Aa ye ijuukpā ña si na iyi í jò ì anyii kɔɔfu do ti jɛe ñai ì ya wie ña, amma hai si bine laalɔ do ilei ì baɔ mii ndii inɔe ña. ²⁶Awɔ Farisi fɛju, wie inɔi jɛe titā, anyiu mɔ ku bei ku má.

²⁷Ñe woo kɔ ine ña si wooda ña do Farisi ña, ñe ilu muafiti ñai. Aa ye ijuukpā ña, si na iyi í jò ì ye ñai bei bale iyi à jɔsi mii fūfū ku ba anyie ku sīa, amma inɔe kūkūi amane do konkombi wa kɔ si. ²⁸Beebe mɔi ñe taka ñe, bii ine ña à waa ye ñe, ñe ine jiida ñai, amma si idɔ ñe muafiti do laalɔ wa kɔ.

**23:5 *ama tia* ama tia iyi à ya diu iseede ña iyi à wa si tiai idei Ilaaḥi à ya kɔ si, nɔ a diu si ikpo ña walakɔ si awɔ.

²⁹ In̄e woo kɔ in̄e ŋa si wooda ŋa do Farisi ŋa, in̄e ilu muafiti ŋai. Aa ye ijuukpā ŋa, si na iyi í j̄ò ò waa teese balei walii ŋau, nɔ ò waa ce booda si ti in̄e dee dee ŋau mɔ má ŋa. ³⁰ Nɔ ò waa ni ŋa, bii í je si waatii bala nwa ŋai à dede wo a kaa ka dasi baa nwa si walii ŋau ku kpa. ³¹ In̄e taka n̄e ò waa nyisi iyi in̄e tɔkui in̄e ŋa iyi à kpa walii ŋau. ³² To, i hanyā i tambɔ laalɔ iyi bala n̄e ŋa à sintiu. ³³ In̄e in̄e buu ŋa bei n̄jo wukuku. I kù ne bei aa ce í saa ina iyi ci ya kuu ŋa. ³⁴ Na n̄ju, i de ití i gbɔ, an be n̄je walii ŋa wa do ilu bisi ŋa do woo mà tia ŋa. Si inɔ n̄ŋa aa kpa gɔgɔ ŋa, nɔ i kpakpa gɔgɔ ŋa mɔ si j̄ii ku gaau, gɔgɔ ŋa mɔ nɔ i te n̄ŋa kpɔtɔɔ ile bii ò ya ce kutɔtɔɔ n̄je ŋa, nɔ i lele ŋa si ilu ŋa fei. ³⁵ Na n̄ju, ijuukpāi woo kpa in̄e dee dee ŋau fei á je si iri n̄je. Abelií í je in̄e dee dee sinte iyi ò kpa ŋa. Zakari amai Baraki iyi ò kpa si afei kpasēi Ilaaɔ do bi kuweeu ŋa, n̄ju í je in̄e ankāanyi iyi ò kpa ŋa. Ikui in̄e dee dee ŋau be fei, hai Abeli hee ku koo si Zakari, in̄je aa ye ijuukpāe ŋa. ³⁶ Ntɔ ntɔ, ò wa n s̄ɔ ŋei, ijuukpāi mii ŋau be fei si in̄e n̄nyi ŋau ih̄ei á baa ku je si.

Jesu do Zeruzalemu

(Cɔ Luku 13:34-35)

³⁷ Jesu í ni, in̄e in̄e Zeruzalemu ŋa, in̄e iyi ò ya kpa walii ŋa nɔ i ta ama abei Ilaaɔ ŋa mɔ kuta i kpa ŋa ŋa. Ise feloi ò wa n bi n tɔtɔ ŋe si abem bei aj̄e í ya tɔtɔ amāe ŋa si ikp̄ae, amma i kù je ŋa. ³⁸ Wee nsei Ilaaɔ á fũ n̄je kpasē n̄je si awɔ. ³⁹ Ntɔ ntɔ ò wa n s̄ɔ ŋei, hai nsei i kaa yem má ŋa í gbe hee aj̄o iyi aa ni ŋa, Ilaaɔ ku weea in̄e iyi wa naa do irii Laf̄e.

Jesu wa fɔ ideí kpasēi Ilaaɔ ku lege

(Cɔ Maaku 13:1-2; Luku 21:5-6)

24 In̄e Jesu í fita hai kpasēi Ilaaɔ. Iyi wa ne n̄jo mɔcɔe ŋa à koo à baa à nyisie bei à ma kpasēi Ilaaɔ do

ilee ŋa s̄aa s̄aa. ² In̄e í s̄ɔ ŋa í ni, ò waa ye mii ŋau be fei ŋa ya. Ntɔ ntɔ ò wa n s̄ɔ ŋei, kuta baa akā kaa naa ku maa lesi n̄je be má, aa kekēe mbe fei.

Wahala iyi á naa si waatii ankāanyi

(Cɔ Maaku 13:3-13; Luku 21:7-19)

³ Jesu í koo í buba iri kutai Olivie. In̄e mɔcɔe ŋa à bɔ bi tee aŋa duus̄ɔ à beee à ni, s̄ɔ wa waatii iyi mii n̄ju be á ce. Nyinda yoomai á nyisi kunyie wa do waatii ankāanyi.

⁴ Nɔ Jesu í je ŋa í ni, i ce laakai ŋa in̄e gɔ ku maà naa ku d̄i iju n̄je, ⁵ domi in̄e ŋa iyi aa na a maa naa akā akā a maa ni aŋai à je in̄e iyi Ilaaɔ í cicau aa kpɔ. Aa d̄i iju in̄e nkpɔ. ⁶ Nɔ aa maa gbɔ ibai igũ am̄e am̄e do j̄iij̄i ŋa. I maà j̄ò ku da zigi n̄je, domi í gbe mii ŋau be fei ku ce. Amma kù je waatii ankāanyiu be titā. ⁷ Dimi gɔ ŋa aa ya na a maa ja do dimi mmu ŋa. Ilaalu gɔ ŋa mɔ aa maa ja do ilaalu mmu ŋa. Nɔ ile á yaya si ilu gɔ ŋa, nɔ ari á ce. ⁸ In̄e n̄ju be fei á yei bei ara kuro sinte b̄aas̄i ku bei ku bí.

⁹ Si waatii n̄ju, aa dasi ŋe si awɔ in̄e ŋa a kpā ŋe iju, aa kpa ŋe mɔm. Dimi fei á cé ŋei na irim. ¹⁰ Waatii bēbe, in̄e nkpɔ á nyid̄o anyi, aa maa zamba n̄je nɔ a cé n̄je. ¹¹ Walii ibo nkpɔ ŋai aa na a naa a maa wa inyii it̄ii in̄e nkpɔ. ¹² Laalɔ ku ce á k̄ɔsi hee ku j̄ò in̄e nkpɔ kaa ne kubii kpaasi ŋa má. ¹³ Amma in̄e iyi í temua hee k̄ɔe á ba faaba. ¹⁴ Aa waazo laabaau jiidai bommai Ilaaɔu si andunya fei ku ba dimi fei ku gbɔɔ, andunya ku bei ku kpa iri.

Faajii mii laalɔ iyi wa riisi kpasēi Ilaaɔ

(Cɔ Maaku 13:14-23; Luku 21:20-24)

¹⁵ Jesu í ni, walii Danieli í fɔ ideí mii laalɔ gɔ wo iyi á riisi kpasēi Ilaaɔ. N̄ju aa ye ŋa í wa si inya iyi í je ti Ilaaɔ. In̄e iyi wa cio ideí mii laalɔ, ku ce laakai ku gbɔɔ s̄aa s̄aa. ¹⁶ Waatii bēbe in̄e ŋa

iyi à wa ilei Zudee a sa a bɔ iri kuta ɲa. ¹⁷Nɔ ine iyi í wa antai ile sikifa, bii í kita ile ku ba ku sa ku maà bɔ ɲɔɔɔ ku so inɔ ilee. ¹⁸Nɔ ine mɔ iyi í wa iko ku maà nyi kpasē koo so kumbooe má. ¹⁹Waati beebe wahalai bāasī ɲa do ayawo ɲa á caa mɔm. ²⁰I ce kutɔɔ ɲa ku ba waatii kusau ku maà na ku je sukui tütü walakɔ ajɔi kusimi ††. ²¹Ntɔ ntɔ, waati beebe wahala nla nla á naa iyi a kù ye dimie hai sinte andunya hee do nnyi, nɔ a kaa ka ye dimie má hee do ajɔ fei. ²²Bii Ilaaɔ kù jile si ɲɲu ku kaye kukpɔi ajɔu wo ine ɔɔ kaa wɛe. Amma í kayeei na irii ine ɲa iyi í cicau.

²³Waati beebe, bii ine ɔɔ í sɔ ɲe í ni, i cɔ ine iyi Ilaaɔ í cicau í wa ihē, walakɔ ine mmu ɔɔ ku ni, í wa ihɔ, i maà dasi lafēe naane ɲa. ²⁴Ine ɔɔ ɲa aa na a naa akā akā a maa ni aɲai á je ine iyi Ilaaɔ í cicau walakɔ a ni aɲai á je walii ɲa amma iboi. Aa maa ce dobu dobu do maamaake ɲa ku ba a dī hee do ijui ine ɲa iyi Ilaaɔ í cicau bii aa yɔkɔ. ²⁵Na ɲɔi í jɔ ñ wa n sɔ ɲe fei ndee do ɲjuma.

²⁶Na ɲɲu, bii à na à sɔ ɲe à ni, ine iyi Ilaaɔ í cicau í wa gɔɔɔ, i maà koo. Walakɔ bii à sɔ ɲe à ni, wa manji ilaawa, i maà dasi naane. ²⁷Si bei kuɲɔi ijī í ya má inya hai nunui daakɔ hee ku bɔ nunui ale anu akā, beebe mɔi kunaai amu Amai Amane á je. ²⁸Tengi bii iku í wa, bei yembeeku ɲa á ya tɔtɔ.

Kunaai Amai Amane

(Cɔ Maaku 13:24-27; Luku 21:25-28)

²⁹Jesu í ni, si anyii wahalau gbakā, nunu á kuku inyai, nɔ cukpa mɔ kaa má inya má, andaiya ɲa aa cuku wa hai lele nɔ gbugbāi lele ɲa a yaya. ³⁰Waati beebe nyindai Amai Amane á fita lelei Aɔ. Nɔ dimii andunya ɲa fei aa le awɔ si iri a maa kpata. Aa ye amu Amai Amane ñ wa n naa si kudūi ijī do gbugbā nla

nla do amboe. ³¹Kāakāakī nla nla á dɔ anu nɔ n be amalekam ɲa wa si andunya gonta mɛɛu. Aɲai aa tɔtɔ ine ɲa iyi ñ cica si andunya fei.

Mii iyi jūi ndii figi wa kɔ wa si

(Cɔ Maaku 13:28-31; Luku 21:29-33)

³²Jesu í ni, i cɔ mii iyi jūi ndii figi wa kɔ ɲe si ɲa. Bii ñ na ñ ye amaawɔe ɲa á sinti ku wu wua kpɔtɔ, ñ ya má iyi ate í maai wa mbe. ³³Beebe mɔi, bii ñ ye mii ɲau be fei wa ce, i má ɲa iyi kubaa amu Amai Amane kaa kpe má, ajɔu í maai wa mɔm. ³⁴Ntɔ ntɔ ñ wa n sɔ ɲe, kù je inei nsei ɲa feii aa ku ideu ku bei ku ce. ³⁵Lele do ile fei á na ku tā, amma idem ɲa a kaa tā pai.

Ilaaɔ ɲɲu akāi í mà ajɔu

(Cɔ Maaku 13:32-37;
Luku 17:26-30, 34-36)

³⁶Jesu í sɔ ɲa má í ni, ine kāma kù mà waatiu hee má je ajɔ iyi mii ɲau á ce, baa amaleka ɲa iyi à wa lele, baa amu Amau, í gbe Ilaaɔ Baaba ɲɲu akā. ³⁷Si bei í ce si waatii Noweeu, beebe mɔi á ce si waati iyi amu Amai Amane an nyi wa. ³⁸Hee kukɔi inyi nlau ku maa naa, ine ɲa à waa je, à waa mɔ, à waa ce abɔdɔ ɲa, à waa mua ama ɲɲa ɲa mɔkɔ hee í koo í to si ajɔ iyi Nowee í koo í lɔd akɔi inyiu. ³⁹A kù waa lasabu do wahala dimi beebe hee í to kukɔi inyi nlau í je ɲa fei. Beebe mɔi á je si waati iyi amu Amai Amane an nyi wa. ⁴⁰Si waati ɲɲu, amane minji á wa iko nɔ aa so ine akā a jɔ ine akā. ⁴¹Inaabo minji á maa lɔlɔ, aa so ine akā a jɔ ine akā. ⁴²Na ɲɲu, i wɛɛd sɔɔlu ɲa, domi i kù mà ajɔ iyi Lafēe ɲɲe á nyi wa. ⁴³I gɔɔ iyi ihē má ɲa. Bii ilu kpasē í mà idū zaka iyi ile á naa, á wɔ ɲjoo nɔ ku ganjie ku lɔ kpasē. ⁴⁴Na ɲɲu, iɲe mɔ, i wɛɛd sɔɔlu ɲa, domi

††24:20 sukui tütü sukui tütü ɲa sukui ate, nɔ bii ɔɔ ku bɔ í ya gaabu.

amu Amai Amane an nyi wa si waati iyi i kù waa tamaa ña.

Amaace jiida do amaace laalo

(Cɔ Luku 12:41-48)

⁴⁵ Í sɔ ña má í ni, yooi í je amaace ilu naane iyi í ne laakai. Lafēei í je ine iyi ilu kpasē gɔ í kpe í so amaace kpaasie ña í daa si awɔ ku maa cɔ ña ku na ña ije si bei í jɔ. ⁴⁶ Inɔ didɔi á je ti amaaceu bii lafēe í baa í naa í baa wa ce beebe. ⁴⁷ Ntɔ ntɔ, lafēu á daa amaaceu mii nde fei si awɔ. ⁴⁸ Amma bii í je amaace laalo, á lasabui ku ni, lafēm kaa baa ñya má, ⁴⁹ nɔ ku dede ku maa cã amaace kpaasie ña nɔ ku maa je ku maa mɔ do woo mɔ atē ña ajɔ. ⁵⁰ Beebei, lafēu á na ku baa si ajɔ iyi kù waa cɔ kpāae, do si waati iyi kù waa tamaa, ⁵¹ nɔ á kpāa iju jiida jiida, nɔ ñu do ilu muafiti ñau fei wahala ña á je inya akā. Tengi bei á le awɔ si iri ku maa kpatað.

Mɔndai mudēe gɔ ña

25 Jesu í ni, ajɔ iyi an naa n je bommam á yei bei faajii mudēe mēewa gɔ ña iyi à so fitila ña ña à bɔ mɔkɔ titɔ ku ko. ² Si inɔ ña amane miu í je ilu laakai, amane miu mɔ kù ne laakai. ³ Mudēe miu hai ne laakai ñau à so fitila ña ña nɔ a kù so ikpo kosīa. ⁴ Amma ilu laakai ñau à so fitila ña ña do ikpo kosīa. ⁵ Wee mɔkɔ titɔu kù to wa ñya. Si bei wa kpe, ñoi mudēe mēewa ñau à siiko à waa sī njoo.

⁶ Hee zakai laja ñoi à gbɔ anu ku dɔi ine ña. À waa ni, mɔkɔ titɔu wee wa to wa, i dede ka kɔ. ⁷ Ñoi mudēe mēewa ñau à jī à waa teese fitila ña ña. ⁸ Hai ne laakai ñau à tɔɔ ine ihɔ ñau à ni, i mu nwa ikpo domi fitila nwa ña à waa ku. ⁹ Ñoi ilu laakai ñau à ni, aawo, kaa to awa fei. I koo i ra tu ñe gbakā. ¹⁰ Iyi à bɔ ikpou ku ra ñoi mɔkɔ titɔu í to wa. Ine ñu ña iyi à ce sɔlu jiida ñau à tooe

à lɔ bi ku ce abɔdɔu nɔ à cīmbo gambou. ¹¹ Si anyie ñoi woo bɔ ikpo ku ra ñau mɔ à to wa, à wasi ku dɔ anu à waa ni, lafēe, lafēe, cī nwa gambo. ¹² Amma mɔkɔ titɔu í ni, ntɔ ntɔ, n kù mà ñe.

¹³ Ñoi Jesu í ni má, to, na ñu, i maa cɔ kpāa ña domi i kù mà ajɔ iyi an nyi wa ña hee má je waatiu.

Mɔndai amaace mēeta gɔ ña

(Cɔ Luku 19:11-27)

¹⁴ Jesu í sɔ ña má, í ni, bommai llaɔ ñ yei má bei faajii mɔkɔ gɔ iyi wa bi ku bɔ ilu koo kpe be. Nɔ í kpe amaace ña í so amanie fei í da ña si awɔ. ¹⁵ Í na ine akā fiai wura kpekele nla miu, ine akā mɔ minji, ine mēetasiau mɔ akā, í na aña fei si bei gbugbāi ine fei í to, í bei í nee. ¹⁶ Ñoi gbakā amaace iyi à na fia kpekele miuu í so fia wa ceð sīa, nɔ í ba riba miu má. ¹⁷ Beebe moi ine iyi à na minjiu mɔ, í ba riba minji má. ¹⁸ Amma ine iyi à na akāu í koo í tu isai í singa fiai lafēu.

¹⁹ Si beebe ajɔ í koo wa baa ñoi lafēi ine ñau í baa nɔ í kpe ña a na a sisia ñu bei à cea fia. ²⁰ Amaace iyi í na fia kpekele miuu í naað miu mmue wa má, nɔ í sɔw í ni, lafēe, fia kpekele miu iyi ò nam nɔu n ceð sīa hee ò ba riba miu má. ²¹ Ñoi lafēe í sɔw í ni, í sīa, awɔu amaace jiida ilu naanei. Si mii keekeu ihē ò ye iyi í je ilu naane, na ñu, an daae mii nla si awɔ. Naa wa ka je jingau. ²² Ine iyi í na kpekele minjiu mɔ í naa í ni, lafēe, fia kpekele minji iyi í nam nɔu, ò ba riba minji ma. ²³ Nɔ lafēe í ni, í sīa, awɔu amaace jiida ilu naanei. Si mii keekeu ihē ò ye iyi í je ilu naane, na ñu, an daae mii nla si awɔ. Naa wa ka je jingau. ²⁴ Si anyii ñu ñoi amaace iyi í na kpekele akāu mɔ í naa í ni, lafēe, ò mà iyi awɔu ine ku gaabui. Bii i kù gbē bei ò ya da, nɔ tengi bii i kù fā dimi, bei ò ya mu. ²⁵ Njoi ñu dei í mum be, nɔ ò koo ò si fiaeu ile. To, fiae wee. ²⁶ Ñoi

lafēēu í sōw í ni, awɔu amaace yaamo ilu ikai, awɔi ì mà iyi ò ya n da baa bii n kù gbē, nɔ bei n kù fā dimi ò ya n mui. ²⁷To, iyi ì mà beebe wo, aa na ine gɔ fiam nɔui, nɔ i daa si inyi. Bii ì ce beebe wo an ye ndom do ribae fei waati iyi ò baa. ²⁸Si anyie ɲɔi í sō amaace kpaasi ɲau í ni, i gba fia kpekele akāu i na ine iyi í ne mēewau, ²⁹domi ine iyi í ne, ɲɲui à ya kōɔa si ku ba iyi í neu ku kōɔsi má. Amma ine iyi kù ne, baa keeke iyi í neu má à ya gbaai. ³⁰Amaace nfeu mɔ, i soo i nɔw angule si ilu kuku tengi bii ine ɲa aa lesi awɔ si iri a kpata.

Kiitii ankāanyi

³¹ɲɔi Jesu í ni má, si waati iyi amu Amai Amane an naa do amboem do amaleka ɲau fei, an buba si batai bomma ilu amboem. ³²Dimii andunya fei á tɔtɔ si wajum, nɔ an fēefe ine ɲa bei woo degbe í ya fēefe angudā do iwo ɲa. ³³An jile ine dee dee ɲau ikpa awɔ njem, ine laalɔ ɲau mɔ ikpa awɔ cangam. ³⁴Waati beebe amu ilaaluu an sō ine ɲa iyi à wa awɔ njem n ni, i naa wa ɲa, iɲe iyi í ba kuweei Baam. I naa i buba si bomma iyi à ce ɲɲe sɔɔlue hai waatii kusintii andunya. ³⁵Bommau tu ɲei si na iyi í jò si waati iyi ari wa kpam, ì muum ije ò je ɲa. Nɔ si waati iyi agbe wa kpam má, ì muum inyi ò mɔ ɲa. Nɔ si waati iyi ò je ine njoo ì gbam si kpasē ɲɲe ɲa. ³⁶Nɔ si waati iyi ò wee basí ì bii anyim ɲa. Nɔ iyi ò wa n ce bōw ì gbɔɔm ɲa. Nɔ si waati iyi ò wa ile piisōw ì ya naa ku cɔm ɲa. ³⁷Waati ɲɲu, ine dee dee ɲau aa jēem a ni, Lafēē, waati yoomai à ye ari wa kpaē nɔ à naē ije ì je wala agbe wa kpaē à naē inyi ì mɔ. ³⁸Waati yoomai à ye ì je ine njoo à gbaē si kpāse nwa, walakɔ à yee basí nɔ à bii anyie. ³⁹Mà waati yoomai à ye ì waa ce bōw walakɔ ì wa ile piisōw nɔ à naa ku cɔe. ⁴⁰Amu ilaaluu an je ɲɲa n ni, ntɔ ntɔ,

bii ì cea ine akāi inem ɲa iyi à kere à re ɲau ihē beebe ɲa, amui ì cea ɲa.

⁴¹Si anyii ɲɲu, n bei n sō inei awɔ cangam ɲau mɔ n ni, i fa ara ɲɲe hai kɔkɔm, iɲe iyi Ilaaō í ceekpe. I bɔ si ina iyi ci ya ku, iyi à koa Seetam do amalekaē ɲa. ⁴²Aa lɔ si ina ɲai si na iyi í jò waati iyi ari wa kpam wo i kù muum ije n je ɲa. Nɔ waati iyi agbe wa kpam i kù muum inyi n mɔ ɲa. ⁴³Waati iyi ò je ine njoo i kù gbam si kpasē ɲɲe ɲa. Nɔ si waati iyi ò wee basí i kù bii anyim ɲa. Iyi ò wa n ce bōw nɔ ò wa ile piisōw, i ci ya naa ku cɔm ɲa mɔm. ⁴⁴ɲɲa mɔ aa jēem a ni, Lafēē, waati yoomai à ye ari wa kpaē, walakɔ agbe, walakɔ í je ine njoo, walakɔ basí, walakɔ si bōw, walakɔ ile piisōw nɔ a kù sobie. ⁴⁵An je ɲɲa n ni, ntɔ ntɔ ò wa n sō ɲei, si bei i kù cea ine akāi ine ɲa iyi à kere à re ɲau ihē beebe, amui i kù cea ɲa. ⁴⁶Na ɲɲu, aa ye ijuukpā ɲai si ina iyi ci ya ku. Amma ine dee dee ɲau aa lɔ si kuwēe iyi ci ya tā.

Ine ngbo ɲau à waa busi nje a kpa Jesu

(Cɔ Maaku 14:1-2; Luku 22:1-2; Zāa 11:45-53)

26 Iyi Jesu í fɔ ide ɲau fei í tā, ɲɔi í sō mɔcɔe ɲa í ni, ²ì mà ɲa iyi aɲɔ minjii í gbe ka jeð jingau Iku ku kua. Nɔ waati beebe aa dasi amu Amai Amane si awɔi ine ɲa a kpam si jii ku gaau.

³Waati iyi Jesu wa sō mɔcɔe ɲa ideu, ine ngboi woo weei Ilaaō ɲau do ine ngbo ɲau à tɔtɔ kabai Kaifu woo wee nlau. ⁴Bei à waa busi nje béi aa ce a ba a mu Jesu do bisi a kpa. ⁵Amma à waa ni, kù sīa ku je si aɲɔi jingauu ku ba hoya hoyu ku maà dede si zamaau.

Abo gɔ í fāsi irii Jesu tulare

(Cɔ Maaku 14:3-9; Zāa 12:1-8)

⁶Jesu í wa Betani kpasēi Simɔw iyi í tako í ce bōw dinteu, ⁷ɲɔi abo gɔ í naa bi tee waati iyi à waa je. Wa mu ama

caka ku sīa gō iyi í ne tulare ku ne fia gō, nō í fāsi tulareu si irii Jesu. ⁸Iyi mōcō ŋau à yōō, ŋōi idō ŋa í kō à ni, na mii í ce abou í koo í ce asōōi tulareu ihē. ⁹Aa ka taai wo fia nkpō nkpō ka kpēa ilu are ŋa fia. ¹⁰Iyi Jesu í gbō à waa fō beebe ŋōi í bee ŋa í ni, na mii í ce ì waa ye taalei abou ŋa. Mii jiidai í ceem be. ¹¹Ntō ntō, ilu are ŋa aa maa wēe do iŋe waati kāma fei, amma amu n kaa n maa n wēe do iŋe hee do ajo fei. ¹²Abou í fāsi aram tulare do njuma ku ceō sōlui kusim. ¹³Ntō ntō, tengi bii ine ŋa aa koo a maa waazo laabaau jiidau si andunyau fei, aa sisi ide iyi abou ihē í ce a maa yeō gigie.

Zudasi á fita anyii Jesu

(Cō Maaku 14:10-11; Luku 22:3-6)

¹⁴Ŋōi Zudasi Isikarioti, ine akāi mōcō maateji ŋau, í bō bi ine ngboi woo weei Ilaaō ŋau, ¹⁵í bee ŋa í ni, mii aa muum ŋa bii ñ da ŋe Jesu si awō. Nō à ka fia iso fūfū ara kuntaa à naa. ¹⁶Hai waati beebei, Zudasi wa de kpāa bēi á ce ku zambaō Jesu ku na ine ŋau.

Jesu wa je ijei jingauí Iku ku kua do mōcōe ŋa

(Cō Maaku 14:12-21; Luku 22:7-14, 21-23; Zāa 13:21-30)

¹⁷Si ajo sintei jingauí Pēe hai ne lefeeu mōcōi Jesu ŋau à naa à beee à ni, iwoi ì bi kaa ceee sōlui jingauí Iku ku kuau. ¹⁸Ŋōi í je ŋa í ni, i bō inō ilu bi wāane kasa í sōō í ni, amu Mēetu ñ ni, waatim í to. Bi teeí an je jingauí Iku ku kua do mōcōm ŋa. ¹⁹Nō mōcō ŋau à ce bei Jesu í sō ŋa, à ce sōlui jingauu.

²⁰Iyi ale í le Jesu do mōcō maateji ŋau à waa je. ²¹Waati iyi à waa je ŋōi Jesu í ni, ntō ntō, ine akā ŋe á zambam. ²²Ŋōi inōi mōcō ŋau í fō ntō ntō, à wasi ku beee akā akā à waa ni, isa kù je amu ya Lafēe. ²³Ŋōi Jesu í je ŋa í ni, ine iyi í gūsi pēe si inō jee awaō ajo, lafēeí á zam-

bam. ²⁴Amu Amai Amane an ku si bei kukōi idei Ilaaō wa fō. Amma ine iyi á zambam á ye ijuukpā nla nla. Á tiaa in-
eēu bii í je a kù buu mōm wo. ²⁵Zudasi iyi á zambaeu mō í so ide í ni, isa kù nō kù je amu ya Mēetu. Nō Jesu í jeaa í ni, oo, awōi aa coo.

Ije iyi aa ka yeō gigii ikui Jesu

(Cō Maaku 14:22-26; Luku 22:14-20; Kōr. 1, 11:23-35)

²⁶Waati iyi à waa je, ŋōi Jesu í so pēe nō í saabu Ilaaō titā í bei í bububue í na mōcōe ŋau, í ni, iyi ihēi í je aram, i gba i je ŋa. ²⁷⁻²⁸Si anyii ŋŋu, nō í so kōofu si bii à dasi vēe í saabu Ilaaō nō í na ŋa í ni, iyi ihēi í je ŋjem. Ŋŋui í je nyindai akabuu iyi Ilaaō í dī do amane ŋa. An nikāe na irii ine nkpō ku ba n kpa idei dulum du ŋa. Iŋe fei, i mō ŋa. ²⁹An sō ŋe, hai nnyi n kaa n mō atē vēe má í gbe hee ajo iyi awae ŋa fei aa ka mō vēe titō si bommai Baam. ³⁰Si anyie à kō iri ŋa nō à fita à bō iri kutai Olivieu.

Piee á jā ku ni ŋŋu ku mà Jesu

(Cō Maaku 14:27-31; Luku 22:31-34; Zāa 13:36-38)

³¹Ŋōi Jesu í sō mōcōe ŋa í ni, idūuyi mōm, iŋe fei aa nyidō anyi na irim. Bēi Ilaaō í fō si kukōi idee, beebei á ce. I ni, á kpa woo degbeu nō angudā ŋau a fangaa bii fei. ³²Amma an jī hai si bale nō n cua ŋŋe n bō ilei Galilee. ³³Ŋōi Piee í sōō í ni, baa bii ine fei wa nyidō anyi na irie, amu n kaa n nyidō anyi pai. ³⁴Ŋōi Jesu í sōō í ni, ntō ntō, idūuyi mōm, hee ajeē ku maa kō, aa jā ise gbēeta í ni í kù mām. ³⁵Amma Piee í jeaa í ni, n kaa n kōsie pai, baa bii í je an ku do awō aji. Nō mōcō ŋau mō fei à fō beebe.

Jesu wa ce kutōō Gesemane

(Cō Maaku 14:32-42; Luku 22:39-46)

³⁶Ŋōi Jesu do mōcōe ŋa à bō inya gō iyi à ya kpe Gesemane. Iyi à to be nō í

sɔ̃ ɲa í ni, i buba ihē titā ɲa n koo n ce kutɔ̃ wa. ³⁷ Ɔ̃ɲi í gbā Piee do ama minjii Zebedee ɲau à bɔ waju. Nɔ̃ inɔ̃ kufɔ̃ í naa sie hee arae fei í rɔ. ³⁸ Ɔ̃ɲi í sɔ̃ ɲa í ni, inɔ̃ kufɔ̃ í naa sim nla nla hee wa bi ku kparam. I wa ihē, i bam njoos ku wɔ̃ ɲa. ³⁹ Iyi í fɔ̃ bɛɛbe í tã, ɲɔ̃ í bɔ waju keeke í koo í sɛɛbata ile wa ce kutɔ̃ í ni, Baam, bii á ce, jɔ̃ wahalau ihē ku jiiim. Amma do nɲu fei, ku maà ti ku je ti idɔ̃ɔ̃bim, jɔ̃ idɔ̃ɔ̃bie ku ce.

⁴⁰ Si anyie ɲɔ̃ í nyi wa bi mɔ̃cɔ̃ mɛeta ɲau í ba ɲa à waa sɪ njoos. Ɔ̃ɲi í bee Piee í ni, debei, i kù yɔ̃kɔ̃ i kù bam njoos ku wɔ̃ baa læxu akā ɲa? ⁴¹ I wɔ̃ njoos nɔ̃ i maa ce kutɔ̃ ɲa ku ba i maà dasi kulelei ine ɲa. Idɔ̃i amanɛ í bi, amma arae í kua gbugbãe.

⁴² Nɔ̃ í jɔ̃ ɲa ise gbɛɛjisia má í koo í ce kutɔ̃ í ni, Baam, bii ò je wahalau ihē kaa jiiim, bii í je kù ne bei á ce iyi n kù yɔ̃ɔ̃i, jɔ̃ idɔ̃ɔ̃bie ku ce. ⁴³ Iyi í ce kutɔ̃ í tã ɲɔ̃ í nyi wa bi tu ɲa má nɔ̃ í ba ɲa à waa sɪ njoos má, domi njoos wa kpa ɲa. ⁴⁴ Jesu í jɔ̃ ɲa má, í koo í ce kutɔ̃ ise gbɛɛtasiae si ide akāu. ⁴⁵ Nɔ̃ í nyi wa bi tu ɲa má í sɔ̃ ɲa í ni, ò sù ò waa sɪmi ɲai hee nsei? I cɔ̃, waati í gbe keeke iyi aa mu amu Amai Amanɛ a daa ilu dulum ɲa si awɔ̃. ⁴⁶ Ine iyi á zambam wa to wa. I dede kaa kòo ɲa.

À mu Jesu

(Cɔ̃ Maaku 14:43-50; Luku 22:47-53; Zãa 18:3-12)

⁴⁷ Iyi Jesu wa fɔ̃ bɛɛbe gbakã, ɲɔ̃i Zudasi, ine akãi mɔ̃cɔ̃ maateɛji ɲau í to wa. Zamaa nla gɔ̃ wa tooɛ wa à waa mu taakuba ɲa do golo ɲa. Ine ngboi woo weei Ilaaɔ̃ ɲa do ine ngbo ɲau à be ɲa wa. ⁴⁸ Waati iyi Zudasi í dasi idɔ̃ nɲu ku zamba Jesuu, í sɔ̃ ine ɲau nyinda gɔ̃ iyi nɲu á ce. Í ni, ine iyi an koo n ya n baabae, Lafɛe mbe, i muu. ⁴⁹ Hai Zudasi í to wa gbakã, í sekeɛi si Jesu í ni, irei ò

caale, Mɛetu. Nɔ̃ í baabae. ⁵⁰ Ɔ̃ɲi Jesu í sɔ̃ í ni, kpaasim, iyi ò naa ku ceu, coo.

Nɔ̃ ine ɲau à to Jesu awɔ̃ gbakã à muu. ⁵¹ Ɔ̃ɲi ine akãi mɔ̃cɔ̃i Jesu ɲau í yɔ̃ taakubae í café itii amaacei woo wee nlai Ilaaɔ̃u í buu. ⁵² Amma Jesu í sɔ̃ í ni, sindo taakubae si ankɔ̃ɔ̃e. Ine iyi wa kpa ine do taakuba fei, taakubai á na ku kpa lafɛe mɔ̃. ⁵³ I kù mà iyi bii ò bi an yɔ̃kɔ̃ n tɔ̃ Baam, nɔ̃ gbakã ku sambaam amaleka dubu nkɔ̃ nkɔ̃ wa a naa a sobim? ⁵⁴ Amma bii ò ce bɛɛbe, kukoi idei Ilaaɔ̃ iyi í ni mii ɲau ihē fei á bam nii kaa kɔ̃.

⁵⁵ Ɔ̃ɲi Jesu í bee zamaau í ni, amui ò naa ku mu be ɲa do taakuba do golo ɲa bei woo ce ile? Ñ ya n wa si inɔ̃ nɲe ajo fei n maa n kɔ̃ ine ɲa si cio kpasɛi Ilaaɔ̃, nɔ̃ i kù mum ɲa. ⁵⁶ Amma nɲu ɲau be fei í cei ku ba ide iyi walii ɲau à fɔ̃ si tiai idei Ilaaɔ̃ ku kɔ̃.

Ɔ̃ɲi mɔ̃cɔ̃ ɲau fei à jɔ̃ à sa.

Jesu í wa wajui igbei woo kiiti ɲa

(Cɔ̃ Maaku 14:53-65; Luku 22:54-55, 63-71; Zãa 18:13-14, 19-24)

⁵⁷ Ine ɲa iyi à mu Jesuu à bɔ̃de bi Kaifu woo wee nlai Ilaaɔ̃. Tengi bei woo kɔ̃ ine ɲa si wooda ɲau do ine ngbo ɲau à tɔ̃tɔ̃. ⁵⁸ Nɔ̃ Piee í wa hee jiiji wa too Jesu wa do anyi hee í bɔ̃ inɔ̃ bantumai kpasɛi woo wee nla. Ɔ̃ɲi í buba be do woo degbe ande koofa ɲau na ku yeɔ̃ bei ideu á kpaɔ̃ iri.

⁵⁹ Waati nɲu ine ngboi woo weei Ilaaɔ̃ ɲa do igbei woo kiiti ɲau fei à waa de a má Jesu ide iyi aa yeɔ̃ taalee ku ba a kpa. ⁶⁰ Amma a kù ba ide iyi aa yeɔ̃ taalee baa do iyi ilu sɛɛda ibo nkɔ̃ í naa í máa ide fei. Si anyii nɲu, amanɛ minji gɔ̃ ɲa à naa. ⁶¹ À ni, mɔ̃kɔ̃u ihē í ni nɲu á yɔ̃kɔ̃ ku lege kpasɛi Ilaaɔ̃ nɔ̃ si afei ajo mɛeta nɲu ku ma mmue má.

⁶² Ɔ̃ɲi woo wee nlai Ilaaɔ̃u í dede í bee Jesu í ni, i kù waa ni ide gɔ̃? Ide mii ine ɲau ihē à waa yeɔ̃ taalee. ⁶³ Amma Jesu

wa cokoe. Ɔɔi woo wee nɔɔ ɔ sɔɔ ɔ ni, do irii Ilaaɔ, fɔ bii awɔu Amaɔ Ilaaɔ ine iyi Ilaaɔ ɔ cicauɔ ⁶⁴. Ɔɔi Jesu ɔ jɛaa ɔ ni, oo, amui, si bei ɔ fɔ. Nɔ n wa n sɔ nɔ jɛi, aa ye amu Amaɔ Amanɛ n wa n buba awɔ nɔjɛi Ilaaɔ ilu gbugbɔ fei. Bɛɛɛ mɔi aa na i yem ɔ aɔ akɔ n naa si kudɔi iɔi mɔ. ⁶⁵Ɔɔi woo wee nɔɔ ɔ ga ibɔɛ ku nyisiɔ idɔɔkɔɛ. Ɔɔi ɔ ni, wa bu Ilaaɔ. A kɔ waa de ilu sɛɛda kɔma mɔ. I gbɔ bei wa bu Ilaaɔ ɔ. ⁶⁶Beirei ɔ ye a cea mɔkɔu ɔ. Ɔɔi aɔa fei ɔ ye taaleɛ ɔ ni ɔ to a kpaa.

⁶⁷Ɔɔi ɔ wasi ku tu si wajui Jesu antɔ nɔ ɔ waa daa kutu, ine gɔ ɔ mɔ ɔ waa sambalɛ. ⁶⁸Nɔ ɔ ni, awɔ iyi ɔ waa kpe arɛɛ ine iyi Ilaaɔ ɔ cicau, sɔ wa ine iyi ɔ cɛɛ.

Piɛɛ ɔ jɔ ɔ ni nɔu kɔ mɔ Jesu

(Cɔ Maaku 14:66-72; Luku 22:56-62; Zɔa 18:15-18, 25-27)

⁶⁹Waati bɛɛɛ Piɛɛ wa buba bantumai kpasɛu. Ɔɔi mudɛɛ woo ce icɛ gɔ ɔ sɛkɛ siɛ wa ɔ ni, awɔ mɔ ɔ tako ɔ wee do Jesu inei Galileeu. ⁷⁰Amaa ɔ jɔ si wajui aɔa fei ɔ ni, n kɔ mɔ iyi ɔ waa fɔ. ⁷¹Si anyiɛ, nɔ ɔ dede ɔ bɔ ikpa ande kabau. Ɔɔi mudɛɛ amaace mmu gɔ ɔ yɔɔ mɔ, nɔ ɔ sɔ ine ɔa iyi ɔ wa beu ɔ ni, ineu ihɛ ɔ tako ɔ wee do Jesu inei Nazaretu. ⁷²Ɔɔi Piɛɛ ɔ jɔ mɔ nɔ ɔ cɛɛkpe ɔ ni, n kɔ mɔ in-ɛɛu be. ⁷³Iyi ɔ kɔɔsi mɔ, nɔjɛi ine ɔa iyi ɔ wa beu ɔ sɛkɛ si Piɛɛ ɔ ni, nɔ nɔ awɔu ine akɔ nɔjɛi. Ide ku fɔɛ wa nyisi iyi awɔu inei Galilei. ⁷⁴Ɔɔi ɔ teese ɔ cɛɛkpe ɔ ni, n kɔ mɔ mɔkɔu. Be gbakɔ ajɛɛ wa kɔ. ⁷⁵Nɔ Piɛɛ ɔ ye gigii ide iyi Jesu ɔ sɔɔu wo ɔ ni, hee ajɛɛ ku maa kɔ aa jɔ isɛ gbɛɛta i ni ɔ kɔ mɔm. Ɔɔi ɔ fita ɔ koo wa kpata nɔ nɔ.

À bɔɔ Jesu wajui Pilati

(Cɔ Maaku 15:1; Luku 23:1-2; Zɔa 18:28-32)

27 Ɔɔi daadaakɔ ine ngboi woo weei Ilaaɔ ɔa do ine ngbo ɔa fei ɔ jilɔɔ si aɔa a kpa Jesu. ²Nɔ ɔ dɔu ɔ koo ɔ daa Pilati ilu ileu si awɔ.

Ikui Zudasi

(Cɔ IWB 1:18-19)

³Zudasi, nɔu iyi ɔ zamba Jesuu, ɔ ye bei ɔ ye taaleɛ a kpaa, nɔjɛi inɔɛ ɔ fɔ. Nɔ ɔ nyiɔ fiaɔ isɔ fɔfɔ kuntuau bi ine ngboi woo weei Ilaaɔ ɔa do ine ngbo ɔa. ⁴Ɔ sɔ ɔa ɔ ni, n ce dulum si bei n zamba ine dee deeu ihɛ a kpaa. Amma ɔ jɛaa ɔ ni, yoomai ɔ ye wa. Ɔ je ideɔ iriɛ. ⁵Ɔɔi Zudasi ɔ nyɔ fiaɔ si kpasɛi Ilaaɔ be ɔ nɛɛ. Nɔ ɔ koo ɔ dasi kɔɔɛ ikɔ lele ɔ kpa arɛɛ.

⁶Ine ngboi woo weei Ilaaɔ ɔa ɔ tasi fiaɔ ɔ ni, beirei aa ka cɛɔ fiaɔ ihɛ. A kɔ ne kpɔa ka dasi kpakoi kpasɛi Ilaaɔ si na iyi ɔ jɔ fiaɔ iyi ɔ sɔ na a nikɔɔ nɔjɛi ine gɔi. ⁷Iyi ɔ busi nɔjɛi ɔ tɔ, nɔ ɔ so fiaɔ ɔ raɔ ikoi woo ma caka gɔ, ɔ ce bi ku si ine njoo ɔa. ⁸Na nɔjɛi ɔ jɔ ɔ ya kpe ikou ikoi nɔjɛi baa nnyi. ⁹Bɛɛɛɛ ideɔ Zeremii waliu ɔ ce si bei ɔ ni, ɔ so fiaɔ isɔ fɔfɔ kuntuau, fiaɔ iyi ineɔ Izireli ɔa ɔ jesi aɔa a sɔ na iriɛu, ¹⁰nɔ ɔ raɔ ikoi woo ma cakau, si bei Aɔ Lafɛɛ ɔ dasim.

Pilati wa bee Jesu ide ɔa

(Cɔ Maaku 15:2-5; Luku 23:3-5; Zɔa 18:33-38)

¹¹Ɔɔi ɔ koo ɔ leekɔ Jesu si wajui Pilati ilu ileu, nɔ ɔ beɛɛ ɔ ni, awɔi ɔ je ilaalui Zuifu ɔa? Nɔ Jesu ɔ jɛaa ɔ ni, oo, si bei ɔ fɔ. ¹²Si anyii nɔu, ine ngboi woo weei Ilaaɔ ɔa do ine ngbo ɔa ɔ waa mɔa ide, nɔ kɔ ni nɔa ide kɔma. ¹³Ɔɔi Pilati ɔ beɛɛ ɔ ni, i kɔ waa gbɔ ide ɔa iyi ine ɔa

---

⁶⁴26:63 do irii Ilaaɔ Do Gereki ɔ ni, do irii Ilaaɔ iyi ɔ wee.

à fɔ à waa yèd taalee ba. ¹⁴ Amma Jesu kù jëaa baa gbakā hee biti í muu.

À ye taalei Jesu a ba a kpaa

(*Cɔ Maaku 15:6-15; Luku 23;13-25; Zāa 18;39-19:16*)

¹⁵ Wee si jingauí Iku ku kua fei ilu ileu í ya jð inei piisɔ akā iyi zamaa í bii. ¹⁶ Wee, waati bæbe ine gɔ í wa ile piisɔ be, à ya kpoo Barabaa, nɔ ine fei í maa. ¹⁷ Ɗɔi í jð iyi zamaa í tɔtɔ, Pilati í bee ɲa í ni, yooi ì bi n jð nɲe, Barabaa de, mà Jesu iyi à ya kpe Kirisiu. ¹⁸ Í fɔ bæbeí si na iyi í jð wa mà sãa sãa iyi na igui í jð à daa nɲu Jesu si awɔ.

¹⁹ Waati iyi Pilati wa buba bi ku ce kiitiu, ɲɔi aboe í be sie ine gɔ wa í ni, maà dasi ideí ine dee deeu be baa, domi idū, iyi ñ wa n sū, ñ ye wahala jiida jiida si ala na irie.

²⁰ Amma ine ngboi woo weei Ilaaɔ ɲa do ine ngbo ɲau à wasi ku mante zamaa à waa ni à sɔ Pilati ku nyaa aɲa Barabaa nɔ ku jð a kpa Jesu. ²¹ Nɔ Pilati í bee ɲa í ni, si amane minji ɲau be, yoo ɲai ì bi n jð nɲe. Nɔ à ni, Barabaa. ²² Nɔ Pilati í ni, to, beirei an cea Jesu iyi à ya kpe Kirisiu. Ɗɔi aɲa fei à ni, kpakpae si jii ku gaau. ²³ Ɗɔi Pilati í bee ɲa í ni, laalb yoomai í bei í ce. Amma bëi Pilati wa fɔ fei, bæbe mɔi ine ɲau à ya dɔ anu hee lele a ni, kpakpae si jii ku gaau. ²⁴ Iyi Pilati í ye mii iyi nɲu wa ce fei ngbei, wakatau wa kɔsi mɔm nii, ɲɔi í bu inyí í wɔ si wajui zamaa í nyisi iyi baai nɲu kù wa si ideu, í ni, njei mɔkɔ dee deeu ihē ku nikāe kù yem, í je ideí irii nɲe. ²⁵ Ɗɔi ine ɲau fei à je à ni, kunikāi nɲeu ku je ideí irii awa do ama nwa ɲa. ²⁶ Ɗɔi Pilati í jð ɲa Barabaa, nɔ í jð à tea Jesu kpɔtɔ. Si anyii nɲu, nɔ í da ɲa si awɔ a koo a kpakpae si jii.

Sooge ɲa à waa yaako Jesu

(*Cɔ Maaku 15:16-20; Zāa 19:2-3*)

²⁷ Si anyii nɲu ɲɔi sooge ɲa à gbā Jesu à lɔde kabai ilu ileu, nɔ à tɔtɔ soogee ɲa iyi à gbe ɲau fei be. ²⁸ À bɔ nyaue ɲa nɔ à daa si ibɔ nkpa sisɔ gɔ. ²⁹ Nɔ à ba fulai agū à lea si iri, nɔ à naa kpokpoo si awɔ nɲe, à bei à gule si wajue à waa yaakoe à waa ni, fɔ ilaalui Zuifu ɲa. ³⁰ Ɗɔi à tu sie antɔ nɔ à gba kpokpoo à cāa si irie. ³¹ Iyi à yaakoe à tā, ɲɔi à bɔaa ibɔ nkpa à bei à daa si ibɔe à gbāa à waa bɔ ku kpakpae si jii ku gaau.

À kpakpa Jesu si jii ku gaau

(*Cɔ Maaku 15:21-32; Luku 23;26-43; Zāa 19:17-27*)

³² Waati iyi à waa fita hai inɔ iluu ɲɔi à ko inei Sireni gɔ à ya kpoo Simɔ. Ɗɔi sooge ɲau à tilasie à kāa jii ku gaau bii aa kpakpa si Jesuu. ³³ Nɔ à waa bɔ inya gɔ iyi à ya kpe Gɔɔgɔta, waatɔ inya iyi í jɔ kokoi iri. Waati iyi à to be, ³⁴ à na Jesu atē vēe iyi à yɔgɛ do alolo. Amma iyi í tiee kù bi nɲu ku mɔ.

³⁵ Ɗɔi à kpakpae si jii ku gaau nɔ à ta kpasa si jinee ɲau à ce ikpē. ³⁶ Nɔ à buba à waa degbee. ³⁷ Si antai irie do lele, à kɔ ide iyi wa fɔ taale iyi í ce à ni, ine ihē í je Jesu, Ilaalui Zuifu ɲa. ³⁸ Ɗɔi à kpakpa ile minji gɔ ɲa be má, ine akā ikpa awɔ nɲe, ine akā mɔ ikpa awɔ cangae.

³⁹ Ine ɲa iyi à waa too do be à ya gbugbā irii a maa buu, ⁴⁰ a maa ni, kù je awɔi ì ni aa lege kpasēi Ilaaɔ nɔ í maa má si afei ajo meeta? To, bii awɔu Amai Ilaaɔi, faaba arae be, kita wa hai si antai jii ku gaau. ⁴¹ Bæbeí ine ngboi woo weei Ilaaɔ ɲa do woo kɔ ine ɲa si wooda ɲa do ine ngbo ɲau à ya maa yaakoe a maa ni, ⁴² í faaba ine gɔ ɲa amma í mɔngɔ ku faaba arae. Kù je í ni nɲu ilaalui inei Izireli ɲai? To, ku kita wa hai si antai jii nɔu ku ba ka dasie naane. ⁴³ Í

dasi Ilaaḍ naane nɔ́ í ni nḡu Amaí Ilaaḍi. Debei, bii Ilaaḍ í ne kubie ntɔ́ ntɔ́i ku faabae. ⁴⁴Beebe moi ile ḡa iyi à kprakpa do Jesu ajɔ́u à ya maa yaakoε.

Waati iyi Jesu í ku

(Cɔ́ Maaku 15:33-41; Luku 23:44-49; Zāa 19:28-30)

⁴⁵Ḥɔ́i dasā nkpau ilu í kuku si ile fei hee í koo í to iso meetai ale. ⁴⁶Nɔ́ si iso meetau Jesu í dḵ anu hee lele í ni, Eli, Eli, lama sabbatani, waatɔ́ Ilaaḍ, Ilaaḍ, na mii í ce ì fūsim awɔ́. ⁴⁷Ḥɔ́i ine gɔ́ ḡa iyi à wa beu à gbɔ́ ideu. Nɔ́ à ni, wa kpe Elii. ⁴⁸Ḥɔ́i gbakā ine akā ḡa í sei í koo í dī kanya si golo gɔ́ í sɔ́si inyiikā í bei í naa í toa Jesu ku cɔ́cɔ́ε. ⁴⁹Amma ine ḡa iyi à gbe ḡau à ni, jḵɔ́ titā, ka cɔ́ bii Elii á na ku faabae. ⁵⁰Nɔ́ Jesu í dḵ anu má hee lele í bei í ku.

⁵¹Asee, waati beεbe si ilui Zeruzalemu, ridoo iyi í wa kpasēi Ilaaḵu í ga í kpē minji hai lele hee ku bɔ́ ile, nɔ́ ile í yaya hee kuta ḡa à la. ⁵²⁻⁵³Bale ḡa à cī, nɔ́ woo dasi Ilaaḍ naane nkpɔ́ ḡa iyi à tako à ku wo à jī má, à fita hai inɔ́ bale. Si anyii kujīi Jesu nɔ́ à bɔ́ Zeruzalemu ilu kumáú à tuse ara ḡa bi ine nkpɔ́.

⁵⁴Ḥɔ́i ine ngboi sooge ḡa do ine ḡa iyi à wa bi tee à waa degbe Jesuu à ye kuyayai ileu do mii ḡa iyi í ce fei ḡɔ́i njo nla nla í mu ḡa à waa ni, ntɔ́ ntɔ́, in-εεu ihē Amaí Ilaaḍi. ⁵⁵Inaabo nkpɔ́ gɔ́ ḡa à wa be, à waa cɔ́ Jesu wa hai jīi-jī. À too Jesu wai hai Galilee a naa a gbɔ́a. ⁵⁶Si inɔ́ ḡa Maari inei Madalau do Maari iyei Zaaki do Zozefu, do iyei amai Zebedee ḡa, aḡa fei à wa be.

À dasi ikui Jesu bale

(Cɔ́ Maaku 15:42-47; Luku 23:50-56; Zāa 19:38-42)

⁵⁷Iyi ale í le, ḡɔ́i mɔ́kɔ́ ilu fia gɔ́ í naa be. À ya kpoo Zozefu, inei Arimateei. Wee ḡu mɔ́ mɔ́cɔ́i Jesui wa je. ⁵⁸Ḥɔ́i í bɔ́ bi Pilati í tɔ́ε ikui Jesu. Nɔ́ Pilati í yɔ́ɔdaa í ni a naa. ⁵⁹Zozefu í so ikuu í woo do acɔ́ fūfū titḵ gɔ́. ⁶⁰Nɔ́ í koo í suu si isai kuta gɔ́ iyi í jḵ à gbea ḡu takae wo, amma a kù dasi ine gɔ́ titā. Si anyie nɔ́ í bimbili kuta nla gɔ́ í dīd andei baleu í bei í ne. ⁶¹Maari inei Madalau do Maari iyi ihḵu à wa be à waa buba kɔ́kɔ́i baleu.

Bale ku degbe

⁶²Iyi ajɔ́i sɔ́ɔlui kusīmiu í kpa iri, ḡɔ́i ine ngboi woo weei Ilaaḍ ḡa do Farisi ḡau à bɔ́ bi Pilati ajɔ́ [¶]. ⁶³À ni, lafēε, à ye gigii ide iyi ilu ibou í fɔ́ si waati iyi í weε si andunya í ni si ajɔ́ meetasia ḡu á jī hai si bale má. ⁶⁴Na ḡu, jḵ a maa degbe baleu hee ku to zakai ajɔ́ meeta, ku ba mɔ́cɔ́ε ḡa a maà na a nya ikuu, a bei a koo a sḵ ine ḡa a ni, í jī hai si bale. Waati beεbe iboi ankāanyiu ihē á na ku re baa ti takou má. ⁶⁵Ḥɔ́i Pilati í sḵ ḡa í ni, i gbā sooge ḡau a koo a degbee bei ì bi ḡa. ⁶⁶Nɔ́ aḡaḵ ḡa fei à bɔ́ bi baleu. À ce nyindai amanlu si kutau ku ba ine gɔ́ ku maà cūu. Nɔ́ à jile sooge ḡa be à waa degbee.

Kujīi Jesu hai si bale

(Cɔ́ Maaku 16:1-10; Luku 24:1-12; Zāa 20:1-10)

28 Iyi ajɔ́i kusīmiu í lɔ́, ajɔ́ amaazuma daadaakɔ́ Maari inei Madalau do Maari iyi ihḵ à bɔ́ baleu ku cɔ́. ²Ḥɔ́i gbakā ile kuyaya nla gɔ́ í dede nɔ́ amalekai Aḵ Lafēε gɔ́ í kita wa

[¶]27:62 iyi ajɔ́i sɔ́ɔlui kusīmiu í kpa iri Bi Zuifu ḡa ajɔ́ mmu í ya sintii hai iso meefai ale.

hai lele í naa í tale kutau wa buba si. ³Wajue wa daana bei kuɲɔi ijī nɔ nyaue ɲa mɔ wa fūuta bei iwu tafa. ⁴Ɔɲɔi njo í mu woo degbe ɲau hee à waa yaya nɔ à cuku ile bei iku ɲa. ⁵Ɔɲɔi amalekau í sɔ inaabo ɲau í ni, iɲe, i maà j̄ɔ njo ku mu ɲe. Ñ mà iyi Jesu inɛ iyi à kpakpa si j̄i ku gaauui ì waa de ɲa. ⁶Kù wa ihē má, í j̄i hai si bale si bei í tako í fɔu. I naa í cɔ bii í tako wa sū wo, ⁷nɔ i koo ɲya ɲya i koo i sɔ mɔcɔe ɲa í ni, í j̄i hai si bale. Á cua nɲe ikpa Galilee. Bei aa yɔɔ ɲa. Iyi ñ ne an sɔ ɲe mbe.

⁸Ɔɲɔi à sinda ɲya ɲya hai bi baleu do njo. Nɔ baa do iyi à waa ce njo fei à ne inɔ didɔ nla nla má. Ɔɲɔi à sei à koo à sɔ mɔcɔe ɲa laabaauu. ⁹Ɔɲɔi Jesu í kò ɲa í ni, i fɔɔ. Ɔɲɔi à sekee sie wa à naa à mu kutɛe à seebata si wajue. ¹⁰Nɔ Jesu í sɔ ɲa í ni, i maà j̄ɔ njo ku mu ɲe. I koo i sɔ kpaasim ɲa a bɔ Galilee, bei aa yem.

Idei woo degbe ɲa

¹¹Waati iyi à wa si kpāa à waa neu, inɛ ɔɔ ɲa si woo degbe ɲau à bɔ inɔ ilu à koo à sisia inɛ ngboi woo weei Ilaaɔ

ɲa mii iyi í ceu fei. ¹²Nɔ inɛ ngboi woo weei Ilaaɔ ɲau à ce kutɔtɔ do inɛ ngbo ɲau à busi nje nɔ à mua sooge ɲau fia nkpɔ ɔɔ, ¹³à sɔ ɲa à ni, i sɔ inɛ ɲa í ni mɔcɔe ɲa à naa idū laja à naa à ce ilei ikuu waati iyi ì waa sī njoo ɲa. ¹⁴Bii ilu ileu í gbɔ ideu, à mà bei aa ka ce ku ba ku maà kpā ɲe iju. ¹⁵Sooge ɲau à gba fiau nɔ à ce bei à tɔɔ ɲau. Ɔɲɔi í j̄ɔ ideu í fangaa si inɔi Zuifu ɲa hee do nnyi fei.

Ice iyi Jesu í j̄ɔa mɔcɔe ɲa

(*Cɔ Maaku 16:14-18; Luku 24:36-49; Zāa 20:19-23; IWB 1:6-8*)

¹⁶Jesu í bɔ Galilee. Si anyii nɲu nɔ mɔcɔ maatakā ɲau à koo à baa be si iri kuta bii í tako í sɔ ɲa wou. ¹⁷Iyi à yɔɔ, ɲɔi à waa guleaa. Amma ɔɔɔɔ ɲa à waa sika sika. ¹⁸Ɔɲɔi Jesu í sekee si ɲa wa í ni, yiikoi lele do ti ile fei à nam nii. ¹⁹Na nɲu, i koo si dimi fei, i ce ɲa mɔcɔm ɲa. Nɔ i dasi ɲa inyi do irii Baaba do ti Ama do ti Hundei Ilaaɔ. ²⁰Nɔ ide ɲa iyi ñ sɔ ɲe fei, i kɔ ɲa si ide ɲau ku jirima ɲa. Nɔ an maa n wɛɛ do iɲe ajɔ fei hee kɔɔi andunya

Laabaau jiida iyi Maaku í kò si tiae

Waazoi Zāa woo dasi inyi

(Cò Matie 3:1-12; Luku
3:1-18; Zāa 1:19-28)

1 Kusintii laabaau jiidai Jesu Kirisi Amai Ilaaḱ wee. ²Í sinti si bei Ezai walii í tako í kò si tiae í ni, Ilaaḱ í ni, cò, an be woo sisi idem wa si wajue, iyi á teesee kpāae.

³Nḡui á dḱ anu si gbabuau ku ni, I teese kpāai Lafēe ku te ḡa.

⁴Beebei Zāa í naa si gbabua wa dasi ine ḡa iyi à koo bi tēe inyi. Wa waazoa ine ḡa wa ni, i kpaasi idò ku ba Ilaaḱ ku kpa ideí kurara nḡe nò a dasi ḡe inyi. ⁵Nò ine ḡa à naa bi tēe hai Zeruzalemu do hai ilei Zudee fei. À ce tuubai dulum du ḡa nò à jḱ Zāa í dasi ḡa inyi idoi Zuudēe.

⁶Zāa wa dasi ibòi ntoi kpookpo, nò wa dī santikii bata. Ketengbo do nyikōi sakoi í je ijēe. ⁷Wa waazoa zamaa wa ni, ine ḡo á naa si anyim iyi í ne gbugbā í rem. N kù to baa n bate n fū ikūi baatae si kutēe. ⁸Amu ñ dasi ḡe inyi, amma nḡe Hundei Ilaaḱi á da nḡe si.

À dasi Jesu inyi nò Seetam í lelee

(Cò Matie 3:13-4:11;
Luku 3:21-22; 4:1-13)

⁹Waati bēeḡe Jesu í dede wa hai Nazareti si ilei Galilee í naa bi Zāa. Iyi í to wa nò Zāa í dasie inyi si idoi Zuudēe. ¹⁰Waati iyi Jesu wa fita wa hai si inyi gbakā ḡoi í ba lelei Aḱ í cī. Nò Hundei Ilaaḱ í de sie wa bei ankasiidi. ¹¹Nò à gbò ide ku fò wa hai lele í ni, awòu amam nii, ñ bie jiida jiida. Siei inò didōm fei í ya wa.

¹²ḡoi gbakā, Hundeu í tale sie gbabua. ¹³Bei í ce aḡo ciiji nò Seetam wa lelee ku ce laalo. Í wa be do ḡai sako ḡa nò amaleka ḡa à sobie.

Jesu í kpe sòkò mēe ḡo ḡa a tooe

(Cò Matie 4:12-22; Luku 4:14-15; 5:1-11)

¹⁴Si anyie ḡoi à dasi Zāa piisō. Nò waati bēeḡe Jesu í bò ilei Galilee wa waazo laabaau jiida iyi wa naa hai bi Ilaaḱ. ¹⁵Í ni, awaati í to iyi Ilaaḱ á na ku je bommae. I kpaasi idò nḡe nò i dasi laabaau jiidau naane ḡa.

¹⁶Aḡo nḡu ḡo Jesu wa too tenku sisoi Galileeu. ḡoi í ye Simò do ife Anderee, sòkò ḡa, à waa le taao si inò tenkuu. ¹⁷ḡoi Jesu í sō ḡa í ni, i toom wa ḡa nò n ce ḡe woo dede ine ḡa iyi aa je ti Ilaaḱ. ¹⁸ḡoi gbakā à jḱ taao nḡa ḡa à waa tooe.

¹⁹ḡoi Jesu í ne í jī keeke nò í ye Zaaki do ife Zāa, amai Zebedee ḡa. Aḡa mò à wa si inò akoi inyi nḡa, à waa teese taao nḡa ḡa. ²⁰ḡoi gbakā í kpe ḡa. Nò à jḱ Zebedee baa nḡa si inoi akoi inyi be do woo ce icee ḡa, nò à waa tooe.

Jesu í lele inei inòkò hai si ine ḡo

(Cò Luku 4:31-37)

²¹ḡoi Jesu do mòcòe ḡa à bò Kaperanumu. Nò aḡoi kusimi Jesu í bò ile bii Zuifu ḡa à ya ce kutòtòu, wa kò ine ḡa si cioi ideí Ilaaḱ. ²²Wa kò nḡa si cio do yiiko. Kù waa kò nḡa si bei woo kò ine ḡa si wooda ḡa. Nḡui í jḱ à biti.

²³Wee ine ḡo í wa ile be, í ne inei inòkò. Nò í dḱ anu hee lele í ni, ²⁴mii í wa si gāmei awae ḡa, Jesu, awò inei Nazareti. Ì naa ku kpa wai? Ñ mà ine iyi ì je. Awò ì je Ine kumá iyi Ilaaḱ í be wa. ²⁵ḡoi Jesu í la sie í ni, coko, fita hai si inēu be. ²⁶ḡoi inei inòkòu í dḱ anu nla nla, í yayae do gbugbā nò í fita sie. ²⁷Nò aḡa fei à biti ntò ntò hee à waa bee nḡe ide à waa ni, dimii mii iyi ihē. Inēu wa kò wa si cio titò do yiiko. Wa jilea hee do inei inòkò ḡa fei ide nò à waa jirimaē. ²⁸ḡoi gbakā í nya iri si ilei Galilee fei.

Jesu í jò bɔɔ nkpɔ í ba iri

(Cɔ Matie 8:14-17; Luku 4:38-41)

²⁹ Ɔɔi Jesu í fita hai ile bii Zuifu ŋa à ya ce kutɔtɔɔ, ŋu do Zaaki do Zāa nɔ à bɔ kpasɛi Simɔɔ do Anderee. ³⁰ Wee iyei aboi Simɔɔ wa sū domi wa ce ara gbāa. Iyi à to wa gbakā ŋɔi à koo à sɔ Jesu à ni abou kù waa ne baani. ³¹ Ɔɔi í sekee sie wa í mu awɔɛ í dedee. Be gbakā ara gbāau í nya nɔ abou í yaɛ ŋa.

³² Ale ajɔ ŋu iyi inunu í lɔ ŋɔi ine ŋa à naaa Jesu bɔɔ ŋa wa do ine ŋa iyi à ne inei inɔko ŋa fei. ³³ Nɔ inei ilu ŋau fei à naa à tɔtɔ si ande koofau. ³⁴ Í jò ine nkpɔ í ba iri si bɔɔ ikā ikā ŋa, nɔ í lele inei inɔko nkpɔ nkpɔ. Amma ci ya je inei inɔko ŋau a fɔ ide domi à maa.

Jesu í dabii si ilei Galilee

³⁵ Daadaakɔ, hee inya ku maa má, Jesu í dede í fita hai kpasɛu í bɔ si gbabua gɔ, í koo í ce kutɔɔ be. ³⁶ Ɔɔi Simɔɔ do kpaasie ŋa à wasi ku dedee. ³⁷ Iyi à na à yɔɔ, ŋɔi à sɔɔ à ni, ine fei wa dedee. ³⁸ Ɔɔi í je ŋa í ni, ka bɔ waju si ilu mmu ŋa ku ba n waazo idei Ilaaɔ be, domi na ŋɔi í jò ñ naa. ³⁹ Nɔ à koo à dabii si ilei Galilee fei. Í ya maa waazo ile bii Zuifu ŋa à ya ce kutɔtɔɔ ŋau, nɔ í ya maa lele inei inɔko ŋa.

Jesu í jò dinte gɔ í ba iri

(Cɔ Matie 8:1-4; Luku 5:12-16)

⁴⁰ Ɔɔi dinte gɔ í naa bi Jesu í naa í gule si wajue, wa tɔɛ wa ni, bii ñ bi, aa yɔkɔ í jò n ba iri nɔ n je ine iyi í má. ⁴¹ Ɔɔi Jesu í ce araaree. Í yɔ awɔɛ í luu nɔ í ni, ñ bi. Ba iri nɔ í je ine kumá. ⁴² Be gbakā bɔɔi dinteú í nya sie nɔ í je ine iyi í má. ⁴³⁻⁴⁴ Ɔɔi Jesu í sɔɔ ide do gbugbā í ni, gbɔ. Maà sɔ ine gɔ ideu ihē, amma koo nyisi arae bi woo weei Ilaaɔu. Nɔ í ce kuwee iyi Moizi í jileu. Kuweeu bei á nyisi ŋa iyi ñ je ine iyi í má bebei. Iyi í sɔɔ beɛbe í tā nɔ í ni ku ne. ⁴⁵ Do ŋu fei

ineeu, iyi í ne, í koo í wasi ku sisi ideu bantuma hee lele, ŋui í jò Jesu kù yɔkɔ ku lɔ si inɔ ilu do gaaze má. I ya maa mu arae angule si gbabua ŋa. Nɔ ine ŋa a ya maa koo bi tee be hai bii fei.

Jesu í jò weege gɔ í ba iri

(Cɔ Matie 9:1-8; Luku 5:17-26)

2 Iyi í ce ajɔ minji má Jesu í nyi wa Kaperanumu. Ɔɔi ine ŋa à gbɔ iyi í wa kpasɛ gɔ be. ² Nɔ à tɔtɔ be bututu hee andei ileu kaa yɔkɔ ku gba ŋa. Ɔɔi wa sɔ ŋa idei Ilaaɔ. ³ Nɔ ine mee gɔ ŋa mɔ à naa bi tee à waa so weege gɔ wa. ⁴ Wee a kaa ba a to wa bi Jesu na irii zamaau. Ɔɔi à gū antai ileu à lu antai sikifai tengi bii Jesu í wau. Ɔɔi à to weegeu do makee si bii wa sū siu hai do ikpa ande bii à luɔ sikifau. ⁵ Iyi Jesu í ye naaneí ine ŋau ŋɔi í sɔ weegeu í ni, baakɔm, ñ kpa ideí dulum dee. ⁶ Wee woo kɔ ine ŋa si wooda gɔ ŋa à waa buba be à waa lasabu si idɔ ŋa à waa ni, ⁷ beirei ineeu í ce wa fɔ beɛbe. Wa bu Ilaaɔ. Yooi á yɔkɔ ku kpa ideí dulum dii ine gɔ bii kù je Ilaaɔ ŋu akā. ⁸ Jesu í mà gbakā si idɔe mii iyi à waa lasabu, ŋɔi í sɔ ŋa í ni, na mii í ce ñ waa ce dimii lasabuu be si idɔ ŋe ŋa. ⁹ Yoomai í faala í re, ine ku sɔ weege ku ni ñ kpa ideí dulum dee, walakɔ ku ni ku dede ku so makee ku ne. ¹⁰ Amma ñ bi i mà ŋa iyi amu Amaí Amane ñ ne gbugbā n kpa ideí dulum dii ine ŋa si andunya.

Iyi í fɔ beɛbe í tā ŋɔi í sɔ weegeu í ni, ¹¹ dede i so makee i bɔ kpasɛe.

¹² Ɔɔi gbakā weegeu í dede í so makee í ne wa fita hai inɔ kpasɛu. Fei ndee í cei si wajui ine ŋa hee í mu aŋa fei biti. Nɔ à saabu Ilaaɔ à waa ni aŋa a kù ye dimie ajɔ kāma.

Jesu í kpe Levi

(Cɔ Matie 9:9-13; Luku 5:27-32)

¹³ Ɔɔi Jesu í nyi itii tenkuu má. Ɔɔi zamaa fei í naa bi tee. Wa cio ŋa ideí

Ilaaḵ. ¹⁴Ɔɔi í gbe wa lɔ kɔkɔi ile bi ku gba fiati lɛmpoo nɔ í ye Levi, amai Alifee wa buba be. Ɔɔi í sɔɔ í ni, toom wa. Nɔ Levi í dede í tooe.

¹⁵Si anyie Jesu wa je kpasɛi Levi. Nɔ wee, woo gba fiati lɛmpoo do ine laalɔ nkɔɔ wa je do nɔɔ do mɔcɔe ɔa aɔɔ, si na iyi í jɔ aɔa nkɔɔ nkɔɔi à waa tooe. ¹⁶To, wee Farisi ɔɔ ɔa à wa be iyi à je woo kɔ ine ɔa si wooda. Iyi à ɔɔ wa je do woo gba fiati lɛmpoo ɔa do ine laalɔ ɔau nɔ à bee mɔcɔe ɔau à ni, beirei í ce wa je nɔ wa mɔ do woo gba fiati lɛmpoo ɔa do ine laalɔ ɔau. ¹⁷Iyi Jesu í gbɔ beɛbe, ɔɔi í sɔ ɔa í ni, ilu baani ɔa a kù ne bukaatai ilu iwɔ bii kù je bɔɔ ɔa. Beɛbe mɔi n kù naa ku kpe ine dee dee ɔa, amma ilu dulum ɔai ñ naa ku kpe.

Jesu wa fɔ ideɔi anu ku dɔi

(Cɔ Matie 9:14-17; Luku 5:33-39)

¹⁸Aɔɔ nɔɔ ɔɔ mɔcɔi Zāa ɔa do ti Farisi ɔa à waa dɔi anu ɔɔi ine ɔɔ nɔa ɔa à naa à bee Jesu à ni, beirei í ce mɔcɔi Zāa do ti Farisi ɔa à ya dɔi anu, nɔ wee mɔcɔe ɔa a ci ya dɔi anu. ¹⁹Ɔɔi Jesu í je nɔa í ni, kpaasii mɔkɔ titɔ ɔa aa ɔkɔ a dɔi anu waati iyi mɔkɔ titɔu í wa inɔ nɔa? Ntɔ ntɔ, waati iyi mɔkɔ titɔu í wa inɔ nɔa fei, a kaa ɔkɔ a dɔi anu. ²⁰Amma aɔɔ wa naa iyi aa nya mɔkɔ titɔu hai si inɔ nɔa. Waati beɛbei aa dɔi anu.

²¹Ntɔ ntɔ, ine ɔɔ kaa sɔ jaae ngbo do titɔe ku tɔtɔe. Bii í ce beɛbe, titɔu á ga jaae ngbou ku kɔɔsii. ²²Beɛbe mɔi a ci ya dasi vɛe titɔ iyi wa gba si bɔɔɔ bata ngbo ɔa. Bii ì ce beɛbe, bɔɔɔ bata ngbo ɔau aa gai, nɔ vɛe ku nikā. Nɔ bɔɔɔ ɔau do vɛe fei ku ce nfe. Amma à ya dasi vɛe titɔi si bɔɔɔ titɔ ɔa.

Jesu wa fɔ ideɔi aɔɔi kusimi

(Cɔ Matie 12:1-8; Luku 6:1-5)

²³Si aɔɔi kusimi ɔɔ Jesu do mɔcɔe ɔa à waa too kɔɔi ile ɔɔ. Si iseene nɔa ɔɔi mɔcɔe ɔau à wɔ amaaɔe iyi à gbɛ si ileu

à nunu iɔe si awɔ à waa ɔɔ. ²⁴Ɔɔi Farisi ɔau à bee Jesu à ni, i kù waa ɔɔi? Na mii í ce à waa ce mii iyi a kù ne kpāai ku ce si aɔɔi kusimi. ²⁵Nɔ í je nɔa í ni, i kù cio aɔɔ kāma ɔa mii iyi Davidi í ce si waati iyi í wa si wahala nɔ ari wa kpa nɔɔ do ine ɔa? ²⁶Í lɔ kpasɛi Ilaaḵ nɔ í je pɛe iyi à jilea Ilaaḵ iyi à ganɔi ine fei ku je bii kù je woo wee Ilaaḵ ɔa aɔa akā. Amma Davidi í sɔ pɛe nɔ í na do ine ɔa fei à je. Waati beɛbe Abiatai wa je woo wee nla. ²⁷Nɔ Jesu í sɔ ɔa má í ni, Ilaaḵ í jile aɔɔi kusimii na aran-fāanii amane ɔa. Kù je amane ɔai aa na a je arui aɔɔi kusimiu. ²⁸Na nɔɔ, i mà ɔa iyi amu Amai Amane ñ je ine ngboi aɔɔi kusimi.

Ideɔi ine iyi awɔ akāe í ku

(Cɔ Matie 12:9-14; Luku 6:6-11)

3 Si anyii nɔɔ ɔɔi Jesu í bɔ ile bii Zuifu ɔa à ya ce kutɔtɔu má. Wee ine ɔɔ í wa be, awɔ akāe í ku í gbe. ²Nɔ ine ɔa iyi à wa be à kāsɔi Jesu iɔu, à waa cɔ mà á jɔ ineɔu ku ba iri si aɔɔi kusimi. À waa cɔɔ domi à waa bi a ye taalee. ³Ɔɔi Jesu í sɔ ine iyi awɔe í kuu í ni, dede i leekɔi si anini nɔa be. ⁴Nɔ í bee ine ɔau í ni, si aɔɔi kusimi, í sɔa amane ku ce jiida de mà laalɔ, ku faaba ine de, mà ku kpa. Ɔɔi aɔa fei à coko. ⁵Ɔɔi Jesu wa cɔ aɔa fei do idɔkɔ, nɔ inɔe í fɔ ntɔ ntɔ domi í ye idɔ nɔa í le. Ɔɔi í sɔ ineɔu í ni, te awɔe. Iyi í tɔɔ nɔ awɔu í baa dee dee. ⁶Na nɔɔ, Farisi ɔau à fita hai ileu be. Nɔ à tɔtɔ do inei Herodu ɔa. À waa busi nɔe bei aa ce a kpaɔ Jesu.

Zamaa nla ɔɔ wa naa bi Jesu

⁷Ɔɔi Jesu do mɔcɔe ɔa à fa ara nɔa à bɔ ikpa tenkui Galilee, nɔ zamaa nla ɔɔ wa tooe wa hai ilei Galilee. ⁸Nɔ inei Zeruzalemu ɔa do inei ilu mmu ɔɔ ɔa iyi à wa si ilei Zudee má, do inei ilei Idumee ɔa, do inei icei idoi Zuudɛe ɔa, do inei ileekoi Tii do Sidɔɔ ɔa à gbɔ mii iyi wa

ce nɔ à naa bi tɛɛ aŋa nkɔɔ nkɔɔ. ⁹Ŋɔi í ni mɔcɔ ŋau a jilea ŋju akɔi inyi na bii zamaau í na wa mantee wa. ¹⁰Ntɔi, si bei í jò ine nkɔɔ í ba iri, ŋɔui í jò bɔɔ ŋa fei à ya maa naa bi tɛɛ a maa tale nje a ba a luu ku ba a ba iri. ¹¹Nɔ bii ine ŋa iyi à ne inei inɔɔko ŋa à yɔɔ à ya na a gule si wajuei a dɔ anu a maa ni, awɔi ò je Amai Ilaaɔ. ¹²Amma Jesu í ya sɔ inei inɔɔko ŋau ide do kugaabu ku ba a maà sɔ ine ŋa ine iyi ŋju í je.

Jesu í cica woo be maateoji ŋa
(Cɔ Matie 10:1-4; Luku 6:12-16)

¹³Si anyii ŋju, Jesu í gũ iri kuta gɔ, ŋɔi í kpe ine ŋa iyi í bi. Nɔ à naa bi tɛɛ. ¹⁴Ŋɔi í cica amane maateoji ku ba a ya maa wa bi tɛɛ, nɔ ku be ŋa a koo a waazoa ine ŋa. Nɔ í sɔ ŋa woo be ŋa. ¹⁵Nɔ í mu ŋja gbugbã a leleð inei inɔɔko ŋa. ¹⁶Amane maateoji ŋa iyi í cicau wee. Sinte titã í cica Simɔɔ nɔ í sɔɔ Píɛɛ, waatɔ kuta. ¹⁷Si anyii ŋju, ŋɔi í cica Zaaki, do Zãa ifɔɛ, amai Zebedee ŋa, nɔ í sɔ ŋa Boanezɛɛ, waatɔ ine ŋa iyi à jɔ ibai ijí. ¹⁸Si anyii ŋju í bei í cica Anderee, do Filipu, do Baatelemi, do Matie, do Tomaa, do Zaaki amai Alifɛɛ, do Tadee, do Simɔɔ inei igbei Zelɔtu §§, ¹⁹do Zudasi Isikariotɔi, ine iyi á na ku zambæu.

Nyaanzei Jesu ŋa à waa bi a neðe

²⁰Ŋɔi Jesu do mɔcɔɛ ŋa à bɔ kpasɛ. Nɔ zamaa í tɔtɔɔ be hee a kù ba baa fayai ku je. ²¹Ŋɔi nyaanzei Jesu ŋa à gbo mii iyi wa ce, nɔ à waa naa ku muu, domi á ni kù wɛɛ dee dee mai.

Jesu í jea ine ŋa iyi à máa ide

(Cɔ Matie 12:22-32; Luku 11:14-23; 12:10)

²²Wee, woo kɔ ine ŋa si wooda gɔ ŋa à wa be iyi à naa hai Zeruzalemu. À ni, Beelizebu, waatɔ Seetam ine ngboi inei inɔɔko ŋai í wa sie. Ŋɔui í mua gbugbã wa leleð inei inɔɔko ŋa. ²³Ŋɔi Jesu í kpe ŋa í bee ŋa ide do mɔnda í ni, beirei Seetam á ce ku lele aræ. ²⁴Bii inei bomma akã ŋa à waa jað nje, bommau be kaa yɔkɔ ku bɔ waju má. ²⁵Bii inei kpasɛ akã ŋa à waa jað nje, kpasɛu be kaa yɔkɔ ku bɔ waju má. ²⁶Beebe moi bii Seetam wa ja do aræ, bommae á kpɛi nɔ kaa bɔ waju má, á tãi.

²⁷Ine gɔ kaa yɔkɔ ku lɔ kpasɛi ine iyi í ne gbugbã ku coo ile, bii kù je í tako í dī lafɛɛ. Amma bii í dūu á yɔkɔ ku coo ile.

²⁸Ntɔ ntɔ an sɔ ŋɛ, alabu do dulum ŋa iyi amane í ce fei, Ilaaɔ á yɔkɔ ku cea suuru ku kpa ideu. ²⁹Amma ine iyi á bu Hundei Ilaaɔ, Ilaaɔ kaa kpa idei dulum dii lafɛɛ ajɔ kãma. Dulum deeu á maa wɛɛai hee do ajɔ fei. ³⁰Jesu í sɔ ŋa beɛbei si na iyi í jò ine ŋa à waa ni í ne inei inɔɔko.

Idei iyei Jesu do ifɔɛ ŋa

(Cɔ Matie 12:46-50; Luku 8:19-21)

³¹Ŋɔi iyei Jesu do ifɔɛ ŋa à to wa à waa leekí waduude. Nɔ à be ine gɔ koo kpoo wa. ³²Wee zamaa í buba í kaakoɛ. Ŋɔi à sɔɔ à ni, cɔ, iyee do ifɔɛ ŋa à wa waduude, à waa kpee. ³³Ŋɔi Jesu í je ŋja í ni, yooi í je iyem, nɔ yoo ŋai à je ifɔm ŋa. ³⁴Nɔ í cɔ ine ŋa iyi à buba à kaakoɛu nɔ í ni, ŋɛi ò je iyem do ifɔm ŋa. ³⁵Nɔ í ni má, ine iyi wa ce idɔɔbii Ilaaɔ fei, lafɛɛi í je ifɔm, wala wecīm wala iyem.

---

§§**3:18 igbei Zelɔtu** inei igbei Zelɔtu ŋai à waa jabu ku ba Zuifu ŋa a ne ara ŋja hai si awɔi inei Romu ŋa.

Mɔndai woo gbɛ

(Cɔ Matie 13:1-9; Luku 8:4-8)

4 Ɔɔi Jesu í lɔsi ku cioa ine ɔa idei Ilaaɔ má kɔkɔi tenkuu. Nɔ zamaa nla gɔ í naa í tɔtɔ sie í kaakoɛ ɔɔi í jɔ́ í gũ akɔi inyiú í buba. Akɔi inyiú í wa si tenkuu nɔ zamaau fei wa leeki itii tenkuu. ²Wa kɔ ɔa si mii nkpɔ do mɔnda. Si bei wa kɔ ɔa si ciou í sɔ́ ɔa í ni, ³í sofi í gbɔ mɔnda gɔ ɔa. Mɔkɔ gɔ í fita wa fá dimi. ⁴Si bei wa fá dimiu, ɔɔi gɔgɔ ɔa à cuku si kpāa, nɔ yei ɔa à naa à jɔɔ. ⁵Nɔ gɔgɔ ɔa mɔ à cuku si ile iyi í ne kuta, tengi bii sāa kù kpɔ. Nɔ í fita be gbakā, amma si bei sāa kù la be, ɔɔi í jɔ́ icāe kù ba ku mi lele. ⁶Iyi inunu wa ce, ɔɔi í joo nɔ í gbe, domi icāe kù mi lele. ⁷Gɔgɔ ɔa mɔ à cuku si inɔ agũ ɔa. Ɔɔi agũ ɔa à dede sie à biie, nɔ à ganjie ku bí. ⁸Nɔ gɔgɔ ɔa mɔ à cuku si ile jiida. Ɔɔi à fita à la, à bí jiida. Dimi gɔ ɔa à so kuntaa, gɔgɔ ɔa mɔ kita, gɔgɔ ɔa mɔ cɔ. ⁹Iyi Jesu í kpa mɔndau í tã ɔɔi í ni, ine iyi í ne ití iyi á gbɔð ide, ku gbɔ.

Mii iyi í jɔ́ Jesu í ya maa kpa mɔnda

(Cɔ Matie 13:10-17; Luku 8:9-10)

¹⁰Waati iyi Jesu í kpa zamaau mɔnda nkpɔ í tã ɔɔi í jɔ́ ine ɔa à ne. Nɔ ine ɔa iyi à gbe bi tee do mɔcɔ maateji ɔa à waa beee yaasei mɔnda ɔa. ¹¹Ɔɔi í je ɔa í ni, iɔei Ilaaɔ í jɔ́ ì mà asiii bommae ɔa. Amma ine ɔa iyi à gbe fei à waa gbɔ ideu do mɔndai. ¹²Ɔ́ ya n fɔ ɔa ide do mɔndai ku ba “Baa bii à cɔ ilu a maà ye. Nɔ baa bii à gbɔ ide a kaa mà yaasee. Bii kù je beebe aa na a sinda wa bi Ilaaɔ, nɔ Ilaaɔ ku kpa idei dulum du ɔa.”

Yaasei mɔndai woo gbɛ

(Cɔ Matie 13:18-23; Luku 8:11-15)

¹³Ɔɔi Jesu í bee ɔa má í ni, debei i kù gbɔ yaasei mɔndau be ɔa? Nɔ beirei aa ce i gbɔ yaasei mɔnda ɔa iyi à gbe

fei. ¹⁴Yaasee wee. Mɔkɔ, idei Ilaaɔi wa fá. ¹⁵Ine gɔ ɔa à yei bei inya ɔa bii ideu i cuku si kpāau. Iyi à gbɔ ideu gbakā Seetam í naa í nyaa hai si idɔ ɔa. ¹⁶Beebe mɔi ine gɔ ɔa à yei bei inya ɔa bii ideu í cuku si ile iyi í ne kuta. Iyi à gbɔ ideu gbakā à gbaai do inɔ didɔ. ¹⁷Amma a kù jɔ́ kù ce icā ì idɔ ɔa. Ine dimi beebe ɔa a ci ya leeki ku kpɛ. Waati iyi ijuukpā do wahala gɔ í naa si ɔa na irii idei Ilaaɔ gbakā, à ya fūsi awɔi. ¹⁸Ine gɔ ɔa mɔ à yei bei dimi ɔa iyi à cuku si inɔ agũ ɔa. Aɔai à je ine ɔa iyi à gbɔ idei Ilaaɔ, ¹⁹amma lasabu bututui mii ɔa wa bitandi ɔa. Fia ku bi wa dī iju ɔa nɔ à ne kɔdeei mii nkpɔ. Mii ɔa bei wa ganji ideu ku ce ice si ɔa. ²⁰Ine gɔ ɔa mɔ à yei bei dimi ɔa iyi à cuku si ile ncee. Iyi à gbɔ idei Ilaaɔ à gbaa nɔ wa so. Si inɔ ɔa ine gɔ ɔa à so kuntaa, ine gɔ ɔa mɔ kita, ine gɔ ɔa mɔ cɔ.

Mɔndai fitila

(Cɔ Luku 8:16-18)

²¹Ɔɔi Jesu í sɔ́ ɔa má í ni, a ci ya má fitila a biie do caka walakɔ a dasi abe daayi. Amma si antai taabui à ya lesi. Mà kù je beebe. ²²Mii iyi wa manji fei á fita gbugbāa nɔ asiii ide gɔ mɔ kù wee iyi a kàa fɔɔ. ²³Ine iyi í ne ití iyi á gbɔð ide, ku gbɔ.

²⁴Ɔɔi í sɔ́ ɔa má í ni, i ce laakai ɔa do ide iyi ì gbɔ ɔa. Si gũa iyi ì wāað kpaasi nɔe ɔa, si bei Ilaaɔ á wāað iɔe mɔ nɔ ku kɔɔsi má ku re beebe. ²⁵Ɔ́ wa n sɔ́ ɔei, ine iyi í ne, nɔui à ya na má, amma ine iyi kù ne, baa andi iyi í neu má à ya gbaai.

Mɔndai kugbɛ iyi wa fita do arae

²⁶Ɔɔi Jesu í fɔ má í ni, ide iyi aa ka wāð bommai Ilaaɔ wee. Ine gɔ í fá dimi si ikoe. ²⁷Si anyie, baa bii wa sũ walakɔ wa cɔ ilu, alèð daakɔ, waati kāmā fei dimiu i fita wa la. Kù mà baa bei wa ce. ²⁸Ile í ya jɔ́ amaaje ku fitai do arae. Í ya ce wuai titā, ku bei ku ce así nɔ ku bí.

29 Bii amaaɣɛu í j̄ɛ nɔ a muu do kɔɔma, domi waatii kumui í to.

**Mɔndaɪ dimi keeke
iyi à ya kpe mutaadi**

(Cɔ Matie 13:31-32, 34; Luku 13:18-19)

30 Ɔɔi Jesu í fɔ má í ni, mii aa ka wāð bommai Ilaaɔ. Do mɔnda yoomai aa ka sisid̄ yaasee. 31 Í yei bei ngboi mutaadi iyi waati iyi à waa gbɔɔ, nɣui í kere í re ngboi mii ku gbɛ fei si ile. 32 Amma waati iyi à gbɔɔ à t̄a, nɣui í ya dede ku la ku re ama j̄ii fei. Nɔ í ya ce amaaɔw̄ nla nla hee yei ɣa a maa ce ante si amaaɔw̄ ɣa, nɔ a wa si j̄j̄ie.

33 Do mɔnda nkɔɔ bɛɛbei Jesu í kɔ ine ɣa si cio, zaka bei à yɔkɔ à gbɔɔ. 34 Ci ya s̄ɔ ɣa ide hai ne mɔnda, amma bii í gbe nɣu do mɔcɔɛ ɣa í ya tuse nɣai fei.

Jesu í leek̄i fufu si tenku

(Cɔ Matie 8:23-27; Luku 8:22-25)

35 Ale aɣɔ nɣu, Jesu í s̄ɔ mɔcɔɛ ɣa í ni, ka bɔ ice ih̄ɔ. 36 Iyi à j̄ɔ zamaaui í ne ɣɔi à lɔ akɔi inyi bii Jesu í tako í wau ku ba a kua ice aɣɔ. Nɔ akɔ mmu ɣɔ ɣa mɔ à waa too ɣa má. 37 Ɔɔi fufu nla ɣɔ í dede, í j̄ɔ inyi wa lɔ inɔ akɔu hee í maai ku k̄ɔ. 38 Amma Jesu wa s̄i nɣoo si anyii akɔu, í lesi irie si lɛfɛu ɣɔ. Ɔɔi à j̄uu à beɛ à ni, Mɛetu, kù j̄ɛ ide k̄ama bii à waa bi ka ce nfe? 39 Iyi Jesu í j̄i, ɣɔi í la si fufuu, nɔ í s̄ɔ tenkuu í ni, í to bɛɛbe, i coko. Nɔ fufuu í leek̄i nɔ inyau í coko cau. 40 Ɔɔi Jesu í bee mɔcɔɛ ɣa í ni, na mii í ce ò j̄ɔ nɣo wa mu ɣɛ ɣa. Mii í ce i kù dasim naane ɣa. 41 Ɔɔi nɣo nla nla wa mu ɣa nɔ à s̄ɔ nɣe à waa ni, ine dimi yoomai ih̄ɛ, iyi fufu do inyi fei wa jirimaɛ.

**Jesu í j̄ɔ ine ɣɔ iyi í
ne inei inɔkɔ í ba iri**

(Cɔ Matie 8:28-34; Luku 8:26-39)

5 Ɔɔi à to icei tenkuu do ikpa ih̄ɔ si ilei ilui Zerazee. 2 Nɔ Jesu í kita wa hai si antai akɔi inyiu. Nɔ gbak̄a ine ɣɔ iyi í ne inei inɔkɔ í fita wa hai ikpa bi ku si iku ɣa wa koo wa *. 3 Bi ku si iku ɣai í je ideɛ. Nɔ wee í ne gbugb̄a hee í j̄ɔ ine ɣɔ kaa yɔkɔ ku d̄uu, baa do sɛsee. 4 À ya daa si kɔɔmɔkɔ, nɔ a d̄i isɛɛ do sɛsee amma í ya da sɛseeui nɔ ku ce kɔɔmɔkɔ nɔu. Wee, ine ɣɔ kù ne gbugb̄a iyi á yɔkɔ ku nɔɔ. 5 Waati k̄ama fei, das̄a do id̄u, si aninii iri kuta ɣa do bi ku si iku ɣai í ya wa ku maa d̄ɔ anu, nɔ ku maa mɛɛ araɛ do kuta ɣa. 6 Iyi í ye Jesu wa hai j̄ij̄i ɣɔi í sei, í koo í gule si wajue. 7 Ɔɔi í d̄ɔ anu hee lele í ni, mii í wa aninii awaɛ, Jesu, awɔ Amai Ilaaɔ. Ilaaɔ í re fei, nɔ ò wa n tɔɔɛ do irie, mað wahalam. 8 Í fɔ bɛɛbe si na iyi í j̄ɔ Jesu í ni inei inɔkɔu kù fita sie. 9 Nɔ Jesu í beɛ í ni, irei irie. Ɔɔi í j̄ɛaa í ni, irim nii Zamaa, domi à kɔɔ. 10 Ɔɔi í tɔɔ Jesu suuru ku mað nɔɔ aɣa ikpa angule.

11 Wee à ye kusɔɔ ɣaa ɣa à waa je ikpa iri kutau be. 12 Ɔɔi inei inɔkɔ ɣau à tɔɔ Jesu à ni, j̄ɔ kaa mu kusɔɔ ɣau ih̄ɔ, ku ba ka maa wa be. 13 Nɔ Jesu í yɔɔda ɣa. Ɔɔi à fita hai si inɛu à koo à mu kusɔɔ ɣau à tale si ɣa hai antai iri kutau à dasi inyi nɔ inyiu í je ɣa. Kukɔɔ ɣa í to dubu minji (2.000).

14 Woo degbe kusɔɔ ɣau à sa à koo à waa sisi laabaauu ideu si ilu nlau do si ileeko ɣa. Nɔ ine ɣa à fita à bɔ ku cɔ mii iyi í ceu. 15 Iyi à naa bi Jesu, à ye ine iyi í tako í ne inei inɔkɔ bututuui í baa si laakae í dasi j̄ine ɣa wa buba. Ɔɔi à biti, nɣo í mu ɣa j̄iida. 16 Ine ɣa iyi ideu í ce iju ɣa à waa sisia ine ɣa. 17 Nɔ ine ɣau à tɔɔ Jesu ku fita hai ilei ilu ɣa.

*5:2 bi ku si iku ɣa Si waati ɣa, si isai kuta ɣai à ya si iku ɣa.

¹⁸ Waati iyi Jesu wa lo akoi inyiu, ŋɔi ine iyi í tako í ne inei inɔko ŋau waa tɔɔe í ni ku jò ŋu ku tooe. ¹⁹ Amma Jesu í ko. Nɔ í sɔ́o í ni, bo kpasɛe bi inee ŋa koo sɔ́o ŋa mii iyi Lafɛe í ceɛ, do yaase bei í ce araaree. ²⁰ Ŋɔi ineeu í ne, í wasi ku sisia inei ile iyi à ya kpe Ilu Mɛewa ŋau mii iyi Jesu í cea ŋu fei. Ŋɔi aŋa fei à biti jiida jiida. Nɔ Jesu mɔ́o í dede wa hai be.

Idei ama inaabo Zairusi do inaabo iyi í lu iboi Jesu

(Cɔ Matie 9:18-26; Luku 8:40-56)

²¹ Jesu í baa hai ice ikpa ihɔ do akoi inyiu. Í wa itii tenkuu be nɔ zamaa nla gɔ í naa í tɔtɔ bi tee. ²² Ŋɔi ine gɔ í naa bi tee. À ya kpoo Zairusi. Ine ngboi ile bii Zuifu ŋa à ya ce kutɔtɔi. Iyi í ye Jesu, ŋɔi í seebata si wajue. ²³ Ŋɔi í tɔɔe ku sobi ŋu í ni, ama inaabom wa bi ku ku. N̄ wa n tɔɔe, i naa i lesie awɔ, nɔ ku ba iri ku maa wee baani. ²⁴ Ŋɔi aŋaò Jesu à waa ne. Nɔ zamaa nla gɔ wa tooe hee à waa mantee.

²⁵ Wee si inɔi ine ŋau inaabo gɔ í wa be iyi wa ce bɔɔi awɔ ku mu hai adɔ maateeji wa. ²⁶ Í wahala jiida si awɔi lokotoro nkɔ hee andi fia iyi í ne fei í jɔɔ, kù nɔ kù ce baa daama, amma bɔɔe í teese wa kɔɔsii. ²⁷ Abou í gbɔ laabaauí Jesu wo, ŋɔi í jò í naa do anyie si inɔi zamaau í lu jaae. ²⁸ Í ce beɛbei domi í fɔ si idɔe í ni, baa bii jaae n̄ lu an ba iri. ²⁹ Ŋɔi gbakā bɔɔi awɔ ku mueu í leekí. Ŋɔi í gbɔ fufui baani si arae. ³⁰ Ŋɔi Jesu í mà gbakā iyi gbugbā gɔ í fita hai si arai ŋu nɔ í sinda wa cɔ zamaau nɔ í ni, yooi í lu jaem. ³¹ Ŋɔi mɔɔe ŋa à sɔ́o à ni, debei i kù waa ye zamaa iyi wa manteei, nɔ ì waa ni yooi í lue?

³² Ŋɔi Jesu í sinda í cɔ ine ŋau ku ba ku ye ine iyi í ce beɛbeu. ³³ Ŋɔi abou wa yaya do njo, domi í mà mii iyi ŋu í ce. Ŋɔi í naa í gule si wajue í sɔ́o n̄ si mii iyi í ba ŋu fei. ³⁴ Nɔ Jesu í sɔ́o í ni, abooyi,

naaneɛi í faabaɛ. Koo wee si laakaɛ, ì ba iri si bɔɔe mbe.

³⁵ Si bei Jesu wa fɔ ideu, ine gɔ ŋa à naa hai kpasɛi Zairusi ine ngbou, à sɔ́o à ni, ama inaaboɛu í ku. Màð wahala Meetu má. ³⁶ Amma Jesu kù dasi ide ŋau. Nɔ í sɔ́o Zairusi í ni, màð jò zigie ku da, awɔ de dasi naane. ³⁷ Ŋɔi í ni ine gɔ ku màð si ŋu kpasɛi Zairusi wa bii kù je Pieɛ do Zaaki, do Zāa ifoi Zaaki. ³⁸ Iyi à to nɔ Jesu í ye zamaa nla gɔ be à waa cā kpokpoo, à waa kpata à waa dɔ́o anu nla nla. ³⁹ Ŋɔi í lo kpasɛu í bee ŋa í ni, na mii í ce ì waa dɔ́o anu beɛbe ŋa. Na mii í jò ì waa kpata ŋa. Amau kù ku mɛɛ, wa s̄i njooi. ⁴⁰ Nɔ à waa yaakoe. Ŋɔi Jesu í jò aŋa fei à fita, í gbe baau do iyei amau do mɔɔe meeta ŋa iyi à suu wau, ŋɔi à lo bii amau í wa. ⁴¹ Ŋɔi Jesu í mu awɔi amau í fɔ do feeɛ í ni, talita kumi, waatɔ ama inaabo, dede. Amui, n̄ sɔ́e. ⁴² Ŋɔi gbakā ama inaaboɛu í dede nɔ wa ne. Í ne zakai adɔ maateeji. Iyi ine ŋau à yɔɔ ŋɔi à biti n̄ n̄. ⁴³ Ŋɔi Jesu í sɔ́o ŋa í ni a n̄a ije ku je. Nɔ í sɔ́o ŋa má do kugaabu í ni a màð jò ine gɔ ku gbɔ ideu.

Inei Nazareti ŋa a kù dasi Jesu naane

(Cɔ Matie 13:53-58; Luku 4:16-30)

6 Ŋɔi Jesu í ne hai kpasɛi Zairusi be í bo ilu bii í je ama. Nɔ mɔɔe ŋa à suu. ² Iyi aji kusimi í naa ŋɔi í lɔsi ku sisia ine ŋa ide ile bii Zuifu ŋa à ya ce kutɔtɔu. Ŋɔi ine nkɔ nkɔ í gbɔ ideu nɔ à biti à waa ni, hai iwoi ŋu í ba dimii lasabu jiida be. Dimii bisi yoomai à mua ŋu. Beirei í ce wa ce dimii maamaakeu ihɛ. ³ Kù je woo gbe jii n̄u mbe ya, amai Maariu mɛɛ. Mà kù je igbāi Zaaki do Zozee, do Zudu do Simɔɔ mbe ba. Nɔ wecīe ŋa a kù wa inɔ nwa ihɛ? To, lasabu ŋu ŋau bei wa ganji ŋa a dasieð naane. ⁴ Ŋɔi Jesu í sɔ́o ŋa í ni, kù ne bii walli ci ya ne beere bii kù je si ilei idee do si inɔi inee ŋa do

kpasɛɛ. ⁵⁻⁶Ŋɔi Jesu í bití domi a kù dasie naane. Bɛɛbei kù yɔkɔ kù ce maamaake be, bii kù je bɔɔ ɔɔ ɔɔ ɔɔ ɔɔ a iyi í lesi awɔ nɔ à ba iri.

Jesu í be mɔcɔ maateeji ɔɔu minji minji

(Cɔ *Matie 10:5-15; Luku 9:1-6*)

Si anyie, Jesu í ya maa dabii dabii si ileeko ɔɔu ku maa sisia ine ɔɔa ideí Ilaaɔ. ⁷Ŋɔi í kpe woo be maateeje ɔɔu nɔ í be ɔɔa minji minji, í mu ɔɔa gbugbã a leled inei inɔɔko ɔɔa. ⁸Í sɔ ɔɔa í ni, i maà so nkãma si isɛɛne ɔɔu. I maà so ije hee má je bɔɔ, hee má je fia, í gbe golo. ⁹I dasi baata ɔɔu amma i maà kpele ibɔ minji. ¹⁰Ŋɔi í sɔ ɔɔa má í ni, bii ì to ilu bii ì waa bɔ ɔɔa, i wa kpasɛ bii à dasi ɔɔu hee i koo i neð hai ilu be ɔɔa. ¹¹Bii í je bii ɔɔu ɔɔa ine ɔɔa a kù gba ɔɔu hee má je a gbo ide ɔɔu, i fita hai be ɔɔa, nɔ i gbugbã ɔɔa irurui baata ɔɔu ɔɔa ku ba ku je ɔɔa seeda iyi kiitii Ilaaɔ á naa si ɔɔa. ¹²Nɔ mɔcɔ ɔɔu à ne nɔ à waa waazoa ine ɔɔa à waa ni a kpaasi idɔ. ¹³Nɔ à lele inei inɔɔko nkɔ nkɔ, nɔ à ya tontooa bɔɔ nkɔ nkɔ ikpo si iri. Nɔ à ba iri.

Idei ikui Zãa woo dasi inyiu

(Cɔ *Matie 14:1-12; Luku 9:7-9*)

¹⁴Ilaalu Herodu í gbo baauí Jesu, si na iyi í jð irie í fangaa bii fei. Nɔ ine ɔɔu ɔɔa à nia Jesu, Zãa woo dasi inyiu í jð hai si bale. Na ɔɔu í jð í ne gbugbã wa ceð maamaake. ¹⁵Ine ɔɔu ɔɔa mɔ à waa nia Jesu, Elii walii nlaí takoui. Nɔ ine ɔɔu ɔɔa mɔ à waa niaa, ɔɔu mɔ waliii bei tí tako ɔɔu.

¹⁶Amma iyi Herodu í gbo ideu ɔɔu í ni, Zãa woo dasi inyiu. N jð à bu irie wo. Debei ɔɔu í jð hai si bale. ¹⁷Mii iyi í jð Herodu wa fɔ beɛbe wee. Hai tako Herodu takae í ni a mu Zãa a dũu a dasie piisɔ na ku tũð idɔi Herodiasi. Wee Herodu í tako í so Herodiasi aboi Filipu, ifɛ. ¹⁸Ŋɔi Zãa í sɔɔ í ni, kù sã

i gba aboi ifɛ i dasi kpasɛɛ. ¹⁹Na ɔɔu í jð Herodiasi wa mu Zãa do idɔkɔ. Wa bi ku kpaá amma kù ba kpãa ²⁰si na iyi í jð Herodu í mà beɛrei Zãa. Bii wa gbo ideɛ idɛ í ya dedei, amma do ɔɔu fei í ya bi ɔɔu ku gbo. Í mà iyi amane dee deei nɔ kuweɛ kù ne taale kãma. Na ɔɔu í jð í bii anyie.

²¹Do ɔɔu fei, aɔ ɔɔu ɔɔu Herodiasi í ba kpãaɛ. Aɔ ɔɔu Herodu í nya jingau nla ku yeð gigii aɔi kubfe. Ŋɔi í kpe akawe nlaɛ ɔɔa do ine ngboi soogee ɔɔa, do ine ngboi ilei Galilee ɔɔa fei. ²²Ŋɔi ama inaaboi Herodiasi í lɔ ileu wa jojo, ɔɔu í dãa Herodu si do ine ɔɔa iyi í kpe wa ɔɔu fei. Ŋɔi Herodu í sɔ mudɛu í ni, tɔɔm mii iyi ì bi fei, an muue. ²³Nɔ í gbasi do mii fei í ni, mii iyi ì tɔɔm fei, an muue, baa bii í je bubui bommam nii. ²⁴Ŋɔi ama inaabou í koo í bee iyee í ni, mii í jɔ n tɔɛ. Ŋɔi iyee í je í ni, tɔɛ irii Zãa woo dasi inyiu. ²⁵Ŋɔi gbakã ama inaabou í naa bi ilaalu í sɔɔ í ni, n bi i muum irii Zãa woo dasi inyiu nsei nsei si perenti. ²⁶Baa do iyi inɔi ilaalu í fɔ n tɔ fei kù bi ku kɔ, si na iyi í jð í gbasi do mii fei si wajui ine njooe ɔɔu. ²⁷Ŋɔi gbakã í be sooge ɔɔu koo bù irii Zãa woo dasi inyiu wa. Ŋɔi soogeu í koo í bu irii Zãa wa hai ile piisɔ. ²⁸Nɔ í naað wa si perentiu í naa í na ama inaabou. Nɔ ama inaabou mɔ í koo í na iyee. ²⁹Iyi mɔcɔi Zãa ɔɔa à gbo iyi í ku, ɔɔu à naa à soo à koo à suu.

Jesu í wð amane dubu miu (5.000)

(Cɔ *Matie 14:13-21; Luku 9:10-17; Zãa 6:1-14*)

³⁰Nɔ woo be maateeji ɔɔa iyi Jesu í tako í be ɔɔu à baa bi tee à waa sisiaa mii ɔɔa iyi ɔɔa à ce fei do cio iyi à kɔ ine ɔɔa si fei. ³¹Nɔ ine ɔɔa à wasi ku naa ku ne hee Jesu do mɔcɛ ɔɔa a kù ba fayai ku je. Na ɔɔu í jð í sɔ ɔɔa í ni, i jð ka nya ara nwa ka bɔ ikpa gbabua ku ba i sãmi keeke ɔɔa. ³²Ŋɔi à jð ine ɔɔu be, nɔ à koo à lɔ akoi

inyiu à bɔ ikpa gbabuau. ³³ Amma ine nkɔɔ í ye ŋa waati iyi à waa ne, nɔ à mà ŋa. Ŋɔi à mà tengi bii à waa bɔu. Nɔ ine ŋa à sei wa do ise hai ilu ŋa fei à cua ŋa tengi bii à waa bɔu.

³⁴ Iyi Jesu í to wa ŋɔi í fita hai inɔ akɔu. Nɔ í ye zamaa nkɔɔ. Ŋɔi í ce araare ŋa, domi à yei bei angudá ŋa iyi a kù ne woo degbe. Ŋɔi í lɔsi ku kɔ ŋa si cio nkɔɔ. ³⁵ Si bei ale wa le, ŋɔi mɔcɔɛ ŋa à naa bi tɛɛ à ni, inyau wee gbabuai, nɔ idũ wa dũ. ³⁶ Na nɔu, da ine ŋau a bɔ ileeko ŋa do inɔ ilu ŋa iyi à wa amɛɛ, ku ba a koo a ra mii iyi aa je. ³⁷ Amma í sɔ ŋa í ni, iŋe taka nŋe í na ŋa ije a je. Ŋɔi à jeaa à ni, i kù mà baa bii à so fitai icei cukpa mɛɛjɔ, kaa to ka ra ŋa pɛɛ ka na ŋa a je. ³⁸ Ŋɔi Jesu í bee ŋa í ni, pɛɛ feloi ì ne ŋa. I koo í cɔ wa. Iyi à koo à cɔ, ŋɔi à ni, pɛɛ miui à ne do cɛɛ minji.

³⁹ Nɔ Jesu í sɔ mɔcɔɛ ŋau í ni a jɔ ine ŋau a buba si fɔfɔ tũtũu be ikā ikā. ⁴⁰ Ŋɔi à buba ikā ikā, tuuba gɔ ŋa amane cĩɔ, tuuba gɔ ŋa mɔ amane ciitaa. ⁴¹ Ŋɔi Jesu í so pɛɛ miuu do cɛɛ minjiu, nɔ í wu iju lele í saabu Ilaaɔ. Ŋɔi í bububu pɛɛu nɔ í na mɔcɔ ŋau a kpɛa zamaau. Nɔ í kpɛ ŋa cɛɛ minjiu mɔ ine fei í ba. ⁴² Aŋa fei à je à yo. ⁴³ Ŋɔi à ko pɛɛ do cɛɛ bubu iyi í gbeu kɔlɔ maateeji í kɔ. ⁴⁴ Inemɔkɔ ŋa iyi à je pɛɛu à weei amane dubu miu (5.000) bàkà inaabo do amu ŋa baasi.

Jesu wa ne si antai tenku

(Cɔ *Matie 14:22-33; Zāa 6:15-21*)

⁴⁵ Iyi à tā gbakā ŋɔi Jesu í jɔ mɔcɔɛ ŋau à lɔ akɔi inyiui ku ba a takoe a kua ice ihɔ, ikpa Besaida. Iyi à waa ne nɔ í ni zamaau ku ne. ⁴⁶ Waati iyi í jɔ à ne ŋɔi í koo í gũ iri kuta gɔ ku ba ku ce kutɔɔ. ⁴⁷ Nɔ í wa be hee idũ í koo í dũ, nɔ akɔi inyiui í wa si aninii tenkuu do mɔcɔ ŋau nɔ Jesu mɔ í wa ile ŋu akā. ⁴⁸ Í ye mɔcɔɛ ŋau à wa si wahalai ku wai akɔi inyiui, domi fufuu wa kò ŋa. Zakai amɛɛjumá ŋɔi í maai si ŋa, wa ne si antai inyiui wa

bi ku cua ŋa. ⁴⁹ Amma waati iyi à yɔɔ wa ne si antai tenkuu ŋɔi à tamaa bei ziii, ŋɔi à waa dɔ anu. ⁵⁰ Aŋa fei à yɔɔ ŋɔi njo wa mu ŋa. Ŋɔi gbakā Jesu í ba ŋa ide ku fɔ í sɔ ŋa í ni, i sũ laakai nŋe ŋa. Amui Jesu, i maà ce njo ŋa.

⁵¹ Ŋɔi í lɔ inɔ akɔu í ba ŋa ba, nɔ fufuu í leekĩ. Ŋɔi zigi ŋa fei í da à biti hee, ⁵² domi a kù gbɔ yaasei maamaakei pɛɛu si na iyi í jɔ idɔ ŋa í le.

Jesu í jɔ bɔɔ ŋa à ba iri si ilei Genesareti

(Cɔ *Matie 14:34-36*)

⁵³ Iyi à kua tenkuu à tā ŋɔi à to ilei Genesareti à koo à dĩ akɔ ŋa bi ku leekĩ. ⁵⁴ Wee ine gɔ ŋa à wa be. Iyi Jesu do mɔcɔɛ ŋa à fita hai si akɔu gbakā ŋɔi ine ŋau à mà Jesu. ⁵⁵ Ŋɔi aŋa fei à sei à waa naaɔ bɔɔ ŋa wa hai inɔ ilu ŋa. À ya so ŋa wai si sɛɛ ŋa a naaɔ ŋa wa tengi bii à gbɔ í wau. ⁵⁶ Bii Jesu í to fei, hai ileeko ŋa do ilu nla ŋa do iko bii ine ŋa à waa sũ fei, à ya maa naaɔ bɔɔ ŋa wai si bantuma bii í wau. Ŋɔi à ya tɔɔe ku jɔ aŋa a lu baa itii kumbooe. Nɔ ine ŋa iyi à luu fei à ya ba irii.

Dedembai bala ŋa

(Cɔ *Matie 15:1-9*)

7 Ŋɔi Farisi ŋa do woo kɔ ine ŋa si wooda gɔgɔ ŋa à naa hai Zeruzalemu nɔ à tɔtɔ kɔkɔi Jesu. ² Ŋɔi à ye mɔcɔɛ gɔ ŋa à waa je do awɔ riisi, waatɔ a kù wɔɔ si bei à ya ce si dedemba ŋa.

³ Wee Farisi ŋa do Zuifu ŋa iyi à gbe fei, à waa too dedembai bala ŋa ŋa. Bii kù je à wɔɔ sãa sãa a ci ya je ngɔgɔ. ⁴ Bɛɛɛ moi, bii à baa hai aja nɔ a kù wɔɔ a ci ya je. Mii nkɔɔ nkɔɔi à ya ce má iyi í je dedemba ŋa. Mii ŋau gɔgɔ ŋa wee, kɔɔfu ku wie do boonyi do cakai isɔ nkpa ŋa.

⁵ To, si bei Farisi ŋa do woo kɔ ine ŋa si wooda ŋau à ye mɔcɔ ŋau à waa jɛɔ

awɔ riisi ηɔi í j̄ɔ̀ à bee Jesu à ni, na mii í ce mɔ́cɔe ηa a kù waa too dedembai bala nwa ηa. Na mii í j̄ɔ̀ à ya je do awɔ riisi. ⁶Nɔ Jesu í je ηηa í ni, iηe ilu muafiti ηa, hai tako Ezai í ce waliiei dee dee na iri ηηe waati iyi í kɔ si tiaɛ í ni, “Ilaaɔ́ í ni, Ine ηau ihɛ̀ à waa ceem beɛrei do gele ηnu akā.

Amma idɔ̀ ηηa í j̄iim.

⁷Kutɔ́ɔ̀ iyi à waa ceem ngbei, Domi woodai amane ηai à waa kɔ ine ηa si nɔ̀ à waa ni woodam nii.”

⁸Ŋɔi Jesu í s̄ɔ̀ ηa má í ni, ì waa j̄ɔ̀ woodai Ilaaɔ́ ηa nɔ̀ ì waa too dedembai amane ηa.

⁹Do ntɔ́ í waa kpa woodai Ilaaɔ́ ηai ku ba í s̄asi dedemba ηηe ηa. ¹⁰Moizi í ni, “i jirima iyeð baa ηηe ηa”. Nɔ́ í ni má, “ine iyi wa fɔ laalɔi iyeð baae ηa, a kpa lafɛɛ.” ¹¹Amma iηe, ì waa fɔ ide mmu. Ì waa ni ine á yɔ́kɔ ku s̄ɔ̀ iyeð baae ku ni fia iyi ηηu á sobi ηa do, ti Ilaaɔ́i. Fiaui ì waa kpe kɔɔ́bāa ηa. ¹²Nɔ́ bii ine í d̄ɔ̀ beɛbe, i kaa náa kpāa ku sobið iyeð baae má ηa. ¹³Beɛbe, ì waa kpa idei Ilaaɔ́ ηa nɔ̀ ì waa too dedemba iyi à j̄ɔ̀ ηηe ηa. Nɔ̀ ì waa ce mii laalɔ nkpɔ́ má iyi í j̄ɔ̀ dimi beɛbe ηa.

Mii iyi í ya dasi ine riisi

(Cɔ Matie 15:10-20)

¹⁴Ŋɔi Jesu í kpe zamaau má bi tɛɛ ηɔi í s̄ɔ̀ ηa í ni, iηe fei í sotí í gbɔ yaasei idem ηa. ¹⁵Nkāma kù wɛɛ iyi á lɔ do gelei amane ku dasie riisi. Amma iyi á fita hai si idɔi amane, ηηui á dasie riisi. [¹⁶Ine iyi í ne ití iyi á gbɔð ide, ku gbɔ.]

¹⁷Ŋɔi Jesu í nya arae hai bi zamaau í koo í lɔ kpasɛ. Waati iyi í lɔ kpasɛu ηɔi mɔ́cɔe ηau à beɛe yaasei mɔ́ndau. ¹⁸Ŋɔi í bee ηa í ni, i kù ne bisi ηai? I kù mà ηa mii iyi á lɔ inɔi amane hai waduude kaa dasie riisi? ¹⁹Kaa dasie riisi, domi ije kaa lɔ si idɔi ine bii kù je si inɔe, nɔ ku yó ku bei ku fita. Jesu í fɔ beɛbei ku

ba ku s̄ɔ̀ ηa iyi ije kāma kù je iwɔ. ²⁰Nɔ́ í ni má, mii iyi wa fita hai si idɔi amanei í ya dasie riisi, ²¹domi hai si idɔi amanei lasabu laalɔ do icu ku ko, do ile ku ce, do ine ku kpa, ²²do sakara, do kɔdɛɛ, do inɔ ku kā, do takii, do daa iyi í lɔ zaka, do igu, do funei ine ku nya, do faao, do idɔ ku le í ya fita. ²³Mii laalɔ ηau be fei hai si idɔi amanei wa fita nɔ̀ aηai à ya dasi ine riisi.

Abo dimi mmu gɔ́ í dasi Jesu naane

(Cɔ Matie 15:21-28)

²⁴Iyi Jesu í fɔ beɛbe í tā ηɔi í dasi kpāa í bɔ ilɛkoi Tii, ηɔi í lɔ kpasɛ gɔ. Wee kù waa bi ine gɔ ku mà, amma kaa yɔ́kɔ ku manji. ²⁵Abo gɔ́ í wa be, ama inaaboɛ í ne inei inɔ́kɔ. Iyi í gbɔ Jesu í to wa be gbakā, ηɔi í naa í gule si wajue. ²⁶Abou í bei í je dimi mmu. À buui Fenisi si ilei Siri. Ŋɔi wa tɔ́ Jesu ku lelea ηηu inei inɔ́kɔu hai si amaɛu. ²⁷Amma Jesu í s̄ɔ̀ í ni, j̄ɔ̀ amu ηa a je a yo titā, domi kù s̄ia a gba ijei amu ηa a na aja keeke ηa. ²⁸Ŋɔi abou í ni, ntɔi Lafɛɛ. Amma baa do ηηu fei, aja keeke ηau à ya wa abei taabu a maa je buubuui ijei amu ηa iyi wa cuku wa. ²⁹Ŋɔi Jesu í s̄ɔ̀ í ni, na ide iyi ì fɔu be, ne. Inei inɔ́kɔu í fita sie mbe. ³⁰Iyi í nyi kpasɛɛ ηɔi í koo í ba amau wa s̄u si daayi, inei inɔ̀ ikou í fita sie tā.

Jesu í j̄ɔ̀ deki gɔ́ í ba iri

³¹Ŋɔi Jesu í dede hai ilɛkoi Tii í too do Sidɔ́, í bei í bɔ tenkui Galilee si ile iyi à ya kpe Ilu Mɛɛwa ηau. ³²Iyi í to, ηɔi ine gɔ́ ηa à naað deki gɔ́ wa, iyi ci ya yɔ́kɔ ku fɔ ide s̄aa s̄aa, ηɔi à tɔ́ Jesu ku lesie awɔ. ³³Ŋɔi Jesu í bɔðe hee bii í j̄ið zamaau. Ŋɔi í dasi amaawɔɛ si itii dekiu, nɔ́ í tu antɔ, í j̄ɔa si amɛɛ. ³⁴Nɔ́ í wu iju lele í jile idɔ́ í fɔ do fee ηηa í ni, efata, waatɔ, cī. ³⁵Ŋɔi gbakā itii mɔ́kɔu í cī nɔ̀ amɛɛ í tɛ, nɔ́ í sinti ku fɔ ide dee dee. ³⁶Jesu í s̄ɔ̀ ηa í ni a mað s̄ɔ̀ ine gɔ, amma si bei wa s̄ɔ̀ ηau, beɛbe mɔi aηa

mɔ à wasi ku sɔ̄ ine ɲa. ³⁷ Ɔ̄ɔ̄i ine ɲau à bitɪ hee í caa à waa ni, mii iyi wa ce fei í s̄iai. Í j̄ɔ̄ baa dek̄i ɲa à waa gbɔ̄ ide, ine ɲa iyi a ci ya yɔ̄kɔ̄ a fɔ̄ ide wo à waa fɔ̄ bebei.

Jesu í wɔ̄ amane dubu mee (4.000)

(Cɔ̄ Matie 15:32-39)

8 Iyi í ce ajɔ̄ minji ɲɔ̄i zamaa nla gɔ̄ í tɔ̄tɔ̄ bi tee má. Nɔ̄ wee a kù ne mii iyi aa je. Ɔ̄ɔ̄i Jesu í kpe mɔ̄cɔ̄e ɲau í sɔ̄ ɲa í ni, ² araarei zamaau ih̄e wa mum domi ajɔ̄ mɛeta ɲɛai ih̄e iyi à wa bi tom, nɔ̄ sɔ̄nda k̄ama kù gbe ɲɛa má. ³ Bii ñ j̄ɔ̄ à neɔ̄ ari aa koo a cuku kp̄aa, si bei idei ine gɔ̄ ɲa í j̄i. ⁴ Ɔ̄ɔ̄i mɔ̄cɔ̄e ɲau à beee à ni, iwoi aa ka ba p̄ee si gbabuau ih̄e iyi aa je a yoð. ⁵ Ɔ̄ɔ̄i Jesu í bee ɲa í ni, p̄ee feloi ñ ne ɲa. Ɔ̄ɔ̄i à ni, ara meejei.

⁶ Ɔ̄ɔ̄i Jesu í ni zamaau fei ku buba ile. Nɔ̄ í so p̄ee ara meejeu í bei í saabu Ilaaɔ̄, nɔ̄ í bububue í na mɔ̄cɔ̄e ɲau a kp̄e ɲɛa. Ɔ̄ɔ̄i à kp̄eaa zamaau. ⁷ Wee à ne c̄ee keeke gɔ̄ ɲa be má. Ɔ̄ɔ̄i Jesu í saabu Ilaaɔ̄ má, í bei í ni a kp̄e ɲɛa, nɔ̄ à kp̄e ɲɛa c̄ee ɲau má. ⁸ Nɔ̄ aɲa fei à je à yo. Ɔ̄ɔ̄i à naa à ko bubui p̄ee ɲa iyi í gbeu kɔ̄lɔ̄ meeje. ⁹ Jiai ine ɲau í to zakai aɲa dubu mee (4.000). Ɔ̄ɔ̄i Jesu í bei í j̄ɔ̄ ine ɲau à ne. ¹⁰ Ɔ̄ɔ̄i gbak̄a í koo í lɔ̄ akɔ̄i inyiu do mɔ̄cɔ̄e ɲa à bɔ̄ ikpa Daamanuta.

Farisi ɲa à bi Jesu ku ce maamaake

(Cɔ̄ Matie 16:1-4)

¹¹ Ɔ̄ɔ̄i Farisi gɔ̄ ɲa à naa bi Jesu à wasi ku baa kakɔ̄ ku ce. À cɔ̄ laakae, à tɔ̄e ku ce maamaake iyi á nyisi iyi gbugb̄ae hai bi Ilaaɔ̄i wa naa. ¹² Ɔ̄ɔ̄i Jesu í jile idɔ̄e í ni, na mii í ce inei nsei ɲau ih̄e à waa tɔ̄m n ce maamaake. Ntɔ̄ ntɔ̄, n kaa n nyisi ɲe maamaake k̄ama gɔ̄. ¹³ Ɔ̄ɔ̄i í j̄ɔ̄ ɲa í koo í lɔ̄ akɔ̄i do mɔ̄cɔ̄e ɲa a kua do ice ih̄ɔ̄.

Lefeei Farisi ɲa do ti inei Herodu ɲa

(Cɔ̄ Matie 16:5-12)

¹⁴ Wee mɔ̄cɔ̄e ɲau à gbeje ije ku so, p̄ee ak̄ai à ne si akɔ̄u be. ¹⁵ Ɔ̄ɔ̄i Jesu í sɔ̄ ɲa í ni, i ce laakai i nya ara ɲɛe hai bi lefeei Farisi ɲa do ti inei Herodu ɲa. ¹⁶ Ɔ̄ɔ̄i mɔ̄cɔ̄e ɲau à waa sɔ̄ nje ide à waa ni, si na iyi í j̄ɔ̄ a kù ne ijei í j̄ɔ̄ wa d̄ɔ̄ beebe. ¹⁷ Wee Jesu í mà iyi à waa fɔ̄ ɲɔ̄i í ni, na mii í ce í fɔ̄ ò waa ni ɲa, si na iyi í j̄ɔ̄ a kù ne p̄ei. Ɔ̄ɔ̄i mɔ̄ i kù mà ɲa hee nsei? I kù gbɔ̄ yaasei ideu ɲai? I kù ne bisi ɲai? Iðɔ̄ ɲɛe mɔ̄ í lei? ¹⁸ Í j̄ɔ̄ ñ ne iju ɲa mee, i ci ya ye ilu ɲai? I kù ne it̄i ɲa ba. I ci ya gbɔ̄ ide ɲai? I ci ya ye gigi ɲai? ¹⁹ Waati iyi ñ kp̄eaa amane dubu miu p̄ee ara miuu, p̄ee kɔ̄lɔ̄ feloi búbù iyi í gbeu í ce. Ɔ̄ɔ̄i à jeaa à ni, kɔ̄lɔ̄ maateejii. ²⁰ Ɔ̄ɔ̄i Jesu í bee ɲa má í ni, si waati iyi ñ bu p̄ee ara meejeu ñ na amane dubu mee ɲau, p̄ee bubu iyi í gbeu kɔ̄lɔ̄ feloi ñ kóo ɲa. Ɔ̄ɔ̄i à jeaa à ni, kɔ̄lɔ̄ meejei. ²¹ Ɔ̄ɔ̄i Jesu í sɔ̄ ɲa í ni, i kù gbɔ̄ hee nsei ɲa?

Jesu í j̄ɔ̄ feeju gɔ̄ í ba iri Besaida

²² Ɔ̄ɔ̄i à to ilu gɔ̄ iyi à ya kpe Besaida, nɔ̄ ine gɔ̄ ɲa à náaa Jesu feeju gɔ̄ wa, à tɔ̄e ku luu. ²³ Ɔ̄ɔ̄i í mu awɔ̄i feejuu í bɔ̄de alalai iluu. Ɔ̄ɔ̄i í daa antɔ̄ si ijue í lesie awɔ̄ í ni, ò waa ye ngɔ̄gɔ̄? ²⁴ Ɔ̄ɔ̄i feejuu í cɔ̄ ilu í ni, ñ wa n ye amane ɲa à waa ne, amma à yei bei j̄ii ɲa. ²⁵ Ɔ̄ɔ̄i Jesu í lea awɔ̄ si iju má. Iyi inɛe í cɔ̄ ilu má nɔ̄ í ba wee ɲɲu í ba iri, wa ye ilu wau wau. ²⁶ Ɔ̄ɔ̄i Jesu í ni ku ne kpas̄e, amma ku maà too do inɔ̄ ilu má.

Piee í ni Jesu í je ine iyi Ilaaɔ̄ í cica

(Cɔ̄ Matie 16:13-20; Luku 9:18-21)

²⁷ Ɔ̄ɔ̄i Jesu do mɔ̄cɔ̄e ɲa à ne ikpa ilu ɲa iyi à wa kɔ̄kɔ̄i Sezaree, si ilei Filipi. Ɔ̄ɔ̄i si kp̄aa í bee mɔ̄cɔ̄e ɲa í ni, yooi ine ɲa à ya ni ñ je. ²⁸ Nɔ̄ à jeaa à ni, ine gɔ̄ ɲa à ya ni awɔ̄u Z̄aa woo dasi inyii. Ine gɔ̄ ɲa mɔ̄ à ya ni awɔ̄u Elii walii nlai

takoui. Ine gɔ ɲa mɔ à ya ni awɔu ine akāi walii ɲau. ²⁹ Ɔɲɔi Jesu í bee ɲa í ni, iɲe mɔ ni, yooi ò ni ò je ɲa. Ɔɲɔi Pieɛ í jɛaa í ni, awɔu Kirisii, ine iyi Ilaaɔ́ í cica. ³⁰ Ɔɲɔi Jesu í sɔ́ ɲa do kugaabu í ni a maà sɔ́ ine gɔ.

Jesu wa fɔ́ ideɪ ikue do kujie

(Cɔ́ Matie 16:21-28; Luku 9:22-27)

³¹ Ɔɲɔi Jesu í sinti ku sɔ́ mɔcɔe ɲau í ni nɲu Amai Amanɛ, í gbe nɲu ku ce wahala jiiida. Ine ngbo ɲa do ine ngboi woo weei Ilaaɔ́ ɲa do woo kɔ́ ine ɲa si wooda ɲa aa kɔ́si nɲu a kpa nɲu, amma nɲu á jɪ hai si bale si aɲɔ́ mɛetasia. ³² Í fɔ́ ideui sãa sãa, kù singae. Ɔɲɔi Pieɛ í gbãa í bɔ̀de kɔ̀kɔ̀le nɔ́ í ni ku maà fɔ́ beɛbe. ³³ Amma Jesu í sinda í cɔ́ mɔcɔe ɲa, nɔ́ í la si Pieɛ í ni, sekɛe hai bi tom, Seetam, domi i kù waa ce lasabui Ilaaɔ́, í gbe ti amane ɲa.

³⁴ Si anyie, í kpe zamaau do mɔcɔe ɲa, í sɔ́ ɲa í ni, ine iyi wa bi ku toom, ku jɔ́ idɔ̀ɔ̀bie nɔ́ ku so jii ku gaauɛ ku toom wa. ³⁵ Nɔ́ ine iyi wa bi ku ba kuwɛɛ do idɔ̀ɔ̀bie, kaa baa. Amma ine iyi í nɲɔ́ kuwɛɛɛ na irim do na laabaau jiidau, lafɛɛ á baa do ntɔ́. ³⁶ Aranfãani yoomai amane í ne bii í ba amanii andunya fei nɔ́ í kua kuwɛɛɛ. ³⁷ Mâ mii í wee iyi amane á kpaasið kuwɛɛɛ. ³⁸ Nɔ́ Jesu í ni má, inei nsei ɲa ilu dulum ɲai iyi a kù leekid Ilaaɔ́ ɲu akã. Na nɲu, ine iyi wa ce anyɔ́i amu Amai Amanɛ, walakɔ́ wa ce anyɔ́i idem si waju ɲa, amu mɔ́ an ce anyɔ́i lafɛɛ waati iyi an nyi wa. Nɔ́ waati iyi an nyi wa an nyi wai do amboei Baam do amalekae ɲa aɲɔ́.

9 Ɔɲɔi Jesu í sɔ́ ɲa má í ni, ntɔ́ ntɔ́, ine ɲa iyi à wa ihɛ́ si nsei, gɔgɔ ɲa ɲa aa ye bommai Ilaaɔ́ wa naa do gbugbã a bei a ku.

Arai Jesu í daana

(Cɔ́ Matie 17:1-13; Luku 9:28-36)

² Si anyii aɲɔ́ mɛɛfa Jesu í kpe Pieɛ do Zaaki do Zãa í nya ɲa ikã nɔ́ à koo à gũ iri kuta nla gɔ́ aɲa duusɔ́ɔ́. Si bei à waa cɔ́ɔ́ ɲɔ́i à ba arae í kpaasi. ³ Ɔɲɔi jaaɛ ɲa wa daana jiiida í fũuta pai pai hee ine gɔ́ kù wee si andunya ihɛ́ iyi á yɔ̀kɔ́ ku fɔ́ acɔe ku fũuta beɛbe má. ⁴ Si anyie ɲɔ́i Elii do Moizi à faata wa à waa baa ide ku fɔ́. ⁵ Nɔ́ Pieɛ í sɔ́ Jesu í ni, Mɛɛtu, á sãa ka maa wa ihɛ́. Jɔ́ ka ce ilei acɔ́ mɛeta, akã titeɛ, akã mɔ́ ti Moizi, akã mɔ́ ti Elii. ⁶ Wa fɔ́ beɛbei si na iyi í jɔ́ ɲɔ́i í mu ɲa hee í jɔ́ kù mà baa bei á ni. ⁷ Ɔɲɔi bukɔ́ɔ́ gɔ́ í naa í bii ɲa, nɔ́ hai si bukɔ́ɔ́ à gbɔ́ ide ku fɔ́ gɔ́ í ni, ine ihɛ́i í je amam, ò buu jiiida jiiida. I ya gbɔ́ ideɛ ɲa. ⁸ Ɔɲɔi gbakã mɔcɔe ɲau à cɔ́ bii fei, nɔ́ a kù ye ine gɔ́ bii kù je Jesu nɲu akã do aɲa taka ɲa.

⁹ Ɔɲɔi à waa kita wa hai iri kutau nɔ́ Jesu í sɔ́ ɲa í ni a maà sɔ́ ine gɔ́ mii iyi à ye hee nɲu Amai Amanɛ koo ku nɔ́ ku jɪ hai si bale má. ¹⁰ Nɔ́ à jirima ide iyi í sɔ́ ɲau amma à waa bee nje ide à waa ni, yoomai í je ine ku ku nɔ́ ku jɪ má. ¹¹ Nɔ́ à bee Jesu à ni, na mii í ce woo kɔ́ ine ɲa si wooda ɲau à ni Elii á tako Kirisii ku naa. ¹² Ɔɲɔi í je ɲa í ni, ntɔ́i Elii á tako ku naa ku teese mii fei sãa sãa. Amma kukɔ́i ideɪ Ilaaɔ́ í ni má, ine ɲa aa kpã Amai Amanɛ iju jiiida nɔ́ a dondaɛ, mà iboi. ¹³ Amma ò wa n sɔ́ ɲe iyi Elii í naa tã, nɔ́ ine ɲa à wahalae bei à bi, si bei kukɔ́i ideɪ Ilaaɔ́ wa fɔ́.

Jesu í faaba ama gɔ́ iyi í ne inei inɔ̀kɔ́

(Cɔ́ Matie 17:14-21; Luku 9:37-43a)

¹⁴ Waati iyi Jesu do mɔcɔ́ mɛeta ɲau à waa to wa kɔ̀kɔ̀i mɔcɔ́ bubu ɲau, ɲɔ́i à ye zamaa nla nla gɔ́ í kaako ɲa, do woo kɔ́ ine ɲa si wooda gɔ́ ɲa iyi à waa ba ɲa kakɔ́ ku ce. ¹⁵ Iyi ine ɲau à ye Jesu gbakã à biti nɔ́ à sei à koo à coo fɔ́ɔ́. ¹⁶ Ɔɲɔi Jesu í bee mɔcɔe ɲa í ni, kakɔ́i mii

ì waa ce ìḡèò ḡa. ¹⁷ገጋì si inጋi zamaau ine akā í jɛaa í ni, Mɛɛtu, ñ naae ama inemɔkɔm wa si na iyi í jò í ne inei in-ɔkɔ iyi í jò ci ya fɔ ide. ¹⁸Waati iyi í dede sie fei í ya kekeɛ ilei nɔ gelee ku ce antɔ foko ku maa ḡɔ inyi nɔ ku kasām. Wee ñ tɔɔ mɔcɔɛ ḡa a leleaa, amma a kù yɔkɔ. ¹⁹ገጋì Jesu í sɔ ḡa í ni, ìḡe hai dasi naane ḡa, hee waati yoomai an maa n wa inɔ nḡe. Ma hee waati yoomai an maa n temuad ḡe. I naam amau wa ihē ḡa. ²⁰Nɔ à naae wa. Iyi amau í ye Jesu gbakā, ḡɔì inei inɔkɔu í yayae do gbugbā, nɔ amau í cuku ile wa bimbili í ce antɔ foko si gelee. ²¹Nɔ Jesu í bee baae í ni, hai waati yoomai inei inɔkɔu ihē í muu. ገጋì baau í jɛaa í ni, hai waati iyi í wɛɛ keekei. ²²Nɔ inei inɔkɔu í ne dɔɔnɛɛi ku dasie inɔ inai walakɔ inɔ inyi ku ba ku kpaa. Amma, bii aa yɔkɔ i ce ngɔḡɔ, ce araare nwa, i sobi wa. ²³ገጋì Jesu í sɔɔ í ni, ì ni bii an yɔkɔ wó. Ine iyi í dasi naane á yɔkɔ ku ce fei ndɛɛ. ²⁴ገጋì gbakā baai amau í dɔ anu nla ḡɔ í ni, ñ dasi naane. Sobim ku ba n maà n sika si naane ku dasim.

²⁵Iyi Jesu í ye akpɔì ine ḡau wa kɔɔsi à sei à waa naa bi ti ḡu ḡɔì í lasi inei inɔkɔu í ni, awɔ iyi ì ya dasi ine deki ku mɔngɔ ide ku fɔ, amui ñ ni, fita si amau nɔ i maà nyi wa sie má. ²⁶ገጋì inei inɔkɔu í dɔ anu nɔ í yaya amau do gbugbā í bei í fita. ገጋì amau í kasām hee ine nkɔ í ni í kui. ²⁷Amma Jesu í mu awɛ í dedee nɔ amau í leekī.

²⁸Si anyie Jesu í lɔ kpasē ḡɔ, ḡu do mɔcɔɛ ḡa aḡa duusɔɔ. ገጋì mɔcɔɛ ḡau à beee à ni, na mii í ce awa a kù yɔkɔ a kù lele inei inɔkɔu. ²⁹ገጋì Jesu í je ḡa í ni, do kutɔɔ ḡu akāi aa yɔkɔ i nyaò dimii inei inɔkɔu be ḡa.

Jesu í nyi wa fɔ idei ikue do kujie má

(Cɔ *Matie 17:22-23; Luku 9:43b-45*)

³⁰Si anyie, Jesu do mɔcɔɛ ḡa à ne hai be nɔ à koo à dabii dabii si ilei Galilee.

Wee Jesu kù bi ine ḡa a mà bii ḡu í wa, ³¹domi wa kɔ mɔcɔɛ ḡau si cio nɔ í sɔ ḡa í ni, aa mu amu Amai Amanɛ a daa ine ḡa si awɔ. Aa kpam, amma si aḡɔ mɛetasia an jī hai si bale má. ³²Amma mɔcɔɛ ḡau a kù ḡbɔ yaasei ideu, nɔ à waa ce ḡjoi ku beee.

Yooi í je ine ngbo

(Cɔ *Matie 18:1-5; Luku 9:46-48*)

³³ገጋì à to wa Kaperanumu. Waati iyi à to kpasē ḡɔì Jesu í bee mɔcɔɛ ḡa í ni, kakɔɔi mii ì waa ce wa si kpāau be ḡa. ³⁴ገጋì à coko, domi hai kpāa à waa ce kakɔɔ wai aḡa duusɔɔ a ba a mà ine iyi í je ine ngbo. ³⁵ገጋì Jesu í buba, nɔ í kpe amanɛ maateaji ḡau í sɔ ḡa í ni, ine iyi wa bi ḡu ku je ine sinte, lafēi á je inei ankāanyii ine fei nɔ ku je woo ce icei ine fei. ³⁶ገጋì í so ama keeke ḡɔ í leekie si anini ḡa, nɔ í so amau si ikpae, í bei í sɔ ḡa í ni, ³⁷ine iyi í ḡba ama keeke bei ine ihē na irim, amui í ḡba. Ine mɔ iyi í ḡbam, kù je amu akāi í ḡba, ine iyi í bem wai í ḡba.

Ine iyi kù je mbɛɛ nwa ine nwai

(Cɔ *Luku 9:49-50*)

³⁸ገጋì Zāa í sɔɔ í ni, Mɛɛtu, à ye ine ḡɔ iyi í ya maa lele inei inɔkɔ ḡa do irie, nɔ à kɔa domi kù waa tooɛ kù je ine nwa. ³⁹Amma Jesu í jɛaa í ni, i maà kɔa ḡa. Ine ḡɔ kaa yɔkɔ ku ce maamaake do irim nɔ bii í tekeɛ gbakā ku fɔ laalɔm má. ⁴⁰Do ntɔ, ine iyi kù je mbɛɛ nwa ine nwai. ⁴¹Ntɔ ntɔ, ine iyi í mu nḡe inyi ku mɔ na irim, si na iyi í jò ì je titom ḡa, lafēɛ kaa kua ribae pai.

Idei dulum

(Cɔ *Matie 18:6-9; Luku 17:1-2*)

⁴²ገጋì Jesu í sɔ ḡa má í ni, ine iyi í dasi ine akāi ama keeke ḡa iyi à dasim naaneu ihē kurara, í tia a dīa lafēɛ alɔ ḡɔ si kɔɔɛ, nɔ a sɔsie si tenku. ⁴³Bii í je awɔ akāi wa dasie kurara, buu. Á tia i

lɔ si kuwɛɛ iyi ci ya tã do awɔ akã do iyi aa ne awɔ minji fei nɔ i lɔ si inyai wahala si ina iyi ci ya ku. [44Tengi be kokoo ku ŋɔ ara ŋa a kaa ku nɔ inau mɔ kaa ku.] 45Bii í je kute akãei wa dasie kurara, buu. Á tia i lɔ si kuwɛɛ iyi ci ya tã do kute akã do iyi aa ne kute minji fei nɔ i lɔ si inyai wahala. [46Tengi be kokoo ku ŋɔ ara ŋa a kaa ku nɔ inau mɔ kaa ku.] 47Nɔ bii í je iju akãei wa dasie kurara, nyaa. Á tia i lɔ si bommai Ilaaɔ do iju akã do iyi aa ne iju minji fei nɔ i lɔ si inyai wahala. 48Tengi be kokoo ku ŋɔ ara ŋa a kaa ku nɔ inau mɔ kaa ku.

49Ntɔ ntɔ si bei à ya fãsi ŋa fei imu, beɛbe mɔi ine fei à ye ijuukpã iyi í ye bei ina ku cɔ laakaɛ.

50Imu mii nɛɛɛi, amma bii didɔi imu í ku, mii aa dasi í jɔ ku dɔ́ má ŋa. 51Ŋɛ fei í sãa i ye bei imu ŋa, i maa gbɔ si nje ŋa.

Jesu wa fɔ ideɪ nje ku kɔi abo do mɔkɔ

(Cɔ Matie 19:1-12; Luku 16:18)

10 Ŋɔi Jesu í ne hai be í bɔ ilei Zudee. Si anyie nɔ í kua í bɔ ikpa icei idoi Zuudɛɛ. Ŋɔi zamaa gɔ í tɔtɔ kɔkɔɛ má, ŋɔi í lɔsi ku kɔ ŋɛa si cioi ideɪ Ilaaɔ si bei í ne dɔɔnɛɛi ku ce.

2Ŋɔi Farisi gɔ ŋa à naa bi tee ku ba a cɔ laakaɛ, nɔ à beee bii í je amane í ne kpãa ku kɔsi aboɛ. 3Ŋɔi Jesu í je ŋɛa í ni, si ideu be, wooda yoomai Moizi í kɔ ŋɛe wo. 4Ŋɔi à ni, Moizi í ni, bii ì waa kɔsi aboɛ aa ceaa tiaɪ nje ku kɔ i bei i kɔsie. 5Ŋɔi Jesu í sɔ́ ŋa í ni, na idɔ ku le ŋɛei í jɔ́ Moizi í kɔ ŋɛe beɛbe. 6Amma hai sinte, waati iyi Ilaaɔ í taka andunya, í ce inemɔkɔi do inaabo. 7Na ŋɛu, mɔkɔ á jɔ́ iyeɔ baɛe nɔ ŋɛu do aboɛ a maa wɛɛ 8nɔ aŋa minji fei a baa a je ara akã. Si beɛbe a kù je aŋa minji má, ara akã dei à je. 9Na ŋɛu, amane ku ne ku fɛɛfe mii iyi Ilaaɔ í tɔtɔ.

10Iyi í fɔ beɛbe í tã ŋɔi à bɔ kpasɛ nɔ mɔcɔɛ ŋau à waa beee ide si ide akãu

má. 11Ŋɔi Jesu í sɔ́ ŋa í ni, ine iyi í kɔsi aboɛ nɔ í so mmue dulum nii í ce bi abo sinteu si na iyi í jɔ́ í ce sakara. 12Beɛbe mɔi bii inaabo í kɔ mɔkɔɛ nɔ í so mɔkɔ titɔ́ í ce sakarai.

Jesu í weea ama keeke ŋa

(Cɔ Matie 19:13-15; Luku 18:15-17)

13Ŋɔi ine ŋa à gbã ama keeke ŋa à naaa Jesu wa ku lu ŋa. Amma mɔcɔɛ ŋau à waa lasi ine ŋa iyi à naaɔ ŋa wa. 14Iyi Jesu í ye mii iyi à waa ceu, ŋɔi idɛɛ í kɔ́, í sɔ́ ŋa í ni, i jɔ́ amu ŋau a naa bi tom, i maà ganji ŋa. Domi Ilaaɔ í je ilaalui ine ŋa iyi à jɔ ŋa. 15Ntɔ ntɔ, ine iyi kù waa sãa Ilaaɔ iri ile bei ama keeke, Ilaaɔ kaa je ilaalui lafɛɛ pai. 16Ŋɔi í so amu ŋau si ikpɛɛ í lesi aŋa fei awɔ, nɔ í wee ŋɛa.

Ideɪ ilu fia gɔ

(Cɔ Matie 19:16-30; Luku 18:18-30)

17Ŋɔi Jesu í dasi kpãa. Iyi wa ne, ŋɔi ine gɔ í sei wa í naa í gule si wajue í ni, Meetu, awɔ ine nɛɛɛ, mii an ce n baɔ kuwɛɛ hai tã. 18Ŋɔi Jesu í beee í ni, na mii í ce ì waa kpem ine nɛɛɛ. Ine gɔ kù wɛɛ iyi í je nɛɛɛ bii kù je Ilaaɔ ŋɛu akã. 19Ì mà sãa sãa mii iyi wooda í ni. Mii iyi wooda í ni wee, maà kpa ine, maà ce sakara, maà ce ile, maà jea ine gɔ sɛɛda ibo, maà takii ine gɔ, jirima iyeɔ baɛɛ. 20Nɔ inɛɛu í ni, Meetu, ò wa n jirima iyi be fei tã hai keekem. 21Ŋɔi Jesu í cɔ inɛɛu do kubi nɔ í ni, í gbɛɛ mii akã. Koo i ta mii iyi í ne fei nɔ í kpɛã ilu are ŋa fiaɔ. Bii ì ce beɛbe aa ba amani jiida lelei Aɔ. Si anyie nɔ i naa i toom. 22Ide iyi Jesu í fɔu kù dɔ́a inɛɛu si. Nɔ si bei í je ilu amani nla nla ŋɔi í sinda wa ne do inɔ ku fɔ.

23Ŋɔi Jesu í cɔ ine ŋa iyi à kaakoɛu nɔ í sɔ́ mɔcɔɛ ŋa í ni, á gaabu hee ku caa ilu fia ku jesi Ilaaɔ ku je ilaalue. 24Ŋɔi mɔcɔ ŋau à biti do ide iyi Jesu í fɔu. Nɔ Jesu í ni má, kpaasim ŋa, á gaabu hee

ku caa ine ku jesi Ilaaḥ ku je ilaalue. ²⁵ Í faalaa kpookpo ku lo si iwoi abee do iyi ilu amani á jesi Ilaaḥ ku je ilaalue. ²⁶ Ŋɔi mɔcɔe ŋau à biti hee í caa nɔ à bee nje à waa ni, bii bɛɛbei nɔ yooi á ba faaba. ²⁷ Ŋɔi Jesu í cɔ ŋa tii, nɔ í ni, bi amane ŋai kaa ce, amma bi Ilaaḥ á ce, domi Ilaaḥ ci ya mɔngɔ ngɔɔ.

²⁸ Ŋɔi Piee í sɔɔ í ni, wee, à jɔ mii fei tã à waa tooe. ²⁹ Ŋɔi Jesu í ni, ntɔ ntɔ, ine iyi í jɔ kpasɛe wa, walako igbãe ŋa walako ifɔe ŋa walako weciɛ ŋa, walako iyeɔ baee, walako amae ŋa, walako ikoe ŋa na irim do na laabaau jiidau, ³⁰ baa hai si andunyau ihɛ á ba mii ŋau be fei iko cɔ. Á ba kpasɛ ŋa, do igbã do ifɔ ŋa do weci ŋa, do iye ŋa, do amu ŋa, do iko ŋa, nɔ si antae á ba wahala mɔ má. Nɔ ala á ba kuwee iyi ci ya tã. ³¹ Amma ine ŋa iyi à je inei waju ŋa si nsei, nkɔɔ ŋa á na ku je inei anyi ŋa nɔ inei anyi ŋa mɔ aa na a je inei waju ŋa.

Jesu wa fɔ idei ikue do kujie ise gbeetasia

(Cɔ Matie 20:17-19; Luku 18:31-34)

³² Nɔ Jesu do mɔcɔe ŋa à dasi kpãa má, ŋɔu takae wa cua ŋa. Á waa bɔ Zeruzalemu. Ŋɔi njo í mu mɔcɔe ŋau nɔ ine mmu ŋa iyi à waa too anyi ŋau, zigi ŋa í da. Ŋɔi Jesu í nya mɔcɔ maateeeji ŋau ikã í lɔsi ku sɔ ŋa mii iyi á na ku ba ŋɔu. ³³ Í ni, wee à waa bɔ Zeruzalemu. Bɛi aa mu amu Amai Amane a dasim awoi ine ngboi woo weei Ilaaḥ ŋa do woo kɔ ine ŋa si wooda ŋa. Aa ye taalem a ni a kpam. Si anyie nɔ a dasim si awoi dimi mmu ŋa, ³⁴ aa yaakom nɔ a tusim antɔ, aa teem kpɔtɔɔ, nɔ a kpam. Nɔ si ajɔ meetasia an ji má hai si bale.

Kutɔɔi Zaaki do Zãa

(Cɔ Matie 20:20-28)

³⁵ Ŋɔi Zaaki do Zãa, amai Zebedee ŋa, à bɔ bi Jesu à sɔɔ à ni, Meetu, à waa bi i ce nwa mii iyi à waa tɔɔe. ³⁶ Nɔ í bee ŋa

í ni, mii ì bi n ce nje ŋa. ³⁷ Ŋɔi à jɛaa à ni, waati iyi aa na i je bomma do amboe, jɔ ka buba ine akã awɔ nje, ine akã mɔ awɔ cangae. ³⁸ Nɔ Jesu í ni, i kù mà mii iyi ì waa tɔɔm ŋa mɔm. Aa yɔkɔ i temuad ijuukpã iyi an ye ŋa? Zaka bei ine ŋa aa kpãm iju á caa. Aa jesi aa ce nje dimie ŋa? ³⁹ Nɔ à ni aŋa aa yɔkɔ. Nɔ í sɔ ŋa má í ni, ntɔi, aa ye ijuukpã iyi an ye ŋa. Zaka bei ine ŋa aa kpãm iju, bɛɛbei aa cea nje mɔ. ⁴⁰ Amma kù je amui an cica ine ŋa iyi aa buba canga do njem. Bi ku bubau be, ine ŋa iyi à cea sɔɔlue, aŋai aa buba si.

⁴¹ Ŋɔi mɔcɔ meewa ŋau à gbɔ ideu nɔ idɔ nŋa í kɔɔ Zaaki do Zãa. ⁴² Ŋɔi Jesu í kpe ŋa í ni, nje mɔ ì mà ŋa si andunyau ihɛ ilaaluu ŋa à ya maa taa ine nŋa ŋa gbugbãi. Nɔ ine ngbo ŋa mɔ a maa nyisi yiiko nŋa. ⁴³ Amma bi tu nje kaa ce bɛɛbe. Ine nje iyi wa bi nŋu ku je ine ngbo, nŋui á je woo ce nje ice. ⁴⁴ Bɛɛbe mɔi ine iyi wa bi nŋu ku je woo cua nje, nŋui á je arui ine fei. ⁴⁵ Bɛɛbe mɔi baa amu Amai Amane n kù naa ine ŋa a ceem ice, amma amui an ce nŋa ice, nɔ n na kuweem n yaɔ ine nkɔɔ hai si dulum.

Jesu í jɔ fɛɛju gɔ iyi à ya kpe Baatimee í ye ilu

(Cɔ Matie 20:29-34; Luku 18:35-43)

⁴⁶ Si isɛɛneu Jesu do mɔcɔe ŋa à tɔ Zeriko nɔ à waa fita hai be. Waati iyi à waa fitau zamaa nla gɔ wa too ŋa. Wee fɛɛju woo bara gɔ iyi à ya kpe Baatimee, amai Timee, wa buba ití kpãa wa bara. ⁴⁷ Iyi í gbɔ à ni Jesu inei Nazaretiui wa lo, ŋɔi í wasi ku dɔ anu wa ni, Jesu, tɔkui Davidi, ce araarem. ⁴⁸ Nɔ ine nkɔɔ wa la sie à waa ni ku koko. Amma bɛi à waa ni ku cokou, bɛɛbe mɔi í ya dɔ anu hee lele ku maa ni, tɔkui Davidi, ce araarem. ⁴⁹ Ŋɔi Jesu í leeki í ni a kpoo wa. Nɔ à kpe fɛɛjuu wa à sɔɔ à ni, mà à jɔ inɔe ku fɔ, dede wa. Jesu wa kpee. ⁵⁰ Ŋɔi fɛɛjuu í nyɔ kumbooe í dede gbakã í koo

bi Jesu. ⁵¹Nɔ Jesu í beee í ni, mii ì bi n ceee. Ɔɔi fɛɛjuu í jɛaa í ni, Mɛɛtu, ñ bi n ye ilui. ⁵²Nɔ Jesu í sɔɔ í ni, koo. Naane í faabae.

Ɔɔi gbakā í yɔkɔ í ye ilu, nɔ í too Jesu si iseeneeu.

Jesu wa lɔ inɔ ilu Zeruzalemu

(Cɔ *Matie 21:1-11; Luku 19:28-40; Zāa 12:12-19*)

11 Jesu do mɔcɔɛ ɲa à maai Zeruzalemu wa. À wa tengii Betifaze do Betani, nɔ à to Geetei Olivie ɲau. Ɔɔi Jesu í be mɔcɔ minjie gɔ ɲa, ²í sɔ ɲa í ni, i bɔ ilu iyi í wa waju ɲɲeu be. Bii ì lɔ iluu gbakā ɲa aa ye ama gbankele gɔ wa so be iyi ine gɔ kù gũu titā. I fũu nɔ i naam wa ihē ɲa. ³Bii ine gɔ í bee ɲɛ í ni, na mii í ce ì waa fũu ɲa, i ni Lafɛi í ne bukaatae nɔ á sindo wa ihē nsei.

⁴Iyi Jesu í fɔ beebe í tã ɲɔi ine ɲau à koo. Nɔ à ba ama gbankeleu wa so si andei ile gɔ ití kpāa, ɲɔi à fũu wa. ⁵Nɔ si inɔi ine ɲa iyi à wa beu ine gɔ ɲa à bee ɲa à ni, mii ì waa ce be ɲa. Beirei í ce ì waa fũu ama gbankeleu ɲa. ⁶Ɔɔi à je ɲɲa si bei Jesu í fɔu wo. Nɔ ine ɲau à jɔ à nɛð. ⁷Ɔɔi à naaa Jesu ama gbankeleu wa. Nɔ à té si ibɔ ɲɲa ɲa Jesu í bei í gũ antae í buba si. ⁸Ɔɔi ine nkpɔ gɔ ɲa à tɛ jaee ɲɲa ɲa si kpāa, ine gɔ ɲa mɔ à da wua ɲa wa hai iko ɲa à waa tɔɔ si kpāau. ⁹Ine ɲa iyi à waa cua Jesu do ine ɲa iyi à waa tooɛ fei à wasi ku dɔ anu à waa ni, à waa saabue. Aɔ Lafɛe ku weee, awɔ iyi ì waa naa do irie †. ¹⁰Ilaaɔ ku weea bomma iyi wa naa. Ku weea bommai Davidi, bala nwa. Ka saabu Ilaaɔ hee lele.

¹¹Ɔɔi Jesu í to Zeruzalemu, í koo í lɔ bantumai kpasɛi Ilaaɔ. Ɔɔi í cɔ mii fei í kaakoe. Iyi í ye idũ wa dũ ɲɔi í bɔ Betani do mɔcɔ maateeji ɲau.

Jesu í ceekpe jii ndii figi

(Cɔ *Matie 21:18-19*)

¹²Iju kumáe Jesu do mɔcɔɛ ɲa à waa ne hai Betani ku ba a bɔ Zeruzalemu má. Ɔɔi ari wa kpa Jesu. ¹³Nɔ í hɔnne jii ndii figi gɔ do wuaɛ ɲa. Ɔɔi wa bɔ ku cɔ mà á ba sie iso. Amma iyi í to kɔkɔɛ í ba wee wua ɲai fei domi kù je waatii kusoi figi. ¹⁴Ɔɔi í sɔ jii nɔu í ni, ine gɔ kaa je isoe má ajɔ kāma.

Nɔ mɔcɔɛ ɲau à gbɔ ideu.

Jesu í wa bantumai kpasɛi Ilaaɔ

(Cɔ *Matie 21:12-17; Luku 19:45-48; Zāa 2:13-22*)

¹⁵Waati iyi à to Zeruzalemu Jesu í bɔ bantumai kpasɛi Ilaaɔ. Nɔ í lɔsi ku lele woo ta iwɔ ɲa do woo ra iwo ɲa iyi à wa be. Í fuka fuka taabui woo kpaasi fia ɲa do kitāi woo ta ankasiidi ɲa. ¹⁶Kù je ine kāma ku so aso gɔ si inɔ bantumai kpasɛi Ilaaɔ be. ¹⁷Ɔɔi í sinti ku kɔ ine ɲau si cio í ni, à kɔɔ à ni, Ilaaɔ í ni ilei ɲɲu ile bi ku tɔɔi ine feii á je. Amma ɲɲe wee ì coo bi ku tɔɔi ile ɲa.

¹⁸Iyi ine ngboi woo weei Ilaaɔ ɲa do woo kɔ ine ɲa si wooda ɲau à gbɔ ideu be, ɲɔi à waa de kpāa iyi aa kpað Jesu, domi à waa ce ɲjoe si na iyi í jɔ zamaau fei í biti do saabui cioe.

¹⁹Iyi ale í le ɲɔi Jesu do mɔcɔɛ ɲa à fita hai inɔ iluu.

Idei Jesu do jii ngbe

(Cɔ *Matie 21:20-22*)

²⁰Ɔɔi à waa lɔ daakɔ, nɔ à ye jii ndii figiu í gbɛ hee do icāe ɲa fei. ²¹Wee Pieɛ wa ye gigii mii ɲa iyi í tako í ceu, ɲɔi í sɔ Jesu í ni, Mɛɛtu, cɔ jii iyi ì ceekpeu í gbɛ. ²²Ɔɔi Jesu í sɔ mɔcɔɛ ɲa í ni, i dasi Ilaaɔ naane ɲa. ²³Ntɔ ntɔ, bii ine gɔ í sɔ iri kutau ihē í ni, dede hai be í koo i dasi tenku nɔ kù waa sika sika si idɔɛ, bii í

†11:9 à waa saabue do feei gereki hozanai à ya ni.

dasi naane, beebe mɔi á ce. ²⁴ Na iyi ihēi ñ wa n sō ñe, mii iyi ì waa tɔɔ si kutɔɔ ñe fei, i dasi naane iyi ì baa tā ña nɔ beebe mɔi á ce ñe. ²⁵ Waati iyi ì dede ì leekī ì waa bi i ce kutɔɔ ña, bii ì ne ide gɔ do ine gɔ ña i kpa idei kurara iyi í wa si gāmei ñeð ña titā ku ba Baa ñe mɔ iyi í wa lele ku kpa idei dulum du ñe. [²⁶ Amma bii ñe taka ñe i kù waa kpa idei kurara iyi ine ña à ce ñe, Baa ñe mɔ iyi í wa lele kaa kpe idei kurara ñe.]

Hai iwoi yiikoi Jesu wa naa

(Cɔ Matie 21:23-27; Luku 20:1-8)

²⁷ Ñɔi à nyi à bɔ Zeruzalemu má. Iyi Jesu wa dabii si bantumai kpasēi Ilaaɔ ñɔi ine ngboi woo weei Ilaaɔ ñau do woo kɔ ine ña si wooda ñau do ine ngbo ñau à naa bi tɛɛ, ²⁸ à beee à ni, mii ña iyi ì waa ceu ihē, yooi í nae kpāa iyi ì waa cood. Do yiikoi yooi ì waa cood. ²⁹ Ñɔi Jesu í je ña í ni, amu mɔ an bee ñe ide gɔ. Bii ì yɔkɔ ì jeem ña, an sō ñe ine iyi í nam yiiko ñ wa n ceð mii ñau ihē. ³⁰ Hai iwoi Zāa í ba yiiko iyi í dasið ine ña inyi. Hai bi Ilaaɔ de, ma hai bi amane ña. I jeem ña. ³¹ Nɔ à busi ñe à waa ni, beirei aa ka jeaa. Nsei nɔɔ, bii à jeaa à ni hai bi Ilaaɔi, á bee wa beirei í ce a kù dasi Zāa naane. ³² Bii à nɔ à ni hai bi amane ñai, to. Wee à fɔ beebe si na iyi í jð à waa ce nɔi zamaau, domi zamaau fei í jesi iyi Zāa waliiii kam kam. ³³ Ñɔi í jð à jea Jesu à ni, a kù mà. Nɔ Jesu mɔ í sō ña í ni, to, debei amu mɔ, n kaa n sō ñe yiikoi ine iyi ñ wa n ceð mii ñau ihē.

Mɔndai gaanaɔma laalu ña

(Cɔ Matie 21:33-46; Luku 20:9-19)

12 Si anyii ñɔu, Jesu í lsi ku sō ña ide do mɔnda. Í ni, ine gɔ í ce ikoe, í lɔ si jii ndii rezēe ña nɔ í ce kaa í kaakoed. Nɔ í ce bi ku fō inyii isoe. Nɔ í cā tafa bii ku degbe ikou. Ñɔi í so gaanaɔma ña í dasi ña si ikou a maa

logooe, í bei í bɔ ilu koo kpe be. ² Waati iyi jii nɔu í so í to ku ka ñɔi í be woo ce ice gɔ bi gaanaɔma ñau koo gba iyi í je ti ñɔu wa. ³ Ñɔi à muu à cāa nɔ à lelee í ne awɔ ngbe. ⁴ Nɔ ilu ikou í be woo ce ice mmu má bi tu ña. Ñɔi à bu ñɔu mɔ nɔ à cāa si irie. ⁵ Nɔ í be amane meetasia nɔ à cāa à kpaa. Bebei à cea ine nkɔɔ má. À cā ine gɔ ña nɔ à kpa ine gɔ ña mɔ. ⁶ Nsei í gbe ama abii ilu ileu iyi í bi jiida jiida. Ñɔi í be do ankāanyi í ni, aa jirima amam. ⁷ Amma waati iyi amaɛu wa to, woo ce ice ñau à fɔ aña duusɔɔ à waa ni, i cɔ ine iyi á na ku je tubuu. Ka kpaa nɔ tubuu ku baa ku je tu wa. ⁸ Ñɔi à muu à kpaa nɔ à soo à koo à nyɔɔ do alalai kaa.

⁹ Ñɔi Jesu í ni, to, bebei beirei ilu ikou takae á ce ña. Á koo ku kpa ñai nɔ ku de ine mmu ña ku dasi ña ikou. ¹⁰ To, i kù cio kukɔi idei Ilaaɔu ña tengi bii í ni, Kuta iyi woo ma ña à kasiu Ñɔi í baa í je kuta sintei icui ileu.

¹¹ Aɔ Lafēi í coo, nɔ í mu wa biti.

¹² Iyi Jesu í fɔ beebe í tā ñɔi ine ngboi Zuifu ñau à waa de Jesu ku mu, domi à mà na irii añaí í kpa mɔndau. Amma si bei à waa ce nɔi zamaau, ñɔi í jð à jðɔ à ne.

Fiai lempoo ku sã

(Cɔ Matie 22:15-22; Luku 20:20-26)

¹³ Ñɔi ine ngboi Zuifu ñau à be Farisi gɔ ña do inei Herodu gɔ ña bi Jesu a koo a lea taai ide. ¹⁴ Iyi à to bi tɛɛ nɔ à sɔɔ à ni, Mɛetu, à mà iyi í ya fɔ nɔ. Beebe mɔi i kù waa ce nɔi ine gɔ, domi í ci ya cɔ ijui amane ña, amma ì waa kɔ ine ña si idei Ilaaɔ do nɔ. Í sīa ka sāa ilaalu Sezaa fiai lempoo? Mà ka maà sāa. ¹⁵ Amma Jesu í mà muafiti ñɔu, nɔ í ni, beirei í ce ì waa leem taai ide ña. I naam kpekele akā wa n cɔ ña. ¹⁶ Ñɔi à naa akā wa. Nɔ Jesu í bee ña í ni, fotooi yooi í wa si kpekeleu ihē nɔ irii yooi à kɔ si. Ñɔi à jeaa à ni, ti Sezaai. ¹⁷ Ñɔi Jesu í sō ña í

ni, to, i sāa Sezaa iyi í je tee ña. Nɔ í sāa Ilaaḵ mɔ iyi í je tee ña. Ŋɔi ine ña à bitɩ ntɔ ntɔ do yaase bei í fɔḵ ide.

Idei kujjii iku ña

(Cɔ Matie 22:23-33; Luku 20:27-40)

¹⁸Ŋɔi Sadusi gɔ ña à naa bi Jesu. Anjai à ya maa ni iku ña a kaa jī. Iyi à to wa bi Jesu ñɔi à beee à ni, ¹⁹Meetu, tako wo Moizi í kḵ nwa í ni, bii ine gɔ í ku í jḵ aboe, nɔ ñɔu do aboeu a kù ne ama, ife ku so jaaḵu ku ba ku bía igbāe ama. ²⁰Wee, ine meeje gɔ ña à wee iyi à je amai baa akā. Igbā ñɔa í so abo nɔ í ku, ñɔu do aboe a kù ne ama. ²¹Ŋɔi ine minjisiau í so jaaḵu nɔ ñɔu mɔ í ku, kù ba ama. Ŋɔi ine meetasiau mɔ í ce beebe má. ²²Nɔ anja meeje iyi à so abou fei à kú, baa ine akā ñɔa kù ba ama. Si anyi ñɔa, ñɔi abou mɔ í na í ku. ²³To, ajɔ iyi iku ña aa na a jī, aboi yoo ñɔai á je, si bei anja meejeu fei à soo aboi. ²⁴Ŋɔi Jesu í je ña í ni, ì waa rara ñai si na iyi í jḵ ì kù mà gbugbāi Ilaaḵ ña hee ma je mii iyi kukɔi idee wa fɔ. ²⁵Ntɔ ntɔ, si waati iyi iku ña aa na a jī, waati beebe inemɔkɔ do inaabo ña a kaa so nje má, amma aa yei bei amaleka ña. ²⁶Iyi í je ti idei kujjii iku ña, Moizi í kɔ si tiaɛ tengi bii wa fɔ ide ama jīi nɔu. Tengi bei Ilaaḵ í sɔḵ ide gɔ. Í ni ñɔu Aḵ Lafēi Aburahamui, do ti Izaaki, do ti Zakɔbu. I kù cio ideu be ña? ²⁷Bii Ilaaḵ í ni ñɔu í je Lafēi ine gɔ ña iyi à kú, iyi be wa nyisi iyi ine ñau à wee baa bii à ku. Ntɔ ntɔ, Ilaaḵ kù je Lafēi iku ña, Lafēi ine ña iyi à weei. Debei ì kù ye iyi ì wa si kurara nla nla ña?

Wooda iyi í re

(Cɔ Matie 22:34-40; Luku 10:25-28)

²⁸Ŋɔi ine akāi woo kɔ ine ña si wooda ñau í gbo à waa ce kakɔɔ. Í ye iyi Jesu í jea Sadusi ñau í ce nɛɛ. Ŋɔi í bɔ bi Jesu í beee í ni, si wooda ñau fei yoomai í re. ²⁹Ŋɔi Jesu í jeaa í ni, wooda iyi í reu wee. I de itī í gbo, inje inei Izireli

ña. Ilaaḵ Lafēe nwa, ñɔu akāi í je Lafēe. ³⁰Bi Aḵ Lafēe do idɔe fei, do lasabue fei, do gbugbāe fei. ³¹Minjisiau wee. Bi ine mmu ña bei ì bi arae. Wooda gɔ kù wee iyi í re beebe má. ³²Ŋɔi woo kɔ ine ña si woodau í sɔ Jesu í ni, í sīa Meetu. Ide iyi ì fɔu ntɔi. Ilaaḵ akāi í wee, nɔ Lafēe gɔ kù wee má bii kù je ñɔu akāu. ³³Amane ku bi Ilaaḵ do idɔe fei, do lasabue fei, do gbugbāe fei, nɔ ku bi ine ña bei ì bi arae, ine ñɔu bei í sīa í re kuwee iyi à ya jo si ina fei sāa sāa do kuwee ña iyi à gbe fei. ³⁴Iyi Jesu í ye í je do lasabu jiida, ñɔi í sɔḵ í ni, í gbe keeke i jesi Ilaaḵ ku je ilaalue.

Si anyii ñɔu, ine kāma kù je ku bee Jesu ide gɔ má.

Davidi do ine iyi Ilaaḵ í cica

(Cɔ Matie 22:41-46; Luku 20:41-44)

³⁵Si anyii ñɔu, Jesu í wasi ku kɔa ine ña si cio inɔ bantumai kpasēi Ilaaḵ nɔ í bee ña í ni, beirei í ce woo kɔ ine ña si wooda ñau à ni ine iyi Ilaaḵ í cicau tɔkui ilaaluu Davidii. ³⁶Davidi takae í fɔ do gbugbāi Hundi Ilaaḵ í ni, Aḵ Lafēe í sɔ Lafēem í ni, Buba si awɔ njem, Hee n ce mbeee ña bi ku lesi isee. ³⁷Nɔ Jesu í ni má, to, bii Davidi takae wa kpoo Lafēe, beirei á ce ku je tɔkue má.

I mu ara ñɔe do woo kɔ ine ña si wooda ña

(Cɔ Matie 23:1-36; Luku 20:45-47)

Nɔ zamaa nkɔ gɔ wa gbo idei Jesu do inɔ didɔ. ³⁸Wa sɔ ña si cioeu wa ni, i mu ara ñɔe do woo kɔ ine ña si wooda ñau, anja iyi à ya bi a maa dabii do jaba ñau nɔ à bi ine ña a ya ce anja fɔḵ do jirima si bantuma. ³⁹À ci ya bi kaa kitāi ine ngbo ña ile bi ku ce kutɔtɔ, do inya sinte bi ku ce jingau ña. ⁴⁰À ya takii jaaḵ ña a gba mii ndu ña ña fei, nɔ à ya maa ce

kutɔɔ sisɔ ku ba a ye ŋa nɲu akā. Na ŋɔi í jò ijuukpā ŋɲa á la ku caa.

Idei fia iyi abo jaaɔ ɔ í dasi

(Cɔ Luku 21:1-4)

⁴¹Ŋɔi Jesu í koo í buba kəkɔi kpakoi kɔletiu wa cɔ bei ine ŋa à waa dasi fia. Ilu fia ɔ ŋa à dasi fia nkpɔ. ⁴²Ŋɔi jaaɔ ilu are ɔ mɔ í naa, ŋɔi í dasi kpekele keeke minji ɔ ŋa iyi kù re baa dala. ⁴³Ŋɔi Jesu í kpe mɔcɔe ŋau í sɔ ŋa í ni, ntɔ ntɔ, jaaɔ ilu areu í dasi fia si kpakoi kɔletiu ihē í re ine fei, ⁴⁴domi aŋa fei, iyi í lesi antai fia ŋɲa ŋai à dasi, amma abou baa do iyi í je ilu are, í dasii andi iyi í ne fei, nkāma kù gbea iyi á maa wɛɛð má.

Jesu wa fɔ idei kpasēi Ilaaɔ ku lege

(Cɔ Matie 24:1-2; Luku 21:5-6)

13 Ŋɔi Jesu wa fita wa hai ban-tumai kpasēi Ilaaɔ nɔ mɔcɔ akāe ɔ í ni, Mɛetu, cɔ bei kpasēi Ilaaɔu ihē í la nɔ à maa do kuta kusia ŋa. ²Ŋɔi Jesu í ni, ì waa ye ile nla ŋau ihē? Kuta baa akā kaa na ku maa lesi nje be má, aa kekee mbe fei.

Wahala iyi á naa si waatii ankāanyi

(Cɔ Matie 24:3-14; Luku 21:7-19)

³Ŋɔi Jesu í koo í buba si iri kutai Olivieu wa cɔ ikpa kpasēi Ilaaɔ. Ŋɔi Piee do Zaaki do Zāa do Anderee à wa bi Jesu aŋa ŋɲa. Ŋɔi à beee à ni, ⁴sɔ wa waatii iyi mii nɔu be á ce. Nyinda yoomai aa ka ye ka ba ka mà iyi waatiu í to.

⁵Ŋɔi Jesu í je ŋɲa í ni, i ce laakai ŋa ine ɔ ku maà na ku dī iju nɲe, ⁶domi ine ŋa iyi aa na a maa naa akā akā a maa ni aŋai à je ine iyi Ilaaɔ í cicau aa kpɔ. Aa dī ijuu ine nkpɔ. ⁷Bii ì gbɔ ibai igū amɛe amɛe ŋa do baauu igū ŋa hee jiiji í maà jò idɔ nɲe ku dede, domi í gbe mii ŋau be fei ku cei. Amma kù nɔ kù je waatii ankāanyiu be titā. ⁸Dimi ɔ ŋa aa ya na a maa ja do dimi mmu ŋa, nɔ ilaalu ɔ

ŋa mɔ aa maa ja do ilaalu mmu ŋa. Nɔ ile á yaya si ilu ɔ ŋa, nɔ ari á ce. Nɲu be á yei bei ara kuro sintei bāasī ku bei ku bí.

⁹Amma nɲe taka nɲe i ce laakai. Aa na a mu nɲe a koo a na woo kiiti ŋa, nɔ a te nɲe kpɔɔɔ ile bi kutɔɔɔ ŋa. Nɔ aa bɔð nɲe bi ilaalu ŋa do bi ilu ile ŋa na irim ku ba i je ŋɲa seeda ŋa. ¹⁰Amma í gbe a waazoa ine ŋa laabaau jiidai Ilaaɔ si dimi fei waatii ankāanyiu ku bei ku to wa. ¹¹Waati iyi à mu nɲe à waa bɔ ku na woo ce kiiti ŋau, i maà ti i biti do ide iyi aa fɔ ŋa, amma bii awaatiu í to i fɔ ide iyi í naa nɲe si idɔ. Nɔ ide ŋa iyi aa fɔ ŋa kaa je ide nɲe, Hundei Ilaaɔi á fɔɔ. ¹²Ine ɔ ŋa aa zamba ifɔ ŋɲa ŋa walakɔ igbā ŋɲa ŋa ku ba a kpa ŋa. Bɛɛɛ mɔi baa ŋa aa maa cea ama ŋɲa ŋa. Amu ŋa mɔ aa dede si baa ŋɲa ŋa ku ba a kpa ŋa. ¹³Ine fei á cé ŋei na irim. Amma ine iyi í temua hee kɔɔ á ba faaba.

Faajii ide laalɔ iyi í ya beje mii ŋa

(Cɔ Matie 24:15-28; Luku 21:20-24)

¹⁴Nɔ Jesu í ni má, aa ye mii laalɔ iyi wa beje mii ŋa tengi bii kù jɔ ku wa ŋa. Ine iyi wa cio idei mii laalɔu ku ce laakai ku gbɔɔ sāa sāa. Waati bɛɛɛ ine ŋa iyi à wa ilei Zudee a sa a bɔ iri kuta ŋau. ¹⁵Nɔ ine iyi í wa antai ile sikifa, bii í kita ile ku ba ku sa ku maà bɔ ngɔɔɔ ku so inɔ ilee. ¹⁶Nɔ ine mɔ iyi í wa iko ku maà nyi kpasē koo so kumbooe má. ¹⁷Waatii bɛɛɛ wahalai bāasī ŋa do ayawo ŋa á caa mɔm. ¹⁸I ce kutɔɔ ŋa ku ba ide sāmiiu be ku maà je si sukui tūtū. ¹⁹Ntɔ ntɔ, ajɔ nɲu wahala nla nlaí á naa iyi a kù ye dimie hai sinte waati iyi Ilaaɔ í taka andunya hee ku baa nsei. Nɔ a kaa ka ye dimie má hee do ajɔ fei. ²⁰Nɔ bii Aɔ Lafēe kù jile si nɲu ku kaye kukpɔi ajɔu wo ine ɔ kaa wɛɛ má. Amma í kayee na irii ine ŋa iyi í cicau.

²¹Waati bɛɛɛ bii ine ɔ í sɔ ŋe í ni, i cɔ, ine iyi Ilaaɔ í cicau í wa ihē, walakɔ

ine mmu gɔ ku ni í wa ihɔ̄, i maà dasi lafɛɛ naane. ²²Ine gɔ ɲa aa na a naa akā akā a maa ni aɲai à je ine iyi Ilaaɔ́ í cicau walakɔ a ni aɲai à je walii ɲa amma iboi. Aa maa ce dobu dobu do maamaake ɲa ku ba a dī hee do ijui ine ɲa iyi Ilaaɔ́ í cicau bii aa yɔkɔ. ²³To, iɲe, i máa ce laakai ɲa. Na ɲɔi í ce ñ wa n sɔ̄ ɲe fei ndɛɛ do njuma.

Kunaai Amai Amane

(Cɔ Matie 24:29-31; Luku 21:25-28)

²⁴Amma si ajɔ ɲɲu si anyii wahalau, inunu á kuku inya, cukpra mɔ kaa má inya má, ²⁵andaiya ɲa aa cuku wa hai lele, nɔ gbugbāi lele ɲa a yaya. ²⁶Waati beɛbe ine ɲa aa ye amu Amai Amane, ñ wa n naa si kudūi ijī do gbugbā nla gɔ do amboe. ²⁷Si anyii ɲɲu, an be amaleka ɲa wa si andunya gonta mɛɛu. Aɲai aa bɔ bii fei a tɔtɔ ine ɲa iyi ñ cicau. Aa tɔtɔ ɲa si andunyau fei.

Yaase iyi jīi ndii figi wa nyisi

(Cɔ Matie 24:32-35; Luku 21:29-33)

²⁸Jesu í ni, i cɔ mii iyi jīi ndii figi wa kɔ ɲe si ɲa. Bii ñ na ñ ye amaawɔɛ ɲa à sinti ku wu wua kpɔtɔ ñ ya mà iyi atɛ í maai wa mbe. ²⁹Beebe mɔi, bii ñ ye mii ɲau be fei wa ce, i mà ɲa iyi kubaai amu Amai Amane kaa kpe má, ajɔu í maai wa mɔm. ³⁰Ntɔ ntɔ, ñ wa n sɔ̄ ɲei, kù je inei nsei ɲa feii aa ku ideu ku bei ku ce. ³¹Lele do ile fei á na ku tã, amma idem ɲa kaa tã pai.

**Ilaaɔ́ ɲɲu akāi í mà
ajɔ iyi mii ɲau á ce**

(Cɔ Matie 24:36-44)

³²Jesu í sɔ̄ ɲa má í ni, ine kāma kù mà waatiu hee ma je ajɔ iyi mii ɲau á ce, baa amaleka ɲa iyi à wa lele, baa amu Amau, í gbe Ilaaɔ́ Baaba ɲɲu akā. ³³I ce laakai ɲa, i ya maa cɔ kpāa nɔ i ya ce kutɔ ɲa si na iyi í jɔ̄ i kù mà waati iyi ajɔu á to wa ɲa. ³⁴Á yei bei ine iyi

wa bɔ ilu nɔ í jàa woo ce iceɛ ɲa kpasɛɛ í na ine fei iceɛ, nɔ í sɔ̄ woo degbe andɛ koofau ku maa cɔ kpasɛu. ³⁵Si na iyi í jɔ̄ i kù mà ɲa ma alei ilu kpasɛu á na ku to wa walakɔ idū laja, walakɔ waatii kukɔi jɛɛ, walakɔ daadaakɔ, na ɲɲu, i máa cɔ kpāa ɲa, ³⁶ku ba ku maà naa ku ba ɲe ñ waa sī njoo ɲa, nɔ ku maà naa ku boe ɲe. ³⁷Ide iyi ñ wa n sɔ̄ ɲeu ihɛ, ɲɲu mɔi ñ wa n sɔ̄ ine fei. I máa cɔ kpāa ɲa.

Ine ngbo ɲa à waa busi nje a kpa Jesu

(Cɔ Matie 26:1-5; Luku 22:1-2; Zāa 11:45-53)

14 Si afei ajɔ minji jingau iku ku kua do ti Pɛɛ hai ne lefee á to wa. ɲɔi ine ngboi woo weei Ilaaɔ́ ɲa do woo kɔ ine ɲa si wooda ɲau à waa de kpāa bei aa ce a mu Jesu do bisi a kpa. ²Amma à waa ni, kù sīa ku je si ajɔi jingauu ku ba hoyu hoyu ku maà dede si zamaau.

Abo gɔ í fāsi irii Jesu tulare

(Cɔ Matie 26:6-13; Zāa 12:1-8)

³Jesu í wa Betani kpasɛi Simɔɔ iyi í tako í ce bɔɔi dintɛu, ɲɔi abo gɔ í lɔ wa bi tɛɛ waati iyi à waa je. Wa mu ama caka ku sīa gɔ iyi à ce do abatii, iyi í ne tulare ku ne fia iyi à ce do ikpoi naadi. Tulareu í bei í caada. ɲɔi í lege ama cakau nɔ í fāsi tulareu si irii Jesu. ⁴Nɔ ine gɔ ɲa à wa be. À sɔ̄ nje do idɔkɔ à waa ni, na mii í ce abou ihɛ í koo í ce asɔɔi tulareu ihɛ. ⁵Aa ka taai wo zakai fia i ce adɔ akā nɔ ka mua ilu are ɲa. ɲɔi à waa la si abou do kugaabu. ⁶Amma Jesu í ni, i jɔ̄ abou. Na mii í ce ñ waa ye taalee ɲa. Mii jiidai í ceem be. ⁷Ntɔ ntɔ, ilu are ɲa aa maa wɛɛ do iɲe waati kāma fei, nɔ waati iyi ñ bi fei aa yɔkɔ i ce ɲɲa jiiida ɲa, amma amu n kaa n na n wɛɛ do iɲe hee do ajɔ fei. ⁸Abou í ce andi gbugbāe iyi á yɔkɔ mbe, í fāsi aram tulare do njuuma béi à ya fāsi arai iku ɲa a bei a si ɲa. ⁹Ntɔ ntɔ, tengi bii ine ɲa aa koo a maa

waazo laabaau jiidau si andunya fei, aa sisi ide iyi abou ihē í ce a maa yeò gigie.

Zudasi á fita anyii Jesu

(Cɔ Matie 26:14-16; Luku 22:3-6)

¹⁰ Ɔɔi Zudasi Isikarioti, ine akāi mɔcɔ maateoji ɔau, í bɔ bi ine ngboi woo weei Ilaaɔ ɔau í ni nɔu á da nɔa Jesu si awɔ. ¹¹ Iyi à gbɔ ideu, ɔɔi inɔ nɔa í dɔ nɔ à ni aɔa aa muaa fia. Ɔɔi Zudasi wa de kpāa bēi á ce ku zambað Jesu ku na ine ɔau.

Jesu wa je jingau iku ku kua do mɔcɔe ɔa

(Cɔ Matie 26:17-25; Luku 22:7-14, 21-23; Zāa 13:21-30)

¹² Si aɔo sintei jingau i Pēe hai ne lefeeu, si waati iyi ine ɔa à ya saka angudāi jingau iku ku kua a ceð kuwee, ɔɔi mɔcɔi Jesu ɔau à beee à ni, iwoi i bi kaa ceee ijei jingauu. ¹³ Ɔɔi í be amane minji si inɔi mɔcɔe ɔau í sɔ ɔa í ni, i bɔ inɔ ilu, aa ye mɔkɔ ɔɔ wa so inyi ɔɔɔ. I tooe. ¹⁴ Mɔkɔu á koo ku lɔ kpasē ɔɔ. Kpasē bii á lɔu, i koo i sɔ ilu kpasēu i ni ɔa, Mætu í ni ka beee ile bii nɔu á je jingau iku ku kua do mɔcɔi nɔu ɔa. ¹⁵ Mɔkɔu á bɔð ɔe si antai ile ku kpeke ɔɔ nɔ á nyisi ɔe ilaawa nla ɔɔ iyi à ce sɔɔlɔi fei ndee tā. Bei aa ce nwa sɔɔlɔi jingauu ɔa. ¹⁶ Ɔɔi mɔcɔ ɔau à dasi kpāa à ne. Iyi à to inɔ iluu nɔ à ye ideu í ce bei Jesu í sɔ ɔau, ɔɔi à ce ijei jingauu be.

¹⁷ Iyi ale í le, ɔɔi Jesu í to wa do mɔcɔ maateoji ɔau. ¹⁸ Waati iyi à waa je ɔɔi Jesu í ni, ntɔ ntɔ, ine akā nɔe iyi awɔð à waa je, nɔui á zambam. ¹⁹ Ɔɔi inɔi aɔa fei í fɔ, nɔ à wasi ku beee akā akā à waa ni, isa kù je amu ya. ²⁰ Ɔɔi Jesu í je nɔa í ni, si inɔi ɔe maateojiu, ine akā nɔe á gūsi pēe si inɔ jee awɔð aɔo. Lafēi á zambam. ²¹ Do ntɔ amu Amai Amane an ku si bei kukɔi idei Ilaaɔ wa fɔ. Amma ine iyi á zambam á ye ijuukpā nla nla. Á tiaa ineeu bii í je a kù búu mɔm wo.

Ije iyi aa ka yeò gigii ikui Jesu

(Cɔ Matie 26:26-30; Luku 22:14-20; Kɔr. 1, 11:23-25)

²² Waati iyi à waa je, ɔɔi Jesu í so pēe í saabu Ilaaɔ titā í bei í bububue í na mɔcɔe ɔau í ni, i gba ɔa. Iyi ihēi í je aram. ²³ Ɔɔi í so kɔɔfu má si bii à dasi vee í saabu Ilaaɔ nɔ í na ɔa aɔa fei à mɔ. ²⁴ Ɔɔi í sɔ ɔa í ni, iyi ihēi í je njem. Nɔui í je nyindai akabuu iyi Ilaaɔ í di do amane ɔa. An nikāe na irii dulum dii ine nkɔɔ. ²⁵ Ntɔ ntɔ, n kaa n mɔ atē vee má í gbe hee aɔo iyi an mɔ vee titɔ si andunya titɔi Ilaaɔ. ²⁶ Si anyie à kɔ iri ɔa nɔ à fita à bɔ iri kutai Olivie ɔa.

Jesu wa fɔ iyi Piee á jã ku ni kù mà nɔu

(Cɔ Matie 26:31-35; Luku 22:31-34; Zāa 13:36-38)

²⁷ Ɔɔi Jesu í sɔ mɔcɔe ɔa í ni, ɔe fei aa nyid anyi na irim. Bēi Ilaaɔ í fɔ si kukɔi idee, beebēi á ce. Í ni nɔu á kpa woo degbeu nɔ angudā ɔau a fangaa bii fei. ²⁸ Amma an jī hai si bale nɔ n cua nɔe n bɔ ilei Galilee. ²⁹ Ɔɔi Piee í sɔɔ í ni, baa bii ine fei wa nyid anyi na irie, amu n kaa n nyid anyi pai. ³⁰ Ɔɔi Jesu í sɔɔ í ni, ntɔ ntɔ, nnyi, idūuyi mɔm, hee ajee ku maa kɔ ise gbeeji, aa jã ise gbeeta i ni i kù mà. ³¹ Amma bēi Jesu wa fɔ, beebē mɔi Piee í ya fɔ hee lele ku ni, n kaa n kɔsie pai, baa bii í je an ku do awɔ aɔo. Ɔɔi aɔa fei à fɔ beebē.

Jesu wa ce kutɔ Gesemane

(Cɔ Matie 26:36-46; Luku 22:39-46)

³² Ɔɔi Jesu do mɔcɔe ɔa à bɔ inya ɔɔ iyi à ya kpe Gesemane. Iyi à to be nɔ í sɔ ɔa í ni, i buba ihē titā ɔa n koo n ce kutɔ wa. ³³ Ɔɔi í gbā Piee do Zaaki do Zāa à bɔ waju. Nɔ nɔo í muu hee arae fei í rɔ. ³⁴ Ɔɔi í sɔ ɔa í ni, inɔ ku fɔ í naa sim nla nla hee wa bi ku kpam. I wa ihē, i wɔ nɔo ɔa. ³⁵ Iyi í fɔ beebē í tā

ɲɔi í bɔ waju keeke í koo í seebata ile wa ce kutɔɔ, bii á ce, wahalau ku jìd̄ ɲɲu. ³⁶Wa ni, Baam, aa yɔkɔ i ce mii fei. J̄d̄ wahalau ih̄e ku j̄im. Amma do ɲɲu fei, ku maà ti ku je ti idɔɔbim, j̄d̄ idɔɔbie ku ce.

³⁷Si anyie ɲɔi í nyi wa bi mɔcɔ meeta ɲau í ba ɲa à waa s̄i njoo. ɲɔi í bee Piee í ni, Simɔɔ, ì waa s̄i njooi? Debei, i kù yɔkɔ i kù wɔ njoo baa læu akā? ³⁸I wɔ njoo nɔ i maa ce kutɔɔ ɲa ku ba i maà dasi kulelei in̄e ɲa. Idɔi aman̄e í bi, amma arae í kua gbugb̄e. ³⁹ɲɔi í nyi má í koo í ce kutɔɔ si ide akāu. ⁴⁰Iyi í nyi wa bi tu ɲa má, nɔ í ba ɲa à waa s̄i njoo má, domi njoo wa kpa ɲa. Iyi í j̄i ɲa nɔ a kù mà bei aa s̄ɔɔ má.

⁴¹ɲɔi í nyi í koo í ce kutɔɔ má nɔ í baa bi tu ɲa ise gb̄eetasiae í bee ɲa í ni, ì s̄u ì waa s̄imi ɲai hee nsei? Í to bæebe. Wee, awaatiu í to t̄a, iyi aa mu amu Amai Aman̄e, á daa ilu dulum ɲa si awɔ. ⁴²Wee, in̄e iyi á zambam wa to wa. I dede ka k̄o ɲa.

À mu Jesu

(Cɔ Matie 26:47-56; Luku 22:47-53; Z̄aa 18:3-12)

⁴³Iyi Jesu wa fɔ bæebe, gbakā ɲɔi Zudasi, in̄e akāi mɔcɔ maateeki ɲau, í to wa. Zamaa nla gɔ wa tooe wa à waa mu taakuba ɲa do golo ɲa. In̄e ngboi woo weei Ilaaɔ ɲau do woo kɔ in̄e ɲa si wooda ɲa do in̄e ngbo ɲau à be ɲa wa. ⁴⁴Waati iyi Zudasi í dasi idɔ ɲɲu ku zamba Jesuu, í s̄ɔ in̄e ɲau nyinda gɔ iyi ɲɲu á ce. Í ni, in̄e iyi an koo n ya n baabae, laf̄e mbe. I muu dim dim i nee ɲa. ⁴⁵Hai Zudasi í to wa gbakā, í sekee si Jesu í ni, M̄eetu. ɲɔi í baabae. ⁴⁶ɲɔi in̄e ɲau à to Jesu awɔ à muu. ⁴⁷ɲɔi in̄e akāi mɔcɔ ɲau í yɔ taakubae í cafe it̄i amaacei woo wee n̄lai Ilaaɔu í buu. ⁴⁸ɲɔi Jesu í bee ɲa í ni, amui ì naa ku mu ɲa do taakuba do golo ɲa bei woo ce ile? ⁴⁹Ñ ya n wa si inɔ ɲɲe ajɔ fei n

maa n kɔ in̄e ɲa si cio kpas̄ei Ilaaɔ, nɔ i kù mum ɲa. Amma ɲɲu ɲau be fei í ce ku ba kukɔi idei Ilaaɔ ku k̄ɔ. ⁵⁰ɲɔi mɔcɔ ɲau fei à j̄ɔɔ à sa.

⁵¹ɲɔi ama awaas̄u gɔ mɔ wa too Jesu, wa kpaka acɔ. ɲɔi in̄e gɔ wa de ku muu, ⁵²amma í sa bas̄i í j̄ɔ acɔu.

Jesu í wa wajui igbei woo kiiti ɲa

(Cɔ Matie 26:57-68; Luku 22:54-44, 63-71; Z̄aa 18:13-14, 19-24)

⁵³ɲɔi à b̄ɔd̄ Jesu bi woo wee n̄lai Ilaaɔu. Tengi bei in̄e ngboi woo wee ɲau do in̄e ngbo ɲau do woo kɔ in̄e ɲa si wooda ɲau à tɔtɔɔ. ⁵⁴Nɔ Piee í wa hee j̄ij̄i wa too Jesu wa do anyi hee í bɔ inɔ bantumai kpas̄ei woo wee n̄lau. ɲɔi í buba be do woo degbe ande koofa ɲau, wa nyia kɔkɔi ina.

⁵⁵Waati ɲɲu in̄e ngboi woo wee ɲa do igbei woo kiiti ɲau fei à waa de ide gɔ iyi aa yeɔ taalei Jesu a ba a kpa. Amma a kù ba. ⁵⁶In̄e nkɔ í wasi ku máa ide, amma ide ɲɲa kù waa so nje. ⁵⁷ɲɔi in̄e gɔ ɲa à dede à máa ide à ni, ⁵⁸à gbɔ iyi í ni ɲɲu á lege kpas̄ei Ilaaɔu nɔ si afei ajɔ meeta ɲɲu á be ku ma mmue iyi kaa je do awɔi aman̄e. ⁵⁹Amma baa si be, ide ɲɲa kù so nje. ⁶⁰ɲɔi woo wee n̄lau í dede í leek̄i si wajui aɲa fei, nɔ í bee Jesu í ni, i kù waa ni ide gɔ? Ide mii in̄e ɲau ih̄e à waa yeɔ taalee. ⁶¹Amma Jesu wa cokoe, kù fɔ ide gɔ. ɲɔi woo wee n̄lau í beee má í ni, awɔi ì je in̄e iyi Ilaaɔ í cica, Amai Ilaaɔ? ⁶²ɲɔi Jesu í j̄eaa í ni, oo, amui. Nɔ aa ye ɲa amu Amai Aman̄e ñ wa n buba si awɔ njei Ilaaɔ ilu gbugb̄a fei. Nɔ ajɔ akā aa na i yem ɲa ñ wa n naa si kud̄i i j̄i má. ⁶³ɲɔi woo wee n̄lau í ga ibɔe ku nyisiɔ idɔɔk̄e. Nɔ í ni, a kù waa de sie ilu seeda k̄ama má. ⁶⁴Ì gbɔ bei wa bu Ilaaɔ ɲa. Beirei ì ye a cea mɔkɔu ɲa. ɲɔi aɲa fei à ye taalee à ni a kpa.

⁶⁵ɲɔi in̄e gɔ ɲa à wasi ku tusi Jesu antɔ gbakā nɔ à bii ijue à bei à waa daa kutu à beee à waa ni, awɔ walii, s̄ɔ wa

ine iyi í cāe. Ŋɔi sooge ŋau à mu Jesu à wasi ku sambalae.

Piɛɛ í jã í ni nɔu kù mà Jesu

(Cɔ Matie 26:69-75; Luku 22:56-62; Zāa 18:15-18, 25-27)

⁶⁶Waati iyi Piɛɛ í wa bantumai kpasɛu, ŋɔi ine akāi ama inaabo woo ce icei woo wee nlai Ilaaɗu í naa be. ⁶⁷Iyi í ye Piɛɛ wa nyia, ŋɔi í cɔɔ sɛɛ í ni, awɔ mɔ, ì tako ì wee do Jesu inei Nazaretiu. ⁶⁸Amma í jã í ni, n kù màa fɔ, n kù gbɔ ide iyi ì waa fɔ. Ŋɔi í fita í bɔ ikpa ande kabau. Waati beɛbei jee wa kɔ. ⁶⁹Ŋɔi ama inaabo woo ce iceu í yɔɔ be má, ŋɔi í wasi ku sɔ ine ŋa iyi à wa beu wa ni, in-ɛɛu ihɛ ine akā ŋɔai. ⁷⁰Ŋɔi Piɛɛ í jã má. Iyi í kpe keeke, ŋɔi ine ŋa iyi à wa beu à sɔ Piɛɛ à ni, ntɔ ntɔ, awɔu ine akā ŋɔai, domi awɔ mɔ inei Galileei. ⁷¹Ŋɔi Piɛɛ í ceekpe í ni, n kù mà mɔkɔ iyi ì waa fāau be ŋa. ⁷²Be gbakā ajee í kɔ ise gbeejisiae. Ŋɔi Piɛɛ í ye gigii ide iyi Jesu í sɔɔu wo í ni, hee ajee ku maa kɔ ise gbeeji aa jã ise gbeeta i ni i kù màm. Ŋɔi Piɛɛ í lɔsi ku kpata.

À bɔɔ Jesu si wajui Pilati

(Cɔ Matie 27:1-2, 11-14; Luku 23:1-5; Zāa 18:28-38)

15 Ŋɔi daadaakɔ ine ngboi woo weei Ilaaɗ ŋau do ine ngbo ŋau do woo kɔ ine ŋa si wooda ŋau do ine ŋa iyi à gbe si igbei woo kiiti ŋau fei à tɔtɔ à wūa ideu ajɔ. Nɔ à dī Jesu à koo à daa Pilati si awɔ. ²Ŋɔi Pilati í beee í ni, awɔi ì je ilaalui Zuifu ŋa? Nɔ Jesu í jɛaa í ni, oo, si bei ì fɔ. ³Ŋɔi ine ngboi woo wee ŋau à má Jesu ide ikā ikā fei. ⁴Ŋɔi Pilati í beee má í ni, i kù waa fɔ ide gɔ? I kù gbɔ bei à waa nie? ⁵Amma Jesu kù je ide kāma má hee biti í mu Pilati.

À ye taalei Jesu a ba a kraa

(Cɔ Matie 27:15-26; Luku 23:13-25; Zāa 18:39-19:16)

⁶Wee si jingauu Iku ku kua fei Pilati í ya jò inei piisɔɔ akā iyi zamaa í bii. ⁷Wee ine gɔ í wa ile piisɔɔ be do kpaasie ŋa si na iyi í jò à kpa ine gɔ si waatii ide ku kɔ ŋɔa. Iriei Barabasi. ⁸Ŋɔi zamaau í bɔ bi Pilati à waa tɔɔe ku cea ŋɔa bei í ya ce ŋɔa adɔ fei si jingauu. ⁹Ŋɔi Pilati í bee ŋa í ni, ì bi n jò nɔe ilaalui Zuifu ŋau ŋa? ¹⁰Í fɔ beɛbei si na iyi í jò wa mà sāa sāa iyi na igui í jò ine ngboi woo weei Ilaaɗ ŋau à daa nɔu Jesu si awɔ. ¹¹Amma ine ngboi woo weei Ilaaɗ ŋau à wasi ku mante zamaau à ni a sɔ Pilati ku nya ŋɔa Barabasi. ¹²Nɔ Pilati í bee ŋa má í ni, to, beirei ì bi n cea ine iyi ì ya maa kpe ilaalui Zuifu ŋau. ¹³Ŋɔi à dɔ anu à ni, kpakpae si jii ku gaau. ¹⁴Nɔ Pilati í bee ŋa í ni, laalɔ yoomai í bei í ce. Amma béi Pilati wa fɔ fei, beɛbe mɔi ine ŋau à ya dɔ anu hee lele a ni, kpakpae si jii ku gaau. ¹⁵Si na iyi í jò Pilati í bi ku ce iyi á dɔa zamaau si, nɔui í jò í nya ŋɔa Barabasi nɔ í mu Jesu í jò à tɛaa kpɔtɔɔ. Si anyie, nɔ í daa sooge ŋa si awɔ a koo a kpakpae si jii ku gaau.

Sooge ŋa à waa yaako Jesu

(Cɔ Matie 27:27-31; Zāa 19:2-3)

¹⁶Ŋɔi sooge ŋau à gbā Jesu à bɔɔe kabai ilaalu, nɔ à tɔtɔ sooge ŋa iyi à gbe ŋau fei be. ¹⁷Ŋɔi à daa Jesu si ibo nkpa sisɔ gɔ, nɔ à ba fulai agū à daa si irie. ¹⁸Ŋɔi à yaakoe à waa ni, fɔɔ ilaalui Zuifu ŋa. ¹⁹Ŋɔi à ya maa cāa kpokpoo si irie, a maa tusie antɔ, nɔ à waa gulea à waa sɛɛbata si wajue. ²⁰Iyi à yaakoe à tā, ŋɔi à nyaa ibo nkpaui à bei à daa si ibɔe, nɔ à bɔɔe waduude à koo à kpakpae si jii ku gaau.

À kpakpa Jesu si jii ku gaau

(Cɔ *Matie 27:32-44; Luku 23:26-43; Zāa 19:17-27*)

²¹Wee inei Sireni go iyi à ya kpe Simwɔ wa baa hai iko, nɔ í to wa be. Baai Alesandu do Rufusui. Iyi í to wa nɔ sooge ŋau à muu do gbugbā à kāa jii ku gaau bii aa kpakpa si Jesuu. ²²Ŋɔi à bɔd ŋu do Jesu si inya go iyi à ya kpe Gɔɔgɔta, waatɔ inya iyi í jɔ kokoi iri. ²³Nɔ à ná Jesu atē v̄ēe iyi à yɔgēe do iwɔ iyi à ya kpe miru, amma í kɔ ku mɔ. ²⁴Ŋɔi à kpakpae si jii nɔu. Si anyie sooge ŋau à ta kpasa si j̄n̄eē ŋa a ba a ye iyi ine fei á ba. Beebei à ce ikp̄ēi jaaēe ŋau. ²⁵Daakɔ zakai bei isɔ m̄eēsāi à kpakpae si jii nɔu. ²⁶Ŋɔi à kɔ kuraraē si jii go à masi jii bii à kpakpaeu, à ni ilaalui Zuifu ŋa. ²⁷Ŋɔi à kpakpa ile minji go ŋa be má, ine akā ikpa awɔ ŋj̄eē, ine akā mɔ ikpa awɔ cangae. [²⁸Beebei kukɔi idei Ilaaɔ́ í kɔ́ iyi í ni, à dooaē si ine laalɔ ŋa.]

²⁹Woo lɔ ŋa à ya maa gugbā iri a buu a maa ni, ahā, kù je awɔi ì ni aa lege kpasēi Ilaaɔ́u nɔ i maa ma si afei ajɔ m̄eeta? ³⁰To, faaba araē be, kita hai si antai jii ku gaauu. ³¹Beebe mɔi ine ngboi woo weei Ilaaɔ́ ŋau do woo kɔ ine ŋa si wooda ŋau à waa yaakoe. À sɔ nje à waa ni, í faaba ine go ŋa amma kaa yɔkɔ ku faaba araē. ³²Bebei, ŋu Kirisi ilaalui Izireliu ku kita wa hai si jii nɔu ku ba ka yɔɔ, nɔ ka dasie naane. Beebe mɔi, ine ŋa iyi à kpakpa do Jesu ajɔu à ya maa yaakoe.

Waati iyi Jesu í ku

(Cɔ *Matie 27:45-56; Luku 23:44-49; Zāa 19:28-30*)

³³Ŋɔi dasā nkpau ilu í kuku si ile fei hee í koo í to isɔ m̄eetai ale. ³⁴Ŋɔi si isɔ m̄eetau Jesu í d̄ɔ anu hee lele í ni, Eloi, Eloi, lama sabatani, waatɔ Ilaaɔ́, Ilaaɔ́, na mii í ce ì f̄usim awɔ. ³⁵Ŋɔi ine go ŋa

iyi à wa beu à gbɔ ideu. Nɔ à ni, i gbɔ, wa kpe Elii. ³⁶Ŋɔi ine akā ŋa í sei í koo í d̄i kanya si golo go í s̄ɔsi inyiikā í bei í naa í toa Jesu ku c̄ɔɔc̄ɔe, nɔ í ni, ka leekī, ka cɔ ma Elii á naa ku kitae hai si jii ku gaauu. ³⁷Ŋɔi Jesu í d̄ɔ anu hee lele í bei í ku.

³⁸Asee, waati beēbe si ilui Zeruzalemu, ridoo iyi í wa kpasēi Ilaaɔ́u í ga í kp̄ē minji hai lele hee ku bɔ ile. ³⁹Ine ngboi sooge ŋa iyi í wa wajui Jesu í ye yaase bei í ce í bei í ku, nɔ í ni, ntɔ ntɔ, in̄eēu ih̄ē Amai Ilaaɔ́i.

⁴⁰Ŋɔi inaabo go ŋa mɔ à wa be à waa cɔ ilu wa hai j̄ij̄i. Si inɔ ŋa Maari inei Madalau í wa be do Salomee do Maari, iyei Zozee do Zaaki iyi í je ama awaa-s̄u. ⁴¹Wee hai tako, waati iyi Jesu í wa ilei Galilee, aŋai à tooe à ya maa cea ice. Nɔ inaabo nkpɔ go ŋa mɔ à wa be, iyi aŋaɔ ŋa à s̄i Jesu wa iyi wa naa Zeruzalemu.

À dasi ikui Jesu bale

(Cɔ *Matie 27:57-61; Luku 23:50-56; Zāa 19:38-42*)

⁴²⁻⁴³Iyi ale í le, ŋɔi Zozefu inei Arimatee í naa be. Í bei í je ilu beere si inɔi Zuifu woo kiiti ŋau, nɔ wa cɔ kpāa iyi Ilaaɔ́ á na ku je bomma. Wee ajɔi jingau. Iju kumáe ajɔi kus̄imii á je. Na ŋɔi í j̄ɔ Zozefu í bɔ bi Pilati do wɔkɔ ku t̄ɔe ikui Jesu. ⁴⁴Ŋɔi Pilati í biti do iyi í gbɔ à ni í kú tā. Ŋɔi í kpe ine ngboi sooge ŋau í beee ma Jesu í kú í kpe. ⁴⁵Iyi ine ngboi sooge ŋau í sisiaa yaase bei Jesu í kuɔ, ŋɔi í jesi Zozefu koo so ikuu. ⁴⁶Ŋɔi Zozefu í koo í ra acɔ f̄if̄u, nɔ í nya ikui Jesu wa hai si jii ku gaauu, í woo do acɔ. Nɔ í suu si isai kuta go iyi à gbe wo. Si anyie í bimbili kuta nla go í d̄iɔ andei baleu. ⁴⁷Ŋɔi Maari inei Madalau do Maari iyei Zozee à ye bii à waa dasi ikui Jesuu.

Kujii Jesu hai si bale

(Cɔ Matie 28:1-8; Luku 24:1-12; Zāa 20:1-10)

16 Iyi aɔɔi kusimi í lɔ, ɛɔi Maari inei Madalau do Salomee do Maari iyei Zaaki, à ra tularé iyei aa koo a fāsi ikui Jesu. ² Ɔɔi aɔɔ amaazuma daadaakɔu abo ɛɔu à bɔ bi baleu, ³ ɛɔi à waa beé nje si kpāau à waa ni, yooi á tale nwa kutau hai si andei baleu ya. ⁴ À waa fɔ bɛɛbei si na iyei í jɔ kutau í la í caa. Amma iyei à cɔ waju à ye kutau í bimbili. ⁵ Ɔɔi à lɔ inɔ baleu nɔ à ye awaasɔ ɔ wɔ wɔ buba do awɔ nje be, wa dasi jaba fūfū, nɔ njo í mu ɛɔa jiiida jiiida. ⁶ Ɔɔi í sɔ ɛɔa í ni, i maà jɔ njo ku mu ɛɔe. N̄ mà iyei Jesu, inei Nazaretiui ì waa dede ɛɔa, iyei à kpakpa si jii ku gaauu. Í jii hai si bale, kù wa ihē má. I cɔ tengi bii à dasiɛu wɔ. ⁷ Amma i koo bɛɛbei i koo i sɔ mɔcɔɛ ɛɔu do Piɛɛ takae i ni, á cua ɛɔe ku bɔ ilei Galilee. Bei aa koo i yɔɔ ɛɔa si bei í sɔ ɛɔe wɔ.

⁸ Ɔɔi à fita wa à sa hai bi baleu do kuyaya domi njo í mu ɛɔa nɔ nɔ. A kù nɔ a kù sɔ ine ɔɔ ɛɔe na irii njo iyei í mu ɛɔu.

Jesu í tusea Maari inei Madalau arae

(Cɔ Matie 28:9-10; Zāa 20:11-18)

⁹ Iyi Jesu í jii hai si bale aɔɔ amaazuma daadaakɔu, bi Maari inei Madalau í tako í nyisi arae. Maariui Jesu í tako í lelea inei inɔkɔ mɛɛje wɔ. ¹⁰ Ɔɔi abou í koo í sɔ kpaasi ɛɔa laabaauu. Aɛɔai à waa too Jesu wɔ nɔ à wɛɛð inɔ kufɔ à wasi ku kpata. ¹¹ Iyi í ni Jesu í jii má, ɛɔu í yɔɔ, a kù dasie naane.

Jesu í tusea mɔcɔ minji ɔɔ ɛɔa arae

(Cɔ Luku 24:13-35)

¹² Si anyii ɛɔu, ɛɔi Jesu í tuse arae bi mɔcɔ minjie ɔɔ ɛɔa iyei à waa ne si kpāa, à waa bɔ ilɛɛko. Amma í kpaasi arae si kuye ɛɔa. ¹³ Ɔɔi ine ɛɔu à baa inɔ ilu nɔ à koo à sɔ ine bubu ɛɔu, amma kpaasi ɛɔu a kù dasi aɛɔa mɔ naane má.

Jesu í tusea mɔcɔ maatakā ɛɔu arae

(Cɔ Matie 28:16-20; Luku 24:36-49; Zāa 20:19-23; IWB 1:6-8)

¹⁴ Si anyie Jesu í koo í tuse arae bi mɔcɔ maatakā ɛɔu bii à waa je. Ɔɔi í gbagba si ɛɔa na naane hai dasi ɛɔa do idɔ kule ɛɔa, si na iyei í jɔ a kù jesi idei ine ɛɔa iyei à yɔɔ í jii hai si baleu. ¹⁵ Ɔɔi í sɔ ɛɔa í ni, i bɔ si andunya fei, nɔ i waazoa ine baa yooma fei laabaau jiiida ɛɔa. ¹⁶ Ine iyei í dasi naane nɔ í jɔ à dasie inyi á ba faaba, amma ine iyei kù dasi naane, Ilaaɔ á ye taalee ku kpāa iju. ¹⁷ I cɔ maamaake ɔɔ ɛɔa iyei woo dasim naane ɛɔa aa ce. Aa lele inei inɔkɔ ɛɔa do irim, nɔ aa fɔ ide do fee ɛɔa iyei i kù waa gbɔ ɛɔa. ¹⁸ Aa mu njo ɛɔa do awɔ, nɔ baa bii à mɔ kɔɔtɛ ɔɔ kaa ce ɛɔa ide kāma. Aa lesi bɔɔ ɛɔa awɔ nɔ a ba iri.

Jesu í nyi bi Ilaaɔ má

(Cɔ Luku 24:50-53; IWB 1:9-11)

¹⁹ Iyi Lafɛɛ Jesu í sɔ ɛɔa ideu í tā, ɛɔi à soo lele í koo í buba si awɔ njei Ilaaɔ. ²⁰ Ɔɔi mɔcɔ ɛɔu à koo à waa waazoa ine ɛɔa bii fei. Nɔ Lafɛɛ wa sobi ɛɔa si iceu, í jɔ à ya maa ce maamaake ɛɔa ku ba ine ɛɔa a mà iyei ide ɛɔa í je nɔ.]

Laabaau jiida iyi Luku í kɔ

Ide Sinte

1¹⁻⁴ Baakɔɔm Teofilu, ilu beere nla, ñ wa n ceɛ fɔɔ.

Í sīaam si n kɔɛ tiau ihē wa n sōɛ dee dee mii iyi í ce si anini nwa. Ine ŋa iyi à yɔɔ hai sinte, nɔ à baa à je woo ce icei ideu, aŋai à sɔ wa. Iyi ine ŋa à gbɔɔ, ine nkɔɔ nkɔɔi í ce kookaai ku ba a kɔɔ dee dee. Nɔ í sīaam si amu mɔ n kɔɛ wa ku ba i mà kam kam iyi ide ŋa iyi à kɔɛ siu ntɔi, domi ñ wūa ideu fei hai sinteɛ.

Amaleka gɔ wa fɔ ideí kubíi Zāa woo dasi inyi

⁵ Si waati iyi Herodu í je ilaalui Zudee, woo weei Ilaaɔ gɔ í wa be à ya kpoo Zakari. Si wuai woo weei Ilaaɔ ŋa iyi í je ti Abiai í wa. Aboɛi à ya kpe Elizabeti. Si dimii Arɔɔ iyi í je woo wee nla sintei Ilaaɔui í wa. ⁶ Aŋa minji fei à je dee dee si wajui Ilaaɔ nɔ à waa jirima woodai Lafēɛ do idee fei mam mam. ⁷ Amma a kù ne ama domi Elizabeti gbendai, nɔ aŋa minji fei à gbo tā.

⁸ Ajo ŋju gɔ, Zakari wa ce icei kuweee si wajui Ilaaɔ domi si wuaɛi kuweeu í to si. ⁹ Wee, à ya ta kpasai ku ba a mà ine iyi á lɔ si kpasɛi Ilaaɔ koo jo tulare. Ŋɔi ajo ŋju be, kpasau í so Zakari, ŋɔi í jò í lɔ inɔ ileu koo jo tulareu. ¹⁰ Nɔ zamaau fei wa ce kutɔɔ waduude si waati iyi wa jo tulareu. ¹¹ Ŋɔi amalekai Ilaaɔ gɔ í naa sie, wa leekí si awɔ njei bi ku jo tulareu. ¹² Iyi Zakari í yɔɔ ŋɔi zigie í da, nɔ njo í muu hee í caa. ¹³ Amma amalekau í sɔɔ í ni, maà jò njo ku mue, Zakari. Ilaaɔ í gbɔ kutɔɔɛ. Elizabeti aboe á bíe ama inemɔkɔ nɔ i sɔɔ Zāa. ¹⁴ Aa ne inɔ didɔ nla nla nɔ ine nkɔɔ á weɛ do inɔ didɔ na kubie, ¹⁵ si

na iyi í jò ine nlaí á je si wajui Aɔ Lafēɛ. Kaa mɔ vēɛ, hee má je atē kulele mmu gɔ. Nɔ á kɔɔ Hundi Ilaaɔ hai inɔi iyee. ¹⁶ Á jò inei Izireli nkɔɔ ku kpaasi idɔ nɔ a nyi wa bi Aɔ Lafēɛ ŋa. ¹⁷ Ŋju á cuua Ilaaɔ nɔ ku ye bei Elii walii nlaí takou. Gbugbāe mɔ á yei bei ti Elii. Á jò hai gbɔ ama ŋja ŋa a gbɔsi nje, nɔ á jò hai gbɔ ide ŋa mɔ a ce lasabu bei ine dee dee ŋa.

¹⁸ Amma Zakari í sɔ amalekau í ni, amu wee ñ gbo tā nɔ abom mɔ í ce ine ngbo. To, beirei an ce n mà iyi ideu á ce. ¹⁹ Ŋɔi amalekau í jeaa í ni, amui Gabiɛli. Amui ñ ya n wa bi Ilaaɔ n maa n ceaɛ ice. Ŋju í bem wa n na n bae ide ku fɔ nɔ n sisie laabaau jiidau ihē. ²⁰ Amma í kù dasi idem nɔu naane baa do iyi á na ku ce bii waatie í to. Na ŋju, aa dekí, í kaa yɔkɔ í fɔ ide má í gbe ajo iyi ideu í cei.

²¹ Wee ine ŋa à waa degbe Zakari, nɔ à bití do iyi wa kpe inɔ kpasɛi Ilaaɔ be. ²² Iyi í fita wa, kù yɔkɔ ku ba ŋa ide ku fɔ má, ŋɔi à mà iyi í ce kuye gɔi si inɔ ileu be. Wa ba ŋa ide ku fɔ do awɔ ku nyisi iyi ntɔi, amma kù yɔkɔ ku fɔ ide do gele.

²³ Si anyii kuyeu, Zakari í mɔsi iceɛ má hee í koo í to ajo iyi iceɛ í kpa iri inɔ kpasɛ be. Ŋɔi í nyi idee. ²⁴ Si anyie, Elizabeti aboe í ba así, nɔ wa singa arae zakai cukpa miu, í ni [‡], ²⁵ cɔ mii iyi Ilaaɔ í ceem. Í cɔm do iju jiida nɔ í nyaam anyo si wajui amanɛ ŋa.

Amaleka wa fɔ ideí kubíi Jesu

²⁶ Iyi asíi Elizabeti í ba cukpa mēɛfa, ŋɔi Ilaaɔ í be amaleka Gabiɛli Nazareti si ilei Galilee. ²⁷ Í bɔɔi bi mudēɛ gɔ iyi kù mà mɔkɔ, amma à mua awaasū gɔ iyi à ya kpe Zozefu, si dimii ilaaluu Davidi. Irii mudēɛui í je Maari. ²⁸ Amalekau í lɔ bi

[‡]1:24 wa singa arae Ara ku singaɛu kù je na anyɔ. Á yɔkɔ ku je wa bi ku maa wee ŋju aká ku ba ku saabu Ilaaɔ.

tee í s̄wó í ni, ñ wa n ceɛ f̄wɔ, awɔ iyi Ilaaḍ í cea didḍ. Aḍ Lafēe í wɛɛ do awɔ.

²⁹ Ɔɔi Maari í biti do ideu nɔ wa bee araɛ ide wa ni, yoomai í je yaasei f̄wɔ ihē. ³⁰ Ɔɔi amalekau í s̄wó í ni, maà j̄ɔ njo ku muɛ Maari. Ilaaḍ í ceɛ didḍ. ³¹ Aa ba aḥí í bí ama inem̄kɔ nɔ í s̄wɔ Jesu. ³² Á na ku je inɛ nla. Amai Ilaaḍí aa ya kpoo, nɔɔ iyi kù nɛ saa. Aḍ Lafēe á coo ilaalu, á náa bommai Davidi balae. ³³ Nɔɔi á je bomma si dimii Zakɔbu do aɔjɔ fei. Bommaɛ kaa nɛ kɔɔ[¶]. ³⁴ Ɔɔi Maari í bee amalekau í ni, beirei á ce ku ce, si bei n kù mà m̄kɔ.

³⁵ Ɔɔi amalekau í jeaa í ni, Hundei Ilaaḍí á naa sie, nɔ gbugb̄aɛ ku biie bei j̄j̄j̄. Nɔɔi í j̄ɔ aa kpe ama kumá iyi aa na í biu Amai Ilaaḍ. ³⁶ Elizabeti nyaanzeɛu m̄ɔ iyi à ya maa kpe gbendau, do si aɔgboɛu fei, í nɛ aḥí ama inem̄kɔ. Í wɛɛ si cukpa meefasiaɛ nsei. ³⁷ Maari, j̄ɔ í mà iyi nkāma kù wɛɛ iyi Ilaaḍ í m̄wɔɔ.

³⁸ Ɔɔi Maari í ni, amu woo ce icei Aḍ Lafēei. Fei ndɛɛ ku ceem bei ñ s̄m̄ nɔu. Ɔɔi amalekau í nɛ.

Maari í bɔ Elizabeti ku cɔ

³⁹ Si anyii nɔɔ, Ɔɔi Maari í dede do saasa í dasi kp̄aa wa nɛ ikpa geete ɔa, í bɔ ilu ɔɔ si ilei Zudee. ⁴⁰ Iyi í to be Ɔɔi í lɔ kpasēi Zakari nɔ í ce Elizabeti f̄wɔ. ⁴¹ Waati iyi Elizabeti í gbɔ f̄wɔi Maariu, Ɔɔi amau í yaga si inɛ, nɔ Elizabeti í k̄ɔḍ Hundei Ilaaḍ. ⁴² Nɔ í d̄ɔ anu hee lele í ni, Ilaaḍ í weɛ í re inaabo fei, nɔ kuweeu á sɔ si ama iyi aa na í bíu. ⁴³ Yooi ñ je hee iyei Lafēem í naa bi tom. ⁴⁴ Waati iyi ñ gbɔ f̄wɔɛu be, ama iyi í wa inɔm í yaga do inɔ didḍ. ⁴⁵ Ilu inɔ didḍí awɔ iyi ñ dasi naane iyi mii iyi Ilaaḍ í s̄ɛɛ á na ku ce.

Iri ku k̄ɔi Maari

⁴⁶ Nɔ Maari í ni,

Idɔm wa saabu Aḍ Lafēe.

⁴⁷ Nɔ ñ wɛɛḍ inɔ didḍ na irii Ilaaḍ Woo faabam,

⁴⁸ Si na iyi í j̄ɔ í k̄asim iju j̄iidaɛ, amu woo ce iceɛ iyi n kù je nɔɔɔɔ.

Nɔ hai nsei inɛi andunya ɔa fei aa maa ni amuu ilu inɔ didḍí,

⁴⁹ Domi Ilaaḍ, ilu gbugb̄a fei í ceem mii nla nla.

Irie í má.

⁵⁰ Í ya ce araaree inɛ ɔa iyi à waa jirimae hee do aɔjɔ fei.

⁵¹ Í ce ice gbugb̄a ɔa do gbugb̄ai awɔɛ Nɔ í fangaa inɛ ɔa iyi lasabui idɔ ɔa í nɛ faao.

⁵² Í keke ilaalu ɔa si batai bomma ɔa ɔa,

Nɔ í so ilu are ɔa lele.

⁵³ Í j̄ɔ inɛ ɔa iyi ari wa kpa à je mii j̄iida ɔa à yo,

Amma í lele ilu fia ɔa awɔ nɔɔɛ.

⁵⁴⁻⁵⁵ Í sobi inɛi Izireli woo ce iceɛ ɔa,

Í ce araare ɔa hee do aɔjɔ fei

Bei í tako í s̄ Aburahamu do t̄akue ɔa Aɔa iyi à je bala nwa ɔa.

⁵⁶ Iri iyi Maari í k̄ɔu mbe. Si anyie nɔ í buba bi Elizabeti be zakai cukpa meeta, í bei í nyi idee.

Kubíi Zāa woo dasi inyi

⁵⁷ Awaati í to bii Elizabeti á bí amaɛ, nɔ í bí ama inem̄kɔ. ⁵⁸ Kpaasie ɔa do nyaanzeɛ ɔa à gbɔ iyi Aḍ Lafēe í ce araaree n̄tɔ n̄tɔ, nɔ aɔaḍ ɔa à wɛɛḍ inɔ didḍ aɔjɔ. ⁵⁹ Si aɔjɔ meɛj̄ɔsia à naa ku dasi amau bango, nɔ à waa bi à kpoo Zakari, irii baaɛu. ⁶⁰ Amma iyee í so ide í ni, aawo, Zāai aa kpoo. ⁶¹ Ɔɔi à s̄wó à ni, si nyaanzeɛ inɛ k̄ama kù nɛ dimii iriu be.

⁶² Nɔ à bee baaɛ do awɔ ku ba a mà bei í bí a kpe amau. ⁶³ Ɔɔi Zakari í t̄ɔɔ mii ɔɔ si bii á kɔ si, nɔ í kɔ í ni, Zāai í je irie. Nɔ aɔa fei à biti. ⁶⁴ Ɔɔi gbakā

[¶]1:33 *Zakɔbu* Zakɔbui à ya kpe Izireli má. Bii à ni á je bomma si dimii Zakɔbu, si dimii inɛi Izireli ɔa feii à waa fáa.

Zakari í yǎkǎ í fǎ ide do gelee, nǎ í lǎsi ide ku fǎ wa saabuð Ilaaǎ. ⁶⁵Ŋɔi njo í mu hee do ine ŋa iyi à wa amee amee fei. Nǎ si ilǎekoi geetei Zudee ŋa fei ine ŋa à wasi ku ce faajii ideu. ⁶⁶Ine ŋa iyi à gbǎ ideu fei à ya maa muui si idǎ ŋa nǎ a maa ni, debei, beirei amau ihē á na ku je.

Mii ŋa iyi í ceu ihē fei wa nyisi iyi gbugbǎi Ilaaǎ í wee do nŋu.

Iri ku kǎi Zakari

⁶⁷Ŋɔi Zakari baai amau í kǎð Hundei Ilaaǎ, nǎ í ce walii í ni,

⁶⁸Saabui í je ti Ilaaǎ Lafēi inei Izireli ŋa Si na iyi í jǎ í naa bi ine ŋa í na í ya ŋa.

⁶⁹Nǎ í naa nwa Woo faaba ilu gbugbǎ wa si nyaanzei ilaalu Davidi amaaceeu,

⁷⁰Si bei í jǎ walii kumáe ŋau à fǎ wo hai ku kpe.

⁷¹Nŋui á faaba wa hai si awǎi mbēe nwa ŋa,

Do hai bi ine ŋa iyi à cé wa fei.

⁷²Beebei í nyisi bala nwa ŋa araaree, Nǎ wa yeð gigii akabuu kumáe.

⁷³Akabuuu í je kuwǎ iyi í cea Aburahamu bala nwa,

⁷⁴Í ni nŋu á nya wa hai si awǎi mbēe nwa ŋa,

Nǎ nŋu ku jǎ ka cea nŋu ice do wǎkǎ.

⁷⁵Nǎ ice iyi aa ka ceau ku je do idǎ kumá nǎ ka je dee dee si wajue do ajǎ fei si kuwee nwa.

⁷⁶Nǎ awǎ amam, aa kpee waliii Ilaaǎ, nŋu iyi kù ne saa,

Domi aa cuaa Lafēi í maa teesea kpǎa,

⁷⁷Nǎ aa jǎ ine ŋa a mà iyi aŋa aa ba faaba waati iyi Ilaaǎ á nya dulum du ŋa.

⁷⁸Ntǎ ntǎ, araarei Ilaaǎ Lafēi nwa í lá si wa.

Na saabui araareui í jǎ inya kumá í naa si wa hai lele bei nunui daakǎ,

⁷⁹Ku ba ku má inya si ine ŋa iyi à waa buba si ilu kuku do si jǎjǎi iku

Ku maa neð awa fei si kpǎai laakai akǎ.

⁸⁰Iri iyi Zakari í kǎu mbe. Si anyii nŋu amau wa la, nǎ bisie wa kǎsi nǎ í koo í wa gbabua hee í koo í tǎð ajǎ iyi í nyisi araē bantuma si wajui inei Izireli ŋa.

Kubíi Jesu

(Cǎ Matie 1:18-25)

2 Waati bēebe, ilaalu nlai Romu iyi à ya kpe Ogusitu í na wooda í ni a ce ine ŋa kuka si ilǎe fei. ²Kuka sinteu ihē à cooi si waati iyi Kiriniusi wa je ilu ile si ilei Siri. ³Nǎ ine fei í ne si ilue koo na irie a kǎ si tia.

⁴Ŋɔi Zozefu mǎ í ne hai Nazareti si ilei Galilee, í bǎ ilei Zudee si ilui Davidi iyi à ya kpe Betelehemu, domi nŋu mǎ nyaanzei Davidii wa je. ⁵Í bǎ ku na irie, nŋu do Maari aboe iyi í ne así ⁸. ⁶Si waati iyi à wa be, ajǎ í na í to bii á bí amaē. ⁷Nǎ í bí ama sintee, ama inemǎkǎ. Í biie do acǎ nǎ í tǎ si bi ku jei angudǎ ŋa, si na iyi í jǎ inya kù wee bii ine njoo ŋa aa sǎ.

Amaleka gǎ ŋa à naa bi woo degbe ŋa

⁸Woo degbe gǎ ŋa à wa inǎ sako be, à waa degbe angudǎ ŋa idū. ⁹Ŋɔi amalekai Aǎ Lafēe gǎ í faata si ŋa wa, nǎ inya kumá nla gǎ í kaako ŋa. Inya kumáu amboei Lafēui. Ŋɔi njo í mu ŋa jiiida. ¹⁰Amma amalekau í sǎ ŋa í ni, í mað jǎ njo ku mu ŋe. Laabaau jiidai ñ naa ku sisi nŋe, iyi á jea ine fei inǎ didǎ nla nla. ¹¹Laabaauu wee. Nnyi, si ilui Davidi, à bí nŋe Woo faaba. Nŋui í je Lafēe, ine iyi Ilaaǎ í cicau. ¹²Yaase bei aa màau ŋa wee. Aa ye ama kpǎtǎ gǎ

§2:5 *Maari aboe* à ni Maari í je aboe si na iyi í jǎ aŋaði à wee, amma aŋað a kù tǎtǎ sēe hee í koo í bíð Jesu.

be à biie do aco, wa sū si bi ku jei angudā ḡa.

¹³ Iyi í fɔ bæebe í tã ḡɔi ḡbakā amaleka mmu ḡɔ ḡa à naa bi tɛɛ ḡḡa nkpɔ nkpɔ nɔ à saabu Ilaaḡ à waa ni, ¹⁴ ka jḡ irii Ilaaḡ ku ne amboe hee lele. Nɔ laakai ku sū ku wa si ile si ine ḡa iyi Ilaaḡ í bi.

Woo degbe ḡau à bɔ Betelehemu

¹⁵ ḡɔi amaleka ḡau à jḡ ḡa à nyi lele. Si anyii ḡḡu, woo degbe ḡau à sabuu nje à waa ni, debei, ka bɔ Betelehemu, kaa co mii iyi í ce, iyi Aḡ Lafɛɛ í jḡ à mà.

¹⁶ Nɔ à ce saasa à sei à koo. ḡɔi à to nɔ à ye Maari do Zozefu, do ama kɔtɔɔu bii wa sū si bi ku jei angudā ḡa. ¹⁷ Iyi à yɔɔ, à waa sisi mii iyi amalekau í sḡ ḡa si ḡāmei amau. ¹⁸ Nɔ ine ḡa iyi à ḡbɔ idei woo degbe ḡau fei ideu í ya mu ḡa bitii. ¹⁹ Amma Maari nje wa mu fei ndɛɛ si idɔɛ, nɔ wa lasabu si do laakai. ²⁰ ḡɔi woo degbe ḡau à sinda à waa ne. Nɔ à waa nyisi amboei Ilaaḡ, à waa saabue na irii mii iyi à ḡbɔ do iyi à ye fei, domi fei ndɛɛ í cei si bei amalekau í sisi ḡḡa.

À bɔḡ Jesu kpasɛi Ilaaḡ

²¹ Si aḡ mɛɛjɔsia ḡɔi à soɔ Jesu, iri iyi amalekau í ni a kpoo hai waati iyi iyee kù ne asū. Aḡ ḡḡu be mɔi aa dasie bango.

²²⁻²³ Mii iyi Moizi í kɔ si woodae wee. Í ni, ama inemɔkɔ iyi à bí sinte fei aa nyaa ikāi ku je ti Aḡ Lafɛɛ. Na ḡɔi í jḡ iyi waati í to si bii aa ce kuwee Maari ku bei ku má si ayawo iyi í ceu Zozefu do Maari à so amau à bɔḡ Zeruzalemu ku ba a nyisi Aḡ Lafɛɛ ²⁴ nɔ a ce kuwee. Kuwee do kufe minji wala do ankasiidi minjii à ya cooḡ si bei à kɔɔ si woodai Aḡ Lafɛɛ.

²⁵ Wee mɔkɔ ḡɔ í wa Zeruzalemu be à ya kpoo Simeḡ. Mɔkɔu í je ine dee dee nɔ í mà bæerei Ilaaḡ. Wa degbe ine iyi á na ku tū idɔi inei Izireli ḡa nɔ Hundei Ilaaḡ

í weɛ do ḡḡu. ²⁶ Hundei Ilaaḡu í sḡɔ wo í ni á ye ine iyi Aḡ Lafɛɛ í cicau ku bei ku ku. ²⁷ ḡɔi Hundeu í tale sie kpasɛi Ilaaḡ ku bɔ. Iyi iyeḡ baai Jesu ḡa à lḡḡe be ku ba a cea bei wooda í fɔ, ²⁸ ḡɔi Simeḡ í ḡbaa í muu si awɔɛ í saabu Ilaaḡ wa ni, ²⁹ Lafɛɛ, nsei jḡ amu woo ce iceɛ n jḡ andunya do laakai ku sū si bei ì sḡm wo,

³⁰ Domi ijum í ye faabae,

³¹ Iyi ì ce soɔlue si wajui dimi fei.

³² ḡḡui í je inya kumá iyi á nyisi dimi mmu ḡa kpāae.

Nɔ ḡḡui í je amboei ineɛ ḡa, inei Izireli ḡa.

Walii iyi Simeḡ í ce

³³ Ide iyi Simeḡ wa fɔ si ḡāmei amau í mu iyeḡ baae fei biti. ³⁴ Simeḡ í weɛ ḡḡa nɔ í sḡ Maari iyeyi Jesuu í ni, Ilaaḡ í cica amau ihɛi ku keke ine nkpɔ nɔ ku dede ine nkpɔ mɔ si inɔi inei Izireli ḡa. ḡḡui Ilaaḡ í be wa ku je bei nyinda, amma ine ḡa aa kɔ sie. ³⁵ Nɔ lasabui idɔi ine nkpɔ kú fita ḡbugbāa. Awɔ takae, inɔ ku fɔ á ḡūe aḡ akā si idɔɛ bei taakuba.

Ana walii inaabo

³⁶ Inaabo walii ḡɔ mɔ í wa be à ya kpoo Ana, amai Fanueli si dimii Azee ḡa. Abou í ḡbɔ ntɔ ntɔ. Í ce muau zakai adḡ mɛɛje mɔkɔɛ kù bei kù na kù weɛ, ³⁷ nɔ í buba jaaḡ adḡ nkpɔ nkpɔ. Nsei abou í ne adḡ cine do mɛɛ, nɔ ci ya fita hai bantumai kpasɛi Ilaaḡ. Dasā do idū fei, í ya maa cea Ilaaḡ icei do anu kudí do kutɔɔ. ³⁸ Waati bæebe ḡḡu mɔ í sɛkeɛ si ḡa wa, wa saabu Ilaaḡ, nɔ í lɔsi idei amau ku sisia ine ḡa iyi à waa degbe ine iyi á na ku faaba inei Zeruzalemu ḡa fei.

³⁹ Waati iyi iyeḡ baai Jesu ḡa à tã mii ḡa iyi woodai Aḡ Lafɛɛ í ni a ceu fei, ḡɔi à nyi Nazareti ilu ḡḡa si ilei Galilee. ⁴⁰ Nɔ amau wa la, ḡbugbāe wa kɔɔsi nɔ í kḡḡo bisi. Nɔ didḡi Ilaaḡ í weɛa.

Jesu í bɔ kpasēi Ilaaḱ si waati iyi í ne adḱ maateeeji

⁴¹ Adḱ fei iyeḱ baai Jesu ḱa à ya bɔ jingauí Iku ku kuai Zeruzalemu. ⁴² Si waati iyi Jesu í ne adḱ maateeeji ḱɔi à bɔ jingauu si bei à ne dḱɔneɛ. ⁴³ Iyi jingauu í tā à waa ne, ḱɔi Jesu í gbe Zeruzalemu be, amma baae ḱa a kù mà. ⁴⁴ A waa tamaa bei í wa si inḱ ḱḱai. Wee à nei zakai aḱ akā, ḱɔi à dedeɛ si inḱi nyaanze ḱḱa ḱa do kpasí ḱḱa ḱa. ⁴⁵ Amma a kù yɔɔ, nḱ à sinda à nyi ikpa Zeruzalemu à waa dedeɛ. ⁴⁶ Si aḱ mæetasia ḱɔi à yɔɔ bantumai kpasēi Ilaaḱ. Wa buba si aninii woo kḱ inɛ ḱa si wooda ḱa, wa gbɔ ide ḱḱa nḱ wa bee ḱa ide. ⁴⁷ Inɛ ḱa iyi à waa gbɔ ideɛ fei à bitidḱ bisie do si bei wa je ḱḱa ide. ⁴⁸ Iyi baae ḱau à yɔɔ be, ḱɔi aḱa mḱ à bitidḱ, nḱ iyeɛ í ni, amam, na mii í ce ì ce nwa beɛbe. Amu do baae wee, à wasi ku dedeɛ do inḱ ku fḱ nla nla. ⁴⁹ ḱḱi í bee ḱa í ni, na mii í ce ì waa dedeem ḱa. I kù mà ḱa iyi wūai Baam nii ñ ne n ce? ⁵⁰ Amma ide iyi wa sḱ ḱau a kù gbɔ yaaseɛ.

⁵¹ ḱḱi í too ḱa à ne Nazareti nḱ wa gbɔ ide ḱḱa. Wee iyeu wa mu ide ḱau ihē fei si idḱ. ⁵² Jesu í lá wa koo nḱ bisie mḱ wa kḱɔsi nḱ wa dḱa Ilaaḱ si hee do amanɛ ḱa fei.

Waazoi Zāa woo dasi inyi

(Cɔ Matie 3:1-12;

Maaku 1:1-8; Zāa 1:19-28)

3 Iyi ilaalu nlai Romu iyi à ya kpe Tibɛɛ í ce adḱ maatū si bommaɛ, waati beɛbe Pḱnsu Pilatii wa je ilu ilei Zudee, nḱ Herodu mḱ wa je inɛ ngbo si ilei Galilee, nḱ Filipu ifḱeu mḱ wa je inɛ ngbo si ilei Iture do Takoniti, nḱ Lisania mḱ wa je inɛ ngbo si ilei Abileni. ² Ani do Kaifu ḱa mḱ à waa je woo wee nlai Ilaaḱ. Waati beɛbei Ilaaḱ í sḱ Zāa amai Zakari ide si gbabua. ³ Nḱ Zāa í bɔ si ilu ḱa iyi à wa kḱkḱi idoi Zuudɛɛ fei wa waazo

ḱḱa wa ni, i kpasí idḱ ku ba Ilaaḱ ku kpa ideí dulum du ḱe nḱ a dasi ḱe inyi. ⁴ Beɛbei ide iyi walii Ezai í kḱ si tiaɛu í ce. Í ni,

Imui inɛ gɔ wa dḱ anu si gbabua wa ni, I teese kpāai Lafɛɛ ku te ḱa.

⁵ Nḱ aa dī lḱma ḱau fei.

Nḱ geete do iri kuta fei á munga anu, Nḱ kpāa ku ka ḱa fei aa te,

Kpāa iyi í sāmí fei á sía.

⁶ Inɛ fei á ye bēi Ilaaḱ wa faaba wa.

⁷ Zamaa nkḱɔ nkḱɔi wa koo bi Zāa ku dasi ḱa inyi. Nḱ í sḱ ḱa í ni, inɛ inɛ buu ḱa bei nḱo wukuku, yooi í sḱ ḱe í ni í saa idḱkḱi kiitii Ilaaḱ iyi á na ku naau.

⁸ Na ḱḱu, i ce kookoosu jiida í nyisidḱ iyi ì kpasí idḱ ḱa, nḱ i maà tamaa mà aa ba faaba ḱa si na iyi í jḱ ì ya maa ni inɛ ì je dimii Aburhamu ḱa. N wa n sḱ ḱe, Ilaaḱ á yḱkḱo ku so kuta ḱau ihē ku ce ḱa dimii Aburhamu ḱa. ⁹ Wee dagba wa kḱ si jii tā mḱm a dadḱ icue. Na ḱḱu, jii iyi kù waa so iso jiida fei aa daa a dasi ina.

¹⁰ ḱḱi zamaau í beɛ wa ni, debei, beirei aa ka ce. ¹¹ Nḱ í je ḱḱa í ni, inɛ iyi í ne ibḱ minji ku so akā ku mua kpasie iyi kù ne, nḱ inɛ mḱ iyi í ne ije ku kpḱḱo do kpasie. ¹² Woo gba fiaí lempoo gɔ ḱa mḱ à naa a dasi aḱa mḱ inyi, ḱɔi à beɛ à ni, Mætu, beirei aa ka ce. ¹³ ḱḱi í sḱ ḱa í ni, i maà gba ku lḱ zaka bei à da ḱḱe. ¹⁴ ḱḱi sooge gɔ ḱa mḱ à beɛ à ni, awa mḱ ni, beirei aa ka ce. Nḱ í sḱ ḱa í ni, i maà ya gba fiaí inɛ gɔ do gbugbā ḱa, nḱ i maà ya má inɛ gɔ ide, nḱ i maà ya donda iyi à waa sḱ ḱḱe.

¹⁵ Inɛ ḱau à waa cḱ kpāai inɛ iyi Ilaaḱ í cicau nḱ à waa lasabu si idḱ ḱḱa mà Zāai í je inɛɛu. ¹⁶ Nḱ Zāa í sḱ aḱa fei í ni, inyii amu ñ wa n dasi ḱe, amma inɛ gɔ wa naa iyi í rem do gbugbā. N kù to n fū baa ikūi baataɛ. ḱḱu á da ḱḱe si Hundei Ilaaḱ do ina. ¹⁷ Wa mu kaale ku fe bileɛɛ si awḱ, nḱ ku kpā bileeu bii à

kpokpoe, nɔ ku ko ɔɔɔɔ ku dasi aka, sakou mɔ ku dasi ina iyi ci ya ku.

¹⁸Do faaji nkpɔ ɔɔ ɔɔ mɔi Zāa wa cead̄ ine ɔɔ waazoi laabaau jiidau.

¹⁹Amma hai tako ilaalu Herodu í so Heriodiasi, aboi ifɔe, í je aboe, ɔɔi Zāa í gbagba sie na ideu do na daa laalɔ ɔɔ iyi í ce fei wo. ²⁰Si antai laalɔ ɔɔ iyi Herodu wa ce, do ankāanyi í na í jɔ̀ à mu Zāa à dasie piisɔ̀ má.

Inyi ku dasii Jesu

(Cɔ Matie 3:13-17; Maaku 1:9-11)

²¹Zāa í wasi ine nkpɔ nkpɔ ku dasi inyi si waati iyi a kù dasie piisɔ̀, ɔɔi Jesu mɔ í naa bi tee, nɔ í dasi Jesu mɔ inyi. ɔɔi Jesu wa ce kutɔɔ nɔ lelei Aɔ́ í cɔ́, ²²nɔ Hundei Ilaaɔ́ í de sie wa hai lele do ara ɔɔ bei ankasiidi. Nɔ à gbɔ ide ku fɔ ɔɔ wa hai lele í ni, awɔu amam nii, n̄ bie jiiida jiiida. Siei inɔ didɔ́m fei í ya wa.

Balai Jesu ɔɔ

(Cɔ Matie 1:1-17)

²³Jesu í to adɔ́ kuntaa í bei í sinti icee. Ine ɔɔ à ya maa cɔɔi bei amai Zozefu **. Balai Zozefu †† ɔɔa wee ²⁴Heli do Matati do Levi do Meliki do Zanai Zozefu, ²⁵do Matatia do Amɔsu do Naumu do Esili do Nagai, ²⁶do Maatu do Matatia do Semenì do Zozeki do Zoda, ²⁷do Zonani do Reza do Zorobabeli do Salateli do Neri, ²⁸do Meliki do Adi do Kosamu do Elimadamu do Ee, ²⁹do Zozue do Eliezee do Zorimu do Matati do Levi, ³⁰do Simeɔ do Zuda do Zozefu do Zonamui do Eliakimu, ³¹do Melea do Mena do Matata do Natāa do Davidi, ³²do Izai do Obedi do Boazi do Salumɔ do Nasɔɔ, ³³do Aminadabu do Adimi do Aani do Esiromu do Perez

do Zuda, ³⁴do Zakɔbu do Izaaki do Aburhamu do Tera do Nakɔɔ, ³⁵do Seruku do Ragau do Faleki do Ebee do Sala, ³⁶do Kainamu do Aafasadi do Semu do Nowee do Lameki, ³⁷do Matusala do Enɔku do Zeredi do Maleleli do Kainamu, ³⁸do Enɔsi do Seti do Adamu do Ilaaɔ́.

Seetam í lele Jesu

(Cɔ Matie 4:1-11; Maaku 1:12-13)

4 Jesu í kɔ̀ɔ Hundei Ilaaɔ́ nɔ í baa hai idoi Zuudɛe. Nɔ Hundeu í bɔ̀de si gbabua. ²Nɔ Seetam í lelee be zakai aɔɔ ciiji. Nɔ si aɔɔu be fei kù je nkāma. Iyi baai nɔu í lɔ, ɔɔi ari wa kpaa. ³Nɔ Seetam í sɔ̀ɔ í ni, bii awɔu Amai Ilaaɔ́i do ntɔ, jɔ̀ kutau ihɛ ku kpɔ̀ɔ pɛe. ⁴Nɔ Jesu í jeaa í ni, kukɔi idei Ilaaɔ́ í ni, amane ci ya wee na ije nɔu akā.

⁵Nɔ Seetam í bɔ̀de hee antai iri kuta ɔɔ, í nyisie bommai andunya fei si iju kāmee. ⁶Nɔ í sɔ̀ɔ í ni, amboei bomma ɔɔa fei an muue nɔ an jɔ̀ i ne yiiko si ɔɔ. Ine iyi n̄ bi, lafɛei an mua, si na iyi í jɔ̀ à nam nii. ⁷Na nɔu, bii ì naa ì gule si wajum, fei ndee á je tee. ⁸Nɔ Jesu í jeaa í ni, kukɔi idei Ilaaɔ́ í ni, Aɔ́ Lafɛeei aa gulea, nɔ nɔu akāi aa tɔɔ.

⁹Nɔ Seetam í gbāa í bɔ̀de Zeruzalemu nɔ í gūde hee si antai ile lelei kpasɛi Ilaaɔ́ nɔ í sɔ̀ɔ í ni, bii awɔu amai Ilaaɔ́i, fo i dinga ile, ¹⁰domi kukɔi idei Ilaaɔ́ í ni, Ilaaɔ́ á na amalekae ɔɔa wooda na irie a maa degbee, ¹¹nɔ a maa mue si awɔ ku ba i maà ti i koose si kuta. ¹²ɔɔi Jesu í jeaa í ni, kukɔi idei Ilaaɔ́ í ni, maà ti i sii Aɔ́ Lafɛee. ¹³Iyi Seetam í lelee si bisie ɔɔa be fei í tā, ɔɔi í jɔ̀ɔ titā í ne hee waati mmu ɔɔ má.

**3:23 à ya maa cɔɔi bei amai Zozefu Ntɔ ntɔ Zozefu kù tɔtɔ sɛe do Maari à bei à bí Jesu. Ilaaɔ́i í je baee.

††3:23 balai Zozefu Tengi ihɛ idei balai Maarii à waa fɔ. Bii à ni balai Zozefu, na iyi aɔɔa Maari à so njei.

Jesu í sinti icee Galilee

(Cɔ Matie 4:12-17; Maaku 1:14-15)

¹⁴Nɔ Jesu í nyi ikpa ilei Galilee do gbugbāi Hunderi Ilaaɔ, nɔ irie í fangaa si ileu fei. ¹⁵Wa kɔ ɲa si cioi idei Ilaaɔ ile bii Zuifu ɲa à ya ce kutɔtɔɔ ɲa ɲa, nɔ ine fei wa saabue.

À kɔsi Jesu Nazareti be

(Cɔ Matie 13:53-68; Maaku 6:1-6)

¹⁶Nɔ Jesu í bɔ Nazareti ilu bii í je amau. ɲɔi si aɲi kusimi í bɔ ile bii Zuifu ɲa à ya ce kutɔtɔɔ si bei í ne dɔɔnɛ. ɲɔi í dede ku cio tia. ¹⁷ɲɔi à náa tia iyi Ezai waliuu í kɔ. Si bei wa fɔu ɲɔi í ká si kuko gɔ iyi wa ni,

¹⁸Hunderi Aɔ Lafɛɛ í wa sim. Í cicaam n sisiaɔ ilu are ɲa laabaau jiidau.

Í bem n koo n sɔ inei piisɔɔ ɲa n ni aa jɔ ɲa a ne

Nɔ n sɔ feɛju ɲa n ni aa ye ilu má, Nɔ n jɔ ine ɲa iyi ine ɲa à waa taa gbugbā a ne ara ɲa.

¹⁹Nɔ n sisia ine ɲa n ni awaatii didɔi Lafɛɛ í to wa.

²⁰ɲɔi Jesu í ka tiau má í sindoa woo ce iceu nɔ í buba. ɲɔi ine ɲa iyi à tɔtɔ be fei à kásie iju. ²¹ɲɔi í sinti idee ku sɔ ɲa í ni, nnyii kukɔi idei Ilaaɔ iyi ì gbo nseiu ɲa í kɔ.

²²ɲɔi aɲa fei à waa jeaa seeda jiiida, nɔ biti í mu ɲa do ide didɔ iyi wa fita hai si gelɛɛu. À ni, kù je amai Zozefuu mbe ya. ²³Nɔ Jesu í sɔ ɲa í ni, kù ne sika aa kpaam mɔndau ihɛ í ni ɲa, awɔ lokotoro, faaba arae. Ce ilue ihɛ mii ɲa iyi à gbo ì ce Kaperanumu fei. ²⁴Amma an sɔ ɲe, walii káma kù wee iyi í ya ne beere si ilui ɲɲu takae. ²⁵Ì mà sáa sáa ɲa iyi ari nla gɔ í ce si ileu fei si waatii Elii walii nlau. Ijì kù rɔ si afei adɔ meeta do cukpa

meefa, ma irei. Waati beɛbe inaabo jaaɔ nkɔi í wa si ilei Izireli. ²⁶Do ɲɲu fei, Ilaaɔ kù be Elii walii nlau bi káma ɲa bii kù je bi jaaɔ gɔ í wa Sareputa si ilei Sidɔɔ ^{††}. ²⁷Nɔ dinte nkɔ mɔi í wee wo si ilei Izireli si waatii Elizée waliuu. Do ɲɲu fei, kù jɔ gɔgɔ ɲa gɔ ku ba iri, bii kù je Naama inei ilei Siriu.

²⁸Iyi Jesu í fɔ beɛbe í tã ɲɔi idɔi ine ɲa iyi à wa ile bii à ya ce kutɔtɔɔ be fei í kɔ. ²⁹ɲɔi à dede à lelee hai inɔ iluu à bɔɔ hee si antai iri kuta si bii à ma ilu ɲa ku ba a taleɛ wa ile. ³⁰Amma í lɔ anini ɲa be í neɛ.

Jesu í lele inei inɔkoi ine gɔ

(Cɔ Maaku 1:21-18)

³¹Nɔ Jesu í bɔ Kaperanumu, ilui Galilee gɔ nɔ wa kɔ ine ɲa si cioi idei Ilaaɔ si aɲi kusimi. ³²Wa kɔ ɲa si cio do yiiko. ɲɲui í jɔ ideu í tosi ɲa. ³³Wee mɔkɔ gɔ í wa ile bii Zuifu ɲa à ya ce kutɔtɔɔ be í ne inei inɔkɔ, ɲɔi í dɔ anu hee lele í ni, ³⁴mii í wa si gámei awae ɲa awɔ Jesu inei Nazareti. Ì naa ku kpa wai? Ñ mà ine iyi ì je. Awɔi ì je ine kumá iyi Ilaaɔ í be wa. ³⁵ɲɔi Jesu í la sie í ni, koko, fita hai si mɔkɔ. ɲɔi inei inɔkɔu í ta mɔkɔu ile si anini ɲa, nɔ í fita sie, kù mee. ³⁶ɲɔi aɲa fei à biti, à bee nje aɲa duusɔɔ à waa ni, ide dimi yoomai ihɛ. Mɔkɔu wee wa sɔ inei inɔkɔ ɲa ide do yiiko do gbugbā nɔ à waa fita. ³⁷ɲɔi irie í fangaa si ileekoi iluu fei.

Jesu í jɔ bɔɔ nkɔ í ba iri

(Cɔ Matie 8:14-17; Maaku 1:29-34)

³⁸ɲɔi Jesu í fita hai ile bii à ya ce kutɔtɔɔ, nɔ í bɔ kpasɛi Simɔɔ. Wee iyei aboi Simɔɔu wa ce bɔɔi ara gbāa nɔ nɔ. ɲɔi à tɔɔe ku jɔ ku ba iri. ³⁹ɲɔi í kɔmba si abou í la si ara gbāau nɔ í nya. Nɔ abou í dede gbakā í yaɛ ɲa.

^{††}4:26 *Sareputa si ilei Sidɔɔ* Sareputa do Sidɔɔ fei irii ilu ɲai, amma bii à waa fɔ idei ilu ɲa iyi à wa kɔkɔi Sidɔɔ, si ilei Sidɔɔi à ya ni à wa.

⁴⁰ Alei ajoy nju iyi inunu í lo, njoy ine nja iyi ine nja nja à waa ce bõo dimi ikā ikā fei à wasi ku naaò nja wa bi tee. No í lesi aña fei awo í jò à ba iri. ⁴¹ Inei inooko nja mo à fita hai si ine nkpo, à dõdõ anu à waa ni, awoi ì je Amai Ilaaõ. Amma Jesu í la si nja no wa ganji nja ide ku fo domi à mà iyi njuu ine iyi Ilaaõ í cicai.

Jesu wa waazo ilei Zudee

(Cõ Maaku 1:35-39)

⁴² Iyi iju í má njoy Jesu í fita hai ino ilu í bo gbabua. Njoy zamaa nkpo nkpo go wa dedee. Iyi à to bi tee njoy à tõe suuru ku maà ne ku jò aña. ⁴³ Amma í sõ nja í ni, kù ne bei an ce iyi n kù waazo laabaau jiidai bommai Ilaaõ si ilu mmu nja má, domi na njui à bem wa. ⁴⁴ Iyi í fo beebe í tã no í koo í dabii wa ce waazo ile bii Zuifu nja à ya ce kutotõ nja ilei Zudee.

Jesu wa kpe mawõ sintee nja

(Cõ Matie 4:18-22; Maaku 1:16-20)

5 Ajoy nju go Jesu wa leeki kãkõi tenku iyi à ya kpe Genesareti, no zamaa nla go wa mantee ku ba a gbo idei Ilaaõ. ² No í ye akõi inyi minji itii tenkuu be. Amma sãkõ nja à fita à waa wie taao nja nja. ³ No Jesu í lo ino akõi inyi akã. Akõi inyi iyi í lo siu ine nju ti Simwõ. No í kpe Simwõ í tõe í ni ku na ku sekeeò akõu hai itii inyi keeke. Njoy í buba si ino akõu, wa kõ zamaau si cio.

⁴ Iyi í fo idee í tã no í sõ Simwõ í ni, bõd akõu si bua, no í le taao nje nja si inyi i mu cõe nja. ⁵ Njoy Simwõ í sõwõ í ni, Meetu, à ce ice do idũ fei a kù mu ngõgo. Amma si bei awoi ì fo, an dasi taao nja ino inyi.

⁶ Njoy à dasi taao nja nja ino inyi. Iyi à dasi njoy à mu cõe bututu hee taao nja nja à waa bi a ga. ⁷ No à kpe kpaasi nja nja iyi à wa si akõ minjisiau do awõ a naa a sobi nja. Iyi aña mo à naa no akõ minjiu fei í kõ do cõe hee wa bi ku mi. ⁸ Iyi Simwõ Piee í ye mii nõu í ce beebe njoy í koo í gule si wajui Jesu í ni, Lafëe,

tekee hai bi tom, domi amuu ilu dulum nii. ⁹ Í fo beebe si na iyi í jò njo í muu, nju do kpaasie nja fei na cõe nkpo nkpo iyi à muu. ¹⁰ Beebe mo njo í mu kpaasi minjie nja, Zaaki do Zãa amai Zebedee nja. Amma Jesu í sõ Simwõ í ni, maà jò njo ku mu. Bebei ine nja iyi aa toom nja aa ya maa dede. ¹¹ Njoy à bõd akõi inyi ice no à jò fei ndee à waa too Jesu.

Jesu í jò dinte go í ba iri

(Cõ Matie 8:1-4; Maaku 1:40-45)

¹² Si anyii nju Jesu í wa si ilu go be, no mawõ go í naa bi tee. Mawõ wa ce bõwõ dinte jiidai. Iyi í ye Jesu njoy í naa í seebata si wajue í tõe suuru í ni, Lafëe, bii ì bi, aa yãkõ i jò n ba iri n je ine iyi í má. ¹³ Njoy Jesu í yõ awõe í luu no í ni, ñ bi. Ba iri no í je ine kumá. Be gbakã bõwõ dinte í nya. ¹⁴ Njoy Jesu í sõwõ í ni ku maà sõwõ ine kãma ideu be, amma koo nyisi arae bi woo weei Ilaaõu. No í ni ku ce kuwee iyi Moizi í jileu. Kuwee bei á nyisi ine nja iyi ì je ine iyi í má bebei. ¹⁵ Do nju fei, irie í fangaa wa kõwõ, no zamaa nkpo nkpo í ya maa tõtõ bi tee ku ba a gbo idee no ku ba a ba iri si bõwõ nja nja. ¹⁶ Amma Jesu í ya bo gbabuai nju akã koo ce kutõ.

Jesu í jò weege go í ba iri

(Cõ Matie 9:1-8; Maaku 2:1-12)

¹⁷ Ajoy nju go Jesu wa kõ ine nja si cio. Wee Farisi do woo kõ ine nja si wooda go nja à waa buba be. À naai hai Zeruzalemu do hai ilu nja iyi à wa ilei Zudee do ilei Galilee fei. No ine nja à waa ye gbugbã Lafëe Jesu waati iyi í jò bõwõ nja à waa ba iriu. ¹⁸ Njoy ine go nja mo à naa be à waa so weege go wa si makee. No à waa dede bei aa ce a lõde ile a koo a jilõwõ si wajui Jesu. ¹⁹ Amma a kù ba do bii aa lõde na irii zamaau, njoy à koo à gũ antai ileu, à luu no à kitaae do makeeu si aninii zamaau si wajui Jesu. ²⁰ Iyi Jesu í ye naane nja njoy

í s̄ w̄eeḡeu í ni, m̄k̄w̄oyi, ñ kpa idei dulum dee. ²¹ Woo k̄w̄ in̄e ña si wooda do Farisi ña à wasi ku bee ara ña ide à waa ni, yooi in̄eue ih̄e í je iyi wa bu Ilaā. Yooi á ȳk̄w̄ ku kpa idei dulum dii in̄e ḡo bii k̄w̄ je Ilaā ñ̄ju ak̄a. ²² Amma Jesu í mà lasabui id̄o ñ̄ja, ñ̄j̄i í bee ña í ni, na mii í j̄ò ì waa ce dimii lasabu beebe si id̄o ñ̄je ña. ²³ Yoomai í faala í re, in̄e ku s̄w̄ in̄e ḡo ku ni ñ̄ kpa idei dulum dee, walak̄o ku ni ku dede ku ne. ²⁴ Amma ñ̄ bi i mà ña iyi amu Amai Amane ñ̄ ne gbugb̄a n kpa idei dulum dii in̄e ña si andunya.

Iyi í f̄o beebe í t̄a ñ̄j̄i í s̄w̄ w̄eeḡeu í ni, dede i so makeēe i b̄o kpas̄e. ²⁵ ñ̄j̄i gbak̄a w̄eeḡeu í dede si waju ñ̄ja, í so makeēe iyi wa s̄w̄ siu, n̄o wa ne kpas̄e wa saabuð Ilaā. ²⁶ ñ̄j̄i aña fei à bit̄i à waa saabu Ilaā. Njo í bei wa mu ña à waa ni, à ye mii maamaake nnyi.

Jesu í kpe Levi

(C̄o Matie 9:9-13; Maaku 2:13-17)

²⁷ Si anyii ñ̄ju, Jesu í fita wa ne si in̄o ilu. N̄o í ye woo gba fiái lempoo ḡo à ya kpoo Levi, wa buba ile bi ku ce ic̄ēe, n̄o Jesu í s̄w̄ í ni, toom wa. ²⁸ ñ̄j̄i Levi í dede, í j̄ò mii nd̄ēe fei í tooe.

²⁹ Si anyie, í cea Jesu jingau nla ḡo si kpas̄ēe. Woo gba fiái lempoo bututu do in̄e ḡo ña m̄o à waa ba ña ku je. ³⁰ Wee Farisi ḡo ña à wa be do Farisi mmu ḡo ña iyi à je woo k̄w̄ in̄e ña si wooda ña. Añai à waa gbagba si m̄oc̄oi Jesu ñau à waa ni, na mii í ce ì je ì waa m̄o ña do woo gba fiái lempoo do in̄e laal̄o ña. ³¹ Iyi Jesu í gb̄o beebe ñ̄j̄i í je ñ̄ja í ni, ilu baani ña a k̄w̄ ne bukaatai ilu iw̄o bii k̄w̄ je b̄w̄o ña. ³² Beebe m̄oi n k̄w̄ naa ku kpe in̄e dee dee ña, amma ilu dulum ñ̄jai ñ̄ naa ku kpe a kpaasi id̄o ñ̄ja.

Jesu wa f̄o ideí anu ku d̄i

(C̄o Matie 9:14-17; Maaku 2:18-22)

³³ ñ̄j̄i in̄e ñau à bee Jesu má à ni, beirei í ce m̄oc̄oi Z̄aa woo dasi inyi do

ti Farisi ña à ya d̄i anu a maa ceð kut̄w̄, n̄o wee m̄oc̄ēe ña a ci ya d̄i anu. À ya maa jei n̄o a maa m̄o. ³⁴ ñ̄j̄i Jesu í bee ña í ni, aa ȳk̄w̄ i j̄ò kpaasii m̄ok̄o tit̄o ña à d̄i anu si waati iyi m̄ok̄o tit̄o í wa in̄o ñ̄ja? ³⁵ Amma āj̄o wa naa iyi aa nya m̄ok̄o tit̄o hai si in̄o ñ̄ja. Waati beebeí aa d̄i anu. ³⁶ ñ̄j̄i í kpa ñ̄ja m̄onda ḡo í ni, a ci ya ga ib̄o tit̄o a s̄ò ib̄o ngbo. Bii ì ce beebe, ì beje ib̄o tit̄o mbe n̄o jāe tit̄o á weeí ik̄a kaa ce si ib̄o ngbou. ³⁷ In̄e ḡo ci ya n̄o k̄w̄ dasi v̄ēe tit̄o iyi wa gba si b̄oḡo bata ngbo ña. Bii í ce beebe, v̄ēu á j̄ò b̄oḡo ñau ku ga, v̄ēu ku nik̄a n̄o b̄oḡo ñau ku beje. ³⁸ Amma à ya dasi v̄ēe tit̄o si b̄oḡo tit̄o ña. ³⁹ N̄o in̄e ḡo k̄w̄ wee iyi á m̄o v̄ēe nwo n̄o ku bi v̄ēe tit̄o má, domi á ni nwou í cea ñ̄ju.

Jesu wa f̄o ideí āj̄oi kus̄imi

(C̄o Matie 12:1-8; Maaku 2:23-28)

6 Si āj̄oi kus̄imi ḡo Jesu wa too k̄w̄oi ile ḡo, ñ̄j̄i m̄oc̄ēe ña à w̄o amaāje iyi à gb̄ē si ileu à nunu ījue si aw̄o à waa ñ̄o. ² ñ̄j̄i Farisi ḡo ña à bee ña à ni, na mii í j̄ò ì waa ce mii iyi a k̄w̄ ne kp̄aai ku ce si āj̄oi kus̄imi. ³ ñ̄j̄i Jesu í bee ña í ni, i k̄w̄ cio mii iyi Davidi í ce, ñ̄ju do in̄e ña, si waati iyi ari wa kpa ñau? ⁴ Í lo kpas̄ēi Ilaā n̄o í so p̄ēe iyi à j̄ilēa Ilaā í je, ñ̄ju do in̄e ña. Wee à ganji in̄e fei ku je p̄ēu be bii k̄w̄ je woo weeí Ilaā ña aña ak̄a. ⁵ N̄o Jesu í s̄w̄ ña má í ni, amu Amai Amane, amui ñ̄ je in̄e ngboi āj̄oi kus̄imi.

Ine iyi aw̄o ak̄ēe í ku

(C̄o Matie 12:9-14; Maaku 3:1-6)

⁶ Si āj̄oi kus̄imi mmu ḡo, Jesu í lo ile bii Zuifu ña à ya ce kut̄w̄t̄w̄o n̄o í wasi ku cea in̄e ña cioi ideí Ilaā. Wee m̄ok̄o ḡo í wa be, aw̄o n̄jēe í ku í gb̄e. ⁷ Woo k̄w̄ in̄e ña si wooda do Farisi ña à k̄asi Jesu iju, à waa c̄o mà á j̄ò in̄eue ku ba iri si āj̄oi kus̄imi. À waa c̄o domi à waa bi a ye taaleeí. ⁸ Amma Jesu í mà lasabu

nɲa, ɲɔi í sɔ̄ mɔ̄kɔ̄ iyi awɔ̄e í kuu í ni, dede i leekí si anini ɲa be. Nɔ̄ í dede í leekí. ⁹Nɔ̄ Jesu í ni, ñ wa n bee ɲei, si aɲɔi kusími, í sīa amane ku ce jiiida de mà laalɔ̄, ku faaba amane de, mà ku kpāa. ¹⁰ɲɔi í cɔ̄ aɲa fei í kaako ɲa, nɔ̄ í sɔ̄ mɔ̄kɔ̄u í ni, te awɔ̄e. Iyi í te awɔ̄u ɲɔi í baa dee dee. ¹¹ɲɔi idɔ̄ ɲa í kɔ̄, nɔ̄ à waa busi nɲe bei aa cea Jesu.

Jesu í cica woo be maateeeji ɲau

(Cɔ̄ Matie 10:1-4; Maaku 3:13-19)

¹²Waati bæbe Jesu í koo í gū iri kuta gɔ̄ ku ce kutɔ̄. Nɔ̄ idūu fei í wasi ku ce kutɔ̄. ¹³Iyi iju í má í tɔ̄tɔ̄ mɔ̄cɔ̄e ɲa nɔ̄ í cica amane maateeeji si inɔ̄ ɲa, í sɔ̄ ɲa woo be ɲa. ¹⁴Iri ɲa wee, Simɔ̄ɔ̄ iyi í sɔ̄ Píeɛ, do Anderee ifɔ̄e, do Zaaki do Zāa do Filipu do Baatelemi ¹⁵do Matie do Tomaa do Zaaki amai Aliffee, do Simɔ̄ɔ̄ inei igbei Zelɔ̄tu [¶], ¹⁶do Zudasi amai Zaaki, do Zudasi Isikariɔ̄ti iyi á na ku zambaɛu.

Didɔ̄ do ijuukpā

(Cɔ̄ Matie 4:23-25; 5:1-12)

¹⁷Waati iyi Jesu í cica woo be maateeeji ɲau í tã ɲɔi aɲaɔ̄ ɲa à kita wa à waa leekí si ile ku munga anu gɔ̄. Tengi bei mɔ̄cɔ̄ nkɔ̄cɔ̄e ɲau à wa do zamaa nla gɔ̄. Ine ɲau à naai hai ilei Zudee fei do Zeruzalemu ilu nlaɛ, do hai Tii do Sidɔ̄ɔ̄, ilu ɲa iyi à wa ikpa bi inyi dūdū. ¹⁸À naa bi tɛeí ku ba a gbɔ̄ ideɛ nɔ̄ a ba iri si bɔ̄ɔ̄ ɲa. Ine ɲa iyi inei inɔ̄kɔ̄ ɲa à sinda iri ɲa à ba iri. ¹⁹ɲɔi ine ɲau fei à waa de ku luu, domi gbugbā nla nla í ya fita sie nɔ̄ ku jɔ̄ aɲa fei a ba iri.

²⁰ɲɔi Jesu í cɔ̄ mɔ̄cɔ̄e ɲau í ni, Ilu inɔ̄ didɔ̄ ɲai ɲe ilu are ɲa, domi ɲei ì je inei bommai Ilaaɔ̄ ɲa.

²¹Ilu inɔ̄ didɔ̄ ɲai ɲe iyi ari wa kpa si nsei domi Ilaaɔ̄ á jɔ̄ i yo ɲa.

Ilu inɔ̄ didɔ̄ ɲai ɲe iyi ì waa kpata si nsei, domi aa na i nyaanyi ɲa.

²²ɲe ilu inɔ̄ didɔ̄ ɲai bii ine ɲa à cé ɲe, nɔ̄ à lele ɲe hai inɔ̄ ɲa, nɔ̄ à waa bu ɲe, nɔ̄ à waa sɔ̄ ɲe iri laalɔ̄ na irii amu Amai Amane. ²³Aɲɔ̄ ɲɲu, i jɔ̄ inɔ̄ ɲe ku dɔ̄, i fo i dingaa do inɔ̄ didɔ̄, domi riba iyi à jile ɲe lelei Aɔ̄ í la. Ine ɲau be, bæbeí mɔi bala ɲa ɲa à cea walii ɲau wo.

²⁴Amma inɔ̄ kufɔi á je ti ɲe ilu fia ɲa, domi ì ba inɔ̄ ɲe í tū tã ɲa.

²⁵Inɔ̄ kufɔi á je ti ɲe iyi ì wa si ayo si nsei, domi ari á na ku kpa ɲe.

Inɔ̄ kufɔi á je ti ɲe iyi ì waa nyaanyi si nsei, domi aa na i kpata i maa cā kpokpo ɲa.

²⁶ɲe ilu inɔ̄ kufɔi ɲai bii ine fei wa saabu ɲe domi bæbeí bala ɲe ɲa à cea walii ilu ibo ɲau wo.

I bi mbɛɛ ɲe ɲa

(Cɔ̄ Matie 5:38-48; 7:12a)

²⁷Amma ɲe iyi ì sotí ì waa gbɔ̄ idem ɲa, ñ wa n sɔ̄ ɲei, i ya bi mbɛɛ ɲe ɲa, nɔ̄ ine ɲa iyi à cé ɲe i ya ce ɲa jiiida ɲa. ²⁸I weea ine ɲa iyi à waa ce ikpe ɲe, nɔ̄ i ya cea ine ɲa iyi à waa ce ɲe laalɔ̄ kutɔ̄ ɲa. ²⁹Bii ine gɔ̄ í sambalae, toa kekele akāe má. Ine iyi í gba ibɔ̄ kumbooe, maà ti i kɔ̄ ku so danzigie má. ³⁰Bii ine gɔ̄ í tɔ̄e mii gɔ̄, muua. Bii ine gɔ̄ í so mii ndee ɲɔi, maà ti i beee má. ³¹Dimi iyi ì bi ine ɲa a ce ɲe, ɲe mɔ̄ i ce ɲa dimi ɲɲu.

³²Bii ine ɲa iyi à bi ɲe aɲa akāi ɲe mɔ̄ ì bi ɲa, saabu yoomai ì ne ɲa. Baa woo ce laalɔ̄ ɲa taka ɲa à ya bi kpaasi ɲa ɲa. ³³Bii ine ɲa iyi à waa ce ɲe jiiida, aɲai ɲe mɔ̄ ì waa sāa gbese, saabu yoomai ì ne ɲa. Baa woo ce laalɔ̄ ɲa taka ɲa à ya ce bæbe. ³⁴Bii ì waa wēa ine ɲa ngɔ̄gɔ̄ na iyi í jɔ̄ ì waa tamaa aa na a sã ɲe, to, saabu yoomai ì ne ɲa. Baa woo ce laalɔ̄ ɲa taka ɲa à ya wēa ɲe

---

[¶]6:15 *igbei Zelɔ̄tu* inei igbei Zelɔ̄tu ɲai à waa jabu ku ba Zuifu ɲa a ne ara ɲa hai si awɔi inei Romu ɲa.

nɔ a sã. ³⁵ Amma i bi mbɛɛ nɛɛ ɲa, i ce nɲa jiiɗa ɲa, i ya wɛ ɲa i maà cɔ kpāai ku sã ɲa. Bii ì waa ce bɛɛbɛ ɲa, riba nɛɛ á la nɔ aa jɛ amai Ilaaɗ ɲa, nɲu iyi kù ne saa, domi nɲu takae wa nyisi amane gudulu ɲa do amane laalɔ ɲa didɔɛ. ³⁶ I jò i ne araarei ine ɲa bei Baa nɛɛ mɔ í ne.

Maà kiiti kpaasie

(Cɔ *Matie 7:1-5*)

³⁷ Jesu í sɔ ɲa má í ni, i maà ya kiiti ine ɲa, nɔ Ilaaɗ mɔ kaa kiiti nɛɛ. I maà ya ye taalei ine ɲa nɔ Ilaaɗ mɔ kaa ye taale nɛɛ. I ya kpa ideɛ kurarai nɛɛ ɲa nɔ Ilaaɗ mɔ á kpa ideɛ kurarai ine mɔ. ³⁸ I ya mua nɛɛ ɲa nɔ Ilaaɗ mɔ á mu nɛɛ. Si gūa nla nlai á ce nɛɛ amua. Á yagae ku kitigbae ku kɔ hee andɛɛ, nɔ ku cuu nɛɛ si bɔɔɔ. Ntɔ ntɔ gūa iyi ì wāaɗ kpaasi ɲa, nɲui Ilaaɗ mɔ á wā nɛɛ do.

³⁹ Nɔ í kpa ɲa mɔnda gɔ í ni, fɛɛju á yɔkɔ ku mua fɛɛju akpa? Bii fɛɛju ɲa à waa mua nɛɛ akpa aɲa minji fei a kaa dasi isa? ⁴⁰ Woo kɔkɔ ice ci ya re ine ngboe. Amma ine fei, waati iyi í mà mii iyi ine ngboe í nyisie, nɲu mɔ í ya yei bei ine ngbou.

⁴¹ Na mii í ce ì waa ye fɔfɔ keeke iyi í wa si ijui kpaasie nɔ i kù ye jii ite iyi í wa si titɛɛ. ⁴² Beirei aa ce i ni, kpaasi, jò n nyae fɔfɔ si ijue, nɔ awɔ i kù waa ye jii ite iyi í wa si titɛɛ. Awɔ ilu muafitii, jò i tako i nya jii ite iyi í wa si ijueu titā ku ba i ye ilu sāa sāa, i bei i nya fɔfɔ iyi í wa si ijui kpaasie.

À ya mà jiiɗi hai si isoe

(Cɔ *Matie 7:16-20; 12:33-35*)

⁴³ ɲɔi Jesu í sɔ ɲa má í ni, jii jiiɗa kaa so iso laalɔ. Bɛɛbɛ mɔi jii laalɔ kaa so iso jiiɗa. ⁴⁴ Ntɔ ntɔ jii fei hai si isoɛi à ya màa. A ci ya ka figi si agū, bɛɛbɛ mɔi a ci ya ka rezɛɛ si agū fūfū, mà irei. ⁴⁵ Amane jiiɗa í ya nya jiiɗa wai hai si mii jiiɗa iyi wa singa si idɔɛ. Amane laalɔ mɔ í

ya nya laalɔ wai hai si mii laalɔ iyi wa singa si idɔɛ, domi mii iyi wa kɔ si idɔi amane, nɲui gelee í ya fɔ.

Woo ma ile minji gɔ ɲa

(Cɔ *Matie 7:24-27*)

⁴⁶ Nɔ Jesu í sɔ ɲa má í ni, na mii í ce ì ya maa kpem Lafɛɛ, Lafɛɛ, nɔ i ci ya cɛɗ ide iyi ì sɔ nɛɛ ice ɲa. ⁴⁷ Ine iyi í naa bi tom fei nɔ wa gbɔ idem nɔ wa jirimae, an nyisi nɛɛ ine iyi lafɛɛ í jɔ. ⁴⁸ Í jɔ mɔkɔ gɔ iyi wa ma ile. Mɔkɔu í tu isa titā í jii hee í koo í kāsɔi kuta í bei í nɔɔ icui ileu. Si anyie ɲɔi ijii í na í rɔ nɔ ido í kɔ wa nikā, wa cā ileu, amma kù yɔkɔ ku kekeɛ domi kumae í sīa. ⁴⁹ Amma ine iyi í gbɔ idem nɔ kù waa jirimae, í yei bei mɔkɔ gɔ iyi í ma ile nɔ kù nɔɔ icue do kuta. ɲɔi ido í na í kɔ í nikā wa cā ileu nɔ gbakā í cuku í lege fei.

Jesu í jò amaacei sooge ine ngbo gɔ í ba iri

(Cɔ *Matie 8:5-13*)

7 Iyi Jesu í sɔ ɲa ideu fei í tā, ɲɔi í bɔ Kaperanumu. ² Wee ine ngboi sooge gɔ í wa be. Soogeu í ne amaaceɛ, nɔ í buui jiiɗa jiiɗa. Amaaceui wa ce bɔɔ hee wa bi ku ku. ³ ɲɔi soogeu í gbɔ baauɗi Jesu, nɔ í be ine ngboi Zuifu gɔ ɲa bi tɛɛ a koo a tɔɔɛ ku na ku faaba amaacei nɲu. ⁴ ɲɔi ine ɲau à koo. Iyi à to bi Jesu, ɲɔi à tɔɔɛ suuru ntɔ ntɔ à ni mɔkɔu í to i sobie ⁵ domi í bi dimi nwa. Nɲui í nɔ í ma nwa ile bii à ya ka ce kutɔtɔɔu be.

⁶ Nɔ aɲaɗ Jesu ɲa à dasi kpāa à waa ne. Iyi à maai kpasɛu ɲɔi soogeu í be kpaasie gɔ ɲa a koo a sɔɔ a ni, Lafɛɛ, soogeu nɛɛ í ni i maà taabi arae, domi nɲu kù to i lɔ wa kpasɛi nɲu. ⁷ Na nɲui í ce mɔm í yɔɔ iyi nɲu kù to nɲu ku naa bi tɛɛ do arae. Amma í ni i fɔ ide nɲu akā wa, amaacei nɲu á ba iri. ⁸ Nɔ í ni baa nɲu takai nɲu, ideɛ ine ngboi nɲu ɲai nɲu wa gbɔ, nɔ nɲu mɔ í ne sooge ɲa iyi wa gbā. Bii nɲu í sɔ ine akā nɲu

í ni ku bɔ ihɔ, í ya kooi. Bii nɔ́u í nɔ́ í kpe ine gɔ́ nɔ́a í ya naai. Nɔ́ bii nɔ́u í sɔ́ amaacei nɔ́u gɔ́ nɔ́u í ni ku ce iyi ihɛ́ í ya cooi.

⁹Iyi Jesu í gbɔ́ ideu í bití, nɔ́ í sinda í sɔ́ zamaa iyi wa tooɛu í ni, ñ wa n sɔ́ nɛ, baa si inci inei Izireli nɔ́a fei n kù ye ine iyi í yɔ́kɔ́ í dasim naane nla nla bei ineɛu ihɛ́. ¹⁰Iyi Jesu í fɔ́ bɛɛbe í tã nɔ́i ama abe nɔ́u à nyi kpasɛ́, nɔ́ à ba amaaceu í ba baani.

Jesu í jĩ amai jaaɔ́ gɔ́ iyi í ku

¹¹Si anyie nɔ́i Jesu í bɔ́ ilu gɔ́ iyi à ya kpe Nayini. Mɔ́cɛ nɔ́a do zamaa nla gɔ́ wa tooɛ. ¹²Waati iyi í maai si gamboi bindii iluu, í ye à so ikui ama awaasũ gɔ́ à waa bɔ́ ku suu. Ama awaasũu nɔ́u akãi iyee í bí nɔ́ iyeu jaaɔ́i. Inei incɔ́ ilu nkɔ́ nkɔ́i wa too fitii abou. ¹³Iyi Lafɛ́e í ye abou nɔ́i araare í muu, nɔ́ í sɔ́ɔ́ í ni, maà kpata. ¹⁴Nɔ́i í sekee si nɔ́a í lu kpakoi ikuu nɔ́ ine nɔ́a iyi à waa soou à leekí. Nɔ́ Jesu í ni, awɔ́ awaasũ, ñ wa n sɔ́ɛ, dede. ¹⁵Nɔ́ awaasũ iyi í kúu í dede í buba wa fɔ́ ide. Nɔ́ Jesu í sindoa iyee. ¹⁶Nɔ́i nɔ́o í mu aɔ́a fei, nɔ́ à saabu Ilaaɔ́ à waa ni, walii ilu gbugbãi í naa si wa. Nɔ́ à wa ni má, Ilaaɔ́ í naa bi ineɛ nɔ́a ku ba ku sobi nɔ́a.

¹⁷Nɔ́i ideu í fangaa si ilei Zudee do si ileekoe nɔ́a fei.

Ine nɔ́a iyi Zãa woo dasi inyi í be

(Cɔ́ Matie 11:2-19)

¹⁸Nɔ́i mɔ́cɔ́i Zãa nɔ́a à koo à baa ile piisɔ́ be à sisiaa mii nɔ́a be fei. Nɔ́ í kpe amane minji si incɔ́ nɔ́a, ¹⁹í be nɔ́a bi Lafɛ́e a beee a ni, awɔ́i ñ je ine iyi Ilaaɔ́ á na ku be wau? Mà ka degbe ine mmu gɔ́. ²⁰Iyi à to wa bi Jesu, nɔ́i à sɔ́ɔ́ à ni, Zãa woo dasi inyiui í be wa ka naa ka beee ka ni, awɔ́i ñ je ine iyi Ilaaɔ́ á na ku be wau? Mà ka degbe ine mmu gɔ́.

²¹Wee si waati nɔ́u bei, Jesu í jɔ́ bɔ́ɔ́ nkɔ́ do kɔ́ɔ́ nɔ́a à waa ba iri, nɔ́ wa lele

inei incɔ́ko nɔ́a hai si ine gɔ́ nɔ́a, nɔ́ í jɔ́ fɛɛju nkɔ́ í ye ilu má. ²²Nɔ́ í jea ama abe nɔ́a í ni, i koo i sisia Zãa mii iyi ñ ye do iyi ñ gbɔ́ nɔ́a. Fɛɛju nɔ́a à waa ye ilu, woo sukute nɔ́a à waa ne dee dee, dinte nɔ́a à ba iri à je ine kumá, deki nɔ́a à waa gbɔ́ ide, iku nɔ́a à jĩ, nɔ́ à waa waazoa ilu are nɔ́a laabaau jiidau. ²³Ilu incɔ́ didɔ́i ine iyi kaa nyid anyi si naane ku dasie na irim.

²⁴Iyi ama abei Zãa nɔ́a à gbɔ́ bei Jesu í fɔ́, nɔ́i à sinda à ne. Waati iyi à waa ne, nɔ́i Jesu í lɔ́si ku sisia zamaau idei Zãa í ni, mii ñ bɔ́ ku cɔ́ gbabuau nɔ́a. Fɔ́fɔ́ iyi fufu wa yaya? Aawo. ²⁵To, mii ñ bɔ́ ku cɔ́ nɔ́a. Mà mɔ́kɔ́ iyi wa dasi jaaɛ jiidau? Aawo, ine nɔ́a iyi à waa dasi jaaɛi fia nkɔ́ nɔ́ à wa si incɔ́ amani nla nla, aɔ́a à ya wa kabai ilaalu nɔ́a. ²⁶To, mii ñ bɔ́ ku cɔ́ nɔ́a. Mà walii ñ bɔ́ ku cɔ́ nɔ́a. Oo, nɔ́ nɔ́ an sɔ́ nɛ, ineɛu be í re baa walii. ²⁷Zãa kukoi idei Ilaaɔ́ wa fãa tengi bii í ni, Ilaaɔ́ í ni,

Wee, ñ be woo sisi idem wa si wajue iyi á teeseɛ kpãaɛ.

²⁸An sɔ́ nɛ, si incɔ́ ine nɔ́a iyi inaabo nɔ́a à bí fei, kãma nɔ́a kù weɛ iyi í re Zãa. Amma do nɔ́u fei, baa ine iyi í kere í re si bommai Ilaaɔ́ í roo.

²⁹Nɔ́ Jesu í ni má, ine nɔ́a iyi à gbɔ́ idei Zãa fei hee do woo gba fia lempoo nɔ́a fei à jɔ́ Zãa í dasi nɔ́a inyi nɔ́ nɔ́u be wa nyisi iyi à mà iyi Ilaaɔ́ í je dee dee.

³⁰Amma Farisi nɔ́a do woo kɔ́ ine nɔ́a si wooda nɔ́a a kù je Zãa ku dasi nɔ́a inyi. Bɛɛbe moi à kɔ́si mii iyi Ilaaɔ́ í dasi idɔ́ ku ce nɔ́a.

³¹Nɔ́i Jesu í ni, yooi an wãd inei nsei nɔ́a ihɛ́. Yooi à jɔ́. ³²À jɔ́ amu nɔ́a iyi à waa buba bantuma, à sɔ́ nɛ à waa ni, à fã nɛ ye nɔ́ i kù jojo nɔ́a, nɔ́ à kɔ́ nɛ irii iku nɔ́a nɔ́ i kù kpata nɔ́a. ³³Ñ ni bɛɛbei si na iyi í jɔ́ waati iyi Zãa woo dasi inyi í naa, í ya dī anu, ci ya mɔ́ vɛɛ, nɔ́ ñ ni í ne inei incɔ́ko nɔ́a. ³⁴Nɔ́ iyi amu Amai Amanɛ ñ naa, ñ ya n je nɔ́ n maa n mɔ́, nɔ́ í ni nɔ́a ñ bi ije nɔ́ ñ je woo mɔ́ atɛ́ nɔ́

hè jè kpaasii woo gba fiari lempoo ña do ilu dulum ña. ³⁵Do ññu fei, à ye iyi bisii Ilaaḍ í jè dee dee na ice ña iyi wa ce.

Jesu wa jè kpasēi Farisi gɔ

³⁶Farisi gɔ í kpe Jesu ku jè bi tēe ajɔ ññu gɔ. Nɔ Jesu í lɔ ilee í buba wa jè. ³⁷Wee, abo à ta icu gɔ í wa si iluu bē. Iyi í gbɔ à ni Jesu wa jè kpasēi Farisiu, ññi í naaḍ tulare wa si ama caka ku sia gɔ iyi à ce do abatii. ³⁸Abou í naa í wai do anyii Jesu bi isee ña. Wa kpata nɔ cikāajue ña wa tontoo si isee hee í cɔɔ, nɔ wa gbāa do ntoii irie ña, wa cɔɔcɔɔ, í fā sie tulareu. ³⁹Farisi iyi í kpe Jesu ku jēu, iyi í yɔɔ, ññi í fɔ si idēe í ni, mɔkɔu ihē, bii waliiii, á mà dimii inaabo iyi wa luu ihē domi woo ta icui. ⁴⁰Nɔ Jesu í ni, Simɔɔ, hē ne ide gɔ iyi an sōe. Nɔ í ni, fɔ, Mēetu.

⁴¹Ññi Jesu í ni, mɔkɔ gɔ í wēe iyi amane minji wa mu gbeseē. Ine akā wa mu kpekele cīɔ miu, ine akā mɔ ciitaa. ⁴²Nɔ wee a kù ne mii iyi aa sāaḍ, nɔ í cea aña minji fei suuru. To, si aña minjiu, yoo ññai á bi mɔkɔu ku re. ⁴³Nɔ Simɔɔ í jēaa í ni, hē tamaa ine iyi gbeseē í reui. Ññi Jesu í sōɔ í ni, ntɔi ì fɔ.

⁴⁴Iyi í ni bēbe í tā, ññi í sinda si ina-abou nɔ í sō Simɔɔ í ni, ì ye abou ihē? Iyi hē lɔ wa kpasēe i kù muum inyi n wīe kutem, amma abou ihē í cō kutem do cikāajue ña, nɔ í gbāa do ntoii irie ña. ⁴⁵I kù cem fɔɔ do kucɔɔcɔɔ amma abou ihē, hai waati iyi hē lɔ wa, kù jò kutem ku cɔɔcɔɔ. ⁴⁶Nɔ i kù jɔsi irim ikpo, amma abou ihē, í fāsi isem tulare. ⁴⁷Na ññi í jò hē wa n sōe kubi nlaai abou ihē wa nyisi iyi Ilaaḍ í kpa ideii dulum dēe, baa do iyi í kpɔ fei. Amma ine iyi à cea suuru keeke, kubie mɔ keekei. ⁴⁸Ññi í sō abou í ni, à kpa ideii dulum dēe. ⁴⁹Ine ña iyi à waa jē añaḍ ñau, à bee nje ide à waa ni, dimii amane yoomai ihē iyi á yɔkɔ ku kpa ideii dulum dii amane ña. ⁵⁰Nɔ Jesu

í sō abou í ni, naanēeí í faabaē. Koo ne do laakai ku sū.

Inaabo ña iyi à waa too Jesu

8 Si anyii ññu, Jesu í dabii dabii si wangaa ña do si ilēeko ña, wa waaɔ wa sisi laabaau jiidai bommai Ilaaḍ. Nɔ mɔcɔ maateēji ñau à suu ²do inaabo nkɔ gɔ ña. Si inɔi inaabo ñau, gɔgɔ ña à waa ce bōɔ wo, gɔgɔ ña mɔ à ne inei inɔkɔ ña wo, nɔ Jesu í jò aña fei à ba iri. Inaabo ñau wee. Maari iyi à ya kpe inei Madala, ññui Jesu í lelea inei inɔkɔ mēeje ñau, ³do Zoana aboi Cuza, woo mu amanii ilaalu Herodu, do Suzani do inaabo nkɔ gɔ ña ma. Abo ñau à waa sobi ña do amani ñña.

Mɔndai woo gbē

(Cɔ Matie 13:1-9; Maaku 4:1-9)

⁴Hai ilu fei ine ña à wasi ku naa bi Jesu. Si bei zamaa í tɔtɔ ññi í kpa ñña mɔnda.

⁵Si mɔndau í ni, mɔkɔ gɔ í fita wa fā dimi. Si bei wa fā dimiu, ññi gɔgɔ ña à cuku si kpāa, nɔ ine ña à nē si nɔ yei ña à jɔɔ. ⁶Nɔ gɔgɔ ña mɔ à cuku si ile iyi í ne kuta. Iyi í fita gbakā, í gbei, domi mandi kù wa si. ⁷Gɔgɔ ña mɔ à cuku si inɔ agū ña. Ññi agū ñau do dimi jiidau à fita ajɔ, ññi agū ñau à dede à la à bii dimi jiidau. ⁸Gɔgɔ ña mɔ à cuku si ile jiiida, nɔ à fita à la à so iso cīɔ cīɔ.

Iyi Jesu í fɔ bēbe í tā, nɔ í la hee lele í ni, ine iyi í ne itī iyi á gbɔḍ ide, ku gbɔ.

Mii í jò Jesu í ya maa kpa mɔnda

(Cɔ Matie 13:10-17; Maaku 4:10-12)

⁹Nɔ mɔcɔe ña à beee yaasei mɔndau. ¹⁰Ññi í jè ñña í ni, ññei Ilaaḍ í jò ì mà asiii bommae, amma ine ña iyi à gbe à waa sō ññai do mɔnda ña ku ba Baa bii à waa cɔ a maḍ yɔɔ. Nɔ bii à waa gbɔ a kaa mà yaasee.

Yaasei mɔndai woo gbɛ

(Cɔ Matie 13:18-23; Maaku 4:13-20)

¹¹ Yaasei mɔndau wee. Dimiu, idei Ilaaɔi. ¹² Ine gɔ ɲa à yei bei kpāa tengi bii dimiu í cuku. Aɲai à gbɔ ideu, amma Seetam í naa í nyaa hai si idɔ ɲa ku ba a maà dasi naane a ba faaba. ¹³ Ine gɔ ɲa mɔ à yei bei ile kuta. Aɲai à gbɔ ideu nɔ à gbaa do inɔ didɔ. Amma a kù jè kù ce icā si idɔ ɲa. Naane ku dasi ɲa í kpe keeke amma iyi wahala í naa, à nyidò anyi. ¹⁴ Ine gɔ ɲa mɔ à yei bei inya iyi í ne agù ɲau. Aɲai à gbɔ ideu, amma si bei à waa ne, inɔ ku fɔ do amani do didɔi andunya ɲai à bii ideu à kpa, nɔ iso ɲa ɲa kù jīa. ¹⁵ Ine gɔ ɲa mɔ à yei bei ile jiidau. Aɲai à gbɔ ideu nɔ à jilɔɔ si idɔ jiiida hai ne muafiti, nɔ à waa temua hee wa so iso.

Mɔndai fitila

(Cɔ Maaku 4:21-25)

¹⁶ ɲɔi Jesu í sɔ ɲa ma í ni, ine gɔ ci ya ma fitila ku biie do caka, walakɔ ku dasi abe daai. Amma à ya kɔaei lele ku ba ine ɲa iyi à waa lɔ wa fei a ye inya kumá. ¹⁷ Si beɛbe mii iyi wa manji fei á boli, nɔ mii iyi à ce si asii fei á na ku fita gbugbāa.

¹⁸ Na ɲu, i ce laakai ɲa do yaase bei ì waa gbɔd ide ɲa, domi ine iyi í ne, ɲui à ya kɔɔa si. Ine mɔ iyi kù ne, andi iyi wa tamaa siu má à ya gbaai.

Iyei Jesu do ifɛ ɲa

(Cɔ Matie 12:46-50; Maaku 3:31-35)

¹⁹ Iyei Jesu do ifɛ ɲa à naa bi tɛɛ, amma a kù ba a kù to sie na zamaau. ²⁰ Nɔ ine ɲa à sɔɔ à ni, iyee do ifɛ ɲa à waa leekí waduude à waa bi ku yee. ²¹ Amma í je ɲa í ni, ine ɲa iyi à waa gbɔ idei Ilaaɔ nɔ à waa jirimae, aɲai à je iyem walakɔ ifɔm ɲa.

Jesu í leekí fufu si tenku

(Cɔ Matie 8:23-27; Maaku 4:35-41)

²² Aɲo ɲu gɔ Jesu í lɔ akɔi inyi ɲu do mɔcɔe ɲa, nɔ í sɔ ɲa í ni, ka kua tenkuu ka bɔ ice ikpa ihɔ. Nɔ à ne. ²³ Si bei à waa ne, Jesu í sī njoo. ɲɔi fufu nla gɔ í dede si tenkuu, nɔ inyi wa kɔ akɔu. À wa si mbirisi. ²⁴ ɲɔi à sekee si Jesu à jūu à ni, Meetu, Meetu, à waa bɔ nfe ku ce.

ɲɔi Jesu í jī nɔ í la si fufuu do kucāi inyi. Nɔ à dè à coko sɔm sɔm. ²⁵ Nɔ í bee mɔcɔe ɲa í ni, hee iwoi naane iyi ì dasim í wa.

Nɔ njo í mu ɲa à biti, à bee nje à waa ni, dimii amane yoomai ihɛ, iyi wa ba fufu do inyi ide ku fɔ nɔ à waa gbɔ idee.

Jesu í jè ine gɔ iyi í ne inei inɔkɔ í ba iri

(Cɔ Matie 8:28-34; Maaku 5:1-20)

²⁶ Nɔ Jesu do mɔcɔe ɲau à to ice ikpa ihɔ, si ilei inei Zerazee ɲa iyi í wa do wajui ilei Galilee. ²⁷⁻²⁹ ɲɔi à fita hai inɔi akɔi inyi. Iyi à kita ile ɲɔi Jesu í ye mɔkɔ gɔ wa naa ku kɔo. Mɔkɔu inei ilu bei. Wee í bei í ne inei inɔkɔ ɲa. Waati kāma fei à ya maa dede siei. ɲɔi ine ɲa à ya dūu do sese nɔ à dī isɛɛu do iso ku ba a nɔɔ. Amma í ya da kudī ɲauí fei nɔ inei inɔkɔe ɲau à bɔɔe hee si gbabua ɲa. Hai kukpe basii í ya maa weɛ, ci ya buba kpasɛ. Bi ku si iku ɲai í ya wa.

Iyi mɔkɔu í ye Jesu ɲɔi í koo í cuku si wajue í dɔ anu hee lele wa ni, mii í wa aninii awae, Jesu awɔ Amai Ilaaɔ. Ilaaɔ í re fei nɔ ñ wa n tɔɔei, maà wahalam. Wa dɔ beɛbei si na iyi í jè Jesu í ni inei inɔkɔ ɲau a fita sie. ³⁰ Nɔ Jesu í beee í ni, irei irie. Nɔ í jɛaa í ni, Zamaa. Í ni beɛbei si na iyi í jè inei inɔkɔ nkpɔ nkpɔi í ne. ³¹ Nɔ inei inɔkɔe ɲau à waa tɔɔ Jesu suuru ntɔ ntɔ ku maà dasi aɲa si isa nla hai ne kɔɔu.

³² Wee, kuusɔɔ gaa nla gɔ ɲa à wa be à waa je si iri kuta gɔ. Nɔ inei inɔkɔ ɲau à

tɔɔ Jesu ku jɔ̄ aŋa a koo a mu kuusɔɔ ŋau ku ba aŋa a maa wa be. Nɔ́ í yɔ̄ɔda ŋa. ³³Nɔ́ inei inɔ̄ko ŋau à fita hai si mɔ̄kɔ̄, à koo à mu kuusɔɔ ŋau. Nɔ́ kuusɔɔ gaa ŋau à sei hai antai iri kutau à dasi tenku nɔ́ inyiú í je ŋa.

³⁴Ŋɔ̄i woo degbe kuusɔɔ ŋau à ye mii iyi í ce, nɔ́ à sa à koo à waa sisi laabaauí ideu si ilu nlaú do si ileeko ŋa. ³⁵Nɔ́ inɛ ŋa à fita à bɔ̄ ku cɔ̄ mii iyi í ceu. Iyi à to bi Jesu, ŋɔ̄i à ye mɔ̄kɔ̄ iyi inei inɔ̄ko ŋa à fita sieu. Mɔ̄kou í baa si laakae má, nɔ́ wa buba kɔ̄kɔ̄i Jesu í dasi jine ŋa. Ŋɔ̄i njo í mu ŋa. ³⁶Inɛ ŋa iyi ideu í ce iju ŋa à waa sisia inɛ ŋa bei inɛu í ce í ba iri. ³⁷Ŋɔ̄i inei ilei Zerazee ŋa fei à tɔɔ Jesu suuru à ni ku ne hai be, domi njo í mu ŋa nɔ̄ nɔ̄. Nɔ́ Jesu í lɔ̄ akɔ̄i inyiú wa bi ku ne. ³⁸Ŋɔ̄i mɔ̄kɔ̄ iyi inei inɔ̄ko ŋa à fita sieu wa tɔɔ Jesu ku jɔ̄ ŋu ku tooe. Amma Jesu í ni ku sinda ku ³⁹nyi idee, koo sisi mii iyi Ilaaɔ́ í cea fei. Nɔ́ inɛu í ne í koo í wasi ku sisi mii iyi Jesu í cea ŋu fei si iluu fei.

Ama inaaboi Zairusi do inaabo iyi í lu ibɔ̄i Jesu

(Cɔ̄ Matie 9:18-26; Maaku 5:21-43)

⁴⁰Iyi Jesu í baa hai ilei Zerazee nɔ́ zamaa í wasi ku coo fɔ̄ɔ, domi aŋa fei à waa degbeei. ⁴¹Ŋɔ̄i inɛ gɔ́ í naa bi tɛɛ. Lafɛi à ya kpe Zairusi. Inɛ ngboi ile bii Zuifu ŋa à ya ce kutɔ̄ɔɔi. Iyi í ye Jesu, ŋɔ̄i í sɛɛbata si wajue nɔ́ í tɔ̄ɛ ku naa kpasɛi ŋu. ⁴²Wa tɔɔ Jesu ku naa kpasɛi si na iyi í jɔ̄ ama inaabo akā lege lege iyi í ne adɔ̄ maateji, wa bi ku ku. Ŋɔ̄i Jesu wa koo.

Iyi wa koo, nɔ́ zamaa nla nla wa mantee. ⁴³Wee abo gɔ́ mɔ́ í wa be iyi wa ce bɔ̄ɔi awɔ̄ ku mu hai adɔ̄ maateji. Nɔ́ í je fia fei bi lokotoro ŋa, nɔ́ kāma ŋa kù yɔ̄kɔ̄ kù faabae. ⁴⁴Ŋɔ̄i í sekee si Jesu do anyi í koo í lu itii ibɔ̄e. Be gbakā bɔ̄ɔu í tā. ⁴⁵Nɔ́ Jesu í bee í ni, yooi í lum. Ŋɔ̄i aŋa fei à waa jā, ŋɔ̄i Pieɛ í ni, Meetu,

zamaauí í kaakoe wa mantee. ⁴⁶Amma Jesu í ni, n̄ mà iyi inɛ gɔ́ í lum kam kam si na iyi í jɔ̄ gbugbām í ce ice. ⁴⁷Iyi abou í ye iyi Jesu í mà iyi inɛ gɔ́ í luu, ŋɔ̄i í koo í gule si wajue do kuyaya. Nɔ́ í fɔ́ si wajui zamaau mii iyi í ce í jɔ̄ ŋu í lu Jesu, do bei ŋu í ba iri anu akā. ⁴⁸Nɔ́ Jesu í sɔ̄ɔ í ni, abooyi, naaneɛi í faabae, koo ne do laakai ku sū.

⁴⁹Si bei Jesu wa fɔ́ ideu ŋɔ̄i inɛ gɔ́ í naa hai kpasɛi Zairusi inɛ ngbou í sɔ̄ɔ í ni, ama inaaboɛu kù wee, maà bitandi Meetu má. ⁵⁰Iyi Jesu í gbɔ̄ ideu nɔ́ í sɔ̄ Zairusi í ni, maà jɔ̄ zigie ku da, awɔ̄ de dasi naane, á ba iri. ⁵¹⁻⁵³Ŋɔ̄i à dasi kpāa má à waa koo. Iyi í to kpasɛ̄ be, í ba wee, inɛ fei í wasi ku kpata à waa cā kpokpo na irii amau. Nɔ́ Jesu í ni, i maà kpata ŋa, kù ku, wa sī njooi. Ŋɔ̄i à waa yaakoe domi à mà iyi í kui. Ŋɔ̄i Jesu kù je inɛ gɔ́ ku lɔ̄ kpasɛu do ŋu aju bii kù je Pieɛ do Zāa do Zaaki do iyeɔ̄ baai amau. ⁵⁴Iyi í to bi ama inaabou ŋɔ̄i í mu awɔ̄e nɔ́ í fɔ́ ide hee lele í ni, ama mudɛɛ, dede. ⁵⁵Nɔ́ hundee í baa má, nɔ́ í dede tengi be gbakā. Nɔ́ Jesu í sɔ̄ ŋa í ni a na amau ije. ⁵⁶Nɔ́ nyaanee ŋau à biti nɔ̄ nɔ̄, amma Jesu í sɔ̄ ŋa í ni a maà sɔ̄ inɛ gɔ́ mii iyi í ce.

Jesu í be mɔ̄ɔ maateji ŋau

(Cɔ̄ Matie 10:5-15; Maaku 6:7-13)

9 Jesu í kpe mɔ̄ɔ maateji ŋau í tɔ̄ɔɔ ŋa í mu ŋa gbugbā do yiiko a leleɔ̄ inei inɔ̄ko ŋa fei nɔ́ a jɔ̄ bɔ̄ɔ ŋa a ba iri. ²Ŋɔ̄i í be ŋa a koo a waazo ideí bommai Ilaaɔ́ nɔ́ a jɔ̄ bɔ̄ɔ ŋa a ba iri. ³Nɔ́ í sɔ̄ ŋa í ni, i maà so nkāma si iseene nɛu, baa golo hee má je bɔ̄gɔ̄, wala ije, wala fia, nɔ́ i maà so baa ibɔ̄ minjisia. ⁴Kpasɛ̄ bii ì sɔ̄ ŋa, i ya wa be hee i koo i fita hai ilu be ŋa. ⁵Ilu bii à kɔ̄ ku gba ŋe, i fita hai ilu be ŋa nɔ́ i gbugbā ŋa irurui baata nɛ ŋa ku je ŋa seeda iyi kiitii Ilaaɔ́ á naa si ŋa. ⁶Mɔ̄ɔ ŋau à dede à dabii si ileeko ŋau, à waa sisiɔ̄ laabaau jiidau

nɔ à wasi ku jò bɔɔ ɲa à waa ba iri bii fei.

Laakai Herodu í dede

(Cɔ Matie 14:1-12; Maaku 6:14-29)

⁷Wee Herodu ilu ileu, í gbɔ mii iyi Jesu wa ce fei, nɔ laakaie í dede. Kù mà baa bei á lasabu má si na iyi í jò ine gɔ ɲa à waa ni Zāa í jī hai si bale, ⁸ine gɔ ɲa mɔ à ni Elii wallii nlaui í naa má, nɔ ine gɔ ɲa mɔ à ni ine akāi walliii tako ɲauí í jī hai si bale má. ⁹Nɔ Herodu í ni, ñ jò à bu irii Zāa. Debei, ine ihē iyi ñ ya maa n gbɔ baauē iyi wa ce dimii mii ɲau be, yooi. Ʋɔi wa de ku yɔɔ.

Jesu í wò amane dubu miu (5.000)

(Cɔ Matie 14:13-21; Maaku 6:30-44; Zāa 6:1-14)

¹⁰Nɔ mɔɔɔ maateeki ɲa iyi Jesu í tako í be ɲau à baa bi tɛɛ à waa sisiaa mii ɲa iyi aɲa à ce fei. Nɔ Jesu í gbā ɲa ikā í bɔɔ ɲa ikpa kɔkɔi ilu gɔ iyi à ya kpe Besaida. ¹¹Ʋɔi ine ɲa à gbɔ ikpa bii à wa nɔ zamaa nkɔɔ gɔ í hāmɛɛ ɲa be. Nɔ Jesu í gba ɲa wa sɔ ɲa ideí bommai Ilaaɔ, nɔ í jò ine ɲa iyi a kù waa ne baani à ba iri.

¹²Iyi inunu wa lɔ ɲɔi woo be maateeki ɲau à sɛkɛɛ siɛ à sɔɔ à ni, jò ine ɲau à ne inɔ ilu walakɔ ileɛko ɲa à de bii aa sū do mii iyi aa je, domi si gɔɔɔɔɔi à wa ihē. ¹³Ʋɔi Jesu í sɔ ɲa í ni, iɲɛ taka nɲɛ í na ɲa ije a je mɛɛ. Amma à ni, pēɛ iyi à ne kù re ara miu do cēɛ minji. Mà ì bi awa taka nwa kaa ra ije iyi ine fei á jei. ¹⁴Wee si inɔi ine ɲau inemɔkɔ ɲa à to zakai amane dubu miu (5.000). Ʋɔi Jesu í sɔ mɔɔɔɔ ɲau í ni, i jò à buba wua ikā ikā amane ciitaa ciitaa. ¹⁵Nɔ à ce beɛbe à jò aɲa fei à buba. ¹⁶Ʋɔi Jesu í so pēɛ miu do cēɛ minjiu nɔ í wu iju lele í saabu Ilaaɔ nɔ í bububue í na mɔɔɔɔ ɲau a kpēa zamaau. ¹⁷Nɔ aɲa fei à je à yo. Nɔ à ko iyi à je í gbɛu, nɔ í kō kɔlɔ maateeki.

Piɛɛ í ni Jesu í je ine iyi Ilaaɔ í cica

(Cɔ Matie 16:13-19; Maaku 8:27-29)

¹⁸Ajɔ ɲɲu gɔ Jesu do mɔɔɔɔ ɲa à nya ara ɲa ikā nɔ wa ce kutɔɔ. Nɔ í bee ɲa í ni, yooi ine ɲa à ya ni ñ je. ¹⁹Nɔ à jɛaa à ni, ine gɔ ɲa à ya ni awɔu Zāa woo dasi inyii. Ine gɔ ɲa mɔ à ya ni awɔu Elii wallii nlaí takoui. Ine gɔ ɲa mɔ à ya ni awɔu ine akāi walliii tako ɲauí í jī wa hai si bale. ²⁰Ʋɔi í bee ɲa í ni, iɲɛ mɔ ni, yooi ì ni ñ je ɲa. Ʋɔi Piɛɛ í ni, awɔi ì je ine iyi Ilaaɔ í cica.

Jesu wa fɔ ideí ikue do kujīɛ

(Cɔ Matie 16:20-28; Maaku 8:30-9E1)

²¹Ʋɔi Jesu í sɔ mɔɔɔ ɲau do kugaabu í ni a maà na a sɔ ine gɔ. ²²Í sɔ ɲa má í ni, amu Amai Amanɛ, kù ne bei á ce iyi n kù ye ijuukpā ntɔ ntɔ. Ine ngɔɔ ɲa do ine ngɔi woo weei Ilaaɔ ɲa do woo kɔ ine ɲa si wooda ɲa aa kɔsim a kpam, amma an jī hai si bale si ajɔ meetasia. ²³Nɔ í sɔ aɲa fei í ni, ine iyi wa bi ku toom, ku jò idɔɔɔɔɔ nɔ ku so jīi ku gaauɛ ku toom wa. ²⁴Nɔ ine iyi wa bi ku ba kuwɛɛɛ do idɔɔɔɔɔ kaa baa. Amma ine iyi í nyo kuwɛɛɛ na irim, lafēɛi á baa do ntɔ. ²⁵Aranfāani yoomai amane í ne bii í ba amanii andunya fei, nɔ í kua kuwɛɛɛ. ²⁶Nɔ í ni má, ine iyi wa ce anyɔi amu Amai Amanɛ, walakɔ wa ce anyɔi idem, amu mɔ an ce anyɔi lafēɛ waati iyi an nyi wa. Nɔ waati iyi an nyi wa, an nyi wai do amboei Baam do amalekaɛ ɲa ajɔ. ²⁷Ntɔ ntɔ, ine ɲa iyi à wa ihē si nsei, gɔgɔ ɲɲa ɲa aa ye bommai Ilaaɔ wa naa a bei a ku.

Arai Jesu í daana

(Cɔ Matie 17:1-8; Maaku 9:2-8)

²⁸Iyi Jesu í fɔ ideu í tā, iyi í ce zakai ajɔ mɛɛjɔ ɲɔi í kpe Piɛɛ do Zāa do Zaaki à koo à gū antai iri kuta nla gɔ ku ba ku ce kutɔɔ. ²⁹Iyi wa ce kutɔɔ ɲɔi wajue í kpaasi dimi ikā, nɔ jaɛɛ í fūuta pai pai.

30-31 Ɔɔi gbakā Moizi do Elii à faata wa do amboe à waa baa ide ku fɔ. À waa fɔ idei ikue iyi á kú Zeruzalemu ku jɔ̀̀dò andunyau ihē. 32 Wee Piee do kpaasie ɔa à waa siiko ntɔ ntɔ, amma iyi iju ɔa í má à ye amboei Jesu nɔ à ye amane minji ɔa iyi à waa leekí bi tɛeu. 33 Waati iyi ine ɔa à waa jɔ̀̀ Jesu, Piee í sɔ̀̀ í ni, Meetu, á sía ka maa wa ihē. Jɔ̀̀ ka ce ilei acɔ̀̀ mɛeta, aká titee, aká mɔ̀̀ ti Moizi, aká mɔ̀̀ ti Elii. Í ni beebai si na iyi í jɔ̀̀ kù mà mii iyi wa fɔ.

34 Si bei wa fɔ ideu, bukɔ̀̀ í naa í bii ɔa. Iyi mɔ̀̀cɔ̀̀ ɔa à ye bukɔ̀̀cɔ̀̀ wa bii ɔa ɔɔi njo í mu ɔa. 35 Nɔ̀̀ à gbɔ̀̀ ide ku fɔ̀̀ gɔ̀̀ hai si bukɔ̀̀cɔ̀̀ í ni, ine ihēi í je Amam. Nɔ̀̀ui ò cica. I ya gbɔ̀̀ idee ɔa. 36 Si anyii ide ku fɔ̀̀, Jesu ɔ̀̀u akāi à ye be. Ɔɔi si waatiu be mɔ̀̀cɔ̀̀ ɔa a coko a kù sɔ̀̀ ine kāmá mii iyi à ye.

Jesu í faaba ama gɔ̀̀ iyi í ne inei inɔ̀̀ko

(Cɔ̀̀ Matie 17:14-18; Maaku 9:14-27)

37 Iju kumáe iyi à kita wa hai an-tai iri kutau, zamaa nla gɔ̀̀ í naa í ko Jesu. 38 Ɔɔi si inɔ̀̀ zamaa mɔ̀̀cɔ̀̀ gɔ̀̀ í dɔ̀̀ anu hee lele í ni, Meetu, cɔ̀̀ ama in-emɔ̀̀cɔ̀̀ akāu ihēi ò ne. Ñ wa n tɔ̀̀e i faabae 39 domi inei inɔ̀̀ko gɔ̀̀ í ya dede siei. Nɔ̀̀ waati iyi í dede fei, anu akā amau í ya dɔ̀̀ anui. Nɔ̀̀ inei inɔ̀̀kou í ya gbugbāe jiiida, nɔ̀̀ amau í ya maa ce antɔ̀̀ foko ku maa mɛe arae, nɔ̀̀ kufitae í ya gaabu. 40 Ñ tɔ̀̀ mɔ̀̀cɔ̀̀e ɔa a lelea, amma à mɔ̀̀ngɔ̀̀. 41 Ɔɔi Jesu í ni, iɔ̀̀e ine laalɔ̀̀ hai dasi naane ɔa, hee waati yoomai an wa inɔ̀̀ ɔa. Mà hee waati yoomai an maa temuàð ɔa. Ɔɔi í sɔ̀̀ mɔ̀̀cɔ̀̀ í ni, naað amaeu wa ihē. 42 Nɔ̀̀ wa naae wa. Iyi í toe wa kɔ̀̀kɔ̀i Jesu ɔ̀̀u inei inɔ̀̀kou í kekee ile í gbugbāe jiiida. Amma Jesu í fɔ̀̀ si inei inɔ̀̀kou ide do gbugbā ɔ̀̀u í fita nɔ̀̀ amau í ba iri. Nɔ̀̀ Jesu í sindoa baae. 43 Ine ɔa iyi à wa be fei à bitu do bei gbugbāi Ilaaá í la í to.

Jesu í nyi wa fɔ̀̀ idei ikue do kujie má

(Cɔ̀̀ Matie 17:22-23; Maaku 9:30-32)

Si bei ɔa fei à weeð bitu beebe do mii iyi Jesu wa ce fei, ɔ̀̀u Jesu í sɔ̀̀ mɔ̀̀cɔ̀̀e ɔa í ni, 44 iɔ̀̀e, i de ití i gbɔ̀̀ ide iyi ò wa n sɔ̀̀ ɔ̀̀u ihē sāa sāa ɔa. Aa mu amu Amai Amane a daa ine ɔa si awɔ̀̀. 45 Amma mɔ̀̀cɔ̀̀e ɔa a kù gbɔ̀̀ yaasei ideu, domi ideu kù má ɔa titā, ɔ̀̀ui í jɔ̀̀ a kù gbɔ̀̀ yaasee. Nɔ̀̀ wee à waa ce ɔ̀̀ui yaasei ideu ku bee Jesu má.

Yooi í je ine ngbo

(Cɔ̀̀ Matie 18:1-5; Maaku 9:33-37)

46 Ajo ɔ̀̀u gɔ̀̀ mɔ̀̀cɔ̀̀ ɔa à waa ce kakɔ̀̀ ku ba a mà ine iyi í re si inɔ̀̀ ɔa. 47 Wee Jesu í mà lasabui idɔ̀̀ ɔa, ɔ̀̀u í so ama keeke gɔ̀̀ í leekie kɔ̀̀kɔ̀e, 48 nɔ̀̀ í sɔ̀̀ ɔa í ni, ine iyi í gba amau ihē na irim, amu takam nii í gba. Ine mɔ̀̀ iyi í nɔ̀̀ í gbam, ine iyi í bem wai í gba. Ine iyi í kere í re si inɔ̀̀ ɔa, ɔ̀̀ui í re iɔ̀̀e fei.

Ine iyi kù je mbee ɔa ine ɔa

(Cɔ̀̀ Maaku 9:38-40)

49 Ɔɔi Zāa í ni, Meetu, à ye ine gɔ̀̀ í ya maa lele inei inɔ̀̀ko ɔa do irie, nɔ̀̀ à gan-jie, domi kù wa inɔ̀̀ nwa, kù waa tooe. 50 Ɔɔi Jesu í sɔ̀̀ í ni, i maà ganjia ɔa, domi ine iyi kù je mbee ɔa, ine ɔa.

**Ine ɔa à kɔ̀̀ ku gba
Jesu si ilui Samari gɔ̀̀**

51 Wee waati í maai wa si bii Jesu á jɔ̀̀ andunya ku nyi lele má, ɔ̀̀u í dasi idɔ̀̀ mam mam ɔ̀̀u ku bɔ̀̀ Zeruzalemu. 52 Nɔ̀̀ í be ine gɔ̀̀ ɔa a cuaa ku ba a koo a ceaa sɔ̀̀lui bi ku sū. Ɔɔi ine ɔa iyi í be ɔa à to ilui Samari gɔ̀̀, 53 amma inei ilu be ɔa a kù je ku gbaa si na iyi í jɔ̀̀ Zeruzalemuu wa bɔ̀̀. 54 Iyi Zaaki do Zāa à gbɔ̀̀ beebe, ɔ̀̀u à beee à ni, Lafēe, ò bi ka jɔ̀̀ ina ku kita si ɔa wa hai lele ku kpa ɔa? 55 Amma Jesu í sinda í la si ɔa do gbugbā. [Í ni, i kù mà iyi ò waa fɔ̀̀ ɔa

mɔm. ⁵⁶ Amu Amai Amanɛ n kù naa ku kpa amane ɲa, bii kù je n faaba ɲa.]

Nɔ à bɔ ilu mmu ɔɔ má.

Ine ɲa iyi à bi Jesu ku too

(Cɔ Matie 8:19-22)

⁵⁷ Si bei à waa ne ɲɔi ine ɔɔ í naa í sɔ Jesu í ni, an tooɛ bii ì waa bɔ fei. ⁵⁸ ɲɔi Jesu í sɔɔ í ni, ɲa ɲa à ne kolo ɲa, nɔ baa yei ɲa mɔ à ne bi ku sũ. Amma amu Amai Amanɛ n kù ne bii an koo n sũ n sĩmi. ⁵⁹ Nɔ í sɔ ine mmu ɔɔ í ni, toom wa. Amma inɛɛu í ni, jɔ̀ n koo n si baam wa titã. ⁶⁰ ɲɔi Jesu í sɔɔ í ni, jɔ̀ iku ɲa a si iku ɲa ɲa, amma awɔ, koo sisi laabaau jiidai bommai Ilaaɔ bii fei. ⁶¹ Nɔ ine ɔɔ í sɔɔ má í ni, an tooɛ Lafɛɛ, amma jɔ̀ n koo n tɔɔ inem ɲa sukudɔ̀ titã. ⁶² Nɔ Jesu í sɔɔ í ni, ine iyi í lesi awɔɛ si kaakoi kete nɔ í sinda í cɔ anyi, kù jɔ̀ɔ bommai Ilaaɔ.

Jesu í be amane kitaɔ̀ fɛɛwa

10 Si anyii ɲu, Lafɛɛ í cica amane kitaɔ̀ fɛɛwa mmu má, í be ɲa minji minji a cuaa si ilu ɲa fei do bii ɲu takɛ á ne ku bɔ fei. ² Nɔ í sɔ ɲa í ni, amaajɛ iyi í to ku da í kpɔ, amma woo da ɲau a kù kpɔ. Na ɲu, i tɔɔ ilu ikou ku be ine ɲa iyi aa ce iceu wa. ³ I dasi kpãa ɲa, ñ wa n be ɲei bei ama angudã ɲa si inɔi mɛemu kugaabu ɲa. ⁴ I maà so taalili hee má je bɔɔɔ, walakɔ baata, nɔ i maà ya leeki kpãa í maà ce ine ɔɔ fɔɔ ɲa. ⁵ Kpasɛ bii ì lɔ ɲa i tako i sɔ ɲa ɲa í ni, Ilaaɔ ku mu ɲɛ laakai ku sũ. ⁶ Bii ilu laakai ku sũ ɔɔ í wa be, laakai ku sũ ɲɛ á to sie. Bii kù wee mɔi á nyi wa si ɲei. ⁷ Kpasɛ bii à gba ɲeu, kpasɛ bei aa maa wa ɲa, sɔnda do inyi iyi à na ɲɛ fei i ya gba i je ɲa, domi ine kaa máa ce ice iyi kù waa je. I maà ya lɔ kpasɛ do kpasɛ ɲa. ⁸ Ilu iyi ì lɔ fei ɲa bii à gba ɲɛ, ije iyi à na ɲɛ i ya je ɲa. ⁹ I sɔ inei ilu ɲau í ni, bommai Ilaaɔ í maai si ɲɛ. Nɔ bɔɔ ɲa iyi à wa be i jɔ̀ à ba iri ɲa. ¹⁰ Amma ilu bii ì lɔ nɔ a kù gba ɲɛ, i bɔ bantumai iluu

nɔ i ni, ¹¹ wee à waa gbugbã ɲɛ hee do irùrù ilu ɲɛ iyi í wa si kute nwa. Do ɲu fei, i mà ɲa iyi bommai Ilaaɔ í maai wa. ¹² Nɔ Jesu í ni má, an sɔ ɲɛ iyi si ajɔi kiituu, ijuukpãi inei Sodomu ɲa ilu nɔi takou, á tia do ti inei ilu ɲau.

Inei ilu ɲa iyi à kɔ ku dasi Jesu naane

(Cɔ Matie 11:20-24)

¹³ Nɔ Jesu í ni má, inɔ kufɔ nla nɔi á je tu ɲɛ, ɲɛ inei Korazɛɛ ɲa. ɲɛ mɔ inei Besaida ɲa inɔ kufɔ nla nɔi á je tu ɲɛ. Maamaake ɲa iyi à ce si ilu ɲɛ ɲau ihɛ, bii í je si ilui Tii do Sidɔɔi à coo wo, bii í wa inei ilu ɲau aa dĩ saaki a kpataɔ̀ na irii dulum du ɲa nɔ a kpaasi idɔ hai ku kpe. ¹⁴ Na ɲɔi í jɔ̀ ñ wa n sɔ ɲɛ iyi si ajɔi kiituu ijuukpãi inei Tii do Sidɔɔ ɲa á tia tu ɲɛ. ¹⁵ ɲɛ mɔ, inei Kaperanumu ɲa, ì waa tamaa ɲa aa so ɲɛ hee lelei? Aawo, aa keke ɲei hee bi ku wai iku ɲa.

¹⁶ Nɔ í sɔ mɔcɔɛ ɲa í ni, ine iyi í gbɔ ide ɲɛ, idem nii í gbɔ. Ine mɔ iyi í kɔsi ɲɛ, amui í kɔsi. Ine mɔ iyi í nɔ í kɔsim, ine iyi í bem wai í kɔsi.

Kubaai mɔcɔ kitaɔ̀ fɛɛwa ɲau

¹⁷ Mɔcɔ kitaɔ̀ fɛɛwa ɲa iyi Jesu í be ɲau à baa do inɔ didɔ nɔ à ni, Lafɛɛ, hee do inei inɔcɔko ɲa fei à ya jirima wa na irieu. ¹⁸ Nɔ Jesu í sɔ ɲa í ni, ñ ye Seetam wa cuku wa hai lele bei kuɲɔi ijĩ. ¹⁹ Ntɔ ntɔ ñ mu ɲɛ yiiko i teesɔ̀ njo ɲa do cencee ɲa hee do gbugbã iyi Seetam mbɛu í ne fei, nɔ nkãma kaa yɔkɔ ku mɛɛ ɲɛ. ²⁰ Do ɲu fei, i maà jɔ̀ inɔ ɲɛ ku dɔ na iyi í jɔ̀ inei inɔcɔko ɲau à waa jirima ɲɛ, amma i jɔ̀ inɔ ɲɛ ku dɔ si na iyi í jɔ̀ à kɔ iri ɲɛ lelei Aɔ.

Inɔi Jesu í dɔ

(Cɔ Matie 11:25-27; 13:16-17)

²¹ Si waati akãu, inɔi Jesu í dɔ jiiida jiiida do gbugbãi Hundei Ilaaɔ nɔ í ni, Baaba, awɔ iyi ì je Lafɛɛi lele do ile, ñ wa n saabue do iyi ì singaa ilu bisi do

woo mà ña mii ñau ihē nɔ ì nyisi amu ña. Í sīa Baaba, si na iyi í jò bēbeì ì bi.

²² Baam nii í daam mii fei si awɔ. Ine kāmā kù mà amu Amau bii kù je Baau. Nɔ ìne kāmā kù mà Baau bii kù je amu Amau do ìne ña iyi ì bi n nyisi ña.

²³ Ñɔi Jesu í sinda si mɔcɔe ñau í sō ña í ni, ilu inɔ didōi ìne iyi ijue wa ye mii iyi ì waa ye ña. ²⁴ Ntɔ ntɔ an sō ñe, walii do amanlu nkɔ à bi aña a ye mii ña iyi ì waa ye ña, a kù nɔ a kù yɔɔ. À bi aña a gbɔ iyi ì waa gbɔ ña, a kù nɔ a kù gbɔɔ.

Mɔndai ìne jiidai Samari gɔ

²⁵ Ajo ñɔu gɔ woo kɔ ìne ña si wooda gɔ í dede ku cā idɔi Jesu nɔ í ni, Meetu, beirei an ce n baɔ kuwee hai tã. ²⁶ Ñɔi Jesu í beee í ni, mii à kɔ si woodau. Ide mii ì ya cio si. ²⁷ Ñɔi í je í ni, bi Aō Lafēe do idɔe fei, do gbugbāe fei, do lasabue fei, nɔ i bi ìne mmu ña bei ì bi araɛ. ²⁸ Ñɔi Jesu í ni, ide iyi ì je í sīa. Ce bēbe, aa ba kuwee.

²⁹ Amma mɔkɔu wa bi ku na araɛ ntɔ, nɔ í beee í ni, yooi í je ìne mmu. ³⁰ Nɔ Jesu í sō ì ni, mɔkɔ gɔ í kita wa hai Zeruzalemu wa bɔ Zeriko, ñɔi í koo í dasi awɔi ile ña. Ile ñau à coo ile à cāa, nɔ à ne à jò be wa kasām. ³¹ Wee, woo weei llaaɔ gɔ wa too kpāau wa. Iyi í ye mɔkɔu, ñɔi í gbe í lɔ. ³² Bēbe mɔi ìne gɔ si dimii Levi í to inyau. Iyi í yɔɔ nɔ í gbe í lɔ. ³³ Amma ìne Samari gɔ mɔ wa bɔ ilu. Iyi í to be ñɔi í ye mɔkɔu nɔ araare í muu. ³⁴ Nɔ í sekee sie í jɔaa ikpo do atē vēe si agbei kumee ñau nɔ í dūu. Si anyie nɔ í lesie si gbankelēi ñɔu takae í bɔɔe bi ku sɔi ìne njoo ña nɔ í gbɔaa. ³⁵ Iju kumáe, nɔ í so fiaì icei ajo minji, í na ìne ngboi bi ku sɔi ìne njoo ñau, nɔ í ni, gbɔa ìneɛu ihē. Iyi ì je í lesi na irie, an sāae waati iyi an baa. ³⁶ Ñɔi Jesu í ni, si amane meeta ñau be, yoo ñɔi ì tamaa í je kpaasii ìne iyi í dasi awɔi ile ñau. ³⁷ Ñɔi ìneɛu í ni, ìne iyi í ce araareu. Ñɔi Jesu í ni, debeì, awɔ mɔ, koo ce bēbe.

Jesu í bɔ bi Maata do Maari

³⁸ Ajo ñɔu gɔ Jesu do mɔcɔe ñau à waa ne nɔ à to ilu gɔ. Wee ìnaabo gɔ í wa ilu be, à ya kpoo Maata. Ñɔi í gba ña si kpasēe. ³⁹ Abou í ne ifɔe gɔ iyi à ya kpe Maari. Ifɔu wa bubai kɔkɔi Lafēe wa gbɔ ideɛ. ⁴⁰ Amma Maata ñɔu í wasi ku mante araɛ do caka ku teke. Ñɔi í naa í ni, Lafēe, kù jee si ide kāmā iyi ifɔm í jòɔm iceu amu akā? I kaa jò ku naa ku sobim? ⁴¹ Ñɔi Lafēe í jeaa í ni, Maata, Maata, ì waa mante araɛ ì waa weewea na mii nkɔ. ⁴² Amma bukaatai mii akāi amanɛ í ne. Ñɔi Maari nje í cica be, nɔ ìne kāmā kaa gbāa sie má.

Idei kutɔɔ

(Cɔ Matie 6:9-13; 7:7-11)

11 Ajo ñɔu gɔ Jesu wa ce kutɔɔ bii gɔ. Iyi í tã ñɔi mɔcɔ akāe í ni, Lafēe, kɔ wa si bei aa ka ya ce kutɔɔ, bei Zāa í kɔ mɔcɔe ña si. ² Ñɔi Jesu í sō ña í ni, bii ì waa ce kutɔɔ ña í ya ni, Baaba, jò ìne fei ku mà iyi awɔi ì je ìne kumá.

Naa je bommae.

³ Mu nwa ijei ajo fei nwa.

⁴ Kpa ideì dulum du wa, domi awa mɔ à ya ka kpa ideì kurara iyi ìne ña à ce nwa.

Maà ti í jò ka dasi kulele.

⁵ Nɔ í sō ña má í ni, á yɔkɔ ku je nsei ìne gɔ ñe í ba ìne njoo idū laja. Bii kù ne ije iyi á naa, á bɔ bi kpaasieì ku ni, wēem pēe meeta wa, ⁶ domi kpaasim gɔ í naa bi tom hai ilu gɔ. Nɔ wee, n kù ne ngɔgɔ iyi an naa. ⁷ Kpaasieu á yɔkɔ ku jeaà hai inɔ ile ku ni, maà mantem, amu ñ sɔkɔ tã, amu do amam ña fei à waa sū. N kaa n yɔkɔ n dede n nae pēe. ⁸ Ñ wa n sō ñeì, baa bii kù bi ku dede ku náa si na iyi í jò í je kpaasieì, á yɔkɔ ku dede ku naa bukaatai mii iyi í bi fei si na iyi í jò wa mantee. ⁹ Na ñɔu, ñ wa n sō ñeì, í ya tɔɔ ña, aa mu ñe. I ya dede ña aa ba ña. I

ya cā gambo ŋa, aa cī nŋe. ¹⁰Nto nto, ine iyi wa tɔɔ fei, Ilaaɔ á muaa. Ine mɔ iyi wa dede, Ilaaɔ á jɔ ku ba. Ine mɔ iyi í nɔ wa cā gambo, Ilaaɔ á cīaa. ¹¹Yooi í wa si inɔ nŋe ihē iyi [bii amae í tɔɔe pēe á so kuta ku naa. Walakɔ] bii í tɔɔe cēe ku so njo ku naa. ¹²Walakɔ bii í tɔɔe njei ajee á naa cencee? Aawo, kaa ce. ¹³Ŋe iyi ì ya ce laalo ŋa ì mà mii jiida ku na ama nŋe ŋa, mà irei. To, Ilaaɔ Baa nŋe iyi í wa lele kaa ce ku re zaka beebe? Kaa so Hundee ku na ine ŋa iyi à waa tɔɔe?

Jesu í jea ine ŋa iyi à máa ide

(Cɔ *Matie 12:22-30; Maaku 3:22-27*)

¹⁴Si anyii nŋu, à naa Jesu mɔkɔ ɔɔ wa. Mɔkɔu í ne inei inɔkɔ ɔɔ iyi í jɔ í dekī. Nɔ Jesu í lele inei inɔkɔu. Iyi í fita ŋɔi mɔkɔu í lɔsi ide ku fɔ, nɔ zamaa fei í bití. ¹⁵Amma ine ɔɔ ŋa à ni, ine ngboi inei inɔkɔ ŋa iyi à ya kpe Beelizebui í mua Jesu gbugbā wa leleɔ inei inɔkɔ ŋa. ¹⁶Nɔ ine ɔɔ ŋa mɔ à waa bi a cā idɔe a cɔ. Nɔ à sɔɔ à ni ku ce maamaake ku nyisi iyi yiikoe wa naai hai lele. ¹⁷Si bei Jesu í mà lasabu ŋa ŋɔi í ni, bomma iyi ine ŋa à waa ja aŋa duusɔɔ, bommau á na ku kpaɔ bomma nɔ kpasēe ŋa ku cuku. ¹⁸Beebe mɔi bii Seetam wa ja do arae, beirei bommae á ce ku bɔ waju. Ñ ni beebēi si na iyi í jɔ ì waa ni do gbugbāi Beelizebui ñ wa n leleɔ inei inɔkɔ ŋa. ¹⁹Bii do gbugbāi Beelizebuui ñ wa n leleɔ inei inɔkɔ ŋa, to, do gbugbāi yooi mɔɔ nŋe ŋa mɔ à waa leleɔ ŋa. Na ŋɔi í ce aŋa taka ŋa aa nyisi iyi ì rara ŋa. ²⁰Amma bii do gbugbāi Ilaaɔi ñ wa n leleɔ inei inɔkɔ ŋau, nŋu be wa nyisi iyi Ilaaɔ í sinti ku je bommae si anini nŋe.

²¹Bii ilu gbugbā jiida ɔɔ í ne jīnei igū nɔ wa degbe kpasēe, amanie á weei si laakai. ²²Amma bii ilu gbugbā ɔɔ mɔ iyi í roo í naa í jɔɔ igū, nje á ko jīnei igū iyi wa naaneui fei nɔ ku ce ikpēi amaniu mɔ.

²³Ine iyi kù je tom, mbeem nii. Ine iyi kù waa bam ku tɔtɔɔ, wa fangaaei.

Kunyii inei inɔkɔ wa má

(Cɔ *Matie 12:43-45*)

²⁴Ŋɔi Jesu í kpa nŋa mɔndau ihē í ni, bii inei inɔkɔ í fita si ine, í ya maa dabii si gbaa ŋai ku maa de bi ku sīmi. Bii í kua, ŋɔi í ya ni, an nyi inya nwom hai bii ñ fita wai. ²⁵Waati iyi í nyi nɔ í ba ineeu í ye bei ile ngbe iyi à kpā à teesee sāa sāa, ²⁶á koo ku dede kpaasi laalo ŋa iyi à roo wa má bei aŋa meeje, a na a lɔ si ineeu a maa wa be. Waati beebe kuweei takoi ineeu á tia baa ti ankāanyie má.

Inɔ didɔ nto

²⁷Waati iyi Jesu wa fɔ beebe, abo ɔɔ í dɔ anu hai inɔ zamaa í ni, ilu inɔ didɔi ine iyi í so asīe, nɔ ì mɔmɔ amɔe. ²⁸Ŋɔi Jesu í jeaa í ni, í tia í ni ilu inɔ didɔi ŋai ine ŋa iyi à waa gbɔ idei Ilaaɔ, nɔ à waa ceɔ ice.

Ine ŋa à bi maamaake

(Cɔ *Matie 12:38-42*)

²⁹Si bei zamaa wa kɔɔsi ŋɔi Jesu í ni, inei nsei ŋa ine laalo ŋai. À waa tɔɔ maamaake, amma maamaake ɔɔ kù wee iyi aa nyisi ŋa, bii kù je ti faajii walli Zonasi. ³⁰Si bei Zonasi í je nyinda bi inei Ninivu ŋa, beebe mɔi amu Amai Amane an je nyinda bi inei nsei ŋa. ³¹Si ajɔi kiitiu inaabo ilaalui ilei Seba á dede si inei nsei ŋa ku ye taale nŋa, si na iyi í jɔ hai jūjūi í dede í naa ku gbɔ idei bisii Salomɔɔ ilaaluu nlaa. Nɔ wee nsei, amu iyi ñ wa n sɔ ŋe ideu ihē ñ re Salomɔɔ. ³²Si ajɔi kiitiu inei Ninivu ŋa aa dede si inei nsei ŋa a ye taale nŋa, si na iyi í jɔ à kpaasi idɔ nŋa na waazoi Zonasi. Nɔ wee nsei, amu iyi ñ wa n sɔ ŋe ideu ihē ñ re Zonasi.

Inya kumái ara

(Cɔ Matie 5:15; 6:22-23)

³³Ine gɔ ci ya má fitila ku singae, [walakɔ ku biie do caka,] amma à ya jilɔɔi bi ku lesi fitila ku ba ine ɲa iyi à waa lɔ wa a maa ye inya kumá. ³⁴Ijuei í je fitilai arae. Bii ijue wa ne baani, arae fei í wa si inya kumái. Amma bii kù waa ne baani, arae mɔ fei í wa si ilu kukui. ³⁵Na nɲu, ce laakai ku ba inya kumá iyi í wa si araeu ku maà ce ilu kuku. ³⁶Bii arae fei wa ne inya kumá, nɔ baa ikɔ akāe gɔ kù wa si ilu kuku, fei ndeé á maa mái bei waati iyi fitila í má sie inya.

Jesu í ye taalei Farisi ɲa do woo kɔ ine ɲa si wooda ɲa

(Cɔ Matie 23:1-36; Maaku 12:38-40)

³⁷Iyi Jesu í fɔ ideu í tā, ɲɔi Farisi gɔ í kpoo ku je kpasēe. Nɔ í koo í buba kpasēi Farisiu, aɲað à waa je. ³⁸ɲɔi Farisiu í cɔɔ í biti do iyi kù wɔɔ í bei wa je. ³⁹Amma Lafēe í sɔɔ í ni, ɲe Farisi ɲa, í ye ɲai bei ine ɲa iyi à ya wīe anyii kɔɔfu do jee ɲa nɔ a jɔ inɔe riisi. Inɔ hai sīa do takiii wa kɔ ɲe. ⁴⁰ɲe hai ne yaase ɲa, ine iyi í taka anyii ara, lafēe si í ce inɔe mɔ? ⁴¹Í sīa í na ilu are ɲa mii iyi í wa si inɔ jee do kɔɔfu, nɔ mii fei á má ɲe.

⁴²Amma ijuukpāi á je tu ɲe, ɲe Farisi ɲa, si na iyi í jɔ ì ya na Ilaaɔ hee do zakaai aye ɲa fei. Do nɲu fei, i kù waa ce jiiida nɔ i kù waa nyisi kubii Ilaaɔ ɲa. Iyi bei í jɔ i ya ce nɔ i maà gbeje iyi í gbe ɲa.

⁴³Ijuukpāi á je tu ɲe, ɲe Farisi ɲa, si na iyi í jɔ si ile bi ku ce kutɔɔɔ ɲa kitāi ine ngbo ɲai ì ya bi ɲa, nɔ ì ya bi a ce ɲe fɔɔ do beere nla nla si bantumama ɲa. ⁴⁴Aa ye ijuukpā ɲa domi ì yei bei bale ɲa iyi ine gɔ kù waa ye. Si antai ɲai à waa ne a kù nɔ a kù mà ^{§§}.

⁴⁵ɲɔi woo kɔ ine ɲa si wooda gɔ í sɔɔ í ni, Meetu, bii ì waa fɔ beebe, awa mɔi ì waa bu.

⁴⁶ɲɔi Jesu í jeaá í ni, ijuukpāi á je tu ɲe, ɲe woo kɔ ine ɲa si wooda ɲa mɔ, domi ì waa kāa ine ɲa aso ku gaabu ku so ɲa, nɔ ɲe taka ɲe i ci ya lesi baa amaawɔ ɲe. ⁴⁷Aa ye ijuukpā ɲa, si na iyi í jɔ walii ɲa iyi bala ɲe ɲa à kpa wo, ɲe ì waa teese bale ɲa ɲa. ⁴⁸Ì waa nyisi ɲa iyi ì jesi mii iyi bala ɲe ɲa à ce, si na iyi í jɔ aɲai à kpa walii ɲau, nɔ ɲe ì waa teese bale ɲa ɲa. ⁴⁹ɲɔi í jɔ Ilaaɔ í fɔ si bisie í ni, an be walii ɲa do woo be ɲa si anini ɲa. Aa kpa ine gɔ ɲa nɔ a kpā ine gɔ ɲa mɔ iju. ⁵⁰Na nɲu, ijuukpāi woo kpa walii ɲau fei hai sintei andunya si iri ɲe á je. ⁵¹ɲe aa ye ijuukpāi kukpai Abeli hee ku koo si do Zakari iyi à kpa si afei bi ku weeu do kpasēi Ilaaɔ. Ntɔ ntɔ, ñ wa n sɔ ɲe, ijuukpāi mii ɲau be fei si inei nsei ɲau ihēi á baa ku je si.

⁵²Ijuukpāi á je tu ɲe, ɲe woo kɔ ine ɲa si wooda ɲau, domi i kù bi ntɔi idei Ilaaɔ ku mà ɲa, nɔ ine ɲa iyi à bi ku màe ɲe ì waa ganji ɲa.

⁵³Iyi Jesu í fɔ beebe í tā ɲɔi í fita hai be. ɲɔi idɔi woo kɔ ine ɲa si wooda do Farisi ɲau í kɔ nɔ à wasi ku mantee do ide ku bee si gāmei ide nkɔ, ⁵⁴à waa leaɔ taai ide ku ba a muu si ide gɔ.

I ce laakaii ara ɲe ɲa do ilu muafiti ɲa

(Cɔ Matie 10:26-27)

12 Waati iyi Jesu wa fɔ beebe zamaa í tɔɔɔ dubu nkɔ nkɔ hee à waa teese ɲe. ɲɔi Jesu í sɔ mɔɔe ɲa si wajui zamaau í ni, i ce laakaii ara ɲe ɲa do lefeei Farisi ɲa iyi í je muafiti. ²Ngɔgɔ kù wee iyi wa manji iyi kaa fita gbugbāa, nɔ asii kāma kù wee iyi a kaa

§§11:44 si antai ɲai à waa ne a kù mà Bi Zuifu ɲa, bale ku nē si taale nla nla domi bii ì ne si bale í ye bei ì so riisi mbe.

na a mà. ³Ɔɔi í ce ide iyi ò fɔ si ilu kuku fei ɲa aa na a gbɔɔ si inya kumá, gundu iyi ò nɔ ò nya inɔ ile ɲa aa cã keseeɗeɗe si antai ile lele ɲa.

Ine iyi í jò i ce njo

(Cɔ Matie 10:28-31)

⁴Iɲe iyi í je kpaasim ɲa, iɲei ò wa n sɔ̄, i maà ce njoì ine ɲa iyi aa kpa ara nɲe, nɔ si anyii nɲu a kaa yɔkɔ a ce ngɔɔ má. ⁵An sɔ̄ ɲe ine iyi í jò i ya ce njoɛ ɲa. I ce njoì ine iyi í ne yiiko ku kpa ine nɔ ku dasie si ina iyi ci ya ku má. Ntɔ ntɔ ò wa n sɔ̄ ɲe, lafɛɛi í jò i ce njoɛ ɲa.

⁶A ci ya ta ama yei ara miu súù minji ba. Do nɲu fei, Ilaaɔ ci ya gbeje baa akã ɲa. ⁷Iɲe mɔ, hee do ntoì iri nɲe ɲa fei Ilaaɔ í mà jia ɲa. Na nɲu, i maà ce njoì ngɔɔ, domi beere nɲe í re yei hee bii ijĩ.

Ine iyi í gba Jesu walakɔ í kɔsie

(Cɔ Matie 10:32-33; 12:32; 10:19-20)

⁸Ñ wa n sɔ̄ ɲei, ine iyi í fɔ si wajui amane ɲa í ni nɲu í gbam, amu mɔ Amai Amane an gba lafɛɛ si wajui amalekai Ilaaɔ ɲa. ⁹Amma ine iyi í kɔsim si wajui amane ɲa, amu mɔ an kɔsi lafɛɛ si wajui amalekai Ilaaɔ ɲa.

¹⁰Ine iyi wa fɔ laalɔi amu Amai Amane, Ilaaɔ á yɔkɔ ku kpa ideì dulum ɗeɗe. Amma ine iyi wa fɔ laalɔi Hundeì Ilaaɔ kaa ba a kpa ideì dulum ndeɗe pai.

¹¹Bii à bɔɔ ɲe ile bii à ya ce kutɔtɔɔ ɲa ku ba ine ngbo ɲa do ilu yiiko ɲa a kiiti ɲe, i maà ti i ce njo do bei aa ce i kɔɔ ara nɲe do ide iyi aa fɔ ɲa. ¹²I maà ce njo ɲa domi waati beɛbe Hundeì Ilaaɔi á sɔ̄ ɲe iyi í jò i fɔ ɲa.

Mɔndaì ilu fia hai ne yaase

¹³Si inɔ zamaau ɲoì ine ɔɔ í sɔ̄ Jesu í ni, Mɛetu, sɔ̄ igbã ku jò ka kpɛ tubu nwa. ¹⁴Ɔɔi Jesu í jeaa í ni, mɔkɔyi, yooi í cem woo kiiti nɲe wala woo kpɛ tubu nɲe. ¹⁵Nɔ í sɔ̄ ɲa í ni, i ya ce laakai ɲa ntɔ ntɔ do kɔɗeɗe fei, domi amani amane

si í je icui kuwɛɛɛ, baa bii beirei amaniu í la í to.

¹⁶Nɔ í kpa ɲa mɔnda ɔɔ í ni, ikoi mɔkɔ ilu fia ɔɔ í ce ije jiida jiida. ¹⁷Ɔɔi mɔkɔu í lasabu í ni, beirei an ce. Wee n kù ne bii an dasi ijeu. ¹⁸Ɔɔi í ni, ò mà bei an ce. An lege akam ɲauì, nɔ n ma mmue ɲa iyi à la à re. Nɔ n kosi bileem fei be do ijem ɲa iyi à gbe. ¹⁹Nɔ n fɔ si idɔm n ni, ò ne amani nla nla iyi ò wa n singa ti adɔ nkpɔ nkpɔ. An simii nɔ n maa n je n maa n mɔ nɔ n maa n weɗe inɔ didɔ. ²⁰Amma Ilaaɔ í sɔ̄ í ni, awɔu nnyei, idũuyi mɔm aa nya hundee. Sɔɔlui mii ɲa iyi ò ceu be, ti yooi á je.

²¹Ɔɔi Jesu í ni, beɛbe mɔi á je bi ine iyi wa koa arae amani nɔ bi Ilaaɔ kù ne nkãma.

Dasi Ilaaɔ naane

(Cɔ Matie 6:24-34)

²²Iyi Jesu í fɔ beɛbe í tã ɲoì í sɔ̄ mɔcɔɛ ɲa í ni, na ɲoì í jò ò wa n sɔ̄ ɲe ò ni, i maà ya maa weewea do mii iyi aa je i maa weɗe ɲa, walakɔ do jĩne iyi aa dasi ɲa. ²³Kuwɛɛi amane í re ije, ara mɔ í re jĩne. ²⁴I ce laakai kungbã ɲa í cɔ. A kù waa gbɛ hee a da ngɔɔ, a kù nɔ a kù ne suu. Ilaaɔ í nɔ wa wo ɲa. Beere nɲe kù re yei ɲa hee bii í jĩ? ²⁵Yooi si inɔ nɲe na kuweewae á yɔkɔ ku kɔɔsi kusɔi adɔɛ baa keeke. ²⁶To, bii i kaa yɔkɔ i ce mii keekeu be ɲa, na mii í ce ò waa weewea do iyi í gbe ɲa. ²⁷I cɔ bei wua ɲa à ya da koko mɛɛ. A kù waa ce ice a ci ya nɔ a wɔ acɔ. Do nɲu fei, ò wa n sɔ̄ ɲei, baa Salomɔɔ ilaalɔ nla, do amboe nla nlaɛ fei kù ne jĩne iyi boodaɛ í to kokoi jii ɲau be baa akã. ²⁸Fɔfɔ í weɛi nnyi do kusɔiɛ amma ala aa dasie ina. To, bii Ilaaɔ í mua fɔfɔ ɲa iyi aa na a dasi ina booda ku sɔ̄ beɛbe, kaa yɔkɔ ku mu nɲe nyau ku re fɔfɔ ɲau be de. I kù ye naane nɲei kù la? ²⁹I maà ya de mii iyi aa je ɲa walakɔ mii iyi aa mɔ i maà weeweaɔ ɲa. ³⁰Hai mà ideì Ilaaɔ ɲai à ya maa kpataa

mii ɲau be fei, amma Baa nɲe i mà iyi ì ne bukaatai mii ɲau be fei ɲa. ³¹ Na nɲu, i hanya i de bei aa ce i jò bommai Ilaaɗ ku bɔ waju tità ɲa. Iyi í gbe bei fei Ilaaɗi á kɔɔ nɲe si.

Amanii lele

(Cɔ Matie 6:19-21)

³² Nɔ Jesu wa ba mɔcɔe ɲau ide ku fɔ má í ni, iɲe gaa keekem, i maà ti i ce nɲo ɲa, domi á dɔa Baa nɲe si ku jò i je amaalu ɲa si andunya titɔe. ³³ I ta mii iyi ì ne ɲa nɔ i mua ilu are ɲa fiau. I cea ara nɲe taalili iyi kaa gbo ikpa lele si bii aa dasi amani nɲe iyi kaa tā. Tengɪ be ile kaa to si, nɔ tūtū ɲa mɔ a kaa bejee. ³⁴ Ntɔ ntɔ, bii amani nɲe í wa, bei laakai nɲe mɔ í ya wa.

Woo ce ice ɲa iyi à waa cɔ kpāa

³⁵ I ce sɔɔlu i dī kpaka nɔ i jò fitila nɲe ku maa má ɲa. ³⁶ I jò i ye bei ine ɲa iyi à waa degbe kubaai lafɛe ɲa wa hai bi ku ce abɔdɔ, ku ba bii í to wa í cā gambo gbakā a cīaa. ³⁷ Woo ce ice ilu inɔ didɔ ɲai, ine ɲa iyi lafɛe á na ku ba à cɔ kpāa à waa degbe ku toe wa. Ntɔ ntɔ n wa n sɔ ɲe, nɲu takae á dī gbankili nɔ ku jò a buba nɔ ku na ku kpɛ ɲa ije. ³⁸ Ilu inɔ didɔ ɲai bii í baa í na í ba ɲa si beebe, baa bii í to wa lajai, wala kukɔ sintei ajee. ³⁹ I jò i mà sāa sāa ɲa iyi bii ilu kpasɛ í mà waati iyi ile á lo wa, á dede ku wɔ nɲoo, kaa jò ile ku lege gamboe. ⁴⁰ Iɲe mɔ, i ce sɔɔlu ɲa domi amu Amai Amane, an naai si waati iyi i kù waa lasabu ɲa.

Amaace jiida do amaace laalo

(Cɔ Matie 24:45-51)

⁴¹ Iɲɔi Pieɛ í ni, Lafɛe, awai ì kpaa mɔndau ihɛ? Mà ine fei. ⁴² Iɲɔi Lafɛe í je í ni, yooi í je amaace ilu naane iyi í ne laakai. Lafɛei í je ine iyi ilu kpasɛ gɔ í kpe nɔ í so amaace kpaasie ɲa í daa si awɔ

ku maa cɔ ɲa ku na ɲa ije si bei í jɔ. ⁴³ Inɔ didɔi á je ti amaaceu bii lafɛe í bàa í na í baa wa ce beebe. ⁴⁴ Ntɔ ntɔ, lafɛeu á daa amaaceu mii ndee fei si awɔ. ⁴⁵ Amma bii í je amaace laalo, á lasabui ku ni, lafɛem kaa baa ɲya má, nɔ ku dede ku maa cā inaabo do inemkɔ woo ce ice ɲa iyi à gbeu, nɔ ku maa je ku maa mɔ atɛ ku maa kpaa. ⁴⁶ Beebei lafɛeu á na ku baa si ajɔ iyi kù waa cɔ kpāae, do si waati iyi kù waa tamaa, nɔ á kpāa iju jiida jiida bei à ya cea amaace laalo ɲa.

⁴⁷ Woo ce ice iyi í mà mii iyi lafɛe í bi, nɔ kù coo, goloe á la. ⁴⁸ Amma ine iyi kù mà, nɔ í ce kookoosu iyi í jɔ a cā, goloe kaa la. Ine iyi à na mii nkɔɔ, aa beee mii nkɔɔ. Ine mɔ iyi à daa mii nkɔɔ si awɔ, nɲui aa bee ku re.

Jesu í naaɔ nje ku feefe wa

(Cɔ Matie 10:34-36)

⁴⁹ Nɔ Jesu í sɔ ɲa má í ni, inai ò naa ku fā si andunya, nɔ ò bei ò bi ku je í jo tā. ⁵⁰ Nɔ inyi ku dasi gɔ í wee kù ne bei á ce iyi n kù coo. Inyi ku dasiu nɲui í je wahala iyi an ye n bei n ku. Nɔ laakaim kaa je akā í gbe hee bii í ce. ⁵¹ Ì tamaa bei laakai ku sūi ò naa nɲe wa si andunya ɲa? Aawo, ò wa n sɔ ɲei, nje ku feefe ò naaɔ wa. ⁵² Ntɔ ntɔ, hai nsei bii amane miu í wa kpasɛ akā aa kpɛ ikā ikā. Tɔɔsi akā kaa wee ɲa, amane meeta ɲau a kaa gbɔ si nje do ine minji ɲau. ⁵³ Baa do ama a kaa gbɔ si nje. Iye do ama inaabo a kaa gbɔ si nje. Anau do abou a kaa gbɔ si nje.

Nyindai waati ku mà

(Cɔ Matie 16:2-3)

⁵⁴ Iɲɔi í sɔ zamaau má í ni, bii ì ye kudūi ijī wa dede hai nunui ale ɲa ì ya fɔ ɲai gbakā i ni, ijī á naa. Beebe mɔi í ya nɔ ku ce. ⁵⁵ Bii ì nɔ ì ye fufu wa ce wa hai ikpa awɔ cangai kpāai inunu ɲa, ì ya ni, inya gbāa á ce. Nɔ beebe mɔi í

ya nɔ ku ce *. ⁵⁶ Iɲe ilu muafiti ɲa, ì mà yaasei nyindai lele do ile ɲa. Beirei í ce i kù mà yaasei waatiu ihē ɲa.

Taale ku teese

(Cɔ *Matie 5:25-26*)

⁵⁷ Beirei í ce i ci ya lasabu si ara nɲe i mà iyi í je dee dee ɲa. ⁵⁸ Bii ine gɔ wa bɔðe bi ku ce kiiti na ideí gbese gɔ, ce kookai hai kpāa awɔ do lafēe i gbɔ si nɲe ɲa ku ba ku maà dasie si awɔi woo kiiti. Bii kù je beebe, woo kiitiu á dasie si awɔi woo degbe piisɔɔ, nɔ woo degbe piisɔɔu mɔ ku dasie ile piisɔɔ. ⁵⁹ Ñ wa n sɔ ɲei, bii à dasie piisɔɔ, bii i kù sá gbese fei, i kaa fita. Baa tanga kaa gaizia si.

Bii i kù kpaasi idɔ aa ku

13 Waati beebe, ine gɔ ɲa iyi à wa be à waa sisia Jesu mii iyi í ba inei Galilee gɔ ɲa, ine ɲa iyi Pilati í jò à kpa nɔ nɲe ɲa í yɔgɛe do nɲei mɛemu ɲa iyi à waa ceadɔ Ilaaɔ kuwee. ² Amma Jesu í sɔ ɲa í ni, iɲe ì waa tamaa dulum dii inei Galilee ɲau be í re ti inei Galilee ɲa iyi à gbei? Ì waa tamaa dulum du ɲai í jò à kpa ɲa beebe ɲa? ³ Aawo. Beebe mɔi ñ wa n sɔ ɲe, iɲe taka nɲe, bii i kù sinda idɔ ɲa, iɲe fei aa kui bei aɲa mɔ. ⁴ Ì waa ye gigii amane maatū do mɛeta ɲa iyi ile ku gbokai Siloe í cuku í bata í kpau ɲa? Debei, ì waa tamaa kurara ɲai í re ti inei Zeruzalemu ɲa iyi à gbe fei ɲa? ⁵ Aawo, ñ wa n sɔ ɲei, iɲe taka nɲe, bii i kù kpaasi idɔ ɲa, iɲe fei aa kui bei aɲa mɔ.

Mɔndai jii iyi ci ya so

⁶ ɲɔi í kpa ɲa mɔndau ihē má í ni, mɔkɔ gɔ í lɔ jii ndii figi si kaae. Waati iyi jii nɔu í la ɲɔi mɔkɔu í bɔ isoe ku ka, nɔ kù ba. ⁷ ɲɔi í sɔ woo ce icee í ni, adɔ

mɛeta wai ihē bebei iyi bii ñ naa isoi jii nɔu ihē ku ka n ci ya n ba. Daa í nyɔɔi. Na mii í ce á maa gba nwa inya ngbe. ⁸ ɲɔi woo ce iceu í sɔ í ni, lafēe, jò adɔyi titá ka cɔ. An tu fitie n kaakoe, nɔ n daa si taasi. ⁹ Á yɔkɔ ku je adɔ gɔ á so. Bii kù so i bei i daa.

Jesu í jò abo gɔ í ba iri si ajɔi kusimi

¹⁰ Si ajɔi kusimi gɔ, Jesu wa kɔ ine ɲa si cioi ideí Ilaaɔ ile gɔ bii Zuifu ɲa à ya ce kutɔɔɔ. ¹¹ Wee abo gɔ mɔ í wa be iyi inei inɔkɔ í jò í ce bɔɔ bei zakai adɔ maatū do mɛeta. Í ya maa batei, ci ya yɔkɔ ku te arae baa keeke. ¹² Iyi Jesu í yɔkɔ ɲɔi í kpoo í ni, abooyi, í ba iri mbe. ¹³ Nɔ í le sie awɔ. ɲɔi gbakā í te arae nɔ í lɔsi Ilaaɔ ku saabu. ¹⁴ Amma idɔi ine ngboi ile bii à ya ce kutɔɔɔu í kɔ si na iyi í jò Jesu í jò ine gɔ í ba iri si ajɔi kusimi, nɔ í sɔ zamaau í ni, ajɔ mɛefai í wee iyi aa yɔkɔ i ce ice ɲa. I naa wa waati beebe ku ba i ba iri ɲa, ku maà ti ku je si ajɔi kusimi. ¹⁵ ɲɔi Lafēe í jeaa í ni, iɲe ilu muafiti ɲai, iɲe fei i ci ya fū kete nɲe ɲa do gbankele nɲe ɲa a koo a mɔ inyi si ajɔi kusimi? ¹⁶ Abou ihē mɔ dimii Aburahamui. Nɔ wee Seetam wa dūu hai zakai adɔ maatū do mɛeta. Kù sīa a fūu si ajɔi kusimi? ¹⁷ Waati iyi wa fɔ ideu be, anyɔ wa mu mbɛɛe ɲau fei, nɔ zamaau í wee do ino didɔ na maamaake ɲa iyi wa ce fei.

Mɔndai dimi keeke iyi à ya kpe mutaadi

(Cɔ *Matie 13:31-32; Maaku 4:31-32*)

¹⁸ ɲɔi Jesu í ni má, mii bommai Ilaaɔ í jɔ. Mii an wāa do. ¹⁹ Í yei bei ngboi mutaadi iyi ine gɔ í so í gbē si ilee. Nɔ í fita í ce jii hee yei ɲa à ya maa ce ante si amaawɛe ɲa.

***12:55** Si ilei Izireli, hai do ikpa nunui alei ijí í ya naa, domi do ikpa bei tenku nlaui í wa. Beebe mɔi inya gbāa í ya naai hai ikpa awɔ cangai kpāai inunu.

Mɔndai lefee

(Cɔ Matie 13:33)

²⁰ Ɔɔi í ni má, mii an nyi n wāð bom-mai Ilaaḵ má. ²¹ Bommai Ilaaḵ í yei bei lefee iyi abo gɔ í so í dasi iyafūi pēe gūa meeta nɔ fei ndee í dede í kpante.

Ande iyi kù cī

(Cɔ Matie 7:13-14, 21-23)

²² Jesu wa too si ilu nla ŋa do ilēeko ŋa wa kɔ ine ŋa si cioi ideɪ Ilaaḵ wa nēð ikpa Zeruzalemu. ²³ Si iseenēu ŋɔi ine gɔ í naa bi tēe nɔ í beee í ni, Lafēe, ine ŋa iyi aa ba faaba a kaa kpɔ? Ɔɔi í je í ni, ²⁴ i ce kookaai i lɔ do ande iyi kù cīu ŋa. N̄ wa n s̄ŋ ŋei, ine nkpoi á maa de kpāa iyi aa lɔd a kaa nɔ a yɔkɔ.

²⁵ Waati iyi amu ilu kpasē n̄ dede n̄ cīmbo koofau iŋe aa wa waduude, i maa cā gambo ŋa i maa ni, Lafēe, cī nwa. Nɔ an je nŋe n ni, n kù mà hai bii ì naa ŋa. ²⁶ Waati beebēi aa ni ŋa, à je à mɔ si wajue, ì nɔ ì kɔ wa si cioi ideɪ Ilaaḵ si bantumai ilu nwa ŋa. ²⁷ Nɔ an s̄ŋ ŋe n ni, n kù mà hai bii ì naa ŋa. I fa ara nŋe hai bi tom, iŋe fei woo ce laalɔ ŋai. ²⁸ Aɔɔ wa naa iyi aa ye Aburahamu do Izaaki do Zakɔbu do walii ŋau fei si andunya titōi Ilaaḵ nɔ iŋe i ba wee à nyɔ ŋe waduude. Tengi bei aa so awɔ i le si iri i kpata ŋa. ²⁹ Nɔ ine gɔ ŋa aa naa hai nunui daakɔ do hai nunui ale do hai nunu gaa cingaa minjiu nɔ aa buba a je si andunya titōi Ilaaḵ. ³⁰ Waati beebe inei anyi gɔ ŋa aa na a je woo cua ŋa, woo cua gɔ ŋa mɔ a na a je inei anyi ŋa.

Jesu í kpata na Zeruzalemu

(Cɔ Matie 23:37-39)

³¹ Waati nŋu, Farisi gɔ ŋa à naa à s̄ŋ Jesu à ni, koo, fita hai ihē domi Herodu wa bi ku kpaēi. ³² Ɔɔi í je ŋŋa í ni, i koo i s̄ŋ Herodu, ilu bisi laalɔ be i ni, wee, nnyi do ala n̄ wa n lele inei inɔkɔ ŋa nɔ n j̄ð ine ŋa à waa ba iri, nɔ si aɔɔ

meetasia an koo n tambɔ icem. ³³ Amma kù ne bei an ce iyi n kù ce iseenem nnyi do ala do ala akā, domi a kaa kpa walii kāma bii gɔ bii kù je Zeruzalemu.

³⁴ Iŋe inei Zeruzalemu ŋa, iŋe iyi ì ya kpa walii ŋa, nɔ i ta ama abei Ilaaḵ ŋa mɔ kuta i kpa ŋa ŋa, ise feloi n̄ ya n bi n tɔtɔ ŋe si abem bei ajeē í ya tɔtɔ amae ŋa si ikpaē, amma i kù je ŋa. ³⁵ Wee nsei Ilaaḵ á fū nŋe kpasē nŋe si awɔ. Amma an s̄ŋ ŋe, hai nsei í kaa yem má ŋa í gbe hee aɔɔ iyi aa ni ŋa, Ilaaḵ ku weea ine iyi wa naa do irii Lafēe.

Jesu í j̄ð b̄ɔɔ gɔ í ba iri

14 Si aɔɔi kusīmi gɔ Jesu í bɔ ku je kpasēi ine ngboi Farisi gɔ ŋa. Wee ine gɔ ŋa mɔ à wa be, à waa cɔɔ do laakai. ² Mɔkɔ gɔ í wa be, wa leekī wajui Jesu. Mɔkɔu wa ce b̄ɔɔi ara ku wu. ³ Ɔɔi Jesu í bee woo kɔ ine ŋa si wooda do Farisi ŋau í ni, wooda í wee a j̄ð ine gɔ ku ba iri si aɔɔi kusīmi? Mà kù wee. ⁴ Ɔɔi à coko. Nɔ í le si awēe si b̄ɔɔu í j̄ð ineeu í ba iri nɔ í ni ku ne. ⁵ Nɔ í bee ŋa í ni, yoo nŋei, bii amae walakɔ bii ketee í dasi lɔgɔ, kaa nyaa gbakā baa bii aɔɔi kusīmii. ⁶ Ɔɔi a kù yɔkɔ a kù jeaa ideu.

Tengi bii í jɔ i buba bii à kpee ku je

⁷ Iyi Jesu í ce laakai í ye ine ŋa iyi à kpe ku je ŋau à wasi ku cica kitāi waju ŋa iyi à ne beere ŋau nɔ í s̄ŋ ŋa í ni, ⁸ bii à kpee bi ku ce abɔd̄ɔ, maà buba si kitāi waju ilu beere ŋau. Á yɔkɔ ku je à kpe ine gɔ iyi í ree do beere. ⁹ Nɔ ine iyi í kpe iŋe feiu á na ku ni, dede i mua mɔkɔu ihē kitāu be. Waati beebēi aa dede do anyɔ i koo i buba si kitāi anyi ih̄. ¹⁰ Amma bii à kpee ku je, koo buba si kitāi anyi ku ba bii ine iyi í kpeeu í to wa ku ni, baakɔm, dede i naa wa waju. Waati beebēi aa je ilu beere nla si wajui ine ŋa iyi iŋeð ŋa ì waa buba ŋau fei. ¹¹ Ntɔ ntɔ ine iyi í so arae lele à ya kayeei. Ine mɔ iyi í kaye arae à ya soo lelei.

¹² Nɔ Jesu í sɔ̄ ine iyi í kpoo ku jɛu mɔ́ í ni, bii ì waa kpe ine ña ku je walako jingau, maà ti i kpe kpaasie ña, walako igbāe do ifɔe ña, walako nyaanzee ña, walako kpaasi ilu fiae ña, ku ba aña mɔ́ a maà kpee a sã gbese. ¹³ Amma bii ì waa kpe ine ña ku je, kpe ilu are ña, do weege ña, do ilu kute akã ña do fɛɛju ña. ¹⁴ Bii ì ce bæbe aa je ilu inɔ didɔ́ si na iyi í jò ine nñu ñau a kaa ba ngɔɔ iyi aa sãeð gbese. Ilaaɔ̄i á sãe gbese si waati iyi ine dee dee ña aa jì hai si bale.

Mɔ̀ndai ije nla

(Cɔ̄ *Matie 22:1-10*)

¹⁵ Iyi à gbɔ̄ ideu, ñɔ̄i ine akã̄i ine ña iyi añað ña à waa jɛu í sɔ̄ Jesu í ni, debei ilu inɔ didɔ̄i ine iyi á je si andunya titɔ̄i Ilaaɔ̄. ¹⁶ Ñɔ̄i Jesu í kpa ñña mɔ̀nda í ni, mɔ̀kɔ̄ gɔ́ í ce ije nla nla nɔ́ í kpe ine nkɔ̄. ¹⁷ Iyi awaatii kujɛu í to ñɔ̄i í be woo ce icee koo sɔ̄ ine ña iyi í kpeu ku ni, i naa wa ña, domi sɔ̀nda fei í j̄ia tã. ¹⁸ Amma aña fei à lɔ̄si gaafara ku tɔ̄. Ine sɛntɛu í ni, ñ ra iko, tilasi, í gbe n koo n cɔ̄. Ñ wa n tɔ̄ɛ ku ceem suuru. ¹⁹ Ine mmu mɔ́ í ni, ñ ra kete ku logoo ñai kɔ̄ miu, nɔ́ ñ wa n bi n d̄i ñña n ceð ice n cɔ̄. Ñ wa n tɔ̄ɛ ku ceem suuru. ²⁰ Nɔ̄ ine mmu gɔ́ mɔ́ í ni má, nsei ñ so abo. Na ñɔ̄i í jò n kaa n ba n naa.

²¹ Ñɔ̄i woo ce iceu í sinda í koo í sɔ̄ lafɛ̄e gaafara iyi ine ñau fei à tɔ̄. Ñɔ̄i idɔ̄i lafɛ̄u í kɔ̄, nɔ́ í sɔ̄ woo ce iceu í ni, koo i bɔ́ si bantuma ña nsei nsei do si kp̄ai inɔ̄ iluu, kpeem ilu are ña wa do weege ña do fɛɛju ña do ilu kute akã ña. ²² Ñɔ̄i woo ce iceu í koo. Iyi í baa nɔ́ í ni, lafɛ̄e, iyi ì dasim nɔ̄u ñ coo tã. Wee inya í gbe má. ²³ Ñɔ̄i lafɛ̄u í sɔ̄ má í ni, bɔ́ si kp̄ai ileeko ña do kp̄ai iko ña, jò ine ña a lɔ́ wa baa do tilasi, kpasɛ̄m de ku

kɔ̄. ²⁴ Ntɔ̄ ntɔ̄, an sɔ̄ ñe, ine ña iyi ñ tako ñ kpeu baa ine akã ñña kaa tie ijeu ih̄é má.

Mii amanɛ́ á ce ku bei ku je mɔ̀cɔ̄i Jesu

(Cɔ̄ *Matie 10:37-38*)

²⁵ Ajɔ̄ nñu gɔ́ Jesu wa ne nɔ́ zamaa nla nla gɔ́ wa tooe. Ñɔ̄i Jesu í sinda í sɔ̄ ña í ni, ²⁶ ine iyi í naa bi tom nɔ́ kù cé baæ do iyee do aboè do amae ña do igbāe ña do ifɔe ña do wec̄ie ña do kuwɛ̄i nñu takae kaa yɔ̀kɔ̄ kù je mɔ̀cɔ̄m †. ²⁷ Ine iyi kù jesi nñu ku so j̄ii ku gaauɛ ku toom do wa kaa yɔ̀kɔ̄ ku je mɔ̀cɔ̄m.

²⁸ Bii ine gɔ́ ñɛ́e í bi ku ma ile á buba ku ce dooa titã ku cɔ̄ mà fiaɛ nñu á to ku kp̄að irie. ²⁹ Bii kù je bæbe, nɔ́ í ce icui ileu, í bei í na í mɔ̀ngɔ̄ ku mae, ine ña iyi à yɔ̀kɔ̄ fei aa nyaanyie, ³⁰ a ni, mɔ̀kɔ̄u ih̄é í sinti ku ma nɔ́ wee í mɔ̀ngɔ̄ kù kp̄a irie.

³¹ Bæbe mɔ̄i ilaalu ña mɔ́ à ya ce a bei a bɔ́ igū. Bii ilaalu gɔ́ í ne sooge dubu mɛ̄ewa, nɔ́ í ye ilaalu mmu gɔ́ wa naa sie igū do sooge dubu kɔ̀nfia, á dedei gbakã ku ce igū? Aawo, á bubai titã ku lasabu ku cɔ̄ mà nñu á yɔ̀kɔ̄ ku kãmiaɛ. ³² Bii í ye nñu kaa nɔ̄, á be ine ñai bi ilaalu iyi ih̄ɔ̄u hai waati iyi kù to wa titã ku ba añað a gbɔ̄si nje nɔ́ laakai ku sū ku wa anini ñña.

³³ Na ñɔ̄i í ce awɔ̄ iyi i kù jò mii iyi ì ne fei, i kaa yɔ̀kɔ̄ í je mɔ̀cɔ̄m.

Imu iyi í ku

(Cɔ̄ *Matie 5:13; Maaku 9:50*)

³⁴ Nɔ̄ Jesu í ni má, imu mii nɛ̄ɛ̄i, amma bii didɔ̄i imu í ku, mii aa dasi a jò ku d̄s má. ³⁵ Kaa ce bukaata kãma má nɔ́ baa bii ikoi kaa ce taasi. À ya dikã̄ie waduude.

Ine iyi í ne it̄i iyi á gbɔ̀ð ide, ku gbɔ̄.

† **14:26 nɔ́ kù cé baæ** Tengi ih̄é Jesu wa nyisi iyi í s̄ia ku bi nñu ku re ine ña iyi à gbe fei nɔ́ ka maà jò ine gɔ́ ku ganji wa si kp̄ai naane ku dasi. Kù je í ni ka cé baa nwa ña ntɔ̄ ntɔ̄.

Mɔndaɪ angudā iyi í nyo à tasieu

(Cɔ Matie 18:12-14)

15 Woo gba fiaɪ lɛmpoo ŋa do ine laalo ŋa fei à naa bi Jesu ku ba a gbo idee. ²Ŋɔi Farisi do woo kɔ ine ŋa si wooda ŋa à lɔsi ku gbagba à waa ni, mɔkɔu wa gba ine laalo ŋa nɔ aŋað ŋa à tɔtɔ à waa je.

³Ŋɔi Jesu í kpa ŋa mɔnda gɔ í ni, ⁴Bii ine gɔ nŋe í ne angudā cɔo iyi wa degbe si gbabua nɔ akā í nyo sie, lafɛe á jɔ̀ cinɛð fɛewa do mɛsā iyi í gbeu si gbabua bei koo dede akā iyi í nyoɔu wa hee koo yɔɔ, mà irei. ⁵Hai í nɔ í yɔɔ gbakā á muu ku le sie kɔngɔ wai do inɔ didɔ. ⁶Bii í baa kpasɛ á kpe kpaasie ŋa do ine ŋa iyi à waa má kɔkɔe ku sɔ ŋa ku ni, i bam inɔ didɔ ku kpɛ, domi angudām iyi í nyoɔu n̄ yɔɔ wa. ⁷Ŋɔi Jesu í ni, bɛɛbe mɔi n̄ wa n sɔ ŋe, inɔ didɔi inei lele ŋa á la na ilu dulum akā iyi í kpaasi idɔ ku re ine dee dee cɔo fakā kù wa si iyi a kù ne bukaatai idɔ ku kpaasi.

Fia iyi í nyoɔu à yɔɔ má

⁸Nɔ Jesu í kpa ŋa mɔnda mmue má í ni, bii inaabo gɔ í ne kpekele mɛewa nɔ akāe í nyo, á má fitilai nɔ ku kpā ileu ku dede do laakai hee koo yɔɔu. ⁹Bii í yɔɔ á kpe kpaasie ŋa do ine ŋa iyi à waa má kɔkɔe nɔ ku ni, I bam inɔ didɔ ku kpɛ, domi fiam iyi í nyoɔu n̄ yɔɔ. ¹⁰Bɛɛbe mɔi n̄ wa n sɔ ŋe, amalekai Ilaaɔ ŋa à ya wɛɛð inɔ didɔ na ilu dulum akā iyi í kpaasi idɔ.

Ama iyi í nyoɔu à yɔɔ má

¹¹Jesu í ni má, mɔkɔ gɔ í ne ama in- emɔkɔ minji. ¹²Ŋɔi ifɔu í sɔ baau í ni, baam, kpɛ amaniu nɔ i nam iyi í je titom. Nɔ baau í ce ŋa ikpɛi amanieu. ¹³Iyi í ce ajɔ minji, ifɔu í ta mii iyi í ne fei nɔ í so fiaɪ í neð hee ile jiiji gɔ. Bei í koo í ce kuwɛɛe si daa laalo í kpað irii amanieu fei. ¹⁴Waati iyi í je fei ndee í kpa irie,

ari nla gɔ í bei í naa si ileu nɔ í lɔ si are. ¹⁵Ŋɔi í bɔ bi inei ile be gɔ nɔ lafɛe í koo í dasie icei kusɔ ŋa ku degbe. ¹⁶Tengi bei í bi ku wo araɛ do ijei kusɔ ŋaɔ amma ine kāma kù muua. ¹⁷Iyi laakaɛ í na í baa nɔ í ni, ama icei baam ŋa fei à ne ije wa kɔ ŋgai, nɔ amu wee n̄ wa n ku do ari ihɛ. ¹⁸An dede n nyi bi baam n sɔo n ni, baam, n̄ ce dulum bi Ilaaɔ do bi tɛɛ. ¹⁹Na ŋju, n kù to a kpem amaɛ má. Ceem bei amaaceɛ. ²⁰Ŋɔi í dede wa nyi ikpa bi baau.

Hai waati iyi wa ji, ŋɔi baae í hɔnnɛe nɔ araare fei í muu. Í sei í koo í yaa do inɔ didɔ nɔ í coo fɔɔ do kubi. ²¹Ŋɔi amaɔ í ni, baaba, n̄ ce dulum bi Ilaaɔ do bi tɛɛ. Na ŋju, n ku tò a kpem amaɛ má. ²²Amma baau í sɔ woo ce iceɛ ŋa í ni, i naað ibɔ kumboo wa n̄ya n̄ya iyi í s̄ia, i daa si ŋa. Nɔ i naa lɛlɛawɔ do baata ku dasi. ²³I naað kete kombo saasaabo iyi í la í reu be wa, nɔ i kpaɔ ŋa. Ka je ka ce jingau do inɔ didɔ, ²⁴domi amam iyi í ye bei í ku wo, í baa si andunya má. Í nyo wo nɔ à yɔɔ má. Ŋɔi à wa si inɔ didɔ.

²⁵Wee waati bɛɛbe igbāu í wa iko. Iyi wa baa í maai kpasɛ wa ŋɔi wa gbo anui gāgā nɔ ine ŋa à waa jojo. ²⁶Ŋɔi í kpe woo ce ice gɔ í beee í ni, mii í ce. ²⁷Ŋɔi woo ce iceu í sɔo í ni, ifɔe í baa, nɔ baa nŋe í kpa kete saasaabo iyi í ne ikpo si na iyi í jɔ̀ í yɔɔ baani. ²⁸Ŋɔi igbāu í damɔɔ í kɔ ku lɔ kpasɛ. Ŋɔi baau í fita wa í naa ku lɛlɛ. ²⁹Amma í sɔ baau í ni, cɔ hai adɔ nkpɔ nkpɔ iyi n̄ wa n ceɛ ice wa. Nɔ n kù donda idee kāma, nɔ baa ama iwo i kù muum n ceð jingau do inɔ didɔ amu do kpaasim ŋa. ³⁰Amma iyi amaɛ í baa, ŋju iyi í koo í je amanie do inaabo sakara ŋa, nɔ na iriei ì kpa kete saasaabɔu ihɛ. ³¹Ŋɔi baau í ni, awɔ amam nii, awaei à wɛɛ do ajɔ fei, nɔ mii iyi n̄ ne fei í je tɛɛ. ³²Amma í s̄ia ka je jingau do inɔ didɔ nla nla si na iyi í jɔ̀ ifɔe ihɛ í ye bei í kui wo nɔ í baa si andunya má. Í nyo wo nɔ à yɔɔ má.

Amaace ilu bisi

16 Ɔɔi Jesu í sɔ mɔcɔe ɔa í ni, mɔkɔ ilu fia ɔɔi í wee. Mɔkɔu í ne amaace ɔɔ nɔ í so amanií kpasɛe fei í daa si awɔ. Iyi í ce aɔ minji ɔɔi ine ɔa à koo à kɔmɔtɔ amaaceu bi lafɛe à ni, wa beje amanieu fei. ² Ɔɔi lafɛe í kpoo í beee í ni, irei ñ wa n gbɔ ine ɔa à wasi ku sɔ irie da. I kaa yɔkɔ i je amaacem má. Koo so tiai icee wa si bii ì ya ce dooai fiam, i naa i nyisim. ³ Ɔɔi amaaceu wa bee arae ide wa ni, beirei an ce, si bei lafɛem wa nyam hai si icei kpasɛe. Wee n kù ne gbugbá iyi an yɔkɔ n logooɔ, nɔ wee anyɔ kaa jɔ n bara. ⁴ Ñ mà bei an ce ku ba ine ɔa a gbam si kpasɛe ɔa waati iyi aa nyam hai si icem. ⁵ Ɔɔi í kpe ilu gbesei lafɛe ɔa fei. Nɔ aɔa fei à koo bi tee aká aká. Ɔɔi í bee ine sinte iyi í to bi teeu í ni, gbesei lafɛem feloi ì waa mu. ⁶ Ɔɔi í je í ni, ikpo iyi á kɔ boonyi cɔ. Ɔɔi í sɔɔ í ni, so tiae i buba nya nya nɔ i kɔ ciitaa. ⁷ Ɔɔi í bee ine ɔɔ má í ni, awɔ mɔ, feloi ì waa mu. Ɔɔi í sɔɔ í ni, iya saaki cɔ. Ɔɔi í sɔ ɔɔu mɔ í ni, so tiae i kɔ cine. ⁸ Ɔɔi lafɛei amaace hai ne naaneu í gbɔ ideu nɔ í saabue si na iyi í jɔ í yɔɔ iyi í ne bisi ntɔ ntɔ. Ɔɔi Jesu í ni, inei andunya ɔa à ne bisi aɔa duusɔɔ si kuwee ɔa à re inei inya kumá ɔa.

⁹ Ɔɔi Jesu í sɔ ɔa í ni, i ya de kpaasi ɔa do amanií andunya ku ba bii í na wa gaizia ɔe a gba ɔe si andunya titɔi Ilaaɔ. ¹⁰ Ine iyi í ne naane si mii keeke á ne naane si mii nla. Ine iyi wa ce laalɔ si mii keeke á ce laalɔ si mii nla. ¹¹ Na ɔɔu, bii i kù ne naane si amanií andunya ɔa, yooi á da ɔe si amani ntɔ si awɔ. ¹² Bii i kù ne naane si mii ndii ine ɔɔ, yooi á na ne ɔe iyi í je tu ɔe.

¹³ Amaace káma kaa yɔkɔ ku cea lafɛe minji ice aɔ. Ntɔ ntɔ á cé ine aká nɔ ku bi ine aká, walakɔ ku jirima ine aká nɔ ku donda ine aká. I kaa yɔkɔ i too Ilaaɔ do fia aɔ ɔa.

Ide iká iká ɔa iyi Jesu í fɔ

(Cɔ *Matie 11:12-13; 5:32-32; Maaku 10:11-12*)

¹⁴ Wee Farisi ɔa fia ku bi ɔa í caa. Iyi à gbɔ ide ɔa iyi Jesu í fɔu fei ɔɔi à waa yaakoɔ. ¹⁵ Nɔ Jesu í sɔ ɔa í ni, ɔe ì waa de i je ine dee dee ɔa si wajui amane ɔa, amma Ilaaɔ í mà idɔ ɔe. Ñ wa n sɔ ɔe, mii iyi amane ɔa à waa cɔ mii jiiida, bi Ilaaɔ mii sámii.

¹⁶ Wooda do idei walii ɔa fei à wee hee do waatii Zāa. Hai waati beebe à waa sisi laabaau jiidai bommai Ilaaɔ nɔ ine fei wa ce kookaai ku ba ku lɔ do gbugbá. ¹⁷ Wooda baa wasali í gaabu ku beje í re lele do ile ku kpa iri mɔm.

¹⁸ Ine iyi í kɔsi aboe nɔ í so mmue í ce sakarai. Ine iyi í so abo iyi mɔkɔe í kɔsi í ce sakarai.

Ilu fia do Lazaa

¹⁹ Ɔɔi Jesu í kpa ɔa mɔndau ihɛ í ni, mɔkɔ ilu amani ɔɔ í wee. Mɔkɔu í ya maa dasi ibɔ caada ilu iju ku sɔa ɔɔ. Kpasɛe aɔ fei jingau. ²⁰ Ilu are ɔɔ mɔ í wee, í ya maa sɔi ande koofai ilu fiau, à ya kpoo Lazaa. Konkoli wa kɔ si arae fei. ²¹ Nɔ aɔa ɔa à ya naa a maa fa konkolie ɔa. Mɔkɔu í bi ku wo arae baa do bubui sɔndai ilu fiau iyi í ya gbe, amma ci ya baa.

²² Ɔɔi mɔkɔu í na í ku nɔ amaleka ɔa à soo à bɔde bi Aburhamu. Nɔ ilu fiau mɔ í na í ku à suu. ²³ Nɔ í koo wa ye ijuukpá bi ku wai iku ɔa, nɔ í wu iju lele, ɔɔi í hɔnne Lazaa kɔkɔi Aburhamu. ²⁴ Ɔɔi í dɔ anu í ni, baaba Aburhamu, ce araarem. Be Lazaa wa ku sɔsi amaawɔe si inyi ku na ku tū amem, domi ñ wa n ye ijuukpá nla nla si amei inau ihɛ. ²⁵ Ɔɔi Aburhamu í ni, amam, ye gigi iyi ì ba mii jiiidae tá hai andunya, nɔ Lazaa mɔ í ye wahala. Wee ihɛ nsei inɔe í tū nɔ awɔ mɔ ì waa ye ijuukpá. ²⁶ Nɔ si antaie, isa nla ɔɔi í feefe wa ku ba ine ɔa

iyi à bi a kua a bɔ bi tu nje be a maà yɔkɔ. Bɛɛbe mɔi ine gɔ kaa yɔkɔ ku naa ihɛ hai be. ²⁷ Ɔɔi ilu amaniu í ni, debei, ñ wa n tɔɔei baaba, be Lazaa kpasɛi baam, ²⁸ koo sɔ ifɔ miu nja iyi ñ ne beu ku ni a ce laakai ku ba a maà na a naa si inya ku gaabuu ihɛ. ²⁹ Amma Aburahamu í ni, à ne tia iyi Moizi do walii nja à kɔ wou tã, aa yɔkɔ a gbɔ ide nja. ³⁰ Nɔ í ni, aawo, baaba Aburahamu. Amma bii hai bi iku njaí ine gɔ í koo bi tu nja, aa kpaasi idɔ nja. ³¹ Ɔɔi Aburahamu í sɔɔ í ni, bii a kù gbɔ ti Moizi do ti walii nja, baa bii ine gɔ í jɔ hai bi iku nja ihɛ í koo be a kaa dasi naane.

Idei dulum

(Cɔ Matie 18:6-7, 21-22; Maaku 9:42)

17 Jesu í sɔ mɔɔɛ nja í ni, kù ne bei á ce iyi kulele iyi á dasi amane laalo kù waa ce, amma ijuukpãí á je ti ine iyi í naaɔ wa. ² Á tia a dĩa lafɛe alɔ si kɔɔ a sɔsie inɔ tenku do iyi á lele ama akã ku dasie dulum. ³ I ya ce laakaii nje nja.

Bii kpaasie gɔ í na í ce dulum, sɔɔ ide do laakai í nyisie taalee. Bii í kpaasi idɔ, kpa idei kurarae. ⁴ Baa bii ise gbɛɛjei wa rarae si aɔ akã, nɔ ise gbɛɛjeu fei wa ce tuubai dulum dɛɛ, awɔ mɔ kpa idei dulum dɛɛ.

Naane ku dasi

⁵ Woo be nja à sɔ Lafɛe à ni, kɔɔsi naane ku dasi nwa. ⁶ Ɔɔi Lafɛe í ni, baa bii naane ku dasi nje í mungau ijui iyaku, aa yɔkɔ i sɔ jɔi nɔu ihɛ í ni ku wu hai be, koo lɔ arae si tenku, á nɔ ku ceɔ ide nje ice.

Ice iyi aru í ne ku ce

⁷ Jesu í ni má, ine kãma nje bii í ne aru iyi wa logoo walakɔ wa degbea kete

nja, bii í baa kpasɛ kaa sɔɔ ku ni, naa wa nsei i buba i je. ⁸ Amma á sɔɔi ku ni, ceem sɔɔlui ije, kpaasi jaae nja, i naam ije wa hee n je n mɔ. Si anyie, awɔ mɔ aa je nɔ i mɔ. ⁹ Amma kaa saabu aruu si na iyi í jɔ í ce bei í sɔɔ. ¹⁰ Bɛɛbe mɔi bii nje taka nje ò ce mii iyi à dasi nje fei í sɔi i ni nja, à je amaace nja iyi a kù ne saabu. Iyi à dasi wa ku ce nju akãí à ce.

Jesu í jɔ dinte meewa í ba iri

¹¹ Si waati iyi Jesu wa bɔ ikpa ilu Zeruzalemu, í too si afei ilei Galilee do ilei Samari. ¹² Ɔɔi í maai ilu gɔ. Waati iyi wa bi ku lɔ inɔ iluu, njaí dinte meewa gɔ nja à koo à kòo amma à leekí à jɔie keeke. ¹³ Ɔɔi à dɔ anu hee lele à ni, Jesu, Mɛetu, ce araare nwa.

¹⁴ Iyi í ye nja njaí í ni, i koo i nyisi ara nje bi woo weei Ilaaɔ nja. Ɔɔi à waa koo. Si bei à waa neu, njaí à ba iri. ¹⁵ Iyi ine akã nja í ye nju í ba iri, njaí í sinda wa baa wa saabuɔ Ilaaɔ hee lele. ¹⁶ Waati iyi í to wa bi Jesu nɔ í sɛɛbata si wajue wa saabue. Wee mɔkɔu inei Samarii. ¹⁷ Ɔɔi Jesu í ni, amane meewa si ñ jɔ í ba iri ba. To, iwoi amane meesã iyi à gbe nja à wa. ¹⁸ Ise mmuu ihɛ nju akãí í sinda wa ku saabu Ilaaɔ?

¹⁹ Ɔɔi í sɔ mɔkɔu í ni, dede i ne, naane ku dasiei í faabae.

Kunaai bommai Ilaaɔ

(Cɔ Matie 24:23-28, 37-41)

²⁰ Ɔɔi Farisi nja à bee Jesu à ni, aɔ yoomai Ilaaɔ á na ku je bommae. Ɔɔi í je nja í ni, Ilaaɔ kaa je bommae do yaase bei ine nja aa yɔɔ. ²¹ Ine gɔ kaa fɔ ku ni, Ilaaɔ í je bommae ikpa ihɛ, walakɔ ikpa ihɔ. Aawo, domi wee Ilaaɔ í je bommae tã si idoi ine nja †.

²² Nɔ í sɔ mɔɔɛ nja í ni, awaati wa naa iyi amu Amaí Amane an nyi wa do am-

---

†17:21 Ilaaɔ í je bommae tã si idoi ine nja Si tia nwo gɔ nja à ya nii Ilaaɔ í je bommae tã si anini nje. Iyi be mɔ nɔi, si na iyi í jɔ Jesu ilaaluu í wa anini nja.

boem. Hee ajɔu ku maa to wa awaati wa naa iyi aa bi i yem ɲa baa ajɔ akā, amma i kaa yem ɲa. ²³Ine gɔ ɲa aa sɔ ɲe a ni, í wa ihē walakɔ í wa ihɔ. I maà sei i koo ɲa. ²⁴Ñ wa n sɔ ɲei, bei kuɲɔi ijí í ya daana hai lele anu akā koo kā ileu be, beɛbe mɔi kubaai amu Amai Amane á ye. ²⁵Amma sinte titā kù ne bei an ce iyi n kù ye ijuukpā ntɔ ntɔ nɔ inei nsei ɲau ihē aa kɔsim. ²⁶Mii iyi í ce si waatii Noweeu, beɛbe mɔi á ce si waatii iyi amu Amai Amane an nyi wa. ²⁷Ine ɲa à je à waa mɔ, à waa ce abɔdɔ ɲa, à ya maa mua ama ɲɲa ɲa mɔkɔ hee í koo í to ajɔ iyi Nowee í lɔ akɔi inyiu. Nɔ ijí nlaui í naa í je aɲa fei. ²⁸Á nyi ku cei má bei waatii Lɔtuu. Ine ɲa à je à waa mɔ, à ra à waa ta, à waa gbē, nɔ à waa ma ile. ²⁹Amma si ajɔ iyi Lɔtu í fita hai Sodomu, ina do fainwita wa rɔ wai hai lele nɔ aɲa fei à ce nfe. ³⁰Nɔ beɛbe mɔi á ye ajɔ iyi amu Amai Amane an faata wa.

³¹Si ajɔ ɲɲu, ine iyi í wa antai ile sik-ifa nɔ nyaue ɲa í wa inɔ ile, kaa ba ku lɔ ku soo má. Ine mɔ iyi í wa iko kaa ba ku baa ide má. ³²I ye gigii aboi Lɔtu. ³³Ine iyi í bi ku je andunya do idɔɔbie á na ku kuae. Amma ine iyi í kɔsi kuwee á baa ntɔ ntɔ. ³⁴An sɔ ɲe si idū ajɔ ɲɲu, amane minji á maa sū si daayi akā, aa so ine akā a jɔ ine akā. ³⁵Inaabo minji á maa lɔlɔ aa so ine akā a jɔ ine akā. [³⁶In-emɔkɔ minji á wa iko, aa so ine akā a jɔ ine akā.]

³⁷ɲɔi mɔɔ ɲau à beɛ à ni, ikpa iwɔi ideu be á ce ya Lafē. ɲɔi í je ɲɲa do mɔndau ihē í ni, bii iku wa sū, tengi bei yembeeku ɲa à ya tɔtɔ.

Mɔndai jaaɔ do woo kiiti gɔ

18 Jesu í kpa ɲɲa mɔndau ihē ku ny-isi ɲa iyi í sīa a maa ce kutɔɔ waati kāma fei, gbɛɛji ku maà wa si. ²Í ni, woo kiiti gɔ í wa si ilu nla gɔ, kù waa ce ɲɔi Ilaaɔ, kù nɔ kù waa jirima ine kāma. ³Wee si ilu akāu jaaɔ gɔ mɔ í wa

be. Í ya naa ajɔɔ ajɔ bi tɛɛ ku sɔɔ ku ni, kiitim, amu do mbeem. ⁴ɲɔi í kɔ hee í kpe. Amma si anyie í lasabu si idɔɛ í ni, baa bii n kù wa n ce ɲɔi Ilaaɔ, nɔ n kù wa n jirima ine gɔ, ⁵do ɲɲu fei, si na iyi í jɔ jaaɔu ihē í ya maa bitandim, an cea kiitiu ɲɲu do mbeɛɛ, ku ba ku maà bitandim má.

⁶ɲɔi Lafē í ni, to, i gbɔ bei woo kiiti laalɔu í fɔ be ɲa de. ⁷Ilaaɔ kaa bei ku ce ku re zaka beɛbe? Ine ɲa iyi í cica, kaa kiiti ɲa bii à waa dɔ sie anu dasá do idū? Iyi í re mɔm, kaa kpe ku bei ku gbɔ ɲɲa. ⁸Ñ wa n sɔ ɲei, á ce ɲɲa kiitii gbāa gbāa. Amma waati iyi amu Amai Amane an nyi wa má an na n ba naane ku dasi si ileu ihē?

Kutɔɔi Farisi do woo gba fiái lempoo gɔ

⁹Jesu í kpa mɔnda gɔ má na irii ine gɔ ɲa iyi à waa cɔ ara ɲɲa ine dee dee, nɔ à waa ca ine gɔ ɲa. ¹⁰Í ni, amane minji gɔ ɲa à bɔ ku tɔɔ kpasēi Ilaaɔ, ine akā Farisii, ine akā mɔ woo gba fiái lempooi. ¹¹Farisiu í leekí wa cea arae kutɔɔ wa ni, Ilaaɔ, ñ saabue do iyi n kù ye bei ine ɲa iyi à gbe, iyi à je woo taki ine ɲa, do woo ce laalɔ ɲa, do woo ce sakara ɲa, do woo gba fiái lempoo ɲa bei mɔkɔu ihē. ¹²Si azuma akā fei ñ ya n dī anu ajɔ minji, nɔ mii iyi ñ ba fei ñ ya n nya zagaæi si bei í jɔ. ¹³Woo gba fiái lempoo mɔ í leekí í mu arae ikā, kù yɔkɔ kù wu iju lele, í le awɔ si iri í ni, Ilaaɔ, ce araarem amu ilu dulum. ¹⁴Jesu í ni, ñ wa n sɔ ɲei, hai be ineu ihē í baa í je dee dee si wajui Ilaaɔ í nyiɔ idee. Amma Farisiu kù je dee dee, domi ine iyi í so arae lele aa kaye lafēi, ine mɔ iyi í kaye arae aa soo lelei.

Jesu í weea ama kpɔtɔɔ ɲa

(Cɔ *Matie 19:13-15; Maaku 10:13-16*)

¹⁵Si anyii ɲɲu, ine ɲa à gbā ama kpɔtɔɔ ɲa à naaa Jesu wa ku lesi ɲa

awɔ. Iyi mɔɔɔɛ ɲau à yɔɔ bɛɛbɛ ɲɔi à wa gbagba si ɲa. ¹⁶ Amma Jesu í ni a naa ɲɲu amu ɲau wa. Nɔ́ í sɔ́ mɔɔɔɛ ɲau í ni, i jò amu ɲau a naa bi tom, i maà ganji ɲa, domi Ilaaɔ́ í je ilaalui ine ɲa iyi à jɔ ɲa. ¹⁷ Ntɔ́ ntɔ́, ine iyi kù waa sūa Ilaaɔ́ iri ile bei ama keeke, Ilaaɔ́ kaa je ilaalue pai.

Idei ilu fia gɔ

(Cɔ Matie 19:16-30; Maaku 10:17-31)

¹⁸ Inɛ ngboi Zuifu gɔ́ í naa bi Jesu í beɛɛ í ni, Mɛɛtu, awɔ ine nɔɔɛ, mii an ce n baɔ kuwɛɛ hai tā. ¹⁹ ɲɔi Jesu í beɛɛ í ni, na mii í ce ì waa kpem ine nɔɔɛ. Inɛ gɔ kù wɛɛ iyi í je nɔɔɛ bii kù je Ilaaɔ́ ɲɲu akā. ²⁰ Ì mà sāa sāa mii iyi wooda í ni. Mii iyi wooda í ni wee, maà ce sakara, maà kpa ine, maà ce ile, maà jɛa ine gɔ sɛɛda ibo, jirima iyedɔ baɛɛ. ²¹ ɲɔi inɛɛu í ni, ñ wa n jirima mii ɲau bɛ fei tā hai keekem. ²² Iyi Jesu í gbɔ bɛɛbɛ, ɲɔi í sɔɔ́ í ni, í gbɛɛ mii akā. Koo i ta mii iyi ì nɛ fei nɔ́ i kpɛa ilu are ɲa fiaɔ. Bii ì ce bɛɛbɛ aa ba amani jiida lelei Aɔ́. Si anyie nɔ́ i naa i toom. ²³ Iyi mɔkɔu í gbɔ bɛɛbɛ ɲɔi inɔɛ í fɔ́ ntɔ́ ntɔ́, domi ilu amani nla nla. ²⁴ Iyi Jesu í cɔɔ ɲɔi í ni, á gaabu hee ku caa ilu fia ku jesi Ilaaɔ́ ku je ilaalue. ²⁵ Á faalaa kpookpo ku lɔ́ si iwoi abɛɛ do iyi ilu amani á jesi Ilaaɔ́ ku je ilaalue. ²⁶ ɲɔi inɛ ɲa iyi à waa de sie itiu à ni, bii bɛɛbei nɔ́ yooi á ba faaba. ²⁷ Nɔ́ Jesu í sɔ́ ɲa í ni, mii iyi amane í mɔngɔ, Ilaaɔ́ kaa mɔngɔɛ.

²⁸ ɲɔi Piɛɛ í ni, wee à jò mii iyi à nɛ fei tā, à waa tooe. ²⁹ Nɔ́ Jesu í ni, ntɔ́ ntɔ́, ine iyi í jò kpasɛɛ fei, walakɔ aboɛ, wala igbā do ifɔɛ ɲa, wala iyedɔ baɛɛ, wala amaɛ ɲa, na irii bommai Ilaaɔ́, ³⁰ á ba ku kpɔ́ ku re si nsei, nɔ́ si antaɛ má á ba kuwɛɛ hai tā ala.

Jesu wa fɔ́ ideɛ ikue do kujie ise gbeetasia

(Cɔ Matie 20:17-19; Maaku 10:32-34)

³¹ Jesu í kpe mɔɔɔ maateɛji ɲau bi tɛɛ, nɔ́ í sɔ́ ɲa í ni, wee à waa bɔ Zeruzalemu. Bei, ide iyi walli ɲau a kɔ́ na irii amu Amai Amanɛu fei á ce. ³² Aa mum a daa dimi mmu ɲa si awɔ a yaakoom, nɔ́ a kpām iju a tu sim antɔ́. ³³ Aa weem kpɔɔɔ, si anyie nɔ́ aa kpam, amma si aɲɔ́ mɛetasia an jī hai si bale. ³⁴ Amma mɔɔɔ ɲau a kù mà nkāma si ideu. Ideu í manji ɲɲa a kù gbɔ yaaseɛ.

Jesu í jò fɛɛju gɔ́ í ye ilu

(Cɔ Matie 20:29-34; Maaku 10:46-52)

³⁵ Si isɛɛɛɛu Jesu í maai Zeriko. Wee fɛɛju gɔ́ wa buba itī kpāa wa bara. ³⁶ Iyi í gbɔ ibai zamaa iyi wa lɔ́, ɲɔi í bee mii í ce. ³⁷ ɲɔi à sɔɔ́ à ni, Jesu inɛi Nazaretiui wa lɔ́. ³⁸ ɲɔi í wasi ku dɔ́ anu wa ni, Jesu, tɔkui Davidi, ce araarem. ³⁹ Inɛ ɲa iyi à waa cua ɲau à la sie à ni ku koko. Amma bei à waa ni ku cokou, bɛɛbɛ mɔi í ya dɔ́ anu hee lele ku maa ni, tɔkui Davidi, ce araarem. ⁴⁰ ɲɔi Jesu í leekī í ni a naaɛ wa. Iyi fɛɛjuu í to wa ɲɔi Jesu í beɛɛ í ni, ⁴¹ mii ì bi n ceeɛ. ɲɔi í ni, Lafɛɛ, ñ bi n ye ilui. ⁴² ɲɔi Jesu í sɔɔ́ í ni, ye ilu. Naanɛɛ í faabaɛ. ⁴³ ɲɔi gbakā í ye ilu, nɔ́ wa too Jesu í wasi Ilaaɔ́ ku saabu. Iyi zamaau í yɔɔ, ɲɔi aɲa fei à wasi Ilaaɔ́ ku saabu.

Jesu do Zakee

19 Jesu í to inɔ́ ilu Zeriko, nɔ́ wa lɔ́. ² Wee mɔkɔ ilu fia gɔ́ í wa bɛ à ya kpoo Zakee, wa je inɛ ngboi woo gba fiaɔ lɛmpoo ɲa. ³ Nɔ́ wa de ɲɲu ku ye Jesu, amma kù ba kù yɔɔ na zamaau, domi ɲɲu amane kandaai. ⁴ ɲɔi í sei í bɔ waju í koo í gū jīi ndii sikomɔɔ gɔ́ ku ba ku yɔɔ, domi í mà iyi do bei á lɔ̀. ⁵ Iyi Jesu í to tengi bii í wau, ɲɔi í wu iju lele í sɔɔ́ í ni, Zakee, kita wa ñya ñya, domi

kpasēi an sɔ nnyi. ⁶Nɔ Zakee í kita wa do saasa í naa í gbaa do inɔ didɔ. ⁷Iyi ine ɲa à yɔɔ, ɲɔi aɲa fei à gbagba à waa ni, í koo í sɔ kpasēi ilu dulum. ⁸Amma Zakee í dede í leekí si wajui Lafēe í ni, bubui amanim an na ilu are ɲa. Nɔ ine ɲa iyi ñ takii ɲa ñ gba mii ndu ɲa, an sindo ɲa beɛbe má tuuba mɛɛ. ⁹Nɔ Jesu í sɔɔ í ni, nnyi inei kpasē ɲau ihē à ba faaba, domi awɔ mɔ tɔkui Aburahamui. ¹⁰Amu Amai Amane ñ naa ku dede ine ɲa iyi à ɲɔi n faaba ɲa.

Mɔndai iye iwo

(Cɔ *Matie 25:14-30*)

¹¹Si bei ine ɲa à waa de si ideu ití, nɔ í kpa mɔnda gɔ má. Ine ɲau à waa tamaa bei bii í to Zeruzalemu á je bommai gbakā, nɔ wee waati beɛbe í maai Zeruzalemu. Na ɲɔi í jɔ í kpa ɲɲa mɔndau ihē ku ba ku nyisi iyi nɲu kaa je bommau gbāa gbāa. ¹²Í ni, mɔkɔ amai amanlu ɲɔi í bɔ bomma ku je hee ile jiiji gɔ si anyie nɔ ku baa idee. ¹³Hee ku maa ne ɲɔi í kpe amaaceɛ ɲa aɲa mɛɛwa, nɔ í na aɲa fei kpekelei wura gɔ nɔ í ni, i ceɔ fiauu ihē sīa hee n maa n baa. Iyi í fɔ beɛbe í tā nɔ í ne. ¹⁴Amma inei ilɛɛ ɲa à cɔo nɔ à be ine ɲa si anyie à ni aɲa a kù bi ku je bomma si ilei aɲa.

¹⁵Waati iyi í je bommau í baa si ilɛɛ, ɲɔi í kpe amaace ɲa iyi í na fiauu wo bi tɛɛ ku ba ku ye bei fiaii ine fei í bíaa. ¹⁶Ine sinteu í naa í ni, Lafēe, kpekele iyi ñ nam nɔu ñ ceɔ sīa hee ñ ba riba mɛɛwa. ¹⁷ɲɔi í sɔɔ í ni, í sīa, awɔ amaace jiidai. Si bei ñ je ilu naane si mii keekeu ihē, an jɔ í je ilaalu si ilu mɛɛwa. ¹⁸Ine minjisiau mɔ í naa í ni, Lafēe, kpekele iyi ñ nam nɔu ñ ceɔ sīa hee ñ ba riba miu. ¹⁹Nɔ í sɔɔ í ni, awɔ mɔ, an ceɛ ilaalu si ilu miu. ²⁰Nɔ ine mmu í naa má í ni, Lafēe, fiaɛ wee. Ñ wooi si mango ²¹domi ñ wa n ce njoɛ si na iyi í jɔ ñ je ine ku gaabu. Mii iyi í kù jile nɲui í ya maa de ku so, baa bii í kù gbē ñ ya maa dai. ²²ɲɔi ilaalu í sɔɔ

í ni, awɔ amaace yaamɔ, an kiitiei hai si idee iyi ñ fɔ. Awɔi ñ mà iyi ñ je ine ku gaabu, ñ ya n so mii iyi n kù jile, nɔ n da mii iyi n kù gbē. ²³To, na mii í ce í kù ni í wēa ine ɲa fiam nɔu í da ɲɲa si inyi ku ba n ba ndom do riba waati iyi ñ baa. ²⁴ɲɔi í sɔɔ ine ɲa iyi à wa beu í ni a gba fiauu a na ilu mɛɛwau. ²⁵ɲɔi à sɔɔ à ni, Lafēe, ine nɲu í ne mɛɛwa tā.

²⁶ɲɔi í ni, ñ wa n sɔɔ ɲei, ine iyi í ne, lafēei aa kɔɔa si. Ine mɔ iyi kù ne, baa andi keeke iyi í neu mɔm aa gbaai. ²⁷Si anyie nɔ í ni, i koo í naam mbɛem ɲau wa ihē, aɲa iyi a kù bi n je bommau, nɔ í kpa ɲa si wajum.

Jesu wa lɔ inɔ ilu Zeruzalemu

(Cɔ *Matie 21:1-11; Maaku 11:1-11; Zāa 12:12-19*)

²⁸Iyi Jesu í fɔ beɛbe í tā, ɲɔi í mu kpāa í cuaa zamaau wa bɔ ikpa Zeruzalemu. ²⁹Si isɛnɛɛu í maai ilui Betifaze do Betani, kɔkɔi geetei Olivie. ɲɔi í be mɔcɔ minjie gɔ ɲa ³⁰í sɔɔ ɲa í ni, í bɔ ilu iyi í wa waju nɲeu be. Bii ñ to be ɲa aa ye ama gbankele gɔ wa so be iyi ine gɔ kù gūu titā. I fūu í naam wa ihē ɲa. ³¹Nɔ bii ine gɔ í bee ɲe í ni, na mii í ce ñ waa fūu ɲa, í ni, Lafēei í ne bukaatae.

³²Ine ɲa iyi Jesu í beu à koo à ba mii ɲau fei í ce si bei í sɔɔ ɲau. ³³Si waati iyi à waa fūu, ilu gbankele ɲau à ni, beirei í ce ñ waa fūu ɲa. ³⁴ɲɔi à ni, Lafēei í ne bukaatae. ³⁵ɲɔi à naaa Jesu ama gbankeleu wa. Nɔ à te si ibɔ ɲɲa ɲa Jesu í bei í gū antae í buba si. ³⁶Iyi í sinti ku ne, ɲɔi ine ɲa à wasi ku te ibɔ ɲɲa ɲa si kpāau. ³⁷Iyi í maai Zeruzalemu tengi bii kpāai geetei Olivie í sinti ku dasi lɔɔma, ɲɔi mɔcɔɛ ɲau fei à waa dɔ anu à lɔsi Ilaaɔ ku saabu do inɔ didɔ na irii maamaake ɲa iyi à yeu fei. ³⁸À wasi ku ni, Ilaaɔ ku weea ilaalu iyi wa naa do irii Lafēe. Ilaaɔ ku jɔ laakai ku sū ku wa lele nɔ ku nyisi amboeɛ.

³⁹Hai si inɔ zamaau Farisi gɔ ɲa à sɔ Jesu à ni, Meetu, sɔ mɔcɔe ɲau a coko. ⁴⁰Ŋɔi Jesu í ni, ñ wa n sɔ ɲe, baa bii ine ihɛ ɲa à coko, kuta ɲa aa dɔ anu.

Jesu í kpataa inei Zeruzalemu ɲa

⁴¹Si bei Jesu í maai Zeruzalemu, ɲɔi í ye iluu nɔ wa kpataa inee ɲa í ni, ⁴²ñ bi wo í mà ɲa mii iyi á mu ɲe laakai ku sũ, baa nnyi. Amma nsei í manji ɲe. ⁴³Awaati wa naa si ɲe iyi mbɛe ɲe ɲa aa bu ilu ɲe koe, aa bii si ɲe a mante ɲe canga do ɲe. ⁴⁴Aa lege ilu ɲe do ɲe inee ɲa iyi ì wa inɔe ɲa. A kaa jɔ kuta baa akã ku le si ɲe ajɔ ɲɲu. Bɛɛbei á ce si na iyi í jɔ Ilaaɔ í naa bi tu ɲe nɔ í kù mà ɲa.

Jesu í wa bantumai kpasɛi Ilaaɔ

(Cɔ Matie 21:12-17; Maaku 11:15-19; Zãa 2:13-22)

⁴⁵Waati iyi à to Zeruzalemu Jesu í bɔ bantumai kpasɛi Ilaaɔ. Nɔ í lɔsi ku lele woo ta iwɔ ɲa. ⁴⁶Í sɔ ɲa í ni, à kɔɔ à ni, Ilaaɔ í ni ilei ɲɲu ile bi ku tɔɔi á je. Amma ɲe wee ì coo bi ku tɔɔi ile ɲa.

⁴⁷Jesu í ya maa kɔa ine ɲa si cioi ideí Ilaaɔ ajɔ fei kpasɛi Ilaaɔ be. Ŋɔi ine ngboi woo weei Ilaaɔ ɲa do woo kɔ ine ɲa si wooda ɲa do ilu irii inei Zuifu ɲa à waa bi a kpaa. ⁴⁸Amma a kù mà beirei aa ce, domi ine feii í ya maa de si idee ití do laakai.

Hai iwoi yiikoi Jesu wa naa

(Cɔ Matie 21:23-27; Maaku 11:27-33)

20 Ajɔ ɲɲu gɔ si bei Jesu wa kɔ zamaau si cio bantumai kpasɛi Ilaaɔ wa sisi laabaau jiidau, ɲɔi ine ngboi woo weei Ilaaɔ ɲa do woo kɔ ine ɲa si wooda ɲa do ine ngbo ɲa à faata wa. ²Nɔ à ni, sɔ wa, yiiko yoomai ì waa ceɔ mii ɲau ihɛ, mà yooi í nae kpãae. ³Ŋɔi í sɔ ɲa í ni, amu mɔ, an bee ɲe ide gɔ. I sɔm ɲa, ⁴hai iwoi Zãa í ba yiiko iyi

í dasiɔ ine ɲa inyi. Hai bi Ilaaɔ de, mà hai bi amane ɲa. ⁵Ŋɔi à waa busi ɲe à waa ni, beirei aa ka jeaa. Nsei nɔɔ, bii à jeaa à ni hai bi Ilaaɔi, á bee wa beirei í ce a kù dasi Zãa naane. ⁶Bii à nɔ à ni hai bi amane ɲai, ine ɲa aa na a ta wa kuta domi ine fei í dasi naane iyi Zãa waliii. ⁷Ŋɔi à je à ni, a kù mà hai iwoi í ba yiikoe. ⁸Nɔ Jesu í sɔ ɲa í ni, amu mɔ, n kaa n sɔ ɲe yiikoi ine iyi ñ wa n ceɔ mii ɲau ihɛ.

Mɔndai gaanɔɔma laalɔ ɲa

(Cɔ Matie 21:33-46; Maaku 12:1-12)

⁹Si anyie nɔ í kpaa ine ɲa mɔndau ihɛ í ni, ine gɔ í ce ikoe nɔ í lɔ si jii ndii rezɛe nɔ í ce kaa í kaakoɔɔ. Ŋɔi í so gaanɔɔma ɲa í dasi ɲa si ikou a maa logooe, í bei í bɔ ilu koo kpe be. ¹⁰Waati iyi jii nɔu í so í to ku ka, ɲɔi í be woo ce ice gɔ bi gaanɔɔma ɲau koo gba iyi í je ti ɲɲu wa. Nɔ gaanɔɔma ɲau à cãa à lelee í ne awɔ ngbe. ¹¹Nɔ ilu ikou í be woo ce ice mmu má. Nɔ à cã ɲɲu mɔ, à buu yaka yaka, à sindae awɔ ngbe. ¹²Nɔ í be amane meetasia wa má, nɔ à mɛe ɲɲu mɔ à bei à lelee. ¹³Ŋɔi ilu ikou í ni, beirei an ce. An be ama akãm iyi ñ bi jiidau. Aa yɔkɔ a jirimae. ¹⁴Amma iyi gaanɔɔma ɲau à yɔɔ, ɲɔi à busi ɲe à waa ni, i cɔ ine iyi á na ku je tubuu. Ka kpaa ku ba ileu ku je tu wa. ¹⁵Ŋɔi à muu à fitae hai inɔ karau nɔ à kpaa.

Ŋɔi Jesu í ni, to, nsei, beirei ilu ikou takae á ce ɲa. ¹⁶Á koo ku kpa ɲai, nɔ ku de ine mmu ɲa ku dasi ɲa si ikou. Iyi à gbɔ ideu, ɲɔi à ni, Ilaaɔ ku maà ce bɛɛbe. ¹⁷Amma Jesu í cɔ ɲa, nɔ í ni, bii bɛɛbei, yoomai í je yaasei kukɔu ihɛ si bei í ni, Kuta iyi woo ma ɲa à kɔsiu, Ŋɲui í baa í je kuta sintei icui ileu. ¹⁸Nɔ ine iyi í cuku si kutau fei, á cei. Ine iyi í nɔ í bata mɔ á lɔlɔi nekɔ nekɔ.

Fiai lempoo ku sã

(Cɔ Matie 22:15-22; Maaku 12:13-17)

¹⁹ Iyi ine ngboi woo weei Ilaaɔ ɲa do woo kɔ ine ɲa si wooda ɲau à gbɔ ideu gbakã ɲɔi à waa de bei aa ce a mu Jesu. Amma à waa ce ɲjoi zamaau. À waa bi a muui domi à mà iyi na irii aɲai í kpa mɔndau. ²⁰ ɲɲui í jɔ̀ si fei ndeɛ à ya maa ce laakae. ɲɔi à be sie woo zamba gɔ ɲa iyi à ye bei ine jiida ɲa a koo a cɔ laakae. À be ɲai ku ba a leaa taai ide nɔ a ba kpãa a muu a daa ilu ileu si awɔi ɲɲu iyi í ne gbugbã. ²¹ Ine ɲau à sɔ̀w ide à ni, Mɛetu, à mà iyi ideɛ do cio iyi ì waa kɔ ine ɲa siu, fei ndeɛ dee deei. I ci ya na ine gɔ ntɔ na kubi, ì waa nyisi ine ɲa kpãai Ilaaɔ si ntɔɛ. ²² Á sã ka sãa ilaalu Sezaa fiai lempoo? Mà ka maà sãa. ²³ Amma Jesu í mà muafiti ɲɲa, nɔ í ni, ²⁴ i nyisim kpekele akã wa n cɔ. Fotooi yooi í wa si kpekeleu ihẽ nɔ irii yooi à kɔ si. ɲɔi à ni, ti Sezaai. ²⁵ ɲɔi Jesu í sɔ̀ ɲa í ni, to, i sãa Sezaa iyi í je tɛɛ ɲa. Nɔ i sãa Ilaaɔ mɔ̀ iyi í je tɛɛ ɲa. ²⁶ ɲɔi à mɔ̀ngɔ ku too awɔ do ideɛ ɲa iyi wa fɔ̀ si wajui zamaau. ɲɔi à biti do ide ɲa iyi í jeɔ̀, nɔ à coko ɲɲa.

Idei kujii iku ɲa

(Cɔ Matie 22:23-33; Maaku 12:18-27)

²⁷ Si aɲɔ akãu Sadusi gɔ ɲa mɔ̀ à naa bi Jesu. Aɲai à ya maa ni iku ɲa a kaa jĩ. Iyi à to bi tɛɛ ɲɔi à beee à ni, ²⁸ Mɛetu, ide iyi Moizi í kɔ nwa wee. Í ni bii ine gɔ í ku í jɔ̀ aboe, nɔ ɲɲu do aboe a kù ne ama, ifɛ ku so jaaɔu ku ba ku bía igbãɛ ama. ²⁹ Wee ine mɛɛje gɔ ɲa à wee iyi à je amai baa akã. Igbã ɲɲa í so abo nɔ í ku, kù ne ama do abou baa akã. ³⁰ ɲɔi ine minjisiau do mɛɛtasiaua à so jaaɔu. ³¹ Nɔ bɛɛbei í ce si gãmei aɲa mɛɛjeu fei, nɔ à ku. Kãma ɲɲa kù ba ama do abou. ³² Nɔ si anyie abou mɔ̀ í na í ku. ³³ To, aɲɔ iyi iku ɲa aa na a jĩ, aboi yoo ɲɲai á je, si bei aɲa mɛɛjeu fei à soo aboi.

³⁴ ɲɔi Jesu í je ɲɲa í ni, si andunyau ihẽ inemɔ̀kɔ do inaabo ɲa à ya so nje. ³⁵ Amma ine ɲa iyi Ilaaɔ í jɔ̀ à jĩ hai si bale à ba kuwɛɛi ala, abo do mɔ̀kɔ ɲa a kaa ya so nje má. ³⁶ Aa yei bei amaleka ɲa, a kaa ku má. Aa je amai Ilaaɔ ɲa si na iyi í jɔ̀ à jĩ hai si bale. ³⁷ Si waati iyi Moizi í ye ama jii iyi í mu ina nɔ kù waa jou, ɲɲu takae í fɔ̀ mam mam iyi iku ɲa aa jĩ. Waati ɲɲu í kpe Ilaaɔ Lafɛɛi Aburhamu do Izaaki do Zakɔbu. ³⁸ Ntɔ ntɔ, Ilaaɔ kù je Lafɛɛi iku ɲa, ti ilu hunde ɲai, domi bi tɛɛ, ine fei ilu hundei. ³⁹ ɲɔi woo kɔ ine ɲa si wooda ɲau, gɔgɔ ɲa à gba ide à ni, ide iyi ì fɔ̀u be Mɛetu, dee deei. ⁴⁰ Si anyie a kù je a kù beee ide gɔ má.

Davidi do ine iyi Ilaaɔ í cica

(Cɔ Matie 22:41-46; Maaku 12:35-37)

⁴¹ Nɔ Jesu í bee ɲa í ni, beirei aa ce a ni ine iyi Ilaaɔ í cicaa tɔkui ilaalu Davidii. ⁴² Davidi takae í fɔ̀ si tiaa iri ku kɔɛ í ni, Aɔ Lafɛɛ í sɔ̀ Lafɛɛm í ni, Buba awɔ njem, ⁴³ Hee n ce mbɛɛɛ ɲa bi ku lesi isɛɛ titã. ⁴⁴ To, bii Davidi takae wa kpoo Lafɛɛ, beirei á ce ku je tɔkue má.

I mu ara nɲe do woo kɔ ine ɲa si wooda ɲa

(Cɔ Matie 23:1-36; Maaku 12:38-40)

⁴⁵ Si bei ine fei wa de si Jesu itĩ, ɲɔi í sɔ̀ mɔ̀cɔɛ ɲa í ni, ⁴⁶ i mu ara nɲe do woo kɔ ine ɲa si wooda ɲau, aɲa iyi à ya bi a maa dabii do ibɔ kumboo, nɔ à bi a ya ce aɲa fɔ̀ do jirima nla nla si bantuma. A ci ya bi kaa kitãi ine ngbo ɲa ile bi kutɔtɔɔ do inya sinte bi ku ce jingau ɲa. ⁴⁷ À ya takii jaaɔ ɲa a gba mii ndu ɲa ɲa fei, nɔ à ya maa ce kutɔɔ sisɔ̀ ku ba a ye ɲa ɲɲu akã. Na ɲɔi í jɔ̀ ijuukpã ɲɲa á la ku caa.

Fia iyi abo jaaṣ ɔ́ ɔ́ dasi

(Cɔ Maaku 12:41-44)

21 Iyi Jesu í fɔ beɛbe í tā ŋɔi í wu iju wa cɔ bei ilu fia ŋa à waa dasi fia si kpakoi kɔletiu. ²Nɔ́ í ye abo jaaṣ ilu are ɔ́ mɔ́ í sɔsi kpekele keeke minji ɔ́. ³Ŋɔi í ni, ntɔ́ ntɔ́, jaaṣ ilu areu ihē í dasi fia í re ine ŋa iyi à gbe fei. ⁴Ine ŋa iyi à gbe ŋau fei, iyi í lesi antai fia ŋa ŋai à dasi, amma abou, baa do iyi í je ilu are, andi iyi í ne feii í dasi be, nkāma kù gbea iyi á maa wɛɛd má.

Jesu wa fɔ ideɪ kpasēi Ilaaṣ ku lege

(Cɔ Matie 24:1-2; Maaku 13:1-2)

⁵Ajɔ́ ŋɔi ɔ́ ine ɔ́ ŋa à fɔ à waa ni kpasēi Ilaaṣu í sīa do kutae ŋa fei do amua ŋa iyi à na Ilaaṣ à ceaḁ booda. Iyi Jesu í gbo beɛbe ŋɔi í ni, ⁶mii ŋau be iyi ì waa ye fei ŋa ajɔ́ akā á kpa iri. Kuta baa akā kaa na ku maa lesi nje be má, aa kekeɛ mbe fei.

Wahala iyi á naa si waatii ankāanyi

(Cɔ Matie 24:3-14; Maaku 13:3-13)

⁷Ŋɔi à beɛ à ni, Mɛetu, waatii yoomai ine ŋɔi á to wa. Nyinda yoomai aa ka tako ka ye.

⁸Ŋɔi Jesu í sɔ́ ŋa í ni, i ce laakai ŋa i maà jɔ́ ine ɔ́ ku dī iju nje, domi ine ŋa iyi aa na a maa naa akā akā a maa ni aŋai à je ine iyi Ilaaṣ í cicau aa kpɔ́. Nɔ́ aa nyi a sɔ́ nje má a ni, waatii í maai wa mbe. Amma i maà too ŋa ŋa. ⁹Bii ì gbo à waa fɔ laabaau i ɔ́ ŋa do ija ŋa, i maà jɔ́ zigi nje ku da, domi ŋɔi ŋau bei á tako ku to wa. Amma kù je waatii ankāanyiu be titā. ¹⁰Ŋɔi í sɔ́ ŋa má í ni, dimi ɔ́ ŋa aa ya na a maa ja do dimi mmu ŋa, nɔ́ ilaalu ɔ́ ŋa mɔ́ aa maa ja do ilaalu mmu ŋa. ¹¹Ile á yaya bii ɔ́ ŋa nla nla, nɔ́ si ile ɔ́ ŋa mɔ́ ari á ce do bɔ́ laalo ŋa iyi á kpa ine nkɔ́. Aa na i ye maamaake laalo ŋa do nyinda nla nla ikpa lele hee zigi nje ku da.

¹²Amma hee ŋɔi ŋau be fei ku maa ce aa mu nje a kpā nje iju. Aa dasi nje awoi woo kiiti ŋa ile bii à ya ce kutɔ́ɔ́ ŋa, aa dasi nje piisɔ́, nɔ́ a bɔ́d nje bi amanlu ŋa do bi ilu ile ŋa na irim. ¹³Ŋɔi ŋau bei á mu nje kpāa i jeḁ seɛdam ŋa. ¹⁴Na ŋɔi, i jile idɔ́ nje i maà ya biti do ide iyi aa fɔ i nyaḁ ara nje ŋa. ¹⁵I maà biti ŋa domi an mu nje ide do bisi iyi mbeɛ nje ŋa kāma ŋa a kaa yɔ́kɔ́ a jā nje hee má je a kɔ́. ¹⁶Baa iyeḁ baa nje ŋa do igbā nje ŋa do ifɔ́ nje ŋa do nyaanze nje ŋa do kpaasi nje ŋa, aa zamba nje nɔ́ a jɔ́ a kpa ine nkɔ́ si inɔ́ nje. ¹⁷Ine fei á cé ŋei na irim. ¹⁸Amma baa ntoɪ iri akā nje kaa da ku nyɔ́. ¹⁹I temua ŋa, aa ba faabai hunde nje.

Jesu wa fɔ ideɪ iri ku kpai Zeruzalemu

(Cɔ Matie 24:15-21; Maaku 13:14-19)

²⁰Ajɔ́ iyi ì ye woo ja igū ŋa à to wa Zeruzalemu à buu koe, i mà ŋa iyi iri kukpae í maai wa mbe. ²¹Waatii beɛbe ine ŋa iyi à wa ilei Zudee a sa a bɔ́ iri kuta ŋau. Ine ŋa mɔ́ iyi à wa inɔ́ ilu Zeruzalemu takae a sa a fita, ine ŋa mɔ́ iyi à wa iko ku sū a maà bɔ́ inɔ́ ilu má. ²²Ntɔ́ ntɔ́, waatii á je waatii iyi Ilaaṣ á kpā ine ŋa iju ku sã gbese ku ba mii iyi à fɔ si kukɔ́ idee ku kɔ́. ²³Waatii beɛbe wahalai baasi ŋa do ayawo ŋa á caa. Inɔ́ ku fɔ nla nla á wa si ileu si na iyi í jɔ́ Ilaaṣ á sã idɔ́kɔ́e si ine ŋau. ²⁴Aa maa kpa ŋa do taakuba, nɔ́ a mu ŋa aru si ile fei. Dimi mmu ŋa aa tɛɛɛ Zeruzalemuu hee waatii koo kpāḁ iri.

Kunaai Amaɪ Amanɛ

(Cɔ Matie 24:29-31; Maaku 13:24-27)

²⁵Aa ye nyinda si inunu do si cukpa do si andaiya ŋa. Nɔ́ si ile ibai tenku do kucāi inyi á jɔ́ dimi ŋa a biti hee a kaa mà baa bei aa ce. ²⁶Baa njo alála á jɔ́ ine ŋa a kasām na mii ŋa iyi á na ku ce si andunyau ihē, domi gbugbāi lele ŋa aa maa yayai. ²⁷Waatii beɛbei aa ye amu

Amai Amane ñ faata wa si kudüi ijĩ do gbugbã nla nla do amboe. ²⁸Bii iyi be ña à sinti ku ce, i leekĩ i mu ara nñe ña, domi faaba nñei í maai wa.

Yaase iyi jĩi ndii figi wa nyisi

(Cɔ Matie 24:32-35; Maaku 13:28-31)

²⁹Nɔ Jesu í kpa ñña mɔnda gɔ í ni, i cɔ jĩi ndii figi do jĩi ña iyi à gbe fei. ³⁰Bii ì ye í sinti ku ru wua ña, iñe taka nñe ì ya mà ña iyi atɛ í maai wai. ³¹Beebe moi bii iñe mɔ ì ye mii ñau be wa ce, i mà ña iyi bommai Ilaaɗi í maai wa. ³²Nto nto ñ wa n sɔ ñe, inei nsei ña, kù je aña feii aa ku ideu ihẽ ku bei ku ce. ³³Lele do ile fei á na ku tã amma idem ña a kaa tã pai.

I ce laakaii ara nñe ña

³⁴I ce laakaii ara nñe ña ku ba i maà na i je hai ne laakai ña na atɛ ku mɔ do ije ku bi do lasabui mii ndii andunya ña. Bii kù je beebe ajɔu á na ku boe ñei bei cekũm, ³⁵domi á na ku ba ine ña iyi à wa si andunyau ihẽ fei. ³⁶Na nñu, i cɔ kpãa i maa ceð kutɔ ña waati kãma fei ku ba i ba gbugbã i gbã si mii iyi wa naa fei ña, nɔ i yɔkɔ i leekĩ si wajui amu Amai Amane ña.

³⁷Ajɔ fei Jesu í ya kɔ ine ña si cio kpasɛi Ilaaɗ, ale nɔ koo sũ geetei Olivie. ³⁸Bii iju í má ine fei í ya naa kpasɛi Ilaaɗ be ku gbɔð ideɛ iyi wa fɔ.

Ine ngbo ña à waa busi nje a kpa Jesu

(Cɔ Matie 26:1-5; Maaku 14:1-2; Zãa 11:45-53)

22 Jìngauì Pɛɛ hai ne lefee iyi à ya kpe jìngauì Iku ku kuau í maai wa. ²Ine ngboi woo weei Ilaaɗ ña do woo kɔ ine ña si wooda ñau à waa de kpãa bei aa ce a kpað Jesu, amma à waa ce njoì zamaau.

Zudasi á fita anyii Jesu

(Cɔ Matie 26:14-16; Maaku 14:10-11)

³Ñɔi Seetam í lɔ idɔi Zudasi iyi à ya kpe Isikariɔti. Wee ine akãi mɔcɔ maa-teeji ñauì. ⁴Zudasi í koo í dī anu tɔɔsi do ine ngboi woo weei Ilaaɗ ñau do ine ngboi woo degbe kpasɛi Ilaaɗ ñau do yaase bei á ce ku da ñña Jesu si awɔ. ⁵Ñɔi inɔ ñña í dɔ nɔ à ni aña aa mua fia. ⁶Nɔ Zudasi í jesi, nɔ wa de kpãa bei á ce ku da ñña Jesu si awɔ, zamaau ku maà ti ku mà.

Jesu í ce sɔɔlui jìngau

(Cɔ Matie 26:17-25; Maaku 14:12-21; Zãa 13:21-30)

⁷Ñɔi ajɔi jìngauì Pɛɛ hai ne lefeeu í to wa si bii à ya kpa angudãi jìngauì Iku ku kua a ceð kuweeu. ⁸Ñɔi Jesu í be Pieɛ do Zãa í ni, i koo i ce sɔɔlui jìngauì Iku ku kuau ka jɔɔ ña. ⁹Ñɔi à beee à ni, iwoi ì bi kaa ce sɔɔluu. ¹⁰Ñɔi í sɔ ña í ni, bii ì lɔ inɔ iluu ña aa ye mɔkɔ gɔ wa so inyì jɔlɔ. I tooe. Mɔkɔu á koo ku lɔ kpasɛ gɔ. Kpasɛ bii á lɔu ¹¹i koo i sɔ ilu kpasɛu i ni ña, Mɛetu í ni ka beee ile bii nñu á je jìngauì Iku ku kua do mɔcɔi nñu ña. ¹²Mɔkɔu á bɔð ñe si antai ile kukpeke gɔ nɔ á nyisi ñe ilaawa nla gɔ iyi à ce sɔɔlui fei ndɛɛ tã. Bei aa ce nwa sɔɔlui jìngauu ña. ¹³Iyi à ne nɔ à koo à ba mii ñau fei í cei dee dee si bei í sɔ ñau, nɔ à ce sɔɔlui jìngauu.

Ije iyi aa ka yeð gigii ikui Jesu

(Cɔ Matie 26:26-30; Maaku 14:22-26; IWB 11:23-25)

¹⁴Iyi waatiu í to, Jesu do mɔcɔɛ ñau à bɔ tengi bii à ce sɔɔluu, nɔ à buba à waa je. ¹⁵Ñɔi Jesu í sɔ ña í ni, ñ bi nto nto n ce jìngauì Iku ku kuau ihẽi awae ña n bei n ye ijuukpãm nɔu. ¹⁶Nɔ nto nto ñ wa n sɔ ñei, n kaa n je jìngau ihẽ má bii kù je si andunya titɔi Ilaaɗ. ¹⁷Iyi í fɔ beebe í tã, ñɔi í so kɔɔfu í saabu Ilaaɗ nɔ

í sɔ́ mɔ́cɔɛ ɲa í ni, i gba véɛ iyi í wa si kɔ́ɔ́fuu ihē i mɔ́ ɲɛ fei. ¹⁸ Amma ñ wa n sɔ́ ɲɛi, hai nsei amu n kaa n mɔ́ véɛ má hee andunya titɔ́i Ilaaɔ́ koo too wa. ¹⁹ Si anyii ɲɲu, nɔ́ í so p̄ɛ nɔ́ í saabu Ilaaɔ́ titá í bei í bububue, nɔ́ í na ɲa í ni, iyi ihēi í je aram [iyi ñ na na iri ɲɲɛ. I ya coo ɲa í maa yeð gigim. ²⁰ Iyi à je à tá ɲɔ́i í so kɔ́ɔ́fuu má í na ɲa í ni, kɔ́ɔ́fuu ihēi í je nyindai akabuu titɔ́i iyi Ilaaɔ́ í dī do ɲjem iyi á níká na iri ɲɲɛ si ikum.]

²¹ Amma i cɔ́ ine iyi á zambam nɔ́u wee í wa ihē, awɔ́ɛ do tom nii í wa si inɔ́ jɛ ihē aɲɔ́. ²² Amu Amai Amane an ku si bei Ilaaɔ́ í jilɔ́. Amma ijuukpāi ine iyi á zambam nɔ́u á la. ²³ ɲɔ́i à sinti ku bee ɲɛ à waa ni, yooi á yɔ́kɔ́ ku ce dimie si inɔ́ nwa.

Yooi í je ine ngbo

²⁴ ɲɔ́i kakɔ́ í dede si aninii mɔ́cɔ́ ɲau, à waa bee ɲɛ ine iyi á je ine ngbo si inɔ́ ɲɲa. ²⁵ ɲɔ́i Jesu í sɔ́ ɲa í ni, amanlui andunya ɲa à ya maa taa ine ɲa amanlu ku jei, nɔ́ ine ngbo ɲa iyi à waa nyisi gbugbā ɲɲa à ya bi a kpe aɲa woo ce jida ɲa. ²⁶ Amma ɲɛ i maà ye bɛɛɛ ɲa. I jò ine iyi í la í re si inɔ́ ɲɲɛ ku baa ku je keeke ɲɲɛ, nɔ́ ine iyi í je ine ngbo kú je amaace ɲɲɛ. ²⁷ Ine iyi í buba wa je si antai taabu do ine iyi wa naað ijeu wa, yoo ɲɲai í re. Kù je ine iyi wa jɛui? To, amu wee ñ wa inɔ́ ɲɲɛi bei ine iyi wa naað ijeu wa.

²⁸ ɲɲɛi ñ temua do amu si wahalam ɲau ɲa. ²⁹ Na ɲɲu, si bei Baaba í jileem bommau, bɛɛɛ mɔ́i amu mɔ́ ñ wa n jile ɲɲɛ ³⁰ ku ba í je nɔ́ i mɔ́ do amu si bommam ɲa, nɔ́ í buba si batai amanlu ɲa í kiitið dimi maateejii Izireli ɲau.

Jesu wa fɔ́ iyi Píɛ á jã ku ni kù mà ɲɲu

(Cɔ́ Matie 26:31-35; Maaku 14:27-31; Zãa 13:36-38)

³¹ ɲɔ́i Jesu í ni, Simɔ́, Simɔ́, Seetam í tɔ́ kpãa ku ba ku fɛɛ bei iyi. ³² Amma amu ñ ce kutɔ́ na irie ku ba naane ku dasie ku maà gaizia. Nɔ́ awɔ́, waati iyi aa kpaasi idɔ́ má, mua kpaasie ɲa mɔ́ gbugbã. ³³ ɲɔ́i Píɛ í ni, Lafɛɛ, ñ tá sɔ́ɔ́lu awaɛ ka bɔ́ piisɔ́, bii iku mɔ́i ka ku aɲɔ́. ³⁴ ɲɔ́i Jesu í ni, Píɛ, ñ wa n sɔ́ɛi, idũuyi mɔ́m, hee aɲɛ ku maa kɔ́ aa jã ise gbɛɛta i ni i kù mà̀m.

Taalili do bɔ́ɔ́ do taakuba

³⁵ Si anyii ɲɲu ɲɔ́i Jesu í bee ɲa í ni, si waati iyi ñ bɛ ɲɛ hai mu taalili do bɔ́ɔ́ do baata ñ kua ngɔ́ɔ́ ɲa? ɲɔ́i à je à ni, aawo, a kù kua nkãma. ³⁶ ɲɔ́i í ni, to, nsei, kù je bɛɛɛ má. Ine iyi í ne taalili ku soo, bɛɛɛ mɔ́i ine iyi í ne bɔ́ɔ́ ku soo. Ine mɔ́ iyi kù ne taakuba, ku ta ibɔ́ɛ ku rað. ³⁷ Si anyii ɲɲu má, í sɔ́ ɲa í ni, ideu ihē iyi à kɔ́ na irim nɔ́u á cei, si bei à ni, à dooaɛ si woo ce laalɔ́ ɲa. Kù nɔ́ kù ne bei á ce iyi kù ce bɛɛɛ. ³⁸ ɲɔ́i mɔ́cɔ́ ɲau à ni, Lafɛɛ, taakuba minji ɔ́ɔ́ wee. Nɔ́ í ni, ka jò ide ɲɲu bɛ.

Jesu wa ce kutɔ́ si iri kutai Olivie

(Cɔ́ Matie 26:36-46; Maaku 14:32-42)

³⁹ Iyi Jesu í fɔ́ bɛɛɛ í tã nɔ́ í fita hai inɔ́ iluu í bɔ́ iri kutai Olivie si bei í ne dɔ́ɔ́nɛɛ. Nɔ́ mɔ́cɔɛ ɲa à waa tooɛ. ⁴⁰ Iyi à to inyau, ɲɔ́i í sɔ́ ɲa í ni, i ce kutɔ́ ɲa ku ba i maà dási kulelei ine ɲa. ⁴¹ Si anyii ɲɲu nɔ́ í sekee í jò ɲa zakai kujii kutai awɔ́ nɔ́ í gule bɛ wa ce kutɔ́ ⁴² wa ni, Baaba, bii ñ bi, aa jò wahalau ihē ku jiiim. Amma ku maà ti ku je ti idɔ́ɔ́bim, jò idɔ́ɔ́bie ku ce. [⁴³ ɲɔ́i amaleka ɔ́ɔ́ í naa sie wa hai lele í naa í muaa gbugbã. ⁴⁴ Si inɔ́ ku fɔ́ nla nla wa ce kutɔ́ɔ́i do gbugbã, nɔ́ í da

koko hee wa tontoo ile. Koko iyi í dau í yei bei nje.]

⁴⁵ Iyi í ce kutɔɔ í tã nɔi í dede í bɔ bi mɔɔɛ nɔu nɔ í koo í ba à waa sɪ njoo do inɔ ku fɔ. ⁴⁶ Nɔ í bee nɔa í ni, na mii í ce ì waa sɪ njoo nɔa. I dede i ce kutɔɔ nɔa ku ba i maà dasi kulelei ine nɔa.

À mu Jesu

(Cɔ Matie 26:47-56; Maaku 14:43-50; Zãa 18:3-11)

⁴⁷ Iyi Jesu wa fɔ beɛbe gbakã nɔi Zudasi ine akã mɔɔ maateji nɔu í to wa do zamaa gɔ. Iyi í to wa í na wa baaba Jesu. ⁴⁸ Nɔi Jesu í ni, Zudasi, do dimii fɔɔ be ihɛi aa zambað amu Amai Amanɛ?

⁴⁹ Ine nɔa iyi à waa too Jesuu, iyi à ye mii iyi wa ce, nɔi à bee Jesu à ni, Lafɛɛ, ka da nɔa do taakubau? ⁵⁰ Nɔi ine akã nɔa í cafe itĩ njei amaacei woo wee nɔai Ilaaɔu í buu. ⁵¹ Amma Jesu í ni, i leekĩ, i jò beɛbe. Nɔ í lu itĩ mɔkɔu nɔ í ba iri.

⁵² Si anyii nɔu Jesu í bee ine ngboi woo weei Ilaaɔ nɔa do ine ngboi woo degbe kpasɛi Ilaaɔ nɔu do ine ngbo nɔa iyi à naa sieu í ni, amui ì naa ku mu nɔa do taakuba do golo nɔa bei woo ce ile? ⁵³ Ajo fei ñ ya n wa si inɔ nɔe n maa n kɔ ine nɔa si cio kpasɛi Ilaaɔ, nɔ i kù mum nɔa. Amma waatiu ihɛi í je tu nɔe do gbugbãi ilu kuku.

Pieé í jã í ni nɔu kù mà Jesu

(Cɔ Matie 26:57-58, 69-75; Maaku 14:53-54, 66-72; Zãa 18:12-18, 25-27)

⁵⁴ Iyi ine nɔu à mu Jesu, nɔi à bɔde kpasɛi woo wee nɔai Ilaaɔu. Nɔ Pieé í wa hee jĩjĩ wa too nɔa wa do anyi. ⁵⁵ Nɔi ine nɔa à ko ina si aninii bantumai kpasɛu à waa buba be. Nɔ Pieé mɔ í koo í buba bi tu nɔa be. ⁵⁶ Nɔi inaabo woo ce ice gɔ í yɔɔ wa buba kɔkɔi inau nɔ í kãsie iju í ni, ineɛu ihɛ mɔ í tako í wa bi Jesu wo. ⁵⁷ Amma í jã í ni, abooyi, n kù màa. ⁵⁸ Iyi í ce sãa má nɔi ine gɔ í yɔɔ nɔ í ni,

awɔ mɔ ine akãi ine nɔai. Amma Pieé í ni, mɔkɔyi, n kù je ine nɔa. ⁵⁹ Si anyii nɔu zakai leɛu akã má, nɔi ine gɔ í fɔ do gbugbã í ni, nɔ nɔ, mɔkɔu ihɛ mɔ í ya wa bi Jesu wo domi nɔu mɔ inei Galileei.

⁶⁰ Amma Pieé í ni, awɔu be, n kù mà bei ì waa bi i fɔ.

Si bei wa fɔ ideu gbakã nɔi ajɛɛ wa kɔ. ⁶¹ Nɔ Jesu í sinda í cɔ Pieé. Nɔi Pieé í ye gigii ide iyi Lafɛɛ í sɔɔu wo í ni, nnyi hee ajɛɛ ku maa kɔ aa jã ise gbeeta i ni i kù màa. ⁶² Nɔi í fita waduude í koo wa kpata do inɔ ku fɔ.

Ine nɔa à yaako Jesu

(Cɔ Matie 26:67-68; Maaku 15:65)

⁶³ Ine nɔa iyi à mu Jesuu à waa buu nɔ à wasi ku cãa. ⁶⁴ À bii wajue à bei à beee à waa ni, ce walii. Yooi í cãe. ⁶⁵ Nɔ à buu dimii arabu ikã ikã fei.

Jesu í wa wajui igbei woo kiiti nɔa

(Cɔ Matie 26:59-66; Maaku 14:55-64; Zãa 18:19-24)

⁶⁶ Iyi iju í má nɔi igbei ine ngboi Zuifu nɔu à tɔtɔ nɔ ine ngboi woo weei Ilaaɔ nɔu do woo kɔ ine nɔa si wooda nɔu à bɔð Jesu bi igbei woo kiiti nɔa. ⁶⁷ Nɔ à beee à ni, sɔ wa bii awɔu ine iyi Ilaaɔ í cicaui. Nɔi Jesu í je nɔa í ni, baa bii ñ sɔ nɔe i kaa dasi naane nɔa. ⁶⁸ Nɔ bii ñ bee nɔe ide gɔ i kaa jɛem nɔa. ⁶⁹ Amma hai nsei amu Amai Amanɛ an bubai si awɔ njei Ilaaɔ ilu gbugbã. ⁷⁰ Nɔi nɔa fei à ni, debei, awɔu Amai Ilaaɔi? Nɔi í je nɔa í ni, oo, amu Amai Ilaaɔi si bei ì fɔu nɔa. ⁷¹ Nɔi à ni, seeda yoomai à waa degbe má. Awa taka nwa à gbɔɔ tã hai si gelee.

À bɔð Jesu bi Pilati

(Cɔ Matie 27:1-2, 11-14; Maaku 15:1-5; Zãa 18:28-38)

23 Nɔ nɔa fei à dede à bɔð Jesu bi Pilati. ² Nɔi à lɔsi dulum ku máa à ni, à ba ineɛu ihɛ í wasi ku kɔ ine nɔa si bisi bei aa ce a je ile nwa igũ nɔ wa ganji

a s̄aa ilaalu n̄lai Romu fiai lempoo. Si anyii n̄ju má í ya maa kpe arae amanlu, n̄o í ni n̄juu ine iyi Ilaaḗ í cicauí. ³N̄o Pilati í beee í ni, aw̄oi ì je ilaalui Zuifu ḡa? N̄o Jesu í jeaa í ni, oo, si bei ì f̄o. ⁴N̄o Pilati í s̄o ine ngboi woo weei Ilaaḗ ḡau do zamaau í ni, n̄ kù ye taale k̄ama si m̄k̄ou ih̄e. ⁵Amma à la do gbugb̄a à waa ni, í ya maa kosi ine ḡa ijai do cioe iyi í ya maa ce ḡa. Hai ilei Galilee í sintie n̄o í b̄o si ilei Zudee fei í bei í to wa ih̄e ma nsei.

À b̄oḗ Jesu si wajui Herodu

⁶Iyi Pilati í gb̄o b̄eḗbe, ḡoi í beee í ni, kù je m̄k̄ou inei Galilee ba. ⁷N̄o í gb̄o à ni Jesu wa naai hai si ilei bommai Herodu. ḡoi í ni a b̄oḗ bi Herodu. Wee waati b̄eḗbe Herodu m̄o í wa Zeruzalemu. ⁸ḡoi à b̄oḗ Jesu bi t̄e. Iyi Herodu í ye Jesu ḡoi in̄e í d̄s̄ n̄t̄o n̄t̄o, si na iyi í j̄ò hai ku kpei wa de ku ȳo, na irii laabaauye iyi í gb̄o à ya maa f̄ou. ḡoi í bi ku cea ḡju maamaake ḡo. ⁹ḡoi í beee Jesu ide nk̄o nk̄o amma Jesu kù jeaa ide k̄ama. ¹⁰Wee ine ngboi woo weei Ilaaḗ ḡa do woo k̄o ine ḡa si wooda ḡau à wa be, à waa máa dulum do gbugb̄a. ¹¹ḡoi Herodu í j̄ò à daa si ib̄o ku s̄ia ḡo n̄o ḡju do soogee ḡa à waa yaakoe n̄o à wasi ku buu. Si anyii ḡju n̄o í j̄ò à nyiḗ bi Pilati má. ¹²Herodu do Pilati wee m̄bee ḡai wo, amma aḡo ḡju bei à d̄s̄.

À ye taalei Jesu a ba a k̄paa

(C̄o Matie 27:15-26; Maaku 15:6-15; Z̄aa 18:39-19:16)

¹³Pilati í kpe ine ngboi woo weei Ilaaḗ ḡa do ine ngbo ḡa do zamaa nk̄o má í t̄oḗo ḡa. ¹⁴N̄o í s̄o ḡa í ni, ì naam m̄k̄ou ih̄e wa ḡa, ì ni wa k̄o ine ḡa si bisi bei aa ce a jeḗ ile nwa iḡu do ile. N̄o wee ñ beee ideu si waju ḡje ih̄e, amma n̄ kù ye si m̄k̄ou ide k̄ama iyi ì waa yeḗ taalee ḡa. ¹⁵N̄o Herodu m̄o kù ye sie taale k̄ama. Na ḡoi í ce í j̄ò à nyiḗ wa ih̄e. M̄k̄ou

kù ce kurara k̄ama iyi í to a k̄paa. ¹⁶Na ḡju, an j̄ò a t̄eaa k̄p̄oḗo n̄o n̄ j̄ò ku nee. [¹⁷Wee si jingauí Iku ku kua fei tilasi Pilati í ya j̄ò inei piis̄o ak̄ai.]

¹⁸ḡoi aḡa fei à d̄s̄ anu hee lele à waa ni, k̄paa ine ih̄e n̄o i j̄ò nwa Barabasi. ¹⁹Wee à mu Barabasi à dasie piis̄oḗi wo na kosi iyi í ce si in̄o ilu n̄o í nyi í k̄paa ine ḡo má.

²⁰ḡoi Pilati í beee ḡa ide má si na iyi í j̄ò í dasi id̄o ḡju ku j̄ò Jesu. ²¹ḡoi à dedeḗ hoyaa hoyaa à wasi ku ni, k̄p̄ak̄p̄ae si j̄ii ku gaau.

²²ḡoi Pilati í beee ḡa ise gb̄eetasiae í ni, laalo yoomai í bei í ce. Amu n̄ kù ye sie nḡoḡo iyi í to iku. Na ḡju, an j̄ò a t̄eaa k̄p̄oḗi n̄o n̄ j̄ò ku nee. ²³Amma bei Pilati wa f̄o fei, b̄eḗbe m̄oi ine ḡau à ya d̄s̄ anu hee lele a maa ni, k̄p̄ak̄p̄ae si j̄ii ku gaau. ḡoi anu ku d̄s̄ ḡju í k̄amiae. ²⁴N̄o Pilati í dasi id̄o ḡju ku ce bei à biu. ²⁵N̄o í j̄ò ḡja ine iyi à biu, ine iyi à dasi piis̄oḗi na kosi do ine ku k̄pau, n̄o í da ḡja Jesu si aw̄o a ceaa bei à bi.

À k̄p̄ak̄p̄a Jesu si j̄ii ku gaau

(C̄o Matie 27:32-44; Maaku 15:21-32; Z̄aa 19:17-27)

²⁶ḡoi ine ḡau à gb̄a Jesu à waa neḗe. Waati iyi à waa neḗe, ḡoi à ko m̄k̄o ḡo iyi à ya kpe Sim̄o, inei Sireni. M̄k̄ou wa baai hai ikoe. ḡoi à muu à k̄aa j̄ii ku gaau ku toḗo Jesu.

²⁷N̄o zamaa n̄la ḡo wa tooe. Si in̄o ḡja inaabo ḡo ḡa à wa be à k̄pata à waa c̄a k̄p̄oḗo na irie. ²⁸Iyi Jesu í sinda í c̄o ḡa ḡoi í ni, iḡe inaaboi Zeruzalemu ḡa, i maḗ k̄pata na irim, amma i k̄pata na iri ḡje do na irii ama ḡje ḡa. ²⁹N̄t̄o n̄t̄o ñ wa n̄ s̄o ḡje, aḡo wa naa iyi ine ḡa aa ni, ilu in̄o did̄oi gbenda ḡa do inaabo ḡa iyi a kù bí, do inaabo ḡa iyi ama kù m̄m̄o si am̄o ḡja. ³⁰Waati b̄eḗbei aa maa s̄o iri kuta ḡa a ni, i cuku i bata wa wa ḡa. N̄o aa s̄o geete ḡa a ni, i bii wa wa ḡa. ³¹N̄t̄o n̄t̄o, ñ wa n̄ s̄o ḡje, bii ine ḡa à waa

cea jii tütü dimi be ihē, beirei aa na a cea jii ngbe.

³² Waati iyi à waa neò Jesu à kood woo ce laalò minji gò ña mò iyi aa kpa ña do ññu ajò. ³³ Ñjò à to inya iyi à ya kpe kokoi iriu. Bei à kpakpa Jesu si jii ku gaauu. Be mòi à kpakpa woo ce laalò minji ñau, ine akā ikpa awò nje, ine akā mò ikpa awò cangæ. ³⁴ Nò Jesu í ni, Baaba, kpa idei dulum du ña, domi a kù m̀ m̀ mii iyi à waa ce.

Si anyie sooge ñau à ta kpsa si jinee ña a ba a ye iyi ine fei á ba. Bebei à ceò ikpēi jinee ñau. ³⁵ Ñjò zamaau í wa be wa cò. Nò ine ngbo ñau à yaakoè à waa ni, í faaba ine gò ña. To, kù faaba aræ be bii ññui í je ine iyi Ilaaò í cicau. ³⁶ Ñjò sooge ña m̀ à sekeè sie aña m̀ à koo à waa yaakoè nò à naa inyi ikā ku m̀. ³⁷ Nò à s̀ẁ à ni, bii awò í je ilaalui Zuifu ña, awò takæ faaba aræ. ³⁸ Si dee deei antai irie à kòẁ à ni, ine ihēi í je ilaalui Zuifu ña.

³⁹ Ine akāi woo ce laalò ña iyi à kpakpa si jii nòu wa s̀ Jesu ide nfe wa ni, kù je awò ì je ine iyi Ilaaò í cicau ba.

To, faaba aræ nò i faaba awa m̀. ⁴⁰ Amma ine akāu m̀ í jeaa í ni, i kù waa ce ñjoi Ilaaò, baa awò iyi ñjèð fei ì waa ye ijuukpā akā? ⁴¹ Bii awai à waa kpā iju bæbe, dee deei, domi à waa sã nwa gbesei mii iyi à ce. Amma nje kù ce laalò kãma. ⁴² Ñjò í sinda í s̀ Jesu í ni, waati iyi aa koo i je bommae nò i nyi wa si andunya má, ye gigim. ⁴³ Nò Jesu í jeaa í ni, ntò ntò, ñ wa n s̀ei, nnyi m̀m̀ aa wæ do amu lelei Aõ.

Waati iyi Jesu í ku

(Cò Matie 27:45-46; Maaku 15:33-41; Zãa 19:28-30)

⁴⁴ Ñjò zakai dasã nkpau ilu í kuku si andunyau fei hee í koo í to isò meetai ale. ⁴⁵ Waati iyi ilu kukuu í ce ñjò ridooi kpasēi Ilaaòu í ga í kpē minji. ⁴⁶ Nò Jesu í la do gbugbã í ni, Baaba, ñ daæ hun-

dem si awò. Iyi í fò bæbe nò í ku. ⁴⁷ Iyi ine ngboi sooge ñau í ye mii iyi í ceu, ñjò í saabu Ilaaò í ni, ntò ntò ineu ihē kù ne taale kãma.

⁴⁸ Nò ine ña m̀ iyi à naa ku cò mii iyi á na ku ceu fei à yòẁ nò à sinda à ne do inò ku fò nla nla. ⁴⁹ Ine ña iyi à mà Jesu fei do inaabo ña iyi à tooe wa hai ilei Galileeu, à leekī hee jiiji à waa cò mii iyi wa ce.

À dasi ikui Jesu bale

(Cò Matie 27:57-61; Maaku 15:42-47; Zãa 19:38-42)

⁵⁰⁻⁵¹ M̀kòẁ gò iyi à ya kpe Zozefu, inei Arimatee ilu akāi Zuifu ñau í naa be. M̀kòẁ ine dee deei, wa ce jiida, nò í wæèð kpāa ku cò iyi Ilaaò á na ku je bommae. Í wa si igbei woo kiiti ña, amma kù jesi ide ñña iyi à jile a cea Jesu wo. ⁵² M̀kòẁ í bò bi Pilati í koo í t̀ẁ ikui Jesu. ⁵³ Ñjò í kitæ wa hai si antai jii ku gaauu nò í biie do acò fufū titõ gò í bei í koo í suu. Í suu si isai kuta gò iyi à gbe wo nò a kù si ine gò be titã. ⁵⁴ Wee ajò s̀ẁlui kusimii, iyi hai aleu ajò kusimiu á sinti.

⁵⁵ Ñjò inaabo ña iyi à too Jesu wa hai ilei Galileeu à too Zozefu nò à ye baleu do béi à si Jesu fei. ⁵⁶ Ñjò à sinda à bò ide à koo à ce s̀ẁlui ikpo ku dõ inunu do tulare ña wa.

Si ajò kusimiu nò à simi si bei wooda í fò.

Kujii Jesu hai si bale

(Cò Matie 28:1-10; Maaku 16:1-8; Zãa 20:1-10)

24 Ajò ama azuma daadaakòu in-aabo ñau à bò bi baleu à waa mu ikpo ñña ña do tulare jiida iyi à ce s̀ẁlueu. ² Ñjò à ba kutau í bimbili hai andei baleu. ³ Ñjò à lò inò baleu amma a kù ye ikui Jesu be. ⁴ Si bei à waa leekī do bitiu ñjò amane minji gò ña à naa si ña à waa dasi jaæ ku daana gò ña. ⁵ Ñjò

inaabo ηου à waa ce njo nɔ à kɔmba iri nηa ile, nɔ ine ηου à sɔ ηa à ni, na mii í ce ì waa dede ilu hunde bi ku wai iku ηa. ⁶ Kù wa ihē má, nje í jī hai si bale. I ye gigii ide iyi í sɔ ηe si waati iyi í wa Galilee ηa. ⁷ Í ni kù ne bei á ce iyi a kù mu ηηu Amai Amane a kù dasi ηηu si awɔ ilu dulum ηa. Í ni aa kpakpa ηηu si jīi ku gaauu, amma ηηu á jī má si ajo mēetasia.

⁸ η̄ɔi inaabo ηου à ye gigii idei Jesuu. ⁹ η̄ɔi à sinda à ne hai bi baleu. Nɔ bei mii ηου í ce fei à koo à sisia mɔɔ maatakā ηου do ine ηa iyi à gbeu fei. ¹⁰ Maari inei Madala do Zoana do Maari iyei Zaaki do inaabo gɔ ηa má, aηai à koo à sɔ woo be ηou ideu. ¹¹ Amma ideu wa je ηηai bei ara, a kù dasi idei inaabo ηou naane. [¹² Do ηηu fei P̄e í dede í sei í bɔ bi baleu. Iyi í to í bate í cɔ inɔ baleu, amma acɔ iyi à woo dou ηηu akāi í ye wa timbi ile, nɔ í sinda í nyi kpasē do biti.]

Jesu í tusea mɔɔ minji gɔ ηa arae

(Cɔ Maaku 16:12-13)

¹³ Si ajo akāu mɔɔ minji gɔ ηa à waa bɔ ilu gɔ iyi à ya kpe Emayusi. Zakai kilo maatakāi í jīð Zeruzalemu. ¹⁴ À waa nya faajii mii ηa iyi í ceu fei à waa neð. ¹⁵ Iyi à wasi ku nya faajii ideu, η̄ɔi Jesu takae í sekee si ηa aηað ηa à waa ne ajo. ¹⁶ À yɔ amma ngɔgɔ í ganji ηa a màa. ¹⁷ Nɔ í bee ηa í ni, ide yoomai ì fɔ ì waa neð beebe ηa. η̄ɔi à leekī à beje waju do inɔ ku fɔ. ¹⁸ Ine akā iyi à ya kpe Keleopa í ni, bii kù je awɔ akā baa si, yooi í wa si Zeruzalemu iyi kù mà mii iyi í ce si ajo gbeeju ihē. ¹⁹ η̄ɔi í bee ηa í ni, mii í ce.

η̄ɔi à ni, idei Jesu inei Nazaretiu ni. Mɔkɔu walii ilu gbugbāi si ice do si ide ku fɔ si wajui Ilaaɔ do si wajui amane ηa fei. ²⁰ η̄ɔi ine ngboi woo weei Ilaaɔ ηa do ine ngbo nwa ηa à daa ine ηa si awɔ à ye taalee à kpakpae si jīi à kpa. ²¹ À waa tamaa ηηui á faaba inei Izireli

ηa wo, amma ajo mēetaei ihē iyi ideu í ce wa tā. ²² Si anyii ηηu, inaabo gɔ ηa si inɔ nwa à naa à gidi wa do ideu má. Inaabo ηou à dede daadaakɔ à bɔ bi baleu. ²³ Iyi à to nɔ a kù ye ikui Jesuu be. η̄ɔi à naa à sɔ wa à ni amaleka ηa à naa si aηa nɔ à sɔ aηa à ni í jī má. ²⁴ η̄ɔi ine gɔ ηa hai si inɔ nwa à bɔ bi baleu nɔ à koo à ba mii ηou í cei dee dee si bei inaabo ηou à sɔ wau, amma a kù ye ηηu takae.

²⁵ η̄ɔi Jesu í sɔ ηa í ni, iηe hai ne bisi ηai, í ci ya dasi ide iyi walii ηa à fɔ fei naane gbāa gbāa ηa. ²⁶ Kù ne bei á ce iyi ine iyi Ilaaɔ í cicau kù ye ijuukpā, ine ηa a bei a ye amboee. ²⁷ η̄ɔi í sisi nηa ide iyi à fɔ si kukɔi idei Ilaaɔ fei si gāmei ηηu takae. Í sintiei hai si tiai Moizi do ti walii ηou fei.

²⁸ Waati iyi à maai si ilu bii à waa bɔu, η̄ɔi Jesu takae í ce bei ine iyi wa bɔ waju. ²⁹ η̄ɔi à mante mantee à ni ku gbe bi aηa domi ale í le tā nɔ inunu wa lɔ. η̄ɔi í sinda wa í naa í gbe bi tu ηa be. ³⁰ η̄ɔi aηað ηa à waa je. Waati iyi à waa jeu η̄ɔi í so p̄eɔu í ce si kutɔɔ í bei í bububue nɔ í na ηa. ³¹ Waati beebēi iju nηa í cī bei nɔ à màa. Amma tengi be má gbakā à kuae. ³² Nɔ à sɔ nje à waa ni, baa si waati iyi wa sɔ wa idei kukɔi Ilaaɔu hai si kpāu wa inɔ nwa kù tū de.

³³ Nɔ aηa mɔ à dede gbakā à ne ikpa Zeruzalemu. Iyi à to be à koo à ba mɔɔ maatakā ηou à waa tɔtɔ do ine gɔ ηa. ³⁴ η̄ɔi ine ηa iyi à tɔtɔ ηou à waa sɔ amane minji ηou mɔ à ni, Lafēe í jī hai si bale nɔ nɔ, nɔ í nyisi arae bi Simɔɔ. ³⁵ Nɔ amane minji ηou mɔ à sisi nηa mii iyi í ba aηa si kpāa do bei aηa à mà Jesu si waati iyi wa bu p̄eɔu.

Jesu í tusea mɔɔ maatakā ηou arae

(Cɔ Matie 28:16-20; Maaku

16:14-18; Zāa 20:19-23; IWB 1:6-8)

³⁶ Iyi à wasi ideu ku fɔ beebe, η̄ɔi ηηu takae í faata wa si anini nηa [nɔ í ni, Ilaaɔ ku mu nηe laakai ku sū.] ³⁷ η̄ɔi njo

í mu ña, zigi ña í da. À tamaa bei zīii. ³⁸ Ñɔi í bee ña í ni, mii í ce ì waa bití ña. Na mii í ce dimii lasabuu ihē í wa si idɔ ñɛ. ³⁹ I cɔ awɔm do isem ña. Amui, i lum i cɔ ña. Zīii ci ya ne ara do kūkū si bei ì waa yem ñau ihē ña. [⁴⁰ Iyi í fɔ bɛɛɛ í tã nɔ í nyisi ña awɔɛ do isɛɛ ña.] ⁴¹ Ñɔi inɔ didɔ ña í jò a kù dasi naane gbāa gbāa nɔ à wa si bití nla nla, ñɔi í jò í bee ña í ni, i kù ne mii ku je gɔ ihē ña? ⁴² Ñɔi à nya cɛɛ ku banda akā à naa. ⁴³ Nɔ í gba í ñɔɔ si waju ña. ⁴⁴ Ñɔi í ye ña gigi í ni, ide ña iyi ñ sɔ ñeu mbe si waati iyi ñ wa inɔ ñɛ wo. Ñ tako ñ sɔ ñɛ wo ñ ni mii ña iyi à kɔ na irim si tiai woodai Moiziu do si ti walii ñau do si iri ku kōi Davidi ñau kù ne bei á ce iyi kù ce.

⁴⁵ Ñɔi í mu ña laakai jiida ku ba a gbɔ yaasei kukɔi idei Ilaaɔu. ⁴⁶ Nɔ í sɔ ña í ni, bɛɛɛɛ à kɔɔ à ni amu iyi Ilaaɔ

í cica an ye ijuukpā. Aa kɔam, amma an jī hai si bale si aɔ meetasia. ⁴⁷ Nɔ aa waazo do irim si dimi fei, aa sintii hai Zeruzalemu. Aa waazo a kpe ine ña a kpaasi idɔ nɔ Ilaaɔ ku kpa idei dulum du ña. ⁴⁸ Ñɛi aa je seɛdai ide ñau be fei ña. ⁴⁹ Nɔ an samba ñɛ mii iyi Baam í wā ñɛ dou wa. Amma si iluu ihēi aa maa wa ña hee gbugbāi Ilaaɔ ku naa si ñɛ wa.

Jesu í nyi kɔkɔi Ilaaɔ má

(Cɔ Maaku 16:19-20; IWB 1:9-11)

⁵⁰ Ñɔi Jesu í gbā mɔɔɔɛ ñau í fitaɔ ña hai inɔ iluu. Nɔ í bɔɔ ña hee ikpa Betani, nɔ í wu awɔ lele í wee ña. ⁵¹ Waati iyi wa wee ñau, ñɔi í sekeɛ hai bi tu ña [nɔ í so araɛ í ne lele.] ⁵² Aña mɔ [iyi à gule à tɔɔ ñɔi] à nyi ikpa Zeruzalemu do inɔ didɔ nla nla. ⁵³ Nɔ kpasēi Ilaaɔ bei à ya maa wa waati kāmā fei a maa saabu Ilaaɔ.

Laabaau jiida iyi Zāa í kò

Inya kumá do ideí kuwée

1 Hee a maa taka andunya ine gò í wée à ya kpoo Ide. Ideu í wéei do Ilaaḥ. Ideu takae Ilaaḥi. ²Ideu nje í wéei hai sinte do Ilaaḥ. ³Nḥui í taka mii baa yooma fei, nò nkāma kù wée iyi kù je nḥui í takae. ⁴Nḥu takaei í je irii kuwēu, nò kuwēu í máa ine ḥa inya. ⁵Inya kumá í máí do si ilu kuku fei, nò ilu kuku kù yòkò kù kāmīae [¶].

⁶⁻⁷Mòkò gò í wée iyi à ya kpe Zāa. Nḥui Ilaaḥ í be wa ku naa ku jea ine ḥa seḗdai inya kumá, nò ine fei ku dasiḍ inya kumá naane do saabue. ⁸Zāa takae kù je inya kumá, amma à bɔɔ wai ku je seḗdai inya kumá. ⁹Inya kumá nḥu akāi í je inya kumá ntò iyi í naa si andunya ku ba ku jò ine fei ku ye ilu.

¹⁰Ine iyi í je Ideu í wa si andunya wo. Do saabuei Ilaaḥ í takaḍ andunya. Do nḥu fei, inei andunya ḥa a kù màa. ¹¹Bi ineḗ ḥai í naa nò ineḗ ḥau à kòsie. ¹²Amma ine ḥa iyi à gbaa nò à dasie naane í mu ḥḥa kpāa a jèḍ amai Ilaaḥ ḥa. ¹³A kù je amai Ilaaḥ ḥa do yaase bei à ya ce a biḍ amu ḥa si andunya. Kù je do idɔɔbii amanḗ ḥa, ti Ilaaḥi.

¹⁴Ideui í baa í je amanḗ. Í kòḍ didḍ nò beebe mɔi í kòḍ ntò, nò í ba wa kuwée. À ye amboe, à cɔɔ do laakai, dimii amboe iyi Ilaaḥ Baaba í na Ama akāeu. ¹⁵Zāa í jea ine ḥa seḗdae, í la í ni nḥu mbe ine iyi nḥu í fò ideeu nḥu í ní à na ku naa si anyii nḥuu, amma í re nḥu domi í wée hai waati iyi a kù bí nḥu.

¹⁶Si amani nlaeu awa fei à ba andi baa nwa, nò à ba didḍ si antai didḍu. ¹⁷Hai bi Moizii Ilaaḥ í na wa wooda, amma didḍ do ntò í naai hai bi Jesu Kirisi. ¹⁸Ine kāmā kù ye Ilaaḥ Baaba aḥ

kāmā. Ama akāe iyi í wa bi tēu nḥu takae Ilaaḥi. Nḥui í jò à màa.

Ideí Zāa woo dasi inyí

(Cɔ Matie 3:1-12; Maaku 1:1-8; Luku 3:1-8)

¹⁹Aḥ nḥu gò ine ngboi Zuifu ḥa iyi à wa Zeruzalemu à be si Zāa woo wéei Ilaaḥ ḥa do inei Levi ḥa a koo a beee a ni, awɔi yoo. ²⁰Ḥɔi Zāa í je ḥa í fò si bantuma í ni, n kù je ine iyi Ilaaḥ í cica. ²¹Ḥɔi à beee à ni, debei, awɔi yoo. Awɔi Elii walii nlai takou? Nò í ni, aawo. N kù je Elii. Nò à beee má à ni, awɔi ì je walii iyi á na ku naau? Nò í ni, aawo. ²²Ḥɔi à beee má à ni, debei, awɔi yoo. Sɔ wa ku ba ka ba iyi aa kaa sisia ine ḥa iyi à be wa wa. Beirei awɔ takae ì waa nia araḗ.

²³Ḥɔi Zāa í so ide iyi walii Ezai í tako í fɔu í je ḥa do í ni, Amui ñ je ine iyi wa dḍ anu si gbauba wa ni,

I teese kpāai Lafēe kù te ḥa.

²⁴Wee ine ḥa iyi à be wa ḥau, Farisi ḥai. ²⁵Ḥɔi à bee Zāa à ni, ì ni í kù je ine iyi Ilaaḥ í cicau, í kù je Elii, í kù nò í kù je walii iyi á na ku naau. To, na mii í jò ì ya maa dasi ine ḥa inyí. ²⁶Ḥɔi Zāa í je ḥa í ni, amu inyii ñ wa n dasi ine ḥa, amma ine iyi á na ku naau í wa anini nḥe nò í kù màa ḥa. ²⁷Nḥui á naa si anyim. Nò n kù tosi n fū baa ikūi baatae. ²⁸Ide ḥau ihē fei Betanii í ce. Betaniu do ikpa nunui daakɔi idoi Zuudēi í wa. Tengi bei Zāa wa dasi ine ḥa inyí.

Jesui í je angudāi Ilaaḥ

²⁹Iḥu kumáe ḥɔi Zāa í ye Jesu wa naa sie, ḥɔi í sɔ ine ḥa í ni, í cɔɔ ḥa. Ine ihēi í je angudāi Ilaaḥ iyi á nya dulum dii inei andunya ḥa ku neḍ. ³⁰Ideei ñ tako ñ fò wo ñ ni ine gò wa naa si anyim iyi í rem, domi nḥe í wée hai waati iyi a kù bí amu. ³¹Amu takam n kù mà mà nḥui

[¶]1:5 kù yòkò ku kāmīae Tia nwo gò ḥa à ni kù gbaa.

à ni á na ku naau wo, amma amu ñ naa ku dasi ñe inyii ku ba ñe inei Izireli ña i màa ña.

³² Ñɔi Zāa í sɔ ña má í ni, ñ ye Hundei Ilaaɔ wa kita sie wa hai lele. Hundeu í yei bei ankasiidi. ³³ Amu mɔ n kù mà mà ñɔi à ni á na ku naau wo. Amma Ilaaɔi í bem wa n naa n dasi ine ña inyi. Nɔ ñɔi í sɔm mii iyi á jɔ n màa. Í ni an ye ine gɔ iyi Hundei ñɔi á kita ku de sie wa nɔ ku maa wa be. Ñɔi á daa ine ña si Hundei ñɔi. ³⁴ Ñ yɔɔ, nɔ ñ wa n jea ine ña seeda iyi ñɔi í je Amai Ilaaɔ.

Mɔcɔ sintei Jesu ña

³⁵ Iju kumáe Zāa í wa be má, wa leeki do mɔcɔ minjie gɔ ña. ³⁶ Ñɔi à ye Jesu wa lɔ nɔ Zāa í ni, i cɔ ña. Ine ihē í je angudāi Ilaaɔ.

³⁷ Iyi mɔcɔ ñau à gbɔ ideu ñɔi à too Jesu. ³⁸ Ñɔi Jesu í sinda í ba à waa too ñɔi wa, nɔ í bee ña í ni, mii ñ waa de ña. Ñɔi à ni do fee ñɔi, Rabi, waatɔ mætu. Ñɔi à beee à ni, iwoi í je kpasēe. ³⁹ Ñɔi í je ñɔi í ni, i naa i cɔ ña. Nɔ à tooe à koo à cɔ bii í wa nɔ à hoe be. Ideu ihē í cei ale zakai isɔ mæe.

⁴⁰ Ine akāi amane minji ña iyi à gbɔ ideu Zāa nɔ à too Jesuu, ñɔi í je Anderee, ifɔi Simɔɔ Piee. ⁴¹ Iyi í sekee hai bi Jesu gbakā í koo í kpe Simɔɔ igbāe nɔ í sɔɔ í ni, à ye ine iyi Ilaaɔ í cicau. ⁴² Ñɔi í bɔɔ Simɔɔ bi Jesu. Iyi Jesu í cɔ nɔ í ni, ñ mà iyi awoi ñ je Simɔɔ amai Zāa, amma Sefasii aa ya kpee bebe. (Iriu be do Piee fei, yaasee í je kuta.)

Jesu í kpe Filipu do Natanieli

⁴³ Iju kumáe Jesu í dasi idɔ ñɔi ku bɔ ilei Galilee. Iyi í to be ñɔi í ko Filipu nɔ í sɔɔ í ni, toom wa. ⁴⁴ Wee Filipu inei Besaidai. Anderee do Piee ña mɔ inei ilu be ñai. ⁴⁵ Ñɔi Filipu í koo í dede Natanieli í sɔɔ í ni, à ye ine iyi Moizi í kɔ idee si tiai woodau nɔ walii ñau mɔ à fɔ idee. Ine ñɔi ñɔi í je Jesu inei Nazareti amai

Zozefu. ⁴⁶ Ñɔi Natanieli í beee í ni, ine jii-ida gɔ á yɔkɔ ku fita hai Nazareti mbe? Ñɔi Filipu í ni, naa i koo i cɔ.

⁴⁷ Ñɔi à waa koo. Iyi Jesu í ye Natanieli wa naa bi tee ñɔi í ni, i cɔ ña, amai Izireli takaei wa naa be, kù ne taki kāmā si idɔe. ⁴⁸ Ñɔi Natanieli í beee í ni, hai iwoi ñ màm. Ñɔi Jesu í ni, baa hee Filipu koo maa kpee wa ñ ye icui jii ndii figiu ihɔ. ⁴⁹ Ñɔi Natanieli í ni, Mætu, awɔu Amai Ilaaɔi, awɔu Ilaalui Izirelii. ⁵⁰ Ñɔi Jesu í jeaa í ni, ñ dasim naane tā si na iyi í jɔ ñ ni ñ ye abe jii ndii figiu ihɔ? Aa ye ngɔgɔ iyi í la í re iyi be.

⁵¹ Nɔ í ni má, ntɔ ntɔ ñ wa n sɔ ñe, aa na i ye lelei Aɔ í cɔ ña nɔ amalekai Ilaaɔ ña aa gū a maa kita si amu Amai Amane.

Abɔɔdɔ iyi à ce Kana

2 Si ajɔ mætasiae ñɔi à waa ce abɔɔdɔ gɔ Kana ilei Galilee. Nɔ iyei Jesu í wa be. ² Nɔ à kpe Jesu do mɔcɔe ña mɔ bi ku ce abɔɔdɔ. ³ Ñɔi atē v̄ee ñɔi í na í tā nɔ iyei Jesu í koo í sɔɔ í ni, aña a kù ne v̄ee má. ⁴ Nɔ Jesu í jeaa í ni, yaayi, awɔ si aa sɔm mii iyi an ce. Waatim kù to titā. ⁵ Ñɔi iyeu í sɔ woo ce ice ñau í ni, i ce bei í sɔ ñe fei.

⁶ Wee tengi bii à waa ce abɔɔdɔ boonyi mæfa gɔ ña iyi à ce do kuta à wa be, si bei Zuifu ñau à ya kpā si inyii awala ña. Boonyi akā fei á yɔkɔ ku gba inyi zakai jɔlɔ jɔnka mæe wala mæfa. ⁷ Nɔ Jesu í sɔ woo ce ice ñau í ni, i kpā inyi i cuusi boonyi ñau ku kɔ ña. Nɔ à kpā à cuusi hee fei ndee í kɔ. ⁸ Ñɔi gbakā Jesu í ni a bu a koo a na ine ngboi abɔɔdɔ, nɔ à bu à waa bɔ ku náa. ⁹ Amma hee a maa náa, í kpaasi v̄ee tā. Ñɔi ine ngbou í tiee. (Kù mà hai bii í naa, amma ine ña iyi à kpā inyiu wa ngu ña à mà.) Iyi í tiee nɔ í kpe mɔkɔ titɔu, ¹⁰ í sɔɔ í ni, atē iyi í dɔ ku mɔi à ya tako a naaɔ wa, bii ine ña à mɔ hee à yo a bei

a na ŋa iyi kù dō sāa sāau. Amma awɔ, didōui ì singa hee í to nsei.

¹¹Iyi bei í je maamaake sinte iyi Jesu í ce. Kana bei í coo si ilei Galilee. Do yaase bæbei í nyisið amboe nɔ mɔcɔe ŋa à dasie naane.

¹²Si anyii ŋu nɔ i bɔ Kaperanumu, ŋu do iyee do ifɔe ŋa do mɔcɔe ŋa, amma a kù kpɛ bɛ.

Jesu í wa bantumai kpasɛi Ilaaɔ

(Cɔ Matie 21:12-13; Maaku 11:15-17; Luku 19:45-46)

¹³Jingauí Zuifu ŋa iyi à ya ni jingauí Iku ku kuauí í maai wa. Ŋɔi Jesu í bɔ Zeruzalemu. ¹⁴Waati iyi í to be, í bɔ bantumai kpasɛi Ilaaɔ nɔ í ba woo ta kete do angudā do ankasiidi ŋa si bantumai kpasɛu do ine ŋa iyi à buba à waa kpaasi fia. ¹⁵Ŋɔi í ce kolongbai ikū nɔ í leleð aŋa fei hai bɛ, hee do angudā do kete ŋau fei. Nɔ í fuka taabui woo kpaasi fia ŋau í nikā fia ŋa. ¹⁶Nɔ í sɔ woo ta ankasiidi ŋau í ni, i fitað mii ŋau bɛ hai ihē. I mað sinda kpasɛi Baam ajà ŋɛ. ¹⁷Iyi mɔcɔe ŋau à gbɔ bæbe ŋɔi à ye gigii kukɔi ideí Ilaaɔ iyi í ni, ñ ne himma si iceí ileu hee wa bi ku kpam.

¹⁸Ŋɔi Zuifu ŋau à beee à ni, maamaake yoomai aa yɔkɔ i ce nwa ku ba ka mà iyi ì ne kpāai bæbe ku ce. ¹⁹Ŋɔi Jesu í je ŋa í ni, i lege ileu ihē ŋa nɔ si afei ajɔ mɛeta an dedee má. ²⁰Ŋɔi Zuifu ŋau à sɔ à ni, adɔ ciiji do mɛɛfai à ce à bei à mað ileu ihē. Beirei aa ce i dedee si afei ajɔ mɛeta.

²¹Amma ideí ile iyi Jesu wa fɔu, araei wa fāa. ²²Na ŋu, waati iyi Jesu í jī hai si bale, mɔcɔe ŋa à ye gigi iyi í fɔ ide bæbe wo. Nɔ à dasi kukɔi ideí Ilaaɔ naane do ide ŋa iyi Jesu í tako í sɔ ŋau.

Jesu í mà idɔi ine fei

²³Si bei Jesu í wa Zeruzalemu si waatii jingauí Iku ku kuau, ine ŋa à ye maamaake ŋa iyi í ya maa ce nɔ ine

nkpɔ í dasie naane. ²⁴Amma Jesu kù na ŋa ara domi í mà idɔi ine fei. ²⁵Kù bee hee a sisia ŋu daai amane domi ŋu takae í mà mii iyi í wa si idɔi amane fei sāa sāa.

Jesu do Nikodemu

3¹⁻²Idū ajɔ ŋu gɔ mɔkɔ gɔ í bɔ bi Jesu à ya kpoo Nikodemu. Mɔkɔu Farisii, nɔ wa je ine ngboi Zuifu gɔ ŋa. Iyi í to bi Jesu ŋɔi í ni, Mɛɛtu, à mà iyi Ilaaɔi í bæ wa i naa i kɔ nwa si cio. À mà bæbei si na iyi í jð ine gɔ kù wɛe iyi á yɔkɔ ku ce maamaake ŋa iyi ì ya maa ce bii kù je Ilaaɔi í wɛe do lafɛe. ³Ŋɔi Jesu í jɛaa í ni, ntɔ ntɔ ñ wa n sɔei, nɔ a kù bí ine ise gbeejisia kaa yɔkɔ ku ye andunya titɔi Ilaaɔ. ⁴Amma Nikodemu í beee í ni, ine iyi í la tā, beirei aa ce a búu má. Á nyi inɔi iyee a bei a buu ise gbeejisia máí?

⁵Ŋɔi Jesu í jɛaa í ni, ntɔ ntɔ, bii kù je inyi do Hundei Ilaaɔi í bi ine gɔ, lafɛe kaa yɔkɔ ku lɔ andunya titɔi Ilaaɔ. ⁶Amane amaneí í ya bí, Hundei Ilaaɔ mɔ hundei í ya bí. ⁷Ñ sɔe ñ ni, í gbe a bí ine ise gbeejisia. Amma mað jð ideu ku mue biti. ⁸Fufu í ya maa cei do bii í bi, nɔ ì ya maa gbɔ ibae, mà irei. Amma i kaa mà hai bii wa naa hee má je bii wa bɔ. Bæbe mɔi í ye do ine iyi Hundei Ilaaɔ í bí fei.

⁹Ŋɔi Nikodemu í beee í ni, beirei á ce ku ce. ¹⁰Ŋɔi Jesu í jɛaa í ni, awɔi ì waa kɔ ineí Izireli ŋa si cio nɔ i kù mà yaasei ideu bɛ? ¹¹Ntɔ ntɔ ñ wa n sɔe, ide iyi à màì à waa fɔ, nɔ à waa je sɛɛdai mii iyi à ye. Amma do ŋu fei, i ci ya jesi sɛɛda nwa ŋa. ¹²Ñ wa n sɔ ŋe ide iyi wa ce si andunya nɔ i kù dasi naane ŋa. To, bii bæbei, nɔ beirei aa ce i dasi naane ŋa bii n sɔ ŋe mii ŋa iyi wa ce lelei Aɔ. ¹³Ine gɔ kù wɛe iyi í bɔ lelei Aɔ bii kù je amu Amai Amane, amu iyi ñ kita wa hai lelei Aɔ.

¹⁴ Si bei Moizi í kɔa njo si jii í wuu lele si gbaau, beebe moi amu Amai Amane kù ne bei á ce iyi a kù wu aram lele, ¹⁵ ku ba ine iyi í dasim naane fei ku ba kuwee hai tā. ¹⁶ Ilaaḱ í bi inei andunya ḡa jiiida jiiida hee í na ḡa Ama akāe ku ba ine iyi í dasie naane fei ku maà ce nfe, amma kú ne kuwee iyi ci ya tā. ¹⁷ Ilaaḱ kù be Amae wa si andunya ku ba ku yeð taalei inei andunya ḡa, amma í bɔɔ wai ku ba inei andunya ḡa a ba faaba na saabue.

¹⁸ Ine iyi í dasie naane, Ilaaḱ kaa ye taalee, amma ine iyi kù dasie naane í ye taalee lafēe tā, si na iyi í jè kù dasi ama akāe naane. ¹⁹ Í ye taalei ine dimi beebe ḡai si na iyi í jè inya kumá í naa si andunya, amma ine ḡa à bi ilu kuku í re inya kumá. À bi ilu kukuui si na iyi í jè kuce ḡa kù sīa. ²⁰ Ntɔ ntɔ, ine iyi wa ce laalb fei í ya cé inya kumá. Ci ya naa si inya kumá ku ba mii iyi wa ce ku maà fita gbugbāa. ²¹ Amma ine iyi wa too kpāai ntɔ í ya ce icee ḡai do idɔɔbii Ilaaḱ. Na ḡai í jè á naa si inya kumá ku ba a ye mii iyi ḡu wa ce ti idɔɔbii Ilaaḱi.

Jesu do Zāa

²² Si anyii ḡu, Jesu do mɔcɔe ḡa à bɔ ilei Zudee. Aḡaḱ ḡa à ce be aḡ minji, nɔ Jesu í dasi ine ḡa inyi. ²³ Zāa mɔ wa dasi ine ḡa inyi ilui Enɔɔ, kɔkɔi Salimu, domi inyi í kpɔ be. Ine ḡa à wasi ku koo sie nɔ wa dasi ḡa inyi. ²⁴ Waati beebe a kù dasi Zāa piisɔɔ titā.

²⁵ Ḥḡi mɔcɔi Zāa ḡa do Zuifu ḡo à waa ce kakɔ si buki iyi amane á ce ku bei ku má. ²⁶ Ḥḡi à bɔ bi Zāa à ni, Mæetu, aḡe ì je seedai mɔkɔ iyi iḡeð ì wa icei idoi Zuudēu, mà irei. Wee nsei ḡu mɔ wa dasi ine ḡa inyi, nɔ ine fei wa bɔ bi tee. Kù jee si ide kāmā?

²⁷ Ḥḡi Zāa í sɔ ḡa í ni, ine ḡo kaa yɔkɔ ku ba ngɔḡo bii kù je Ilaaḱi í muaa. ²⁸ Ḥḡe taka ḡe ì je seedam iyi ñ ni n kù je ine iyi Ilaaḱ í cica, amma à bem wai ku ba n cuua wa. ²⁹ Ine iyi í ne abo titḱ ḡuui í je

mɔkɔ titḱ, mà irei. Amma kpaasii mɔkɔ titḱu, ine ḡu á leekii ku maa ḡbɔ. Ḥḡu mɔ í ya ne inɔ didḱ ntɔ ntɔ waati iyi í ḡbɔ imui mɔkɔ titḱu. Na ḡai í jè nsei amu takam ñ ne inɔ didḱ nla nla. ³⁰ Kù ne bei á ce iyi beerei Jesu kù kḱɔsi, nɔ tom kù ne bei á ce iyi kù kaye.

Ine iyi wa naa hai lelei Aḱ

³¹ Nɔ Zāa í ni má, ine iyi í naa hai lele ḡuui í re ine fei. Ine iyi í je ti andunya, inei andunyi, idei andunyi í ya maa fɔ. Ine iyi í naa hai lele ḡuui í re ine fei. ³² Wa je seedai mii iyi í ye do iyi í ḡbɔ. Amma ine kāmā kù waa jesi seedae. ³³ Ine iyi í jesi seedae, í jesi iyi Ilaaḱ í je ilu ntɔ. ³⁴ Ine iyi Ilaaḱ í be wa idei Ilaaḱi wa fɔ, domi Ilaaḱ í muaa Hundede do inɔ akā. ³⁵ Ilaaḱ Baaba í bi Amae nɔ í daa mii fei si awɔ. ³⁶ Ine iyi í dasi amau naane fei í ne kuwee hai tā. Ine mɔ iyi í kɔ ku dasie naane kaa ba kuwee, amma idɔɔkɔi Ilaaḱ í wa si irii lafēe.

Jesu do inaaboi Samari ḡo

4 ¹⁻³ Farisi ḡa à ḡbɔ iyi Jesu wa ba mɔcɔ ḡa wa dasi ḡa inyi wa re Zāa. Amma kù je Jesu takaei wa dasi ine ḡa inyi, mɔcɔe ḡai à waa coo. Aḡo ḡu ḡo Jesu í ḡbɔ iyi à waa fɔ beebe, ḡai í ne hai Zudee be wa bɔ ilei Galilee. ⁴ Wee ku bei ku to be tilasii ku too do ilei Samari.

⁵ Ḥḡi í to si ilui Samari ḡo iyi à ya kpe Sikaa, kɔkɔi iko iyi Zakɔbu í mua Zozefu amaæu. ⁶ Bei lḡḡi Zakɔbuu í wa. Jesu í to bei zakai dasā. Ḥḡi í koo í buba si itii lḡḡu si na iyi í jè í ḡbeji do isæneu.

⁷ Ḥḡi inaaboi Samari ḡo í naa inyi ku kpā. Ḥḡi Jesu í ni, muum inyi n mɔ. ⁸ Wee mɔcɔe ḡa à bɔ inɔ ilu ije ku ra wa. ⁹ Ḥḡi abou í sɔ Jesu í ni, awɔ Zuifu, beirei í ce ì waa tɔɔm inyi ku mɔ, amu inaaboi Samari. Abou í ni beebe si na iyi í jè Zuifu ḡa do inei Samari ḡa a ci ya ce nje fɔɔ. ¹⁰ Ḥḡi Jesu í jeaá í ni, bii ì mà amuai Ilaaḱ wo, nɔ bii ì mà ine iyi

wa tɔɔe inyi ku mɔ, aa tɔɔm nii wo nɔ n mue inyii kuwee.

¹¹ Ɔɔi abou í sɔɔ í ni, mɔkɔɔyi, i kù ne gooka. Wee lɔɔu í jī isa. Beirei aa ce i ba inyii kuweeu. ¹² Zakɔbu, bala nwai í tu nwa lɔɔu ihē. Nɔ nɔ do amaɛ ɔa do mɛmɛue ɔa fei ihēi à ya mɔ. Mà awɔ ì waa tamaa ì re Zakɔbu bala nwaui. ¹³ Ɔɔi Jesu í jeaa í ni, ine iyi í ya mɔ inyii lɔɔu ihē fei, agbe á kpaá má. ¹⁴ Amma ine iyi an mua inyi ku mɔ, agbe kaa kpa lafēe má, domi inyi iyi an mua lafēe á maa sɔi bei inyii isɔ nɔ á na ine kuwee hai tā. ¹⁵ Ɔɔi abou í ni, mɔkɔɔyi, ñ bi i muum dimii inyi be ku ba agbe ku maà kpam má nɔ n maà n naa inyi ku kpā ihē má.

¹⁶ Ɔɔi Jesu í sɔɔ í ni, koo kpe mɔkɔɔe wa i naa wa ihē ɔa. ¹⁷ Ɔɔi abou í jea Jesu í ni, n kù ne mɔkɔ. Ɔɔi Jesu mɔ í ni, ntɔi ì fɔ iyi ì ni i kù ne mɔkɔ, ¹⁸ domi mɔkɔ miui ì tako ì ne. Nɔ wee mɔkɔ iyi ì ne si nsei kù je mɔkɔɔe. Ine nɔu ntɔi ì fɔ.

¹⁹ Ɔɔi abou í ni, mɔkɔɔyi, ñ ye iyi awɔu wali. ²⁰ To, awa inei Samari ɔa, bala nwa ɔa si geeteu ihɔi à ya gule a tɔɔ Ilaaɔ wo, amma iɔe Zuifu ɔa, ì ni í gbe Zeruzalemui ine ku ya gule ku tɔɔe. ²¹ Nɔ Jesu í sɔɔ í ni, abooyi, dasi idem iyi an sɔe naane. Awaati wa naa iyi a kaa gule a tɔɔ Ilaaɔ Baaba si antai geeteu ihɔ hee má je Zeruzalemu. ²² Iɔe inei Samari ɔa, ì waa gulea Ilaaɔ, amma i kù màa ɔa. Awa Zuifu ɔa à màa à bei à waa guleaɔ, domi ide i faaba wa naai hai bi Zuifu ɔa. ²³ Amma awaati gɔ á na ku naa, nɔ í to wa tā mɔm de, iyi Hunde Ilaaɔ á jɔ ine ɔa a maa gule a tɔɔ Ilaaɔ Baaba do ntɔ. Woo guleaa do yaase beɛbe ɔai í bi. Ine be ɔai à je woo guleaa Ilaaɔ ntɔ ntɔ. ²⁴ Ilaaɔi í je Hunde, nɔ kù ne bei aa ce iyi a kù guleaa si Hunde do si ntɔ. ²⁵ Ɔɔi abou í sɔɔ í ni, ñ mà ine iyi Ilaaɔ í cica á na ku naa. Bii í naa nɔu á sisi nwa fei ndeɛ. ²⁶ Ɔɔi Jesu í ni, amui ihē, amu iyi ñ wa n baɛ ide ku fɔ.

²⁷ Waati beɛbe mɔcɔi Jesu ɔau à to wa. Ɔɔi ideu í mu ɔa biti ntɔ ntɔ do iyi à ye wa ba inaabo ide ku fɔ. Do nɔu fei, kāma ɔa gɔ kù bee abou mii iyi í bi. A kù nɔ a kù bee Jesu a kù ni, mii í ce ì waa ba abou ide ku fɔ.

²⁸ Ɔɔi abou í jile bɔɔdoe be í nyi inɔ ilu í koo í sɔ ine ɔa í ni, ²⁹ i naa i koo i cɔ ine gɔ iyi í sɔm mii iyi ñ tako ñ ce fei. Mà ine iyi Ilaaɔ í cica mbe ya. ³⁰ Nɔ ine ɔa à fita wa hai inɔ iluu à waa bɔ bi Jesu.

³¹ Waati beɛbe mɔcɔe ɔa à wasi ku mantee à waa ni, Meetu, je titā. ³² Amma í sɔ ɔa í ni, ñ ne dimii ije gɔ iyi i kù mà ɔa. ³³ Ɔɔi mɔcɔ ɔau à bee nje à waa ni, mà ine gɔ í naa ije wai de.

³⁴ Nɔ Jesu í sɔ ɔa í ni, ijem nɔu í je n ce idɔɔbii ine iyi í bem wa nɔ n kpa irii iceɛe iyi í dasim. ³⁵ Iɔe ì waa ni í gbe cukpa mɛe a bei a da iya. Amma amu ñ wa n sɔ ɔe, i cɔ iko ɔau, mii ku gbē ɔau fei í jā í to ku da. ³⁶ Ine iyi wa da í wasi fiaɛ ku gba tā, nɔ amaaje iyi wa tɔtɔu ti kuwee hai tāi. Si beɛbe woo gbē do woo da à ne inɔ didɔ ajɔ. ³⁷ À ya kpa mɔnda gɔ a ni, ine gɔ wa gbē nɔ ine mmu gɔ wa da. Mɔndaui ntɔi wa fɔ. ³⁸ Ñ be ɔei i koo i da si iko bii i kù logoo ɔa. Ine gɔ ɔai à ce ice be, wee nsei iɔe ì naa ì waa da mii iyi à gbēu ɔa.

³⁹ Inei Samari nkpɔ nkpɔi í dasi Jesu naane si inɔ iluu be si na iyi í jɔ abou í tako í sɔ ɔa í ni Jesu í sɔ nɔu mii iyi nɔu í ce wo fei. ⁴⁰ Na nɔu, inei Samari ɔau à koo à ba Jesu à tɔɔe suuru ku gbe bi ti aɔa. Nɔ í ce be ajɔ minji. ⁴¹ Ine nkpɔi í dasi naane má waati iyi à gbɔ ide i Jesu, ⁴² ɔɔi à sɔ abou à ni, kù je na ide iyi ì fɔu nɔu akāi í jɔ à dasi Jesu naane má, amma si na iyi í jɔ awa taka nwa à gbɔ ide i nɔ à mà iyi do ntɔ nɔu í je Woo faabai andunya.

Jesu í jɔ amai akawe nla gɔ í ba iri

⁴³ Iyi Jesu í ce ajɔ minji be ɔɔi í ne í bɔ ikpa ilei Galilee, ⁴⁴ domi nɔu takae í fɔ

wo í ni, walii ci ya ne beere si ilue. ⁴⁵Iyi í to Galilee ñɔi ine ñau à gbaa do inɔ didɔ. Tako wo à bɔ jingau Zeruzalemu nɔ à ye mii iyi í ce be fei. Na ñɔi í jò à gbaa do inɔ didɔ.

⁴⁶Nɔ í nyi í bɔ Kana si ilei Galilee má, tengi bii í tako í jò inyi í kpaasi v̄ɛɛu. Wee akawei ilaalu gɔ í wa Kaperanumu, amae kù waa ne baani. ⁴⁷Ñɔi í gbɔ iyi Jesu í ne hai ilei Zudee í naa ilei Galilee. Ñɔi í dede hai Kaperanumu í bɔ bi tee í koo í tɔɔɛ suuru ku na ku faaba amai ñɔu iyi wa bi ku ku. ⁴⁸Ñɔi Jesu í jɛaa í ni, ñɛɛ i ci ya dasi naane aɔ kãma ña bii kù je ì ye nyinda do maamaake gɔ ña sisi. ⁴⁹Ñɔi akaweu í ni, mɔkɔɔyi, ñ wa n tɔɔɛ suuru i naa wa bi tom hee amau ku maa ku. ⁵⁰Ñɔi Jesu í sɔɔ í ni, koo í ne, amae á weɛ.

Nɔ inɛɛu í dasi ideɪ Jesuu naane nɔ í ne. ⁵¹Iyi í dasi kp̄ai ideɛ wa ne ñɔi í ko woo ce iceɛ ña à waa naa. Ñɔi à sɔɔ à ni, amae í ba iri. ⁵²Ñɔi í bee ña si waati yoomai í ba iri. Ñɔi à ni, ana isɔ akãi bɔɔu í nya. ⁵³Ñɔi baai amau í ye gigi iyi waatiu bei Jesu í sɔɔ ideu dee dee í ni, amae á weɛ. Nɔ ñɔu do inɛi kpasɛɛ ña fei à dasi Jesu naane.

⁵⁴Iɛ gbeejisiai ih̄ɛ bebei iyi Jesu í dede hai ilei Zudee í naa ilei Galilee nɔ si kunaaeu fei í ce maamaakei. Iyi ih̄ɛi í je maamaake minjisia.

Jesu í jò weɛge gɔ í ba iri

5 Si anyie ñɔi jingau gɔ í to wa. Jingauɪ Zuifu ñai. Nɔ Jesu í bɔ Zeruzalemu. ²Wee Zeruzalemu be, bi ku lɔɔ inɔ iluu í kpɔ. Andɛ akãi à ya kpe Andɛi angudã ña. Kɔkɔi andɛu bei fatama nla gɔ í wa. Nɔ à ma si ile iyi í ne andɛ miu. Do feei Ebɛɛ Betizadai à ya kpoo. ³Si andɛi ile ñauɪ bɔɔ nkɔɔ í ya na ku maa sũ, fɛɛju ña do woo sukute do weɛge ña. [Bei à ya sũ a maa degbe kuyayai inyi, ⁴domi aɔ gɔ ña amalekai Ilaaɔ í ya kita wa ku lɔ si

fatamau nɔ ku fɔ inyi. Bii inyi í fɔ bɔɔ iyi í tako í dasi be dimii bɔɔ iyi í ne fei í ya ba irii.] ⁵Wee ine gɔ í wa be, bɔɔu adɔ kuntaa do mɛɛjɔi í ce sie. ⁶Iyi Jesu í yɔɔ wa sũ be í bei í mà iyi í kpe be ñɔi í beɛɛ í ni, ì bi i ba iri? ⁷Ñɔi bɔɔu í jɛaa í ni, mɔkɔɔyi, n kù ne ine iyi á dasim si inyi waati iyi í fɔ. Hee n maa n kookaai n maa n dasi inyi, ine gɔ í ya takom nii.

⁸Ñɔi Jesu í sɔɔ í ni, dede i ka sɛɛɛ, i neɔ. ⁹Ñɔi gbakã inɛɛu í ba iri nɔ í ka sɛɛɛ í dasi kp̄aa wa ne.

Wee aɔi kusimii. ¹⁰Ñɔi ine ngboi Zuifu ñau à sɔ ine iyi í ba iriu à ni, aɔi kusimii nnyi. Wooda nwa í ganji i so sɛɛɛ. ¹¹Ñɔi í sɔ ña í ni, ine iyi í jò n ba irii í ni n so sɛɛm n ne. ¹²Ñɔi à beɛɛ à ni, yooi í sɔɛ í ni i so sɛɛɛ i ne. ¹³Amma ine iyi í ba iriu kù mà lafɛɛ si na iyi í jò zamaa í wa be nɔ Jesu í dasi inɔ ña.

¹⁴Iyi í ce sãa ñɔi Jesu í yɔɔ bantumai kpasɛi Ilaaɔ nɔ í sɔɔ í ni, wee ì ba iri bebei. To, maà ce dulum má ku ba laalɔ iyi í re beɛbe ku maà baɛ má. ¹⁵Ñɔi inɛɛu í nyi bi ine ngbo ñau í sɔ ña í ni Jesu í jò ñɔu í ba iri. ¹⁶Ñɔi í jò ine ñau à waa kp̄a Jesu iju si na iyi í jò í ce dimii mii nɔu be si aɔi kusimi. ¹⁷Amma Jesu í sɔ ña í ni, Baam í ya maa ce icei waati kãma fei, beɛbe mɔi amu takam ñ wa n ce.

¹⁸Na irii ideu bei Zuifu ña à teese à waa de Jesu ku kpa, kù je si na iyi í jò í jò inɛɛu í ba iri si aɔi kusimi ñɔu akã, amma si na iyi í jò wa wã araei do Ilaaɔ má, wa ni Ilaaɔi í je baai ñɔu.

Yiikoi Amai Ilaaɔ

¹⁹Ñɔi Jesu í sɔ ña í ni, nɔ nɔ ñ wa n sɔ ñɛi, amu Ama, n kaa n yɔkɔ n ce ngɔgɔ do aram bii kù je mii iyi ñ ye Baam wa ce. Mii iyi Baaba wa ce fei, ñɔu amu mɔ Ama ñ wa n ce. ²⁰Baaba í bi amu Amaɛ nɔ í nyisim mii iyi ñɔu takae wa ce fei. Á nyisim ice iyi í re be ih̄ɛ má mɔm ku ba ñɛɛ fei i biti ña. ²¹Nɔ nɔ, si bei Ilaaɔ Baaba í ya j̄i iku ña nɔ ku ce

ɲa ilu hunde, beɛbe mɔi amu Amaɛu an mua ine ɲa iyi ñ bi kuwɛɛ. ²² Ilaaɔ̄ Baaba takae ci ya kiiti ine ɔ̄, amma í so kiitiu fei í daa amu Amaɛ si awɔ̄, ²³ ku ba ine fei ku saalu amu Amau si bei à waa saalu Ilaaɔ̄ Baaba. Ine iyi kù saalu amu Amau, Baaba iyi í bem wai kù saalu.

²⁴ Ntɔ̄ ntɔ̄ ñ wa n sɔ̄ ɲɛi, ine iyi wa ɔ̄bɔ idem nɔ̄ í dasi ine iyi í bem wa naane, lafɛɛ í ne kuwɛɛ hai tã. Kaa naa bi ku ce kiiti má, amma í kua iku í lɔ̄si kuwɛɛi. ²⁵ Ntɔ̄ ntɔ̄, awaati wa naa nɔ̄ wee í to wa tã, iyi iku ɲa aa ɔ̄bɔ imui amu Amai Ilaaɔ̄ nɔ̄ si inɔ̄ ɲɲa ine ɲa iyi à ɔ̄bɔ imum fei aa ne kuwɛɛ [§]. ²⁶ Si bei Baaba takae í je irii kuwɛɛ, beɛbe mɔi í jɔ̄ amu Amaɛ ñ je. ²⁷ Nɔ̄ í muum kpãa n kiitið ine ɲa, si na iyi í jɔ̄ ñ je Amai Amane. ²⁸ Na ɲɲu, i maà biti ɲa, domi waati wa naa iyi iku ɲa fei aa ɔ̄bɔ imum, ²⁹ nɔ̄ aa fita wa hai si bale. Ine ɲa iyi à ce jiidae aa jĩ si kuwɛɛ hai tã. Ine ɲa mɔ̄ iyi à ce laalɔ̄ aa jĩ nɔ̄ a kiiti ɲa.

Mii ɲa iyi wa nyisi iyi Jesu í ne yiiko

³⁰ Jesu í ni, n kaa n yɔ̄kɔ̄ n ce ɲɔ̄ɔ̄ɔ̄ do aram. Si bei Ilaaɔ̄ í sɔ̄m si beɛbei an ceð kiitiu, nɔ̄ kiitim í je dee dee domi n kù wa n de idɔ̄ɔ̄bim ku ce, bii kù je idɔ̄ɔ̄bii ine iyi í bem wa. ³¹ Bii amu takam nii ñ wa n jea aram seeda wo, seɛdam kù je ntɔ̄. ³² Amma ine ɔ̄ í weɛ iyi wa jea ine ɲa seɛdam nɔ̄ ñ mà iyi seeda iyi wa je ɲɲa na irim nɔ̄u ntɔ̄i. Lafɛɛi í je Zāa woo dasi inyi. ³³ ɲɲɛi í be sie ine ɲa, nɔ̄ ide iyi í fɔ̄ si ɔ̄mɛm nɔ̄u ntɔ̄i. ³⁴ Kù je ñ wa n de amane ku jeem seeda, amu de ñ wa n fɔ̄ beɛbei ku ba i ba faaba ɲa. ³⁵ Zāau be í yei bei fitila iyi à má ku má inya. Nɔ̄ waati keeke ɔ̄ ñ jesi i weɛð inɔ̄ didɔ̄ si inya kumáɛu ɲa. ³⁶ Amma seeda ɔ̄ í weɛ iyi í la í re ti Zāa. Seɛdau í je ice iyi ñ wa n ce. Aɔ̄ Baabai í daam si awɔ̄, ɲɲu

mɔi wa jea ine ɲa seɛdam nɔ̄ wa nyisi iyi Ilaaɔ̄ Baabai í bem wa. ³⁷ Ilaaɔ̄ Baaba takaei wa jea ine ɲa seɛdam. Amma ɲɲɛi i kù ɔ̄bɔ ide ku fɔ̄ɛ baa aɲɔ̄ akã ɲa hee má je i yɔ̄ɔ̄ do iju ɲa. ³⁸ Idee kù ba bi ku buba si ɲɛ, domi i kù dasi amu iyi í be wau naane ɲa. ³⁹ ɲɲɛi í ya maa cio kukɔ̄i idei Ilaaɔ̄ si na iyi í jɔ̄ ñ waa tamaa aa ba sie kuwɛɛ hai tã ɲa. Nɔ̄ wee kukō ɲau be fei wa jea ine ɲa seɛdam. ⁴⁰ Amma do ɲɲu fei í kɔ̄ ku naa bi tom ku ba i ba kuwɛɛ ɲa.

⁴¹ N kù wa n de saabu bi amane ɲa. ⁴² Amma ñ mà ɲɛ. Ñ mà iyi i kù ne kubii Ilaaɔ̄ si idɔ̄ ɲɲɛ ɲa. ⁴³ Do irii Baam nii ñ naa, nɔ̄ i kù ɔ̄bam ɲa. Amma bii ine ɔ̄bɔ ɲɲɛ í naa do irii arai ɲɲu takae, lafɛɛi aa ɔ̄ba ɲa. ⁴⁴ Bii beɛbei beirei aa ce i dasim naane ɲa, ɲɲɛ iyi ñ ya maa de saabui ɲɲɛ ɲa ɲɲɛ duusɔ̄ nɔ̄ i kù waa de saabu iyi wa naa hai bi Ilaaɔ̄ ɲa, ɲɲu iyi kù ne saa. ⁴⁵ I maà tamaa mà amui an ye taale ɲɲɛ bi Ilaaɔ̄ Baaba. Moizi, ɲɲu iyi ñ waa naane ɲau, ɲɲui á ye taale ɲɲɛ. ⁴⁶ Bii í dasi Moizi naane ntɔ̄ ntɔ̄ ɲa wo, aa dasi amu mɔ̄ naane ɲa, domi idem nii Moizi í kɔ̄. ⁴⁷ Amma i kù dasi idee naane ɲa. To, beirei aa ce i dasi idem naane ɲa.

Jesu í wò amane dubu miu (5.000)

(Cɔ̄ Matie 14:13-21; Maaku 6:30-44; Luku 9:10-17)

6¹⁻⁴ Si anyii ɲɲu, jingau i Zuifu ɲa iyi à ya kpe Iku ku kuau í maai wa. Waati beɛbei Jesu í kua icei tenku i Galilee. Tenkuu i à ya nyi a kpe Tiberia má. ɲɲɔ̄i zamaa nkɔ̄ wa tooe, domi à ye maamaake ɲa iyi í ya maa ce ku maa faabað bɔ̄ɔ̄ ɲa. ɲɲɔ̄i Jesu í ɔ̄bɔ geete ɔ̄ í buba do mɔ̄cɔ̄ɛ ɲa aɲɔ̄. ⁵ Iyi í cɔ̄ ilu nɔ̄ í ye zamaa nla ɔ̄bɔ wa naa bi tɛɛ. ɲɲɔ̄i í bee Filipu í ni, iwoi aa ka ba ije iyi aa ka

§5:25 iku ɲa Kù je ine ɲa iyi à ku ntɔ̄ ntɔ̄ ɲai wa fãa. Amma ine ɲa iyi dulum du ɲa í jɔ̄ à je bei iku ɲai wa fãa.

ra ine ηau ihē a je. ⁶Í fɔ bɛɛbɛi ku cɔð laakai Filipu domi í mà bei ηnu á ce tā.

⁷η̄ɔi Filipu í jɛaa í ni, baa fiaɪ icei aɔ̄ c̄ɔ̄ minji kaa to ka ra η̄a ije, iyi aη̄a fei aa ba kekee kekee. ⁸η̄ɔi ine akāi mɔcɔ̄ η̄au iyi à ya kpe Anderee, ifɔi Simɔ̄ Piee í ni, ⁹ama awaasū gɔ í wa ihē í ne p̄ɛ ara miu do c̄ɛɛ keeke minji. Amma η̄u be kaa cea zamaa n̄lau ihē nkāma.

¹⁰η̄ɔi Jesu í ni, í j̄ɔ̄ aη̄a fei a buba. Wee inyau í ne fɔfɔ nkɔ̄ nkɔ̄. η̄ɔi aη̄a fei à buba. Si inɔ̄ η̄a kukpɔi inemɔkɔ̄ η̄au í to dubu miu (5.000). ¹¹η̄ɔi Jesu í so p̄ɛ η̄au í saabu Ilaaɔ̄, η̄ɔi í j̄ɔ̄ à kp̄ɛa ine η̄a iyi à waa bubau. Bɛɛbe mɔi í ce do c̄ɛɛ η̄au. Nɔ̄ à je bei à bi. ¹²Iyi aη̄a fei à je à yo, η̄ɔi Jesu í s̄ɔ̄ mɔcɔ̄ɛ η̄a í ni, í ko ije iyi í gbeu η̄a ku ba gɔgɔ ku maà ce nfe. ¹³Nɔ̄ à ko ije iyi í gbeu. Si p̄ɛ ara miu iyi Jesu í gba í bububu í kp̄ɛa ine η̄a à jɛu, kɔlɔ̄ maateejii í gbe.

¹⁴Iyi ine η̄au à ye maamaake iyi Jesu í ceu η̄ɔi à ni, do ntɔ̄, η̄ɔi í je walii iyi á na ku naa si andunyau. ¹⁵η̄ɔi ine η̄au à waa bi a muu do gbugbā a coo ilaalu. Amma si bei Jesu í mà si η̄a η̄ɔi í nya araɛ η̄u akā í nyi iri kutau ma.

Jesu wa ne si antai tenku

(Cɔ̄ *Matie 14:22-33; Maaku 6:45-52*)

¹⁶Iyi ale í le η̄ɔi mɔcɔ̄i Jesu η̄au à bɔ itii tenkuu. ¹⁷η̄ɔi à lɔ̄ akɔi inyi ku ba a kua a bɔ Kaperanumu. Nɔ̄ à dasi kp̄aa à waa ne. η̄ɔi idū í dū nɔ̄ wee Jesu kù to si η̄a. ¹⁸η̄ɔi fufu n̄la gɔ wa ce nɔ̄ inyi u wa yaya. ¹⁹Iyi à ne zakai kilo m̄ɛɛfa η̄ɔi à h̄ɔ̄nne Jesu wa ne si antai inyiu wa naa bi tu η̄a, η̄ɔi zigi η̄a í da. ²⁰Amma Jesu í s̄ɔ̄ η̄a í ni, amui, í maà j̄ɔ̄ n̄jo ku mu η̄e. ²¹η̄ɔi à waa bi η̄u mɔ̄ ku lɔ̄ inɔ̄ akɔi inyiu amma wee gbakā à to bii à waa bɔu.

Zamaau wa de Jesu

²²Iju kumáe ine η̄a iyi à wa icei tenkuu be, à ye gigi iyi akɔ̄ akāi í wa

be wo. À nɔ̄ à mà iyi Jesu kù lɔ̄ akɔi inyi do mɔcɔ̄ɛ η̄a aɔ̄, aη̄a duusɔ̄ η̄ɔi à ne. ²³Waati bɛɛbe, akɔi inyi gɔ η̄a mɔ̄ à naa hai Tiberia nɔ̄ à to inyau. Tengi bei Laf̄ɛe Jesu í tako í saabu Ilaaɔ̄ í bei í na η̄a p̄ɛ à jɛu. ²⁴Iyi zamaau í ye Jesu do mɔcɔ̄ɛ η̄a kāma η̄a kù wa be, η̄ɔi aη̄a mɔ̄ à lɔ̄ akɔi inyi η̄au à bɔ̄ ku dɛde η̄a ikpa Kaperanumu.

Jesui í je ijei kuwɛɛ

²⁵η̄ɔi ine η̄au à kua icei tenkuu do ikpa ihɔ̄ à koo à ba Jesu be nɔ̄ à ni, M̄ɛtu, waati yoomai í to wa ihē. ²⁶η̄ɔi Jesu í je η̄a í ni, ntɔ̄ ntɔ̄, ì waa dɛdem η̄ai si na iyi í j̄ɔ̄ ì ba p̄ɛ ì je ì yo η̄a, kù je na iyi í j̄ɔ̄ ì ye ñ ce maamaake gɔ η̄a. ²⁷I maà ti i ce icei ije iyi í ya s̄ami η̄u akā, amma i ce icei ije iyi á j̄ɔ̄ ì ba kuwɛɛ hai tā η̄a. Nɔ̄ ije η̄u amu Amai Amanei an mu η̄e, domi amui Ilaaɔ̄ Baaba í na yiikoe nɔ̄ í j̄ɔ̄ ine η̄a à waa yɔ̄ɔ̄.

²⁸η̄ɔi à beee à ni, mii aa ka ce ka ceð ice iyi Ilaaɔ̄ í bi. ²⁹η̄ɔi Jesu í je η̄a í ni, ice iyi Ilaaɔ̄ í bi si η̄ei í je i dasi amu woo beɛ naane η̄a.

³⁰η̄ɔi à beee à ni, maamaake yoomai aa ce ka yɔ̄ɔ̄ ku ba ka dasie naane. Mà ice yoomai aa ce. ³¹Nɔ̄ à ni má, bala nwa η̄a à je ije gɔ iyi à ya kpe mana si gbaa. À kɔ̄ à ni í na η̄a ije wa hai lelei Aɔ̄. ³²η̄ɔi Jesu í je η̄a í ni, ntɔ̄ ntɔ̄ ñ wa n s̄ɔ̄ η̄ei, kù je Moizii í mu η̄e ijeu wa hai lele, amma Baam nii í mu η̄e ije iyi í je ntɔ̄u wa hai lele. ³³Nɔ̄ ije iyi Ilaaɔ̄ í ya mua ine, η̄ɔi í je ine iyi í kita wa hai lele iyi á j̄ɔ̄ amane ku ba kuwɛɛ hai tā. ³⁴η̄ɔi à s̄ɔ̄ à ni, mɔkɔ̄ɔyi, mu nwa dimii ijeu be do aɔ̄ fei.

³⁵η̄ɔi Jesu í s̄ɔ̄ η̄a í ni, amui ñ je ijei kuwɛɛ. Ine iyi í naa bi tom, ari kaa kpa laf̄ɛe má pai, nɔ̄ ine iyi í dasim naane, agbe kaa kpa má pai. ³⁶Ñ tako ñ s̄ɔ̄ η̄e wo ñ ni, ì waa yem η̄a, amma i kù dasi naane η̄a. ³⁷Ine η̄a iyi Baaba í nam fei aa naa bi tom, nɔ̄ ine iyi í naa bi tom baa

bii beirei n kaa n nyɔɔ angule. ³⁸ N̄ kita wai hai lelei Āɔ n na n ceɔ idɔɔbii ine iyi í bem wa, kù je idɔɔbii amu takam. ³⁹ Idɔɔbii ine iyi í bem wa wee. Ine ŋa iyi í nam, n maà n j̄ɔ baa ine akā ŋa ku ce nfe amma n j̄i aŋa fei hai si bale si aɔɔi ankāanyi. ⁴⁰ Idɔɔbii Baam nii í je ine iyi í ye amu Ama nɔ í dasim naane fei ku ne kuwee hai tā, an nɔ n j̄i lafēe hai si bale si aɔɔi ankāanyi.

⁴¹ Ŋɔi Zuifu ŋau à waa gbagba sie na iyi í j̄ɔ í ni ŋɔi í je ije iyi í kita wa hai lelei Āɔ. ⁴² Ŋɔi à ni, í jɔ Jesu amai Zozefuu mbe mæ. À mà iyeɔ baæ. Beirei í ce í ni ŋɔi í naai hai lele.

⁴³ Ŋɔi Jesu í s̄ɔ ŋa í ni, i maà ti i maà gbagba na irim beɛbe ŋa. ⁴⁴ Ine gɔ kaa yɔkɔ ku naa bi tom bii kù je Baaba iyi í bem wai í fa lafēe wa. Nɔ ine ŋɔi an j̄ɔ ku j̄i hai si bale si aɔɔi ankāanyiu. ⁴⁵ Ine akāi walii ŋau í kɔ í ni, Ilaaɔ takæi á na ku kɔ ine fei si cio. Nɔ beɛbei ine iyi í gbɔ ideɔ Baaba fei nɔ í jirima cioe lafēe á naa bi tom. ⁴⁶ Ine kāma kù ye Ilaaɔ Baaba do iju, í gbe amu iyi ñ naa hai bi tæu. ⁴⁷ Ntɔ ntɔ, ine iyi í dasim naane fei í ne kuwee hai tā. ⁴⁸ Amui ñ je ijei kuwee. ⁴⁹ Bala ŋɔe ŋa à je mana si gbaa amma kù ganji a ku. ⁵⁰ Amma amu ije gɔi ñ wa n fāa iyi í naa hai lele, iyi bii amane í je kaa ku. ⁵¹ Amui ñ je ijei kuwee. Hai lelei ñ kita wa. Nɔ ine iyi í ba ijeu í je fei í ne kuwee hai tā. Ijeui í je aram. An náai ku ba ine ŋa a maa weɔ.

⁵² Iyi Jesu í fɔ beɛbe ŋɔi Zuifu ŋa à ce si kakɔ j̄iida à waa ni, beirei ŋɔi á ce ku na wa ŋɔi araæ ka ŋɔ.

⁵³ Ŋɔi Jesu í s̄ɔ ŋa má í ni, ntɔ ntɔ ñ wa n s̄ɔ ŋɔi, bii i kù ŋɔ ŋɔi arai amu Amai Amane walakɔ i kù mɔ njem i kù ne kuwee ŋa. ⁵⁴ Ine iyi í ŋɔ ŋɔi aram nɔ í mɔ njem í ne kuwee hai tā, nɔ an j̄u hai si bale si aɔɔi ankāanyiu, ⁵⁵ domi ŋɔi aram nii í je ije alala nɔ njem mɔi í je inyi alala. ⁵⁶ Ine iyi í ŋɔ ŋɔi aram nɔ í mɔ njem awaɔ aa ka ne anu akā ka

maa weɔ. ⁵⁷ Baabai í bem wa. Ŋɔi í ne kuwee nɔ na iriei amu mɔ ñ wee. Beɛbe mɔi ine iyi í ŋɔm, lafēe í ne kuwee na irim. ⁵⁸ Ije iyi í kita wa hai lelei ñ wa n fāa. Ine ŋɔi kù je bei ije iyi bala ŋɔe ŋa à je nɔ kù ganji à kuu. Ine iyi wa je dimii ijeu ihē á maa wee hee do aɔɔi fei.

⁵⁹ Ideu bei Jesu í kɔ ine ŋa si ile bii Zuifu ŋa à ya ce kutɔtɔ Kaperanumu.

Ideɔ kuwee hai tā

⁶⁰ Iyi mɔɔi Jesu ŋau à gbɔ ideu ŋɔi nkɔɔ ŋa í ni, ideu ihē í lele. Yooi á nɔ.

⁶¹ Nɔ Jesu í mà iyi à wasi ku gbagba na ideu, ŋɔi í bee ŋa í ni, ideui í je ŋɔe bi ku koosee? ⁶² Debei, beirei aa ni ŋa bii í ye amu Amai Amane ñ wa n bɔ lele ŋa bii ñ tako ñ wa wo. ⁶³ Hundeɔi í ya mua ine kuwee, gbugbāi amane kù je nkāma. Nɔ ide iyi ñ s̄ɔ ŋɔe wee hundeɔi, nɔ ŋɔi í je kuwee. ⁶⁴ Amma si inɔ ŋɔe ine gɔ ŋa a kù dasi naane. Jesu í fɔ beɛbei si na iyi í j̄ɔ í mà hai sintee ine ŋa iyi a kaa dasi ŋɔi naane do ine iyi á na ku zamba ŋɔ. ⁶⁵ Nɔ í ni má, na iyi ihēi í j̄ɔ ñ s̄ɔ ŋɔe wo ñ ni ine gɔ kù wee iyi á naa bi tom bii kù je Ilaaɔ Baabai í j̄ɔ lafēe í naa.

⁶⁶ Ŋɔi hai waati beɛbe mɔɔi nkɔɔe ŋau à fa ara ŋa do anyi a ci ya tooe má. ⁶⁷ Na ŋɔi í j̄ɔ Jesu í bee mɔɔi maateeji ŋau í ni, iŋe mɔ ni, i kù waa ne ŋai? ⁶⁸ Ŋɔi Simɔɔ Piee í j̄eaa í ni, Lafēe, bi yooi aa ka bɔ má. Awa ñ ne ideɔ kuwee hai tā. ⁶⁹ Awa à dasi naane nɔ à mà kam kam iyi awɔi ñ je Ine Kumá iyi í naa hai bi Ilaaɔ. ⁷⁰ Ŋɔi Jesu í bee ŋa í ni, kù je amui ñ cica iŋe maateji ba. Do ŋɔi fei ine akā ŋɔe í je inei Seetam. ⁷¹ Waatɔ ideɔ Zudasi amai Simɔɔ Isikariotii wa fāa, si na iyi í j̄ɔ baa do iyi í wa si inɔi mɔɔi maateji ŋau fei, ŋɔi á zambæ.

Ifoi Jesu ŋa a kù dasie naane

7 Si anyii ŋɔi, Jesu wa dabii si ilei Galilee. Kù bi ku bɔ ikpa ilei Zudee domi Zuifu ŋau à waa de ku kpaa. ² Nɔ

wee jingauu Zuifu ŋa iyi à ya kpe jingauu Ilei aco í maai wa. ³Ŋɔi ifɔi Jesu ŋa à sɔɔ à ni, ne hai ihē i bɔ Zudee ku ba mɔcɔe ŋa iyi à wa ikpa be a ye ice iyi ì waa ce, ⁴domi bii amane í bi a mà nɔu bantumaa kaa máa ce ngɔɔ si asii. Bii ì waa ce dimii ice beebe, í gbe í nyisi ine ŋa arae. ⁵À waa fɔ bebei si na iyi í jɔ baa aŋa taka ŋa a kù dasie naane. ⁶Ŋɔi Jesu í sɔ ŋa í ni, waatim kù to wa titá, amma iŋe waatiu fei í sia nŋei. ⁷Inei andunya ŋa a kaa yɔkɔ a cé ŋe, amma à cé amu domi ñ ya n ni kookoosu nŋa kù sía. ⁸Iŋe i bɔ jingauu, amma amu n kù wa n koo titá, si na iyi í jɔ waatim kù to wa. ⁹Iyi í sɔ ŋa ideu í tã nɔ í gbe ilei Galilee be.

Jesu í bɔ jingau

¹⁰Iyi ifɔi Jesu ŋa à bɔ jingauu ŋɔi nɔu mɔ í dede í koo do asii, kù bi a yɔɔ si bantumaa. ¹¹Ŋɔi Zuifu ŋau à wasi ku dedee si waatii jingauu à waa ni, iwoi í wa.

¹²Ŋɔi si zamaau ine ŋa à wasi ku fɔ idee do gundu. Ine gɔ ŋa à waa ni, ine jiidai. Nɔ ine gɔ ŋa mɔ à waa ni, iboi, wa dī ijui ine ŋai. ¹³Amma kãma nŋa ci ya fɔ idee do wɔkɔ domi à waa ce nɔoi ine ngbo ŋau.

¹⁴Iyi ine ŋa à je jingauu à to anini ŋɔi Jesu í koo í lɔ bantumai kpasēi Ilaaɔ be wa kɔ ine ŋa si cio. ¹⁵Ŋɔi Zuifu ŋau à biti nɔ à wasi ku ni, beirei ine iyi kù bɔ cio í ce í mà kukɔi idei Ilaaɔ be ihē.

¹⁶Ŋɔi Jesu í je nŋa í ni, ciom kù je hai si idom nii wa fita wa. Hai bi Ilaaɔi wa naa, nɔu iyi í bem wa. ¹⁷Ine iyi í bi nɔu ku ce idɔɔbii Ilaaɔ, lafēe á mà bii ciom hai bi Ilaaɔi wa naa, walakɔ bii í je ti amu takam nii. ¹⁸Ine iyi wa fɔ ide do yiikoi irii arae beerei nɔu takaei wa de. Amma ine iyi wa de beerei ine iyi í bɔɔ wa, lafēe ntɔi í ya fɔ, ibo kãma ci ya wa sie. ¹⁹Moizii í na ŋe wooda, mà irei. Amma do nɔu fei, kãma nŋe kù waa jirima woodau. To, na mii í ce ì waa de ku

kɔam ŋa. ²⁰Ŋɔi zamaau í jeaa í ni, ì ne inei inɔɔkoi ba. Yooi wa de ku kɔae.

²¹Jesu í je nŋa í ni, maamaake akãi ñ ce si aɔi kusimi nɔ iŋe fei í biti. ²²Amma i lasabu ŋa. Moizii í na ŋe woodai bango ku dasi. Nɔu í jɔ baa bii í je aɔi kusimii ì ya maa dasi ama nŋe ŋa bango ŋa. Nɔ mɔm idei bango ku dasiu kù je hai bi Moizii wa naa, hai bi bala nŋe ŋai. ²³Debei, bii ì waa dasi ama nŋe ŋa bango si aɔi kusimiu ku ba í maà beje woodai Moizi ŋa, na mii í ce ì ya maa mum do idɔkɔ ŋa waati iyi ñ faaba ine gɔ mam mam si aɔi kusimiu. ²⁴I maà ya kiiti ngɔɔ si bei ì waa yɔkɔ do iju nɔu akã ŋa, amma i ce kiitiu dee dee ŋa.

Jesu í je ine iyi Ilaaɔ í cicau?

²⁵Ŋɔi inei Zeruzalemu gɔ ŋa, iyi à gbɔ Jesu í fɔ beebe à waa ni, kù je ineeu ihēi à waa de ku kɔau ya. ²⁶Nɔ wee wa fɔ ide si bantumaa nɔ ine gɔ kù ni ide gɔ mee. Mà ine ngbo nwa ŋa à mà bebei iyi nɔu í je ine iyi Ilaaɔ í cicau do ntɔ de. ²⁷Amma bii í je ine iyi Ilaaɔ í cicau wa naa ine gɔ kaa mà hai bii á naaɔ wa, nɔ wee awa à mà hai bii ineeu ihē í naa.

²⁸Si bei Jesu wa kɔ ŋa si cio bantumai kpasēi Ilaaɔ be í la wa ni, ì waa tamaa bei ì màm ŋai, ì nɔ ì mà hai bii ñ wa n naa ŋa. Do nɔu fei, n kù naa do yiikoi aram, amma ilu ntɔi iyi iŋe í kù mà, nɔu í bem wa. ²⁹Amu ñ màa, domi hai bi teei ñ wa n naa, nɔu mɔi í nɔ í bem wa.

³⁰Ŋɔi à waa de ku muu, amma ine gɔ kù lesie awɔ domi waatie kù to wa titá. ³¹Si zamaau ine nkɔɔ í dasie naane ŋɔi à ni, bii ine ihē kù je ine iyi Ilaaɔ í cicau, ine mmu iyi á na ku naa á yɔkɔ ku ce maamaake ŋa ku re bei ineeu ihē wa ce?

À be woo degbe kpasēi Ilaaɔ ŋa a koo a mu Jesu

³²Farisi ŋau à gbɔ bei ine ŋau à waa fɔ idei Jesu do gundu. Na nɔu, ine ngboi woo weei Ilaaɔ ŋa do Farisi ŋa à be woo

degbe kpasēi Ilaaḏ ḡa a koo a muu wa. ³³ገጋi Jesu í sḡ ḡa í ni, waati keekei í gbe iyi an wēe do iḡe. Si anyie an nyi bi ine iyi í bem wa. ³⁴Aa na i maa dedeem ḡa amma í kaa yem ḡa, domi i kaa yḡkḡ i bḡ bii an wa ḡa.

³⁵ገጋi Zuifu ḡau à bee nḡe ide à waa ni, iwoi á bḡ iyi a kaa ka yḡḡ. Mā bi ine nwa ḡa iyi á fangaa si ilei dimi mmu ḡauí á bḡ ya. Á koo kḡ dimi mmu ḡau si cioi? ³⁶Yoomai í je yaasei ide iyi í fḡu be si bei í ni aa ka de nḡu amma a kaa ka ye nḡu, domi bii nḡu á wa a kaa ka yḡkḡ ka bḡ be.

Inyii kuwēe

³⁷Aḡi ankānyii jingauí í ya ne beere ku re. Aḡi nḡuu, ḡi Jesu í dede í leeki wa fḡ ide hee lele wa ni, ine iyi agbe wa kpa ku naa ku mḡ inyi bi tom. ³⁸Ine iyi í dasim naane fei inyii kuwēe á cā si idḡi lafēe. Beebei kukḡi idei Ilaaḏ í ni.

³⁹Wee idei Hundei Ilaaḏi Jesu wa fāa. Ine iyi í dasi Jesu naane fei á ba Hundeu. Amma waati iyi wa fḡ beebeu Ilaaḏ kḡ na Hundee titā si na iyi í jḡ Jesu kḡ nyisi amboee waati beebe.

Ine ḡa à waa kpē nḡe na irii Jesu

⁴⁰Ine ḡḡ ḡa si inḡi zamaau, iyi à gbo ideu ḡi à ni, ineu ihē walii nlaui ntḡ. ⁴¹Ine ḡḡ ḡa mḡ à ni, ine iyi Ilaaḏ í ci-caui. Amma ine ḡḡ ḡa à ni, beirei ine iyi Ilaaḏ í cicau á ce ku naa hai ilei Galilee. ⁴²Kukḡi idei Ilaaḏ kḡ ni ine iyi Ilaaḏ í ci-cau á fita wai hai si dimii Davidi? Hai Betelehemu ilui Davidi takae si á naa? ⁴³Nḡ ine ḡau à waa kpē nḡe na irie. ⁴⁴Ine ḡḡ ḡa à bi a muu, amma ine kāma kḡ lesie awḡ.

Naane hai dasii ine ngboi Zuifu ḡa

⁴⁵ገጋi woo degbe kpasēi Ilaaḏ ḡau à nyi bi ine ngboi woo weei Ilaaḏ ḡa do Farisi ḡau. ገጋi à bee ḡa à ni, na mii í ce i kḡ mu Jesuu wa ḡa. ⁴⁶ገጋi woo degbe

kpasēi Ilaaḏ ḡau à je à ni, ine kāma kḡ wēe iyi í fḡ ide bei ineu be. ⁴⁷ገጋi Farisi ḡau à bee ḡa à waa ni, to, iḡe mḡ ì jḡ ineu í dī iju nḡe ḡa ya. ⁴⁸ገጋi bii ine ngbo ḡḡ walakḡ Farisi ḡau baa ine akā ḡa í dasie naane ḡai? ⁴⁹Amma zamaau kḡ mḡ woodai Moizi. Ilaaḏ kḡ ceekpe ḡa.

⁵⁰Amma si inḡi Farisi ḡau ine ḡḡ í wa be à ya kpoo Nikodemu. Nḡui í bḡ bi Jesu idūu wo. Iyi í gbo à waa fḡ beebe ḡi í bee ḡa í ni, ⁵¹wooda nwa í yḡḡda nwa ka ye taalei amane hai a kḡ gbo idee nḡ a kḡ mà mii iyi í ce? ⁵²ገጋi à beee à ni, asee awḡ takae mḡ inei Galilee? Cḡ si kukḡi idei Ilaaḏ sāa sāa, i kaa ye walii ḡḡ iyi í fita wa hai Galilee. [⁵³Nḡ ine fei í ne kpasēe.

Inaabo iyi í ce sakara

8 ገጋi Jesu í bḡ geete iyi à ya kpe Olivie. ²Amma iju kumáe daadaakḡ í sinda í bḡ bantumai kpasēi Ilaaḏ nḡ ine fei wa bḡ bi tēe, nḡ í buba í lḡsi cio ku kḡ ḡa si. ³ገጋi woo kḡ ine ḡa si wooda ḡa do Farisi ḡa à naaḡ inaabo ḡḡ wa bi tēe iyi à muu si sakara ku ce. ገጋi à leek-īe si aninii zamaau. ⁴Nḡ à sḡ Jesu à ni, Mēetu, à mu abou ihēi si sakara ku ce. ⁵Wee Moizi í fḡ si woodae í ni dimii inaabo be ihē ka taa kuta ka kpa. To, awḡ mḡ, beirei ì yḡḡ.

⁶À fḡ beebe ku ba a cḡ laakae nḡ a ye taalee. Amma Jesu í kamba iri ile wa kḡ si ile do amaawḡ. ⁷ገጋi à beee à mantee nḡ í dede í tē í sḡ ḡa í ni, ine iyi kḡ ce dulum si inḡ nḡe ku tako ku ta abou kuta.

⁸Nḡ í kamba má wa kḡ si ile. ⁹Iyi à gbo beebe ḡi à fita akā akā hai ine ngbo ḡau hee ku bḡ si inei ankāanyi ḡau. Í gbe Jesu nḡu akā do abou si wajue. ¹⁰ገጋi Jesu í dede í tē má nḡ í beee í ni, abooyi, iwoi à wa. Ine ḡḡ kḡ gbe ihē iyi wa ye taalee má? ¹¹ገጋi abou í ni, mḡkḡyḡi, baa akā ḡa kḡ wa ihē má. Jesu í ni,

amu takam mɔ̄ n kaa n ye taalee. Nee, amma maà ce dulum má.]

Jesui í je inya kumái andunya

¹²Si anyii nɔ̄, Jesu í ba ine ɔ̄a ide ku fɔ̄ má í ni, amui ò je inya kumái andunya. Ine iyi wa toom á ne inya kumá iyi á jò ine ku ba kuwee, kaa maa ne si ilu kuku. ¹³Ɔ̄ɔ̄i Farisi ɔ̄au à sɔ̄ à ni, nsei ò waa jea arae seeda. Seeda kù je ntɔ̄.

¹⁴Ɔ̄ɔ̄i Jesu í je nɔ̄a í ni, baa bii ò wa n jea aram seeda, ide ɔ̄a iyi ò wa n fɔ̄u fei ntɔ̄i, domi ò mà hai bii ò naa ò nò ò mà bii ò wa n bɔ̄. Amma iɔ̄e í kù mà hai bii ò naa hee má je bii ò wa n bɔ̄.

¹⁵Iɔ̄e ò ya maa ce kiiti ɔ̄ai bei amane ɔ̄a à ya ce, amu n ci ya n kiiti ine káma.

¹⁶Amma baa bii í je ò wa n kiiti ine ɔ̄a, kiitim í s̄a domi amu akā si an kiiti ɔ̄a, Baaba iyi í bem wa í wee do amu. ¹⁷À kɔ̄ si tiai wooda nɔ̄e à ni seeda amane minjii í je ntɔ̄. ¹⁸Ñ wa n jea aram seeda nɔ̄ Baaba, iyi í bem wa, nɔ̄u mɔ̄ wa jea ine ɔ̄a seadam.

¹⁹Ɔ̄ɔ̄i à beee à ni, iwoi Baaeu í wa. Ɔ̄ɔ̄i Jesu í je nɔ̄a í ni, í kù mà amu takam ɔ̄a mɔ̄m hee má je Baam. Bii í je ò mà m ɔ̄a wo aa mà Baam nɔ̄u ɔ̄a.

²⁰Ideu bei Jesu í fɔ̄ waati iyi wa kò ine ɔ̄a si cio bantumai kpas̄i Ilaaɔ̄ bii à ya jile fiaí kɔ̄letiu. Nò ine ɔ̄o kù lesie awɔ̄ si na iyi í jò waati kù to wa titā.

A kaa yɔ̄kɔ̄ a bɔ̄ bii Jesu wa bɔ̄

²¹Ɔ̄ɔ̄i Jesu í sɔ̄ ɔ̄a má í ni, an ne nɔ̄ aa na í dɛdɛm ɔ̄a, amma aa ku ɔ̄ai si dulum du ɔ̄e. Í kaa yɔ̄kɔ̄ í bɔ̄ bii ò wa n bɔ̄ ɔ̄a. ²²Si bei í ni bii nɔ̄u wa bɔ̄ a kaa yɔ̄kɔ̄ a bɔ̄ be nɔ̄u í jò Zuifu ɔ̄au à bee nɔ̄e à waa ni, debei á kpa araei? ²³Nò Jesu í ni, hai ile ih̄e iɔ̄e ò naa ɔ̄a, amma amu hai lelei ò naa. Iɔ̄e inei andunya ɔ̄ai, amma amu n kù je inei andunya. ²⁴Na ɔ̄o í ce ò ni aa ku si dulum du ɔ̄e ɔ̄a. Ntɔ̄ ntɔ̄, bii í kù dasi naane ɔ̄a iyi amui ò je ine iyi Ilaaɔ̄ í cicau aa ku si

dulum du ɔ̄e ɔ̄ai. ²⁵Ɔ̄ɔ̄i à beee à ni, awɔ̄i yoo. Ɔ̄ɔ̄i Jesu í je nɔ̄a í ni, ò sɔ̄ ɔ̄e t̄a hai sintee. ²⁶Ide iyi ò ne ku fɔ̄ na iri nɔ̄e n yeò taale nɔ̄e í kɔ̄. Amma ine iyi í bem wa ilu ntɔ̄i, nò ide iyi ò gbɔ̄ hai bi tee, nɔ̄u ò wa n sisia ine ɔ̄a titā.

²⁷Amma waati iyi Jesu wa fɔ̄ beebe a kù mà hee mà idei Ilaaɔ̄ Baabai wa sɔ̄ ɔ̄a. ²⁸Ɔ̄ɔ̄i Jesu í ni, aɔ̄o iyi aa so Amai Amane í kɔ̄ae lele ɔ̄a, aɔ̄o nɔ̄u aa mà ɔ̄a iyi amui ò je ine iyi Ilaaɔ̄ í cica. Nò aɔ̄o nɔ̄u aa mà ɔ̄a má iyi n kù wa n ce ngɔ̄ɔ̄ do aram. Ide iyi Baaba í s̄m nɔ̄u akā ò wa n sɔ̄ iɔ̄e mɔ̄. ²⁹Nɔ̄u iyi í bem wa í wee do amu. Kù j̄m amu akā domi waati káma fei iyi á d̄sa sii ò ya n ce. ³⁰Iyi Jesu í fɔ̄ beebe ine nkɔ̄o í dasie naane.

Aru ɔ̄a do ine ɔ̄a iyi à ne ara nɔ̄a

³¹Ɔ̄ɔ̄i Jesu í sɔ̄ Zuifu ɔ̄a iyi à dasie naane í ni, bii ò waa jirima idem ɔ̄a ò je mɔ̄m ɔ̄ai ntɔ̄ ntɔ̄. ³²Aa mà ntɔ̄ ɔ̄a nò ntɔ̄u á jò í ne ara nɔ̄e.

³³Ɔ̄ɔ̄i à jeaa à ni, awau t̄kui Aburhamu ɔ̄ai a kù nɔ̄ a kù je arui ine ɔ̄o aɔ̄o káma. Beirei í ce ò waa sɔ̄ wa ò ni aa ka ne ara nwa. ³⁴Ɔ̄ɔ̄i Jesu í je nɔ̄a í ni, ntɔ̄ ntɔ̄ ò wa n sɔ̄ ɔ̄e, ine iyi í ya ce dulum fei arui dulum nii í je. ³⁵Aru ci ya nò ku wa kpas̄i laf̄e do aɔ̄o fei, ama à bíe í ya wa be do aɔ̄o fei. ³⁶Na ɔ̄o í ce, bii amu Amai Ilaaɔ̄ ò jò ò ne arae, aa ne araei ntɔ̄ ntɔ̄. ³⁷Ñ mà iyi iɔ̄e t̄kui Aburhamu ɔ̄ai. Amma ò waa de ku kɔ̄m ɔ̄a si na iyi í jò í ci ya jò idem ku buba si idɔ̄ nɔ̄e. ³⁸Mii iyi ò ye bi Baam nɔ̄u ò wa n sɔ̄ ɔ̄e, beebai iɔ̄e mɔ̄ ò waa ce mii iyi baa nɔ̄e í sɔ̄ ɔ̄e.

³⁹Ɔ̄ɔ̄i à jeaa à ni, Aburhamui í je baa nwa. Ɔ̄ɔ̄i Jesu í je nɔ̄a í ni, bii í je iɔ̄e amai Aburhamu ɔ̄ai ntɔ̄ ntɔ̄, mii iyi Aburhamu í ce nɔ̄u aa ya ce ɔ̄a wo. ⁴⁰Amma wee nsei í ya maa de ku kɔ̄m ɔ̄ai, amu iyi ò wa n sɔ̄ ɔ̄e ide ntɔ̄ iyi ò gbɔ̄ hai bi Ilaaɔ̄. Aburhamu kù nò kù ce dimie aɔ̄o káma. ⁴¹Do nɔ̄u fei, ò wa n

sõ ñei, kookoosu ña iyi baa ñje í ya ce ññui ñje mɔ̀ ì waa ce.

Ñjɔ̀ à jɛaa à ni, awa a kù je seege ña. Ilaaõ ññu akāi í je baa nwa. ⁴²Ñjɔ̀ Jesu í sõ ña í ni, bii í je Ilaaõí í je baa ñje aa bim ña, domi hai bi Ilaaõí ñ fita wa ñ naa ihē. N kù naa do aram, ññui í bem wa. ⁴³Na mii í ce í ci ya gbɔ̀ yaasei idem ña. I ci ya gbɔ̀ yaasee ñai si na iyi í jò í kaa yɔ̀kɔ̀ ña. ⁴⁴Seetam nii í je baa ñje, ñ ò waa bi í ce idɔ̀bii baa ññeu. Hai sinte woo kpa inei. Kù waa leekí si kpāai ntɔ̀ domi ntɔ̀ kù wa sie. Bii wa sɔ̀ ibo, í ya maa fɔ̀i bei ññu takae í ye domi ilu iboi, ñ baai ilu ibo feii. ⁴⁵Amma si na iyi í jò amu ñ ya n sõ ñje ntɔ̀, ññui í jò í kù waa dasim naane ña. ⁴⁶Yoo ññei á yɔ̀kɔ̀ ku ni ññu í ye ñ ce dulum. Kù wee. Debei, na mii í ce í ci ya dasim naane ña bii ñ wa n sõ ñje ntɔ̀. ⁴⁷Ine iyi í je ti Ilaaõ ññui í ya gbɔ̀ ideí Ilaaõ. Si bei ñje í kù je tɛɛ ña ññui í jò í ci ya gbɔ̀ idee ña.

Jesu do Aburahamu

⁴⁸Ñjɔ̀ Zuifu ñau à sõ Jesu à ni, de-bei awa à ñe ntɔ̀ si bei à ni awɔ̀u inei Samarii, ñ ò ñe inei inɔ̀kɔ̀. ⁴⁹Ñjɔ̀ Jesu í je ñña í ni, n kù ñe inei inɔ̀kɔ̀. Baam nii ñ wa n saalu, amma ñje í kù waa saalum ña. ⁵⁰N kù wa n de beerei aram. Ine gɔ̀i wa dede beerem, ññui í ñ ò í je woo kiiti. ⁵¹Ntɔ̀ ntɔ̀ ñ wa n sõ ñei, ine iyi wa jirima idem lafēe kaa ku pai.

⁵²Ñjɔ̀ Zuifu ñau à sõ à ni, bebei à mà iyi ntɔ̀ ntɔ̀ ì ñe inei inɔ̀kɔ̀koi, domi Aburahamu í ku ñ walii ñau mɔ̀ à ku, ñ awɔ̀ ì ni ñe iyi wa jirima idee kaa ku pai. ⁵³Bala nwa Aburahamu í ku. Mà ì tamaa awɔ̀ ì la ì rooi? Ñ walii ñau mɔ̀ à ku. To, yooi awɔ̀ ì waa tamaa ì je.

⁵⁴Ñjɔ̀ Jesu í je ñña í ni, bii amui ñ wa n de beerei aram, beere ñgebei. Ine iyi wa de beerem ññui í je Baam, ine iyi ñje ì ni í je Aõ Lafēe ñje. ⁵⁵Do ññu fei, í kù màa ña,

amma amu ñ màa. Bii ñ ni n kù màa, ñ je ilu iboi bei ñje mɔ̀. Amma amu ñ màa ñ ò ñ wa n jirima idee. ⁵⁶Aburahamu, bala ññeu, í weeð inɔ̀ didõ ñla ñla si bei á na ku ye kunaam. Í ñ ò í yɔ̀. Iyi í yɔ̀ ñ inɔ̀e í dõ. ⁵⁷Ñjɔ̀ Zuifu ñau à sõ à ni, í kù to adõ ciitaa titā, ñ beirei ì ce ì ye Aburahamu. ⁵⁸Ñjɔ̀ Jesu í ni, ntɔ̀ ntɔ̀ ñ wa n sõ ñje, ñ wee mɔ̀m wo hai waati iyi a kù bí Aburahamu. ⁵⁹Ñjɔ̀ à tasi kuta à waa bi a taa, amma Jesu í manji í fita hai kpaasēi Ilaaõu í ñe.

Jesu í jò ine gɔ̀ iyi à bí fɛɛju í ye ilu

9 Iyi Jesu wa ñe ñjɔ̀ í ye ine gɔ̀ iyi à bí fɛɛju. ²Ñ mɔ̀cɔ̀e ña à beee à ni, Mɛetu, na mii í ce à bí inɛu ihē fɛɛju. Na irii dulum dɛɛi de, mà na irii dulum dii iyeð baae ñai.

³Ñjɔ̀ Jesu í je ñña í ni, kù je na iyi í jò í ce dulum, kù ñ kù je na iyi í jò iyeð baae ña à ce dulum. Í fɛɛjue dei ku ba a ye yaase bei Ilaaõ wa ce ice sie. ⁴Dasā kù ñe bei aa ka ce iyi a kù ce icei ine iyi í bem wa. Idū í maai wa si bii ine gɔ̀ kaa yɔ̀kɔ̀ ku ce ice. ⁵Waati iyi ñ wa si andunya fei amui ñ je inya kumái andunya. ⁶Iyi Jesu í fɔ̀ beebe í tā ñjɔ̀ í tu antɔ̀ í takie do sãa í daa fɛɛjuu si ijue. ⁷Ñjɔ̀ í sõ í ni, koo weɛju si inyii fatamai Siloe. (Yaasei iriu bei í je ku bè.) Ñjɔ̀ fɛɛjuu í koo í weɛju ñ ò í baa wa ye ilu bebei.

⁸Kpaasie ña do ine ña iyi à yɔ̀ í ya maa bara wo à ni, kù je mɔ̀kɔ̀ iyi í ya buba ku maa barau mbe ya. ⁹Ine gɔ̀ ña à ni, ññui. Ine gɔ̀ ña mɔ̀ à ni, kù je ññu, à jɔ̀ ñei. Ñjɔ̀ inɛu takae í ni, amu mbe. ¹⁰Ñjɔ̀ ine ñau à beee à ni, beirei í ce ijue í cī. ¹¹Ñjɔ̀ í sõ ña í ni, ine iyi à ya kpe Jesuu bei í tu antɔ̀ si sãa í sisaam si iju ñ ò í sɔ̀m í ni n bɔ̀ fatamai Siloe n koo n weɛju. Ñjɔ̀ iyi ñ koo ñ weɛju gbakā ñ ye ilu. ¹²Ñ ò à beee à ni, iwoi inɛu í wa. Ñ ò í ni, n kù mà.

**Farisi ŋa à waa bee
feeju iyi í ba iriu ide**

13-14 Wee í ko ajɔi kusĩmii Jesu í taki s̄aa do anto í j̄ò in̄eɛu í yeð iluu. Ŋɔi à gb̄a in̄eɛu à b̄òðe bi Farisi ŋau. 15 Ŋɔi Farisi ŋau m̄o à beee bei í ce í yeð ilu. N̄o í je ŋɔa í ni, Jesui í daam s̄aa si iju í ni n koo n weeju. Iyi ñ weeju n̄o ñ ye ilu.

16 Ŋɔi Farisi ŋau gɔgɔ ŋa à ni, in̄e iyi í ce iceu be kù naa hai bi Ilaaɔ, domi kù waa jirima ajɔi kusĩmi. Amma in̄e gɔ ŋa m̄o à ni, beirei ilu dulum á ce ku yɔkɔ ku ce dimii maamaakeu ih̄e. N̄o kakɔɔ í l̄osi anini ŋɔa.

17 Ŋɔi à bee feejuu má à ni, si kuyei awɔ takae ni, beirei ì yɔɔ, awɔ iyi í j̄ò ì ye ilu. N̄o í ni, waliiii.

18 Amma in̄e ngbo ŋau a kù dasi naane iyi in̄eɛu í je feeju wo í bei wa yeð ilu nsei. Ŋɔi à koo à bee iyeð baae ŋa 19 à ni, ama ŋɔeui ih̄e? N̄o ntɔ ntɔ do feeju ì buu be ŋa? N̄o beirei í ce wa ye ilu nsei.

20 Ŋɔi baee ŋau à ni, à mà iyi ama nwai n̄o do feeju m̄oi à búu. 21 Amma a kù mà bei í ce wa ye ilu si nsei, a kù n̄o a kù mà in̄e iyi í c̄iaa ijue. N̄ɔu takae í la, i beee, á s̄o ŋe do arae. 22 Á f̄o beeb̄ei si na iyi í j̄ò à waa ce n̄ɔi in̄e ngboi Zuifu ŋau. Á waa ce n̄ɔ ŋɔai si na iyi í j̄ò à ce anu ak̄a t̄a à ni in̄e iyi í jesi iyi Jesu í je in̄e iyi Ilaaɔ í cica a kaa je laf̄ee ku naa ile bii à ya ce kutɔtɔ ŋɔa má. 23 Ŋɔi í ce à ni ŋɔu takae í la, a beee.

24 Ŋɔi Farisi ŋau à kpe in̄eɛu má à s̄ɔɔ à ni, f̄o ntɔ na Ilaaɔ. Awa à mà iyi in̄eɛu ilu dulum nii. 25 Ŋɔi í je ŋɔa í ni, amu de n kù mà dulum ku jei nje. Ñ̄ je feeju wo amma nsei ñ wa n ye ilu. Andi iyi ñ mà mbe. 26 Ŋɔi à beee à ni, beirei do beirei í ceee. Beirei í ce í c̄i ijue. 27 N̄o í ni, ñ̄ s̄o ŋe t̄a, i kù gb̄o bei ñ̄ f̄o ŋai. Beirei í ce ì waa bi i gb̄oɔ má ŋa. Mà ŋɔe m̄o ì waa bi i je m̄oc̄e ŋai de.

28 Ŋɔi à buu à ni, awɔi ì je m̄oc̄e be m̄eɛ. Awau m̄oc̄oi Moizi ŋai. 29 Awa à

mà iyi Ilaaɔ í ba Moizi ide ku f̄o wo, amma in̄eɛu be awa a kù mà hai bii í naa.

30 Ŋɔi in̄eɛu í ni, to, ide ŋɔeui bei í bitim iyi i kù mà hai bii í naa ŋa. Do ŋɔu fei, ŋɔeui í j̄ò ñ̄ ye ilu. 31 Awa de à mà iyi Ilaaɔ ci ya gb̄o ideil ilu dulum ŋa, í gbe in̄e ŋa iyi à waa jirimaɛ n̄o à waa ce id̄oc̄bie, ideil laf̄ee ŋai í ya gb̄o. 32 Ajɔ k̄ama in̄e gɔ kù gb̄o bii à c̄i ijui in̄e iyi à bí do feeju. 33 Bii kù je hai bi Ilaaɔi in̄eɛu be í naa kaa yɔkɔ ku ce nk̄ama.

34 Ŋɔi à s̄ɔɔ à ni, si dulum nii à bíe mam mam. Ì tamaa awɔi aa k̄o nwa si cio? Ŋɔi à ganjie ku naa ile bii à ya ce kutɔtɔ ŋɔa ŋa.

**Hai dasi Jesu naane
ŋa à yei bei feeju ŋa**

35 Iyi Jesu í gb̄o à lele in̄eɛu ŋɔi í koo í yɔɔ í beee í ni, i dasi Am̄ai Am̄ane naane? 36 Ŋɔi in̄eɛu í ni, m̄ok̄oc̄oyi, yooi í je Am̄ai Am̄ane ku ba n dasie naane. 37 Ŋɔi Jesu í ni, amu iyi ì waa yeu ih̄e mbe, amui ñ̄ wa n baee ide ku f̄o. 38 N̄o í ni, ñ̄ dasie naane Laf̄ee. Ŋɔi í gule si wajue.

39 Ŋɔi Jesu í ni, na irii kiitii ñ̄ naa si andunya ku ba feeju ŋa a ye ilu, n̄o in̄e ŋa m̄o iyi à waa ye ilu a feeju. 40 Ŋɔi Farisi gɔ ŋa iyi à wa beu à gb̄o ideu ŋɔi à beee à ni, awa m̄o feeju ŋai? 41 Ŋɔi Jesu í s̄o ŋa í ni, bii ì je feeju ŋa, i kù ñ̄e taale ŋa. Amma si bei ì ya wee si in̄e ì waa ye ilu ŋa, ŋɔui í j̄ò ì wa si dulum hee nsei ŋa.

M̄ondai angud̄a ŋa do woo degbe

10 Jesu í ni, ntɔ ntɔ ñ̄ wa n s̄o ŋei, in̄e iyi í l̄o aroi angud̄a ŋa n̄o kù l̄o hai andee, bii í koo í ḡu id̄i í bei í l̄òð, laf̄ee ile bata ngbai. 2 Amma in̄e iyi wa l̄o hai do andei aroi angud̄a ŋau, laf̄eei í je woo degbe angud̄a ŋau. 3 Woo degbe arou í ya c̄iaai, n̄o angud̄a ŋau à ya gb̄o imue. N̄o ku kpe angud̄ae ŋa do iri ŋɔa

akā akā ku fitaò ña waduude. ⁴ Waati iyi í fitaò aña fei waduude nò ku cua ña a maa tooe domi à mà imue. ⁵ A kaa je a too ine njoo gò, amma aa sa ku jī hai bi tee domi a kù mà imue.

⁶ Jesu í kpa ña mōndau be amma a kù gbò yaasee.

Jesu í je woo degbe jiida

⁷ Ɔjoi Jesu í sō ña má í ni, ñ wa n sō ñei, amui ñ je andei aroi angudā ñau. ⁸ Baai amu baasi ine ña iyi à cuam wa fei ile bata ngba ñai, amma angudā ñau a kù gbò ide ña. ⁹ Amui ñ je ande. Ine iyi í ló wa do bi tom fei á ba faaba. Á ló, á nò ku fita, nò á ba bi ku je. ¹⁰ Ile nje ci ya naa kaa ku ce ile nò ku kpa nò ku beje. Amma amu ñ naai ku ba ine ña a ba kuwee nò a nòo jiida jiida.

¹¹ Amui ñ je woo degbe jiida. Woo degbe jiida í ya jesi ñju ku kui na irii angudāe ña. ¹² Amma woo ce gaanòoma kù je woo degbe. Si bei angudā ñau a kù je titee, bii i hōnne muusu nla wa naa á jò angudā ñau ku sa, nò muusu nla ku mu angudā ñau nò iyi à gbe ñau a fangaa. ¹³ Á sai domi na faii wa ce ice, kaa ne araarei angudā ñau. ¹⁴⁻¹⁵ Amui ñ je woo degbe jiida. Si bei Baam í mà m nò amu mò ñ màa, beebe moi ñ mà angudām ña nò aña mò à mà m, nò ñ jesi n ku na iri ña. ¹⁶ Nò ñ ne angudā gò ña má iyi a kù wa si arou ihē. Kù ne bei an ce iyi n kù naaò ña wa. Aa nò a gbò imum nò añaò ti tako ñau fei a je gaa akā, woo degbe mò akā.

¹⁷ Baaba í bim si na iyi í jò ñ jesi n ku. An ku nò an jī má. ¹⁸ Ine kāmā kaa yòkò ku nya hundem. Amma amu takam nii an nya. Ñ ne yiiko iyi an na hundem, nò ñ ne yiiko iyi an gbaaò má. Beebēi Baam í dasim ku ce.

¹⁹ Iyi í fò beebe, ñjoi Zuifu ñau à nyi à kpē má na irii ideu. ²⁰ Ine gò ña à ni, í ne inei inòkoi. Sūmui. Na mii í ce ì waa gbò idee ña mòm. ²¹ Nò ine gò ña mò à

ni, ine iyi í ne inei inòkoi ci ya fò ide be ihē. Ine iyi í ne inei inòkoi á yòkò ku cī ijui fēju ña?

Zuifu ñau à kòsi Jesu

²² Waati í to iyi aa ce jingau gò Zeruzalemu iyi à ya ni Kpasēi Ilaaō ku teese. Waati beebe sukui tūtūi. ²³ Nò Jesu í wa bantumai kpasēu wa ne ikpa akāi ileu iyi aa ya kpe bantumai Salomò. ²⁴ Ɔjoi Zuifu ñau à kaakoe à beee à ni, hee waati yoomai aa jò sika iyi à weeò ku kpa iri. Bii awòì ì je ine iyi Ilaaō í cicau ntò ntò, sō wa sāa sāa.

²⁵ Ɔjoi Jesu í je ña í ni, ñ sō ñe tā, amma i kù dasim naane ña. Ice iyi ñ wa n ce ñjui wa jea ine ña seadam. Ñ wa n cooi do irii Baam. ²⁶ Amma i ci ya dasim naane ña domi i kù wa si inoi angudām ña. ²⁷ Angudām ña à ya gbò ide ku fòm. Ñ mà ña nò à ya maa toom. ²⁸ Nò ñ mu ña kuwee hai tā, a kaa ku ajo kāmā, nò ine gò mò kaa yòkò ku lakati ña hai si awòm pai. ²⁹ Baam nii í muum nò í la í re ine fei. Ine gò kù wee iyi á yòkò ku lakati ña hai si awòì Baam. ³⁰ Nò amu do Baam fei akāi.

³¹ Iyi Zuifu ñau à gbò beebe ñjoi à tasi kuta à waa bi a taa má. ³² Ɔjoi Jesu í sō ña í ni, do gbugbāi Baam ñ ce ice jiida nkpo si waju ñje. Na ice yoomai ì waa bi i tam kuta ña. ³³ Ɔjoi Zuifu ñau à jeaa à ni, a kù waa bi ka tae kuta na ice jiida ñau, amma si na iyi í jò ì waa bu Ilaaōi, domi awòu amanei nò ì waa bi i ce arae Ilaaō.

³⁴ Ɔjoi Jesu í ni, à kò ide gò si tiai wooda ñje. Ideu wa fò idei amane ña, í ni, ñje amane ña, ñje mò Ilaaōi. ³⁵ Nò Jesu í sō ña má í ni, à mà iyi kukoi idei Ilaaō ntòì wa fò do ajo fei. Tò, si ideu ihē Ilaaō takae wa kpe ine ña iyi à gbò ideu Ilaaō, ma irei. ³⁶ Bii beebēi, beirei í ce ì ni ñ wa n bu Ilaaō ña si na iyi í jò ñ ni amuu Amai Ilaaōi. Nò amu takam mò Baabai í cicaam nò í bem wa si andunya. ³⁷ Bii n

kù wa n ce icei Baam i maà dasim naane ña. ³⁸ Amma bii ñ wa n coo, baa bii i kù dasim naane ña, i dasi icem naane ku ba i mà sãa sãa ña iyi Baaba í wa sim nò amu mò ñ wa si Baaba.

³⁹ Iyi à gbò beebe ñoi à waa de kpāa má a ba a muu, amma Jesu í gbā si ña, ⁴⁰ nò í nyi icei idoi Zuudēe má bii Zāa í tako í dasi ine ña inyiu. Tengi bei í koo í wa, ⁴¹ nò ine nkpò í bò bi tēe. Ñoi ine ña à ni, Zāa kù ce maamaake kāma, amma ide iyi í fò si gāmei inēu ihē fei ntōi. ⁴² Nò ine nkpò nkpò í dasie naane tengi be.

Ikui Lazaa

11 Mòkò gò iyi à ya kpe Lazaa kù waa ne baani. Betanii í je ilue, nò ilui Maari do Maata mòm be. ² Lazaau wecī ññai. Maariui í je inaabo iyi á na ku fāsi tulare si isei Jesu nò ku gbāa do ntoi irie. ³ Ñoi wecī minjii Lazaa ñau à samba si Jesu anu à ni, Lafēe, kpaasi jiidae kù waa ne baani.

⁴ Iyi Jesu í gbò ideu ñoi í ni, bōu kaa kpaa, amma na irii bōu ine ña aa ye amboei Ilaaḍ do ti amu iyi ñ je Amae.

⁵ Wee Jesu í bi Maata do ife do wecī ñña Lazaa. ⁶ Baa do iyi í gbò baani hai nei Lazaau, í ce ajò minji má ilu bii í wau. ⁷ Si anyie nò í sō mōcōe ña í ni, ka nyi ilei Zudee má. ⁸ Ñoi mōcōe ña à ni, Meetu, si ajò minjiu ihē bei à bi a tae kuta, nò ñ waa bi í nyi be má? ⁹ Ñoi Jesu í bee ña í ni, ajò akā læu feloi í ne. Kù je maateji ba. Bii ine gò wa ne dasā kaa koose domi wa ye inya kumá andunya. ¹⁰ Amma ine iyi wa ne idū á koose domi inya kumá kù wēea.

¹¹ Bebebi Jesu í sō ña. Nò í fò má í ni, kpaasi nwa Lazaa wa sī njooi mēe, amma an koo n jūu. ¹² Ñoi mōcōe ñau à sō à ni, Lafēe, bii í je wa sī njooi í sīa. Á ba iri. ¹³ Wee ikui Lazaai Jesu í fāa, amma aña à tamaa bei idei njoo alalai í fāa. ¹⁴ Na ñoi í jò Jesu í sō ña do yaasee í

ni, Lazaa kù wēe. ¹⁵ Amma na iri ñgei ñ wēeò inò didō si na iyi í jò n kù wa be hee n jò ku ba iri. Bebei ñu be á jò i dasim naane ña. I ne ka bò bi tēe. ¹⁶ Ñoi Tomaa iyi à ya kpe Sikàu í sō mōcōe kpaasie ña í ni, to, i jò ka koo ka ku do Meetu ajò.

Jesu í je kujii iku ña nò ññui í je kuwēe

¹⁷ Ñoi Jesu do mōcōe ñau à bò Betani be. Iyi à to, à koo à ba à si Lazaa tā hee í ce ajò mēe. ¹⁸ Wee kujii Betani do Zeruzalemu kù re kilo mēeta. ¹⁹ Nò hai Zeruzalemu be Zuifu nkpò gò ña mò à naa bi Maata do Maari à naa ku ce ña fò si bei wecī ñña kù wēe.

²⁰ Iyi Maata í gbò Jesu wa naa, ñoi í bò ku koe. Amma Maari wa buba kpasē. ²¹ Ñoi Maata í sō Jesu í ni, Lafēe, bii í je ñ wa ihē wo wecīm kaa ku. ²² Amma ñ mà baa nsei mii iyi aa tō Ilaaḍ fei á muue. ²³ Ñoi Jesu í sō í ni, wecīe á jī wa má. ²⁴ Ñoi Maata í ni, ntōi, ñ mà iyi ajò ankāanyi iku ña aa jī hai si bale. Ñu mō á jī ajò ñu be.

²⁵ Ñoi Jesu í sō í ni, amui ñ je kujii iku ña nò ñ je kuwēe. Ine iyi í dasim naane á maa wēe baa bii í ku. ²⁶ Nò ine iyi í wēe nò í dasim naane kaa ku ajò kāma. Ì dasi ideu be naane? ²⁷ Nò Maata í jēaa í ni, oo Lafēe, ñ dasi naane iyi awōi ñ je Kiriisi, Amai Ilaaḍ, iyi à ni á na ku naa si andunya.

Jesu wa kpata

²⁸ Iyi Maata í fò beebe í tā ñoi í koo í kpe Maari ife wa í sō do gundu í ni, Meetu í to wa, wa kpee. ²⁹ Iyi Maari í gbò beebe ñoi í dede do saasa í bò bi tēe. ³⁰ Wee Jesu kù ló wa inò ilu titā, amma í wa tengi bii Maata í kòdu. ³¹ Zuifu ña iyi à bò Maari ku ce fò kpasēe, à ye í dede í fita do saasa. Ñoi à tooe. À tamaa wa bò ku kpata bi baleui.

³² Ñoi Maari í to bii Jesu í wau. Iyi í yō ñoi í seebata si wajue í sō í ni, Lafēe,

bii ì wa ihē wo wecīm kaa ku. ³³Iyi Jesu í ye wa kpata nɔ Zuifu ŋa mɔ iyi à tooe wau à waa kpata, ideu í fɔ inɛe jiida jiida hee wa yaya. ³⁴Ŋɔi í bee ŋa í ni, iwoi ì suu ŋa. Nɔ à sɔɔ à ni, Lafēe, naa cɔ. ³⁵Ŋɔi Jesu í kpata. ³⁶Nɛui í jɔ Zuifu ŋau à ni, i cɔ zaka bei í buu. ³⁷Amma gɔgɔ ŋa à ni, inɛu ihē í jɔ fɛɛju ŋa à ye ilu. Kaa yɔkɔ ku ganji Lazaa ku maà ku wo?

Kujii Lazaa hai si bale

³⁸Ŋɔi inɔ ku fɔu í jɔ Jesu í yaya má, nɔ í bɔ bi baleu. Wee baleu si loɔmai iri kuta gɔi í wa nɔ à dī andɛe do kuta nla gɔ má. ³⁹Ŋɔi Jesu í ni, i tale kutau hai be ŋa. Amma Maata wecīi ine iyi í kuu í sɔɔ í ni, Lafēe, bii í wa í sāmī wa nu tã domi hai waati iyi à dasie bale í to ajɔ mɛe wa nnyi. ⁴⁰Ŋɔi Jesu í beee í ni, i jɔ ñ sɔe ñ ni bii ì dasim naane aa ye amboei Ilaaɔ mɛe.

⁴¹Si anyie ŋɔi à tale kutau hai be. Nɔ Jesu í wu iju lele í ni, Baam, ñ wa n saabue si na iyi í jɔ ì gbɔ kutɔɔm. ⁴²Amu takam ñ mà iyi waati kãma fei ì ya maa gbɔ idem, amma ñ fɔ beɛbei na ine ŋa iyi à waa leekī ihē ku ba a dasi naane iyi awɔi ì bem wa. ⁴³Iyi í fɔ beɛbe í tã ŋɔi í la hee lele í ni, Lazaa, fita wa hai be. ⁴⁴Ŋɔi í fita wa hai inɔ baleu do aɔɔ iyi à woɔ awɔe ŋa do isee ŋa do irie. Ŋɔi Jesu í ni, i fūu i jɔ ku ne ŋa.

Ine ŋa à waa busi nje a ba a kpa Jesu

⁴⁵Ŋɔi Zuifu ŋa iyi à naa bi Maariu, nkɔɔ ŋɛa í dasi Jesu naane iyi à ye mii iyi í ce. ⁴⁶Amma gɔgɔ ŋa à nyi à koo à sɔ Farisi ŋau mii iyi Jesu í ce. ⁴⁷Ŋɔi ine ngboi woo weei Ilaaɔ ŋau do Farisi ŋau à tɔtɔ ine ngboi woo ce kiiti ŋau mɔ à bee nje à waa ni, beirei aa ka ce. Inɛu wee í wasi maamaake nkɔɔ nkɔɔ ku ce. ⁴⁸Bii à jɔ wa ce beɛbe wa koo ine fei á na ku dasie naane. Nɔ inei Romu ŋa aa naa a leɛe kpasēi Ilaaɔ, nɔ a ko dimi nwa.

⁴⁹Amma Kaifu iyi í je woo wee nla si adɔ ŋɛu be, í wa inɔ ŋɛa, nɔ í sɔ ŋa í ni, i kù mà nkãma ŋa. ⁵⁰I kù mà ŋa iyi aranfãani nwai ine akã ku ku si agbei dimi nwa ŋa? Si beɛbe dimi nwau fei kaa ce nfe má. ⁵¹Wee, ide iyi í fɔu be, kù je hai si lasabui ŋɛu takaei wa naa. Amma si na iyi í jɔ ì je woo wee nla si adɔ ŋɛu, na ŋɔi í jɔ ì ce walii Jesu ku ku si agbei dimii Zuifu ŋa. ⁵²Kù nɔ kù je si agbei aɛa akãí á ku, amma á kui ku ba kú jɔ amai Ilaaɔ ŋa iyi à wa bii fei a je akã.

⁵³Ŋɔi í jɔ hai ajɔ ŋɛu à waa busi nje a ba a kpa Jesu. ⁵⁴Na ŋɔi í jɔ Jesu ci ya maa dabii si inɔi Zuifu ŋau má si bantuma, amma í ne hai be í bɔ ile iyi í wa kɔkɔi gɛabua gɔ si ilu gɔ iyi à ya kpe Efaraimu. Ŋɛu do mɔcɔe ŋa à koo à buba ilu be.

⁵⁵Wee jingauí Zuifu ŋa iyi à ya kpe Iku ku kua í maai wa. Nɔ hai ilɛko ŋa ine nkɔɔ í bɔ kuwee ku ce Zeruzalemu ku ba a má hee jingauu ku maà to wa. ⁵⁶Ŋɔi à waa dɛɛe Jesu, nɔ à leekī bantumai kpasēi Ilaaɔ à bee nje à waa ni, beirei ì waa lasabu ŋa. Ma kù waa naa jingauí ya. ⁵⁷Wee ine ngboi woo weei Ilaaɔ ŋa do Farisi ŋa à na wooda à ni bii ine gɔ í mà bii Jesu í wa ku sɔ aɛa a koo a muu.

Maari í fãsi tulare si isei Jesu

(Cɔ Matie 26:6-13; Maaku 14:3-9)

12 Si ajɔ mɛɛfa iyi í gbe jingauí Iku ku kuau ku bei ku to wa, ŋɔi Jesu í bɔ Betani. Bei Lazaa ine iyi Jesu í jī hai si baleu í wa. ²Ilu bei à cea Jesu ije wa je. Maata wa gbɔ ŋɛa nɔ Lazaa í wa si inɔ ŋɛa. ³Wee Maari í ne tularei fia nkɔɔ gɔ iyi à ce do ikpoi naadi alala, zakai bubui kilo. Ŋɔi í koo í soo í naa í fãsi isei Jesu, nɔ í gbãa do ntoí irie. Ŋɔi inunui tulareu í gba kpasēu fei.

⁴Ŋɔi ine akãí mɔcɔi Jesu ŋau iyi à ya kpe Zudasi Isikarioti ine iyi á zambaɛu í ni, ⁵fiai tulareu ihē á yɔkɔ ku to fiai icei

ad5 akā. Na mii í jò a kù taa ka kpēa ilu are ŋa fia. ⁶Iyi wa fɔ bēɛbɛ kù je wa ce araareɪ ilu are ŋau fa, amma si na iyi í jò í je ile dei. Ŋɛui í ya maa mu bɔɔɔɔ fia ŋau, nɔ í ya maa ce ilei fia iyi à ya dasiu. ⁷Amma Jesu í ni, jò abou si laakaɛ. Amui í jilea ku ba ku fāsīm a bei a sim. ⁸Waati kāmā fei aa nɛ ilu are ŋa si inɔ nɛ, amma amu i kaa nɛm do aɔɔ fei ŋa.

À waa de kpāa a kpa Lazaa

⁹Zuifu nkɔɔ í gbɔ iyi Jesu í wa Betani, nɔ à bɔ be. Kù je na Jesu ŋu akā, amma à waa bi à ye Lazaa iyi Jesu í jī hai si baleu. ¹⁰Amma inɛ ngboi woo weei Ilaaɔ ŋau à waa busi nɛ a ba a kpa Lazaa mɔ, ¹¹domi na iriei Zuifu nkɔɔ gɔ ŋa à fita hai bi tu ŋa à dasi Jesu naane.

Jesu wa lɔ inɔ ilu Jeruzalemu

(Cɔ Matie 21:1-11; Maaku 11:1-11; Luku 19:28-40)

¹²Iju kumáɛ ŋɔi zamaa iyi í naa jingauu í gbɔ iyi Jesu wa naa Zeruzalemu. ¹³Ŋɔi à so wuai kpakpa à waa bɔ ku kɔɛ. À d5 anu hee lele à waa ni, à waa saabuɛ. A5 Lafɛɛ ku weɛɛ, awɔ iyi ò waa naa do irie. Ilaaɔ ku weɛɛ, awɔ Ilaalui Izireli **. ¹⁴Jesu weɛ í ba ama gbankele gɔ wa gū. Bɛɛɛɛ í ce si bei kukɔi ideɪ Ilaaɔ wa fɔ í ni, ¹⁵I maà ce nɔ, inɛ inɛi Siɔɔ ŋa.

I cɔ ilaalu nɛ í gū ama gbankele, wa naa.

¹⁶Ide ŋau be mɔcɔi Jesu ŋau a kù gbɔ yaaseɛ waati bɛɛbɛ, amma waati iyi í nyi lelei A5 do amboɛɛ, à ye gigi iyi mii ŋau fei à kɔɔ si kukɔi ideɪ Ilaaɔ na irie, à nɔ à ceaa fei ndɛɛ.

¹⁷Inɛ ŋa iyi à wa be do Jesu aɔɔ waati iyi í kpe Lazaa í jūu hai si baleu, aɔɔ fei à waa sisia inɛ ŋa mii iyi Jesu í ce. ¹⁸Ŋɔi í jò zamaa fei í bɔ ku kɔɛ bɛɛbɛ

domi à gbɔ baauɪ maamaake iyi í ceu. ¹⁹Na ŋɛu, Farisi ŋau à fɔ aɔɔ duusɔɔ à waa ni, i kù ye à mɔngɔ inɛɛu ihɛi mam mam? Wee inɛi andunya ŋa fei à waa toɔɛ.

Gereki gɔ ŋa à waa de Jesu

²⁰Wee Gereki gɔ ŋa à wa si inɔi inɛ ŋa iyi à naa Zeruzalemu Ilaaɔ ku gulea waatii jingauu. ²¹Ŋɔi à bɔ bi Filipu inɛi Besaida si ilei Galileeu, à ni, mɔkɔɔyi, à waa bi Jesu ku ye.

²²Ŋɔi Filipu í koo í sɔ Anderee, nɔ Anderee do Filipu à koo à sɔ Jesu. ²³Ŋɔi Jesu í sɔ ŋa í ni, awaati í to mbe bei bii inɛ ŋa aa ye amboei amu Amai Amane. ²⁴Ntɔ ntɔ ò wa n sɔ ŋei, bii ijui iya kù cuku si ile kù ku, ŋu akāi á maa weɛ. Amma bii í ku á bí iju nkɔɔ nkɔɔ. ²⁵Inɛ iyi í bi kuweɛɛ á na ku kuaɛ. Inɛ mɔ iyi kù saalu kuweɛɛ ngɔɔ, sɔɔlui kuweɛ hai tãɪ lafɛɛ wa ce. ²⁶Inɛ iyi í weɛ na irim ku toom wa. Nɔ bii ò wa, bei lafɛɛ mɔ á wa. Bii inɛ gɔ í weɛ na irim, Baam á cea lafɛɛ bɛɛɛɛ.

Jesu wa fɔ ideɪ ikue

²⁷Ŋɔi Jesu í ni, nsei inɔm í fɔ jiida jiida. N kù mà baa beirei an fɔ. Mà n tɔɔ Baaba ku nyam si wahala iyi á bam nseiɪ ihɛi ya. Aawo, n kaa n ce bɛɛbɛ domi na ŋɛui í jò ò naa. ²⁸Baaba, jò irie ku nɛ bɛɛɛɛ. Iyi Jesu í fɔ bɛɛbɛ ŋɔi à gbɔ ide ku fɔ gɔ wa hai lele í ni, ò jò ò nɛ bɛɛɛɛ tã nɔ an jò ku kɔɔsi má. ²⁹Iyi inɛ ŋa iyi à wa beu à gbɔ ide ku fɔu, ŋɔi à ni, kulai ijii. Ŋɔi inɛ gɔ ŋa mɔ à ni, amaleka gɔi wa baa ide ku fɔ.

³⁰Nɔ Jesu í sɔ ŋa í ni, kù je na irim nii à gbɔ ide ku fɔu be, amma na iri ŋɛi. ³¹Nsei aɔɔ í to wa mbe si bii Ilaaɔ á kiiti inɛi andunya ŋa. Bɛɛɛi aa lele Seetam ilaalui andunyau. ³²Waati iyi aa som hai ile a kɔam lele, waati bɛɛɛɛ an fa

**12:13 à waa saabuɛ Do feei gereki hozanaɪ à ya ni.

ine fei wa bi tom. ³³Si ideu be Jesu wa sisi yaase bei n̄u á kui. ³⁴Ŋɔi zamaau í s̄ɔ́ í ni, à gbɔ si tiai wooda nwa iyi ine iyi Ilaaɔ́ í cicau á maa w̄eɛi hee do ajɔ fei. Beirei í ce ì waa ni kù ne bei á ce iyi a kù so Amai Amane hai ile a kɔae lele. Yooi í je Amai Amane.

³⁵Ŋɔi Jesu í s̄ɔ́ ŋa í ni, í gbe keeke iyi inya kumá kaa wa anini n̄e má. Í sia i ya maa ne si waati iyi ì ne inya kumá ŋa ku ba ilu kuku ku maà na ku boe n̄e, domi ine iyi wa ne si ilu kuku ci ya mà bii wa bɔ. ³⁶Na n̄u, i dasi inya kumá naane waati iyi ì n̄ɔ ŋa ku ba i je amai inya kumá ŋa.

Zuifu ŋa a kù dasi Jesu naane

Iyi Jesu í fɔ beebe í t̄a ŋɔi í dede hai inɔ ŋa í ne í koo í manji. ³⁷Baa do iyi í ce maamaake nkɔ fei si waju n̄a a kù dasie naane. ³⁸Beebei ide iyi walii Ezai í f̄ɔu í ce. Í ni, Laf̄e, yooi í dasi waazo nwa naane. Mà bi yooi Laf̄e í nyisi gbugb̄e. ³⁹⁻⁴⁰Walii Ezai í f̄ɔ má í ni, Ilaaɔ́ í f̄eeju ŋa, Ku ba a maà ye ilu. Nɔ í j̄ɔ idɔ ŋa í le Ku ba a maà mà do bisi ŋa. Í ce beeb̄e ku ba a maà na a kpaasi idɔ nɔ ŋu ku j̄ɔ a ba iri. Ŋɔi í j̄ɔ a kù yɔkɔ a kù dasi naane. ⁴¹Ezai í f̄ɔ beeb̄e si na iyi í j̄ɔ í ye amboei Jesu nɔ í f̄ɔ ide na irie.

⁴²Do ŋu fei, baa ine ngboi Zuifu ŋau nkɔ í dasi Jesu naane. Amma si bei à waa ce n̄joi Farisi ŋau a kù jesi si bantuma ku ba a maà na a ganji ŋa ile bii à ya ce kutɔɔ ŋau ku bɔ má. ⁴³A kù waa bi a lele aŋa hai bei si na iyi í j̄ɔ saabui amane ŋai à bi í re ti Ilaaɔ́.

Idei Jesui á ye taalei ine ŋa

⁴⁴Ŋɔi Jesu í fɔ ide hee lele í ni, ine iyi í dasim naane, kù je amu ak̄ai í dasi naane, í dasi ine iyi í bem wa mɔ naanei.

⁴⁵Beebe m̄ɔi ine iyi í yem í ye ine iyi í bem wai. ⁴⁶Amui ñ je inya kumá, nɔ ñ naai si andunya ku ba ine iyi í dasim naane fei ku maà wa si ilu kuku má. ⁴⁷Ine iyi í gbɔ idem nɔ kù waa saalue, kù je amui an ye taalei laf̄e. Amu ñ naai n na n faaba inei andunya ŋa, n kù naa ku ye taale ŋa. ⁴⁸Ine iyi í kɔsim nɔ kù gba idem, í ne mii iyi á ye taalei laf̄e. Ide ŋa iyi ñ fɔ, n̄jui á ye taalei laf̄e si ajɔi ank̄anyiu. ⁴⁹Ideui á ye taalee si na iyi í j̄ɔ n kù wa n fɔ ide do yiikoi aram, amma Ilaaɔ́ Baaba takaei í s̄ɔm ide ŋa iyi an fɔ. N̄jui í nɔ í bem wa. ⁵⁰Ñ mà iyi ide ŋa iyi í s̄ɔm ŋau kuw̄e hai t̄ai á je kɔkɔ ŋa. Ŋɔi í j̄ɔ ide iyi ñ wa n fɔ, ñ wa n fɔɔi bei Baaba í s̄ɔm.

Jesu í wie isei m̄ɔɔe ŋa

13 Ajɔ iyi bii iju í má á je jingau iku ku kua í to. Nɔ Jesu í mà iyi waatii ŋu í to mbe ŋu ku ne hai andunya ŋu ku bɔ bi Baai ŋu. Hai sinte hee ku baa nsei í ne kubii in̄e ŋa, nɔ kubi n̄a iyi í neu í bɔdi hee kɔɔ.

²Ŋɔi Jesu do m̄ɔɔe ŋa à waa je ajɔ. Wee Seetam í tale si Zudasi Isikariɔti amai Simɔɔu ku zamb̄e t̄a. ³Jesu takae í mà iyi Ilaaɔ́ Baaba í daa ŋu mii fei si awo, í nɔ í mà iyi n̄u í naai hai bi Ilaaɔ́ nɔ ŋu wa nyi be má. ⁴Ŋɔi í dede hai bi ku j̄e í b̄ɔ kumboe í jilɔ, nɔ í so aco go í d̄i si kpakae. ⁵Ŋɔi í bu inyi si j̄e wa wieɔ kutei m̄ɔɔe ŋa nɔ wa gb̄a do aco iyi í d̄i si kpakae. ⁶Iyi í to si Simɔɔ Piee ŋɔi Piee í beee í ni, Laf̄e, awɔi aa wie kutem? ⁷Nɔ Jesu í j̄eaa í ni, i kù mà mii iyi ñ wa n ce nsei, amma bii í k̄ɔsi aa na i mà. ⁸Ŋɔi Piee í ni, aawo, awɔ si aa wiem kutem pai. Ŋɔi Jesu í s̄ɔ́ í ni, bii n kù wie kutee i kaa je inem má. ⁹Ŋɔi Simɔɔ Piee í ni, debei Laf̄e, kù je kutem ŋu ak̄ai aa wie mee, wie awɔm do irim fei. ¹⁰Ŋɔi Jesu í s̄ɔ́ í ni, ine iyi í we t̄a kù ne bukaatai ku we má í gbe isee ŋa ku ba ku má mam mam. Ije ñ má, amma

kù je iṅe fei. ¹¹Wee Jesu í mà ine iyi á zamba nḡu tā, ḡḡi í jò í ni kù je aṅa feii à má.

¹²Iyi í wié kute nḡa ḡa í tā, ḡḡi í so kumbooe í dasi, nò í nyi agbee má í bei í bee ḡa í ni, ì mà yaasei ice iyi ò ce nḡeu be ḡa? ¹³Ì ya maa kpem Meetu do Lafēe ḡa. Ntò ì waa fò ḡa, domi beebē ò je. ¹⁴To, bii amu iyi ò je Lafēe do Meetu nḡe ò wié kute nḡe ḡa, í sīa iṅe mò i ya wié kutei nḡe ḡa. ¹⁵Yaase jiidai ò nyisi nḡe be ku ba iṅe mò i ya cea nḡe bei ò ce nḡe. ¹⁶Ntò ntò ò wa n sō ḡei, woo ce ice ci ya la ku re ine ngboe. Beebe mòi ine iyi à be ci ya la ku re ine iyi í bō. ¹⁷Nsei wee ì mà yaasei iyi ihē ḡa. Bii ì waa coo ḡa, aa ne inò didō ḡa.

¹⁸Kù je iṅe feii ò wa n fāa. Ñ mà ine ḡa iyi ò cicai. Amma kù ne bei á ce iyi kukòì ideii Ilaaō kù kō. Kukòu í ni, ine iyi wa bam ku je ajò, nḡui í sinda í je mbeem. ¹⁹Hai nsei ò wa n sō ḡei hee ide ḡau ku maa ce ku ba bii í na í ce i dasi naane ḡa iyi amui ò je ine iyi ò ni ò jeu. ²⁰Ntò ntò ò wa n sō ḡei, ine iyi í gba ine iyi ò be, amui í gba. Nò ine iyi í gbam, ine iyi í bem wai í gba.

Jesu wa fò iyi Zudasi á zamba nḡu

(Cò *Matie 26:20-25; Maaku 14:17-21; Luku 22:21-23*)

²¹Iyi Jesu í fò beebē í tā, ḡḡi inōe í fò kaa kaa. ḡḡi í sō ḡa sāa sāa í ni, ntò ntò an sō ḡe, ine akā nḡei á zambam. ²²ḡḡi mōcò ḡau à waa cò nḡe domi a kù mà ine iyi wa fāa. ²³Wee ine akā nḡa, ine iyi Jesu í bi jiidai jiidau, wa gbesi gendei Jesu. ²⁴ḡḡi Simō Pīeé í ceaa nyinda do awo ku bee Jesu yooi wa fāa. ²⁵ḡḡi mōcò iyi wa gbesi gendei Jesuu í beee í ni, Lafēe, yooi ì waa fāa. ²⁶ḡḡi Jesu í jeaa í ni, an bu kili nò n gusi aye, ine iyi ò na, lafēei. ḡḡi í bu kiliu í na Zudasi amai Simō Isikarioti. ²⁷Hai waati iyi Zudasi í gba kiliu gbakā Seetam í lo siei. ḡḡi Jesu í sōo í ni, mii iyi aa ce, coo do njuma.

²⁸Amma si inò nḡa ine gò kù mà mii iyi í jò í sōo beebē. ²⁹Si bei Zudasii wa mu bōḡḡi fia nḡau, ḡḡi í jò ine gò ḡa à tamaa Jesu í ni koo ra ngōḡḡo wa iyi aṅa aa jeò jingau walakò wa sōo ku mua ilu are ḡa fia. ³⁰Iyi Zudasi í gba cilii í mi gbakā ḡḡi í fita. Wee í ko idū í dū.

Wooda titō

³¹Iyi Zudasi í fita ḡḡi Jesu í ni, bebei ine ḡa aa ye amboei amu Amai Amane, nò aa ye ti Ilaaō mò na irim. ³²Si bei ine ḡa aa ye amboei Ilaaō na irim, nḡu takae á jò a ye ti amu mō. Á coo mōi kaa kpe. ³³Iṅe baakōm ḡa, waati keekei í gbe iyi an wee do iṅe, nò si anyie aa na i maa dedeem ḡa. Amma ide iyi ò sō Zuifu ḡau nḡui ò wa n sō iṅe mō be nsei. I kaa yōkò i bō bii ò wa n bō ḡa. ³⁴Wooda titō iyi ò wa n jile nḡe wee, i ya bi nḡe ḡa. Si bei ò bi nḡe, iṅe mō i ya bi nḡe ḡa. ³⁵Bii ò bi nḡe ḡa, ine fei á mà iyi ò je mōcò ḡa.

Jesu wa fò iyi Pīeé á jã ku ni nḡu kù màa

³⁶ḡḡi Simō Pīeé í bee Jesu í ni, iwoi ì waa bō Lafēe. ḡḡi Jesu í jeaa í ni, bii ò wa n bō i kaa yōkò i toom nsei, amma bii í kōcōi aa toom wa be. ³⁷ḡḡi Pīeé í beee í ni, Lafēe, beirei í ce n kaa n yōkò n tooe nsei. Ñ tā sōolu n na kuweem na irie. ³⁸ḡḡi Jesu í jeaa í ni, ì tā sōolu i na kuwee na irim do ntò? Ntò ntò ò wa n sōei, hee ajee ku maa kò aa jã ise gbēeta i ni i kù màa.

Jesu í je kpāa iyi wa bō bi Baaba

14 ḡḡi Jesu í sō mōcōe ḡa í ni, i maà ya wee do inò ku fò ḡa. I dasi Ilaaō naane nò i dasim naane ḡa. ²Bi ku wa í kpò kpasēi Baam. Nò wee ò wa n koo be n koo n ce nḡe sōolui bi ku wa. Bii kù je ntò, n kaa n sō ḡe. ³Bii ò koo ò ce nḡe bi ku wa ò tā an nyi wa má, n naa n gbā nḡe n bōò nḡe bi tom ku ba iṅe

mɔ i wa bii ñ wa. ⁴Bii ñ wa n bɔ ñ mà kpāau ña.

⁵Ŋɔi Tomaa í ni, Lafēe, a kù mà baa bii ñ waa bɔ mɔm. Beirei aa ka ce ka mà kpāau. ⁶Ŋɔi Jesu í jeaa í ni, amui ñ je kpāa, do ntɔ, do kuwēe. Ine kāma kaa bɔ bi Ilaaḥ Baaba bii kù je hai do bi tom. ⁷Bii ñ mām ña, aa mà Baam ña. Nɔ hai nsei ñ màa ña ñ nɔ ñ yɔɔ ña.

⁸Ŋɔi Filipu í ni, Lafēe, nyisi wa Baaba, ñɲu be á to wa. ⁹Ŋɔi Jesu í jeaa í ni, Filipu, hai kukpei ñ wa inɔ ñɲe ihē nɔ i kù mām? Ine iyi í yem í ye Ilaaḥ Baabai. To, na mii í ce ñ waa ni, nyisi wa Ilaaḥ Baaba má. ¹⁰I kù dasi naane iyi ñ wa si Ilaaḥ Baaba, nɔ Ilaaḥ Baaba mɔ í wa sim ni? Ide iyi ñ wa n sɔ ñe, n kù wa n fɔɔ do yiikoi amu takam. Amma Baaba í wa sim nɔ ñɲui wa ce icee. ¹¹I dasim naane ña iyi ñ wa si Baaba nɔ Baaba mɔ í wa sim. Walakɔ i dasi naane ña baa na iceu takae iyi ñ waa ye ña. ¹²Ntɔ ntɔ ñ wa n sɔ ñei, ine iyi í dasim naane, lafēe mɔ á ce icee iyi ñ wa n ce, nɔ á ce ku la ku re beebe mɔm, domi wee ñ wa n bɔ bi Baaba. ¹³Nɔ mii iyi aa tɔɔe do irim ña fei an coo ku ba amu Amau n nyisið amboei Baaba. ¹⁴Bii ñ tɔɔe ngɔɔɔ do irim aa ba ña.

Jesu í ce kuwā ñɲu ku be Hundei Ilaaḥ wa

¹⁵Nɔ Jesu í ni má, bii ñ bim ña aa jirima mii iyi ñ ni í ce ña. ¹⁶Nɔ an tɔɔ Ilaaḥ Baaba ku mu ñɲe Woo mua gbugbā mmue wa, iyi á maa wee do ñɲe hee do aɲɔ fei. ¹⁷Woo mua gbugbāu Hundei Ilaaḥi, ñɲui á jɔ ñe ña a mà ntɔu. Inei andunya ña a kaa yɔkɔ a gbaa si na iyi í jɔ a kù waa yɔɔ, beebe mɔi a kù màa. Amma ñɲe ñ màa ña, domi í wee do ñɲe, á nɔ ku wa si idɔ ñɲe.

¹⁸N kaa n jɔ ñe kɔyɔ. An na n nyi wa bi tu ñe má. ¹⁹Í gbe keeke nsei iyi inei andunya ña a kaa yem má, amma ñɲe aa yem ña si na iyi í jɔ ñ wee, nɔ ñɲe mɔ

aa wee ña. ²⁰Waati iyi aɲɔ í to wa aa mà ña iyi ñ wa si Baam nɔ ñɲe mɔ ñ wa sim ña nɔ amu mɔ ñ wa si ñɲe.

²¹Ine iyi í mà woodam nɔ wa jirimaē, lafēe í bim. Ine iyi í bim, Baam á bi ñɲu mɔ, nɔ amu takam an bi lafēe, nɔ an nyisie aram.

²²Zudasi gɔ í wa be, amma kù je Zudasi Isikarioti. Ñɲui í beee í ni, Lafēe, beirei aa ce í nyisi wa araē nɔ i kaa nyisi inei andunya ña. ²³Ŋɔi Jesu í jeaa í ni, ine iyi í bim fei á gbɔ idem, nɔ Baam á bi lafēe nɔ amu do Baam nɔu fei aa ka na ka ce bi ku wa si idɔi lafēe. ²⁴Ine iyi kù bim, lafēe kaa jirima idem pai. Nɔ ide iyi ñ waa gbɔ ñau ihē ña, kù je idei amu takam, amma idei Baabai. Ñɲui í bem wa.

²⁵Ide ñau ihē fei ñ wa n sɔ ñei hai waati iyi ñ wa inɔ ñɲe ihē. ²⁶Amma Hundei Ilaaḥ, Woo mua gbugbāu, á maa kɔ ñe si mii fei, nɔ ku maa ye ñe gigii ide ña iyi ñ tako ñ sɔ ñe fei. Ñɲui Baaba á be ñɲe wa do irim nɔu.

²⁷Laakai ku sūi ñ wa n jɔ ñɲe. Bei amu takam ñ weeð laakai ku sū, beebe mɔi an jɔ ñɲe mɔ í weeð laakai ku sū. Nɔ laakai ku sū iyi an mu ñɲeu kaa je bei ti andunya. Na ñɲu, i mað weeð inɔ ku fɔ ña, nɔ i mað jɔ zigi ñɲe ku da. ²⁸Í gbɔ ña iyi ñ sɔ ñe ñ ni ñ wa n koo amma an nyi wa bi tu ñe má. Bii ñ bim ña aa wee do inɔ didɔ ña do iyi ñ wa n bɔ bi Baaba, domi ñɲui í rem. ²⁹Na ñɔi í ce ñ wa n sɔ ñe hai nsei hee ide ñau ku maa ce, ku ba bii ideu í na í ce í dasim naane ña. ³⁰N kaa n ba n sɔ ñe ide nkɔ má si na iyi í jɔ Seetam ilaalui andunyau wa naa, amma kù ñe gbugbā kāma sim. ³¹To, i dede ka ñe ku ba inei andunya ña a mà iyi ñ bi Baaba nɔ ñ wa n ce fei ndeē si bei Baaba í nam woodae.

Jesu í je icui jīi ndii rezēe

15 Si anyii ñɲu nɔ Jesu í sɔ ña má í ni, amui ñ je icui jīi ndii rezēe nɔ

Baam mɔi í je woo logooe. ²Amaawɔm ɲa iyi a ci ya so fei, nɲui í ya da ɲa ku nɔɔ ɲa. Amaawɔ ɲa iyi à waa so mɔ í ya kɔta ɲai ku ba kuso ɲa ku kɔɔsi. ³Iɲe í má tã do saabui ide iyi ñ sɔ ɲe. ⁴I jò i má sim ɲa, nɔ amu mɔ an má si ɲe. Si bei amaawɔ kaa yɔkɔ ku so iso do araɛ bii kù je wa má si icui jii, beɛbe mɔi iɲe taka ɲe i kaa yɔkɔ i so bii i kù waa má sim ɲa.

⁵Amui ñ je icui jii ndii rezɛɛ, iɲe mɔi ñ je amaawɔe ɲa. Ine iyi wa má sim nɔ amu mɔ ñ wa n má si lafɛɛ, á so iso nkɔɔ. Amma bii kù je do amu i kaa yɔkɔ i ce ngɔɔ ɲa. ⁶Ine iyi kù waa má sim aa nyaai a nɔɔ bei à ya nɔɔ amaawɔi jii ɲa. Si anyie, bii à gbɛ nɔ a tɔtɔ ɲa a dasi ɲa ina a jo. ⁷Bii ñ waa má sim ɲa nɔ idem í wa si ɲe i tɔɔ mii iyi ñ bi fei ɲa aa ba ɲa. ⁸Iso nkɔɔ ku so nɲei á jò irii Baam ku ne amboe. Beɛbe mɔi aa nyisið ine ɲa iyi iɲeu mɔcɔm ɲai. ⁹Ñ bi ɲei bei Baam mɔ í bim. I jò i wa si kubim ɲa. ¹⁰Bii ñ waa jirima woodam ɲa, beɛbe mɔi aa wa si kubim ɲa, bei amu mɔ ñ jirima woodai Baam nɔ ñ wa si kubie.

¹¹Ñ sɔ ɲe ine nɲu bei ku ba inɔ didɔm ku wa si ɲe nɔ inɔ didɔ ɲe ku kɔ. ¹²Wooda iyi ñ na ɲe wee, i ya bi nɲe ɲa bei ñ bi ɲe. ¹³Kubi nla gɔ kù wee iyi í re ine ku ku si agbei kpaasie ɲa. ¹⁴Bii ñ waa ce iyi ñ dasi ɲe ñ je kpaasim ɲai. ¹⁵N kaa n kpe ɲe aru má, domi aru ci ya mà mii iyi lafɛɛ wa ce. Amma ñ wa n kpe ɲe kpaasi ɲa si na iyi í jò mii iyi ñ gbɔ hai bi Baam fei, nɲui ñ sɔ ɲe be. ¹⁶Kù je iɲei í cicaam, amma amui ñ cica ɲe. Nɔ ñ nya ɲe ikã ku ba i ya so iso iyi á kpe ɲa. Si beɛbe mii iyi aa tɔɔ Baaba do irim ɲa fei á mu ɲe. ¹⁷Iyi ñ wa n dasi ɲe nɲui í je i ya bi nɲe ɲa.

Inei andunya ɲa à cé Jesu do ine ɲa

¹⁸Bii inei andunya ɲa à cé ɲe, i mà ɲa iyi amui à tako à cé. ¹⁹Bii ñ je ti andunya ɲa, tilasi inei andunya ɲa aa bi

ɲei, domi tu ɲai ñ je ɲa. Amma amu ñ cica ɲei ñ nya ɲe hai si andunya, nɔ i kù je ti andunya má ɲa. Nɲui í jò inei andunya ɲa à cé ɲe. ²⁰Nɔ i ye gigii ide iyi ñ sɔ ɲe ñ ni woo ce ice ci ya la ku re lafɛɛ. Beɛbei si bei à wahalam aa wahala iɲe mɔ. Bii í je à jirima idem, beɛbe mɔi aa jirima ide ɲe. ²¹Amma mii ɲau be fei aa ce nɲei na irim si na iyi í jò a kù mà ine iyi í bem wa. ²²Bii n kù naa n kù sɔ ɲa ide wo, dulum kaa wa si iri ɲa. Amma nsei a kù ne bei aa ce a ni aɲa a kù mà mà dulum nii. ²³Ine iyi í cé m í cé Baam mɔi. ²⁴Ine kãma kù ce mii iyi ñ ce si anini ɲa. Bii n kù ce mii ɲau be wo, dulum du ɲa kaa wa si iri ɲa. Amma wee nsei à ye fei ndɛɛ nɔ do nɲu fei à cé amu do Baam. ²⁵Iyi be í cei ku ba ide iyi à kɔ si tiai wooda ɲa ku kɔ iyi í ni, à cé m nɔ a kù mà irið isɛɛ.

²⁶Amma an be ɲe Hundei Ilaaɔ wa, nɲui á jò ine ɲa a mà ntɔu. Nɲui í je Woo mua gbugbãu, nɔ hai bi Ilaaɔ Baabai á naa. Bii í to wa nɲui á je ɲe seɛdam. ²⁷Nɔ iɲe mɔ aa jea ine ɲa seɛdam ɲa, si na iyi í jò awaɔe ɲai à wee hai waati iyi ñ sinti icem.

16 Ide ɲau ihɛ fei ñ sɔ ɲei ku ba i mà koose ɲa si naane ku dasi ɲe. ²Aa na a ganji ɲe ile bii à ya ce kutɔtɔ ɲa ku bɔ. Nɔ awaati wa naa iyi ine ɲa aa kpa ine gɔ ɲe ɲa, nɔ aa maa tamaa bei Ilaaɔi aɲa à waa cea ice. ³Aa ya maa ce beɛbei si na iyi í jò a kù mà m hee má je Baaba. ⁴Ñ wa n sɔ ɲe ide ɲau ihɛi ku ba bii awaatiu í to wa i ye gigi ɲa iyi ñ tako ñ sɔ ɲe tã.

Icei Hundei Ilaaɔ

Iɲoi Jesu í sɔ ɲa má í ni, n kù sɔ ɲe ide ɲau ihɛ hai sinte domi awae ɲai à wee. ⁵Wee nsei ñ wa n bɔ bi ine iyi í bem wa, nɔ baa ine akã ɲe kù beem iwoi ñ wa n bɔ. ⁶Amma ideu ihɛ iyi ñ sɔ ɲe nɲui í fɔ inɔ ɲe kaa kaa, ma irei. ⁷Do nɲu fei, ntɔi ñ wa n sɔ ɲe, bii ñ koo aranfãani

n̄jei. Aranfāani n̄jei, domi bii ñ koo an be n̄je Woo mua gbugbāu wa, amma bii n kù koo kaa naa bi tu n̄je. ⁸Waati iyi á to wa n̄jui á nyisi inei andunya n̄ja iyi à je ilu dulum n̄ja, n̄o ku j̄ò ine n̄ja a mà mii iyi í je dee dee, n̄o ku j̄ò a mà iyi Ilaaḍ á kiiti ine n̄ja. ⁹Á nyisi n̄ja iyi à je ilu dulum n̄ja si na iyi í j̄ò a kù dasim naane. ¹⁰Á j̄ò á mà mii iyi í je dee dee si na iyi í j̄ò ñ wa n b̄o bi Baaba n̄o i kaa yem má n̄ja. ¹¹N̄o á j̄ò a mà iyi Ilaaḍ á kiiti ine n̄ja domi í kiiti Seetam ilaalui andunya tā m̄m.

¹²Ñ̄ ne mii nk̄p̄o iyi an s̄õ n̄je má amma ideu í re n̄je titā. ¹³Waati iyi Hundeí n̄to á to wa, n̄jui á j̄ò ñ mà n̄to fei n̄ja. Kaa f̄o ide do ȳiikoi n̄ju takae, ide n̄ja iyi í gb̄o do iyi à na ku cei á s̄õ n̄je. ¹⁴N̄jui á j̄ò irim ku ne amboe, domi idem nii á gb̄o ku sisi n̄je. ¹⁵Mii iyi Baaba í ne fei, tom nii. N̄j̄o í ce ñ ni Hundeí Ilaaḍu á gb̄o idem ku sisi n̄je.

Ino ku f̄o á na ku je ino didḍ

¹⁶Jesu í s̄õ n̄ja í ni, bii í k̄õsi keeke í kaa yem má n̄ja, n̄o bii í ce s̄aa má aa yem n̄ja. ¹⁷N̄j̄o í m̄õõõe ḡo n̄ja à bee n̄je à waa ni, yoomai í je yaasei ideu be. Í ni bii í k̄õsi keeke a kaa ka ye n̄ju n̄o bii í ce s̄aa má aa ka ye n̄ju. Yoomai í je yaasee. Í ni n̄ju wa b̄o bi Baai n̄ju. Yoomai í je yaasei iyi be m̄o má. ¹⁸To, yoomai í je yaasei bii í k̄õsi keeke. A kù mà ide mii wa f̄o.

¹⁹Wee Jesu í mà iyi à waa bi a bee n̄ju ideu. N̄j̄o í ni, to, ñ s̄õ n̄je ñ ni bii í k̄õsi keeke í kaa yem má n̄ja, n̄o bii í ce s̄aa má aa yem n̄ja, mà irei. Ideu bei ñ waa bee n̄ja? ²⁰N̄to n̄to ñ wa n s̄õ n̄je, aa kpata í weewea n̄ja, amma á d̄õa inei andunya n̄ja si. Aa wee do ino kuf̄o n̄ja, amma ino kuf̄o n̄je á na ku kpaasi ino didḍ. ²¹Bii inaabo í gule wa bi ku bí, í ya ne ino ku f̄o si na iyi í j̄ò waatii ara kuroei í to wa. Amma bii í bí amau í ya gbeje ara kuroui domi ino didḍe í ya la do iyi í bí ama si andunya. ²²Beebei n̄je

m̄o ñ weeḍ ino kuf̄o si nsei n̄ja. Amma an na n ye n̄je má, aa weeḍ ino didḍ n̄ja, n̄o ine ḡo kaa ȳk̄o ku nya ino didḍ n̄jeu.

²³Bii awaatiu í to wa, í kaa beem nkāma n̄ja. N̄to n̄to ñ wa n s̄õ n̄je, mii iyi aa t̄õ Ilaaḍ Baaba do irim n̄ja fei á mu n̄je. ²⁴Hee nsei í kù t̄õ nḡoḍo do irim n̄ja. Í t̄õ, aa ba n̄ja ku ba ino didḍ n̄je ku k̄õ.

Jesu í kāmia andunya

²⁵N̄j̄o í Jesu í s̄õ n̄ja má í ni, ide n̄ju ih̄e fei nsei do m̄ondai ñ s̄õ n̄je. Amma awaati wa naa, iyi n kaa n s̄õ n̄je ide do m̄onda má. Ide iyi í je idei Baaba an s̄õ n̄je s̄aa s̄aa do yaasee. ²⁶Bii waatiu í to wa, aa t̄õ Baaba do irim n̄ja. N kaa n s̄õ n̄je n ni an t̄õõ na iri n̄je má, ²⁷domi Baaba takae í bi n̄je. Í bi n̄je si na iyi í j̄ò n̄je m̄o ñ bim, n̄o ñ dasi naane n̄ja iyi hai bi t̄eei ñ naa. ²⁸N̄t̄o í, hai bi Baabai ñ fita wa ñ naa andunya. Nsei ñ wa n j̄ò andunya ñ wa n b̄o bi Baam.

²⁹N̄j̄o í m̄õõõe n̄ja à s̄õ à ni, to, bebei ñ waa f̄o ide do yaase si na iyi í j̄ò m̄onda kù wa si. ³⁰Nsei à mà iyi ñ mà fei nd̄ee, n̄o ñ mà lasabui id̄o nwa baa bii a kù beee ide ḡo. N̄j̄o í j̄ò à dasi naane iyi hai bi Ilaaḍi ñ naa.

³¹N̄j̄o í Jesu í je n̄ja í ni, debei ñ dasi naane bebei n̄ja? ³²Í ce laakai n̄ja. Awaati wa naa n̄o í to wa tā m̄m de, iyi ine n̄ja aa j̄ò n̄je fei í fangaa í j̄ò amu akā í b̄o kpas̄e n̄ja. Do n̄ju fei n kù je amu akā, domi Baaba í wee do amu. ³³Ide n̄ju ih̄e ñ wa n s̄õ n̄je ku ba í ne laakai ku s̄u na anu akā iyi awae n̄ja à ne. Si andunyau ih̄e aa ye ijuukpā n̄ja, amma í mà ñ m̄nḡo temua n̄ja, domi ñ kāmia andunya tā.

Jesu í ce kut̄õ na irii m̄õõõe n̄ja

17 Iyi Jesu í f̄o beebe í tā, n̄j̄o í wu iju lele í ni, Baaba, awaati í to. J̄ò irii amu Amae ku ne amboe ku ba amu m̄o ñ j̄ò tit̄ee ku ne amboe, ²n̄o ine n̄ja iyi

ì nam fei n mu nja kuwɛɛ hai tã si bei ì muum yiiko si ine fei. ³Kuwɛɛ hai tãui í je ine ŋa a màɛ, awɔ Ilaaɔ akã ilu ntɔu, nɔ a màɛm, amu Jesu Kirisi iyi ì be wau. ⁴Ñ jò irie í ne amboe si ileu ihɛ, nɔ ice ŋa iyi í dasim ku ceu fei ñ coo. ⁵Baaba, nsei ñ wa n tɔɔɛi, jò n ne amboe bi tɛɛ bei ñ tako ñ ne wo hee a maa taka andunya.

⁶Ine ŋa iyi ì cica hai si andunya ì nam, ñ jò à màɛ. Tɛɛi à je wo, nɔ ñ so ŋa ì nam. À nɔ à waa jirima idee. ⁷Nsei à mà mii iyi ì nam fei, hai bi tɛɛi í naa, ⁸domi ide ŋa iyi ì sɔm nɔui amu mɔ ñ sɔ ŋa, nɔ à gba ideu. À mà iyi ntɔ ntɔ hai bi tɛɛi ñ naa nɔ à dasi naane iyi awɔi ì bem wa.

⁹Ñ wa n tɔɔɛ na iri nja. Kù je na irii inei andunya ŋai ñ wa n tɔɔɛ, amma na ine ŋa iyi ì nam ŋai, domi aŋai à je tɛɛ. ¹⁰Mii iyi ñ ne fei tɛɛi, nɔ mii iyi awɔ mɔ ñ ne fei tom nii, nɔ irim í ne amboe na iri nja. ¹¹Nsei ñ wa n nyi wa bi tɛɛ. Bii í kɔɔsi keeke n kaa n maa n wa si andunya má, aŋai aa maa wa si andunya. Baaba kumá, degbe ŋa do gbugbãi irie iyi ì nam, ku ba a je akã si bei awaɛ à je akã. ¹²Waati iyi ñ wɛɛ do aŋa ñ degbe ŋa do gbugbãi irie, iri iyi ì nam nɔu. Ñ degbe ŋa nɔ si inɔ nja baa ine akã kù ce nfe, bii kù je amai nfeu baasi. Bɛɛbei kukɔi idee í kɔ. ¹³Nsei ñ wa n nyi wa bi tɛɛ. Ide ŋau ihɛ si andunya ihɛi ñ wa n fɔɔ, ku ba aŋa mɔ a kɔɔ inɔ didɔ na irim. ¹⁴Ñ na ŋa idee, nɔ inei andunya ŋa à cé ŋa si na iyi í jò à kù je ti andunya, si bei amu mɔ n kù je ti andunya. ¹⁵N kù wa n tɔɔɛ ñ nya ŋa hai si andunya, amma ñ wa n tɔɔɛi í degbe ŋa ku ba Seetam ine laalɔu ku màà nɔ ŋa. ¹⁶A kù je ti andunya si bei amu mɔ n kù je ti andunya. ¹⁷Idee í je ntɔ. Jò ideu ku nya ŋa ikã a je titeɛ. ¹⁸Ñ be ŋai si andunya si bei awɔ mɔ ì bem si andunya. ¹⁹Na iri ŋai ñ so aram ñ nae ku ba aŋa mɔ a je titeɛ mam mam.

²⁰Kù je aŋa akãi ñ wa n cea kutɔɔ, amma do ine ŋa mɔ iyi aa na a dasim

naane na saabui ide nja. ²¹Ñ wa n tɔɔɛi aŋa fei a je akã. Si bei awɔ Baaba ì wa sim, nɔ amu mɔ ñ wa sie, jò a je akã si wa ku ba inei andunya ŋa a dasi naane iyi awɔi ì bem wa. ²²Amboeɛ iyi ì jò ine ŋa à ye sim, nɔui ñ jò à waa ye si aŋa mɔ ku ba aŋa mɔ a je akã bei awaɛ à je akã. ²³Jò n wa si ŋa nɔ awɔ mɔ ñ wa sim ku ba a je akã mam mam, nɔ inei andunya ŋa a mà iyi awɔi ì bem wa nɔ ì bi ŋai bei ì bim.

²⁴Baaba, ñ bi ine ŋa iyi ì nam a maa wa bi tom bii an wa, ku ba a ye amboem, amboe iyi ì muum. Ì muum amboeui si na iyi í jò ì bim hai waati iyi a kù taka andunya. ²⁵Baaba awɔ iyi ì je dee dee, baa do iyi inei andunya ŋa a kù màɛ, amu ñ màɛ, nɔ ine ihɛ ŋa mɔ à mà iyi awɔi ì bem wa. ²⁶Ñ jò à màɛ, nɔ an kɔɔ ŋa si kumàɛ má ku ba kubi iyi ì bim ku wa si ŋa, nɔ amu mɔ n wa si ŋa.

À mu Jesu

(Cɔ Matie 26:47-56; Maaku 14:43-50; Luku 22:47-53)

18 Iyi Jesu í ce kutɔɔɛ í tã, ŋoi í fita, nɔu do mɔɔɔɛ ŋa à bɔ lambo go iyi í wa icei ido iyi à ya kpe Sedorɔɔ. Ŋɔi í lo be, nɔu do mɔɔɔɛ ŋa. ²Wee Zudasi ine iyi á zambaɛu mɔ í mà inyau, domi aŋaɔ ŋa à ya koo be ise feefelo. ³Ŋɔi í jò Zudasi í bɔ be do sooge ŋa do woo degbe kpasɛi Ilaaɔ ŋa iyi ine ngboi woo weei Ilaaɔ ŋa do Farisi ŋau à be wau. À waa mu jinei igũ ŋa do fitila ŋa do ina jugula ŋa. ⁴Jesu í bei wa mà mii ŋa iyi á ba nɔu fei. Iyi à to wa ŋoi í sekee si ŋa í bee ŋa í ni, yooi ì waa de ŋa. ⁵Ŋɔi à jɛaa à ni, Jesu inei Nazaretiui à waa dede. Ŋɔi Jesu í ni, amui ihɛ mɛɛ.

Wee Zudasi ine iyi á zambaɛu, wa leekí be aŋaɔ ŋa aɔ. ⁶Iyi Jesu í je ŋa í ni, amui ihɛ, ŋoi aŋa fei à sekee do anyi à koo à cuku ile. ⁷Ŋɔi Jesu í bee ŋa má í ni, yooi ì waa de ŋa. Ŋɔi à ni, Jesu inei Nazaretiui à waa dede. ⁸Nɔ Jesu í ni, ñ

sō ɲe tã ñ ni amui ihē. To, bii amui ì waa dede ɲa i jò ine ɲa iyi à gbeu a ne.

⁹Beebei ide iyi í tako í fɔu í kō iyi í ni, Baaba, ine ɲa iyi ì nam fei baa ine akā ɲɲa kù ce nfe. ¹⁰Wee Simɔɔ Pieɛ í ne taakuba. ɲɔi í yɔɔ í cafed itī njei woo ce icei woo wee nlai Ilaaɔu. Irii woo ce iceui Malikusu. ¹¹Amma Jesu í sō Pieɛ í ni, sindo taakubae si ankōɔe. Ì waa tamaa n kaa n temuad ijuukpā iyi Baaba í jileem nii?

À bɔd Jesu si wajui Ani

¹²ɲɔi sooge ɲa do ine ngbo ɲɲa do Zuifu woo degbe kpasēi Ilaaɔ ɲau à mu Jesu à dūu. ¹³Nɔ à tako à bɔde bi Ani titā. Wee Aniu wa je baai aboi Kaifu, iyi í je woo wee nlai Ilaaɔ si adō ɲɲu. ¹⁴Nɔ Kaifu í sō Zuifu kpaasie ɲau ideu ihē wo í ni, aranfāani nwai ine akā ku ku si agbei dimi nwa.

Pieɛ í jã í ni ɲɲu kù je mɔcɔi Jesu

(Cɔ Matie 26:69-70; Maaku 14:66-68; Luku 22:55-57)

¹⁵Waati iyi à mu Jesu à waa nee ɲɔi Simɔɔ Pieɛ do mɔcɔ mmu gɔ à waa tooe. Wee woo wee nlai Ilaaɔu í mà mɔcɔ ine ɲɲu, ɲɔi í jò mɔcɔu í ba í too Jesu í lɔd bantumai kpasēi woo wee nlau. ¹⁶Amma Pieɛ í gbe waduude ande koofa be. Nɔ mɔcɔ iyi woo wee nlau í màu, í fita wa í naa í ba mudēɛ iyi wa degbe koofau ide ku fɔ, nɔ í jò Pieɛ í lɔ. ¹⁷Nɔ mudēu í bee Pieɛ í ni, kù je awɔ mɔ ine akāi mɔcɔi mɔkɔui ya. ɲɔi Pieɛ í ni, aawo, kù je amu.

¹⁸Si bei tūtū wa ceu, ɲɔi woo ce ice ɲa do woo degbe kpasēi Ilaaɔ ɲau à leeki kɔkɔi ina nyenye à waa nyia. Nɔ Pieɛ mɔ í koo wa nyia bi tu ɲa be aja.

Woo wee nlau í bee Jesu ide

(Cɔ Matie 26:59-66; Maaku 14:55-64; Luku 22:66-71)

¹⁹ɲɔi woo wee nlai Ilaaɔu í bee Jesu idei mɔcɔe ɲa do yaasei cio iyi wa kɔ si. ²⁰ɲɔi Jesu í jɛaa í ni, ideu si bantumai ñ sō ine fei. Ñ ya n kɔ ine ɲa si ciom nii ile bii à ya ce kutɔtɔɔ ɲa do si kpasēi Ilaaɔ, bii Zuifu ɲa fei à ya tɔtɔɔ. N kù fɔ ide kāma si asii. ²¹Na mii í ce ì waa beem ide. Ine ɲa iyi à gbɔ idem, bee aɲa taka ɲɲa iyi ñ sō ɲa, aɲai aa mà mii iyi ñ fɔ.

²²Iyi Jesu í fɔ bɛɛbe, ɲɔi ine akāi woo degbe kpasēi Ilaaɔ ɲau í sambalae í ni, woo wee nlaui ì waa jɛaa ide nfe nfe bɛɛbe? ²³ɲɔi Jesu í jɛaa í ni, bii ide laalɔi ñ fɔ, fɔɔ ine fei ku gbɔ. Amma bii í je ide jiida mɔi ñ fɔ, na mii í ce ì waa sambalam.

²⁴Nɔ Ani í jò à dūu à bɔde bi Kaifu, woo wee nlau.

Pieɛ í jã má í ni ɲɲu ku mà Jesu

(Cɔ Matie 26:71-75; Maaku 14:69-71; Luku 22:58-62)

²⁵Waati iyi Simɔɔ Pieɛ í wa be wa nyia inau ɲɔi à beee à ni, kù je awɔ mɔ ine akāi mɔcɔi mɔkɔui ya. ɲɔi Pieɛ í jã í ni, aawo, kù je amu. ²⁶Wee woo ce ice akāi woo wee nlai Ilaaɔu í wa be. Wa je nyaanzei ine iyi Pieɛ í bu itīɛu. Iyi í ye Pieɛ ɲɔi í beee í ni, n kù yɛɛ iɲed lambo bei? ²⁷Amma Pieɛ í jã má í ni, aawo. Gbakā ɲɔi ajɛɛ wa kɔ.

À bɔd Jesu si wajui Pilati

(Cɔ Matie 17:1-2, 11-14; Maaku 15:1-5; Luku 23:1-5)

²⁸Hai bi Kaifu be, ine ngboi Zuifu ɲau à bɔd Jesu bi ku kiitii ilu ileu bii Pilati í wa. Wee daadaakɔi. Aɲa taka ɲɲa a kù lɔ ile bi ku ce kiituu ku ba aɲa a maà na a je ilu riisi ɲa. A kù bi a je ilu riisi domi à waa bi a ba a je ijei jingauu Iku ku kuau. ²⁹ɲɲui í jò Pilati í fita wa í naa í ba ɲa

í bee ḡa í ni, taale yoomai ì ye si mǎkǎu ḡa. ³⁰Ḥḡi à ni, bii kù ce laalǎ, a kaa ka dae si awǎ. ³¹Ḥḡi Pilati í sǎ ḡa í ni, iḡe taka nḡe i kooe i koo i kiiti do wooda nḡe. Amma à ni, iḡe inei Romu ḡa i kù na wa kpāa iyi aa ka kpað amane ḡa.

³²Beebei idei Jesu í ce ku nyisið dimii iku iyi á ku. ³³Ḥḡi Pilati í lǎ ile bi ku ce kiitiu má í kpe Jesu í beee í ni, awǎi ì je ilaalui Zuifu ḡa? ³⁴Ḥḡi Jesu í ni, ine ḡai í sǎe beebe de, mà ì nǎ ì waa beei. ³⁵Amma Pilati í ni, amuu Zuifuu ñ bei ñ mà? Dimie ḡa do ine ngboi woo weei Ilaaḡ ḡai à mue à daam si awǎ. Mii ì ce. ³⁶Ḥḡi Jesu í jeaa í ni, bommam kù je ti andunya. Bii í je ti andunyai, woo ce icem ḡa aa ja, a kaa je a mum a na ine ngboi Zuifu ḡau. Amma bommam kù je ti andunya ihē. ³⁷Ḥḡi Pilati í beee í ni, debei, awǎu ilaalui? Ḥḡi Jesu í jeaa í ni, awǎi í fǎ beebe. Ñ naai si andunya, à bím nii n je seedayi nǎ. Ine iyi í je ti nǎ fei á gbǎ idem. ³⁸Nǎ Pilati í beee í ni, dimii mii mǎm nii à ya kpe nǎ.

À ye taalei Jesu a ba a kpa

(Cǎ Matie 27:15-31; Maaku 15:6-20; Luku 23:13-25)

Si anyii ide ḡau ḡi Pilati í fita má í bǎ bi Zuifu ḡau. Í sǎ ḡa í ni, amu n kù ye taale kǎma si mǎkǎu. ³⁹Amma si bei à ne dǎwǎe, an jǎ nḡe inei piisǎwǎ akǎ si jingau Iku ku kua. Í bi n jǎ nḡe ilaalui Zuifu ḡau? ⁴⁰Ḥḡi aḡa fei à wasi ku dǎ anu do gbugbǎ à waa ni aḡa a kù bi mǎkǎu be. À waa ni Barabasi aḡa à bi. Wee Barabasiu í ya ce ilei.

19 Ḥḡi Pilati í jǎ à cǎ Jesu do kpǎwǎ. ²Ḥḡi sooge ḡa à ba fulai agǎ à daa Jesu si irie, nǎ à daa si kumboo nkpa ḡǎ má à waa yaakoed. ³Ḥḡi à ya sekee sie wa à naa a maa coo fǎwǎ a maa ni, fǎwǎ ilaalui Zuifu ḡa. Nǎ a maa sambalae.

⁴Ḥḡi Pilati í fita wa ma í sǎ zamaau í ni, wee an fitað nḡe mǎkǎu wa ku ba

i mà ḡa iyi n kù ye sie kurara ḡǎ. ⁵Ḥḡi í fitað Jesu wa do fulai agǎu do kumboo nkpa. Ḥḡi Pilati í sǎ ḡa í ni, mǎkǎu wee. ⁶Iyi ine ngboi woo weei Ilaaḡ ḡau do woo degbe kpasēi Ilaaḡ ḡau à yǎwǎ ḡi à wasi ku la à waa ni, kpakpae si jǎi. Ḥḡi Pilati í sǎ ḡa í ni, iḡe taka nḡe, i gba i kpakpae si jǎi ku gaau. Amma amu n kù ye sie taale ḡǎ. ⁷Ḥḡi Zuifu ḡau à sǎwǎ à ni aḡa à ne wooda ḡǎ, nǎ si woodai aḡau í gbe de a kpaai domi wa ni nḡuu amai Ilaaḡi.

⁸Iyi Pilati í gbǎ ideu, njo í muu má hee í caa. ⁹Ḥḡi í bǎwǎ Jesu bi ku ce kiitiu má í koo í beee í ni, hai iwoi ì waa naa nǎwǎ nǎ. Amma Jesu kù jeaa mǎm. ¹⁰Ḥḡi Pilati í beee í ni, baa amu takam i kaa bam ide ku fǎ? I kù mà iyi ñ ne kpāa n jǎe, nǎ ñ ne kpāa má n kpakpae si jǎi ku gaau? ¹¹Ḥḡi Jesu í jeaa í ni, i kaa ne gbugbǎ kǎma sim, bii kù je Ilaaḡi í nae wa. Nḡui í jǎ ine iyi í dasim si awǎe, dulum dee í re baa tee. ¹²Iyi Pilati í gbǎ beebe, ḡi wa ce kookaai ku ba ku jǎwǎ. Amma Zuifu ḡau à dǎ anu à waa ni, bii ì jǎ mǎkǎu be, i kù je kpaasii ilaalui nlai Romu má. Ine iyi í ce arae ilaalui fei mbeei ilaalui nlai Romuu í baa í je.

¹³Iyi Pilati í gbǎ ideu, ḡi í jǎ à fitað Jesu nǎ í buba si kitǎi woo kiitiu iyi í wa inya bii à ya kpe Tintim ndii kuta. Amma do fee Ebee, Gabatai à ya kpe inyau. ¹⁴Wee à wa si ajǎ iyi bii iju í má á je ajǎi kusimi. Ajǎi kusimi alee á sinti, nǎ ine ḡa à wasi ku ce sǎwǎlui jingau Iku ku kuau. Nǎ waati beebe zakai dasǎi. Ḥḡi Pilati í sǎ Zuifu ḡau í ni, ilaalui nḡe wee. ¹⁵Amma à wasi ku dǎ anu à waa ni, kpa. Kpakpae si jǎi ku gaau. Ḥḡi Pilati í bee ḡa í ni, beirei í ce ì bi n kpakpa ilaalui nḡe si jǎi ku gaau. Ḥḡi ine ngboi woo weei Ilaaḡ ḡau à jeaa à ni, a kù ne ilaalui mmu ḡǎ bii kù je ilaalui nlai Romu. ¹⁶Ḥḡi Pilati í da nḡa Jesu si awǎ ku ba a kpakpae si jǎi ku gaau.

À kpakpa Jesu si jii ku gaau

(Cɔ Matie 27:32-44; Maaku 15:21-32; Luku 23:26-43)

Nɔ à mu Jesu à neɔ. ¹⁷Nɔ à kāa Jesu jii ku gaauu í so í fitaɔ hai inɔ ilu í bɔɔ hee inya iyi à ya kpe inyai kokoi iri. Do feei Ebeɛ, Gɔɔɔɔtai à ya kpe inyau. ¹⁸Bei à kpakpae si jii ku gaauu. Nɔ à kpakpa inemɔkɔ minji gɔ ɲa be má, ine akā do awɔ cangae, ine akā mɔ do awɔ njeɛ nɔ Jesu í wa anini ɲɲa.

¹⁹Ŋɔi Pilati í jɔ à kɔ ide gɔ si jii gɔ à masi antai jii ku gaauu. Kukɔu í ni, Jesu inei Nazareti, ilaalui Zuifu ɲa. ²⁰Zuifu nkɔ í ka kukɔu domi inyau kù jìɔ inɔ ilu. Nɔ à kɔɔ do feei Ebeɛ do Latɛɛ do Gereki. ²¹Ŋɔi ine ngboi woo weei Ilaaɔ ɲau à sɔ Pilati à ni, maà ti i kɔ i ni, ilaalui Zuifu ɲa, amma kɔ i ni, í ni ɲɲu í je Ilaalui Zuifu ɲa. ²²Ŋɔi Pilati í ni, iyi ñ kɔ tã ñ kɔɔi.

²³Iyi sooge ɲau à kpakpa Jesu à tã ɲɔi à so jaæɛ ɲa à kpɔɔw ikɔ mæɛ, sooge fei í so ikɔ akā akā. Nɔ à so ibɔ sisɔɛu má. Ibɔu kù ne agbei ku sɔ domi à wɔɔi hai lele hee ku bɔ ilɛ. Iyi à so ibɔu ²⁴ɲɔi à ni, ka maà ga ibɔu, amma ka ta si kpasa ka cɔ ti ine iyi á je. Nɔ beɛbei à ce. Beɛbei kukɔi idei Ilaaɔ í kɔ tengi bii í ni, aɲa ðuusɔɔ à kpɛ jaæm ɲa. Nɔ à ta si ibɔ nlam kpasa.

²⁵Wee iyei Jesu do ifɔi iyeɛ, do Maari aboi Kopa, do Maari inei Madala, à waa leekɔ bi jii ku gaauu Jesu. ²⁶Ŋɔi Jesu í ye iyeɛ be, do mɔcɔ iyi í biu à waa leekɔ kɔkɔi nje, nɔ í sɔ iyeɛ í ni, abooyi, ine ihɛi í baa í je bei amaɛ. ²⁷Ŋɔi í sɔ mɔcɔu í ni, abou ihɛ bei iyeɛi í baa í je. Hai ajɔ ɲɲui mɔcɔu í gbāa í bɔɔɛ kpasɛɛ wa woo.

Waati iyi Jesu í ku

(Cɔ Matie 27:45-56; Maaku 15:33-41; Luku 23:44-49)

²⁸Si anyii ɲɲu, si bei Jesu í mà iyi bebei fei ndeɛ í kpa iri mbe, ɲɔi í ni, agbe

wa kpam. Í fɔ beɛbei ku ba kukɔi idei Ilaaɔ ku kɔ. ²⁹Wee caka gɔ í wa be í ne atɛ kukā bam bam. Ŋɔi à ði kanya si amaawɔi jii gɔ à sɔsi atɛ kukāu à waa too si gelei Jesu. ³⁰Iyi Jesu í tie atɛ kukāu ɲɔi í ni, ñ kpa irii icem nii mbe. Nɔ í kɔmba irie í ku.

À gũ Jesu kaka si kpakpaa cingae

³¹Si bei à wa si sɔɔlui ajɔi kusimiu, Zuifu ɲau a kù waa bi ajou ku to wa ku ba iku ɲau si jii ɲau be, domi ajou ajɔ nla goi. Nɲui í jɔ à koo à tɔɔ Pilati ku jɔ a ce kutei ine ɲa iyi à kpakpa ɲau, nɔ a nya ɲa hai be. ³²Na ɲɔi í ce sooge ɲau à ce kutei ine sinteu do ine minjisiau, aɲa iyi à kpakpa do Jesu ajou. ³³Amma waati iyi à to bi Jesu, à ba í ku tã, nɔ a kù ce kuteɛ má. ³⁴Amma ine akāi sooge ɲau í gũ kpakpaa cingae do kaka, ɲɔi gbakā nje do inyi wa jo wa. ³⁵Amu Zāa ñ ye iyi be fei, nɔ ñ wa n jea ine ɲa seɛdaɛ, seɛdam nɔu ntɔi. Ñ mà kam kam iyi ntɔi ñ wa n fɔ, nɔ ñ wa n fɔi ku ba iɲe mɔ i dasi naane ɲa. ³⁶A kù ce kuteɛ ɲa nɔ iyi be í cei ku ba kukɔi idei Ilaaɔ ku kɔ iyi í ni, baa kükü akāɛ kaa lege. ³⁷Nɔ kukɔi idei Ilaaɔ í ni má, aa cɔ ine iyi aɲa taka ɲa à gũu.

À dasi ikui Jesu bale

(Cɔ Matie 27:57-61; Maaku 15:42-47; Luku 23:50-56)

³⁸Si anyii ɲɲu, Zozefu inei Arimateeu í koo í tɔɔ Pilati ku jɔ ɲɲu ku nya ikui Jesu. Wee Zozefu mɔ mɔcɔi Jesui, amma si asiii, domi wa ce njoii ine ngboi Zuifu ɲa. Nɔ Pilati í jeaa si. Na ɲɔi í jɔ Zozefu í koo í nya ikui Jesuu. ³⁹Nikodemu iyi í bɔ bi Jesu idũ gɔ wo, í si Zozefu. Nɔ wa mu tulare dimi ikā ikā minji, akā mirui à ya kpoo, akā mɔ aloɛ. Kuwoɛ í to zakai kilo kuntaa. ⁴⁰Ine minji ɲau à so ikui Jesu à woo do jaæ fũfũ gɔ ɲa nɔ à fāsi tulareu. Si ðɔɔnei Zuifu ɲa beɛbei à ya ce bii à waa si iku. ⁴¹Lambo gɔ í wa tengi bii à

kpakpa Jesu si j̄i n̄ɔ. Si in̄ɔ lambou à gbe isai kuta gɔ be kù kpe titā, n̄ɔ a kù si in̄e gɔ si be. ⁴²Bei à koo à si Jesu si na iyi í j̄ɔ tengi be kù j̄i, n̄ɔ à bi a suu gbāa gbāa hee aj̄i kus̄imiu ku maa to wa.

Bale ngbe

(Cɔ *Matie 28:1-8; Maaku 16:1-8; Luku 24:1-12*)

20 Aj̄o amaazuma daadaako waati iyi iju kù má s̄aa s̄aa, n̄ɔi Maari in̄ei Madalau í b̄ɔ bi baleu. N̄ɔ í ba wee à tale kutau hai and̄e baleu. ²Ŋɔi í sei í b̄ɔ bi Sim̄ɔ Piee do bi m̄ɔɔ iyi Jesu í bi j̄iidau, í s̄ɔ ŋa í ni, à nya ikui Laf̄ē hai in̄ɔ bale n̄ɔ a kù mà bii à dasi.

³Ŋɔi Piee do m̄ɔɔɔ à fita à b̄ɔ bi baleu.

⁴Aŋa minji fei à sei aj̄o, amma m̄ɔɔɔ í sei í cua Piee, n̄ɔi í tako í to bi baleu.

⁵N̄ɔ í bate í nante si baleu, n̄ɔ í ye jaae ŋau wa j̄ile, amma kù l̄ɔ. ⁶Ŋɔi Sim̄ɔ Piee wa baa do anyi. Iyi í to wa n̄ɔ í l̄ɔ in̄ɔ baleu. N̄ɔ í ye jaae ŋau wa j̄ile,

⁷do mango iyi à tako à d̄ið irieɔ. Amma mangou kù waa j̄ile inya akā do jaae ŋau, wa woi ikpa akā. ⁸Ŋɔi m̄ɔɔ iyi í tako í to bi baleu, n̄ɔi m̄ɔ í l̄ɔ. Iyi í ye mii ŋau n̄ɔ í dasi naane. ⁹M̄ɔɔ ŋau a kù tako a kù gb̄o yaasei kuk̄ɔi idei Ilaaɔ wo iyi í ni kù n̄e bei á ce iyi Jesu kù j̄i hai si bale. ¹⁰Ŋɔi m̄ɔɔ ŋau à sinda à b̄ɔ kpas̄e.

Jesu í tusea Maari in̄ei Madalau arae

(Cɔ *Matie 28:9-10; Maaku 16:9-11*)

¹¹Amma Maari wa leek̄i waduude k̄ɔk̄ɔi baleu wa kpata. Si bei wa kpataɔ ŋɔi í bate í nante in̄ɔ baleu. ¹²N̄ɔ í ye amaleka minji gɔ ŋa à waa dasi nyau f̄uf̄u à waa buba tengi bii ikui Jesu wa s̄u wo, in̄e akā ikpa iri, in̄e akā m̄ɔ ikpa kute. ¹³N̄ɔ à beee à ni, abooyi, na mii í ce ì waa kpata. Ŋɔi í je ŋa í ni, à so ikui Laf̄ēm hai ih̄ēi n̄ɔ n̄ kù mà bii à dasie.

¹⁴Iyi í f̄ɔ beebe í t̄a, n̄ɔi í sinda n̄ɔ í ye Jesu wa leek̄i be. Amma kù mà mà Jesui.

¹⁵Ŋɔi Jesu í beee í ni, abooyi, na mii í ce ì waa kpata. Yooi ì waa d̄e. Ŋɔi Maari í tamaa bei woo degbe lamboui. Ŋɔi í s̄ɔ í ni, m̄ɔk̄ɔyi, bii aw̄ɔi ì soo, s̄ɔm bii ì j̄il̄ɔ n̄ koo n̄ soo. ¹⁶Ŋɔi Jesu í ni, Maari. Ŋɔi Maari í sinda sie í s̄ɔ do feei Ebee í ni, Rabuni, waato Meetu.

¹⁷Ŋɔi Jesu í s̄ɔ í ni, j̄ɔm, mað lum, domi n̄ kù b̄ɔ lele bi Baam titā. Amma b̄ɔ bi m̄ɔɔm ŋa, s̄ɔ ŋa í ni ñ wa n̄ b̄ɔ bi Ilaaɔ. N̄ɔi í je baam, n̄ɔ í je baai in̄e m̄ɔ.

¹⁸Ŋɔi Maari in̄ei Madalau í koo í s̄ɔ m̄ɔɔ ŋau í ni n̄ɔi í ye Laf̄ē. N̄ɔ wa sisi n̄ɔa ide iyi Jesu í s̄ɔ.

Jesu í tusea m̄ɔɔe ŋa arae

(Cɔ *Matie 28:16-20; Maaku 16:14-18; Luku 24:36-49*)

¹⁹Aj̄o amaazumau iyi ale í le ŋɔi m̄ɔɔ ŋau à t̄ɔt̄ɔ si ile gɔ n̄ɔ à s̄ɔk̄ɔ gambou domi à waa ce n̄ɔi in̄e ngboi Zuifu ŋau. Ŋɔi Jesu í faata wa í leek̄i si anini ŋa. N̄ɔ í s̄ɔ ŋa í ni, laakai ku s̄u ku wee n̄ɔe.

²⁰Iyi í s̄ɔ ŋa beebe í t̄a ŋɔi í nyisi ŋa aw̄ɔe ŋa do kpakpaa cingaeu. N̄ɔ in̄ɔi m̄ɔɔ ŋau í d̄ɔ iyi à ye Laf̄ē. ²¹Ŋɔi Jesu í s̄ɔ ŋa má í ni, laakai ku s̄u ku wee n̄ɔe. Si bei Baaba í bem wa, beebe m̄ɔi amu m̄ɔ ñ be n̄ɔe.

²²Iyi í f̄ɔ beebe í t̄a ŋɔi í fufu ŋa í ni, i gba Hundei Ilaaɔ ŋa. ²³In̄e iyi ì kpa idei dulum d̄e ŋa, Ilaaɔ m̄ɔ á kpaai. In̄e m̄ɔ iyi ì ni dulum nd̄e í je idei irie ŋa, laf̄ē á maa weeð nd̄ei.

Jesu do Tomaa

²⁴Wee Tomaa in̄e akāi m̄ɔɔ maateeji ŋa iyi à ya kpe Sik̄au kù wa in̄ɔ n̄ɔa si waati iyi Jesu í naa si ŋau. ²⁵Ŋɔi m̄ɔɔ ŋa iyi à gbeu à s̄ɔ à ni, à ye Laf̄ē. Amma Tomaa í s̄ɔ ŋa í ni, n̄ɔ n̄ kù ye agbei ponti ŋau si aw̄ɔe ŋa n̄ n̄ kù dasi amaaw̄m si agbei pontiu n̄ n̄ kù dasi aw̄m si dalai jujui kpakpaa cingaeu n̄ kaa n̄ dasi naane pai.

²⁶ Zakai azuma akā má à tətɔɔ má si inɔ ile. Tomaa í wa inɔ nɔa. Nɔ à cĩmbo gambo nɔa. Amma Jesu í faata si anini nɔa wa má nɔ í ni, laakai ku sũ ku wɛɛ nɔa. ²⁷ Nɔ í sɔ Tomaa í ni, cɔ awɔm nɔa nɔ i dasi amaawɔɛ si be. Naad awɔɛ wa má i luɔ cingaam. Jɔ sika sikau be, dasi naane. ²⁸ Nɔa Tomaa í jɛaa í ni, awɔi ò je Aɔ Lafɛem. ²⁹ Nɔa Jesu í sɔɔ í ni, debei ò dasi naane si na iyi í jò ò yem, ma irei. Ilu inɔ didɔ nɔa inɛ nɔa iyi a kù yem nɔ do nɔu fei à dasi naane.

Mii iyi í jò à kɔ tiau ihɛ

³⁰ Maamaake nkɔɔi Jesu í ce má si wajui mɔcɔɛ nɔa iyi a kù kɔ si tiau ihɛ. ³¹ Amma ide iyi ihɛ nɔa à kɔ ku ba i dasi naane nɔa iyi Jesu í je Kirisi Amai Ilaaɔ ku ba naane iyi ò dasiɛ nɔa ku jò i ba kuwɛɛ hai tã nɔa.

Jesu í tusea mɔcɔ mɛje gɔ nɔa arae

21 Si anyii nɔu, Jesu í nyisi arae bi mɔcɔɛ gɔ nɔa má kɔkɔi tenku iyi à ya kpe Tiberia. Do yaase bei í nyisiò arae wee. ² Simɔɔ Pieɛ do Tomaa iyi à ya kpe Sikɔu do Natanieli inɛi Kana si ilei Galilee do amai Zebedee nɔa do mɔcɔ minji mmu gɔ nɔa má, aɔa fei à wa inya akā be. ³ Nɔa Simɔɔ Pieɛ í sɔ nɔa í ni, ò wa n bɔ cɔcɔ. Nɔ à ni, aa ka sie.

Nɔ à fita gbakā à lɔ akɔi inyi gɔ idũ à ne. Amma idũ ajɔ nɔu a kù mu nkāma. ⁴ Iyi iju wa bɔ ku má, nɔa à ye Jesu wa leeki itii tenkuu be, amma a kù mà mà nɔui. ⁵ Nɔa Jesu í bee nɔa í ni, inɛ awaasũ nɔa be, i kù mu nkāma nɔa de. Nɔa à ni, aawo. ⁶ Nɔa í sɔ nɔa í ni, i dasi taaɔ nɔa inɔ inyi do ikpa awɔ nɔa akɔi inyi, aa mu cɛɛ nɔa. Nɔ à sɔ taaɔ nɔa inɔ inyi nɔ à mu cɛɛ hee à mɔngɔ ku faa wa. ⁷ Mɔcɔ iyi Jesu í bi jiidau í sɔ Pieɛ í ni, Lafɛe mbe.

Iyi Simɔɔ Pieɛ í gbɔ iyi Lafɛei, nɔa í dasi ibɔɛ domi basii í wɛɛ wo. Nɔ í dasi inyi wa bɔ bi tɛɛ. ⁸ Amma mɔcɔ nɔa iyi à gbɛu

à to wa ice do akɔi inyi, à waa fa taaɔ nɔa iyi í kɔ do cɛɛu. Kujii nɔa do ice kù re mɛɛtu cɔɔ. ⁹ Iyi à kita wa ile nɔ à ye ina nyenye gɔ be cɛɛ wa banda si, nɔ pɛɛ wa jile be. ¹⁰ Nɔa Jesu í sɔ nɔa í ni, i naad cɛɛ gɔ nɔa iyi ò mu wa nseiu nɔa.

¹¹ Nɔ Simɔɔ Pieɛ í koo í lɔ akɔi inyi nɔ í fa taaɔ wa ile. Taaou í kɔ do cɛɛ nla nɔa. Kukpɔ nɔa í to cɔɔ do ciitaa do mɛɛta. Do iyi í kpɔ beɛbe fei taaou kà ga. ¹² Nɔa Jesu í sɔ nɔa í ni, i naa i nya sɔnda nɔa. Nɔ baa mɔcɔ akā kù je ku beɛ ku ni, awɔi yoo, domi à mà iyi Lafɛei. ¹³ Nɔa Jesu í koo í so pɛɛu do cɛɛu í na nɔa.

¹⁴ Ise gbɛetasiaei mbe bei iyi Jesu í nyisi mɔcɔɛ nɔa arae hai waati iyi í ji hai si bale.

Jesu do Pieɛ

¹⁵ Iyi à nya sɔnda à tã nɔa Jesu í bee Simɔɔ Pieɛ í ni, Simɔɔ amai Zāa, ò bim í re inɛ ihɔ nɔa? Nɔ Pieɛ í jɛaa í ni, oo Lafɛe. Ì mà iyi ò bie. Nɔa Jesu í sɔɔ í ni, gbɔa ama angudām nɔa. ¹⁶ Nɔ í beɛ má ise gbɛejisia í ni, Simɔɔ amai Zāa, ò bim? Nɔ Pieɛ í jɛaa í ni, oo Lafɛe. Ì mà iyi ò bie. Nɔa Jesu í sɔɔ í ni, gbā angudām nɔa. ¹⁷ Nɔ í sisi í beɛ má ise gbɛetasia í ni, Simɔɔ amai Zāa, ò bim? Nɔ inɔi Pieɛ í fɔ do si bei í beɛ ise gbɛetasia í ni, ò bim? Nɔa Pieɛ í jɛaa í ni, Lafɛe, ò mà fei ndɛɛ, ò mà kam kam iyi ò bie. Nɔ Jesu í sɔɔ í ni, to, gbā angudām nɔa. ¹⁸ Ntɔ ntɔ ò wa n sɛɛi, waati iyi ò wɛɛ awaasũ ò ya dĩa arae wondo nɔ i bɔ bii ò bi. Amma bii ò naa ò gbɔ, aa te ikpaei nɔ inɛ gɔ ku dīɛ nɔ ku bɔde bii ò kù bi. ¹⁹ Do ideu bei Jesu í fɔ yaase bei Pieɛ á na ku ku ku nyisiò amboei Ilaaɔ. Iyi í fɔ beɛbe í tã nɔ í sɔɔ í ni, toom wa.

Jesu do mɔcɔ iyi í bi jiiida

²⁰ Nɔa Pieɛ í sinda, nɔ í ye mɔcɔ iyi Jesu í bi jiidau wa naa do anyi nɔa. Mɔcɔu nɔui í tako í gbesi gendei Jesu waati iyi à waa je í beɛ í ni, Lafɛe, yooi á zambaɛu.

²¹Iyi Piεε í ye mǎcɔu ŋɔi í bee Jesu í ni, Lafēε, mǎkɔu ihē mǎ ni, beirei ti nɲu mǎ á ye. ²²Ŋɔi Jesu í jεaa í ni, baa bii ñ bi n jǎ ku maa wεε hee n koo n nyid̄ wa mái, iwoi í yeε. Awɔ de, toom wa. ²³Ŋɔi laabaau i ideu í fangaa si inɔi woo dasi Jesu naane ŋau à be ni mǎcɔu kaa ku. Amma Jesu kù ni kaa ku, nɲu de í ni, baa bii ñ bi n jǎ ku maa wεε hee n koo n nyid̄ wa mái, iwoi í yeε.

²⁴Mǎcɔ iyi Jesu wa fāau amu Zāai. Nɔ amu takam nii ñ wa n je sεedai ide ŋau, amu iyi n kɔ tiau ihē, à nɔ à mà iyi sεedam í je ntɔ.

Iri kukpai tiau

²⁵Mii nkɔ nkɔ í wεε má iyi Jesu í ce. Bii í je à kɔ fei ndεε akā akā, n kù tamaa mà andunyau ihē á to ine ŋa a ba bii aa jile tia ŋa iyi aa kɔ ŋau fei.

Icei Woo Be Ŋa

Nsūi Zudasi

À cea Woo be ŋau kuwāi Hundei Ilaaḥ

1 Baakɔɔm, Teofili,
Si tia sintem n̄ kɔ mii iyi Jesu í ce do cio iyi í ya maa kɔa ine ŋa si fei hai sintee, ²hee í koo í to aɔɔ iyi Ilaaḥ í soo lele. Hee ku maa ne, ine ŋa iyi í cica wo à je woo be ŋau, í ba ŋa ide ku fɔ do gbugbāi Hundei Ilaaḥ í s̄ŋ ŋa bei aa ce. ³Si anyii ikue í nyisi ŋa arae si afei aɔɔ ciiji ise feefelo ku je n̄ŋa s̄eɛda iyi kù ne sika sika iyi n̄ŋu í wee. À yɔɔ nɔ í ce n̄ŋa faajii bommai Ilaaḥ. ⁴Aɔɔ n̄ŋu gɔ, si bei Jesu do mɔɔɛ ŋa à wa inya akā í s̄ŋ ŋa í ni, i maà tekī hai Zeruzalemu ŋa, amma i degbe amua iyi Ilaaḥ Baaba í wāð ŋeu, amua iyi n̄ tako n̄ s̄ŋ ŋe ideeu. ⁵Zāa n̄ŋu, inyii í dasi ŋe wo, amma si aɔɔ minjiu ihē aa da n̄ŋe si Hundei Ilaaḥ.

Jesu í nyi lelei Aḥ

⁶Ŋɔi woo be ŋa iyi aɔað Jesu ŋa à wa inya akāu à beee à ni, Lafēe, bebeii aa teese i jile bommai Izireli? ⁷Ŋɔi Jesu í je ŋa í ni, kù je baa n̄ŋe i mà aɔɔ walakɔ i mà yaase bei mii ŋau be á na ku ce ŋa. Ilaaḥ Baabai í jile iyi be ŋa do yi-ikoe. ⁸Amma aa ba gbugbā ŋa waati iyi Hundei Ilaaḥ á naa si ŋe. Aa j̄ea ine ŋa s̄eɛdam ŋa si ilui Zeruzalemu, do si ilei Zudee fei, do si ilei Samari hee ku bɔ do kɔɔi andunya fei. ⁹Iyi Jesu í fɔ ideu í tā, ŋɔi à waa cɔɔ nɔ à ba wee Ilaaḥ í soo ikpa lele nɔ kudūi ij̄i gɔ í j̄ð a kù yɔɔ má.

¹⁰Waati iyi à waa cɔɔ wa ne ikpa lelei Aḥ, ŋɔi gbakā à ye woo dasi ibɔ fūfū minji gɔ ŋa be à waa leekī kɔkɔ ŋa. ¹¹Ŋɔi ine ŋau à ni, iŋe inei Galilee ŋa, na mii í ce ì leekī ì waa cɔ lele ŋa. Jesuu be iyi Ilaaḥ í so ikpa lele hai bi tu ŋeu á nyi wa má do yaase bei ì yɔɔ í n̄eð leleu ŋa.

¹²Iyi ine ŋau à fɔ beebe à tā, ŋɔi woo be ŋau à sinda wa hai iri kutai Olivie bii à wau à nyi wa Zeruzalemu. Iri kutau í wa kɔkɔi iluu zakai kilo akā. ¹³Iyi à to Zeruzalemu ŋɔi à gū lelei ile ku kpeke bii à ya maa wau. Aŋa iyi à tɔtɔ beu wee, Piee do Zāa, do Zaaki, do Anderee, do Filipu, do Tomaa, do Baatelemi, do Matie, do Zaaki amai Aliffee, do Simɔɔ iyi í ya jabua ilee do Zudu amai Zaaki. ¹⁴Do anu akāi ine ŋau fei à ya tɔtɔ a maa ce kutɔɔ do himma, aŋa do ifɔi Jesu ŋa do Maari iyee do inaabo gɔ ŋa má.

¹⁵Aɔɔ n̄ŋu gɔ woo dasi Jesu naane ŋau à tɔtɔ má. Kukpɔ ŋa í to zakai amane cifa. Ŋɔi Piee í dede í leekī si anini ŋa í ni, ¹⁶iŋe kpaasim ŋa, Hundei Ilaaḥi í j̄ð Davidi í fɔ ideu Zudasi wo, n̄ŋu iyi í cuaa ine ŋa iyi à mu Jesuu, nɔ ideu kù ne bei á ce iyi kù ce. ¹⁷Zudasiui í tako í je ine akā nwa wo, n̄ŋu mɔ í ya dasi ice nwa awɔ.

¹⁸Fia iyi í ba na laalo iyi í ceu í rað iko gɔ. Ŋɔi í cuku, irie í tako í to ile nɔ inɔe í la, ifūe fei í fita. ¹⁹Ŋɔi ine ŋa iyi à wa Zeruzalemu fei à gbɔ ideu. Na ŋɔi í j̄ð do fee ŋa à waa kpe ikou Akedama, waatɔ Ikoi n̄j̄e.

²⁰Idee iyi à kɔ si tia i iri kukɔu wee.

A j̄ð ideeu ku kpɔð bomma.

Ine gɔ ku maà buba be má.

Nɔ à kɔɔ má à ni,

A j̄ð ine gɔ ku je nsūie si iceu.

²¹⁻²²Debei, ka dasi ine gɔ si inɔ nwa ku je nsūi Zudasiu. Nɔ í gbe lafēe ku je ine iyi í ye kuj̄i Lafēe Jesu hai si bale bei awa mɔ. Nɔ lafēe ku je ine akāi ine ŋa iyi à ba wa kuwee aɔɔ si waati kāmā fei iyi Jesu í wee do awa si andunyau ihē, hai waati iyi Zāa í dasie inyi hee í koo í bɔ lele. ²³Ŋɔi à cica amane minji gɔ ŋa, irii ine akāi Zozefu iyi à ya kpe Baasaba, walakɔ Zusitu, ine minjisiau mɔ Matiasi.

²⁴Ŋɔi à ce kutɔɔ à ni, Lafēe, awɔ iyi ì mà

idɔi ine fei, nyisi wa ine iyi ò cica. Si inɔi mɔɔ minjie ŋau ihē ²⁵nyisi wa ine iyi ò bi ku je nsūi Zudasi si icei woo be ŋau, ice iyi Zudasi í jò nɔ í koo í lɔ tengi bii í jò à dasie. ²⁶Ŋɔi à ta ŋa kpasá. Nɔ kpasau í so Matiasi. Ŋɔi à dasie si inɔi woo be maatakā ŋau.

Kunaai Hundei Ilaaɔ

2 Iyi aɔɔi Pantekotu í to, ŋɔi woo dasi Jesu naane ŋau fei à tɔtɔ inya akā. ²Gbakā ŋɔi à gbɔ iba gɔ í naa hai lele, í jò bei fufu nla, nɔ si inɔ ileu fei ine ŋa à gbɔ ibau. ³Si anyie ŋɔi à ye ngɔgɔ bei amei ina í na í lesi irii aŋa fei akā akā. ⁴Ŋɔi aŋa iyi à wa be fei à kɔd Hundei Ilaaɔ nɔ à waa fɔ fee mmu gɔ ŋa, si bei Hundei Ilaaɔ í mu ŋa aŋa fei ikā ikā.

⁵Wee waati bæbe Zuifu gɔ ŋa iyi à mà bærei Ilaaɔ à naa hai ile fei à wa Zeruzalemu. ⁶Iyi à gbɔ ibau, ŋɔi zamaa nkɔ nkɔ í sei í koo í tɔtɔ be nɔ à biti jiiida jiiida si na iyi í jò à gbɔ woo dasi Jesu naane ŋau à waa fɔ feei aŋa ikā ikā. ⁷Ŋɔi í mu ŋa biti hee í caa, nɔ à bee nje à waa ni, ine ŋa iyi à waa fɔ ideu be, n jò aŋa fei inei Galilee ŋai mee. ⁸Nɔ beirei í ce awa fei à gbɔ à waa fɔ ide do fee nwa ikā ikā. ⁹Si inɔ nwa ine gɔ ŋa à naai hai ilei Paati do hai Medi do Elami, do hai ilei Mezopotami do Zudee do Kapadosi do Pontu do hai ilei Azii. ¹⁰Ine gɔ ŋa mɔ hai ilei Firizii à naa do Panfili do Ezibiti do hai ikpa Libi iyi í wa kɔkɔi Sireni. Ine gɔ ŋa mɔ à naa hai Romu. ¹¹Ine gɔ ŋa Zuifu ŋai à bí ŋa, ine gɔ ŋa mɔ à waa too kucei Zuifu ŋa. Ine gɔ ŋa à naa hai ilei Kereti do hai Arabi. Do ŋɔu fei, awa fei à gbɔ à waa fɔ fee nwa ŋa ikā ikā à waa sisið mii nla ŋa iyi Ilaaɔ í ce. ¹²Ŋɔi aŋa fei à biti hee a kù mà bei aa lasabu nɔ à bee nje à waa ni, yoomai í je yaasei mii nɔu ihē. ¹³Amma ine gɔ ŋa à yaako ŋa à waa ni, ine ŋau à mɔ atēi hee í caa.

Waazo iyi Piee í ce

¹⁴Ŋɔi Piee í dede do woo be maatakā ŋau aɔɔ nɔ wa la hee lele í sɔ zamaau wa ni, iŋe Zuifu ŋa do iŋe mɔ iyi ò wa Zeruzalemu fei, i sotī i gbɔ ŋa. ¹⁵Ŋ bi i mà ŋa iyi ine ŋau ihē a kù mɔ atē si bei ò waa tamaa ŋau be, domi à wee si daadaako, baa isɔ meesā kù lɔ titā.

¹⁶Amma iyi ò waa ye daakɔyiu ihē ŋa, iyi walii Zoeli í fou mbe iyi í ni,

¹⁷Ilaaɔ í ni, si aɔɔi ankāanyi ŋau an daa ine fei si Hundem.

Ama inemɔkɔ do ama inaabo nje ŋa aa ce walii.

Awaasū nje ŋa aa ya maa ce kuye ŋa, Nɔ mɔkɔ ngbo nje ŋa mɔ Ilaaɔ á ba ŋa ide ku fɔ si ala.

¹⁸Waati bæbe, an dasi Hundem si inemɔkɔ do inaabo woo ce icem ŋa, Nɔ aa ce walii.

¹⁹An nyisi mii maamaake ŋa ikpa lelei Aɔ,

Nɔ an jò ine ŋa a ye mii maamaake ŋa má si ile.

Ine ŋa aa ye njè do ina do cuai ina.

²⁰Inunu á kuku inya

Nɔ cukpa ku kpā bei njè.

Si anyii ŋɔi aɔɔi Lafēe á to wa, aɔɔ nla ilu amboeu.

²¹Amma ine ŋa iyi à waa kpe Aɔ Lafēe fei aa ba faaba.

²²Iŋe inei Izireli ŋa, i sotī i gbɔ ideu ŋa. Ilaaɔ í jò ò mà yiikoi Jesu inei Nazaretiu ŋa na maamaake do nyinda ŋa iyi í jò Jesu í ce si anini nje, si bei iŋe taka nje ò mà ŋa. ²³Jesuu, Ilaaɔ takaei í lasabu hai sinte í jilɔw si a daa ine ŋa si awɔ. Nɔ iŋe ò daa ilu dulum ŋa si awɔ ò jò à kpakpae si jii ku gaau à kpaŋa ŋa. ²⁴Amma Ilaaɔ í jūu hai si bale, í nyaa hai si wahalai iku domi iku kù ne gbugbā kāma sie hee ku geee be. ²⁵Idee Davidi í kɔ í ni, Ŋ wa n ye Aɔ Lafēe aɔɔ fei, Domi í wa awɔ njem ku ba n mà n yaya.

²⁶Na ŋoi í j̄ ð idòm wa d̄õ, n̄ ò ò wa n f̄o ide do in̄o did̄õ.

N̄o baa bii í je an ku ò ò ne kp̄āa ku c̄o,

²⁷Domi aw̄o Ilaāõ í kaa j̄ ð hundem bi ku wai iku ŋa.

Beebe m̄oi í kaa j̄ ð arai Ine Kum̄áe ku s̄āmi.

²⁸Ì nyisim kp̄āa iyi wa b̄oòm si kuw̄e.

An w̄e do aw̄o si in̄o did̄õ.

²⁹Si anyii ŋju n̄o Piee í ni má, iŋe kpaasim ŋa, ò wa n s̄õ ŋe n̄o k̄ù ne sika k̄āma, Davidi bala nwa í ku n̄o à suu. Balee m̄oi í wa si anini nwa ih̄e hee do

nnyí fei, mà irei. ³⁰Amma si bei í je walii, í mà iyi Ilaāõ í cea ŋju kuw̄āi ide ḡo do kugbasi í ni t̄okue ḡo á na ku buba si kit̄āi bommae.

³¹Davidi í mà mii iyi á na ku ce. Na ŋoi í j̄ ð ide iyi í f̄o, iyi í ni Ilaāõ kaa j̄ ð hundee bi ku wai iku ŋa n̄o araē kaa s̄āmi, idei kuj̄ii ine iyi Ilaāõ í cicauí wa f̄āa.

³²Jesuu iyi ò wa n f̄o idee, Ilaāõ í j̄ūu hai si bale n̄o awa fei à je s̄eēda. ³³Ilaāõ Baaba í soo lele n̄o í muaa Hundee iyi í w̄āaò wo. N̄o ŋju m̄o í mua awa m̄o Hundee. Ŋjuí ò waa ye n̄o ò waa ḡb̄o ŋa be. ³⁴Davidi takae k̄ù b̄o lelei Āõ amma í ni,

Āõ Laf̄ēe í s̄õ Laf̄ēem í ni,

Buba aw̄o ŋjem,

³⁵Hee n ce mb̄eēe ŋa

Bi ku lesi is̄e.

³⁶Na ŋoi í j̄ ð í s̄iā iŋe inei Izireli ŋa fei í mà iyi ih̄e ŋa s̄āa s̄āa. Jesu iyi ò kpakpa si j̄ii n̄ou be ŋa, ŋjuí Āõ í ce Laf̄ēe do Kirisi.

³⁷Iyi ine ŋau à ḡb̄o beēbe ŋoi ideu í to si ŋa n̄to n̄to, n̄o à bee Piee do woo be iyi à gbe ŋau à ni, iŋe kpaasi nwa ŋa, beirei aa ka ce. ³⁸Ŋoi Piee í s̄õ ŋa í ni, iŋe fei í kpaasi id̄o ŋŋe í j̄ ð a dasi ŋe inyí do irii Jesu Kirisi ku ba Ilaāõ ku kpa ideí dulum du ŋe, n̄o aa ba amuai Ilaāõ ma ŋa iyi í je Hundee. ³⁹Beebei á ce si na iyi í j̄ ð Ilaāõ í ce ŋŋe kuw̄āe, iŋe do ama ŋŋe ŋa do ine ŋa iyi à wa hee j̄ii j̄i fei, ine ŋa iyi Āõ Laf̄ēe nwa á kpe fei.

⁴⁰Do ide ik̄ā ik̄ā nk̄p̄o nk̄p̄oi Piee í je ŋŋa do s̄eēda n̄o í mu ŋŋa ḡbugb̄ā í ni, í nya ara ŋŋe ik̄ā hai bi ine laal̄oi nsei ŋau ih̄e ku ba í ba faaba ŋa. ⁴¹Ŋoi à dasi ine ŋa iyi à gba ideí Piee inyí. Ajo ŋju zaka bei amane dubu meeta í k̄õõsi si in̄o woo dasi Jesu naane ŋau. ⁴²N̄o à ya ḡb̄o cio iyi woo be ŋau à ya maa k̄o ŋa siu fei, n̄o à ya maa w̄e do anu ak̄ā, à ya maa je ije iyi aa yeò gigii ikui Jesu, n̄o à ya maa ce kut̄o aj̄o.

Kuw̄eí ine ŋa iyi à dasi Jesu naane

⁴³Ŋoi ideu í to si ine fei, n̄o Ilaāõ í j̄ ð woo be ŋau à wasi maamaake nk̄p̄o nk̄p̄o ku ce. ⁴⁴Woo dasi Jesu naane ŋau fei à ce anu ak̄ā n̄o mii iyi à ne fei ti aŋŋa feii í je. ⁴⁵Waati iyi ine ḡo í ne bukaatai nḡo ḡo fei à ya ta iko ŋŋa ŋai do mii ndu ŋa ŋa n̄o a na laf̄ēe fiaa zaka bei í ne bukaatae. ⁴⁶Ajo fei à ya t̄o t̄o si bantumai kpas̄eí Ilaāõ. À ya t̄o t̄o a maa jei si in̄o kpas̄eí ŋŋa ŋa do in̄o did̄õ. Muafiti ci ya wa si. ⁴⁷À ya maa saabu Ilaāõ n̄o ine fei í mà beere ŋŋa. Ajo fei ine ŋa à ya dasi naanei n̄o a ba faaba. Beebei Laf̄ēe Jesu í ya maa k̄õõsi kuk̄p̄oi woo dasie naane ŋau waati k̄āma fei.

W̄eēge ḡo í ba iri

3Ŋoi ale ajo ŋju ḡo zakai is̄o meeta Piee do Z̄āa à waa b̄o kut̄o bantumai kpas̄eí Ilaāõ. ²Ŋoi à ye m̄k̄o ḡo be iyi à bí do w̄eēge. Ajo fei à ya na a jil̄o andei bantumai kpas̄eí Ilaāõ iyi à ya kpe ande Ku s̄iāu, ku maa bara waati iyi ine ŋa à waa l̄o. ³Iyi í ye Piee do Z̄āa à waa l̄o bantumai kpas̄eí ŋoi í t̄o ŋa a mua ŋju nḡo ḡo. ⁴Ŋoi Piee do Z̄āa à k̄āsie iju, n̄o Piee í ni, c̄o wa. ⁵Ŋoi í c̄o ŋa do laakai domi wa tamaa nḡo ḡo si ŋa. ⁶Amma Piee í s̄õ í ni, n̄o k̄ù ne fia hee má je wura, amma iyi ò ne an muue. Do irii Jesu Kirisi inei Nazaretu, dede í ne. ⁷Ŋoi í mu aw̄o ŋŋe m̄k̄o í dede. Be gbak̄ā, isei in̄e do ik̄oi is̄e ŋau í

ce gbugbā. ⁸Ŋɔi í fo í dinga wa ne. Ŋɔi aɲaɔ ɲa fei à lɔ bantumai kpasɛi Ilaaɔ aɲɔ, ɲɔi í fo í dinga wa ne wa saabuɔ Ilaaɔ. ⁹Ŋɔi ine fei í ye wa ne wa saabuɔ Ilaaɔ. ¹⁰Si bei à mà iyi ɲɲui í ya tako ku maa buba ande kusɛi bantumai kpasɛi Ilaaɔ ku maa barau, ɲɔi biti í mu aɲa fei nɔ ideu í to si ɲa.

Waazo iyi Pieɛ í ce

¹¹Ŋɔi mɔkɔ iyi í ba iriu kù je kù ne hai bi Pieɛ do Zāa. Aɲaɔ ɲa à wa ikpa akāi kpasɛi Ilaaɔ iyi à ya kpe bantumai Salomɔɔ. Nɔ ine ɲa iyi ideu í mu ɲa bitiu à sei à bɔ bi tu ɲa. ¹²Iyi Pieɛ í ye ɲa ɲɔi í sɔ ɲa í ni, iɲe inei Izireli ɲa, beirei í ce ì biti ì waa cɔ wa beɛbe ɲa. Ì tamaa bei gbugbā nwai walakɔ daa jiida nwai í jɔ mɔkɔ wa ne ɲa? ¹³Aburhamu do Izaaki do Zakɔbu aɲa iyi à je bala nwa ɲau, Aɔ Lafɛɛ ɲai í jɔ Jesu woo ce iceɛ í ne amboe. Iɲei ì muu ì na ine ngbo ɲa nɔ ì kɔsie ɲa si wajui Pilati, baa do iyi Pilati wa bi ku jɔ wo. ¹⁴Amma iɲei ì kɔsie, ɲɲu iyi í je Ine Kumá do Ine Dee deeu nɔ ì tɔɔ Pilati ku jɔ ɲɲe woo kpa ineu si aqbee ɲa. ¹⁵Si beɛbe ì kpa ine iyi í je irii kuweɛu ɲa. Amma Ilaaɔ í jūu hai si bale, nɔ awa à yɔɔ. ¹⁶Jesuu do naane iyi mɔkɔ ihɛ í dasie ɲɲui í jɔ í ba gbugbā. Mɔkɔ iyi ì waa ye nɔ ì mà ɲau ihɛ, naane iyi í dasi Jesuu í jɔ í ba iri mam mam si wajui iɲe fei.

¹⁷Nsei kpaasim ɲa, ì mà mii iyi ì cea Jesuu ɲa, ì cooi si ngɔɔ hai mà ɲa, beɛbe do ine ngbo ɲɲe ɲa fei. ¹⁸Ilaaɔ í jɔ walii ɲau fei à tako à fɔ idee wo. Nɔ beɛbe mɔi bei à fɔu fei í kɔ. Ide iyi à fɔu ɲɲui í je à ni, kù ne bei á ce iyi ine iyi Ilaaɔ í cicau kù ye ijuukpā. ¹⁹Na ɲɲu, i kpaasi idɔ ɲɲe i sinda si Ilaaɔ ɲa ku ba ku kpa ideɛ dulum du ɲe. ²⁰Nɔ Ilaaɔ ku mu ɲɲe kusimi jiida, nɔ ku be Kirisi iyi í cicau wa ku je tu ɲe, ɲɲu iyi í je Jesuu. ²¹Tilasii Jesu Kirisi ku maa wa lele hee awaati koo toɔ mii fei ku je titɔ si bei

Ilaaɔ í jɔ walii kumáɛ ɲau à tako à fɔ wo. ²²Moizi, ine akā ɲa, í ni, Aɔ Lafɛɛ ɲɲe á jɔ walii gɔ ku fita hai si anini ɲɲe iyi á ye bei amu. Nɔ á sɛa i gbɔ mii iyi á sɔ ɲɲe fei. ²³Ine iyi kù waa too si ideɛ waliiu fei aa nyaa hai si inci zamaai Ilaaɔi a kpa. ²⁴Beɛbe mɔi Samuɛli do walii ɲa iyi à naa si anyie, aɲa fei à tako à fɔ ideɛ mii ɲa iyi wa ce nseiu ihɛ. ²⁵Mii iyi walii ɲau à ni Ilaaɔ á ceu, iɲei wa cea. ɲɲui í je akabuu iyi Ilaaɔ í dɛ do bala ɲɲe ɲa si waati iyi í sɔ Aburhamu í ni, hai si dimiei an jɔ ine andunya fei ku ba kuwee. ²⁶Beɛbe Ilaaɔ í jɔ woo ce iceɛ í fita hai bi tu ɲe nɔ í bɔɔ wai ku ba ku wee ɲɲe ku ba iɲe fei i sinda i jɔ laalɔ ku ce ɲɲe.

Pieɛ do Zāa à wa bi igbei woo kiiti ɲa

4 Si waati iyi Pieɛ do Zāa à waa sɔ zamaau ideu beɛbe, ɲɔi woo weei Ilaaɔ ɲau do ine ngboi ine ɲa iyi à ya maa degbe kpasɛi Ilaaɔu do Sadusi ɲa à sekee si ɲa wa. ²Idɔ ɲa í kɔ si na iyi í jɔ mɔkɔ minji ɲau à waa kɔ ine ɲa si cio à waa sɔ ɲa iyi Jesu í jɛ hai si bale, waatɔ iku ɲa aa yɔkɔ a nyi wa si kuwee má. ³Ŋɔi à mu ɲa à cimbo ɲa si ile piisɔ hee iju kumá domi ale í le tā. ⁴Do ɲɲu fei, ine nkɔ iyi í gbɔ ideu í dasi naane. Nɔ kukpɔ ɲa í kɔɔsi hee í to zakai amane dubu miu.

⁵Iju kumáɛ ɲɔi ine ngboi Zuifu ɲa do ine ngbo bubu ɲa do woo kɔ ine ɲa si wooda ɲau à tɔtɔ Zeruzalɛmu. ⁶Ŋɔi à tɔtɔ aɲa do woo wee nlaɔ iyi à ya kpe Ani, do Kaifu do Zāa do Alesandu do ine ɲa iyi à gbe si nyaanzei woo wee nlaɔ fei. ⁷Ŋɔi à nya Pieɛ do Zāa wa hai ile piisɔɔu à naa à leekɛ ɲa si waju ɲa nɔ à lɔsi ku bee ɲa à waa ni, do gbugbāi yooi, mà do irii yooi ì ced mii nɔu be ɲa. ⁸Ŋɔi Pieɛ í kɔɔ Hundi Ilaaɔ nɔ í sɔ ɲa í ni, iɲe ilaalɔ do ine ngbo ɲau, ⁹ì waa bee wa ideɛ ice jiida ɲa iyi à cea weɛgeu ihɛ do bei í ce í baɔ iri. ¹⁰Na ɲɲu, í sɛa iɲe

fei do inei Izireli ŋau fei i mà ŋa, m̀k̀o
iyi wa leek̄i si waju n̄ɣeu be, í ba irii do
saabui irii Jesu Kirisi inei Nazaretu, ine
iyi ì kpakpa si antai j̄i ku gaauu ŋa ǹo
Ilaās í j̄u hai si bale. ¹¹ Jesui kuk̀ou wa
f̄aa iyi í ni,

Kuta iyi woo ma ŋa à cau,
N̄ɣui í baa í je kuta sintei icui ile.
¹² Woo faaba g̀o k̀u wee má bii k̀u je n̄ɣu
ak̄a, domi Ilaās k̀u na irii ine g̀o má si
andunya iyi aa ka kpe ka bāo faaba.

¹³ Iyi ine ŋau à gb̀o ideu n̄ɣi à biti domi
à ye ẁok̄oi Piee do Z̄aa ǹo à mà g̀bak̄a
iyi táaka ŋai iyi a k̀u ce baa cio. Ŋ̄ɣi à
m̀à iyi aŋai à wee wo do Jesu. ¹⁴ Amma
si bei à ye m̀k̀o iyi í ba iriu wa leek̄i do
Piee do Z̄aa, n̄ɣui í j̀ò a k̀u ba ide g̀o iyi aa
ni má. ¹⁵ Ŋ̄ɣi à ni a fita hai ile kiitiu. Iyi
à fita, ine ŋa iyi à gbe beu à waa busi nje
aŋa duus̄o. ¹⁶ Ŋ̄ɣi à waa ni, beirei aa ka
cea m̀k̀o ŋau ih̄e. Wee inei Zeruzalemu
ŋa fei à mà iyi à ce maamaake nla nla
g̀o, ǹo a kaa ka ỳok̄o ka j̄a. ¹⁷ Amma ka
ganji ŋa ku ba ideu ku māo fangaa si ine
ŋa iyi à gbe má, ka k̀ò ŋa do ijuukp̄a
ku ba a māo s̄o ine k̄ama ide do irii Jesu
má. ¹⁸ Ŋ̄ɣi à kpe ŋa má ǹo à k̀o ŋa a f̀o
ide do irii Jesu má hee má je a k̀o ine ŋa
si cioi idee.

¹⁹ Amma Piee do Z̄aa à s̄o ŋa à ni, i bee
ara n̄ɣe ide bii á je dee dee si wajui Ilaās
ka gb̀o ide n̄ɣe ǹo ka j̀ò ti Ilaās. ²⁰ Awa
de a kaa ka ỳok̄o ka koko do mii iyi à ye
do iyi à gb̀o. ²¹ Ŋ̄ɣi à g̀bagba si ŋa má
nt̀o nt̀o à bei à j̀ò ŋa. A k̀u ba yaase bei
aa ce a fa it̄i ŋa si na iyi í j̀ò ine fei
wa saabu Ilaās do mii iyi í ceu, ²² domi
m̀k̀o iyi à faaba do maamaakeu, ad̄e í
re baa cijji.

**Woo dasi Jesu naane
ŋa à waa t̀o ẁok̄o**

²³ Ŋ̄ɣi Piee do Z̄aa à n̄yi bi kpaasi ŋa
ŋa si waati iyi woo kiiti ŋau à j̀ò ŋa. Ǹo
à koo à sisi ŋa ide iyi ine ngbo ŋa do
ine ngboi woo weei Ilaās ŋa à s̄o ŋau.

²⁴ Iyi à gb̀o ideu n̄ɣi aŋa fei à t̀o Ilaās
do anu ak̄a à ni, Ās Laf̄e, aw̄oi ì taka
lele do ile do tenku do mii iyi í wa si fei.

²⁵ Hundeei í j̀ò bala nwa Davidi woo ce
icee í f̀o wo í ni,
Na mii í ce id̄oi inei dimi mmu ŋa í k̀o.
Na mii í ce ine ŋa à waa ce anu t̀osi a
ba a cea Ilaās laalo, ǹo wee mii g̀oi
iyi kaa ỳok̄o ku ce m̀m.

²⁶ Amanlui andunya ŋa do ilu iri ŋa à
dede ǹo à t̀ot̀o

Ku ba a ce iḡu do Ilaās do ine iyi í cica.

²⁷ Ilaās Baaba, ide iyi Davidi í f̀ou be
nt̀oi, domi Herodu do P̀onsu Pilati à ce
anu ak̄a. À t̀ot̀o do dimi mmu ŋa do
inei Izireli ŋa si iluu ih̄e à ye taalei Jesu
woo ce ice kumáe iyi ì cica ì nya ik̄au.

²⁸ Beebei à ce, ǹo n̄ɣu be í j̀ò mii iyi ì j̄ile
fei hai tako do iyi í je id̄ob̄ie í k̀o. ²⁹ Na
n̄ɣu nsei, Laf̄e, ce laakaii ide ku f̀o ŋa
ǹo i j̀ò awa woo ce icee ŋau ka sisi ideu
do ẁok̄o nla nla. ³⁰ Nyisi g̀bugb̄ae ku ba
maamaake ŋa ku ce ǹo ine ŋa a ba iri do
saabui irii Jesu woo ce ice kumáeu.

³¹ Iyi à ce kut̀ou à t̄a n̄ɣi inya bii à
t̀ot̀ou í yaya. Ŋ̄ɣi aŋa fei à k̀ò Hundei
Ilaās ǹo à wasi ku waazo ide Ilaās bebei
do ẁok̄o.

**Mii iyi woo dasi Jesu naane
ŋau à ne ti aŋa feii**

³² Akp̄oi woo dasi Jesu naane ŋau í
k̀osi ǹo aŋa fei à ne anu ak̄a. Ine g̀o ci ya
ni mii iyi n̄ɣu í ne ti n̄ɣu ak̄ai amma mii
iyi à ne fei ti aŋa feii. ³³ Do g̀bugb̄a nla
nlai woo be ŋau à waa sisiò kuj̄i Laf̄e
Jesu hai si bale, ǹo did̄o nla nlai Ilaās í
wa si aŋa fei. ³⁴ Ine g̀o k̀u je are si ino
ŋa, domi a_jo minji do a_jo minji fei ine
ŋa iyi à ne iko do kpas̄e ŋa fei à ya taai
ǹo a naāo fiauu wa, ³⁵ a naa a na woo be
ŋau, ǹo a ce ikp̄e si bei bukaatai ine fei
í to.

³⁶ Beebei Jozefu, inei Levi g̀o iyi à bí
Sipu, í ce. N̄ɣui woo be ŋau à ya kpe
Baanabasi, waato woo mua ine g̀bugb̄a.

³⁷Í ta ikoe gɔ í naaò fiaw wa í naa í na woo be ŋau.

Idei Ananiasi do Safira

5 Amma məkɔ gɔ í wee iyi à ya kpe Ananiasi, aboe mɔ à ya kpoo Safira. Məkɔu í ta ikoe gɔ, ²nɔ í jile ikɔ akāi fiaw ndɛɛ, iyi í gbeu mɔ í koo í na woo be ŋau. Nɔ wee aboe í weeò kumāsie. ³Iyi í na ŋa fiaw ŋɔi Píɛɛ í beee í ni, Ananiasi, beirei í ce ì jɔ Seetam í lɔ si idɔɛ hee ì waa sɔa Hundei Ilaaɔ ibo nɔ ì jɔ bubui fiaw ikou ndɛɛ. ⁴Iko iyi ì tau awɔ si ì nɔɔ ba. Iyi ì taa ì tā, fiaw kù je titeɛi? To, na mii í jɔ ì ce dimii lasabuu ihɛ. Kù je amane ŋai ì sɔa ibo, Ilaaɔi ì sɔa. ⁵Iyi Ananiasi í gbɔ ideu gbakā ŋɔi í cuku tengi be í ku. Ŋɔi inɛ ŋa iyi à gbɔ ideu fei njo í mu ŋa hee í caa. ⁶Ŋɔi awaasū ŋa à naa à wo ikuu do aɔ à koo à suu.

⁷Si anyii isɔ meeta má, ŋɔi aboe mɔ í lɔ wa. Wee kù mà mii iyi í ce məkɔi ŋɔu titā. ⁸Ŋɔi Píɛɛ í beee í ni, fia iyi məkɔɛ í naaò wau ihɛ, beɛbei ì ta iko ŋɔu ŋa? Ŋɔi Safira í jɛaa í ni, beɛ mbe. ⁹Ŋɔi Píɛɛ í beee í ni, beirei í ce inɛ minji fei ì ce anu akā í cɔ laakaii Hundei Aɔ Lafɛɛ beɛbe ŋa. Cɔ, inɛ ŋa iyi à si məkɔɛ à wa ande koofa be, aa si awɔ mɔ. ¹⁰Be gbakā ŋɔi abou mɔ í cuku si wajui Píɛɛ be í ku. Ŋɔi awaasū ŋau à lɔ be à koo à ba í ku, ŋɔi à soo wa à naa à suu kəkɔi məkɔɛ. ¹¹Ŋɔi njo í mu inɛi igbei Jesu ŋau ntɔ ntɔ do inɛ ŋa iyi à gbɔ ideu fei.

Maamaake nkɔ

¹²Ŋɔi woo be ŋau à jɔ maamaake do nyinda nkɔ í wasi ku ce si wajui inɛ ŋa. Nɔ woo dasi Jesu naane ŋau à ya tɔtɔɔ bantumai Salomɔ. ¹³Inɛ kāma kù bi ku lɔ inɔ ŋa do muafiti domi à waa ce njo, amma do ŋɔu fei à waa saabu ŋa ntɔ ntɔ. ¹⁴Amma kukpɔi inɛ ŋa iyi à dasi Lafɛɛ Jesu naane ntɔ ntɔ í kɔɔsi wa koo, hai ineməkɔ do inaabo ŋa. ¹⁵Ŋɔi inɛ ŋa à wasi ku naaò bɔɔ ŋa wa si kpāa ŋa. À

ya naa a jile ŋai si daayi ŋa do si sɛɛ ŋa ku ba bii Píɛɛ wa lɔ ayae ku bii inɛ gɔ ŋa si inɔ ŋa. ¹⁶Ŋɔi inɛ nkɔ í wasi ku naaò bɔɔ ŋa wa do inɛ ŋa iyi à ne inɛi inɔkɔ ŋa hai ileekoi Zeruzalemu ŋa, aŋa fei à nɔ à ba iri.

À kpā woo be ŋau iju

¹⁷Amma woo wee nlai Ilaaɔu do inɛ ŋa iyi à wa si igbei Saduse ŋa iyi à wa bi tɛɛu fei à dedeɔ igu si gāmei woo be ŋau. ¹⁸Ŋɔi à mu ŋa gbakā à dasi ŋa piisɔɔ. ¹⁹Ŋɔi idūu amalekai Aɔ Lafɛɛ í naa í cɔ gamboi ile piisɔɔu í nya ŋa nɔ í sɔ ŋa í ni, ²⁰i bɔ bantumai kpasɛi Ilaaɔi koo i leekɔ be ŋa nɔ i sisia inɛ ŋa ideu kuweɛu fei. ²¹Nɔ woo be ŋau à gbɔ ideu. Amɛɛjuma gbakā ŋɔi à bɔ bantumai kpasɛi Ilaaɔ be à wasi ku kɔ inɛ ŋa si cio.

Wee waati beɛbe woo wee nlai Ilaaɔu do inɛ ŋau à tɔtɔɔ nɔ à kpe igbei woo kiiti ŋau do inɛ ngboi Izireli ŋa fei, à bei à be woo degbe kpasɛi Ilaaɔ ŋau a koo a kpe woo be ŋau wa hai ile piisɔɔ. ²²Amma iyi à to a kù ye woo be ŋau ile piisɔɔ be. Nɔ à nyi bi inɛ ngbo ŋau má ²³à ni, iyi à to be à ba ile piisɔɔu wa cɔmbo dim dim nɔ à ba woo degbe ŋau à waa leekɔ ande be. Amma iyi à cɔ gambo ŋau a kù ye inɛ kāma ile be. ²⁴Iyi inɛ ngboi woo degbe kpasɛi Ilaaɔu do inɛ ngboi woo wee ŋau à gbɔ ideu, ŋɔi à biti a kù mà bei ideu á kpa iri. ²⁵Ŋɔi inɛ gɔ í naa í sɔ ŋa í ni, i gbɔ ŋa, inɛ ŋa iyi ì dasi piisɔɔ ŋau à wa bantumai kpasɛi Ilaaɔ à waa kɔ inɛ ŋa si cio. ²⁶Ŋɔi inɛ ngboi woo degbe kpasɛi Ilaaɔu, ŋɔu do inɛ ŋa à koo à gbā ŋa à naaò ŋa wa bi inɛ ngbo ŋau. Amma kù je do gbugbā domi à waa ce njoji zamaa a maa na a ta ŋa kuta.

²⁷Iyi à naaò ŋa wa à leekɔ ŋa si wajui igbei woo kiiti ŋau nɔ woo wee nlai Ilaaɔu í sɔ ŋa ²⁸í ni, à kɔ ŋɔe mam mam à ni i maà ya ce waazo do irii məkɔu má ŋa. Amma wee, ì ce waazo ŋɔe ì waa

máa ide. Nɔ ine ŋa iyi à muaa fia ŋau à sɔ ine ŋa à ni à gbɔ inɛɛu ihɛ wa fɔ laalɔi Moizi do Ilaaɔ. ¹² Beebei à dedeð idɔɔkɔi ine ŋa, do ine ngbo ŋa do woo kɔ ine ŋa si wooda ŋa. À sekee si Etieni nɔ à muu à bɔde si wajui igbei woo kiiti ŋau. ¹³ Si anyie ŋɔi à naað mɔkɔ gɔ ŋa wa ya iyi à naa à máa ide à ni, inɛɛu ihɛ waati káma fei í ya maa fɔ laalɔi kpasɛi Ilaaɔ do woodai Moizi. ¹⁴ À gbɔ iyi í fɔ í ni Jesu inei Nazaretiu á lege kpasɛu ihɛ nɔ ku kpaasi dedemba ŋa iyi Moizi í sɔ wa fei. ¹⁵ Ine ŋa iyi à wa si igbeu fei à kási Etieni iju ŋɔi à ye wajue wa daana bei wajui amaleka.

Waazoi Etieni

7 Ŋɔi woo wee nlaɪ Ilaaɔu í bee Etieni í ni, ideu ntɔi? ² Ŋɔi Etieni í jeaa í ni, iŋe baam ŋa do kpaasim ŋa, i gbɔ iyi ñ wa n fɔ. Waati iyi Aburahamu bala nwa í wa ilei Mesopotami, Ilaaɔ ilu amboe í naa bi tɛɛ. Waati beebe, kù bɔ Harāa titā. ³ Ŋɔi Ilaaɔ í sɔw í ni, jð ilei idee do nyaanzee ŋa nɔ í bɔ ile bii an nyisie. ⁴ Ŋɔi Aburahamu í fita hai ilei inei Kaladee ŋa nɔ í koo í buba Harāa. Hai be, si anyii ikui baaɛu ŋɔi Ilaaɔ í jð í naa ile bii ì wa nsei ŋau ihɛ. ⁵ Waati beebe kù muaa bii káma si ileu, baa bii á lesi kute titā. Amma do iyi Aburahamu kù bí fei Ilaaɔ í cea kuwā í ni nŋu á muaa ileu nɔ ku je ti nŋu do amaɛ ŋa. ⁶ Ŋɔi Ilaaɔ í sɔ Aburahamu má í ni, tɔkue ŋa aa wa si ile mmu gɔ, bei aa mu ŋa a je aru a wahala ŋa zakai adɔ cɔ mɛɛ. ⁷ Ilaaɔ í nɔ í ni, amui an kiiti dimi iyi à mu ŋa aruu. Si anyii nŋu tɔkue ŋau aa fita hai ile be a baa ileu ihɛ bii aa tɔɔm. ⁸ Waati beebe Ilaaɔ í na Aburahamu woodai bango ku dasi ku je seɛdai akabuue. Si anyie ŋɔi Aburahamu í na í bí Izaaki nɔ í dasie bango si aɔ mɛɛjsiaɛ. Beebei Izaaki mɔ í cea Zakɔbu, nɔ Zakɔbu mɔ í cea ama maateejie ŋa beebe, aŋa iyi à je balai dimi maateejii Zuifu ŋa.

⁹ Amai Zakɔbu ŋau à waa ba Zozefu ifɔ ŋa igu ku ce nɔ à muu à taa ine ŋa iyi à waa bɔ ilei Ezibiti. Amma Ilaaɔ í wa anyie, ¹⁰ ŋɔi í nyaa hai si wahalae fei. Í muaa bisi nɔ í jð í ne beere bi Faraɔ ilaalui Ezibitiu. Ŋɔi Faraɔ í coo minjisiaɛ si ileu nɔ í jð í je ine ngboi kpasɛɛ má. ¹¹ Ŋɔi ari í naa si ilei Ezibiti do si ilei Kanaa fei, í kpā ine ŋa iju ntɔ ntɔ. Bala nwa ŋau a kù ba baa mii iyi aa je. ¹² Ŋɔi Zakɔbu í gbɔ iyi ije í wa ilei Ezibiti, nɔ í be amaɛ ŋau be gbakā akā, aŋa iyi à je bala nwa ŋa. ¹³ Iyi à koo be ise gbeejisia ŋɔi Zozefu í tuse araɛ bi igbāe ŋau do ifɔɛ, nɔ Faraɔ mɔ í tɔtɔw í màð ŋa. ¹⁴ Ŋɔi Zozefu í sɔ ŋa í ni a koo a kpe Zakɔbu baai nŋu wa do nyaanzee ŋa fei. Wee ine ŋau à wɛɛi amanɛ kitað feewa do miu. ¹⁵ Beebei Zakɔbu í bɔð Ezibiti. Bei í ku, be mɔi bala nwa ŋau à ku. ¹⁶ Nɔ à so iku ŋa à bɔð Sikemu à koo à si ŋa si bale iyi Aburahamu í tako í ra bi amai Hemɔw ŋau.

¹⁷ Ide iyi Ilaaɔ í wāð Aburahamuu, iyi waatii kuceɛ í maai wa ine nwa ŋa à kpɔ à waa kɔɔsi si ilei Ezibitiu. ¹⁸ Si anyii adɔ nkɔ nkɔ ine mmu gɔ í naa í je bomma, ine nŋu kù mà Zozefu. ¹⁹ Nŋui í dī ijui ine nwa ŋa nɔ í ce ŋa laalɔ, nɔ í nyi í tilasi ŋa má a nyo ama kpɔtɔw ŋa ŋa a ku. ²⁰ Waati beebei à bí Moizi. Ama kpɔtɔw iyi í sia hee í caa. Ŋɔi à wɔð be si kpasɛi baaɛ zakai cukpa mɛeta. ²¹ Iyi à koo à jilɔw, ŋɔi ama inaaboi Faraɔ í so ndɛɛ í muu bei amai nŋu takae. ²² Ŋɔi à kɔa Moizi si bisii inei Ezibiti ŋau fei nɔ í baa í je ilu gbugbā si ide ku fɔ do si kuceɛ.

²³ Iyi Moizi í to adɔ ciiji, ŋɔi í dasi idɔ nŋu koo cɔ inei Izireli ŋa dimie ŋau. ²⁴ Ŋɔi í ye inei Ezibiti gɔ wa kpā ine akā ŋa iju, ŋɔi í bɔ inɛɛu ku faaba nɔ í cā inei Ezibitiu í kpaa. ²⁵ Í tamaa bei inei nŋu ŋa aa mà iyi Ilaaɔ í be nŋu wai nŋu ku na ku faaba ŋa, amma a kù mà. ²⁶ Iju kumáe ŋɔi Moizi í ye ine Izireli minji gɔ

Ɔa iyi à waa ja. Ɔɔi wa bi ku la Ɔa, nɔ í ni, kpaasim Ɔa, iƆe iyi ì je nyaanze akā Ɔa, na mii í ce ì waa wahala nje beɛbe Ɔa. ²⁷Ɔɔi ine iyi wa wahala kpaasieu í tale Moizi í ni, yooi í ceɛ ine ngbo i na i kiiti nwa. ²⁸I bi í kpa amu mɔ bei ì kpa inei Ezibiti anai? ²⁹Iyi Moizi í gbɔ ideu Ɔɔi í sa í ne ilei Madiāa í koo wa je ine njoɔ be. Bei í so abo nɔ í bí ama inemɔkɔ minji.

³⁰Si anyii adɔ ciiji Ɔɔi aƆɔ nƆu Ɔɔ amaleka Ɔɔ í naa bi tɛɛ si gbaau kɔkɔi geetei Sinai. Amalekau í naai si ama wua tūtū Ɔɔ iyi í ce bei wa jo. ³¹Iyi Moizi í yɔɔ Ɔɔi í biti. Nɔ í sekɛɛ sie í bɔ ku cɔɔ, Ɔɔi í gbɔ ide ku fɔi Aɔ Lafɛɛ wa ni, ³²amui ñ je Ilaaɔ, Lafɛɛi Aburhamu do Izaaki do Zakɔbu, balae Ɔa. Ɔɔi Moizi í yaya do njo, kù waa bi inyau ku cɔ má. ³³Ɔɔi Aɔ Lafɛɛ í sɔɔ í ni, bɔ baatae be, domi inya bii ì waa leekū be inya kumái. ³⁴Wee ñ ye wahalai inem Ɔa iyi à wa ilei Ezibiti. Ñ gbɔ kukpata nƆa, nɔ ñ kita wa n naa n faaba Ɔa. To, nsei, naa wa, n beɛ Ezibiti.

³⁵Moiziu, iyi inei Izireli Ɔa à kɔsi wo nɔ à nia, yooi í ceɛ ine ngbo woo ki-iti, nƆui Ilaaɔ í be ku je ine ngbo woo faaba nƆa do sobii amaleka iyi í naa bi tɛɛ si ama wuau. ³⁶Moiziu nƆui í nya inei Izireli Ɔa hai ilei Ezibiti nɔ í ce nyinda Ɔa do maamaake Ɔa si ileu do si Tenku Nkpau do si gbaa zakai adɔ ci-iji. ³⁷Moizi takae í nyi í sɔ inei Izireli Ɔau má í ni, Ilaaɔ á be si nje walii wa bei amu, iyi á je ine akā nje. ³⁸Moizii í tako í wa bii inei Izireli Ɔau à tɔtɔ si gbaau. NƆui í wa afei bala nwa Ɔa do amaleka iyi í baa ide ku fɔ si geetei Sinaiu. Nɔ hai bi tɛɛi í gba idei kuwɛé í na wa.

³⁹Amma bala nwa Ɔau a kù waa bi idee ku gbɔ. À kɔsie à waa bi a nyi ikpa ilei Ezibiti ma. ⁴⁰Ɔɔi í jɔ à sɔ Arɔɔ à ni,

ce nwa iwɛ iyi á cua nwa si kpāa domi Moiziu iyi í nya wa wa hai ilei Ezibiti a kù mà mii iyi í coo. ⁴¹Ɔɔi à ce iwɛ Ɔɔ iyi í jɔ ama ketɛ, nɔ inɔ nƆa í dɔ na icei awɔ nƆau nɔ à ceaa kuwee. ⁴²Na nƆu, Ilaaɔ í fa arae hai bi tu Ɔa nɔ í jɔ à waa tɔɔ inunu do cukpa do andaiya Ɔa. Ide nƆui à kɔ si tiai walii Ɔau à ni, Ilaaɔ í ni,

IƆe inei Izireli Ɔa, kù je amui í cea dimii kuwɛe ikā ikā

Adɔ ciiji si gbaa ihɛ Ɔa.

⁴³Amma iwɛ Ɔa iyi iƆe taka nƆe ì ce Ɔai ì cea kuwee Ɔa.

Ilei acɔi iwɛ Mɔlɔkui ì ya maa so Ɔa do andaiyai iwɛ Refāa.

Na Ɔɔi í jɔ an jɔ a mu nje a nɛɔ nje hee ilei Babilɔni.

⁴⁴Nɔ Etiɛni í ni má, bala nwa Ɔau à ne ilei acɔ si gbaau, nƆui wa nyisi iyi Ilaaɔ í weɛ do aƆa. Moizi í cooi bei Ilaaɔ í nyisie í ni ku coou. ⁴⁵Ilei acɔu, bala nwa Ɔa iyi à naa si anyii ine sinte Ɔau, aƆa do Zozue woo cua nƆa à soo à nɛɔ wa ileu ihɛ. Ilee Ilaaɔi í lele dimi Ɔa iyi à tako à wa si wo. Nɔ ilei acɔu í wa ihɛ hee waatii ilaalu Davidi. ⁴⁶Si bei Davidi í ba didɔi Ilaaɔ, nƆui í jɔ í tɔɔɛ ku jɔ nƆu ku maa ile tengi bii tɔkui Zakɔbu Ɔa aa ya guleaa ††. ⁴⁷Amma Salomɔɔi í maa ileu.

⁴⁸Amma Ilaaɔ kù ne saa. Ci ya wa si ile iyi amane Ɔa à ma. Beɛbei walii Ɔɔ í tako í fɔ wo í ni,

⁴⁹Ilaaɔ í ni, lelei í je kitāi bommam,

Nɔ ile í je bi ku lesi isem.

Debei, dimii ile yoomai aa yɔkɔ i maam Ɔa.

Mà iwoi inya í wa bii an ya n sīmi.

⁵⁰Kù je amui ñ ce fei ndɛɛ?

⁵¹Nɔ Etiɛni í ni má, iƆe ine ku gaabu Ɔai, idɔ nje do itī nje fei í le. Ì ya maa kɔsi Hundei Ilaaɔ Ɔai waati kāma fei.

††7:46 *ku maa ile, tengi bii tɔkui Zakɔbu Ɔa aa ya guleaa* À kɔɔi si tia nwo Ɔɔ nƆa à ni, ku maa ile, nƆu iyi í je Ilaaɔ Lafɛɛi Zakɔbu.

Ŋe m̀ ì waa ce bei bala n̄ge ŋa à tako à ce wo. ⁵²Walii yooma ŋai bala n̄ge ŋa a k̀ k̀pā iju. À kpa hee do in̄e ŋa iyi à f̀ k̀naai In̄e Dee deeu, in̄e iyi n̄ge taka n̄ge ì zambae si n̄sei ì kpa ŋau. ⁵³Ŋe iyi do saabui amaleka ŋau Ilaaḍ, í na n̄ge woodae, i k̀ too si woodau ŋa.

Etieni í ku

⁵⁴Iyi in̄e ŋau à gb̀ ideu ŋoi id̀ ŋa í k̀ si Etieni hee à waa ŋo amaawo ŋa ŋa. ⁵⁵Amma Etieni í k̀ḍ Hundi Ilaaḍ ǹ í c̀ lele, ŋoi í ye amboei Ilaaḍ ǹ í ye Jesu m̀ wa leekí do ikpa awo n̄ge. ⁵⁶Ŋoi í ni, i gb̀ ŋa, ñ ye lele í c̀ ǹ Amai Amane wa leekí do ikpa awo n̄ge Ilaaḍ. ⁵⁷Amma à d̄i it̄i ŋa à bei à d̄o anu nla nla ǹ à sei ajo à koo à wo sie. ⁵⁸Ŋoi à faa hai in̄o ilu à koo à n̄wo ku ba a taa kuta a kpa. Ŋoi in̄e ŋa iyi à tako à m̀a ideu à b̀ kumboo ŋa ŋa à j̀a awaas̄i g̀ be à ya kpoo S̄lu. ⁵⁹Si bei à waa ta Etieni kutau ŋoi Etieni í ce kutwo í ni, Laf̄e Jesu, gba hundem. ⁶⁰Ŋoi í cuku í gule wa d̄o anu hee lele wa ni, Laf̄e, maḍ mu ŋa do dulum n̄u ih̄e. Iyi í f̀ beebe í t̄a ŋoi í ku.

8 Ǹ waatii kukpai Etieniu S̄lu m̀ í jesi.

S̄lu í kpā in̄e igbei Jesu ŋa iju

Hai ajo n̄u bei à sinti ku kpā in̄e igbei Jesu ŋa iyi à wa Zeruzalemu iju. Bii k̀ je woo be ŋau baasi, woo dasi Jesu naane ŋau fei à fangaai si ilei Zudee do si ilei Samari. ²Ǹ in̄e g̀ ŋa iyi à m̀ beerei Ilaaḍ à si Etieni do kukpata.

³Amma S̄lu í wasi in̄e igbei Jesu ŋa ku kpā iju. Í ya l̀ kpaḣ do kpaḣ ŋai ku maa mu in̄em̄ko do inaabo ŋa do gbugbā koo dasi ŋa piis̄o.

Filipu wa sisi laabaau jiida si ilei Samari

⁴In̄e ŋa iyi à fangaau à koo à waa waazo laabaau jiidaui bii fei. ⁵Filipu í

b̀ ilu n̄ai Samari ǹ wa cea in̄e ilu be ŋa faajii in̄e iyi Ilaaḍ í cicau. ⁶⁻⁷Ǹ í ce maamaake ŋa. Í lele in̄e in̄oko ŋa hai si in̄e nk̄o ǹ à fita do anu ku d̄o nla nla, ǹ í j̀ w̄ege nk̄o do ilu kute akā ŋa à ba iri. Iyi in̄e ŋa à waa gb̀ waazoeu ǹ à ye maamaake ŋau, ŋoi aŋa fei à teese à de it̄i jiida. ⁸Ǹ in̄e ilu ŋau à w̄eḍ in̄o did̄o nla nla.

⁹Wee m̄ko g̀ m̀ í wa si iluu be, à ya kpoo Sim̄o. Í ya maa ce dobu dobu í j̀ in̄e ilu ŋau fei à biti ǹ í ce arae in̄e nla. ¹⁰Hai ama keeke do in̄e ngbo fei à ya gb̀ idee n̄o n̄o à ya maa ni, in̄e ih̄e í je in̄e iyi à ya kpe gbugbā n̄ai Ilaaḍ. ¹¹À ya maa gb̀ ideei domi hai kukpe dobu do bue ŋau í ya maa mu ŋa bitii. ¹²Amma iyi in̄e ŋau à dasi naane si laabaau jiida iyi Filipu wa f̀ si gāmei bommai Ilaaḍ do si gāmei Jesu Kirisiu, ŋoi à dasi ŋa in̄yi hai in̄em̄ko do inaabo fei. ¹³Sim̄o takae í dasi Jesu naane ǹ à dasie in̄yi. Í ya maa too Filipu bii fei ǹ í biti n̄o n̄o iyi í ye maamaake nla ŋa iyi wa ce.

¹⁴Woo be ŋau à gb̀ iyi in̄e Samari ŋau à gba ideei Ilaaḍ. Ŋoi à be si ŋa Piee do Zāa hai Zeruzalemu be. ¹⁵Iyi à to ŋoi à ce ŋa kutwo ku ba a ba Hundi Ilaaḍ. ¹⁶À ce beeb̄e si na iyi í j̀ Hundi Ilaaḍ k̀ kita si k̄ama ŋa wa titā, aŋa de à ce in̄yi ku dasi ŋai do irii Laf̄e Jesu n̄u akā. ¹⁷Ŋoi Piee do Zāa à le ŋa awo si iri, ǹ à ba Hundi Ilaaḍ.

¹⁸Iyi Sim̄o í ye woo dasi Jesu naane ŋau à ba Hundi Ilaaḍ waati iyi woo be ŋau à le ŋa awo si iriu, ŋoi wa bi ku mu ŋa fia. ¹⁹Í ni a mua n̄u gbugbāu be ku ba in̄e iyi n̄u á lea awo si iri fei ku ba Hundi Ilaaḍ. ²⁰Amma Piee í s̄o í ni, awo do fiae fei aa ce nfe, domi ì tamaa bei aa ỳko i ra amuai Ilaaḍ do fia. ²¹I k̀ ne kpāi nḡo ih̄e domi id̄e k̀ je dee dee si wajui Ilaaḍ. ²²Na n̄u, sinda id̄e hai si laal̄o ku ce, ǹ i t̄o Ilaaḍ ku ce suurui lasabu laal̄o ku ce bii á ce. ²³Ǹ

wa n fɔ bɛɛbei si na iyi í jò ò ye daae í ro nɔ dulum í dīe.

²⁴Ɔɔi Simɔɔ í je nɔa í ni, ije taka nɔe i ceem kutɔɔ bi Lafɛe ku ba ide nɔa iyi ò sɔm nɔau be kãmae ku maà bam.

²⁵Waati iyi à ce waazo à sisia ine nɔa yaasei idei Ilaaɔ à tã nɔi à sinda à waa nyi Zeruzalemu. Iyi à waa ne, nɔi à wasi ku sisi laabaau jiidau si ilu nkpɔi Samari má.

Idei Filipu do akawe nɔai Etiopi ɔɔ

²⁶Ɔɔi amalekai Lafɛe ɔɔ í ba Filipu ide ku fɔ í ni, dede i bɔ ikpa awɔ cangai kpãai inunu, too kpãa iyi í wa hai Zeruzalemu ku bɔ Gaza. Kpãa nɔui í bɔ ikpa gɔbabuau be. ²⁷Ɔɔi Filipu í dede í ne. Si kpãau, nɔi í ye inei Etiopi ɔɔ. Inɛɛu akawe nɔa nɔai. Nɔui í ya maa mu amanii inaabo ilaalui Etiopi. Í naa Zeruzalemui Ilaaɔ ku gulea, ²⁸nɔi í sinda wa bɔ ikpa idee má. Wa buba si saretii ací wa cio tia iyi walii Ezai í kɔ. ²⁹Ɔɔi Hundei Ilaaɔ í sɔ Filipu í ni ku bɔ kɔkɔi saretii. ³⁰Ɔɔi Filipu í sei í bɔ bi saretii, nɔ í gbɔ inei Etiopiu wa cio si tiai walii Ezaiu. Nɔ í beee í ni, ide iyi ò waa ciou be ò waa gbɔ bei wa fɔ mbe? ³¹Ɔɔi inɛɛu í jeaa í ni, beirei an ce n gbɔ bii kù je ine ɔɔi í tuseem. Ɔɔi í tɔɔ Filipu ku gũ wa si saretii ku buba bi nɔu. Nɔ Filipu í gũ. ³²Ide iyi mɔkɔu wa cio si kukɔi idei Ilaaɔ wee.

À kooɔe bei angudã iyi aa saka. Bei ama angudã í ya maa coko waati iyi à waa bu ntoe,

Beebe mɔi nɔu mɔ kù la gele.

³³À kayee nɔ à kɔ ku kiitie dee dee.

Si bei à kpa irii kuwee, kù wa si ileu ihɛ má,

Yooi á fɔ idei inei anyie nɔa má.

³⁴Ɔɔi akawe í sɔ Filipu í ni, ò wa n tɔɔe í sɔm ine iyi waliuu wa fãa. Nɔu takaei wa fãa araɛ de. Mà ine ɔɔi wa fãa. ³⁵Ɔɔi Filipu í so ide í sinti do idei waliuu í sisiaaɔ laabaau jiidai Jesu. ³⁶Si

bei à waa ne si kpãau nɔi à to ido ɔɔ iyi í ne inyi. Ɔɔi akawe í ni, cɔ inyi ihɛ. To, mii á ganjim n ce inyi ku dasim má. [³⁷Ɔɔi Filipu í sɔɔ í ni, bii ò dasi Jesu naane do idɔe fei aa yɔkɔ i ce inyi ku dasie mee. Nɔ akawe í je í ni, ò dasi naane iyi Jesu Kirisi Amai Ilaaɔi.] ³⁸Ɔɔi í ni a leekí saretii. Iyi à leekiɛ nɔ nɔu do Filipu à kita nɔa minji nɔa si inyi, nɔ Filipu í dasie inyi. ³⁹Iyi à fita hai si inɔ inyi, nɔi Hundei Aɔ Lafɛe í neɔ Filipu. Nɔ akawe kù yɔɔ má, amma í dasi kpãa wa ne do inɔ didɔ. ⁴⁰Ɔɔi Filipu í ba nɔu í wa ilu ɔɔ iyi à ya kpe Azɔtu, nɔ í ce waazoi laabaau jiidai be do ilu nɔa iyi à wa si kpãau fei hee í toɔ Sezaree.

Idɔ ku kpaasii Sɔlu

(Cɔ IWB 22:6-16; 26:12-18)

9 Waati bɛɛbe Sɔlu í ya maa kpã ine nɔa iyi à waa too kpãai Jesu nɔu iju nɔ wa bi ku kpa nɔa mɔm nii. Na nɔi í jò í bɔ bi woo wee nɔai Ilaaɔu, ²í tɔɔe ku cea nɔu tia nɔa. Tia nɔui á koo ku na ine ngboi ile bi ku ce kutɔɔ nɔa iyi à wa Damasi. Do saabui tia nɔui á baɔ gɔgbã iyi á koo ku muɔ ine nɔa iyi à waa too kpãai Jesu, bii inemɔkɔi wala bii inaaboi, ku ba ku yɔkɔ ku dī nɔa ku bɔɔ nɔa Zeruzalemu. Iyi í gba tia nɔu nɔ í dasi kpãa wa ne.

³Si bei Sɔlu wa ne í maai Damasi, nɔi anu akã inya kuma ɔɔ í naa sie wa hai lele. ⁴Ɔɔi í cuku ile nɔ í gbɔ imuɔ ine ɔɔ í ni, Sɔlu, Sɔlu, na mii í ce ò waa kpãm iju. ⁵Ɔɔi Sɔlu í bee í ni, Lafɛe, awɔi yoo. Ɔɔi Lafɛe í jeaa í ni, amui Jesu iyi ò waa kpã ijuu. ⁶Dede i bɔ inɔ iluu, bei aa sɔe mii iyi aa ce. ⁷Waati bɛɛbe ine nɔa iyi à waa ne do Sɔluu à leekí à coko sɔm sɔm, à gbɔ ide ku fɔu amma a kù ye ine kãma. ⁸Ɔɔi Sɔlu í dede hai ile í cī ijuɛ amma kù ye ilu. Ɔɔi à mu awɔe à bɔɔe Damasi. ⁹Í fɛɛju zakai ajɔ meeta, kù je kù mɔ.

¹⁰Wee mɔcɔi Jesu ɔɔ í wa Damasi be à ya kpoo Ananiasi. Ɔɔi Lafɛe Jesu í naa

sie si kuye í kpoo í ni, Ananiasi. Nɔ́ í je í ni, Amu wee Lafēe. ¹¹Ŋɔ́i Lafēe í sɔ́ɔ́ í ni, dede i koo i mu kpāa iyi à ya kpe Kpāa Kutɛu i bɔ́ idei Zudasi. Bii ì to be bee mɔ́kɔ́ gɔ́ iyi à ya kpe Sɔ́lu inei Tarusiu. Wa ce kutɔ́ɔ́, ¹²nɔ́ í ce kuye í ye mɔ́kɔ́ gɔ́ iyi à ya kpe Ananiasi í lɔ́ wa nɔ́ í lesi nɔ́u awɔ́ ku ba nɔ́u ku ye ilu má. ¹³Amma Ananiasi í ni, Lafēe, ine nkpɔ́i í sɔ́m laabaauí mɔ́kɔ́u be do laalɔ́ ŋa iyi í cea inee ŋa Zeruzalemu fei. ¹⁴Nɔ́ à gbɔ́ iyi ine ngboi woo wee ŋai à naa gbugbā ku mu ine ŋa iyi à waa ce kutɔ́ɔ́ do irie ihē fei. ¹⁵Amma Lafēe í sɔ́ɔ́ í ni, koo, domi ñ cica ineeu bei ku je woo ce icem ku fɔ́ laabaauí irim bi dimi mmu ŋa do bi ilaalɔ́ ŋa ŋa do bi inei Izireli ŋa. ¹⁶An nɔ́ n nyisie bei nɔ́u mɔ́ á ye ijuukpā na irim.

¹⁷Ŋɔ́i Ananiasi í dede í koo. Iyi í to, ŋɔ́i í lesi Sɔ́lu awɔ́ í ni, Sɔ́lu kpaasim, Jesu Lafēe, nɔ́u iyi í naa sie si kpāau si waati iyi ì waa naa, nɔ́ui í bem wa ku ba i ye ilu má nɔ́ i kɔ́dɔ́ Hundeí Ilaaɔ́. ¹⁸Be gbakā ŋgɔ́gɔ́ í cuku wa hai si ijui Sɔ́lu í ye bei kpakai cēe, nɔ́ í ye ilu má. Ŋɔ́i í dede nɔ́ à dasie inyí. ¹⁹Si anyie ŋɔ́i í je sɔ́nda nɔ́ gbugbāe í baa má.

Sɔ́lu wa ce waazo Damasi

Nɔ́ Sɔ́lu í ce ajɔ́ minji Damasi be do ine ŋa iyi à waa too kpāai Jesu. ²⁰Gbakā í bɔ́ ile bii Zuifu ŋa à ya ce kutɔ́ɔ́ɔ́ ŋa wa waazo wa fɔ́ iyi Jesu Amaí Ilaaɔ́i. ²¹Ine ŋa iyi à waa gbɔ́ ideeu fei à bití à bee nje à waa ni, kù je mɔ́kɔ́u iyi í ya maa wahala ine ŋa iyi à waa ce kutɔ́ɔ́ do irii Jesu Zeruzalemuu mbe ya. Kù je nɔ́ui wa naa ihē wo ku na ku mu ine ŋa ku dī ŋa koo na ine ngboi woo weei Ilaaɔ́i ŋau?

²²Amma gbugbāi Sɔ́lu í ya maa kɔ́ɔ́sii, nɔ́ Zuifu ŋa iyi à wa Damasiu a kù mà bei aa jeaa waati iyi wa sɔ́ ŋa kam kam iyi Jesu í je ine iyi Ilaaɔ́i í cicau.

²³Zakai ajɔ́ minji má ŋɔ́i Zuifu ŋau à waa busi nje a ba a kpa Sɔ́lu. ²⁴Amma

ine gɔ́ í koo í sisia Sɔ́lu ide iyi ine ŋau à dīu. Ine ŋau à ya maa degbe iluui hee do ande koofa ŋau fei dasā do idū ku ba a kpa. ²⁵Amma idū gɔ́ mɔ́kɔ́i Sɔ́lu ŋa à jɔ́ í lɔ́ inɔ́ kɔ́lɔ́ à bei à koo à kitae hai do antai bindii iluu.

Sɔ́lu í wa Zeruzalemu

²⁶Ŋɔ́i Sɔ́lu í bɔ́ Zeruzalemu. Iyi í to be í bi ku tɔ́tɔ́ do ine ŋa iyi à waa too kpāai Jesuu, amma aŋa fei à waa ce njoé si na iyi í jɔ́ a kù mà mà ntɔ́ ntɔ́ wa too kpāai Jesu. ²⁷Ŋɔ́i Baanabasi í bɔ́dɛ bi woo be ŋau nɔ́ í sɔ́ ŋa bei Sɔ́lu í ye Lafēe si kpāa, do bei Lafēe í baa ide ku fɔ́. Nɔ́ í sɔ́ ŋa bei Sɔ́lu í ce waazo Damasi do irii Jesu do wɔ́kɔ́. ²⁸Hai waati bēebēi Sɔ́lu wa dabii si ilui Zeruzalemu do woo be ŋau wa waazo do irii Lafēe Jesu do wɔ́kɔ́. ²⁹Nɔ́ í ce kakɔ́ do Zuifu ŋa iyi à waa fɔ́ Gerekiu, amma aŋa mɔ́ à waa de kpāa bei aa ce a kpa. ³⁰Iyi kpaasi woo dasi Jesu naane ŋau à gbɔ́, ŋɔ́i à bɔ́dɛ Sezaree nɔ́ à jɔ́ í ne Tarusi.

³¹Inei igbei Jesu ŋa iyi à wa ilei Zudee do ilei Galilee do ilei Samari fei à weeɔ́ laakai ku sū, à waa jirima Ilaaɔ́, à mua nje gbugbā nɔ́ akpɔ́ ŋa í kɔ́ɔ́si wa koo do sobii Hundeí Ilaaɔ́.

Iri ku bai Enee

³²Piēe mɔ́ wa dabii bii fei. Nɔ́ í bɔ́ bi inei Jesu ŋa iyi à wa Lida. ³³Bei í ye weēge gɔ́ à ya kpoo Enee, kù dede hai bi ku sūe hai zakai adɔ́ mēeɔ́. ³⁴Ŋɔ́i Piēe í sɔ́ɔ́ í ni, Enee dede, Jesu Kirisi í jɔ́ ì ba iri, ka sēe. Gbakā ŋɔ́i í dede. ³⁵Ŋɔ́i ine ŋa iyi à wa Lidau fei do inei ilēekoi Sarɔ́ ŋa à yɔ́ɔ́ nɔ́ à dasi Lafēe Jesu naane.

Dɔ́ɔ́kasi í ku nɔ́ í nyi wa si andunya má

³⁶Wee si ilui Zopee inaabo woo dasi Jesu naane gɔ́ í wa be à ya kpoo Tabita. Nɔ́ui à ya kpe Dɔ́ɔ́kasi má do feei Gereki, waatɔ́ kabua. Í ne daa jiida nɔ́ í ya maa

sobi ilu are ŋa. ³⁷Ŋɔi aɔɔ ŋɔu ɔɔ í na í ce bɔɔ í ku. Iyi à we ikue ŋɔi à koo à jilɔɔ ile lele. ³⁸Ine ŋa iyi à waa too kpāai Jesu iyi à wa Zopee à gbɔ iyi Píeé í wa Lida kɔkɔi Zopee be. Ŋɔi à be sie ine minji à ni a koo a sɔɔ ku naa wa bi aɔa nsei nsei. ³⁹Ŋɔi Píeé í dede í too ŋa wa. Iyi í to be, ŋɔi à bɔɔe lelei ileu. Ŋɔi jaaɔ ŋa fei à naa à kaakoe à waa kpataɔ nɔ à waa nyisie ibɔ do jaae ŋa iyi Dɔɔkasi í ce waati iyi í wee aɔaɔ ŋa. ⁴⁰Ŋɔi Píeé í nya aɔa fei hai ilaawa í bei í gule wa ce kutɔɔ. Í sinda si ikuu í ni, Tabita dede. Ŋɔi í cɔ ijue. Iyi í ye Píeé nɔ í dede í buba. ⁴¹Ŋɔi Píeé í mu awɔe í dedee. Nɔ í kpe jaaɔ ŋau do inei Jesu ŋa iyi à gbe í nyisi ŋa Dɔɔkasi iyi í jɔ má. ⁴²Ŋɔi laabaauu í fangaa si ilui Zopee fei, nɔ ine nkɔɔ í dasi Lafēe Jesu naane. ⁴³Nɔ Píeé í ce aɔɔ minji Zopee be bi anà ɔɔ iyi à ya kpe Simɔɔ.

Píeé do Kɔɔnei

10 Ine ɔɔ í wa Sezaree, à ya kpoo Kɔɔnei. Ŋɔui wa je ine ngboi wuai sooge ɔɔ ŋa iyi à ya kpe Inei Itali ŋa. ²Mɔkɔu wa too Ilaaɔ nɔ í ya maa jirimae ntɔ ntɔ, ŋɔu do nyaanzee ŋa fei. Í ya maa ce kutɔɔ waati kāma fei, í ya nɔ ku sobi ilu arei Zuifu ŋa ntɔ ntɔ. ³Ŋɔi aɔɔ akā zakai iso meeta í ce kuye. Í ye amalekai Ilaaɔ dee dee. Amalekau í lɔ sie wa, ŋɔi í kpoo í ni, Kɔɔnei. ⁴Ŋɔi í cɔ amalekau í kāsie iju ŋɔi njo í muu nɔ í beee í ni, Lafēe, mii í ce. Ŋɔi amalekau í jɛaa í ni, Ilaaɔ í gbɔ kutɔɔe, nɔ kù gbɛje yaase bei ì sobi ilu are ŋau. ⁵Nsei, be ine ɔɔ ŋa Zopee a koo a kpe Simɔɔ iyi à ya kpe Píeéu wa. ⁶Ine njooi, í wa kpasēi anà ɔɔ iyi à ya kpe Simɔɔ. Kpasēe í wa kɔkɔi tenku. ⁷Iyi amalekau í baa ide ku fɔ í tā í ne, ŋɔi Kɔɔnei í kpe ine minji ɔɔ ŋa si inɔi woo ce icee ŋau. Nɔ si inɔi sooge ŋa iyi à ya wa kɔkɔe í kpe ine akā ɔɔ má iyi í mà beere Ilaaɔ. ⁸Ŋɔi í sisi ŋa ide iyi í ce fei, í bei í be ŋa Zopee.

⁹Iju kumáe zakai dasā à wa si kpāau nɔ à maai si iluu. Waati beebe í ko Píeé í gū antai ile sikifa wa ce kutɔɔ. ¹⁰Ŋɔi ari í na wa kpa, nɔ wa bi ku je. Waati iyi à waa tekea caka ŋɔi í ce kuye. ¹¹Í ye lelei Aɔ í cɔ nɔ acɔ nla ɔɔ iyi à waa mu gonta meee wa kita wa ile. ¹²Inɔe bei dimii ŋa kute mee fei í wa si do iyi wa cā ile do dimii yei fei. ¹³Ŋɔi Píeé í gbɔ ide ku fɔ ɔɔ í ni, Píeé dede, kpa í ŋɔ. ¹⁴Amma Píeé í jɛaa í ni, jām, Lafēe. Aɔɔ kāma n kù ŋɔ ŋa iyi í je iwɔ hee mà je iyi í riisi. ¹⁵Nɔ ide ku fɔu í ni má, mii iyi Ilaaɔ í ni í má maà ti i kɔsi. ¹⁶Beebe í ce hee ise gbɛeta. Nɔ gbakā acɔu í nyi lele.

¹⁷Ŋɔi Píeé wa bee araē yoomai í je yaasei kuye. Waati beebe ine ŋa iyi Kɔɔnei í be ŋau à to Zopee be. Ŋɔi à be kpasēi Simɔɔ nɔ à nyisi ŋa. Waati iyi Píeé í wasi ku lasabu si ideu ŋɔi à to wa ande koofa be. ¹⁸Ŋɔi à kpe inei kpasē ŋau à bee ŋa mà ine njoo ɔɔ í wa be iyi à ya kpe Simɔɔ Píeé. ¹⁹Si bei Píeé í wasi ku lasabu si idei kuyeeu ŋɔi Hundei Ilaaɔ í sɔɔ í ni, wee amane meeta ɔɔ ŋa à waa dedee. ²⁰Dede i kita i koo i ba ŋa. Nɔ ŋɛɔ ŋa i ne. Maà leekī leekī, domi amui ñ be ŋa wa. ²¹Ŋɔi Píeé í kita í koo í ba ŋa í ni, ine iyi ì waa de ŋau amui ihē mee. Mii ì bi ŋa. ²²Nɔ à ni, Kɔɔnei, ine ngboi sooge ŋauu wa dedee. Ine dee deei, í ya maa jirima Ilaaɔ nɔ Zuifu ŋa fei à ya maa fɔ jiida ku jɛe. Amalekai Ilaaɔ ɔɔ í sɔɔ í ni ku kpee bi tɛe ku ba ku gbɔ ide iyi aa sɔɔ. ²³Idūu ŋɔi Píeé í dasi ine ŋau kpasē í ce ŋa yaae.

Iju kumáe í dasiɔ ŋa kpāa, nɔ kpaasi woo dasi Jesu naane Zopee ɔɔ ŋa à suu. ²⁴Iju kumá mmue ŋɔi à to Sezaree. Wee hee a maa to wa Kɔɔnei í tɔtɔ nyaanzee ŋa do kpaasi jiidae ŋa à waa degbe ŋa. ²⁵Iyi Píeé wa bi ku lɔ inɔ kpasēu ŋɔi Kɔɔnei í bɔ ku koe í koo í seebata si wajue. ²⁶Amma Píeé í dedee í ni, dede, domi amu mɔ amanei bei awɔ. ²⁷Ŋɔi wa ba Kɔɔnei ide ku fɔ hee í koo í lɔɔ inɔ ile,

nɔ í ye ine nkɔ í tɔtɔ be. ²⁸Nɔ í sɔ̄ ŋa í ni, iŋe taka ŋɛ è mà ŋa iyi woodai awa Zuifu ŋa í kɔ nwa ka tɔtɔ do iŋe dimi mmu ŋa, wala ka bɔ kpasē ŋɛ. Amma Ilaaɔ́ í sɔ̄m í ni kù s̄ia n kpe ine gɔ ilu riisi hee má je n kɔs̄ie. ²⁹Nŋui í j̄ɔ̄ iyi ì kɔm ŋa n kù kɔ. Nsei, ò bi í sɔ̄m na mii í ce ì kɔm wa ŋa.

³⁰Ŋɔi Kɔɔnei í ni, í to aɔ̄ mɛɛ wa ihē nnyi iyi zakai isɔ̄ meeta be ihē ò wa kpasēm ihē ò wa n ce kutɔ̄. Ŋɔi ine gɔ í naa bi tom, wa dasi ibɔi jaɛ ku daana gɔ. ³¹Nɔ í sɔ̄m í ni, Kɔɔnei, Ilaaɔ́ í gbɔ kutɔ̄ɛ nɔ kù gbɛje jiida ku ceɛ do bei ì ya maa sobi ilu are ŋa. ³²Na nŋu, be ine gɔ ŋa Zopee a koo a kpe Simɔ̄ Pieɛ wa. Ine nɔjooi wa je. Í wa kpasēi anà gɔ iyi à ya kpe Simɔ̄. Kpasēɛ í wa kɔkɔi tenku. ³³Iyi amalekau í fɔ bɛɛbe, ŋɔi ò be sie ine ŋau be wa gbakā, ò nɔ ì je ì naa. Iyi be í s̄ia. Nsei awa fei à wa si wajui Ilaaɔ́ ihē à waa de it̄i si ide iyi Lafēɛ í s̄ɔ̄e fei í s̄ɔ̄ wa.

Waazo iyi Pieɛ í ce kpasēi Kɔɔnei

³⁴Ŋɔi Pieɛ í so ide í ni, ò mà bebei iyi Ilaaɔ́ kù waa cɔ̄ ine kāma dimi mmu. ³⁵Ine iyi í ya maa jirima Ilaaɔ́ fei nɔ wa ce iyi í s̄ia dee dee, Ilaaɔ́ í ya gba lafēi si dimi iyi í je fei. ³⁶Ì mà laabaau jiida iyi Ilaaɔ́ í j̄ɔ̄ à waazoa inei Izireli ŋa à ni ine ŋa aa ba laakai ku s̄u do saabui Jesu Kirisi nŋu iyi í je Lafēi ine fei. ³⁷Ì nɔ ì mà ŋa mii iyi í sinti si ilei Galilee í bei í ce si ilei Zudee fei waati iyi Zāa í sisi idei inyi ku dasi iyi í ya maa ceu í tā. ³⁸Ì mà bei Ilaaɔ́ í mua Jesu inei Nazaretiu Hundede ŋa do bei í muua gbugbā. Nɔ í dabii si ileu fei wa ce jiida nɔ í j̄ɔ̄ ine ŋa iyi à wa si awɔi Seetam fei à ba iri. Í ya maa ce bɛɛbei si na iyi í j̄ɔ̄ Ilaaɔ́ í wɛɛ do nŋu. ³⁹Awai à waa jea ine ŋa sɛɛdai mii iyi í ce ilei Zuifu ŋa do ilui Zeruzalemu fei. Nɔ à kpakpae si j̄ii à kpa. ⁴⁰Amma si aɔ̄ meetasia Ilaaɔ́ í j̄uu hai si bale nɔ í j̄ɔ̄ í tusea ine gɔ ŋa araɛ. ⁴¹Kù nɔ kù je ine

feii í yɔ̄ɔ bii kù je awa iyi à je sɛɛda iyi Ilaaɔ́ í cica hai tako, awa iyi à je nɔ à mɔ do nŋu si anyii kuj̄ɛ hai si bale. ⁴²Nɔ í dasi wa ka maa waazoa ine ŋa, nɔ ka jea ine ŋa sɛɛda iyi nŋui Ilaaɔ́ í cica ku kiiti ilu hunde do iku ŋa. ⁴³Bɛɛbe mɔi walii ŋa fei à fɔ ideɛ à ni ine iyi í dasie naane fei Ilaaɔ́ á kpa idei dulum ndii lafēɛ na saabui irie.

Dimi mmu ŋau mɔ à ba Hundede Ilaaɔ́

⁴⁴Waati iyi Pieɛ wa fɔ ide má, ŋɔi Hundede Ilaaɔ́ í naa si ine ŋa iyi à waa gbɔ ideu fei. ⁴⁵Zuifu woo dasi Jesu naane ŋa iyi à si Pieɛ beu, à biti do iyi Ilaaɔ́ í mua dimi mmu ŋa mɔ Hundede, ⁴⁶domi à gbɔ ine ŋau à waa fɔ ide do fee ŋa iyi à kù waa gbɔ à waa sisið bei kulai Ilaaɔ́ í to. ⁴⁷Ŋɔi Pieɛ í ni, si bei ine ŋau ihē à ba Hundede Ilaaɔ́ bei awa mɔ, yooi á yɔ̄kɔ ku ganji ŋa a dasi ŋa inyi. ⁴⁸Ŋɔi í ni a dasi ŋa inyi do irii Jesu Kirisi.

Ŋɔi Kɔɔnei ŋa à tɔ̄ɔ̄ à ni ku buba bi aŋa be ku ce aɔ̄ minji.

Pieɛ í sisia inei igbei Jesu ŋa iyi à wa Zeruzalemu idei Kɔɔnei ŋa

11 Woo be ŋa do kpaasi woo dasi Jesu naane ŋa iyi à wa ilei Zudee à gbɔ iyi hai je Zuifu ŋa mɔ à gba idei Ilaaɔ́. ²Ŋɔi Pieɛ í baa Zeruzalemu nɔ Zuifu woo dasi Jesu naane ŋau à ye taalee, ³à ni à lɔ kpasēi ine ŋa iyi a kù ce bango nɔ aŋaɔ̄ ŋa à je. ⁴Ŋɔi Pieɛ í sisi ŋŋa ideu hai sintee bei í ce fei.

⁵Í s̄ɔ̄ ŋa í ni, waati iyi ò wa Zopee ò wa n ce kutɔ̄ aɔ̄ nŋu gɔ, ŋɔi ò ce kuye. Ò ye aɔ̄ nla gɔ iyi à waa mu gonta mɛɛɛ wa kita wa hai lelei Aɔ́ í naa í leekī kɔkɔm. ⁶Iyi ò wa n cɔ̄ do laakai, ŋɔi si incɛ ò ye iŋai sako ilu kute mɛɛ ŋa do iŋa ku cā ile ŋa do yei ŋa. ⁷Ŋɔi ò gbɔ ide ku fɔ gɔ í s̄ɔ̄m í ni, Pieɛ dede, kpa í ŋɔ. ⁸Amma ò ni, jām Lafēɛ. Aɔ̄ kāma iŋa iyi í je iwɔ̄ hee má je iyi í riisi kù lɔ gelem. ⁹Nɔ ide ku fɔu í s̄ɔ̄m má hai lele í ni mii iyi Ilaaɔ́

í ni í má, n maà n kɔsi. ¹⁰ Bɛɛbei í ce ise gbɛeta í bei í nyi lele.

¹¹ Wee hai Sezaree à bɛ sim amane mɛeta gɔ ŋa wa. Bɛ gbakā ine ŋau à to wa ande koofai kpasɛ bii n wau. ¹² Ŋɔi Hundei Ilaaɔ í ni n too ŋa n maà n leekī leekī. Nɔ kpaasi mɛɛfam ŋau ihɛ à sim Sezaree bɛ nɔ à lɔ kpasɛi Kɔɔnei ajɔ. ¹³ Nɔ Kɔɔnei í sɔ wa bei ŋu í ye amaleka si kpasɛi ŋu wa leekī nɔ í ni, bɛ ine gɔ ŋa Zopee a koo a kpe Simɔɔ Pɛɛ wa. ¹⁴ Ŋui á sɛɛ bei awɔ do nyaanzee ŋa fei aa ce i baɔ faaba ŋa. ¹⁵ Ŋɔi n koo. Iyi n sinti ku waazo, ŋɔi Hundei Ilaaɔ í naa si ŋa wa bei í naa si awa mɔ tako wo. ¹⁶ Ŋɔi n ye gigii ide iyi Lafɛɛ í fɔu iyi í ni, Zāa í dasi ine ŋa inyi, amma Hundei Ilaaɔi an da ŋɛ si. ¹⁷ Bɛɛɛ mɔi Ilaaɔ í ce ŋa amua bei í mu nwa wo waati iyi à dasi Lafɛɛ Jesu Kirisi naane. Na ŋu, beirei amu an ce n ganjiɔ mii iyi Ilaaɔ í ce. ¹⁸ Iyi ine ŋau à gbɔ ideu, ŋɔi idɔ ŋa í tū, nɔ à saabu Ilaaɔ à waa ni, de-bei, Ilaaɔ í mua hee do dimi mmu ŋa mɔ kpāa a kpaasiɔ idɔ ŋa a baɔ kuwɛɛ hai tā.

Ígbei inei Jesu ŋa iyi í wa Antiɔsi

¹⁹ Wee woo dasi Jesu naane ŋa iyi à fangaa bii fei na ijuukpā iyi í naa si waati iyi à kpa Etienu, gɔgɔ ŋa à sa à bɔ hee gungum gɔ iyi à ya kpe Sipu. Gɔgɔ ŋa mɔ à bɔ ilei Fenisi, gɔgɔ ŋa mɔ à nɛ Antiɔsi. Zuifu ŋa aŋa akāi à ya maa waazoa laabaau jiidau. ²⁰ Do ŋu fei, ine gɔ ŋa hai si inɔ ŋa à naa hai Sipu do hai Sireni à bɔ Antiɔsi nɔ à waa sisia hai jɛ Zuifu ŋa mɔ laabaau jiidai Jesu Lafɛɛ. ²¹ Nɔ gbugbāi Aɔ Lafɛɛ í wɛɛ ŋa, nɔ ine nkɔɔ í kpaasi idɔ í dasi Lafɛɛ Jesu naane.

²² Iyi inei igbei Jesu ŋa iyi à wa Zeruzalemu à gbɔ ideu, ŋɔi à bɛ Baanabasi Antiɔsi bɛ. ²³ Iyi í to bɛ í ye bei Ilaaɔ í cea ine ŋau didɔ nɔ inɔɛ í dɔ. Ŋɔi í mu ŋa gbugbā ku ba a leekī dim

dim si Lafɛɛ do idɔ ŋa fei. ²⁴ Baanabasi ine nɛɛi iyi í dasi Jesu naane nɔ nɔ nɔ í kɔɔ Hundei Ilaaɔ. Nɔ akpɔi woo dasi Lafɛɛ Jesu naane ŋau í nyi í kɔɔsi má.

²⁵ Si anyie ŋɔi í bɔ Sɔlu ku dede ikpa Tarusi. ²⁶ Iyi í yɔɔ ŋɔi í bɔɔɔ Antiɔsi. Adɔ akāi aŋa minjiu à ce bɛ à ya tɔtɔɔ do inei igbei Jesu ŋa nɔ à ya kɔa ine nkɔɔ si cioi idei Ilaaɔ. Antiɔsi bei à tako à kpe ine ŋa iyi à waa too kpāai Jesuu inei Kirisi ŋa.

²⁷ Waati bɛɛɛ walii gɔ ŋa à bɔ Antiɔsi hai Zeruzalemu. ²⁸ Ine akā ŋa iyi à ya kpe Agabusi í dede í leekī nɔ í ce walii do sobii Hundei Ilaaɔ í ni ari nla nla á ce si andunya fei. Bɛɛɛ mɔi ariu í nɔ í ce si waatii Kolodu ilaalu nla Romuu. ²⁹ Si bei ine ŋa iyi à waa too kpāai Jesuu à gbɔ bɛɛɛ ŋɔi à dasi idɔ aŋa a samba amua ŋa zaka bei ine fei í nɛ, ku ba ku sobi kpaasi ŋa ŋa iyi à wa ilei Zudee. ³⁰ Ŋɔi à ce bɛɛɛ, nɔ à jɔ Baanabasi do Sɔlu à kooɔ amua bi ine ngbo ŋa ŋau.

À kpa Zaaki nɔ à mu Pɛɛ mɔ à dasie piisɔɔ

12 Waati bɛɛɛ ilaalu Herodu í sinti ku kpā inei igbei Jesu gɔ ŋa iju. ² Í jɔ à kpa Zaaki igbāi Zāa do taakuba. ³ Ŋɔi í ye ideu í dɔa Zuifu ŋau si, nɔ í jɔ à mu Pɛɛ má. Wee waatii jingau Pɛɛ hai nɛ lefee. ⁴ Iyi à mu Pɛɛ ŋɔi Herodu í jɔ à dasie piisɔɔ nɔ í jɔ sooge ŋa à waa degbee, aŋa mɛɛ ikɔ mɛɛ. Herodu í bi ŋu ku cea kiiti si wajui zamaa bii jingau Iku ku kuau í lɔ. ⁵ À waa mu Pɛɛ si ile piisɔɔ bɛ, amma inei igbei Jesu ŋa à wasi ku ce kutɔɔ na irie do himma jiiida jiiida bi Ilaaɔ.

Amaleka gɔ í nya Pɛɛ hai ile piisɔɔ

⁶ Pɛɛ wa sī ŋoo si aninii sooge minji gɔ ŋa idū iyi iju kumáɛ Herodu wa bi ku nyaa hai ile piisɔɔu ku bɔɔɔ si wajui zamaa. À dūu do sɛɛɛ minji nɔ sooge gɔ ŋa à waa degbe andei ile piisɔɔu bɛ. ⁷ Ŋɔi gbakā amalekai Aɔ Lafɛɛ gɔ

í naa si ile piisḵḵu, ŋḵi inya í má. Ŋḵi amalekau í cā Píe si cingae í jūu í ni, dede ŋya ŋya. Be gbakā ŋḵi sесе ስau í cuku hai si awḵe ስa. ⁸Ŋḵi amalekau í ni, dasi ibḵe do baatae. Ŋḵi Píe í ce beḵbe, ስḵi amalekau í sḵḵ má í ni, bii dabiie nḵ i toom wa. ⁹Ŋḵi Píe í fita hai ile piisḵḵu í tooe, amma kù mà iyi mii ስau be fei amalekau wa cooi nḵ nḵ. Í tamaa bei ስau wa laalaai. ¹⁰À lo woo degbe piisḵḵu suntu do minjisiau nḵ à tosi gamboi isḵu. Ine ስḵu ikpa inḵ ilui wa cḵ. Ŋḵi í cī do arae nḵ à fita í mu kpāa à ne hee à lo kpāa kókò suntu, ስḵi gbakā amalekau í ne í jḵ Píe.

¹¹Ŋḵi Píe í yḵḵ bebei iyi kù je àlā. Nḵ í ni, nḵ nḵ Ilaaḵi í be sim amalekae wa ku na ku nyam hai si awḵi Herodu, do laalo iyi Zuifu ስau à bi a ceem fei.

¹²Iyi í ye yaasei ideu ስḵi í bḵ kpasēi Maari iyi Zāa Maaku. Wee í ko ine nkpḵ nkpḵi í tḵtḵ be à wasi ku ce kutḵḵ. ¹³Iyi Píe í to be ስḵi í cā gamboi ande koofau ስḵi abo woo ce ice ስḵi à ya kpe Rodu í koo í bee í ni, yooi. ¹⁴Iyi í mà imui Píe ስḵi inḵ didḵ kù jḵ kù cūu. Ŋḵi í sei í nyi ile í koo í sḵ ine ስa í ni Píe í wa ande koofa. ¹⁵Ŋḵi à sḵḵ à ni, ì waa sūmui. Amma í ni, nḵ nḵ. Ŋḵi à ni, á má je ayaei. ¹⁶Wee Píe wa leekī be í wasi ku cā gambo. Iyi à naa à cūu nḵ à ba wee ስḵui, ስḵi í mu ስa bitu. ¹⁷Nḵ í ni a coko do awḵ í bei wa sḵ ስa bei Lafēe í ce í nya ስḵu wa hai ile piisḵḵu. Ŋḵi í ni a koo a sḵ Zakḵbu ideu do kpaasi ስa iyi à gbe, í bei í fita í bḵ inya mmu má.

¹⁸Iju kumáe daadaako ideu í jḵ sooge ስau à bitu hee à bee ስḵe à waa ni, ikpa iwoi Píe í bḵ. ¹⁹Ŋḵi Herodu í ni a dēdē. Ŋḵi à dēdē amma a kù yḵḵ. Ŋḵi í bee woo degbe ስau ide. Si bei a kù yḵḵ a kù jeaa, nḵ í ni a kpa ስa. Ŋḵi Herodu í bei í dede hai ilei Zudee í koo í buba ikpa Sezaree aḵ minji titā.

Ikuu Herodu

²⁰Wee idḵi Herodu í kḵḵ inei Tii ስa do inei Sidḵḵ ስa nḵ nḵ, ስḵi ine ስau à tḵtḵ ስḵe nḵ à nya ine ስḵ ስa à be ስa bi Herodu. Nḵ à ce Balatu akawei ilaaluu kpaasi à bei à bḵ bi Herodu a koo a tḵḵe suuru domi inei ile ስḵa ስa si ilei Herodui à ya bḵ ije ku dede.

²¹Ŋḵi Herodu í da ስḵa aḵḵ si bii á ye ስa. Iyi aḵḵu í to ስḵi Herodu í dasi ibḵi ilaalue í bei í buba si antai kitāi bommae í bei í so ide wa sḵ ine ስau. ²²Ŋḵi ine ስau à dḵ anu à saabue à waa ni, kù je baa amanei wa fḵ ideu, Ilaaḵi. ²³Be gbakā amalekai Ilaaḵi í dasi Herodu bḵḵ í jḵ kokoo ስa à ስḵ arae í ku, si na iyi í jḵ ስḵu amane í gba amboei Ilaaḵ, kù kḵsi.

²⁴Amma idei Ilaaḵ ስḵe í fangaa wa kḵḵsi.

²⁵Iyi Baanabasi do Sḵlu à ce mii iyi à dasi ስa ku ceu Zeruzalemu be à tā ስḵi à sinda à nyi Antiaḵi má. Iyi à waa ne à gbā Zāa Maaku í si ስa.

À cica Baanabasi do Sḵlu à be ስa

13 Walii do woo kḵsi cio ስḵ ስa à wa si inḵi inei igbei Jesu ስa Antiaḵi be. Iri ስḵa wee. Baanabasi, do Simeḵ iyi í je amane dūdū, do Lusiu inei Sireni, do Manahenu, ስḵu iyi à bíf do Herodu ilaaluu inya akā, do Sḵlu. ²Aḵḵ ስḵu si bei ine ስau à waa tḵḵ Lafēe do anu ku dī aḵḵ, ስḵi Hundei Ilaaḵ í sḵ ስa í ni, i cica Baanabasi do Sḵlu i nya ስa ikā ስa a ce ice iyi ñ kpe ስaḵ. ³Iyi à ce anu ku dī do kutḵḵu à tā, ስḵi à lea Baanabasi do Sḵlu awḵ si iri, nḵ à jḵ ስa à ne.

Baanabasi do Sḵlu à bḵ Sipu

⁴Beḵbei Hundei Ilaaḵ í be Baanabasi do Sḵlu fei. Nḵ à to ilu ስḵ iyi à ya kpe Selesi. Hai bei à lo akḵi inyi à bḵ gungum ስḵ iyi à ya kpe Sipu. ⁵Iyi à to si ilui Sipu ስḵ iyi à ya kpe Salamini ስḵi à wasi ku waazo idei Ilaaḵ si ile ikā ikā bii Zuifu

ŋa à ya ce kutɔtɔw ŋa ŋau. Zāa Maaku mɔ́ í too ŋa ku sobi ŋa.

⁶Nɔ́ à kua gungum nɔ́u à bei à to Pafɔ́si. Pafɔ́si bei à ye Zuifu woo ce dobu dobu gɔ́ iyi í je walii ilu ibo. Iriei Baa-jesu. ⁷Í wee do Seejiu Pɔ́lusi, ilu ilei Sipu ilu bisiu. Ilu ileu í ni a kpe Baanabasi do Sɔ́lu wa si na iyi í jɔ́ wa bi ku gbɔ́ idei Ilaaɔ́. ⁸Amma woo ce dobu dobu iyi à ya kpe Elimasi do feei Gereki wa bi ku ganji ŋa. Wa ce kookaai ku sinda ilu ileu hai si kpāai naane ku dasi si Jesu. ⁹Nɔ́ Sɔ́lu iyi à ya nyi a kpe Pɔ́lu mau í kɔ́d Hundeí Ilaaɔ́ nɔ́ í kāsí woo ce dobu dobu iju, ¹⁰í ni, awɔ́ iyi í je ilu bisi laalɔ́ do woo taki ine, awɔ́ inei Seetam nii nɔ́ ò je mbɛei mii iyi í je dee dee fei. Hee waati yoomai aa leekɔ́d ide ntɔ́i Aɔ́ Lafɛ́u ku kpaasi do ibo má. ¹¹To, nsei, Ilaaɔ́ á to sie awɔ́, aa fɛ́ju, i kaa ye ilu má si zakai aɔ́ minjiu ihɛ́. Be gbaká í fɛ́ju, nɔ́ í ne wa dabii wa dede ine gɔ́ iyi á mu awɔ́. ¹²Iyi ilu ileu í ye mii iyi í ceu ŋɔ́i í dasi naane si na iyi í jɔ́ ideí Lafɛ́e Jesu í to sie ntɔ́.

Pɔ́lu do Baanabasi à wa Antiɔ́si si ilei Pisidi

¹³Si anyie ŋɔ́i Pɔ́lu do kpaasie ŋa à lɔ́ akɔ́i inyi hai Pafɔ́si à ne nɔ́ à to Peezu si ilei Panfili. Amma Zāa Maaku í jɔ́ ŋa hai be í sinda í nyi Zeruzalemu. ¹⁴Hai Peezu be Pɔ́lu ngu ŋa à mɔ́si à bɔ́ Antiɔ́si si ilei Pisidi. Iyi aɔ́i kusími í to ŋɔ́i à bɔ́ ile bii Zuifu ŋa à ya ce kutɔtɔw à buba. ¹⁵Nɔ́ ine gɔ́ í cio si tia iyi Moizi do walii ŋau à kɔ́. Iyi í cio í tã, ŋɔ́i ine ngboi igbe ŋau à be si ŋa ine gɔ́ koo bee ŋa ku ni, iŋe kpaasi ŋa, bii ò ne ide iyi aa muad ine ŋa gbugbā í fɔ́ ŋa.

¹⁶Ŋɔ́i Pɔ́lu í dede í ni a coko do awɔ́ nɔ́ í ni, iŋe inei Izireli ŋa do iŋe dimi mmu ŋa iyi ò waa jirima Ilaaɔ́, i de ití í gbɔ́ ŋa. ¹⁷Aɔ́ Lafɛ́e nwai í cica bala nwa ŋa nɔ́ í kɔ́si kukpɔ́ ŋa waati iyi à waa je ine ŋoo si ilei Ezibiti. Si anyii ŋu, í nya ŋa

hai ilei Ezibiti do gbugbāe, ¹⁸nɔ́ í yɔ́kɔ́d ŋa temua zakai adɔ́ ciiji si gbaau. ¹⁹Í kpa dimi ikā ikā meeje si ilei Kanaā nɔ́ í so ile ŋau í na ŋa í je tu ŋa. ²⁰Iyi be ŋa fei í cei zakai adɔ́ cɔ́ mee do ciitaa.

Si anyii ŋu, Ilaaɔ́ í jile ŋa woo ki-iti ŋa hee í koo í toɔ́ waatii Samueli waliiu. ²¹Ŋɔ́i à ni aŋa à bi ilaalu, nɔ́ Ilaaɔ́ í mu ŋa Sɔ́lu amai Kisi hai si dimii Benzamee nɔ́ í je bommau zakai adɔ́ ci-iji. ²²Nɔ́ Ilaaɔ́ í nyaa bomma í sāsí Davidi. Davidiui í jeaa seeda í ni, ò ye Davidi amai Izai í je dimii ine iyi ò bi, ŋui á ce idɔ́bim fei. ²³Hai si dimii Davidii Jesu í fita, ine iyi Ilaaɔ́ í cica ku je woo faabai inei Izireli ŋa si bei í tako í ce ŋa kuwāu. ²⁴Jesu ku bei ku naa, Zāa í cea inei Izireli ŋa fei waazo í ni a kpaasi idɔ́ ŋa nɔ́ a ce inyi ku dasi. ²⁵Waati iyi icei Zāa í maai ku kpa iri í ni, kù je amui ò waa degbe ŋa, amma ine gɔ́ á naa si anyim iyi n kù to n bate n fū ikūi baatae.

²⁶To, iŋe kpaasi ŋa, iŋe iyi ò je dimii Aburahamu ŋa, do dimi mmu ŋa iyi ò waa jirima Ilaaɔ́, iŋei à sambaa ideí faabau ihɛ́ wa. ²⁷Wee inei Zeruzalemu ŋa do ine ngbo ŋa ŋa a kù mà yooi Jesu í je dee dee, a kù nɔ́ a kù gbɔ́ yaa-sei ideí walii ŋa iyi à ya maa cio si aɔ́i kusími feiu. Amma do ŋu fei à jɔ́ ideu í kɔ́ si waati iyi à ye taalei Jesu. ²⁸A kù ye sie ngɔ́gɔ́ iyi á jɔ́ a kpaa, amma do ŋu fei à tɔ́ Pilati ku jɔ́ a kpaa. ²⁹Ŋɔ́i à ce mii iyi à kɔ́ na irieu fei. Si anyie nɔ́ à kitae hai si jii ku gaauu à dasi ikue si inɔ́ bale. ³⁰Amma Ilaaɔ́ í jūu hai si bale, ³¹nɔ́ si afei aɔ́ nkpɔ́ nkpɔ́ í nyisi ine gɔ́ ŋa arae. Ine ŋau, aŋai à tooe wa wo hai ilei Galilee à naa Zeruzalemu. Aŋai à waa je seedaí idee nsei bi inei Izireli ŋa. ³²Awa mɔ́ ideí kuwā iyi Ilaaɔ́ í cea bala nwa ŋau, ŋui à waa sɔ́ ŋe. ³³Í jɔ́ kuwāu í kɔ́ si waati nwa. Awa tɔ́ku ŋa ŋa, awai à ye kukɔ́i kuwāu waati iyi í jī Jesu hai si bale si bei à kɔ́ si Tiai Iri Kukɔ́ iri minjisia à ni,

Ilaaḥ í ni, awɔi ì je amam,
Hai nnyi ò je Baae.

³⁴Ilaaḥ í fɔ wo í ni nɔu á jũu hai bi iku
ɔa ku ba ku maà na ku sãmi. Bɛɛbei í fɔ
waati iyi í ni,

An wee nɔe dee dee bei ò wãð Davidi
wo, kù nò kù nɛ sika.

³⁵Na nɔi í ce Davidi í fɔ má í ni,
I kaa jò arai Ine Kumãe ku sãmi.

³⁶Davidi takae í ce mii iyi Ilaaḥ í dasie í
bei í ku, nò à suu kòkò balae ɔa nò arae
í sãmi, mà irei. ³⁷Amma Jesu ine nɔu
Ilaaḥ í jũu hai si balɛ kù sãmi. ³⁸De-
bei, inɛ kpaasim ɔa, i jò i mà ɔa iyi
na saabuɛi à waa sisi nɔe iyi Ilaaḥ á
kpa ideidulum du ɔe. ³⁹Ine iyi í dasie
naane fei, nɔi á jò lafɛɛ ku je dee dee bi
Ilaaḥ. Amma woodai Moizi kaa ɔkò ku
ce bɛɛbe. ⁴⁰Na nɔu, i ce laakai ɔa mii
iyi walii ɔa à fɔu ku maà ba ɔe, iyi à ni,
⁴¹Inɛ woo yaako amu Ilaaḥ, i gbɔ idem
ɔa.

Aa biti ɔa nò aa ce nfe ɔa,
Domi an ce mii ɔɔ si waati nɔe iyi baa
bii í je ine ɔɔ í na wa sisi nɔe i kaa
dasi naane ɔa.

⁴²Iyi Pɔlu í fɔ bɛɛbe í tã nɔi nɔu do
Baanabasi à waa bi a fita hai ile bii à
ya ce kutɔtɔu bɛ, nɔi ine ɔa à waa
tɔɔ ɔa a nyi wa má a naa a waazo si
ide akãu si aɔi kusĩmi mmu iyi wa baa.

⁴³Iyi ine ɔa à fita nɔi Zuifu nkɔɔ do ine
ɔa iyi à waa too kucei Zuifu ɔa nò à mà
bɛɛrei Ilaaḥ à waa too ɔa. Inɔi Pɔlu do
Baanabasi à ba ɔa ide ku fɔ à mu ɔa
gbugbã ku ba a maa leekĩ dim dim si
didĩ Ilaaḥ.

⁴⁴Si aɔi kusĩmi mmu inei ilu ɔa fei
à tɔtɔi a ba a gbɔ ideid Lafɛɛ. ⁴⁵Iyi Zuifu
ɔa à ye zamaa nɔi à dedeð igu ku ja à
waa jã ide iyi Pɔlu wa fɔu nò à waa buu.
⁴⁶Amma Pɔlu do Baanabasi à sɔ ɔa do
wɔkò à ni, tilasii inɛ Zuifu ɔa a tako a
sɔ nɛ ideid Ilaaḥ. Amma si na iyi í jò ì waa
kɔsi ɔa nò i kù ka ara nɔe si ine ɔa iyi à
bi a ba kuwɛɛ hai tã, na nɔu, aa ka jò nɛ

nò ka bɔ bi dimi mmu ɔa, ⁴⁷domi nɔu
bei Lafɛɛ í dasi wa ku ce í ni,
N ce nɛi bei fitila bi dimi mmu ɔa
Ku ba i bɔð ideid faabau hee kɔi andun-
yau ɔa.

⁴⁸Iyi hai je Zuifu ɔa à gbɔ ideu, nɔi
í dɔ ɔa si, à waa saabu Aɔ Lafɛɛ na
ideeu. Nò ine ɔa iyi Aɔ Lafɛɛ í jilɔ si a
ba kuwɛɛ hai tãu fei à dasi naane.

⁴⁹Nò ideid Lafɛɛu í fangaa si ileu fei.
⁵⁰Amma Zuifu ɔa à dede idɔkɔi ilu irii
ilu ɔa do inaabo ilu amani ɔa iyi à waa
too kucei Zuifu ɔa. Nɔi í jò à kpã Pɔlu
do Baanabasi iju à lele ɔa hai bɛ. ⁵¹Inɔi
woo bɛ ɔa à gbugbã si ɔa sãai baata
nɔa ɔa à waa nyisið iyi mii iyi á na ku
ba ɔa í je ideid iri nɔa. Si anyie nò à nɛ
Ikonimu. ⁵²Amma ine ɔa iyi à waa too
kpãai Jesu Antɔsiu nɔu ɔa à wɛɛð inɔ
didĩ nò à kɔð Hundei Ilaaḥ.

Pɔlu do Baanabasi à wa Ikonimu

14 Ikonimu bei Pɔlu do Baanabasi à
lɔ ile bii Zuifu ɔa à ya ce kutɔtɔu
nò à ce waazo hee ine nkɔɔ í dasi naane,
hai Zuifu ɔa hee do hai je Zuifu ɔa fei.
²Amma Zuifu ɔa iyi à kɔ ku dasi naane
à dede idɔkɔi dimi mmu ɔa ku ba a ce
lasabu laalɔ si gãmei kpaasi woo dasi
Jesu naane ɔa. ³Do nɔu fei, Pɔlu do
Baanabasi à kpɛ Ikonimu à waa waa-
zoa ine ɔa do wɔkò. Lafɛɛ í mu ɔa
gbugbã à ya maa cèð maamaake ikã ikã
ɔa. Maamaake ɔa wa nyisi iyi waazo
nɔa iyi à waa ce si ideid didĩ nɔu ntɔi.
⁴Amma inei ilu ɔa à kpɛ minji. Ine ɔa
ɔa à leekĩð Zuifu ɔa, ine ɔa ɔa mɔ à leek-
ĩð woo bɛ ɔa.

⁵Inɔi Zuifu ɔa do hai je Zuifu ɔa do
ine ngbo nɔa ɔa à ce anu akã a wahala
woo bɛ ɔa a ta ɔa kuta a kpa ɔa. ⁶Iyi
Pɔlu do Baanabasi à mà ideu gbakã, nɔi
à sa à bɔ Lisiti do Deebu si ilei Likoni do
si ileekoe ɔa. ⁷Nò à wasi laabaau jiidau
ku waazo bɛ.

Pɔlu do Baanabasi à wa Lisiti

⁸ Mɔkɔ ɔɔ í wa Lisiti, isee ŋa fei í ku nɔ beɛbei à buu do, kù dede kù ne baa ajɔ akā. ⁹ Si bei Pɔlu wa ba ine ŋa ide ku fɔ mɔkɔu wa gbɔ. Ŋɔi Pɔlu í kã sie iju nɔ í ye iyi naaneɛ á yɔkɔ ku jɔ ku ba iri. ¹⁰ Ŋɔi Pɔlu í sɔɔ do gbugbã í ni, dede í leekí si kutɛɛ. Ŋɔi mɔkɔu í dede í fo í dinga wa ne. ¹¹ Iyi zamaau í ye mii iyi Pɔlu í ce ŋɔi à dɔ anu hee lele do fee ŋɔa à ni, iwɛ nwa ŋau à kpɔd amane à naa si wa. ¹² Ŋɔi à waa kpe Baanabasi Susi, Pɔlu mɔ Hɛɛmɛɛzi domi Pɔlui í je woo waazo. ¹³ Wee ilei iwɛ iyi à ya kpe Susiu í wa hai do angulei bi ku lɔi iluu wa. Ŋɔi ine ŋa à koo à de kete kombo ŋa wa nɔ à ce booda do kokoi jii ŋa à da ŋɔa si kɔɔ. Nɔ woo weei Susiu í naad ŋa wa ande koofai iluu. Ŋɔu do ine ŋau fei à waa bi a cea woo be ŋau kuwee. ¹⁴ Amma iyi woo be minji ŋau à gbɔ ideu, à ga ibɔ ŋɔa ŋa à waa nyisið iyi aŋa a kù jesi, nɔ à dɔ anu à sei à waa neð bi zamaau à waa ni, ¹⁵ na mii í ce ì waa ce beɛbe, iŋe kpaasi ŋa. Awa mɔ amanei bei iŋe taka ŋɔe. Laabaau jiidai à naa ku sɔ ŋe ku ba i jɔ iwɛ nfe ŋɔe ŋau nɔ i sinda si Ilaaɔ, ŋɔu iyi í je icui kuwee. Ŋɔui í ce lele do ile do tenku do mii iyi í wa inɔ ŋɔa fei. ¹⁶ Tako wo í jɔ ðimi fei wa too kpãa iyi í bi. ¹⁷ Amma do ŋɔu fei í nyisi wa iyi ŋɔu í wee domi wa ce nwa jiidai ŋa. Í jɔ iji wa wɔ ku ba ka ba ije si iko si waatii ate ku ba ka ne inɔ didɔ. ¹⁸ Amma baa do iyi Pɔlu ŋa à fɔ beɛbe fei, bei à ce à ganji kuweei zamaau í gaabu. ¹⁹ Ŋɔi Zuifu ɔɔ ŋa à naa hai Antioosi do hai Ikonimu à wa inyii itii ine ŋau nɔ à ta Pɔlu kuta ku ba a kpaɔ, ŋɔi à faa à bɔd alalai iluu domi à tamaa bei í kui. ²⁰ Amma ine ŋa iyi à waa too kpãai Jesu à naa à kaakoe, ŋɔi í dede í bɔ inɔ ilu. Iju kumae ŋɔi ŋɔu do Baanabasi à dede à bɔ Deebu.

À nyi Antioosi si ilei Siri

²¹ Iyi Pɔlu do Baanabasi à to Deebu à waazo laabaau jiidai si iluu nɔ ine nkpɔ í lsi kpãai Jesu ku too be. Si anyie nɔ à nyi ikpa Lisiti do Ikonimu do Antioosi iyi í wa ilei Pisidi. ²² Nɔ à mua ine ŋa iyi à waa too kpãai Jesuu gbugbã ku ba a leekí si naaneu dim dim. Nɔ à sɔ ŋa à ni, wahala nkpɔ nkpɔi aa ka ye ka bei ka lɔ si andunya titi Ilaaɔ. ²³ Ŋɔi à cica igbei inei Jesu ŋa fei ine ngbo ŋa. Si anyie nɔ à ce kutɔɔ do anu kudí à so ŋa à daa Lafɛɛ si awɔ, ŋɔu iyi à dasi naaneu. ²⁴ Si anyii ŋɔu nɔ à ne hai be à koo à lɔ ilei Pisidi à bɔ ilei Panfili, ²⁵ nɔ à to ilue ɔɔ iyi à ya kpe Peezu à ce waazo be à bei à bɔ Atali. ²⁶ Hai bei à lɔ akɔi inyi à nyi ikpa Antioosi si ilei Siri be. Ilu bei à tako à le ŋɔa awɔ si iri wo na ice iyi aa koo a ceu ku ba Ilaaɔ ku mu ŋɔa didɔɛ. Nɔ icɛui à ce à kpa irie wa be. ²⁷ Iyi à to Antioosi ŋɔi à tɔtɔ inei igbei Jesu ŋa nɔ à sisi ŋɔa mii iyi Ilaaɔ í cea aŋa fei do si bei í ceð kpãa hai je Zuifu ŋa mɔ à dasið naane. ²⁸ Nɔ à kpe ilu be do ine ŋa iyi à waa too kpãai Jesu ajɔ.

À ce kutɔtɔ Zeruzalemu

15 Ŋɔi ine ɔɔ ŋa à naa Antioosi be. Ine ŋau à naai hai ilei Zudee, nɔ à waa sɔ kpaasi woo dasi Jesu naane ŋau à ni, i kaa ba faaba ŋa bii a kù dasi ŋe bango si bei woodai Moizi wa fɔ. ² Iyi Pɔlu do Baanabasi à gbɔ beɛbe ŋɔi à ba ŋa kakɔ ku ce jiidai jiidai si ideu. Ŋɔi woo dasi Jesu naane ŋau à cica Pɔlu do Baanabasi do ine ɔɔ ŋa hai ilui Antioosi be à be ŋa Zeruzalemu bi woo be ŋau do ine ngbo ŋau na irii ideu. ³ Pɔlu ŋa à dasi kpãa à waa ne nɔ inei igbei Jesu ŋau à koo à leekí ŋɔa. Ŋɔi à ce isɛene ŋa à koo à lɔ ilei Fenisi do ilei Samari nɔ à wasi ku sisia kpaasi woo dasi naane ŋau bei hai je Zuifu ŋa mɔ à sinda idɔ ŋɔa si Jesu. Ŋɔi laabaau

ideu í jò inɔi aŋa fei í dō ntɔ ntɔ. ⁴Iyi à to Zeruzalemu, ŋɔi inei igbei Jesu ŋau do woo be ŋau do ine ngbo ŋau à gba ŋa do inɔ didō. Ŋɔi Pɔlu do Baanabasi à sisi ŋa mii iyi Ilaaō í ce fei na icei aŋa. ⁵Amma Farisi gɔ ŋa iyi à dasi Jesu naane à dede à ni, hai je Zuifu ŋa iyi à dasi Jesu naaneu fei, tilasii a dasi ŋa bango nɔ a sō ŋa a too woodai Moizi.

⁶Ŋɔi woo be ŋau do ine ngbo ŋau à tɔtɔ a wūa ideu. ⁷Si bei à waa fa ideu ŋɔi Piee í dede í ni, iŋe kpaasim ŋa, ì mà ŋa iyi hai ku kpe Ilaaō í nyam hai si inɔ nŋe ku ba n koo n sisia hai je Zuifu ŋa mɔ laabaau jiidau ku ba aŋa mɔ a dasi naane. ⁸Nɔ Ilaaō, ŋu iyi í mà idɔi ine fei, í mu ŋa Hundee bei í mua awa mɔ ku ba ku nyisi iyi ŋu í gba ŋa. ⁹Kù ce nkāma iyi í je ikā si gāme ŋa do awa. Í jò idɔ ŋa í má na naane iyi à dasie bei í cea awa mɔ. ¹⁰Debei, na mii í ce ì waa cā idɔi Ilaaō ŋa nsei, ì bi i kāa hai je Zuifu ŋa iyi à waa too kpāai Jesuu aso iyi bala nwa ŋa do awa taka nwa à mɔngɔ ku so. ¹¹À mà iyi na didōi Lafēe Jesui awa à bað faaba, nɔ beebe mɔi baa do hai je Zuifu ŋau mɔ.

¹²Ŋɔi ine ŋau fei à coko à waa desi Pɔlu do Baanabasi itī waati iyi à waa sisi ŋa yaasei maamaake ŋa iyi Ilaaō í jò aŋa à ce fei si wajui hai je Zuifu ŋau. ¹³Iyi à fɔ ide à tā ŋɔi Zaaki mɔ í so ide í ni, iŋe kpaasim ŋa, i gbo iyi ñ wa n fɔ. ¹⁴Simɔɔ í sisi nŋe bei Ilaaō í ce hai sinte í cicað ine gɔ ŋa hai si inɔi dimi mmu ŋau à kpe ŋa ine ŋa. ¹⁵Nɔ ideu í je akā do ti walii ŋau si bei kukɔi idei Ilaaō í ni,

¹⁶Amu Ilaaō, waati beebey an nyi wa,
Nɔ n teese ilei Davidi iyi í cuku.
An dede ile kúkúú,
Nɔ n maa má,

¹⁷Ku ba ine ŋa iyi a kù je inei kpasēu fei a dede amu Aō Lafēe.
Aŋai à je ine ŋa iyi à je titom hai si dimi mmu ŋa.

¹⁸Beebei amu Aō Lafēe ñ fɔ, amu iyi ñ jò à mà mii ŋau ihē hai ku kpe.

¹⁹Nɔ Zaaki í ni má, na ŋu, si kuyem, kù sīa a sō hai je Zuifu ŋa iyi à sinda idɔ ŋa si Ilaaōu wooda ku gaabu ŋa.

²⁰Amma ka ce ŋa tia ka sō ŋa a mað ya je ijei kuwee, nɔ a mað ya tɔtɔ sēe do inaabo mmu gɔ walakɔ inaabo mɔ do mɔkɔ mmu gɔ, a mað ya ŋɔ iŋa jifa, nɔ a mað ya ŋɔ kpaai iŋa. ²¹Hai tako wo, si ilu fei à ya cio woodai Moizi ile bii Zuifu ŋa à ya ce kutɔtɔ si aŋi kusimi fei nɔ a waazo idee.

À sambaa hai je Zuifu woo dasi Jesu naane ŋau tia

²²Iyi Zaaki í fɔ beebe í tā ŋɔi woo be ŋau do ine ngbo ŋau do inei igbe ŋau fei à ye iyi í sīa ku je aŋa a cica ine gɔ ŋa hai si inɔi aŋa a be ŋa Antiosi do Pɔlu do Baanabasi aŋɔ. Ŋɔi à cica Silasi do Zudu iyi à ya kpe Baasaba má, aŋa iyi à ne beere si inɔi kpaasi woo dasi Jesu naane ŋau. ²³Ŋɔi à ni a kood tiau. Si tiau à ni,

Awa woo be ŋa do ine ngbo ŋau, awa woo dasi naane kpaasi nŋe ŋa, awai à samba nŋe tiau ihē wa. Iŋei à sambaa wa, iŋe hai je Zuifu woo dasi naane ŋa iyi ì wa Antiosi do Siri do Silisi. À waa ce ŋe fɔ. ²⁴À gbo iyi ine gɔ nwa ŋa à naa bi tu ŋe à fɔ inɔ nŋe nɔ à sinda laakai nŋe do ide ŋa ŋa. Amma awa si à dasi ŋa ideu be wa. ²⁵Na ŋɔi í jò à busi nŋe nɔ à yɔɔ iyi í sīa ka cica ine gɔ ŋa ka be si ŋe wa. Aŋai aa si Baanabasi do Pɔlu, baakɔ nwa ŋau wa, ²⁶aŋa iyi a kù saalu kuwee ŋa ngɔgɔ na irii Lafēe nwa Jesu Kirisi. ²⁷Zudu do Silasi aŋai à je ine ŋa iyi à cica. À waa be ŋa wai a na a sō ŋe ide akāu geleð gele. ²⁸Awa do Hundei Ilaaō í sīa nwa si ka mað kā nŋe aso gɔ bii kù je iyi ihē iyi í je asoi tilasi. ²⁹Nŋui í je, i mað ya je ijei kuwee ŋa, nɔ i mað ya ŋɔ kpaai ŋa, i mað ya ŋɔ iŋa jifa ŋa, nɔ i mað ya tɔtɔ sēe do inaabo mmu gɔ walakɔ inaabo mɔ do mɔkɔ mmu gɔ

ɲa. Bii ì mu ara nɲe si mii beɛbe ɲau be ɲa í s̄a. To, ka sukad̄.

³⁰Iyi à t̄ɔ nje sukad̄ à t̄a ɲɔi ine ɲau à dasi kp̄aa à ne Antiōsi. Bei à koo à t̄ɔt̄ɔ inei igbei Jesu ɲau fei à na ɲa tiau. ³¹Iyi à cio tiau í mu ɲɲa gbugb̄a n̄o in̄o ɲɲa í d̄. ³²Zudu do Silasi ɲa m̄o walii ɲai, à mua kpaasi woo dasi naane ɲau gbugb̄a n̄o à sobi ɲa si ide nkp̄o nkp̄o. ³³Iyi à ce aɲo minji be kpaasi woo dasi naane ɲau à t̄ɔ ɲa sukad̄ n̄o à ni a to bi ine ɲa iyi à be ɲa wa baani. [³⁴Amma Silasi ine nɲu í dasi ido nɲu ku ce aɲo minji be má.]

³⁵P̄olu do Baanabasi à gbe Antiōsi be. Aɲad̄ ine nkp̄o ɲa aɲo à waa k̄ɔa ine ɲa si cioi idei Laf̄e n̄o à ce waazoe.

P̄olu do Baanabasi à kp̄e

³⁶Iyi í ce aɲo minji má ɲɔi P̄olu í s̄ Baanabasi í ni, ka koo kaa kaako kpaasi nwa ɲau má si ilu ɲa bii à tako à waazo idei Laf̄e fei wo n̄o ka ye bei ine ɲau à weɛd̄ si nsei. ³⁷Ŋɔi Baanabasi wa bi ku gb̄a Z̄aa Maaku aɲad̄ ɲa. ³⁸Amma P̄olu í f̄o í mantee í ni kù s̄ia aɲa a gb̄aa, nɲu iyi kù sobi aɲa wo si iceu amma í sinda í j̄ɔ aɲa wa hai Panfili. ³⁹Ŋɔi à ce kak̄ɔ n̄o a kù gb̄o si nje hee à na à kp̄e. Ŋɔi Baanabasi í gb̄a Maaku à l̄o ak̄ɔi inyi à b̄o Sipu. ⁴⁰N̄o P̄olu m̄o í cica Silasi, n̄o kpaasi woo dasi naane ɲau à so ɲa à daa Laf̄e si aw̄o à bei à ne, ⁴¹à koo à l̄o ilei Siri do Silisi à wasi inei igbei Jesu ɲa ku mua gbugb̄a si naane ɲa.

Tim̄tee í too P̄olu do Silasi

16 Ŋɔi P̄olu do Silasi à to D̄eɛbu do Lisiti. Wee ine ḡo í wa be wa too kp̄ai Jesu. À ya kpoo Tim̄tee. Iyee Zuifu woo dasi Jesu naane, amma baɛe Gerekii. ²Kpaasi woo dasi naane ɲa iyi à wa Lisiti do Ikonimu à ya maa f̄o j̄ida ku j̄e. ³P̄olu í bi Tim̄tee ku too nɲu n̄o í gb̄a í n̄e. Amma ku bei ku gb̄a ku n̄e í dasie bangoi na Zuifu ɲa iyi à wa beu domi aɲa fei à mà iyi baɛe Gerekii.

⁴N̄o à b̄o ilu do ilu ɲa à s̄ wo dasi Jesu naane ɲau mii ɲa iyi woo be ɲau do ine ngboi igbei Jesu ɲa iyi à wa Zeruzalemu à jile n̄o à ni a jirima ɲa. ⁵Ŋɔi woo dasi Jesu naane ɲau, naane ɲɲa í teese í k̄ɔsi n̄o akp̄o ɲa m̄o í ya maa k̄ɔsii aɲo fei.

P̄olu í ce kuye Torasi

⁶Hundei Ilaā í ganji P̄olu ɲa a waazo idei Ilaā si ilei Azii, ɲɔi í j̄ɔ à too do ikpa ilei Firizi do ti Galati. ⁷Iyi à to ilei Misi ɲɔi à waa bi a b̄o ilei Bitini, amma Hundei Jesu í k̄o ɲɲa. ⁸Ŋɔi í j̄ɔ à too do ilei Misi à b̄o ilu iyi à ya kpe Torasi. ⁹Ŋɔi P̄olu í ce kuye id̄u. Si kuȳeɛu í ye inei Mased̄ni ḡo wa leek̄i n̄o wa t̄ɔ nɲu ku naa Mased̄ni ku na ku sobi aɲa. ¹⁰Si bei í ce kuȳeɛu ɲɔi gbak̄a à waa de kp̄aa ku ba ka b̄o Mased̄ni domi à mà iyi Ilaā í bi kaa waazo ɲɲa laabaau j̄idau.

Lidi í dasi naane Filipi

¹¹Hai Torasi bei awa à l̄o ak̄ɔi inyi n̄o gbak̄a à b̄o gunḡum ḡo iyi à ya kpe Sam̄tasi. Iju kum̄e n̄o à b̄o Neapolisi. ¹²Hai be do kutei à ne à b̄o Filipi, ilu nlai Mased̄ni n̄o à ce aɲo minji be. Wee inei Romu ɲai à ne iluu. ¹³Si aɲo kus̄imiu ɲɔi à fita hai ilu be à b̄o it̄ii ido ḡo, à b̄o ku c̄o mà tengi bii à ya ce kut̄ɔ í wa be. Ŋɔi à koo à ye tengi bii ine ɲa à ya ce kut̄ɔ n̄o à buba à ce faaji do inaabo ḡo ɲa iyi à t̄ɔt̄ɔ be. ¹⁴Abo ḡo í wa be à ya kpoo Lidi, inei Tiat̄iii, í ya ta ac̄ɔi fia nkp̄o n̄o í ya maa jirima Ilaā. Iyi à waa ba ɲa ide ku f̄o n̄o wa de it̄i, n̄o Laf̄e í c̄i id̄e ku ba ku gb̄o ide iyi P̄olu wa f̄o. ¹⁵Abou do inei kpas̄e ɲa fei à ce inyi ku dasi n̄o í t̄ɔ wa í ni, bii ì mà iyi ñ dasi naane nt̄o nt̄o ɲai i naa wa i naa i ce baa aɲo minji kpas̄em ɲa. N̄o í mante wa hee à j̄e n̄o à koo kpas̄e be.

Ino piis̄ɔi Filipi

¹⁶Ŋɔi aɲo nɲu ḡo iyi awa à waa b̄o tengi bii à ya ce kut̄ɔu, à ko ama in-

aabo woo ce ice go iyi í ne inei inɔ̀ko. Bii inei inɔ̀kou í dede sie í ya maa fɔ ide iyi á na ku cei. Nɔ lafɛɛɛ ŋa à waa ba fia jiida na irie. ¹⁷Ŋɔi í too awa do Pɔlu wa la hee lele wa ni, ine ŋau ihɛ woo ce icei Ilaaɔ̄ ilu gbugbā ŋai. À naa ku nyisi ŋe kpāai faabai. ¹⁸Beebei í ya maa fɔ aju fei, hee ideu í caa si Pɔlu nɔ í sinda í sɔ̄ inei inɔ̀koue í ni, do saabui irii Jesu Kirisi ñ ni, fita. Be gbakā ŋɔi í fita sie. ¹⁹Iyi lafɛɛɛ ŋa à mà iyi aŋa a kaa ba sie fia má, ŋɔi à mu Pɔlu do Silasi à tale ŋa à bɔ̀dɔ̀ ŋa bantuma bi woo kiiti ŋa. ²⁰À bɔ̀dɔ̀ ŋa si wajui ine ngboi Romu ŋa à ni, ine ŋau ihɛ à waa beje ilu nwai. Zuifu ŋai, ²¹nɔ à wasi ku sisi ide go ŋa iyi wooda nwa kù bi ka gbɔ hee ka tooe, awa iyi à je inei Romu ŋa. ²²Ŋɔi idɔi zamaau í kɔ̄ si ŋa. Ŋɔi ine ngbo ŋau à bɔ̀ ibɔi Pɔlu do Silasi do gbugbā nɔ à ni a cā ŋa do faataa. ²³Iyi à cā ŋa jiida jiida à tā ŋɔi à koo à cĩmbo ŋa ile piisɔ̄ nɔ à sɔ̄ woo degbe piisɔ̄u ku degbe ŋa ku sīa. ²⁴Iyi woo degbeu í gbɔ̀ à sɔ̄ beebe, ŋɔi í koo í dasi ŋa hee ilaawai ankāanyii piisɔ̄u nɔ í da ŋa si gbɛgbɛekui jii.

²⁵Zakai idū laja ŋɔi Pɔlu do Silasi à waa ce kutɔ̀ nɔ à kɔ̄ iri à waa saabuɔ̀ Ilaaɔ̄. Nɔ inei piisɔ̄ ŋa iyi à wa beu à waa de si ŋa itī. ²⁶Ŋɔi gbakā ile í yaya do gbugbā hee icui ile piisɔ̄u í yaya. Ŋɔi gambo ŋau fei à cī nɔ seseen ŋa iyi à diɔ̀ inei piisɔ̄ ŋau fei à fū à cuku. ²⁷Ŋɔi gbakā woo degbeu í jī í ba gambo ŋau fei wa cī ŋɔi í tamaa bei inei piisɔ̄ ŋau à sai. Ŋɔi í nya taakuba wa bi ku kpa araɛ. ²⁸Amma Pɔlu í la hee lele í ni, maà cea araɛ laalɔ̀ kāma. Awa fei à wa ihɛ. ²⁹Ŋɔi woo degbeu í de fitila í sei í lɔ hee ilaawa bii Pɔlu do Silasi à wau nɔ í gule ŋa do kuyaya. ³⁰Ŋɔi í fitaɔ̀ ŋa wa waduude í ni, i suuru ŋa, mii an ce n baɔ̀ faaba. ³¹Ŋɔi à sɔ̄ à ni, dasi Jesu Lafɛɛ naane aa ba faaba, awɔ̀ do inei kpasɛɛ ŋa fei. ³²Ŋɔi à waazoaa ideɔ̀ Lafɛɛ Jesu, ŋɔi do inei kpasɛɛ ŋau fei. ³³Ŋɔi idūu be

woo degbeu í gbā ŋa í koo í wie kumee ŋa ŋau. Nɔ ŋɔi do inee ŋa fei à ce inyi ku dasi gbakā. ³⁴Ŋɔi í gbā Pɔlu do Silasi í bɔ̀dɔ̀ ŋa lele bii ilee í wa nɔ í na ŋa ije à je. Ŋɔi do inee ŋa fei, inɔ̀ ŋa í dɔ̀ do bei à dasi Ilaaɔ̄ naane.

³⁵Iyi iju í má ŋɔi ine ngboi Romu ŋa à be polisi ŋa a koo a sɔ̄ woo degbeu ku jɔ̀ ine ŋau. ³⁶Ŋɔi woo degbeu í sɔ̄ Pɔlu ideu í ni, ine ngbo ŋa à ni n jɔ̀ ŋe. Na ŋɔi, i fita í ne ŋɔi sɛɛ. ³⁷Amma Pɔlu í sɔ̄ polisi ŋau í ni, aawo. À cā wa si bantuma hai a kù ce nwa kiiti, awa mɔ̀ iyi à je inei Romu ŋa nɔ à cĩmbo wa si ile piisɔ̄. Nɔ nsei à bi a nya wa do asii? Kù je beebei à ya ce. Í gbe aŋa taka ŋai a naa a nya wa. ³⁸Ŋɔi polisi ŋau à koo à sɔ̄ ine ngboi Romu ŋau. Iyi à gbɔ̀ Pɔlu do Silasi inei Romu ŋai ŋɔi zigi ŋa í da ntɔ̀ ntɔ̀. ³⁹Ŋɔi à koo à tɔ̀ ŋa suuru nɔ à nya ŋa hai ile piisɔ̄u à bei à tɔ̀ ŋa a fita hai inɔ̀ iluu. ⁴⁰Iyi Pɔlu do Silasi à fita hai ile piisɔ̄u ŋɔi à bɔ̀ kpasɛi Lidi. Iyi à koo à ye kpaasi woo dasi naane ŋau à mu ŋa gbugbā, à bei à ne.

Pɔlu do Silasi à bɔ̀ Tesalonika

17 Ŋɔi Pɔlu do Silasi à waa ne nɔ à lɔ ilu minji go ŋa iyi à ya kpe Anfipolisi do Apoloni nɔ à to Tesalonika bii Zuifu ŋa à ne ile bii à ya ce kutɔ̀tɔ̀. ²Ŋɔi Pɔlu í bɔ̀ ileu be si bei í ne dɔ̀nɛɛ. Nɔ aŋaɔ̀ ŋa à wūa tiai ideɔ̀ Ilaaɔ̄ aju kusimi meeta à mɔ̀. ³Wa sɔ̄ ŋa iyi kù ne bei á ce iyi ine iyi Ilaaɔ̄ í cicau kù ye ijuukpā. Á kú nɔ ku jī hai si bale má. Ŋɔi í sɔ̄ ŋa í ni, Jesuu iyi ñ wa n sisi ŋɔi ideɔ̀ ihɛ ŋɔi í je ine iyi Ilaaɔ̄ í cicau be. ⁴Ine ŋa iyi à de itī sieu ine go ŋa à dasi ideu naane, nɔ à baa anu akā ku ce, ŋɔi do Silasi. Beebei hai je Zuifu nkɔ̀ mɔ̀ do inaabo ilu iri ŋau ilu iri ŋau à ce, aŋa iyi à mà beereɔ̀ Ilaaɔ̄.

⁵Amma Zuifu ŋau à dedeɔ̀ igu ku ja nɔ à tɔ̀tɔ̀ ine nfe ŋa bereteke à jɔ̀ hoya hoyá í dede nɔ aŋa fei à sei à bɔ̀ Pɔlu do

Silasi ku dede kpasēi Zasōo ku ba a fitaò ŋa wa si wajui zamaau. ⁶Iyi à dede ŋa a kù ye ŋa, nò à mu Zasōo do kpaasi woo dasi Jesu naane gò ŋa à fa ŋa à bòò ŋa bi ine ngboi ilu ŋa. Nò à wasi ku la à waa ni, ine ŋa iyi à waa sinda andunya feiu à to wa ihē, ⁷nò wee Zasōo í jò à sò kpasēe. Aŋa fei à waa beje woodai ilaalu nlaì Romu à waa ni ilaalu gò í wee má iyi à ya kpe Jesu. ⁸Ŋoí ideu í dede idòì zamaau do ine ngboi ilu ŋau. ⁹Ŋoí à ni Zasōo do kpaasie ŋau a sã fia si bei wooda í jilè a bei a jò ŋa a ne. Iyi à sã fiau nò à jò ŋa.

Pòlu do Silasi à bò Beree

¹⁰Iyi idù í dū gbakā ŋoí kpaasi woo dasi naane ŋau à jò Pòlu do Silasi à ne Beree. Iyi à to be ŋoí à bò ile bii Zuifu ŋau à ya ce kutòtòu. ¹¹Amma ine ŋa iyi à wa be ŋau à lasabu si ideu do laakai í re Zuifu ŋa iyi à wa Tesalonika. À gba ideì Ilaaò do inò didò. Ajo fei à ya maa cio kukòui ku ba a mà bii í je mii iyi Pòlu í ya maa sò ŋau ntòì. ¹²Nò Zuifu nkpo í dasi Jesu naane do inaabo Gereki gò ŋa iyi à je ilu iriu do inemòkò nkpo. ¹³Amma Zuifu ŋa iyi à wa Tesalonika à gbò iyi Pòlu wa waazo ideì Ilaaò Beree ŋoí à koo à dede idòì ine ŋa à fò inò ŋa. ¹⁴Be gbakā ŋoí kpaasi woo dasi naane ŋau à bòò Pòlu ikpa tenku ku ba ku ne hai be, amma Silasi do Timòtee à gbe Beree be. ¹⁵Ine ŋa iyi à koo à leekā Pòluu à bòòei hee Ateni. Ŋoí Pòlu í samba ŋa anu í ni a sò Silasi do Timòtee a hāmèe nŋu wa ñya ñya. Nò ine ŋau à sinda à ne Beree má.

Pòlu í wa Ateni

¹⁶Waati iyi Pòlu wa degbe ŋa Ateni laakae ci ya sū domi iwē í kpo si iluu. ¹⁷Na nŋu, Zuifu ŋa do Gereki ŋa iyi à

ya maa jirima Ilaaò, í ya ba ŋa faaji ku ce ile bii Zuifu ŋa à ya ce kutòtòu. Nò ajo fei, ine ŋa iyi í ko si bantumai iluu aŋaò ŋa mò à ya maa ce kakòò má. ¹⁸Si bei í ya maa ba ŋa kakòò ku ce ŋoí woo mà gò ŋa iyi à je ineì Epikuri ^{¶¶}do Sitosi ^{¶¶}ŋa à bò bi tēe à waa baa kakòò ku ce. Ine gò ŋa à ni, woo ce ide nkpo yoomai ihē. Nò ine gò ŋa mò, iyi à gbò wa fò ideì ikui Jesu do kujje má à ni, mà iwē mmu gò ŋai wa fāa ya. ¹⁹Ŋoí à bòòei iri kuta gò iyi à ya kpe Arepago, tengi bii ine ngboi ilu ŋau à ya ce kutòtòò nŋa nò à ni, à bi ka gbò ide titò iyi ì waa dabiidò, ²⁰domi ì waa sisi nwa ide titò nò à bi ka mà yaasee. ²¹Wee ineì Ateni ŋa fei do ine njoo ŋa iyi à na à buba ilu be à ya so waati nŋa fei a maa fò walakò a gbòò baauì mii titò.

²²Ŋoí Pòlu í dede í leekā Arepago be í sò ŋa í ni, iŋe ineì Ateni ŋa, ò ye iyi ideì iwē ŋai wa mu ŋe ntò ntò. ²³Waati iyi ò wa n dabiì si inò ilu nŋe ò ye mii nkpo iyi ì waa tòò ŋa. Ò ye bi kuwee gò à kò si à ni, tengi ihēi à ya tòò ine iyi a kù mà. Nsei ine iyi iŋe ì waa tòò iyi í kù mà ŋau be, ideì ò wa n sisi nŋe. ²⁴Ilaaò, nŋu iyi í taka andunyau do mii iyi í wa si fei, nŋu iyi í je Lafēi lele do ile, kaa buba si ile iyi amane ŋa à ma do awò ŋa. ²⁵Awòì amane kaa yòkò ku muaa nkāma, domi kù ne bukaataa ngògò. Nŋu takaèi wa mua amane ŋa kumi do kuwee do mii fei. ²⁶Hai si ine akā iyi í tako í takauì dimi iyi wa te si andunyau ihē fei í fita. Hai takoi í jilè waati nŋa do tengi bii aa maa wa. ²⁷Ilaaò í ce bæbeì ku ba a ce kookaai a maa dedeè do kubabiì nò si kudedeu aa yòkò. Amma ntò ntò Ilaaò kù jìò kāmā nwa gò, ²⁸domi na irièi à ne kuwee, nò nŋui í jò ara nwa wa ne. Woo kò tia nŋe gò ŋa à ni, awa mò amaè ŋai. ²⁹Debei, si na iyi í jò à je amai Ilaaò

¶¶17:18 *ineì Epikuri ŋa* aŋa à ya ni, inò didòì í re mii fei si kuweèi amane.

¶¶17:18 *ineì Sitosi ŋa* aŋa à ya ni, ine ku jesi mii iyi á naa sie fei.

ɲa, kù sīa ka maa ce lasabu ka ni Ilaaḏ í ye bei iwē iyi amane í lasabu í coo ku sīa do wura wala do iso fūfū wala do kuta. ³⁰Ilaaḏ í temuad̄ amane ɲa wo si kumà hai mà ɲɲa, amma nsei wa sō ine ɲa tengi bii á wa fei a naa a kpaasi id̄o ɲɲa. ³¹N̄o í jile aɲo si bii ine iyi í cicau á kiit̄iđ ine andunya ɲa fei n̄o kiit̄ieu dee deei á je. N̄o í jūu tā hai si bale ku ba ku nyisi ine fei iyi ine be á na ku cei.

³²Iyi à gb̄o P̄olu wa f̄o ideí kuj̄ii iku ɲa hai si bale ɲoí ine ḡo ɲa à waa yaakoe. Ine ḡo ɲa m̄o à ni, à bi faajii ideu be má aɲo ḡo. ³³Iɲoí P̄olu í ne í j̄ò ɲa. ³⁴Do ɲɲu fei, inem̄ok̄o ḡo ɲa à b̄o bi t̄e à dasi Jesu naane. Si in̄o ɲɲai Deni woo ce kiit̄ii Arepagu ḡo í wa. Abo ḡo m̄o iyi à ya kpe Damarisi í dasi naane do ine ḡo ɲa má.

P̄olu í b̄o K̄orenti

18 Si anyii ɲɲu, P̄olu í ne hai Ateni be í b̄o K̄orenti. ²Iɲoí í ko Zuifu ḡo be iyi à ya kpe Akilasi, iyi à buu ilei P̄ontu. Kù kpe tit̄a iyi í naa hai ilei Itali, ɲɲu do aboe Pirisila, domi Kolodu ilaalu nlai Romu í na wooda í ni Zuifu fei ku fita hai Romu. Iɲoí P̄olu í b̄o ku c̄o ɲa. ³N̄o í buba aɲad̄ ɲa à ce ice aɲo domi í ya ce ilei ac̄o bei aɲa m̄o à ya ce. ⁴Aɲoí kus̄imi fei í ya b̄o waazo ku ce ile bii Zuifu ɲa à ya ce kut̄ot̄o. N̄o í ya maa mu ɲɲa ide aɲa do Gereki ɲau ku ba a dasi Jesu naane.

⁵Waati iyi Silasi do Tim̄otee à to wa hai ilei Mased̄oni, P̄olu í ya maa ce icei waazoi waati k̄ama fei ku maa s̄o Zuifu ɲau iyi nt̄o nt̄o Jesui í je ine iyi Ilaaḏ í cicau. ⁶Amma à j̄aa n̄o à waa buu, ɲoí í ḡb̄ugb̄a si ɲa irurui ib̄oe n̄o í s̄o ɲa í ni, bii ì na ì ce nfe ɲa, í je ideí iri ɲɲe. Kù je baam má. Hai nnyi an j̄ò ɲe n koo n cea hai je Zuifu ɲa waazo. ⁷Iɲoí í ne hai be í b̄o kpas̄ei Titee Zusitu, ine iyi í ya maa jirima Ilaaḏu. Ilee wee k̄ok̄oí ile bii Zuifu ɲa à ya ce kut̄ot̄oúí í wa. ⁸Iɲoí Kirisipu

ine ngboi igbeu í dasi Laf̄ee Jesu naane, ɲɲu do inei kpas̄ee ɲa fei. Inei K̄orenti nk̄p̄o í gb̄o waazoi P̄olu n̄o aɲa m̄o à dasi naane, n̄o à dasi ɲa inyi.

⁹Iɲoí Aḏ Laf̄ee í s̄o P̄olu si kuye id̄u í ni, maà ce n̄jo. Hanya i s̄o ɲa, maà coko, ¹⁰domi ñ wee do aw̄o. Ine ḡo kaa ȳok̄o ku lesie aw̄o hee ku ce laal̄o. S̄o ɲa ideu domi ine nk̄p̄oí í wa si iluu ih̄e iyi á je titom. ¹¹P̄olu í buba ilu be ad̄o ak̄a do bubu n̄o wa k̄o ɲa si ideí Ilaaḏ.

¹²Waati iyi Galiḏ̄o wa je ilaalu si ilei Geresi, ɲoí Zuifu ɲau à ce anu ak̄a à t̄ot̄o à gb̄a P̄olu à b̄od̄e bi ku ce kiit̄i. ¹³À ni, m̄ok̄ou ih̄e ɲɲeí wa lele ine ɲa ku ba a t̄o Ilaaḏ si bei wooda nwa kù bi.

¹⁴Iyi P̄olu wa bi ku f̄o ide, ɲoí Galiḏ̄o í s̄o ɲa í ni, bii í je ideí kurara walak̄o laal̄o goí í ce an nyi wa n naa n gb̄o ide ɲɲe. ¹⁵Amma bii í je ideí kak̄o ɲai do ideí irii ine ɲa do woodai iɲe taka ɲɲeí, iɲeí aa w̄ua ndu ɲe. N kaa n je woo kiit̄ii ide dimi beebe. ¹⁶Iɲoí í lele ɲa hai bi ku ce kiit̄iu. ¹⁷N̄o ine ɲau fei à mu S̄ositeni ine ngboi igbei Zuifu ɲau à l̄osi ku c̄aa tengii andei ile bi ku ce kiit̄iu. Amma baai Galiḏ̄o kù wa si ideu.

P̄olu í nyi ikpa Antiōsi

¹⁸P̄olu í kpe K̄orenti má. Si anyie n̄o í t̄o kpaasi woo dasi naane ɲau sukud̄o n̄o í koo í wa irie Sankeree ku ba ku nyisi iyi í tako í cea Ilaaḏ kuw̄a do kugbasi wo. N̄o í l̄o ak̄oí inyi do Pirisila do Akilasi aɲo à ne ikpa ilei Siri. ¹⁹⁻²¹Iyi à to Ef̄eezu ɲoí P̄olu í l̄o ile bii à ya ce kut̄ot̄o n̄o í ba Zuifu ɲau faaji ku ce. Iɲoí à t̄oe ku ce aɲo minji bi tu ɲa, amma kù waa je. Iyi wa ne ɲoí í s̄o ɲa í ni, bii Ilaaḏ í bi an nyi wa má. N̄o í j̄ò Pirisila do Akilasi be í koo í l̄o ak̄oí inyi í ne hai Ef̄eezu.

²²Iyi í to Sezaree, ɲoí í kita í b̄o Zeruzalemu í koo í ce inei igbei Jesu ɲa f̄o. Si anyie n̄o í b̄o Antiōsi. ²³Iyi í ce aɲo minji be ɲoí í nyi í dasi kp̄aa má í koo wa

dabii si ilei Galati do Firizi wa mua ine Ɔa iƳi à waa too kpāai Jesu fei gbugbā.

Apolo í bɔ Efɛezu do Kɔrenti

²⁴ Zuifu gɔ iƳi à ya kpe Apolo iƳi à bi Alesandiri í bɔ Efɛezu. Ilu bisii nɔ í mà tiai idei Ilaaɔ sāa sāa. ²⁵ Wee í mà kpāai idei Lafɛɛ nɔ í ya ce waazoe do himma nɔ í sisi idei Jesu dee dee. Amma inyi ku dasii Zāa nɔ akāi í mà. ²⁶ Wa ce nɔ waazoo do naane ile bii Zuifu nɔ à ya ce kutɔtɔɔ. Ɔɔi Pirisila do Akilasi à gbɔ waazie nɔ à kpoo ide nɔ à koo à teese à sisiaa yaasei idei Ilaaɔ dee dee. ²⁷ Si anyie, Apolo í dasi ido nɔ ku bɔ ilei Geresi. Nɔ kpaasi woo dasi naane nɔ à mua gbugbā ku ba ku koo nɔ à cea ine nɔ iƳi à waa too kpāai Jesu iƳi à wa ilei Geresiu tia ku ba bii í to be a coo cenkā. Waati iƳi í to be í sobi woo dasi Jesu naane nɔ jiiida jiiida na didɔi Ilaaɔ. ²⁸ Nɔ í kāmia Zuifu nɔ do wɔkɔ si bantuma ku ba a mà iƳi nɔ à wa si kurarai nɔ í nyisi nɔ hai si tiai idei Ilaaɔ iƳi Jesu í je ine iƳi Ilaaɔ í cicau dim dim.

Pɔlu í bɔ Efɛezu

19 Waati iƳi Apolo í wa Kɔrenti Pɔlu í too kpāa iƳi wa bɔ ikpa iri kuta nɔ í to Efɛezu. Ɔɔi í ba ine gɔ nɔ iƳi à waa too kpāai Jesu be. ² Ɔɔi í bee nɔ í ni, i kù ba Hundei Ilaaɔ titā hai waati iƳi ì dasi naane nɔ? Ɔɔi à jɛaa à ni, aawo. A kù gbɔ mà Hundei Ilaaɔ í weɛ mɔm. ³ Ɔɔi Pɔlu í bee nɔ má í ni, debei, inyi ku dasi yoomai à ce nɔ. Ɔɔi à jɛaa à ni, inyi ku dasii Zāai. ⁴ Ɔɔi Pɔlu í sɔ nɔ í ni, ine nɔ iƳi à kpaasi ido, aƳai Zāa í dasi inyi. Nɔ í sɔ ine nɔ í ni a dasi Jesu naane, nɔ iƳi á na ku naa si anyii nɔ. ⁵ IƳi à gbɔ idei Pɔluu nɔ à ce inyi ku dasi do irii Lafɛɛ Jesu. ⁶ Ɔɔi Pɔlu í le nɔ awɔ si iri nɔ Hundei Ilaaɔ í naa si nɔ nɔ à waa fɔ ide do fee mmu nɔ à ce walii. ⁷ Ine nɔ à to zakai nɔ maateji.

⁸ Si anyii nɔ, Pɔlu í bɔ ile bii Zuifu nɔ à ya ce kutɔtɔɔ wa waazoo idei bommai Ilaaɔ do naane nɔ í ce beɛbe zakai cukpa meeta, nɔ aƳaɔ nɔ à wasi ku busi nɔ nɔ í wasi ku lele nɔ ku ba a dasi naane. ⁹ Amma ine gɔ nɔ à lele ido nɔ à kɔ ku dasi naane, nɔ à nyi à waa fɔ ide laalo má si kpāai idei Lafɛɛ si wajui zamaa. Na nɔ í jɔ Pɔlu í tekeɛ hai bi tu nɔ, nɔ do ine nɔ iƳi à waa too kpāai Jesu. Í ya maa kɔ nɔ si cio aƳo fei si ile cioi Tianusi. ¹⁰ Beɛbe à ce adɔ minji hee ine nɔ iƳi à wa ilei Azii fei, hai Zuifu nɔ do hai je Zuifu nɔ, à gbɔɔo idei Lafɛɛ Jesu.

Idai ama inemɔkɔi Seva nɔ

¹¹ Ilaaɔ í mua Pɔlu gbugbā ku ceɔ maamaake nla nɔ. ¹² Na nɔ í jɔ jaɛe iƳi í lu araɛ fei, bii à so à lea bɔɔ nɔ si ara à ya ba irii. Ine nɔ mɔ iƳi à ne ine inɔkɔ nɔ, bii à lu nɔ, ine inɔkɔ nɔ à ya fitai. ¹³⁻¹⁴ Zuifu gɔ nɔ à ya maa dabii bii fei a maa nɔ ine inɔkɔi ine nɔ. Si inɔ nɔ gɔgɔ nɔ nɔ à dasi ido a kpe irii Lafɛɛ Jesu a nyɔɔ ine inɔkɔi ine gɔ. Zuifu ine ngboi woo weei Ilaaɔ gɔ iƳi à ya kpe Seva, ama inemɔkɔi meeje nɔ à waa bi a ce beɛbe. AƳo nɔ gɔ à sɔ ine inɔkɔi ine gɔ nɔ à ni, do irii Jesu iƳi Pɔlu wa waazoo, fita. ¹⁵ Amma ine inɔkɔi ine iƳi í ni, ñ mà Jesu nɔ ñ mà Pɔlu, amma yooi nɔ mɔ ñ je. ¹⁶ Ɔɔi mɔkɔi iƳi í ne ine inɔkɔi í fɔ í bata nɔ í kāmia nɔ í cā nɔ í mee nɔ nɔ hee aƳa fei à sa hai kpaɛɛ basi. ¹⁷ Ɔɔi ine Efɛezu nɔ hai Zuifu do Gereki nɔ fei à gbɔ ideu, nɔ nɔ í mu nɔ, nɔ irii Lafɛɛ Jesu í ne beere nɔ nɔ. ¹⁸ Ɔɔi woo dasi Jesu naane nɔ í naa í tuuba si bantuma. À fɔ mii iƳi aƳa à ya ce wo. ¹⁹ Ine nɔ iƳi à ya tako a maa ce dobu dobu wo aƳa nɔ nɔ í naa dobu dobu wa à naa à joo si wajui zamaa. Ine gɔ í ce dooai fiaa tia nɔ, nɔ à ba

wee jiaa í to zakai kpekele dubu ciitaa ⁸⁸.
²⁰ Bɛɛbei gbugbāi Aḵ Lafɛe í jḵ idei Jesu
 wa fangaa bii fei do gbugbā.

Ijai Efeezu

²¹ Iyi nḡu ḡau í ce í tā, ḡoi Pḵlu í dasi
 idḵ nḡu ku too do ilei Masedḵni do si ilei
 Geresi nḡu ku bḵ Zeruzalemu. Í ni bii nḡu
 í to be, tilasii nḡu ku bḵ Romu mḵ. ²² Ŋḵoi
 í be Timḵtee do Erasitu, aḡa iyi à waa
 sobie si iceu, ikpa Masedḵni, amma nḡu
 takae í kpe keeke má ilei Azii be.

²³ Waati bɛɛbe wahala nla ḡḵ í dede
 Efeezu be na kpāai idei Jesu. ²⁴ Gbede
 woo cā isḵ fūfū ḡḵ í wa be à ya kpoo
 Demetiusi. Í ya ce mii ḡḵ ḡa iyi à jḵ ilei
 iwē ḡa Aritemi. *Nḵ woo ce ice dimi
 bɛɛbe ḡa fei à ya ba si amanii jiida.
²⁵ Ŋḵoi í tḵtḵ woo ce icee ḡa do gbede
 mmue ḡḵ ḡa má í ni, i kḵ mà ḡa iyi si
 iceu ihē à waa ba si amani? ²⁶ Inḡe taka
 nḡe ì waa yḵḵ ḡa, ì nḵ ì waa gbḵ ḡa mii
 iyi Pḵlu wa ce. Wa ni kḵ je iwē ḡa iyi
 amane ḡa à ce do awo ḡḡai aa tḵ. Nḵ í
 yḵḵ í kāmia ine nkḵḵ nkḵḵ, kḵ nḵ kḵ je
 baa Efeezu ihē nḡu akā, do si ilu nkḵḵoi
 ilei Azii feii. ²⁷ Á na ku jḵ ice nwa ku ba
 iri sāmí. Si anyie á nyi ku jḵ a kaa saalu
 baa ilei iwē nwa Aritemi, nḵ beere nlae
 á na ku tā, iwē iyi inei Azii ḡa do inei
 andunya fei wa tḵ.

²⁸ Iyi à gbḵ ideu ḡoi idḵ ḡḡa í kḵ, nḵ
 à wasi ku dḵ anu hee lele à waa ni,
 Aritemi nwa í la. ²⁹ Ŋḵoi hoya hoya í dede
 si iluu fei nḵ do anu akā ine ḡa à fo à
 bata Gayusi do Aritaaki à mu ḡa à bḵḵ
 ḡa bii à ya ceiu. Ine ḡau inei Masedḵni
 ḡai, aḡai à waa si Pḵlu si isɛneuu. Nḵ ine
 nkḵḵ í sei í bḵ be. ³⁰ Pḵlu wa bi ku bḵ
 bi zamaau amma kpaasi woo too kpāai
 Jesu ḡau à kḵ. ³¹ Nḵ hee do akaweie ile be
 ḡa ḡḡḵ ḡa iyi à je kpaasie ḡau aḡa mḵ

à be ama wa à ni a koo a tḵɛ suuru ku
 maà naa ile be. ³² Ile bei aḡa fei à waa
 dḵ anu à wasi ku fḵ ide ḡḡa ikā ikā. Ine
 nkḵḵ ḡḡa kḵ mà na mii í ce à tḵtḵ be
 mḵm. ³³ Ŋḵoi Zuifu ḡḵ ḡa à sisia Alesandu
 yaasei ideu nḵ à tale sie wajui zamaau.
 Ŋḵoi Alesandu í ni a coko do awo nḵ wa bi
 ku sḵ ḡa ideu do yaasee. ³⁴ Amma waati
 iyi à mà iyi nḡu mḵ Zuifui, aḡa fei à wasi
 ku dḵ anu hee zakai isḵ minji à waa ni,
 Aritemi nwa í la.

³⁵ Si anyie ḡoi woo kḵ tiai ilu nḡau í jḵ
 à coko nḵ í ni, inḡe inei Efeezu ḡa, yooi kḵ
 mà iyi ilu nwai ilei Aritemi ilu beereu í
 wa, awai à nḵ à waa ceaa ice. Nḵ ì mà
 ḡa hai lelei mii iyi í jḵḵu í cuku wa. ³⁶ Ine
 ḡḵ kaa yḵḵ ku jā ideu. Na nḡu, i mu ara
 nḡe ḡa i maà ce ngḵḵ do saasa. ³⁷ Ine ḡa
 iyi ì naaḵ wa nsei ḡau ihē ḡa a kḵ ce ilei
 mii ndii ilei iwē nwa ḡa a kḵ nḵ a kḵ fḵ
 laalɛ. ³⁸ Na nḡu, bii Demetiusi do gbede
 ḡa iyi à wa bi tɛe ḡau à ne ide ḡḵ do ine
 ḡoi à jile aḵḵ ḡa iyi à ya ce kiiti do woo
 ce kiiti ḡa, i jḵ ḡa a ce ide ḡḡa be. ³⁹ Nḵ
 bii ì ne ide ḡḵ si antae má ḡa, aa yḵḵ i
 wūae bi ine ngboi woo ce kiiti ḡa. ⁴⁰ Aa
 yḵḵ a ye taale nwa a ni awai à dede ija
 si idei nnyiu ihē domi kḵ ne yaase. Bei
 à bee wa yaasei ideu a kaa ka ba iyi aa
 ka fḵ mḵm.

⁴¹ Iyi í fḵ bɛɛbe í tā ḡoi í jḵ zamaau í
 fangaa.

Pḵlu í bḵ Masedḵni do Geresi

20 Iyi hoya hoyau í leekī ḡoi Pḵlu í
 tḵtḵ ine ḡa iyi à waa too kpāai
 Jesu ḡau í mu ḡḡa gbugbā nḵ í tḵḵ ḡa
 sukudḵ í bei í ne ilei Masedḵni. ² Í dabii
 si ileu fei í mua ine ḡa iyi à waa too
 kpāai Jesu ḡa gbugbā nḵ nḵ, í bei í to
 ilei Geresi ³ í ce be cukpa mɛeta. Waati
 iyi wa bi akoi inyi ku lḵ ku bḵ ilei Siri

⁸⁸19:19 *kpekele dubu ciita* fiaí tia ḡau iyi à fāa à yḵḵ ku to fia iyi aa sāa woo ce
 ice zakai adḵ cijed fɛewa si waati ḡḡa.

*19:24 *iwē ḡḡa Aritemi* iwēu ihē inaaboi.

ŋɔi í gbɔ iyi Zuifu ŋa à waa de ŋɔu ku kpa. Na ŋɔu, í dasi idɔ ŋɔu ku too do ikpa Masedɔni má. ⁴Ine ŋa iyi à suu si iseeɛɛu wee, Sopatee amai Pirusi inei Beree, do Aritaaki do Sikundusi inei Tesalonika ŋa, do Gayusi inei Dɛebu, do Timotee do Tisiki do Torofimu, inei ilei Azii ŋa. ⁵Aŋai à cua à koo à degbe wa Torasi. ⁶Iyi awa taka nwa à je jingauwi Pɛɛ hai ne lefeeu à tã à koo à lɔ akɔi inyi Filipi be. Nɔ si iseeɛɛe nwau si aɔɔ miusia à koo à ba ŋa Torasi nɔ à ce aɔɔ meeje be.

Pɔlu í ce waazo Torasi

⁷Ŋɔi aɔɔ sintei azuma aleu awa à tɔtɔɔ à waa je ijei Lafɛɛ, ŋɔi Pɔlu í wasi ku cea ine ŋau waazo. Bii iju í mái Pɔlu á ne. Ŋɔi í jɔ waazoeu í sɔ hee í to idũ laja. ⁸Wee fitila í kpɔ lelei ile kukpeke bii à tɔtɔɔ. ⁹Ŋɔi awaasũ gɔ wa buba si ferenti be à ya kpoo Etiki. Si bei waazoi Pɔlu í sɔ ŋɔi í siiko hee í na í sɔ njoo nɔ í cuku wa ile hai lelei ile kukpeke meetasia. Iyi à koo à dedee à ba wee í ku. ¹⁰Ŋɔi Pɔlu í kita wa nɔ í bate í soo í ni, i maà ce njo ŋa, hundee í wee. ¹¹Iyi Pɔlu í gũ lelei ileu má í so pɛɛ í bububue nɔ aɔaɔ ŋa à je, nɔ í lɔsi ku waazo má hee iju í máu í bei í ne. ¹²Amma à bɔde Etiki iyi í nya í cuku wau kpasɛ baani nɔ inɔi aɔa fei í dɔ jiida jiida.

Hai Torasi Pɔlu í bɔ Miletu

¹³Awa à koo à lɔ akɔi inyi à cua à bɔ Asosi. Tengi bei Pɔlu á na ku ba wa nɔ ka soo. Bɛɛbei í bi si na iyi í jɔ wa bi ku koo do ise. ¹⁴Iyi í naa í ba wa Asosi, hai bei í lɔ akɔi inyi awaɔ ŋa à bɔ Mitileni. ¹⁵Ŋɔi à ne hai be nɔ iju kumáe à to gungum gɔ iyi à ya kpe Kio. Iju kumá mmue nɔ à to gungum mmu gɔ iyi à ya kpe Samɔsi, ŋɔi aɔɔ meetasiaɛ à to Miletu. ¹⁶Wee Pɔlu í dasi idɔ ŋɔu ku maà leekí Efeɛzu ku ba waati ku maà lɔ ŋɔu si ilei Azii. Wa ce

kookaai fei ku ba ŋɔu ku to Zeruzalemu na jingauwi Pantikotu.

Pɔlu wa tɔɔ ine ngboi Efezu ŋau sukudɔ

¹⁷Ŋɔi hai Miletu Pɔlu í be ama Efeɛzu í ni a kpe ine ngboi igbei inei Jesu ŋau wa a naa a ba ŋɔu be. ¹⁸Iyi ine ŋau à to wa bi tee ŋɔi í sɔ ŋa í ni, iɛe taka nɛɛ è mà ŋa bei ñ je kuweem waati iyi ñ wa si anini nɛɛ hai aɔɔ sinte iyi ñ naa si ilei Azii. ¹⁹Ñ ce icei Lafɛɛ Jesu do ara ku kaye do cikãaju aɔɔ, ñ nɔ ñ ye wahala si na iyi í jɔ Zuifu ŋau à leekí si aɔa a kpam. ²⁰Iɛe taka nɛɛ è mà mii ŋa iyi á ce nɛɛ aranfãani, n kù singa nɛɛ kãmae. Amma ñ sɔ ŋe nɔ fei nɔ ñ kɔ ŋe si cio si bantuma do si kpasɛ nɛɛ ŋa. ²¹Ñ sɔ Zuifu ŋa do hai je Zuifu ŋa a naa a kpaasi idɔ ŋa a sinda si Ilaaɔ a dasi Lafɛɛ nwa Jesu naane. ²²Nɔ wee bebei má, Hundei Ilaaɔ wa tilasiim n bɔ Zeruzalemu, nɔ n kù mà mii iyi á koo bam be. ²³Amu de ñ mà si ilu fei Hundei Ilaaɔ wa sɔm iyi piisɔɔ ku ce do ijuukpã wa degbem. ²⁴Amma kuweem kù je ngɔɔ bi tom, n kù nɔ n kù wa saalue, amu de n ba n tambɔ icem iyi Jesu Lafɛɛ í dasim n ce. Iceu ŋɔu í je n sisi laabaau jiidai didɔ iyi Ilaaɔ í ce nwa.

²⁵Iɛe iyi ñ dabii ñ wa n waazo idei bommai Ilaaɔ si aninii nɛɛu fei, nsei ñ mà iyi i kaa yem má ŋa. ²⁶Na ŋɔi í ce ñ wa n sɔ ŋe si bantuma hai nnyi, bii ine gɔ ŋe í na í ce nfe kù je ide iirim, ²⁷domi ñ sisi nɛɛ ide iyi Ilaaɔ í jile fei n kù singa nɛɛ gɔɔɔ. ²⁸I mu ara nɛɛ ku sãa, nɔ i ya maa degbe ine ŋa iyi Hundei Ilaaɔ í da nɛɛ si awɔ fei, aɔa iyi à je igbei inei Lafɛɛ Jesu ŋa iyi ŋɔu takae í ya do nɛɛ. ²⁹Ñ mà do anyim amane ŋa aa naa si anini nɛɛ bei iɔai sako í ya naa si angudã ŋa, a kaa nɔ a jɔ ŋe. ³⁰Nɔ baa hai si inɔ nɛɛ ine gɔ ŋa aa kpaasi ntɔu ku ba ku je ibo nɔ aa wa inyii itii woo dasi Jesu naane ŋau a jeɔ mɔɔ ŋa. ³¹Na ŋɔu, i wɔ njoo ŋa. I ye gigi ŋa bei amu takam ñ ce adɔ

mæeta bi tu ŋe Efæezu be wo nɔ̀ n̄ kɔ̀ ŋe akā akā alèd daakɔ̀ do cikāaju ŋa.

³²Nsei n̄ so ŋe n̄ wa n daa Ilaaḍ si awɔ̀ nɔ̀ n̄ wa n da ŋŋe ideɪ didḍe si awɔ̀. Ŋŋui á yɔ̀kɔ̀ ku mu ŋŋe gbugbā nɔ̀ ku mu ŋŋe tubu iyi í jileá ine ŋa iyi í cica a je tee fei. ³³Waati iyi n̄ wa bi tu ŋe, iŋe taka ŋŋe ì mà ŋa iyi n kù ne kɔ̀dæei iso fūfūi ine gɔ̀ hee má je wura wala ibɔ̀e. ³⁴Ì nɔ̀ ì mà ŋa iyi n̄ ya n ce icei do awɔ̀m n bei n ba bukaatai mii ŋa iyi n̄ bi fei, amu do ine ŋa iyi à waa toom. ³⁵N nyisi ŋe si mii fei iyi á sīa í ce ice bæbe ŋa i ya sobið hai ne gbugbā ŋa nɔ̀ i ye gigii ideɪ Jesu Lafæe iyi í ni, woo ce amua í ne inɔ̀ didḍ í re ine iyi wa gba amua.

³⁶Iyi Pɔ̀lu í fɔ̀ bæbe í tā ŋɔ̀i í gule aŋað ŋa fei nɔ̀ à ce kutɔ̀. ³⁷Ŋɔ̀i aŋa fei à kpata nɔ̀ à yáa à tɔ̀e sukudḍ do kubi ³⁸à bei à suu hee bi akɔ̀i inyiu. Aŋa fei à wæeð inɔ̀ ku fɔ̀i si na iyi í jḍ í ni a kaa na a ye ŋŋu má.

Pɔ̀lu í bɔ̀ Zeruzalemu

21 Iyi à tɔ̀ ŋa sukudḍ ŋɔ̀i awað Pɔ̀lu à koo à lɔ̀ akɔ̀i inyi à ne suusuu à bɔ̀ gungum gɔ̀ iyi à ya kpe Kosi, iju kumæe nɔ̀ à to gungum mmu gɔ̀ iyi à ya kpe Rodu. Hai be má nɔ̀ à bɔ̀ Patara. ²Bei à ba akɔ̀i inyi iyi wa bɔ̀ ikpa ilei Fenisi nɔ̀ à lɔ̀ à ne. ³Ŋɔ̀i à ye gungum gɔ̀ iyi à ya kpe Sipu, à dalee do ikpa awɔ̀ canga nɔ̀ à bɔ̀ ikpa ilei Siri. Ŋɔ̀i à to Tii bii akɔ̀i inyiu á kita asoë. ⁴Ilu bei à ye ine gɔ̀ ŋa iyi à waa too kpāai Jesu nɔ̀ à ce aɔ̀j mæeje bi tu ŋa be. Ŋɔ̀i Hundei Ilaaḍ í jḍ à sḍ Pɔ̀lu à ni ku maà bɔ̀ Zeruzalemu. ⁵Amma iyi aɔ̀j kune nwa í to à nyi bi akɔ̀u má. Aŋa fei do abo ŋŋa ŋa do ama ŋŋa ŋa à naa à leekī nwa hai iluu. Awa fei à gule itīi tenkuu nɔ̀ à ce kutɔ̀. ⁶Iyi à tɔ̀ ŋŋe sukudḍ à tā awa à lɔ̀ akɔ̀i inyiu à ne, ŋɔ̀i aŋa mɔ̀ à ne à nyi kpasē ŋŋa ŋa. ⁷Hai Tii à dasi kpāa má nɔ̀ à to Tolemasi. Bei à kita hai si akɔ̀i inyiu nɔ̀ à koo à ce kpaasi woo dasi Jesu naane

ŋa fɔ̀ nɔ̀ à sū be idū akā. ⁸Iju kumæe nɔ̀ à ne à bɔ̀ Sezaree. Nɔ̀ à koo à so kpasēi Filipu woo waazou, ŋŋu iyi wa je ine akāi amane mæeje ŋa iyi à cica wo si ilui Zeruzalemu. ⁹Mɔ̀kɔ̀u í ne mudæe mæe gɔ̀ ŋa iyi a kù mà mɔ̀kɔ̀, walli ŋai. ¹⁰Iyi à ce aɔ̀j minji be walli gɔ̀ iyi à ya kpe Agabusi í naa be hai ilei Zudee. ¹¹Í naa bi tu wa nɔ̀ í so santiikii Pɔ̀lu í dīð isæe ŋa do awɔ̀e ŋa nɔ̀ í ni, ide iyi Hundei Ilaaḍ wa fɔ̀ wee. Ine iyi í ne santiikiu ihē be ihēi Zuifu ŋa iyi à wa Zeruzalemu aa dūu nɔ̀ a daa dimi mmu ŋa si awɔ̀. ¹²Iyi awa do inei Sezaree ŋa iyi à wa be à gbɔ̀ ideu, ŋɔ̀i à wasi ku tɔ̀ Pɔ̀lu ku maà bɔ̀ Zeruzalemu má. ¹³Amma í ni, na mii í ce ì waa kpata bæbe ŋa ì waa ganji wɔ̀kɔ̀m ŋa. N̄ tā sɔ̀lu n ku na irii icei Lafæe Jesu Zeruzalemu be, kù je ku dī ŋŋu akā. ¹⁴Iyi à ye kù gbɔ̀ ide nwa, à coko nɔ̀ à ni, Aḍ Lafæe ku ce idɔ̀bie.

¹⁵Si anyii ŋŋu nɔ̀ à dede à ce sɔ̀lu à waa bɔ̀ Zeruzalemu. ¹⁶Ŋɔ̀i si inɔ̀i ine ŋa iyi à waa too kpāai Jesu ŋau, ine gɔ̀ ŋa à dede hai Sezaree be à si wa, nɔ̀ à bɔ̀ð wa hee kpasēi Nasḍɔ̀ inei Sipu bii aa ka sɔ̀u. Mɔ̀kɔ̀u í dasi Jesu naane í kpe.

Pɔ̀lu í bɔ̀ Zaaki ku cɔ̀

¹⁷Iyi à to Zeruzalemu be ŋɔ̀i kpaasi woo dasi Jesu naane ŋa à gba wa do inɔ̀ didḍ. ¹⁸Iju kumæe ŋɔ̀i awað Pɔ̀lu ŋa à bɔ̀ bi Zaaki nɔ̀ ine ngboi igbei Jesu ŋau fei à tɔ̀tɔ̀ be. ¹⁹Ŋɔ̀i Pɔ̀lu í ce ŋa fɔ̀ nɔ̀ í sisi ŋŋa mii ŋa iyi Ilaaḍ í ce akā akā si gāmei hai je Zuifu ŋa na ice iyi ŋŋu í ce. ²⁰Iyi à gbɔ̀ idee ŋɔ̀i à saabu Ilaaḍ. Ŋɔ̀i à sḍ Pɔ̀lu à ni, kpaasi nwa, ì gbɔ̀? Zuifu nkɔ̀ nkɔ̀i í dasi Jesu naane nɔ̀ aŋa fei à waa too woodai Moizi do himma. ²¹Amma ine ŋa à máe ide à ni ì waa sḍ Zuifu ŋa iyi à wa bi dimi mmu ŋa a jḍ woodai Moiziu do dedembai bala nwa ŋa, nɔ̀ a maà ya dasi ama ŋŋa ŋa bango. ²²Debei, beirei aa ka ce. Kù ne sika kāma ine ŋa aa mà iyi ì to wa ilu ihē. ²³Na ŋŋu, ce

iyi aa ka s̄e. Amane mee go ŋa à wa ihē iyi à cea Ilaaḥ kuwā †. ²⁴ Kood ŋa n̄o iŋe fei i ce buki iyi á j̄ò ì má ŋa, n̄o i s̄a fiiai iri ku wa ŋa. Nŋui á j̄ò ine fei ku mà mii iyi à gb̄o na irieu kù je nt̄o, amma aa ye iyi aw̄o takae ì waa too woodai Moizi. ²⁵ Amma iyi í je ti dimi mmu woo dasi Jesu naane ŋa, awa à k̄o tia à samba ŋa si na iyi í j̄ò à ȳo iyi í s̄ia ka jile ŋa wooda ka ni a maà ya je ijei kuwee n̄o a maà ya ŋo kpaai iŋa n̄o a maà ya ŋo iŋa jifa n̄o a maà ya tot̄o s̄e hai ce ab̄oḍ̄. ²⁶ Iju kumáe n̄o P̄lu í kood ine ŋau n̄o à ce buki iyi á j̄ò a má. Si anyie P̄lu í lo bantumai kpasēi Ilaaḥ í koo í s̄o woo weei Ilaaḥ ŋau ajo iyi buki aŋa á k̄o, ajo nŋu bei a cea aŋa kuwee akā.

À mu P̄lu kpasēi Ilaaḥ

²⁷ Iyi ajo meejeu wa tā ŋoi Zuifu ŋa iyi à naa hai ilei Azii à ye P̄lu kpasēi Ilaaḥ be. Ŋoi à dede id̄oi zamaa fei n̄o à muu. ²⁸ À d̄o anu à waa ni, iŋe inei Izireli ŋa, i faaba. M̄k̄ou ihē í ya maa b̄o bii fei ku maa k̄o ine fei si cio ku maa f̄oḍ̄ taalei inei Izireli ŋa do woodai Moizi do kpasēi Ilaaḥ ihē. Wee í naaḍ̄o dimi mmu go ŋa wa si kpasēu ihē má, n̄o í dasi ile kumáu riisi. ²⁹ À f̄o beebi si na iyi í j̄ò à tako à ye Torofimu inei Efeezuu, nŋu do P̄lu si iluu, n̄o à tamaa bei P̄lu í naaḍ̄o wa kpasēi Ilaaḥ bei. ³⁰ N̄o ine ŋa à cā bii bii si iluu fei. Ŋoi ine ŋa à sei à wasi ku naa hai bii fei, n̄o à mu P̄lu à faa à fitae wa hai bantumai kpasēu. Be gbakā à c̄imbo gambo ŋau. ³¹ Waati iyi à waa bi a kpaai ŋoi ine ngboi igūi Romu í gb̄o iyi hoyo hoyo í dede si ilui Zeruzalemu fei. ³² Ŋoi gbakā í so sooge go ŋa do ine ngboi sooge go ŋa má n̄o í sei í b̄oḍ̄ ŋa bi zamaa. Iyi zamaa í ye nŋu do sooge ŋau, ŋoi à j̄ò P̄lu ku cā.

³³ Ŋoi ine ngboi igūu í b̄o bi P̄lu í muu n̄o í ni a d̄ū do sesee minji. N̄o í bee ŋa í ni, yooi. Mii í ce. ³⁴ Amma si zamaa ine go ŋa à waa la do ide akā, ine go ŋa m̄o do ide mmu hee í j̄ò ine ngboi igūu kù ȳoḍ̄o ku mà nt̄oi ideu na wakatau. Na ŋoi í ce í ni a b̄oḍ̄ P̄lu bii kuwai sooge ŋa. ³⁵ Iyi à toḍ̄ P̄lu hai bii à ya gū a l̄ò in̄o ileu, ŋoi sooge ŋau à soo lele na kugaabui zamaa, ³⁶ domi ine ŋau fei à waa too ŋa à waa laḍ̄ à waa ni, i kpaai.

P̄lu wa k̄o arae

³⁷ Si bei à waa bi a l̄ò P̄lu in̄o ileu, ŋoi í bee ine ngboi igūu í ni, aa ȳoḍ̄o n̄o f̄o ide go? Amma ine ngbou í beee í ni, asee ì waa gb̄o Gereki m̄m? ³⁸ Debei, i kù je inei Ezibiti iyi si ajo gbeejiu ihē í bi ku keke ilaaluu n̄o í tot̄o woo kpa ine ŋa aŋa dubu mee í b̄oḍ̄ ŋa si gbabuau? ³⁹ Ŋoi P̄lu í jeaa í ni, amuu Zuifui. Amuu amaaluu si ilu go iyi í nya iri. À bim ni Tarusi si ilei Silisi. Ñ wa n̄o t̄oḍ̄ei, j̄ò n̄o ba ine ŋau ide ku f̄o. ⁴⁰ N̄o ine ngboi igūu í muaa kpāa. Ŋoi P̄lu wa leek̄i bi ku gū ku l̄ò in̄o ileu í ni zamaa ku koko do aw̄o. Ŋoi aŋa fei à koko cau. N̄o P̄lu wa s̄o ŋa ide do feei Ebee.

22 Í ni, iŋe kpaasim ŋa do baam ŋa, i gb̄o iyi ñ̄ ne ku s̄o ŋe n̄o k̄o aram. ² Iyi à gb̄o wa ba aŋa ide ku f̄o do feei Ebee ŋoi à mu ara ŋa s̄e í re baa bei à tako à mu ara ŋa wo. Ŋoi P̄lu í s̄o ŋa í ni, ³ amuu Zuifui, à bim nii Tarusi si ilei Silisi, amma Zeruzalemu ihē à bíim. Gamalieli í k̄m si cio, nŋui í k̄m si woodai bala nwa ŋa s̄a s̄a, n̄o ñ̄ ne himma si icei Ilaaḥ si bei iŋe fei ì weeḍ̄o nnyi ŋa. ⁴ Ñ̄ kpā woo too kpāai Jesu ŋa iju jiida jiida hee ñ̄ kpa ḡoḍ̄o ŋa. Ñ̄ mu inem̄oḍ̄o ŋa do inaabo ŋa ñ̄ d̄i ŋa ñ̄ dasi ŋa piis̄o. ⁵ Woo wee n̄oi Ilaaḥ do igbei ine ngbo ŋau fei aa ȳoḍ̄o a je seendam.

†21:23 à cea Ilaaḥ kuwā Si waati ŋa, bii ine í cea Ilaaḥ kuwā, kù ne kpāai ku wa irie. Amma bii kuwāu í k̄o, waati nŋu á wa irie, n̄o ku ce kuwee ŋa.

Hai si awɔ nɔai n̄ gba tia iyi à kɔa Zuifu kpaasi ŋa iyi à wa Damasi. Nɔ n̄ bɔ be ku ba n mu woo dasi Jesu naane ŋa iyi à wa beu n dī ŋa nɔ n naaɔ ŋa wa Zeruzalemu n j̄ à kpā ŋa iju.

Pɔlu wa s̄ŋ ŋa bei nɔu í kpaasi ido

(Cɔ IWB 9:1-19; 26:12-18)

⁶Ŋɔi Pɔlu í s̄ŋ ŋa má í ni, si bei n̄ wa n koo n̄ maai Damasi zakai das̄u, si kpāu gbakā n̄ɔi inya kumá nla gɔ í naa sim hai lele í biim piu. ⁷Ŋɔi n̄ cuku ile nɔ n̄ gbɔ ide ku fɔ gɔ wa kpem wa ni, Sɔlu, Sɔlu, na mii í ce ì waa kpām iju. ⁸Ŋɔi n̄ bee n̄ ni, awɔi yoo Lafē. Ŋɔi í ni, amui Jesu inei Nazareti, amu iyi ò ya maa kpā ijuu. ⁹Ine ŋa iyi à waa toom ŋau à ye inya kumá amma a kù gbɔ imui ine iyi wa bam ide ku fɔu. ¹⁰Nɔ n̄ beee n̄ ni, Lafē, beirei an ce. Ŋɔi í ni, dede i bɔ Damasi. Bei aa s̄ŋe mii iyi Ilaaɔ í bi i ce fei. ¹¹Kulai inya kumá í j̄ n̄ fɛeju. Na nɔu, kpaasim ŋa à mu awɔm nii à toɔ Damasi.

¹²Wee mɔkɔ gɔ í wa be à ya kpoo Ananiasi, í mà beere Ilaaɔ nɔ wa too woodai Moizi. Zuifu ŋa iyi à wa ilu be fei à waa je seeda j̄idae. ¹³Ŋɔi í naa bi tom nɔ í ni, Sɔlu kpaasim, ye ilu. Tengi be gbakā ijum í cí nɔ n̄ yɔ. ¹⁴Nɔ í ni má, Ilaaɔ Lafēi bala nwa ŋai í cicae ku ba i mà idɔɔbie nɔ i ye Jesu Ine Dee deeu, nɔ i gbɔ idei gelee. ¹⁵Awɔi aa je seeda e s̄ŋ ine fei mii iyi ò ye do iyi ò gbɔ. ¹⁶Nsei, maà j̄ ku kpe má. Dede i kpe irii Aɔ Lafē, i j̄ a dasièd inyi ku ba i wɛ i má hai si dulum dee ŋa.

Pɔlu wa sisi bei Lafē í be nɔu bi dimi mmu ŋa

¹⁷Pɔlu í ni má, iyi n̄ nyi Zeruzalemu n̄ɔi aɔ nɔu gɔ n̄ wa n ce kutɔɔ kpasēi Ilaaɔ nɔ n̄ ce kuye. ¹⁸Si kuyem nɔu n̄ ye Lafē Jesu nɔ í s̄ŋm í ni n ce n̄ya n fita hai Zeruzalemu domi ine ŋau a kaa gba ide iyi n̄ wa n sisi na irii nɔu. ¹⁹Nɔ n̄

ni, Lafē, ngu ŋa à mà s̄a s̄a iyi n̄ ya n bɔ ile bii à ya ce kutɔɔ ŋa n mu ine ŋa iyi à dasiè naane n cā ŋa nɔ n dasi ŋa piis̄ɔ. ²⁰Nɔ à mà si aɔ iyi à kpa Etieni woo je seeda e, amu takam n̄ wa be n̄ jesi a kpa. Amui n̄ cɔa ine ŋa iyi à kpa ŋau j̄ine n̄ya mɔm. ²¹Amma í s̄ŋm í ni n koo, domi hee j̄ij̄i bi dimi mmu ŋai nɔu á bem.

Pɔlu do ine ngboi igūi Romu

²²Ine ŋau à waa desi idei Pɔlu it̄i hee í fɔ ide ŋau be. Amma waati iyi à gbɔ í ni Ilaaɔ í be nɔu bi dimi mmu ŋa, n̄ɔi aɔ fei à lɔsi ku d̄s̄ anu à waa ni, i kpa. Dimii lafēe kù s̄ia ku maa wee. ²³Idɔɔkɔ n̄ya í j̄ à waa d̄s̄ anu nɔ à bɔ ibɔ n̄ya ŋa à nyɔɔ, nɔ à waa dede iruru lele. ²⁴Ŋɔi ine ngboi igūi Romu í ni a bɔɔ Pɔlu inɔ ile nɔ a teaa kpɔtɔɔ ku ba ku fɔ n̄tɔ. Í ni beeb̄ei si na iyi í j̄ wa bi ku mà na mii í j̄ zamaa wa d̄s̄ sie anu. ²⁵Iyi à d̄i Pɔlu à waa bi a cā ŋai í bee ine ngboi sooge ŋa iyi í wa beu í ni, ò ne kpā a cā inei Romu tit̄a i bei i cea kiiti? ²⁶Iyi ine ngboi sooge ŋau í gbɔ ideu í koo í s̄ŋ ine ngboi igūu í ni, beirei aa ce. Mɔkɔu inei Romui. ²⁷Ŋɔi ine ngboi igūu í naa bi Pɔlu í beee í ni, awɔu inei Romui? Nɔ Pɔlu í ni, oo. ²⁸Ŋɔi ine ngboi igūu í ni, amu n̄ s̄a fia j̄ida j̄ida n̄ bei n̄ j̄eɔ inei Romu. Ŋɔi Pɔlu í j̄eaa í ni, amu, beeb̄ei à b̄im. ²⁹Ŋɔi gbakā ine ŋa iyi à waa bi a cāu à j̄ɔ, domi n̄jo í mu baa ine ngboi igūu takae do iyi í gbɔ Pɔlu takae inei Romui nɔ wee nɔu í j̄ à d̄u do sesee wo.

À bɔɔ Pɔlu bi igbei woo kiiti ŋa

³⁰Ine ngboi igūu í bi nɔu ku mà kam kam mii iyi í j̄ Zuifu ŋau à waa ye taalei Pɔlu. Na n̄ɔi í j̄ iju kumáe í j̄ à f̄u, nɔ í ni ine ngboi woo weei Ilaaɔ ŋa do igbei woo kiiti ŋau fei a tɔtɔ wa. Nɔ í bɔɔ Pɔlu waju n̄ya.

23 Pɔlu í kási ine ŋa iyi à tɔtɔɔ iju nɔ í ni, iŋe kpaasim ŋa, idɔm kaa ye taalem domi ñ ce kuwɛem nii dee dee si wajui Ilaaɔ hee do nnyi fei. ²Ŋɔi Ananiasí woo wee nlaui, í sɔ ine ŋa iyi à waa leekí bi Pɔluu í ni a cāa si gelee. ³Nɔ Pɔlu í buu í ni, Ilaaɔi á cāe, awɔ idí fūfū [‡]! Ì buba í waa kiitiim si woodai Moizi, nɔ ì kua wooda má ì ni a cām. ⁴Ŋɔi ine ŋa iyi à waa leekí kɔkɔe à ni, woo wee nlaui Ilaaɔi ì yɔkɔ ì waa bu beebe? ⁵Ŋɔi Pɔlu í ni, kpaasim ŋa, n kù mà mà woo wee nlaui. Ñ mà iyi kukɔi ideí Ilaaɔ í ni, i màa ya fɔ taaleí ilu iri nŋe ŋa.

⁶Pɔlu í mà si igbeu ine gɔ ŋa Sadusi ŋai, ine gɔ ŋa mɔ Farisi ŋai. Ŋɔi í fɔ ide hee lele si igbeu í ni, iŋe kpaasim ŋa, amuu Farisii, ine iyi Farisi ŋa à bí. Ì waa kiitiim ŋai si na iyi í jɔ ñ dasi naane iyi iku ŋa aa na a jī hai si bale. ⁷Iyi í fɔ beebe gbakā, ŋɔi Farisi ŋau do Sadusi ŋau à waa ce kakɔɔ nɔ igbeu í kpē minji. ⁸Sadusi ŋa à ya ni iku ŋa a kaa jī hai si bale, amaleka do hunde mmu gɔ ŋa mɔ a kù wee, amma Farisi ŋa à jesi iyi mii ŋau be fei í wee. ⁹Nɔ wakata í dede si anini ŋa à waa jā do gbugbā, nɔ Farisi woo kɔ ine ŋa si wooda gɔ ŋa à ni, a kù ye taaleí mɔkɔu. Yooi í mà mà amaleka gɔi walakɔ hunde mmu gɔi í sɔɔ ide.

¹⁰Ŋɔi kakɔɔ í la ntɔ ntɔ hee njo í mu ine ngboi igūu jiida a màa na a ga arai Pɔlu. Nɔ í ni sooge ŋau a koo a gbā Pɔlu wa a nyide inɔ ileu.

¹¹Idū ajɔ nŋu Aɔ Lafēe í naa í sɔ Pɔlu í ni, màa mɔngɔ munya. Si bei ì jɛem seeda Zeruzalemu ihē, beebe mɔi aa jɛem seeda Romu má.

À waa de Pɔlu ku kpa

¹²Iju kumáe daadaakɔ ŋɔi Zuifu ŋau à ce anu akā nɔ à ceekpe à ni aŋa a kaa je hee má je a mɔ bii kù je à kpa Pɔlu

sisi. ¹³Aŋa iyi à ce anu akāu à re baa aŋa ciiji. ¹⁴Ŋɔi à koo à ba ine ngbo ŋa do ine ngboi woo weei Ilaaɔ ŋau à sɔ ŋa à ni, à ceekpe iyi a kaa ka tie ngɔɔ bii kù je à ba à kpa Pɔlu sisi. ¹⁵Na nŋu, à bi iŋe do igbei woo kiiti ŋau i koo i sɔ ine ngboi igūu ku naaɔ Pɔlu wa bi tu ŋe, nɔ ku jɔ bei ì waa bi i teese i cɔ yaasei ideu má ŋa. Awa aa ka ce sɔɔlu ka kpa hee ku ma to wa be.

¹⁶Amma ama inemɔkɔi wecīi Pɔlu í gbɔ à waa fɔ ideí zambau. Ŋɔi í koo í lɔ ideí sooge ŋau nɔ í sɔ Pɔlu ideu. ¹⁷Ŋɔi Pɔlu í kpe ine akāi ine ngboi sooge ŋau í sɔɔ í ni, bɔɔ ama awaasū ihē bi ine ngboi igūu domi í ne ide gɔ iyi á sɔɔ. ¹⁸Ŋɔi ine ngboi sooge ŋau í bɔɔ awaasūu bi ine ngboi igūu, nɔ í sɔɔ í ni, Pɔlu inei piisɔɔu í kpem nɔ í tɔɔm n naaɔ awaasūu ihē wa bi titɛɛ, domi wa bi ku sɔe ide gɔ. ¹⁹Ŋɔi ine ngboi igūu í mu awɔi awaasūu í bɔɔe kɔkɔle í beee í ni, ide mii ì waa bi i sɔm. ²⁰Ŋɔi í ni, Zuifu ŋa à ce anu akā à tɔɔe ala i bɔɔ Pɔlu bi igbei woo kiiti ŋau, nɔ ku jɔ bei à waa bi a teese a cɔ yaasei idee má. ²¹Amma màa ti i gbɔ ide nŋau, domi à re baa aŋa ciiji ine ŋa iyi à waa siaa kpāa ku ba a muu. Nɔ aŋa fei à ceekpe à ni aŋa a kaa je a kaa mɔ bii kù je à kpa. Baa nsei à tā sɔɔlu a coo. ²²Ŋɔi ine ngboi igūu í ni, màa sɔ ine gɔ i ni ì sisiim ideu ihē má. Nɔ í jɔ awaasūu í ne.

À bɔɔ Pɔlu bi Felisi ilu ile

²³Ŋɔi ine ngboi igūu í kpe ine ngboi sooge minji gɔ ŋa í sɔ ŋa í ni, i tɔtɔɔ sooge cīɔ minji a bɔ Sezaree do masa kitaɔ fɛɛwa do ilu kakaa ŋa aŋa cīɔ minji i ce sɔɔlu i dasi kpāa isɔ meesāi ale ŋa. ²⁴Nɔ i dīa ací ŋa gaayi nɔ i so Pɔlu i koode bi Felisi ilu ileu baani. ²⁵Iyi

[‡]23:3 awɔ idí fūfū bi Zuifu ŋa arabui. Bi tu ŋa inɔ ilei à ya si ine ŋa nɔ à ya teese anyii ileui jiida. Amma inɔ ileu takae konkombii í ya maa nu. Bii à nia ine idí fūfū í ye bei ilu muafitii à waa kpoou.

í fɔ beɛbe í tã ɲɔi í kɔ tia má í ni, ²⁶ amu Kolodu Lisiasi, ñ wa n ceɛ fɔɔ, awɔ Felisi ilu ile ilu beere nla nla. ²⁷ Mɔkɔu ihē wee ñ jò à naaɔe wa bi tɛɛ. Zuifu ɲa à muui à waa bi a kpa. Iyi ñ mà iyi inei Romui ɲɔi ñ koo do soogem ɲa nɔ ñ gbaa. ²⁸ Ñ bi n mà na mii í ce à waa ye taalee. Na ɲɲu, ñ bɔɔe si wajui igbei woo kiiti ɲa. ²⁹ Hai bei ñ yɔɔ iyi à waa ye taalee na wooda ɲa amma kù ce ngɔɔ iyi í to a dasie piisɔɔ mɔm hee ma je a kpa. ³⁰ Si anyie ñ gbɔ iyi Zuifu ɲa à ce anu akā ku ba aɲa a kpa, ɲɔi gbakā ñ jò à naaɔe wa bi tɛɛ. Nɔ ñ sɔ ine ɲa iyi à waa ye taalee a naa a fɔ ide ɲa si wajue.

³¹ Iyi í kɔ tiau í tã nɔ í soo í na sooge ɲa. Iɲɔi sooge ɲa à ce bei í sɔ ɲa fei, à so Pɔlu idū à bɔɔe hee Antipatisi. ³² Iju kumae ɲɔi sooge ɲa à nyi bi ileu nɔ masa ɲa à waa bɔɔ Pɔlu bi Felisi ilu ileu. ³³ Iyi à to Sezaree gbakā ɲɔi à naa tiau nɔ à nyisie Pɔlu. ³⁴ Iyi í cio tiau í tã ɲɔi í bee Pɔlu hai bii í naa. Iɲɔi Pɔlu í ní hai ilei Silisii. ³⁵ Nɔ Felisi í ni, awɔi aa sisiim idee bii woo ye taalee ɲa à to wa. Nɔ í ni a dasi Pɔlu kpasēi amanlu Herodu.

Zuifu ɲa à má Pɔlu ide

24 Iyi í ce ajɔ miu ɲɔi Ananiasii woo wee nlaɪ Ilaaɔu í bɔ Sezaree ɲɲu do ine ngbɔ gɔ ɲa do woo mà wooda gɔ iyi à ya kpe Tɛɛtulu. Iɲɔi à bɔ bi Felisi ilu ileu à koo à waa fɔ taalee Pɔlu. ² Iɲɔi à kpe Pɔlu wa nɔ Tɛɛtulu í lɔsi ide ku fɔ wa yɛɔ taalee wa ni, awɔ Felisi ilu beere nla, à ne laakai ku sū ntɔ ntɔ do baakae. Ilu ku ye jiidae í jò ñ kpaasi mii nkɔ na aranfaanii ile nwa. ³ Á jesi mii iyi ñ waa ce fei bii fei si waati kāmā fei do saabu jiiida. ⁴ A kù bi ka kpa waatie amma à waa tɔɔe í cɔ wa do iju jiiida nɔ ñ gbɔ ide keeke iyi à neu ihē. ⁵ Á ye iyi mɔkɔu ihē ilu naanaui, nɔ í ne kòsi si aninii Zuifu ɲa si andunyau ihē fei. ɲɲui

í je ine ngboi kpāai Aɔ ku tɔɔ gɔ iyi à ya kpe inei Nazareti ɲa. ⁶ Í de kpāa mɔm ku riisid kpasēi Ilaaɔu. ɲɲui í jò à muu. [Á bi ka kiitie do wooda nwa. ⁷ Amma Lisiasi ine ngboi igūu í naa í gbaa hai si awɔ nwa do gbugbā. ⁸ Nɔ í ni woo ye taalee ɲa a naa bi tɛɛ.] Awɔ takae beee ide, aa yɔkɔ ñ gbɔ ntɔi ideu si bii í jò à waa ye taalee.

⁹ Iyi Tɛɛtulu í fɔ beɛbe í tã nɔ Zuifu ɲa iyi à wa beu fei à ni ideu ntɔi.

Pɔlu í kɔɔ arae si wajui Felisi

¹⁰ Iɲɔi Felisi ilu ileu í tosi Pɔlu awɔ í ni ku fɔ idee. Iɲɔi Pɔlu í ni, ñ mà iyi awɔi ñ je woo ce kiitii ileu ihē hai ku kpe. Na ɲɲu, an kɔɔ aram do laakai ku sū. ¹¹ Bii ñ bee aa sɔe iyi kù re ajɔ maateji wa iyi ñ bɔ Zeruzalemu Ilaaɔ ku gulea. ¹² Ine kāmā kù yem bii ñ wa n ce kakɔɔ do ine gɔ titā hee má je n kòsi ɲa ija si kpasēi Ilaaɔ walakɔ ile bii à ya ce kutɔtɔ ɲa ɲa walakɔ si inɔ ilu ɲa. ¹³ Ide iyi à waa mām nɔu be nsei, nkāmā kù wee iyi wa nyisi iyi ntɔi. ¹⁴ Amma ide akāi an jesi si wajue, ñ wa n tɔɔ Ilaaɔ Lafēi bala nwa ɲa do kpāa iyi ine ihē ɲa à waa ni iboi. Do ɲɲu fei, ñ wa n jirima woodai Moizi ɲa do tiai walii ɲa fei. ¹⁵ Ñ dasi naane iyi Ilaaɔ á jii amane jiiida ɲa do amane laalɔ ɲa hai si bale, bei aɲa mɔ à dasi naane. ¹⁶ ɲɲui í jò amu mɔ ñ wa n hanya ajɔ fei ku ba idɔm ku maà ye taalem si wajui Ilaaɔ do si wajui ine ɲa.

¹⁷ Adɔ nkɔ nkɔi í lɔ n kù bɔ Zeruzalemu. Si ajɔ gbeejiu ihē ñ koo be ñ bɔ ku sobi inei ilem ɲa do fia nɔ n cea Ilaaɔ amua. ¹⁸ Si ɲɲui à bam kpasēi Ilaaɔ be ñ wa n ce bukii ara ku mām. Zamaa kāmā kù wa be, ija ku kòsi mɔ kù wa be. ¹⁹ Amma Zuifui ilei Azii gɔ ɲa à wa be. Á sīa aɲa taka ɲa a naa a je seeda si wajue bii í je à ye sim taale gɔ. ²⁰ Walakɔ jò ine ɲa ihē a fɔ taale iyi à ye sim si waati iyi à leekiim si wajui igbei woo kiiti ɲa. ²¹ A kù ye taalem si

nkāma bii kù je si ide akāu ihē iyi ñ fò hee lele ñ ni iku ŋa aa na a jī hai si bale. Na ŋoi í jò à waa kiitim si wajue nnyi má.

²²Wee Felisi í mà yaasei kpāai woo dasi Jesu naane ŋa sāa sāa, ŋoi í sō Zuifu ŋau í ni, i jò Lisiasi ine ngboi igūu ku to wa, ajo ŋhūi an wūa ide ŋheu. ²³Nò í sō ine ngboi sooge ŋau í ni ku mu Pòlu titā, amma ku jò ku ne arae keeke nò kú ya jò kpaasie ŋa a ya naa a cōw nò a máa gbōaa.

Pòlu í wa wajui Felisi do Dusila

²⁴Iyi waati í ló keeke ŋoi Felisi í naaò abo Zuifue gò wa, à ya kpoo Dusila. Ŋoi í ni a koo a kpe Pòlu wa. Iyi í to wa nò à waa desie itī si bei wa fò idei naane ku dasi si Jesu Kirisi. ²⁵Amma si bei Pòlu wa sisi ŋha idei dee dee ku je do gaya do kiiti iyi wa naa, zigii Felisi í da nò í ni, aa yòkò i ne titā. Bii ñ ba faya an kpee má. ²⁶Wee wa bi Pòlu ku mua ŋhu fia. Ŋoi í ce í ya maa kpoo kpa a kpa a ŋhàò a maa fò ide.

²⁷Iyi í ce bei adō minji ŋoi Pòsiu Fesitu í na í sāsì agbei Felisi. Wee Felisi í jò Pòlu ile piisōw bei si na iyi í jò wa bi ŋhu ku ne beere bi Zuifu ŋau.

Pòlu í so kiitie í daa ilaalu nlai Romu si awo

25 Iyi Fesitu í to wa Sezaree, si ajo mēesiae í bō Zeruzalemu. ²Ŋoi ine ngboi woo weei Ilaaō ŋau do Zuifu ine ngbo ŋau à koo à má Pòlu ide bi Fesitu. ³Nò à waa tōwē suuru ntō ntō ku ba kú jò Pòlu ku naa Zeruzalemu. À waa bi Pòlu ku naa Zeruzalemu si na iyi í jò à dī zamba ŋha a ba a kpa a kpāa. ⁴Amma Fesitu í je ŋha í ni Pòlu í wa ile piisōwì Sezaree nò ŋhu takai ŋhu kaa kpete ku nyi be. ⁵Na ŋhu, í ni a jò ŋhu do ine ngbo ŋha ŋa a koo be nò bii í je í ce taale gōi á fò.

⁶Fesitu kù re ajo mēejō wala ajo mēewa si inō ŋha nò í nyi Sezaree má. Iju kumáe nò í bō ile bi ku ce kiiti nò í ni a naaò Pòlu wa. ⁷Iyi Pòlu í to wa ŋoi Zuifu ŋa iyi à naa hai Zeruzalemu à kaakoe à waa máa ide laalō kugaabu nkpō nkpō nò nkāma kù wēe iyi wa nyisi iyi ide ŋhau ntōi. ⁸Ŋoi Pòlu wa kōò arae í ni, n kù ce kurara gò si woodai Zuifu ŋa hee má je si kpasēi Ilaaō hee má je bi ilaalu nlai Romu. ⁹Amma Fesitu wa bi ŋhu ku ne beere bi Zuifu ŋau. Na ŋoi í jò í bee Pòlu í ni, ñ bi i bō Zeruzalemu a ceēe kiiti si wajum na irii ideu ihē? ¹⁰Ŋoi Pòlu í ni, aawo. Bi ku kiitii ilaalu nlai Romui ñ wa ihē, ihēi á sīa a kiitiim. N kù cea Zuifu ŋa kurara kāmā, nò awo takae ñ waa ne kumāsie sāa sāa. ¹¹Bii ñ ce kurara walakō daa gò iyi í to a kpa m n kaa n kō. Amma ide ŋa iyi à waa ye taalem siu ihē, bii kù je ntō ine gò kaa yòkò ku dasim awo. Na ŋhu, ñ so kiitim ñ daa ilaalu nlau takae si awo. ¹²Iyi Fesitu do inee ŋa à busi nje à tā, ŋoi í sō Pòlu í ni, si bei ñ so kiitie ñ daa ilaalu nlau si awo, bi tēi aa bō.

À bōò Pòlu si wajui Agiripa do Berenisi

¹³Iyi waati í ló keeke má, ŋoi amanlu Agiripa do wecīe Berenisi à naa Sezaree Fesitu ku ce fōw. ¹⁴Si bei à waa kpe be ŋoi Fesitu í sō amanluu idei Pòluu í ni, ine gò í wa ihē, Felisi í jò à dasie piisōw. ¹⁵Iyi ñ bō Zeruzalemu ŋoi ine ngboi woo weei Ilaaō ŋau do ine ngboi Zuifu ŋau à naaò idee wa bi tom. Nò à tōw m n ye taalee ku ba aŋa a kpa. ¹⁶Amma ñ je ŋha ñ ni inei Romu ŋa a ci ya jò a kpa ine bii kù je à kiitie. À ya muua waatii ŋhu do woo ye taalee ŋau a fò ide titā geleò gele. ¹⁷Ŋoi aŋa fei à naa ilu ihē. Si bei n kù bi ku kpe má, ŋoi iju kumáe ñ kpe ŋa bi ku ce kiiti nò ñ ni a gbā Pòlu wa. ¹⁸Ŋoi woo ye taalee ŋau à dede sie amma a kù ye taalee si ide laalō gò bei ñ wa n

tamaau. ¹⁹Idei kutɔɔi aŋa taka ŋai à waa ce si kakɔɔ, do idei mɔkɔ gɔ iyi í ku à ya kpoo Jesu. Amma Pɔlu í ni dim dim mɔkɔu í wɛɛ. ²⁰Amu òn bitì beirei an kiiti ideu ihɛ. Na ŋɔi í jò òn bee Pɔlu bii í bi n koo n cea kiitii ideu Zeruzalemu. ²¹Amma í so kiitieu í na ilaalu nla. Nɔ òn ni a dasie piisɔɔ má tità hee n maa n jò a kooɛ bi tɛɛ. ²²Ŋɔi Agiripa í sɔ Fesitu í ni, amu takam òn bi n gbɔ ide hai si gelei mɔkɔu. Ŋɔi Fesitu í ni, ala aa gbɔ.

²³Ŋɔi iju kumáe Agiripa do Berenisi à naa bi ku ce kiitiu do jirima jiida, ŋɔi inɛ ngboi sooge ŋa do ilu beɛrei ilu ŋau à too ŋa wa. Ŋɔi Fesitu í ni a naaɔ Pɔlu wa, nɔ à naaɛ wa. ²⁴Iyi Pɔlu í to wa ŋɔi Fesitu í ni, to, awɔ amanlu Agiripa do iŋe iyi ò wa ihɛ fei ŋa, Pɔluu wee. Na iriei Zuifu ŋau fei à naa bi tom waati iyi òn bɔ Zeruzalemu, nɔ à nyi wa bitom ihɛ má, à waa la à ni kù sɔa jò si hunde. ²⁵Amu n kù ye sie taale káma iyi í to a kpa. Amma si bei ŋɔu takae í so kiitiu í daa ilaalu nla si awɔ ŋɔi í ce òn ni an jò a kooɛ bi tɛɛ. ²⁶Do ŋɔu fei, n kù ye sie ide baa icu aká iyi an ceaɔ ilaalu nla tia. Na ŋɔi í jò òn naaɛ wa si wajui iŋe fei. Iyi í re mɔm òn naaɛ wai si wajui awɔ amanlu Agiripa, i cɔ yaasei ideu ku ba n ba iyi an kɔ. ²⁷Kù neem yaase n sambaa inei piisɔɔ gɔ nɔ n kù sisiaa taale gɔ iyi í ce.

Pɔlu wa kɔɔ araɛ si wajui Agiripa

26 Ŋɔi Agiripa í sɔ Pɔlu í ni, òn kɔpáa í fɔ ide i kɔɔ araɛ. Ŋɔi Pɔlu í wu awɔ lele nɔ í lɔsi ku kɔɔ araɛ í ni, ²awɔ amanlu Agiripa, inɔm í dɔ do bei an fɔ ide nnyi n kɔɔ aram si wajue si ide ŋa iyi Zuifu ŋau à waa máam nɔu fei. ³Ŋn mà iyi òn mà dedembai Zuifu ŋa sáa sáa do idei kakɔɔ ŋa. Na ŋɔi í jò òn wa n tɔɔɛ i gbɔ idem do laakai.

⁴Zuifu ŋau fei à mà kuweem hai waati iyi òn weɛ awaasú. À mà iyi Zeruzalemu bei òn je ama bi dimii inem ŋa. ⁵À màam hai ku kpe. Na ŋɔu, bii à bi aa yɔkɔ a

jeem seeda iyi si kɔpáa Farisi ŋai òn la, aŋa iyi à re inɛ fei si kɔpáa Ilaaɔ ku tɔɔ nwa. ⁶Nɔ nsei à waa kiitiim si na iyi í jò òn wa n cɔ kɔpáa kuwá iyi Ilaaɔ í cea bala nwa ŋa. ⁷Kuwáui dimi maateeji nwa ŋau mɔ fei à waa cɔ kɔpáa. Na ŋɔi í jò òn waa cea Ilaaɔ ice do himma aleɔ daakɔ. Amanlu, kɔpáa be iyi òn wa n cɔ ŋɔi í jò Zuifu ŋau à waa máam ide. ⁸Beirei í ce iŋe Zuifu ŋa i ci ya yɔkɔ i dasi naane ŋa iyi Ilaaɔ á jì iku ŋa.

⁹Amu takam òn tamaa í síai wo n dede kɔpáa baa yooma fei bei an ce n ganjiò idei Jesu inei Nazaretu. ¹⁰Beɛbei òn ce Zeruzalemu. Ine ngboi woo weei Ilaaɔ ŋa à nam gbɔgbá n muɔ woo dasi Jesu naane nkɔ n dasi ŋa piisɔɔ. Bii à bi a kpa inɛ gɔ mɔm amu takam òn ya n wa sii. ¹¹Tuuba nkɔ nkɔ òn ya n maa n kɔpá ŋa ijui ile bii Zuifu ŋa à ya ce kutɔɔ ŋa ŋa fei ku ba n tilasi ŋa a kɔsi idei Jesu. Òn ya n maa n mu ŋa do idɔkɔ hee kaa kaa, òn ya n bɔ hee do si ilu mmu ŋa fei n koo n kɔpá ŋa iju.

Pɔlu wa fɔ idei idɔ ku kpaasie

(Cɔ IWB 9:1-19; 22:6-16)

¹²Ŋɔi Pɔlu í ni má, beɛbei inɛ ngboi woo weei Ilaaɔ ŋa à yɔɔdaam n bɔ Damasi do yiiko ŋa. ¹³Amanlu, zakai dasá si kɔpáa òn ye inya kumá í naa hai lele í bii wa, amu do inɛ ŋa iyi à waa sim. Inya kumáui í re baa inya kumái inunu. ¹⁴Ŋɔi awa fei à cuku ile, nɔ òn gbɔ imu gɔ wa bam ide ku fɔ do feei Ebeɛ wa ni, Sɔlu, Sɔlu, na mii í ce òn ya maa kɔpám iju. Á gaabue i kɔ sim bei í ya gaabua ketɛ kombo iyi wa jabu na goloi lafɛɛ. ¹⁵Nɔ òn bee òn ni, awɔi yoo Lafɛɛ. Nɔ í ni, amui Jesu iyi òn ya maa kɔpá ijuu. ¹⁶Nsei, dede i leekí. Òn naa siei n cicae i je woo ce icem, nɔ i je seeda mii ŋa iyi òn ye tá do iyi aa nyi i ye má waati iyi an naa sie. ¹⁷Ŋn cicaei hai si inei Izireli ŋa do hai bi dimi mmu ŋa nɔ òn wa n beɛ bi tu ŋa ¹⁸i cɔ ŋa iju. Òn wa n beɛ bi tu ŋai ku ba a

sinda hai si ilu kuku a lo si inya kumá, nɔ a sinda hai si gbugbái Seetam a naa bi Ilaaḍ. An beɛ bi tu ŋai ku ba a dasim naane nɔ Ilaaḍ ku kpa dulum du ŋa nɔ a na a je tubu do ine ŋa iyi í cica à je tee.

Pɔlu wa fɔ ideɪ iceɛ

¹⁹Ŋɔi Pɔlu í ni má, amanlu Agiripa, na ŋɔi í ce n̄ wa n jirima kuye iyi í naa hai bi Ilaaḍu. ²⁰Sinte titā n̄ ce waazo Damasi, si anyie nɔ n̄ ce Zeruzalemu do si ilei Zudee fei do bi dimi mmu ŋa. N̄ s̄ŋ ŋa n̄ ni a kpaasi idɔ a sinda si Ilaaḍ, nɔ a ce ice iyi á j̄ɔ a ye si ŋa iyi à kpaasi idɔ. ²¹Na ŋɔi í ce Zuifu ŋau à mum hai kpasɛi Ilaaḍ à waa de ku kpaam. ²²Amma Ilaaḍi í nyam hee do nnyi fei nɔ n̄ wa ih̄ n̄ wa n je seɛda si wajui amane ŋa hai keeke do nla fei. N kù wa n fɔ ide gɔ bii kù je iyi Moizi do walii ŋa à ni á na ku ceu baasi. ²³Mii iyi à ni á na ku ceu nŋui í je Kiriisi á na ku ye ijuukpā nɔ kú je ine sinte iyi á j̄i hai si bale nɔ ku sisi ideɪ inya kumá bi Zuifu ŋa do bi dimi mmu ŋa.

Pɔlu í s̄ŋ Agiripa ku dasi Jesu naane

²⁴Si bei Pɔlu í sisi yaasei idee beɛbe ŋɔi Fesitu í la hee lele í ni, Pɔlu, ì waa s̄umu. Mà cio nla ku ceɛi í dasie s̄umu. ²⁵Amma Pɔlu í ni, n kù je s̄umu Fesitu, awɔ ilu beɛre. Ide iyi n̄ wa n fɔu dei í je ntɔ, nɔ wa too kpāa. ²⁶Amanlu Agiripa í nɔ í mà yaasei ideu. Ŋɔi í ce n̄ wa n fɔ ideu do laakai ku s̄u si wajue si na iyi í j̄ɔ n̄ mà kāmāe kù manjia, domi ideu kù ce si asii. ²⁷Awɔ amanlu Agiripa, ì dasi ideɪ walii ŋau naane mbe? N̄ mà s̄āa s̄āa iyi ì dasi naane. ²⁸Ŋɔi Agiripa í s̄ŋ Pɔlu í ni, debei, si waati keekeu ih̄ ì waa tamaa aa cem inei Kiriisi? ²⁹Ŋɔi Pɔlu í jeaa í ni, n̄ wa n tɔɔ Ilaaḍ ku j̄ɔ i ye bei amu, bii á ce nsei, bii í nɔ í je á kpe m̄oi. Ku maà je baa awɔ akā, amma hee do ine ŋa iyi à waa de it̄i si idem nnyiuh̄ ih̄ fei. N̄ bi iŋe

m̄o i ye bei amu amma ku maà je a da nŋe si kpenkpen bei à daam siu ih̄.

³⁰Iyi Pɔlu í fɔ beɛbe í t̄ā ŋɔi amanlu do ilu ileu do Berenisi do ine ŋa iyi à wa bi tu ŋau fei à dede ³¹à fita hai inɔ ileu. Iyi à waa fita ŋɔi à s̄ŋ nje à waa ni, inɛɛu be kù ce daa kāmā iyi í to a muu piis̄ɔ hee má je a kpa. ³²Ŋɔi Agiripa í s̄ŋ Fesitu í ni, bii m̄okɔu kù so kiituu ku daa ilaalu nlai Romu si awɔ wo aa ka yɔkɔ ka j̄ɔ.

À waa bɔɔ Pɔlu Romu

27 Waati iyi à dasi idɔ ka bɔ ilei Itali do akɔi inyi ŋɔi à so Pɔlu do inei piis̄ɔ gɔ ŋa à daa ine ngboi sooge gɔ iyi à ya kpe Juliu si awɔ. Nŋu m̄o wa je ine ngbo si inɔ wuai soogei Romu ŋa iyi à ya kpe ti ilaalu Ogusitu. ²À lo akɔi inyii Adamiti gɔ iyi wa bɔ ikpa ilei Azii, nɔ à ne. Nɔ inei Masedɔni gɔ iyi í naa hai Tesalonika í wa inɔ nwa à ya kpoo Aritaaki. ³Iju kumāe nɔ à to Sid̄ɔ. Ŋɔi Zuluu í cea Pɔlu jiida í j̄ɔ í koo í ye kpaasie ŋa ku ba a muua mii iyi í bi. ⁴Iyi à ne hai be ŋɔi fufu nla gɔ wa ko ŋa wa, nŋui í j̄ɔ à too do icei gungum gɔ iyi à ya kpe Sipu. ⁵Ŋɔi à kua inyi dūdūu ikpa ilei Silisi do Panfili nɔ à to wa Mira si ilei Lisi. ⁶Ilu bei, ine ngboi soogeu í ye akɔi inyii Alesandiri gɔ iyi wa bɔ ikpa ilei Itali nɔ í dasi wa be.

⁷Iyi à ne, ajɔ nkɔ nkɔ kpele kpelei à ce à waa koo do wahala nla nla nɔ à to kɔkɔi ilu gɔ iyi à ya kpe Sinidi. Si bei fufu nla wa ganji wa waju ku bɔ, à yàa à bɔ ikpa gungum gɔ iyi à ya kpe Kereti. Iyi à waa koo, à tooi do ikpa icei gungum nɔu kɔkɔi ilei Sam̄onei domi fufuu kù la do ikpa be. ⁸Nɔ à lo be do kookaai nla nla nɔ à to bi ku leek̄i akɔi inyi iyi à ya kpe Ku S̄ia kɔkɔi Lasee.

⁹Waati sis̄ɔ à ce be hee ine ŋa à d̄i anu à t̄ā, nɔ waju ku bɔ nwa í je mbirisi nla nla domi waatiu í ya gaabu do akɔi inyi. Na ŋɔi í j̄ɔ Pɔlu í s̄ŋ ŋa í ni, ¹⁰iŋe kpaasim

ŋa, ñ ye ilu ku bɔ nwau á gaabu, á ne mbirisi do muse. Aso nwa ŋa do akɔi in-yiu takae fei á ce nfe, nɔ awa taka nwa ka ku. ¹¹ Amma ine ngboi sooge ŋau wa gbɔ ideɪ woo mu akɔu do ine iyi í ne akɔu takae í re ti Pɔlu. ¹² Wee bi ku leekí akɔi inyi ŋau kù sía a leekí be sukui kpa. Ŋɔi í jò ine nkɔɔ ŋa í dasi idɔ í ni ka mɔsi waju ka to Fenisi tengi bii bi ku leekí akɔi inyii gungum ndii Keretiu í wa. Bi ku leekí akɔi inyi do ikpa nunui ale cingaa do cingaaɪ wa cɔ. Bei à bi a wa sukui fufuu.

Fufu nla gɔ í dede si tenku

¹³ Ŋɔi fufu ferefere gɔ í dede hai ikpa awɔ cangai kpáai inunu ŋɔi ine ŋau à tamaa bei iseenei aŋau á cei si bei aŋa à bi. Ŋɔi à fa mii ku leekí akɔu wa hai inɔ inyi à bɔ waju nɔ à waa too kɔkɔi gungum ndii Kereti. ¹⁴ Amma iyi í ce sãa fufu nla gɔ iyi à ya kpe Erakilɔɔ í dede do gbugbã hai geetei gungum nɔu wa. ¹⁵ Ŋɔi í tale akɔu wa hee à mɔngɔ ku jò akɔu ku ne dee dee nɔ à jòɔe í neɔ wa bii í bi. ¹⁶ Nɔ à koo à lɔ kɔkɔi gungum keeke gɔ be iyi à ya kpe Koda. Gungum nɔui í jò fufuu í tia. Do ŋɔu fei ka bei ka so akɔi inyi keeke iyi í je ti faabaɔu ka dasi inɔ akɔi inyi nlaɔ à wahala ntɔ ntɔ. ¹⁷ Iyi à dasi à tā ŋɔi woo ce ice si inɔi akɔi inyi ŋau à dī akɔi inyi do ikū ŋa. Nɔ à fū ikūi acɔe, nɔ à jò fufuu í bɔɔ ŋa bii í bi si na iyi í jò à waa ce njo a maa na a dasi sãai Libi. ¹⁸ Iju kumáe si bei fufuu wa cã wa do gbugbã ŋɔi à lɔsi asoi akɔi inyi ku wà ku dasi inɔ inyi. ¹⁹ Iju kumáe má à wasi nyau akɔi inyi takae ku wà ku sɔsi inɔ inyi do awɔi awa taka nwa. ²⁰ Ajo nkɔɔ nkɔɔ à ce inunu kù fita hee má je andaiya ŋa nɔ fufu nla gɔ wa ce, a kù tamaa ma aa ka fita si.

²¹ Hai kukpe a kù je. Ŋɔi Pɔlu í dede í leekí si anini ŋa í ni, iŋe fei, bii ì je idem ŋa wo a kaa ka ne hai Kereti nɔ a kaa ka ye mbirisi do museu ihē. ²² Amma nsei ñ

wa n tɔɔ ŋe, i jò laakai ŋe ku sū domi kãma ŋe gɔ kaa ce nfe bii kù je akɔi inyi ŋu akã. ²³ Ñ mà beɛbei si na iyi í jò Ilaaɔ, ŋɔu iyi ñ je tee, ñ wa n cea iceu, amalekae í naa sim idū ana ²⁴ í ni, Pɔlu, maà ce njo. Kù ne bei aa ce iyi í kù leekí si wajui ilaalu nlaɪ Roku. Nɔ wee, ine ŋa iyi iŋeɔ ŋa ì wa inɔ akɔu fei, Ilaaɔ í yɔɔda ŋai a baɛ ku wee. ²⁵ Na ŋɔu, iŋe fei, i fū ara ŋe, domi ñ wa n naane ideɪ Ilaaɔu. Bei í sɔm nɔu á cei. ²⁶ Amma akɔi inyi á cuku kɔkɔi gungum gɔ ku lege.

²⁷ Si idūi ajo maatēesiaɛ ŋɔi fufu nla gɔ wa tale wa si antai tenku bii à wa iyi à ya kpe Mediteraneu. Ŋɔi zakai idū lajau woo ce icei akɔi inyi ŋau à tamaa bei à maai ilei. ²⁸ Ŋɔi à dasi mii gɔ inɔ inyi à wã kujii isaɛ nɔ à ba í to mɛetu kuntaa do mɛɛje. Iyi í kɔɔsi keeke nɔ à sɔsi má nɔ à ba í ce mɛetu kɔnfia do mɛɛjo. ²⁹ À waa ce njo a maa na a gamɔ do kuta ŋa, na ŋɔi í ce à sɔsi mii ku leekí akɔi inyi ara mɛɛ do anyii akɔu ku ba ku leekie nɔ à waa degbe iju ku má nya. ³⁰ Ŋɔi woo ce icei akɔ ŋau gɔgɔ ŋa à waa de bei aa ce a sa do ile. Na ŋɔi í jò à kita akɔi inyi keeke iyi í je ti faabaɔu si inyi ku ba ine ŋa a tamaa bei à waa bɔ ku dī mii ku leekí akɔu si wajuei. ³¹ Amma Pɔlu í sɔ sooge ŋau do ine ngbo ŋa í ni, bii ine ŋau ihē a kù buba sēe iŋe taka ŋe í kaa ba faaba ŋa. ³² Ŋɔi sooge ŋau à bu ikūi akɔ keeke nɔ à jò í mile si inyi.

³³ Si bei à waa degbe iju kumáɔ ŋɔi Pɔlu í tɔɔ aŋa fei a je. Í ni, ajo maatēe wai ihē ì waa de kpáai faaba ŋa i kù nɔ i kù je ngɔgɔ ŋa. ³⁴ Ñ wa n tɔɔ ŋe i je na faaba ŋe. Ntɔ ntɔ ñ wa n sɔ ŋe, baa ntoɪ irii ine akã ŋe kaa da ku nyɔ. ³⁵ Iyi Pɔlu í fɔ beɛbe í tā ŋɔi í so pēe í saabu Ilaaɔ si wajui aŋa fei nɔ í bububue í lɔsi ku je. ³⁶ Ŋɔi aŋa fei à fū ara ŋa à wasi ku je. ³⁷ Awa iyi à wa si inɔi akɔi inyi à weei amane cīɔ minji do kitaɔ fɛewa do mɛefa. ³⁸ Iyi aŋa fei à je à yo ŋɔi à wa

iyafū n̄au à s̄asi in̄o in̄yiu ku ba ak̄o u ku fere.

Ak̄oi in̄yiu í lege

³⁹Iyi iju í má n̄oi à n̄yo. Woo ce ice si ak̄oi in̄yi n̄au a kù mà in̄yau, amma à ye waawaa ḡo í ne s̄āa, n̄o à dasi id̄o a b̄ò ak̄o be bii aa ȳk̄o. ⁴⁰Ŋoi à bu ik̄u ku leek̄i ak̄o à j̄ò í mile. Si waati ak̄au n̄o in̄e ḡo n̄a à f̄u ik̄u iyi à ya dīò fala-fili n̄au. N̄o à dede ac̄o lele ikpa wajui ak̄o ku ba fufu ku talee ikpa waawau. ⁴¹Amma à k̄asi geetei s̄āa ḡo do gbugb̄a n̄o à m̄onḡo ku lo. N̄o wajui ak̄o í ḡu ile si s̄āa à m̄onḡo ku wue, n̄o kuc̄ai in̄yi nlau í tale fitii ak̄oi in̄yiu do gbugb̄a í legee.

⁴²Ŋoi sooge n̄au à dasi id̄o a n̄a a kpa in̄ei piis̄o n̄au fei ku ba a maà na a w̄a a sa. ⁴³Amma in̄e ngboi sooge n̄au í bi ku faaba P̄olu. Na n̄oi í ce í ganji n̄a. Í ni in̄e n̄a iyi à mà àw̄a a cua a kua ice. ⁴⁴N̄o in̄e n̄a iyi à gbe a ḡu kpataku ak̄o walak̄o kpal̄e n̄au a kuad̄o ice. B̄eebei in̄e n̄au fei à kuad̄o ice baani.

P̄olu í wa Malitu

28 Iyi awa fei à to gungum be baani à mà iyi in̄yau Malitui à ya kpoo. ²In̄ei Malitu n̄au à mu wa do kubi jiida. À ko nwa ina nla nla awa fei à naa à nyia si na iyi í j̄ò ij̄i wa r̄o n̄o t̄ütü wa ce. ³Ŋoi P̄olu í so j̄ii kambo í dasi ina. Asee njo wukuku ḡo í wa si be. Iyi í gb̄o in̄ya gb̄āa n̄oi í fita í wenwee si aw̄e. ⁴Iyi in̄ei ilu n̄au à ye njou si aw̄oi P̄olu n̄oi à s̄ō n̄je à waa ni, kam kam m̄ok̄o ih̄e woo kpa in̄ei. Baa do iyi í fita hai si wahalal in̄yiu ih̄e fei, iw̄e n̄a aa kiitie n̄o a kaa j̄ò ku w̄e. ⁵Amma P̄olu í gbugb̄a njou si ina kù n̄o kù gb̄o ara kuro k̄āma. ⁶Ŋoi in̄e n̄au à waa c̄o mà ar̄e á na ku wu walak̄o mà á na ku ku. Amma à kpe

be n̄o nk̄āma kù ce n̄o à kpaasi ide à ni in̄e u ih̄e iw̄e nla nla ḡoi.

⁷Wee k̄ok̄oi in̄yau kpas̄ei m̄ok̄o ḡo í wa be, m̄ok̄oi í je ilaalui gungum n̄o, à ya kpoo P̄ubulusi. Í gba wai jiida jiida à ce a j̄o m̄eeta si kpas̄e. ⁸Wee baee kù waa ne baani, wa ce ara gb̄āa do bambannu. Ŋoi P̄olu í b̄o ile bii wa s̄ūu í koo í cea kut̄o í le sie aw̄o n̄o í ba iri. ⁹Si anyii n̄yū, à naad̄o b̄ōo mmu ḡo n̄a wa má n̄o à ba iri. ¹⁰Ŋoi in̄e n̄au à jirima wa n̄o n̄o. Iyi awaati í to à waa bi ka ne n̄oi andi bukaatai mii iyi à bi fei in̄e n̄au à mu nwa.

P̄olu í to Romu

¹¹Cukpa m̄eetai à ce be à bei à lo ak̄oi in̄yiu Alesandiri ḡo à ne. N̄yū m̄o gungum bei í leek̄i sukui kpaau. Ak̄o í ne nyindai iw̄e Sika n̄a [¶]. ¹²N̄o à to ilu ḡo iyi à ya kpe Sirakusi n̄o à s̄ū be id̄u m̄eeta. ¹³Si anyie n̄oi à dede hai be má à b̄o Rezio. Iju kum̄e n̄o fufu ḡo í dede wa hai ikpa aw̄o cangai kp̄āai inunu wa tale wa í j̄ò à to Puz̄oli si a j̄o min̄jis̄ae. ¹⁴Ŋoi à ye kpaasi woo dasi Jesu naane ḡo n̄a be n̄o à ni ka ce azuma ak̄a bi ti a n̄a. B̄eebei is̄eene nwau í ce à bei à tōd Romu. ¹⁵Ŋoi kpaasi woo dasi Jesu naane n̄a iyi à wa Romu à gb̄o baau nwa n̄o à naa kuko nwa hee k̄ok̄oi a j̄ai Ap̄iusi. N̄o in̄e ḡo n̄a m̄o à k̄o wa bi ku s̄oi in̄e njoo n̄a iyi à ya kpe Ile M̄eeta. Iyi P̄olu í ye n̄a n̄oi laakae í s̄ū í wasi Ilaās̄ ku saabu. ¹⁶Iyi à to Romu n̄oi à j̄ò P̄olu í ne ilee ik̄ā. N̄o sooge ḡo í ya maa degbe.

P̄olu í ce waazo Romu

¹⁷Iyi í ce zakai a j̄o m̄eeta n̄oi P̄olu í kpe in̄e ngboi Zuifui Romu n̄au. Iyi à t̄ot̄o à t̄ā n̄oi í ni, in̄e kpaasim n̄a, Zuifu n̄a iyi à wa Zeruzalemu à mum à koo à na in̄ei Romu n̄a n̄o kù bei n̄o kù r̄araa zamaau

[¶]28:11 *iw̄e Sika n̄a* Iw̄e Sika n̄au à ya kpe Kasit̄o do Polusi. Nyinda n̄ai ilu ak̄oi in̄yi n̄au à masi ak̄o n̄yau ku ba ku je woo degbe n̄a.

si nkāma, n kù nɔ n kù kɔsi dedembai bala nwa ŋa. ¹⁸ Inei Romu ŋau à cɔ yaasei ideu nɔ à bi a jòm domi a kù ye sim kurara kāma iyi í to a kpam. ¹⁹ Amma Zuifu ŋau a kù je ideu ŋɔi í ce ñ so ki-itiu ñ daa ilaalu nlai Romu si awɔ, baa do iyi n kù bi n ye taaleiinei dimim ŋa. ²⁰ Na ŋɔi í jò ñ tɔtɔɔ ŋe n sɔ ŋe do yaasee. Ine ŋa à daam si kpenkpen nii na ine iyi inei Izireli ŋa à waa cɔ kpāæu. ²¹ Ŋɔi à sɔɔ à ni, a kù ye tia kāma iyi à ce wa hai ilɛi Zudee na irii ideɛ, a kù nɔ a kù ye ine kāma iyi í naadò ide laalɔ wa hai be na irie. ²² Amma awa taka nwa à bi ka gbɔ iyi í wa idɔɛ, domi à mà bii feii à ya maa fɔ laalɔi kpāa iyi ì waa toou.

²³ Nɔ à jile aɔo iyi aa nyi wa bi tɛɛ má. Iyi aɔou í to ine nkɔɔi í naa ile bii í wau. Ŋɔi í kɔ ŋa si cio hai daakɔ hee ale í koo í lɛð. Wa sisi ŋa yaasei bommai Ilaaɔ nɔ wa kɔ ŋa si ideii Jesu hai si woodai Moizi do si tiai walii ŋau ku ba a jesi. ²⁴ Ŋɔi ine gɔ ŋa à je ideu, amma ine gɔ ŋa a kù jesi. ²⁵ Si bei a kù gbɔsi nje, ŋɔi à fita hai bi Pɔlu. Waati iyi à waa bi a ne ŋɔi Pɔlu í fɔ ide gɔ í ni, hai tako Hundei

Ilaaɔ í ne ntɔ waati iyi í jò walii Ezai í sɔ bala nŋe ŋa ide gɔ. ²⁶ Í ni, Bɔ bi ine ŋau be i sɔ ŋa i ni, Aa ya de ití do laakai ŋa amma i kaa gbɔ yaasei ide kāma ŋa.

Aa ya cɔ ilu ŋa jiida jiida amma i kaa ye ŋa.

²⁷ Ntɔ ntɔ, idɔi ine ŋau kù ne bitii.

À dī ití ŋa

Ku ba a maà gbɔ ide.

Nɔ à bii iju ŋa

Ku ba a maà ye ilu.

Bɛɛbei à ce ku ba idɔ ŋa ku maà mà ngɔgɔ

Nɔ a maà na a sinda wa bi tom n jò a ba iri.

²⁸ Ŋɔi Pɔlu í sɔ ŋa má í ni, na nŋu, i mà ŋa iyi Ilaaɔ í jò ideii faabae í bɔ bi dimi mmu ŋa. Aŋai aa gbɔɔ. [²⁹ Iyi Pɔlu í fɔ ideu bɛɛbe í tã ŋɔi Zuifu ŋau à dede à waa ce kakɔɔ ntɔ ntɔ à waa nɛð.]

³⁰ Adɔ minjii Pɔlu í ce si ile iyi í hayau. Nɔ ine ŋa iyi à bɔ ku cɔɔ fei í ba ŋa faaji ku ce do inɔ didɔ. ³¹ Wa waazo ideii bommai Ilaaɔ nɔ wa kɔ ŋa si ideii Lafɛɛ Jesu Kirisi do wɔkɔ nɔ ine kāma kù ganjie.

Tia iyi Pɔlu í cea inɛi Romu ɲa

Í ce ɲa fɔɔ

1 Amui Pɔlu woo ce icɛi Jesu Kirisi, amu iyi Ilaaɔ́ í kpe n na n je woo be nɔ́ í nyam ikā n waazòð laabaau jiidæ.

²Laabaau jiidauí Ilaaɔ́ í wāð wa wo. Nɔ́ kuwā iyi í ceui í jð waliie ɲa à kɔ́ si kukɔ́i idee. ³Jesu Kirisi Lafɛɛ nwai wa fāa, ɲɲu iyi í je Amai Ilaaɔ́. À búui bei amane si dimii Davidi amanlu nluu, ⁴amma Hundei Ilaaɔ́ í nyisi do gbugbā iyi ntɔ́i Amai Ilaaɔ́i si waati iyi í dedee hai si bale. ⁵Jesuu ɲɲui í muum didɔ́ ñ jɛð woo be ku ba n naað inɛ ɲa wa hai si dimi fei bi tee na iriɛ ku ba a dasie naane nɔ́ a jirimæ. ⁶⁻⁷Iɲɛ inɛi Romu ɲau, ì wa si inɔ́ ɲɲa ɲa, ɲɲɛ iyi Jesu Kirisi í kpe.

Na ɲɔ́i í jð ñ wa n kɔ́a ɲɲɛ fei tiauu ihɛ́ wa, ɲɲɛ iyi Ilaaɔ́́ í ne kubi ɲɲɛ nɔ́ í kpe ɲɛ í na í je titi ɲɲu ɲa. Ilaaɔ́́ Baa nwa do Lafɛɛ Jesu Kirisi a mu ɲɲɛ didɔ́ do laakai ku sū.

Pɔlu wa bi ku bɔ́ Romu woo dasi Jesu naane ɲa ku kaako

⁸Sinte titā ñ wa n saabu Aɔ́ Lafɛɛm do saabui Jesu Kirisi na irii ɲɲɛ fei, si na iyi í jð à waa fɔ́ ideí naane ku dasi ɲɲɛ si andunya fei. ⁹Ilaaɔ́́, ɲɲu iyi ñ wa n cea ice do idɔ́m fei ñ wa n sisið laabaau jiidai Amaɛ, í mà iyi ñ wa n ye gigi ɲɲɛ waati kāmæ fei ¹⁰si kutɔ́ɔ́m. Ñ ya n maa n tɔ́ɔ́ Ilaaɔ́́ bii í bi ku muum kpāa bebei n naa bi tu ɲɛ, ¹¹⁻¹²domi ñ dasi idɔ́ jiiida jiiida n naa n ye ɲɛ ku ba í ba gbugbā ɲa do saabum, waatɔ́ ka ba gbugbā aɲɔ́ si naane ku dasi nwa awæ ɲa waati iyi an naa n wa bi tu ɲɛ. Gbugbāu amuai Hundei Ilaaɔ́i.

¹³Iɲɛ inem ɲa, ñ bi í mà ɲa iyi tuuba nkɔ́ nkɔ́i ñ ya n ce sɔ́ɔ́lui ku naa bi tu ɲɛ, amma hee nsei n kù ba fayæ. Ñ bi icem ku ne iso si anini ɲɲɛ, bei í ne

bi dimi mmu gɔ́ ɲa mɔ́. ¹⁴Ñ wa n mu gbesei n waazoa inɛ fei hai inɛ ɲa iyi à fū iju hee do ilu iju dūdū ɲa, bi inɛ ɲa iyi à ne kumà hee do inɛ ɲa iyi a kù ne kumà. ¹⁵ɲɔ́i í jð ñ wa n bi n sisia ɲɲɛ inɛi Romu ɲau mɔ́ laabaau jiidau ntɔ́ ntɔ́.

Gbugbāi laabaau jiiida

¹⁶N kaa n ce anyɔ́i laabaau jiidau, domi í je gbugbāi Ilaaɔ́i iyi wa faaba inɛ iyi í dasi Jesu naane fei, hai Zuifu ɲa hee ku koo si dimi mmu ɲa. ¹⁷Laabaau jiidau wa nyisi iyi Ilaaɔ́́ í ya jð inɛ ku je dee dee na naane ku dasi ɲɲu akā, si bei à kɔ́ à ni, inɛ iyi í je dee dee si wajui Ilaaɔ́́ na naane ku dasiu á ba kuwæ.

Taalei inɛ ɲa

¹⁸Do ntɔ́i, Ilaaɔ́́ wa nyisi idɔ́kɔ́ɛ wa hai lele si gāmei inɛ ɲa iyi à waa ce laalo fei nɔ́ a kù mà beereɛ. Si laalo ku ce ɲɲau a kù jð ntɔ́ kù waa ce ice. ¹⁹Ilaaɔ́́ wa ce idɔ́kɔ́́ domi mii iyi í jɔ́ amane kú mà sie kù manji ɲɲa. Ilaaɔ́́ takæ í nyisi ɲa mam mam. ²⁰Do ntɔ́, a kaa yɔ́kɔ́ a yɔ́ɔ́ do iju, amma hai waati iyi í taka andunya í nyisi araɛ iyi ɲɲui í je Ilaaɔ́́, nɔ́ í nyisi gbugbā hai ne kɔ́ɔ́ɛ si mii ɲa iyi í taka. Na ɲɲu, a kù ne iyi aa fɔ́. ²¹À mà Ilaaɔ́́ amma a kù waa saalue hee a bei a saabue si bei í jɔ́. Iri ɲɲa í na í ku, nɔ́ idɔ́ hai ne bisi ɲɲa í dási ilu kuku nla nla. ²²À waa tamaa aɲa à ne bisi amma nnyei à na à ce. ²³Í sīai wo a tɔ́ɔ́ Ilaaɔ́́ ilu amboe, ɲɲu iyi kaa ku aɲɔ́ kāmæ. Amma wee à sinda à waa tɔ́ɔ́ iwɛ́ ɲa iyi à jɔ́ amane iyi á ku. Iwɛ́ gɔ́ ɲa mɔ́ à jɔ́ yei ɲa, do ɲɲa ɲa iyi à waa ne do iyi à waa cā ile.

²⁴Na ɲɔ́i í jð Ilaaɔ́́ í fūsi ɲa awɔ́ ku ba a hanya a ce daa sāmii aɲa duusɔ́ si bei idɔ́ ɲɲa í bi. Daa sāmii á jð a cā anyi. ²⁵Inɛ ɲau à kpaasi ntɔ́i Ilaaɔ́́ do ibo. Mii ɲa iyi Ilaaɔ́́ í taka ɲai à waa tɔ́ɔ́ à waa ce ɲɲa ice, kù je Ilaaɔ́́ takæ. Ilaaɔ́́i à ne ka maa saabu hee do aɲɔ́ fei. Ami.

²⁶Ŋɔi í j̄ɔ̄ Ilaāɔ̄ í f̄usi ɲa awɔ̄ nɔ̄ à dasi kɔ̄deɛ iyi í j̄ɔ̄ à waa c̄a anyi. In-aabo ɲa ɲa a ci ya je baa inem̄kɔ̄ ku s̄ũd̄ ɲa má, bii ku je aɲa duus̄ɔ̄. ²⁷Beebe m̄ɔi inem̄kɔ̄ ɲau m̄ɔ a ci ya s̄ũd̄ baa in-aabo ɲau má, amma kubi hai ne yaasei aɲa duus̄ɔ̄ í la hee í caa. À waa ce ideí iju hai ne anyɔ̄ inem̄kɔ̄ do inem̄kɔ̄, nɔ̄ aɲa taka ɲa à waa gba ijuukp̄a iyi í to zakai kurara ɲa.

²⁸Si na iyi í j̄ɔ̄ à kù bi Ilaāɔ̄ ku mà ɲɔi í j̄ɔ̄ í dasi ɲa lasabu laalɔ̄ a ceð mii iyi kù jɔ̄ amane ku ce. ²⁹Nɔ̄ laalɔ̄ fei í weɛ ɲa, hai inɔ̄ ku k̄a do kɔ̄deɛ do nje ku cé do igu do inɛ ku kpa do ija do ibo do bisi laalɔ̄, hee do irii nje ku sɔ̄. ³⁰À ya maa fɔ̄ laalɔ̄i nje, à cé Ilaāɔ̄, à ya ye ara ɲa, à je ilu faau ɲa, à ya tɔ̄ɔ̄ fufu, à ne bisii laalɔ̄ ku ce, a kù waa saalu iyed̄ baa ɲa ɲa. ³¹A kù ne bisi, a kù ne naane, a kù bi nje, a kù ne araarei nje. ³²À mà woodai Ilaāɔ̄ iyi wa fɔ̄ í ni, inɛ ɲa iyi à waa ce dimii mii beebe ɲa, ikui í je kɔ̄kɔ̄ ɲa. Do ɲɲu fei à ya coo, nɔ̄ à ya maa saabu woo ce dimie ɲa má.

Kiitii Ilaāɔ̄

2 Na ɲɲu, awɔ̄ iyi ì waa ye taalei inɛ ɲa, baa bii yooi ì je, i kù ne iyi aa fɔ̄, domi waati iyi ì waa ye taalei inɛ ɲa nɔ̄ awɔ̄ takae ì waa ce mii laalɔ̄ ɲau be, awɔ̄ takae ì waa so taalei. ²Do ntɔ̄, à mà iyi Ilaāɔ̄ í ne ntɔ̄ bii wa ye taalei inɛ ɲa iyi à waa ce dimi beebe. ³Debei, ì waa tamaa mà awɔ̄ aa fita si kiitii Ilaāɔ̄i, awɔ̄ iyi ì waa ye taalei inɛ ɲa, nɔ̄ awɔ̄ m̄ɔ ì waa ce dimi beebe má? ⁴Mà ì donda kulai jiida ku jee do temuae do suuru ku neei? I kù mà iyi jiida ku jei Ilaāɔ̄ í m̄əsi wa koo si ḡam̄eɛ ku ba i kpaasi kuweeɛ? ⁵Amma si na iyi í j̄ɔ̄ idɔ̄e í le nɔ̄ i kù jesi i kpaasi, ì waa faa arae idɔ̄kɔ̄ iyi í la í rei si aɲɔ̄ iyi Ilaāɔ̄ á kiiti inɛ ɲa dee dee nɔ̄ inɛ fei á yɔ̄ɔ̄. ⁶Aɲɔ̄ ɲɲu be á s̄aa inɛ fei si bei kucee í to. ⁷Inɛ ɲa iyi à temua à waa ce jiida à waa dedeð amboe do beere, nɔ̄ à waa

de aɲa a mað ce nfe, aɲai Ilaāɔ̄ á mua kuwee hai t̄au. ⁸Amma inɛ ɲa iyi à k̄asie nɔ̄ a kù waa ceð ntɔ̄ ice í gbe laalɔ̄, aɲai aa ye idɔ̄kɔ̄ nlae. ⁹Inɛ iyi wa ce laalɔ̄ fei á ye wahala do ijuukp̄a, hai Zuifu ɲa hee ku koo si dimi mmu ɲa. ¹⁰Inɛ m̄ɔ iyi wa ce jiida á ba amboe do beere do laakai ku s̄ũ, hai Zuifu ɲa hee ku koo si dimi mmu ɲa. ¹¹Beebei Ilaāɔ̄ á ce domi bi tee inɛ gɔ̄ kù re inɛ gɔ̄.

¹²Inɛ ɲa iyi à waa ce dulum hai mà wooda, si wooda hai mà ɲɲai aa ce nfe. Amma inɛ ɲa m̄ɔ iyi à mà wooda nɔ̄ à waa ce dulum, woodau í kiiti ɲa, ¹³domi kù je inɛ ɲa iyi à waa gbɔ̄ ideí woodau aɲai à je dee dee si wajui Ilaāɔ̄, í gbe inɛ ɲa iyi à waa ce iyi wa fɔ̄. ¹⁴Waati iyi dimi mmu ɲa, aɲa iyi a kù mà wooda, à waa ce mii iyi wa fɔ̄ do idɔ̄bi ɲa, iyi be wa nyisi iyi woodau í wa si idɔ̄ ɲa. ¹⁵Daa ɲa wa nyisi iyi à kɔ̄ woodau si idɔ̄ ɲa. Idɔ̄ ɲa wa je seedaɛ, nɔ̄ lasabu ɲa í ya ye taale ɲa walakɔ̄ ku na ɲa ntɔ̄. ¹⁶Aɲɔ̄i kiitii Ilaāɔ̄ si bii Jesu Kirisi á kiiti inɛ ɲa beebii mii ɲau be fei á ce. Á kiiti inɛ ɲa na ice iyi à waa ce si asii fei si bei laabaau jiida iyi ñ wa n sisi ɲɲeu wa fɔ̄.

Zuifu ɲa do wooda

¹⁷Awɔ̄ Zuifu, ì waa cɔ̄ arae Zuifu, ì waa naane wooda, ì waa tɔ̄ɔ̄ fufu ì ni awɔ̄ ì je inɛi Ilaāɔ̄. ¹⁸Ì mà mii iyi Ilaāɔ̄ í bi i ce, nɔ̄ wooda í k̄e si i ce mii iyi í s̄ia. ¹⁹Ì waa tamaa iyi aa yɔ̄kɔ̄ i cuaa f̄eeju ɲa nɔ̄ i je inya kumáí inɛi ilu kuku ɲa. ²⁰Ì waa tamaa mà aa yɔ̄kɔ̄ i mua nnyei ɲa bisii, nɔ̄ i kɔ̄ hai mà ɲa si cio, domi ì mà iyi icui kumà do ntɔ̄u si woodai í wa. ²¹To, awɔ̄ iyi ì waa kɔ̄ inɛ gɔ̄ ɲa si cio, na mii í ce i kaa kɔ̄ arae. Awɔ̄ iyi ì waa s̄ɔ̄ inɛ ɲa a mað ce ile, na mii ì waa ce ile. ²²Awɔ̄ iyi ì ni inɛ ɲa a mað ce sakara, na mii í ce ì waa coo. Awɔ̄ iyi ì cé iw̄e, na mii í ce ì waa bɔ̄ ilè ile be. ²³Awɔ̄ iyi ì waa tɔ̄ɔ̄ fufu si na iyi í j̄ɔ̄ ì

mà wooda, na mii í ce í kù waa jirimaε ì jò irii Ilaaō wa beje. ²⁴ Na irii iñe Zuifu ñai dimi mmu ña à ba à waa fòd taalei Ilaaō, si bei kukoi idee wa fò.

²⁵ Awo Zuifu, bii ì waa too wooda, bangoe í ne aranfāani jiida, amma bii í kù waa jirima woodau, bangoe í je ngbe. ²⁶ Na ñju, dimi mmu iyi a kù dasie bango nò wa too woodau, Ilaaō kaa còo bei ine iyi à dasie bango? ²⁷ Dimi mmu iyi wa too woodau, baa bii a kù dasie bangou á ye taalei iñe Zuifu ñau, domi baa do iyi ì ce bango nò ì mà wooda iyi à kò nje í kù waa jirimaε ña. ²⁸ Ine iyi í je Zuifu do ntò kù je ine iyi í je Zuifu si kuyei ine ña. Iyi í nò í je bangou ntò ntò kù je iyi à ya ce si ara. ²⁹ Amma ine iyi í je Zuifu ntò ntò, ñgui í je Zuifu si idæ. Iyi í nò í je bango do ntò ñgui í je bangoi idò. Icei Hundei Ilaaōi, kù je ti wooda. Zuifu dimi bæbe, Ilaaōi á saabue, kù je amane ña.

3 Debei, aranfāani yoomai Zuifu ku je í ne. Riba yoomai bango ku ce í ne. ² Ntò ntò aranfāanie í la si mii fei. Sinte, Zuifu ñai Ilaaō í daa idee si awo. ³ Bii ine gò ña a kù dasi naane, naane hai dasi ñgau á jò Ilaaō mò kù je hai ne naane? ⁴ Aawo, kù je bæbe. Baa bii ine fei í je ilu ibo ka mà iyi Ilaaō í je ntò. Si bei kukoi idee wa fò na irie í ni, Amane ña à ne a mà iyi ì je dee dee si ide kufæ,

Nò ì ya fò ntò si kiitie.

⁵⁻⁶ Amma bii laalo ku ce nwa í jò à mà iyi Ilaaōi í je dee dee, beirei aa ka ni. Aa ka ye taalei Ilaaō bii wa kpā wa iju? Aawo, kù je bæbe. Ñ wa n fò dei si bei amane ña à ya dō. Bii Ilaaō kù je dee dee, debei beirei á ce ku kiiti andunyau.

⁷ Bii ibom í teese í jò ine ña à waa ye ntò Ilaaō, nò do yaase bæbe irie wa baò amboe, na mii í ce á maa ye taalem má bei ilu dulum. ⁸ Na mii í ce a kaa ka ni, ka ce laalo ku ba irii Ilaaō ku neò beere. Ine gò ña à ya ni bæbe ñ wa n fò ku

ba a beje irim. Ine dimie ña aa nò a ye ijuukpæ si bei í jò.

Ine kāma kù je dee dee

⁹ Debei, awa Zuifu ña mò à tia ine gò ña mæ. Aawo, baa keeke, domi à nyisi tã iyi Zuifu ña do dimi mmu ña aña fei à wa si awo gbugbāi dulum. ¹⁰ Kukoi idei Ilaaō wa fò í ni,

Ine kāma kù je dee dee, baa akā.

¹¹ Ine gò kù wæ iyi í ne bisi.

Ine gò kù nò kù wæ iyi wa de Ilaaō.

¹² Ine fei í nyoi,

Ine fei í bejei.

Ine kāma kù wæ iyi wa ce jiida baa akā.

¹³ Idei gele ñga í sāmī bei bale foo,

Nò í ne acī bei njo.

Do idei gele ñgaui à ya takiò ine ña.

¹⁴ À ne inò kuro nò ikpei wa kō si gele ñga.

¹⁵ Kute gbāa ku kpa inei à ne.

¹⁶ Bii à bò fei idei kukpa do inò kufoi à ya jò be.

¹⁷ A kù mà kpāai laakai ku sū.

¹⁸ A kù ne ñjoi Ilaaō.

¹⁹ Amma awa à mà iyi mii iyi wooda wa fò fei, ine ña iyi woodau í kái wa fāa. Wooda í wæi ku ba gele kāma ku maà ne iyi á fò, nò ine fei ku mà iyi Ilaaō wa ye taalee. ²⁰ Ntò ntò ine kāma kù wæ iyi á yòkò ku jirima wooda hee koo jeò dee dee si wajui Ilaaō. Wooda í wæi ku ba ku jò amane ku mà iyi ñju í je ilu dulum.

Yaase bei Ilaaō í ya ce ine dee dee

²¹ Amma nsei, Ilaaō í nyisi wa yaase bei ñju í ya ce amane dee dee, kù je do idei wooda. Woodai Moizi do waliiii Ilaaō ñau à je seædae. ²² Ine ña iyi à dasi Jesu Kirisi naane fei, Ilaaō í ce ña dee dee na naane iyi à dasiu. Ine gò kù je ikā, ²³ domi ine fei í ce dulum nò à kua amboei Ilaaō. ²⁴ Amma Ilaaō í ce ña dee dee hai ne ngògò ku sã na didōe do saabui Jesu Kirisi iyi í ya ña. ²⁵ Ñgui Ilaaō í jile ku je kuwee. Njeε iyi í nīkā í kpa du-

lum dii ine ɲa iyi à dasie naane. Ilaaḵ í ce beɛbeɛ ku nyisiḵ iyi ɲɲu í je dee dee. Tako wo si suurue í temua do dulum dii amane ɲa, kù kpā ɲa iju. ²⁶ Amma si dee dee ku jee wa nyisi wa si waatii nsei ihē iyi ɲɲu ine dee deei, nɔ ɲɲu wa ce ine ɲa dee dee na naane iyi à dasi Jesu.

²⁷ Debei, à ne kpāa iyi aa ka tɔɔ fufu má? Aawo, kaa ce. Na mii. Si na iyi í jè kù je wooda ku jirimai à waa ka, bii kù je naane ku dasi. ²⁸ À nɔ à ye iyi amane á je dee deei na naane iyi í dasi ɲɲu akā, kù je na wooda ku jirima. ²⁹ Mā Ilaaḵ í je ti Zuifu ɲa aɲa akāi? Kù je ti dimi mmu ɲa má? Ntɔ ntɔ í je ti dimi mmu ɲa mɔ, ³⁰ domi Ilaaḵ akāi í weɛ. Nɲui á ce ine ɲa dee dee na naane ku dasi ɲɲa, hai Zuifu ɲa hee do dimi mmu ɲa. ³¹ Si beɛbe à waa kpa wooda na ideɛ naane ku dasiui? Aawo. À kɔsi gbugbāe mɔm nii.

Yaase iyi à ye si kuwēi Aburahamu

4 Beirei aa ka fɔ nsei do ideɛ Aburahamu bala nwa. Mii í ba. ² Bii Ilaaḵ í ce Aburahamu amane dee dee na ice iyi í ce, á yɔkɔ ku tɔɔɔ fufu. Amma kù ne si bii á tɔɔɔ fufu si wajui Ilaaḵ, ³ domi kukɔi ideɛ Ilaaḵ wa fɔ í ni, Aburahamu í dasi Ilaaḵ naane nɔ ɲɲui í jè Ilaaḵ í dooɛ si ine dee dee.

⁴ Nsei, ine iyi wa ce ice a ci ya doo fiaɛ lafēɛ bei amua, ti nje asaiyaɛi. ⁵ Amma ine iyi í dasi Ilaaḵ naane, nɔ kù de ɲɲu ku je dee dee na iceɛ, Ilaaḵ mɔ, ɲɲu iyi í ya ce ilu dulum ɲa dee dee, á doo lafēɛu amane dee dee na naane ku dasie. ⁶ Beɛbeɛ Davidi mɔ wa fɔ ideɛ inɔ didōi ine iyi Ilaaḵ í doo amane dee dee iyi kù je na iceɛ. ⁷ Í ni, Ilu inɔ didōi ine iyi Ilaaḵ í kpa ideɛ kuraraɛ,

Nɔ í bii dulum deɛ.

⁸ Ilu inɔ didōi ine iyi Ilaaḵ kù waa doo dulum deɛ.

⁹ Inɔ didōu, ti ine ɲa iyi à ce bango aɲa akāi? Kù je ti ine ɲa mɔ iyi a kù ce bango? À tako à fɔɔ tā wo à ni, Ilaaḵ í doo Aburahamu amane dee dee na naane iyi í dasiu. ¹⁰ Beirei í ye waati beɛbe. Í ce bango ba. Mā kù ce. Waati beɛbe kù ce bango titā. Hai lɔ bangoi wa je. ¹¹ Si anyie í na í ce bango iyi wa je nyinda iyi Ilaaḵ í coo ine dee dee. Í coo ine dee dee na naane ku dasiu waati iyi kù ce bango. Beɛbe mɔi í na í je balai hai ce bango ɲa iyi à dasi naane fei ku ba Ilaaḵ ku doo aɲa mɔ ine dee dee ɲa. ¹² Nɔ wa je balai woo ce bango ɲa mɔ, aɲa iyi kù je bango ɲɲu akāi à ce, amma tuubai naane ku dasi iyi bala nwa Aburahamu í jè si waati iyi kù ce bango, ɲɲui aɲa mɔ à waa too si.

Do naane ku dasi à ya baḵ kuwāi Ilaaḵ

¹³ Ilaaḵ í cea Aburahamu do dimie ɲa kuwā iyi aɲai aa je tubui andunyau ihē fei. Kù je si na iyi í jè í jirima wooda, amma si na iyi í jè í je dee dee na naane ku dasieui. ¹⁴ Bii í je ine ɲa iyi à waa jirima wooda, aɲai aa ne mii ɲa iyi Ilaaḵ í ce kuwāɛu, naane ku dasiu ngbei, nɔ kuwā iyi Ilaaḵ í ceu mɔ í kpa iri mbe, ¹⁵ domi woodai wa naaḵ idɔɔkɔi Ilaaḵ wa. Amma bii wooda kù weɛ, ideɛ wooda ku kua mɔ kaa weɛ.

¹⁶ Na ɲɲu, kuwāu, ti ine ɲa iyi à dasi naaneɛi ku ba ku je amua iyi Ilaaḵ í mu nwa na didōɛ nɔ ku je ti dimii Aburahamu fei. Kù je ine ɲa iyi à ne wooda aɲa akā, amma do ine ɲa iyi à dasi naane bei Aburahamu, ɲɲu iyi í je balai awa fei. ¹⁷ Kukɔi ideɛ Ilaaḵ wa fɔ í ni, ɲɲui n̄ ce balai dimi nkɔɔ. Nɲui í je bala nwa si wajui Ilaaḵ. Ilaaḵi í dasi naane, ɲɲu iyi í ya jī iku ɲa, nɔ do ide ku fɔɛi í taka mii ɲa iyi a kù weɛ wo. ¹⁸ Aburahamu í dasi Ilaaḵ naane nɔ wa cɔḵ kpāa baa do iyi kù ye mii iyi wa degbeu titā. Na ɲɲu, Ilaaḵ í coo balai

dimi nkpɔ ɲa si bei í tako í fɔ́ í ni, dimie ɲa aa na a kpɔ́. ¹⁹Waati nɲu í ne zakai adɔ́ cɔ́w. Í mà iyi nɲu í gbo, nɔ Sara aboɛu mɔ́ kaa yɔ́kɔ́ ku bí ama má, amma do nɲu fei naane ku dasie kù kaye. ²⁰Kù fūsi naane ku dasie awɔ́, kù nɔ kù sika si ide iyi Ilaaɔ́ í wāu. Naaneu í teese wa muaa gbugbā mɔ́m nii nɔ wa saabu Ilaaɔ́, ²¹domi í mà kam kam, mii iyi Ilaaɔ́ í wāu í ne gbugbāi ku coo. ²²Ŋɔ́i í jò na naane ku dasie Ilaaɔ́ í dooe ine dee dee. ²³Amma iyi à kɔ́w à ni, à dooe ine dee dee, kù je na irii nɲu akāi à kɔ́w. ²⁴À kɔ́wɔi na irii awa mɔ́ iyi Ilaaɔ́ wa doo wa ine dee dee, awa iyi à dasie naane, nɲu iyi í jī Jesu Lafēe nwa hai si bale. ²⁵Ilaaɔ́i í jò à kpa Jesu wo na irii dulum du wa nɔ́ í jūu má ku ba ku ce wa ine dee dee ɲa.

À dɔ́ do Ilaaɔ́

5 Nsei, si bei Ilaaɔ́ í ce wa ine dee dee ɲa na naane ku dasi nwa, à dɔ́ do nɲu na saabui Lafēe nwa Jesu Kirisi. ²Jesu mɔ́i í mu nwa kpāa do saabui naane ku dasiu ka sekee si Ilaaɔ́, nɲu iyi í ce nwa didɔ́. Na didɔ́ui à waa leekī dim dim nɔ́ à ne inɔ́ didɔ́ domi à waa cɔ́ kpāa iyi aa ka ne baa nwa si amboei Ilaaɔ́. ³Iyi í re mɔ́m, baa si wahala à ya ka ne inɔ́ didɔ́i domi à mà iyi wahala í ya bí temua. ⁴Bii à nɔ́ à temua si wahalau, aa ka fita bei ine iyi í je igū si laakai ku cɔ́, nɔ́ igū iyi à jɛu á bí nwa kpāa ku cɔ́. ⁵Nɔ́ kpāa iyi à waa cɔ́u kaa je ngbe domi kubii Ilaaɔ́ í wa si idɔ́ nwa do saabui Hunderdee iyi í mu nwa.

⁶Si waati iyi a kù ne gbugbā, Kirisi í ku na irii ine ɲa iyi a kù mà beereɛi Ilaaɔ́. Í kui si waati iyi Ilaaɔ́ í jileu. ⁷À gaabua amane ku jesi nɲu ku ku baa na ine dee dee. Á yɔ́kɔ́ ku je ilu wɔ́kɔ́ gɔ́ á jesi nɲu ku ku na ine jiiida gɔ́. ⁸Amma Ilaaɔ́ í nyisi wa kubi nlae domi waati iyi à je ilu dulum ɲa Kirisi í ku na iri nwa. ⁹Nsei, si na iyi í jò njei Kirisi í jò Ilaaɔ́ í ce wa

ine dee dee ɲa, kù ne sika kāma á faaba wa hai si idɔ́kɔ́e iyi á naa. ¹⁰Waati iyi à je mbeɛi Ilaaɔ́, í jò à dɔ́ do nɲu na ikui Amae. Na nɲu nsei, si bei à dɔ́ do nɲu, sika kāma kù wasi á nyi ku faaba wa má na kuweɛi Amau. ¹¹Iyi í re mɔ́m, Lafēe nwa Jesu Kirisi, nɲu iyi í jò à dɔ́ do Ilaaɔ́, í nyi í jò à ne inɔ́ didɔ́ má si Ilaaɔ́.

Adamu do Kirisi

¹²Dulum í lɔ́ wai si andunya hai bi ine akā, nɔ́ dulum nɔ́u í naaɔ́ iku wa. Si beɛbe, ikuu í tosi ine fei domi ine feii í ce dulum. ¹³Ntɔ́i dulum í wa si andunya wo woodai Moizi í bei í naa, amma bii wooda kù wee, ijuukpāi wooda ku kua mɔ́ kaa wee. ¹⁴Do nɲu fei, hai waatii Adamu hee ku koo si Moizi fei, ine ɲa à ya ku baa do iyi a kù kua wooda bei Adamu í ce.

Aa ka yɔ́kɔ́ ka wā Adamu do ine iyi í na í naau. ¹⁵Ntɔ́ ntɔ́, ine nkpɔ́i í ku na kurarai ine akāu, amma didɔ́i Ilaaɔ́ í la í re kurarai Adamu. Didɔ́i Ilaaɔ́u mɔ́ hai bi ine akāi í naa, nɔ́ lafēeui í je Jesu Kirisi. Didɔ́u amua nla nla, nɔ́ í tosi ine nkpɔ́. ¹⁶Amuai Ilaaɔ́u do kurarai ine akāu í wāaia nje, domi kurara akāui í jò Ilaaɔ́ á kiiti ine ɲa ku ye taale ɲa, amma didɔ́e á jò ku ce wa ine dee dee baa do iyi à tako à ce kurara nkpɔ́ nkpɔ́. ¹⁷À mà iyi iku í tosi ine fei na kurarai ine akāu. Amma na ine akā mɔ́i aa ka ba mii iyi í la í re, domi ine iyi í gba didɔ́ nlae Ilaaɔ́ do amua nlae iyi í jò í je dee dee fei, á maa wee nɔ́ á je bomma na irii Jesu Kirisiu.

¹⁸Na nɲu, si bei kurarai ine akā í jò Ilaaɔ́ í ye taalei ine fei, beɛbe mɔ́i dee dee ku jei ine akā í jò ine fei í je dee dee í baɔ́ kuwee. ¹⁹Si bei ide hai gbɔ́i ine akā í jò ine nkpɔ́ í je ilu dulum, beɛbe mɔ́i Ilaaɔ́ á ce ine nkpɔ́ dee dee na ide ku jirimai ine akāu.

²⁰Wooda í lɔ́ wai ku ba kurara ku kɔ́wɔsi, amma bii dulum í kɔ́wɔsi, didɔ́i

Ilaaḥ mɔ́ í ya kḥosi ku roo máí. ²¹ Si bei dulum í lsi ine fei hee í naaḥ iku wa, beebe mɔ́i didḥi Ilaaḥ í naa si ine fei ku ba ku ce wa ine dee dee ḥa nɔ́ ku mu nwa kuwee iyi ci ya tā na anu akā iyi à ne do Lafēe nwa Jesu Kiriḥi.

À ku si gāmei dulum, nɔ́ à je ilu hunde si Kiriḥi

6 Debei beirei aa ka ce. Aa ka ya maa ce dulum ku ba didḥu ku kḥosi? ² Aawo, kù je beebe. Awa iyi à ku si gāmei dulum, beirei aa ka ce ka maa je kuwee nwa si dulum má. ³ I kù mà ḥa awa iyi à dasi wa inyi do irii Jesu Kiriḥi fei, à kui bei nḥu mɔ́ í ku? ⁴ Na nḥu, si inyi ku dasiu à ku do nḥu aḥo, nɔ́ à si wa do nḥu aḥo, ku ba bei amboei Ilaaḥ Baaba í dedee hai si bale awa mɔ́ ka maa ne si kuwee titḥ.

⁵ Ntɔ́ ntɔ́, si bei anu akā nwa do nḥu í jḥ à ku do nḥu aḥo, kù ne sika á jḥ ka dede má hai si bale do nḥu aḥo. ⁶ À mà iyi à kpakpa daa nwo nwa si jii ku gaau do Jesu aḥo, ku ba daa nwo nwa iyi wa dasi wa dulum nɔ́u ku kpa iri, nɔ́ ka maà je arui dulum má, ⁷ domi dulum kaa ne gbugbā kāmā má si ine iyi í ku. ⁸ Nsei, si bei à ku do Kiriḥi aḥo, beebe mɔ́i à ne naane iyi aa ka ba kuwee do nḥu aḥo, ⁹ domi à mà iyi Kiriḥi, nḥu iyi í dede hai si bale kaa ku má, iku kù ne sie gbugbā má. ¹⁰ Waati iyi í ku, í kui gbakā akā na irii dulum, amma í baa si kuwee má, nɔ́ kuwee iyi í wa si nsei í je ti Ilaaḥ. ¹¹ Beebe mɔ́i nḥe taka nḥe i doo ara nḥe bei iku si gāmei dulum, nɔ́ i doo ara nḥe ilu hunde má si wajui Ilaaḥ na anu akā nḥe iyi í ne do Jesu Kiriḥi ḥa.

¹² Na nḥu, i maà jḥ dulum ku je bomma si ara nḥe má, i maà ti i jḥ kḥḥei arau ku kāmā nḥe má. ¹³ I maà ti i jḥ ikḥ ikḥi ara nḥe kāmā kù wa si awḥi dulum má í maa ceḥ laalḥ ḥa. Amma i so ara nḥe i na Ilaaḥ bei ine ḥa iyi à jī wa hai si bale, nɔ́ i so ikḥ ikḥi ara nḥe fei i daa

Ilaaḥ si awḥ ḥa i maa ceḥ jiiida. ¹⁴ Dulum kù ne ku ne si nḥe gbugbā má domi wooda kù ne gbugbā si nḥe amma didḥi Ilaaḥi í ne gbugbā si nḥe.

Ka je arui ice jiiida ku ce

¹⁵ To, mii aa ka ce. Si bei Ilaaḥ í ce nwa didḥ nɔ́ wooda kù ne si wa gbugbā, dulum nii aa ka maa ce? Aawo, kù je beebe. ¹⁶ Í mà sāa sāa ḥa bii í so ara nḥe í daa ine ḡo si awḥ í waa jirimae ḥa, ine iyi í waa jirimau be ḥa aruei í je ḥa. Bii í je arui dulum ḥa, kḥkḥei í je iku, bii í nɔ́ í je arui Ilaaḥ ku jirima ḥa, kḥkḥi nḥu mɔ́i á jḥ Ilaaḥ ku ce nḥe ine dee dee ḥa. ¹⁷ Amma ka saabu Ilaaḥ domi baa do iyi í je arui dulum ḥa wo, nsei do inḥ akāi í waa jirima kukḥi iyi à da nḥe si awḥ. ¹⁸ À ya nḥe hai si awḥi dulum, nɔ́ í baa í je arui ice jiiida ku ce ḥa. ¹⁹ Ñ wa n sḥ nḥe ideu ihēi do yaasei kucei ine ḥa na gbugbā hai ne nḥe. Si bei í tako í so ikḥ ikḥi ara nḥe ikā ikā í daa riisi do laalḥ si awḥ bei aru ku ba i ceḥ laalḥ ḥa, nsei í ne i so ikḥi ara nḥe fei í jḥ ku je arui ice jiiida ku ce ḥau ḥa ku ba daa nḥe ku má.

²⁰ Waati iyi í waa je arui dulum ḥa, í ya jilḥo si i kù ne i ce mii iyi Ilaaḥ wa tḥo nḥe. ²¹ Riba yoomai í ya ba ḥa waati beebe. Riba iyi í ba ḥau wa mu nḥe anyḥ nsei, nɔ́ iri ku kpaē ikui. ²² Amma nsei à ya nḥe hai si awḥi dulum í baa í je arui Ilaaḥ ḥa, riba nḥe í je daa iyi í má, iri ku kpaē mɔ́i í je kuwee hai tā. ²³ Ribai dulum nii í je iku, amma amuai Ilaaḥi í je kuwee iyi ci ya tā na anu akā nwa iyi à ce do Jesu Kiriḥi Lafēe nwa.

Nje ku so í je nwa yaase

7 Nḥe inem ḥa, nḥe iyi í mà wooda ḥa, i kù mà ḥa iyi wooda í ne gbugbāi si amane si waati iyi í wee si hunde nḥu akā? ² Beebe mɔ́i abo à so mḥkḥ í ne ku wa bi mḥkḥe si waati iyi mḥkḥu í wee. Amma bii mḥkḥu í ku abou í fita hai si woodai nḥe ku so mbe. ³ Na nḥu, bii

məkəu í wɛɛ nɔ abou í koo í so məkɔ mmu, abo à ce sakarai aa kpoo. Amma bii məkɛ í ku, í fita si woodai nje ku soui. Waati bɛɛɛ bii í so məkɔ mmu kù je à ce sakara má. ⁴Bɛɛɛ mɔi ñɛ inem ña, anu akā ñɛ do Kírisi í jò ñɛ mɔ ì ku do ñɟu aɟɔ nɔ ì fita hai si awɔi wooda. Bɛɛɛ ti inɛ mmui ì je ña. Ti inɛ iyi í jì hai si baleui ì je ña ku ba í so iso iyi í je ti Ilaaɔ ña. ⁵Waati iyi à wɛɛɔ daa nwo nwa ña wo, kɔɔɛ laalɔ iyi wooda í dede si wa wa ce ice si ikɔi ara nwa ikā ikā fei nɔ wa bɔɔ wa bi iku. ⁶Amma nsei, si beɛ à ku si gāmei wooda, ñɟu iyi wa mu wa wo bei aru, à fita hai si awɔɛ. Bɛɛɛ aa ka ɣɔkɔ ka cea Ilaaɔ ice do daa titɔ iyi í je ti Hundee, kaa je do daa nwo iyi í je ti wooda.

Wooda do dulum

⁷To, beirei aa ka fɔ. Woodau dulum nii? Aawo, kù je bɛɛɛ. Amma na saabui woodau í jò nɔ mà dulum. Ntɔ ntɔ, n kaa n mà mà kɔɔɛ dulum nii wo bii wooda kù ni n mà n ce kɔɔɛ. ⁸Nɔ na woodau dulum í ba kpāa í bíim kɔɔɛ ikā ikā fei, domi bii wooda kù wɛɛ dulum mɔ kaa wɛɛ. ⁹Tako waati iyi n kù mà wooda, n wɛɛ wo, amma waati iyi n na n mà wooda, dulum í dede ¹⁰nɔ n ku. Bɛɛɛ wooda iyi í ne ku jò n ne kuwɛɛ, n ba wee ikui í naam wa, ¹¹domi dulum í ceɔ wooda ice nɔ í wa inyii itīm í kpam.

¹²Ntɔ ntɔ wooda í má nɔ idee mɔ í má, í je dee dee, í nɔ í sīa. ¹³Debei mii jiidau í baa í jeem kpāa iku? Aawo, kù je bɛɛɛ. Dulum nii í kpam. Mii jiidai í so í na í kpam do. Nɟui í jò à ɣɔɔ iyi dulum í je mii laalɔ do ntɔ nɔ í gaabu í caa.

Inɛ iyi dulum í kāmia

¹⁴Ntɔi à mà iyi woodai Ilaaɔ ti Hundei, amma amu amanei iyi à taa dulum nɔ je arue. ¹⁵Mii iyi n wa n ce n ci ya n mà yaasee, domi mii iyi n bi, n ci ya n ce ñɟu, amma mii iyi n cé, ñɟui n ya

n ce. ¹⁶Bii n wa n ce iyi n kù bi, n jesi iyi wooda í sīa. ¹⁷Amma bii bɛɛɛ, kù je amui n wa n coo má, dulum iyi í wa sim nii wa coo. ¹⁸N mà sāa sāa iyi mii jiiida kāma kù wa sim, waatɔ daam nii n wa n fāa, domi waati kāma fei idɔm í ya maa bi jiiida ku ce, amma kucei n ci ya n ɣɔkɔ. ¹⁹N ci ya n ce jiiida iyi n bi, í gbe laalɔ iyi n kù biu. ²⁰Nɔ bii n wa n ce iyi n kù bi, kù je a ni amui n wa n coo, dulum iyi í wa sim nii wa coo.

²¹To, n ye ide ɔɔ í wɛɛm. Nɟu wee. Waati iyi n bi jiiida ku ce fei, laalɔi í ya maa má sim. ²²Si idɔm woodai Ilaaɔ ku jirima í dɔ, ²³amma si kucei ikɔ ikɔi aram fei n wa n ye ide mmu ɔɔ iyi wa ja do lasabum, nɔ wa cem arui dulum iyi í wa sim. ²⁴Ilu inɔ kufɔi n je. Yooi á nyam hai si awɔi ara iyi wa bɔɔm ikuu ihē. ²⁵N wa n saabu Ilaaɔ do saabui Jesu Kírisi Lafēɛ nwa.

Bɛɛɛ mɔi, n je arui woodai Ilaaɔ si idɔm, amma si daam n je arui gbugbāi dulum.

Kuwee iyi Hundei Ilaaɔ wa mu nwa

8 Na ñɟu, nsei Ilaaɔ kaa ye taalei inɛ ña iyi à ne anu akā do Jesu Kírisi má. ²Hundei Ilaaɔi í ya jò inɛ ku ba kuwɛɛ na saabui Jesu Kírisi, nɔ gbugbāi Hundeeui í nyam hai si gbugbāi dulum do ti iku. ³Mii iyi woodai Moizi kù ɣɔkɔ ku ce si na iyi í jò mɔngɔi amane ña í jò woodau í kua gbugbā, Ilaaɔ í coo. Dulum iyi í wa si arai amane, í kiitie si waati iyi í jò Ama ñɟu takae í so ara iyi í jɔ arai dulum dii amane ña, nɔ í bɔɔ wa ku na ku je kuwɛɛ na dulum. ⁴Ilaaɔ í ce bɛɛɛ ku ba isɛɛɛ nwa ku je dee dee si ide iyi woodau wa fɔ, awa iyi a kù waa ne si idɔɔbii ara nwa, í gbe si idɔɔbii Hundei Ilaaɔ. ⁵Inɛ ña iyi à waa ne si idɔɔbii ara, lasabu ñɟa fei si daai arai í ya wa. Amma inɛ ña iyi à waa ne si idɔɔbii Hundei Ilaaɔ, lasabu ñɟa fei si mii iyi Hundeu í bii í ya wa. ⁶Inɛ iyi

lasabue fei í wa si idɔɔbii ara, ikui á je iri ku kpæ. Amma ine iyi lasabue í wa si mii iyi Hundei Ilaaɔ́ í bi, lafɛɛ á ba kuwɛɛ do laakai ku sū. ⁷Ine ɲa mɔ iyi à waa too idɔɔbii ara, aɲai à je mbɛɛi Ilaaɔ́ ɲa. A kù waa jirima woodæ, nɔ a kaa yɔkɔ mɔm. ⁸Ine ɲa iyi à waa too idɔɔbii ara a kaa yɔkɔ a ce iyi á dɔa Ilaaɔ́ si.

⁹Amma iɲe i kù waa too idɔɔbii ara, ì waa ne ɲai bei Hundei í bi, iɲe iyi Hundei Ilaaɔ́ í wa si ɲe. Ine iyi kù ne Hundei Kirisi, lafɛɛ kù je ti Kirisi. ¹⁰Nɔ bii Kirisi í wa si ɲe, baa do iyi ara ɲe í ku na dulum fei, hunde ɲɲe á maa wɛɛ domi ì je dee dee si wajui Ilaaɔ́ ɲa. ¹¹Ilaaɔ́i í jī Jesu hai si bale. Nɔ bii Hundei ɲɲu iyi í jī Kirisi hai si baleu í wa si ɲe á na ara iku ɲɲe ɲau mɔ kuwɛɛ na saabui Hundee iyi í wa si ɲeu.

¹²Na ɲɲu iɲe inem ɲa, Ilaaɔ́i à ne ka saabu, kù je ara hee arau ku tilasi wa ka ceɔ mii iyi í bi. ¹³Ntɔ ntɔ, bii ì waa ce idɔɔbii ara aa ku ɲa. Amma bii ì jɔ Hundei Ilaaɔ́ í sobi ɲe í kpaɔ kookoosui arau aa ne kuwɛɛ ɲa, ¹⁴domi ine ɲa iyi Hundei Ilaaɔ́ wa gbā fei, aɲai à je amai Ilaaɔ́ ɲa. ¹⁵Hunde iyi Ilaaɔ́ í mu ɲɲe kaa ce ɲe aru, kaa nɔ ku jɔ njo ku mu ɲe má, amma Hundeu i ce ɲe amai Ilaaɔ́ ɲa, nɔ do saabuei aa ka yɔkɔ ka kpe Ilaaɔ́, ka ni Baaba. ¹⁶Hundei Ilaaɔ́ takæ wa sɔ hunde nwa iyi à je amai Ilaaɔ́ ɲa. ¹⁷To, si bei à je amæ ɲa, ɲɲui í jɔ à ne baa si mii iyi í jile nwa. Aa ka ne ikpɛ do Kirisi ajɔ, domi bii à baa ijuukpæe ku kpɛ, bɛɛɛ mɔi aa ka baa amboeɛ ku kpɛ má.

Amboe iyi á na ku naa

¹⁸Ñ mà wahalai nsei nwau ihɛ kù je nkāma do amboe iyi Ilaaɔ́ á na ku nyisi wa. ¹⁹Baa mii ɲa iyi Ilaaɔ́ í taka fei à waa degbe ajɔ ɲɲu do saasa, ajɔ si bii Ilaaɔ́ á jɔ a ye amboeɛ si amæ ɲa, ²⁰domi mii ɲa iyi í taka fei à dási kpāai

nfe ku ce, kù je na idɔɔbii aɲa taka ɲɲa, Ilaaɔ́i í coo bɛɛɛ. Do ɲɲu fei, kpāa ku cɔu mɔ í wɛɛ ²¹iyi Ilaaɔ́ á ya mii ɲau mɔ ku ba kāma ɲɲa ku maà beje má nɔ a ne ikpɛ si amboei ara ku nei amai Ilaaɔ́ ɲa. ²²À mà iyi hee nsei mii ɲa iyi Ilaaɔ́ í taka fei à waa kakaai bei inaabo iyi wa kaka do ara kuroi kubí. ²³Nɔ iyi í re mɔm, baa awa iyi Ilaaɔ́ í mu nwa Hundee bei fiai kaazigi, à waa kaka si idɔ nwa à waa degbeɔ Ilaaɔ́ ku nyisi iyi à je amæ ɲa ntɔ ntɔ nɔ ku faaba ara nwa. ²⁴Faaba í je tu wa, amma si kpāæ ku cɔi à wa si titā. Bii à ye mii iyi à waa degbe, kudegbe kù wɛɛ má. Mii iyi amane wa ye á maa cɔ kpāæ má? ²⁵Amma bii à waa cɔ kpāai mii gɔ iyi a kù waa ye, aa ka maa degbee do temua.

²⁶Bɛɛɛ mɔi Hundei Ilaaɔ́ í ya maa sobi wa si gbugbā hai ne nwa, domi a ci ya ka mà mii iyi í sīa ka tɔɔ. Amma Hundeu takæi í ya tɔɔ Ilaaɔ́ na iri nwa do ide iyi í re ide ku fɔi amane ɲa. ²⁷Nɔ Ilaaɔ́, ɲɲu iyi wa ye idɔi amane ɲa í mà mii iyi Hundeu wa lasabu, domi do idɔɔbiei Hundeu wa tɔɔɛ na irii ine ɲa iyi à je tɛɛ.

²⁸Nɔ iyi í re mɔm, à mà sāa sāa, ine ɲa iyi à bi Ilaaɔ́, aɲa iyi í kpe si idɔɔbie à je tɛɛ, Ilaaɔ́ wa ce ice si mii iyi í ba ɲa fei ku ba ku ce ɲa jiiida. ²⁹Ntɔ ntɔ, ine ɲa iyi Ilaaɔ́ í cica hai tako, aɲai í jile ku ba a jɔ Amæ. Si bɛɛɛ Amæui á je yemmai ifɔ nkɔ nkɔ. ³⁰Ine ɲa iyi í cica í jileu, ɲɲui í kpe ɲa. Ine ɲa iyi í kpeu í ce ɲa dee dee. Ine ɲa iyi í ce dee deeu í ce ɲa ikpɛi amboeɛ.

Kulai kubii Ilaaɔ́

³¹Debei beirei aa ka fɔ má. Bii Ilaaɔ́ í je tu wa, yooi á yɔkɔ ku je mbɛɛ nwa. ³²Ilaaɔ́ kù kɔɔ amai ɲɲu takæ, amma í jɔ à daa ine ɲa si awɔ à kpaa na irii awa fei. ɲɲu iyi í na wa amæu bɛɛɛ, beirei á ce iyi kù mu nwa mii iyi í gbe fei. ³³Ine ɲa iyi Ilaaɔ́ í cica, yooi á yɔkɔ ku má ɲa dulum má. Kù wɛɛ, domi Ilaaɔ́i í ce ɲa

dee dee. ³⁴To, yooi á yǒkɔ ku ye taale nɲa. Kù wee, domi Jesu Kirisi í ku, nɔ iyi í re mɔm í jǐ hai si bale má, í wa awɔ nɲei Ilaaɔ. Í nɔ wa tɔɔ Ilaaɔ na iri nwa. ³⁵Yooi á yǒkɔ ku fɛfɛ wa do kubii Kirisi. Tɔnya? Mâ wahala. Mâ ijuukpã. Mâ ari. Mâ are. Mâ mbirisi. Mâ igũ. ³⁶Ntɔ ntɔ, Lafɛe, na iriie à ya ka wa si anui iku aleð daakɔ.

À waa cɔ wa bei angudã nɲa iyi à waa bɔ ku saka,

si bei kukɔi ideí Ilaaɔ í fɔ. ³⁷Amma si mii nɲau ihɛ fei à je igũ mam mam na saabui Kirisi iyi í bi wa, ³⁸domi ñ mà kam kam, nkãma kù wee iyi á yǒkɔ ku fɛfɛ wa do kubie. Baa iku kaa yǒkɔ, wala kuwee, do amaleka nɲa, do yiikoi lele nɲa. Mii iyi í ba wa nnyi hee do iyi á na ku ba wa ala fei, kãma nɲa kaa yǒkɔ. ³⁹Mii nɲa iyi à wa lele do iyi à wa ile hee do mii iyi à taka fei, nkãma kaa yǒkɔ ku fɛfɛ wa do kubi iyi Ilaaɔ í nyisi wa si Jesu Kirisi Lafɛe nwa.

Ilaaɔ do inei Izireli nɲa

9 Ntɔi ñ wa n fɔ, amu inei Kirisi, n kaa n sɔ ibo. Idɔm do Hundei Ilaaɔ à jesi iyi ntɔi. ²Inɔm í fɔ ntɔ ntɔ na Zuifu kpaasi nɲa nɔ ñ ya n maa n ce araare nɲa waati kãma fei. ³An jesi Ilaaɔ ku ceekpem nɔ ku fɛfɛem do Kirisi ku ba ine nɲa iyi à je dimim a ba faaba. ⁴Aɲai à je inei Izireli nɲa, ine nɲa iyi Ilaaɔ í cica a je tɛe bei amae nɲa, nɔ í nyisi nɲa amboe. Do aɲai í dǐ akabuue nɲa, nɔ í na nɲa wooda do kpãae ku tɔɔ, do ideí kuwãe. ⁵Bala nɲa nɲai à je inei Ilaaɔ nɲa. Si dimi nɲai Kirisi í fita bei amane nɲu iyi í re mii fei. Nɲui í je Ilaaɔ, nɲu iyi í jɔ ka maa saabu hee do aɲo fei. Ami.

⁶Kù je ñ wa n ni ide iyi Ilaaɔ í wãu í je ngbe, amma kù je ine nɲa iyi à bí si dimii inei Izireli nɲau feii à je inei Izireli do ntɔ. ⁷Kù nɔ kù je ine nɲa iyi à bí si dimii Aburahamu feii à je tɔkue nɲa do ntɔ, domi Ilaaɔ í sɔ Aburahamu í ni, dimii

amai Izaaki nɲai aa je tɔkue nɲa. ⁸Waato kù je amai Aburahamu nɲa feii à je amai Ilaaɔ nɲa, í gbe amu nɲa nɲa iyi Ilaaɔ í cea kuwãe nɲau, aɲa akã. ⁹Ide iyi Ilaaɔ í wãð Aburahamu wee, í ni, adɔ gɔ suku be iyi ihɛ an nɲi wa má, hee waati beebe Sara á bí ama inemɔkɔ.

¹⁰Kù je iyi be nɲu akã, amai Rebeka minji nɲau fei sika nɲai. Baa nɲai í je bala nwa Izaaki. ¹¹⁻¹²Amma do nɲu fei, hee Rebeka ku maa bí nɲa, si waati iyi a kù ce jiida gɔ titã hee má je laalo, Ilaaɔ í sɔ Rebeka í ni, ine sintei á ya sũa ine ankãnyiu iri ile. Í fɔ beebe ku ba ku nyisi iyi nɲu í ya cica ine nɲai bei nɲu takai nɲu í bi, nɔ í kpe nɲa si bei nɲu takae í jile, kù je na kuce nɲa. ¹³Tiai ideí Ilaaɔ í fɔ má í ni, Ilaaɔ í ni, ñ bi Zakɔbu nɔ ñ cé Ezaú.

¹⁴Debei, beirei aa ka fɔ nsei. Ilaaɔ kù je dee deei? Aawo, kù je beebe, ¹⁵domi í sɔ Moizi í ni, ine iyi ñ bii an cea didɔ, nɔ ine iyi ñ bii an ce araaree. ¹⁶Na nɲu, kù je na idɔɔbii ine gɔ, kù nɔ kù je na kookaai ine gɔ, amma na araarei Ilaaɔi. ¹⁷Beebei kukɔi ideí Ilaaɔ wa fɔ ideí Faraɔ, nɲu iyi Ilaaɔ í le idɔe í ni n kã n ceɛ ilaalui ku ba ine nɲa a ye gbugbãm sie, nɔ inei andunya fei ku gbɔ irim. ¹⁸Beebei Ilaaɔ í ya ce araarei ine iyi í bi, nɔ ku le idɔi ine mɔ iyi í bi.

¹⁹Bii beebe, ine gɔ á yǒkɔ ku sɔm ku ni, Ilaaɔ kù ne kpãa ku ye taalei amane nɲa má, domi ine kãma kaa yǒkɔ ku dede si mii iyi í jile. ²⁰Awo iyi ñ waa fɔ beebe, yooi ñ je i bei i kakɔ Ilaaɔ. Caka á yǒkɔ ku bee woo ma ku ni, na mii í ce ñ mam be ihɛ? ²¹Kù je woo ma cakai á ceð ama bei í bi ba. Si ama akãu be kaa yǒkɔ ku ce caji iyi à ya maa ceð ice waati kãma fei do caka iyi í ne beere í re ba.

²²To, yaaseu be wa nyisi mii iyi Ilaaɔ í ce. Í bi ku nyisi ine gɔ nɲa idɔkɔ nlae do gbugbãe. Amma í temuai titã do ine nɲa iyi idɔe í kɔ siu, aɲa iyi à ye bei caka nɲa iyi aa nɲu. ²³Amma í bi ku nyisi ine

gɔ ɲa mɔ bei amboeɛ í la í to. Anjai í ce araare ɲa nɔ í ce sɔɔlu ɲa hai ku kpe a ne ikpɛ si amboeɛ. ²⁴ Ine ɲau awai. Si inɔ nwa Zuifu ɲa do hai je Zuifu ɲa à wasi. Ilaaɔ́ í kpe awa fei. ²⁵ Beebei walii Ozee í fɔ si tiaɛ í ni, Ilaaɔ́ í ni, Ine ɲa iyi a kù je tom wo, nsei an kpe ɲa inem.

Dimi ɲa iyi n kù bi wo, nsei an kpe ɲa baakɔm ɲa.

²⁶ Nɔ tengi bii ì sɔ́ ɲa wo ò ni, i kù je inem ɲa,

Be mɔi an kpe ɲa má amam ɲa, amu iyi ò je irii kuwɛɛ.

²⁷ Ɔɔ́i walii Ezai í fɔ ide hee lele na irii inei Izireli ɲa í ni, baa bii inei Izireli ɲau à kpɔ bei sãai acii ido, ine mbɔi á ba faaba. ²⁸ Ide iyi Ilaaɔ́ í fɔu á kɔ́i mam mam si andunyau, nɔ kaa kpe mɔm. ²⁹ Í ye mbe bei walii Ezai í tako í fɔu iyi í ni, Bii Aɔ́ Lafɛɛ, ilu gbugbã fei kù jɔ́ nwa fiti mbɔi amane ɲa wo ni,

Awa fei aa ka kui wo bei inei Sodomu ɲa,

Do inei Gɔmɔɔ ɲa.

Inei Izireli ɲa do laabaau jiiida

³⁰ Debei, beirei aa ka fɔ. Bei aa ka fɔ wee, dimi mmu ɲa iyi a kù waa de à je dee dee si wajui Ilaaɔ́ wo, nsei à je dee dee na saabui naane ku dasi ɲa.

³¹ Amma inei Izireli ɲa iyi à waa de aɲa a too wooda ku ba aɲa a je dee dee si wajui Ilaaɔ́, kù ce. ³² Na mii. Si na iyi í jɔ́ inei Izireli ɲa a kù dedɛɛ do naane ku dasi, í gbe do ice ɲa. À koose si kuta iyi í ya jɔ́ ine ɲa a kooseu. ³³ Ideei kukɔu wa fãa í ni,

Wee ò wa n jile ine gɔ Siɔ́o iyi í ye bei kuta bi ku koose.

Ŋɲui á jɔ́ ine gɔ ɲa a cuku, Amma ine iyi í dasie naane kaa ye anyɔ.

10 ɲɛ inem ɲa, iyi ò bi si idɔm fei do iyi ò wa n tɔɔ Ilaaɔ́, ɲɲui í je dimim ɲa a ba faaba. ² Ntɔ ntɔ, an yɔkɔ n fɔ na iri ɲa n ni à waa cea Ilaaɔ́ ice

do himma, amma a kù ne kumà. ³ A kù mà bei Ilaaɔ́ í ya ceð ine dee dee, ɲɲui í jɔ́ à de kpãa ɲa bei aa ce a jeð dee dee, nɔ a kù waa too si kpãa iyi Ilaaɔ́ í jile. ⁴ Kpãa iyi Ilaaɔ́ í jileui í je Kirisi iyi í na í kpa irii woodai Moizi nɔ ine iyi í dasie naaneu fei á je dee dee si wajui Ilaaɔ́.

Faabaui í je ti ine ɲa iyi á dasi Lafɛɛ naane fei

⁵ Ide iyi Moizi í kɔ si yaase bei ine á jeð dee dee si wajui Ilaaɔ́ si wooda ku jirima wee. Ine iyi wa jirima wooda ɲau fei, si ɲɲui á ba kuwɛɛ. ⁶ Amma ide iyi à kɔ si yaase bei amane á jeð dee dee na naane ku dasi wee. Mà ti í fɔ si idɔɛ i ni, yooi á bɔ lelei Aɔ́. Bii ò waa fɔ beɛbe, í ye bei ò waa de Kirisi ku kita wai. ⁷ Nɔ i maà ti í fɔ i ni, yooi á lɔ lelei ile. Bii ò waa fɔ beɛbe, í ye bei ò waa de ku dede Kirisi hai si bale mái. ⁸ Debei, beirei ideu wa fɔ. Bei wa fɔ wee. Ide iyi ò waa dedeu kù jiiɛ, í wa si gelee mɔm do si idɔɛ. Ideu ɲɲui í je idei naane ku dasi iyi à waa waazo, iyi í ni, ⁹ bii ò fɔ do gelee ò ni Jesui í je Lafɛɛ, nɔ ò dasi naane si idɔɛ iyi Ilaaɔ́ í dedee hai si bale, aa ba faaba, ¹⁰ domi do idɔi amane í ya dasið naane ku ba ku je dee dee si wajui Ilaaɔ́, nɔ do gele mɔi í ya fɔð ide ku ba ku bað faaba. ¹¹ Tiai idei Ilaaɔ́ í nɔ í fɔ í ni, ine iyi í dasie naane fei kaa ye anyɔ. ¹² Beebei ine gɔ kù je ikã, hai Zuifu ɲa hee ku bɔ do dimi mmu ɲa fei. Aɲa fei Lafɛɛ akãi à ne. Amanie mɔ í je ti ine ɲa iyi à waa tɔɔɛ fei. ¹³ Debei ine iyi wa tɔɔ Aɔ́ Lafɛɛ fei á ba faaba, si bei idei Ilaaɔ́ í fɔ.

¹⁴ Nɔ beirei ine ɲa aa ce a tɔɔɛ bii a kù dasie naane. Mà beirei aa ce a dasie naane bii a kù gbɔ idee. Nɔ beirei aa ce a gbɔ idee bii ine gɔ kù ce waazoi ideu. ¹⁵ Nɔ beirei aa ce a ce waazoi ideu bii kù je ine goi í be ɲa. Kukoi idei Ilaaɔ́ wa fɔ í ni, inɔ didɔ́ nlai kunaai ine ɲa iyi à dabii à waa sisi laabaau jiidau. ¹⁶ Amma kù je ine feii í jesi idei laabaau jiidau. Beebei

walii Ezai mo í fo í ni, Lafēe, yoo hai à dasi waazo nwau naane. ¹⁷ Beebe mo naane ku dasi wa naai hai si ide iyi ine wa gbɔ. Nɔ ide iyi à waa gbɔu idei Kirisii.

¹⁸ Amma n wa n beei, Zuifu ha a kù gbɔ ideui? À gbɔɔ, domi à kɔɔ à ni, Woo ce waazo ha u à dabii si andunya fei

Nɔ ine fei í gbɔ ide nja.

¹⁹ To, n wa n bee má, inei Izireli ha a kù gbɔ yaasei ideu ba. À gbɔɔ, si bei Moizi í tako í kɔ na iri nja í ni,

Ilaaɔ í ni,

An dede igu nje do dimi go iyi a kù waa saalu bei dimi,

Nɔ n dede idɔkɔ nje do dimi hai ne bisi.

²⁰ Ezai mo í kɔ do wɔkɔ í ni, Ilaaɔ í ni, Ine ha iyi a kù waa dedeem hai à yem, Nɔ n nyisi ha aram, kù nɔ kù je anja à tɔɔm.

²¹ Amma si gāmei irii inei Izireli ha í kɔ í ni, Ilaaɔ í ni, hai daakɔi n to awɔ bi hai gbɔ ide ilu ití ku yika ha.

Ilaaɔ kù kɔsi inei Izireli ha

11 Debei n wa n beei, Ilaaɔ í kɔsi inei hai? Aawo, kù je beebe, domi amu takam inei Izirelii n wa n je, n je tɔkui Aburahamu si dimii Benzamee. ² Ilaaɔ kù kɔsi inei ha iyi í tako í cica hai kukpeu. Mà i kù mà ha bei kukɔi idei Ilaaɔ í fo ha si waati iyi Elii í bɔɔ taalei inei Izireli ha bi Ilaaɔ í ni, ³ Lafēe, ine ha u à kpa waliie ha nɔ à keke bi kuwee ha. Amu akāi n gbe iyi n wa n jirima, à nɔ à waa de hundem ku nya. ⁴ Amma Ilaaɔ í jɛaa í ni, n ne amane dubu meeje má iyi a kù gule si wajui iwē iyi à ya kpe Baali.

⁵ Beebe mo, baa nsei inei Izireli mbo ha à waa jirima Ilaaɔ, anja iyi í cica na didɔeu. ⁶ Í cica hai na didɔe, kù je na ice. Bii í je do iceui, didɔu kù je didɔ má.

⁷ Nto nto beirei í ce. Inei Izireli ha a kù ba mii iyi à waa de. Si inɔ nja ine ha iyi

Ilaaɔ í cica à baa. Ine ha iyi à gbe à lele idɔ nja. ⁸ Na irii hai kukɔi idei Ilaaɔ í ni,

Ilaaɔ í da nja si sisi njoo si idɔ.

Nɔ í mu nja iju iyi a kaa yɔkɔ a yeɔ ilu.

Nɔ í mu nja ití iyi a kaa yɔkɔ a gbɔɔ ide hee do nnyi fei.

⁹ Nɔ Davidi mo í ni,

Jingau ha ku je ha cekūm do taao,

Nɔ ku nyi ku je ha bi ku koose má

Ku ba a koo a ba ijuukpā.

¹⁰ Jɔ ilu kuku ku wa si iju nja a maà ye ilu.

Nɔ i jɔ a ya bate a maa ceɔ ice do ajo fei.

¹¹ Hɔi í jɔ n wa n bee, si waati iyi inei Izireli ha à koose, à cukui hee do ajo fei? Aawo, kù je beebe. Amma na kucuku hai í jɔ dimi mmu ha u mo à baɔ faaba ku ba igu ha ku dede si ha. ¹² Debei, si bei kucukui inei Izireli ha í jɔ hai je Zuifu ha à ba amanii Hunde, nɔ kukayei inei Izireli ha í kɔsi amanii dimi mmu ha, zaka beirei amanii dimi mmu ha u á la ku to waati iyi inei Izireli ha fei aa na a ba kpāi faaba.

Dimi mmu ha à ba faaba

¹³ Ine dimi mmu ha u be, inei n wa n ba ide ku fo, amu iyi n je woo be bi tu je. N ya n maa ne inɔ didɔi do ice m iyi n wa n ce. ¹⁴ Si iceu bei n wa n de kpāa n dedeɔ igui dimim ha, ku ba ine go ha ha a ba faaba. ¹⁵ Ilaaɔ í jɔ hai je Zuifu ha à dɔ do nja si waati iyi í jɔ Zuifu ha titā. Debei, beirei á ye si waati iyi á gba ha má. Nja bei á jɔ anja iyi à ku wo a baa si kuwee.

¹⁶ Si iyafūi pēe iyi à kpo, bii pēe sinte iyi à ceu í je ti Ilaaɔ, debei pēe fei ti Ilaaɔi. Beebe mo bii icāi jii í je ti Ilaaɔ, do amaawɔe ha fei ti Ilaaɔi. ¹⁷ Amma nsei à cafe amaawɔ go ha hai si jii ndii olivi, nɔ inje iyi n je amaawɔi jii ndii sako, inje à sāsi agbe ha. Nsei wee, inje mo í waa ba inyi iyi wa naa si amaawɔ ha u hai si icāu. ¹⁸ Na nja, i maà tɔɔ fufu ha

si amaawɔ ɲa iyi à cafeu. Beirei aa ce i tɔɔ fufu ɲa. I j̄̀ ò mà ɲa iyi kù je ɲɛi ò waa mu icāu, icāu ɲɛi wa mu ɲɛ.

¹⁹ Ine akā ɲɛ ɲɔ á ni, à cafe amaawɔ ɲau bei ku ba a sāsīm si agbe ɲa.

²⁰ Ntɔi, à da ɲai na naane hai dasi ɲa, nɔ awɔ mɔ ò wa agbeu bei na naane ku dasie. Maà tɔɔ fufu, amma ce ɲɔ,

²¹ domi bii Ilaaɔ kù j̄̀ amaawɔ sinte ɲau, á na ku j̄̀ awɔ mɔ? ²² Debei, cɔ j̄̀-ida ku jei Ilaaɔ do kugaabue. Í gaabu si ine ɲa iyi à cuku, amma í je ine j̄̀-ida bi tɛ. Awɔ de leekī dim dim si jiida ku j̄̀ɛ. Bii kù je bɛɛbe aa da awɔ takae.

²³ Bii aɲa mɔ a kù mɔsi idɔ ku lele ɲa, Ilaaɔ á sindo ɲa si agbe bii à wau wo, domi á yɔkɔ ku sindo ɲa si agbe ɲa má.

²⁴ Bii Ilaaɔ í dae wa hai si j̄̀i ndii olivii sako nɔ í másie si j̄̀i ndii olivi iyi à waa logooa iyi kù je icue, debei, kaa gaabuua ku sindo amaawɔu si j̄̀i ndii ɲɲu takae.

Inei Izireli ɲa aa ba faaba

²⁵ ɲɛ inem ɲa, n kù bi asiii ideu ihē ku manji ɲɛ hee ku j̄̀ ò maa cɔ ara ɲɛ ilu bisi ɲa. Asiiu wee. Idɔi inei Izireli fiti mbɔ ɲau í lei titā hee kukpɔi dimi mmu ɲa iyi aa ba faabau ku kō. ²⁶ Si bɛɛbe, inei Izireli ɲau fei aa ba faabau, si bei à kɔ à ni, Ilaaɔ í ni,

Woo Faabau á naai hai Siɔ,

Nɔ ku nya lasabu hai mà bɛɛɛm hai si dimii Zakɔbu.

²⁷ Iyi ihē í je akabuu iyi an dī do aɲa si waati iyi an kpa ideidulum du ɲa.

²⁸ Si tuubai laabaau j̄̀idau Zuifu ɲa à je mbeei Ilaaɔ, nɔ ɲɲu bei í baa í je aran-fāanii ɲɛ, amma si tuubai kucica, à je ine ɲa iyi Ilaaɔ í bi hee nsei na bala ɲa ɲa. ²⁹ Ilaaɔ í bi ɲa hee nsei domi ci ya ce mua ngba nɔ ci ya sinda idɔ hai si ine ɲa iyi í kpe. ³⁰ Tako wo ò donda Ilaaɔ ɲa, amma nsei Ilaaɔ í too si ide hai gbɔi Zuifu ɲau í ceò araare ɲɛ. ³¹ Nsei si bei Ilaaɔ í ce ɲɛ didɔ na saabui ide hai gbɔ ɲau, bɛɛbe mɔi á too si araare iyi í ny-

isi ɲɛ ku ba ku ce araare aɲa mɔ. ³² Ntɔ ntɔ, Ilaaɔ í j̄̀ ine fei í baa í je arui ide hai gbɔ, ku ba ku ce araare ine fei.

Kulai Ilaaɔ

³³ Irei ò gbɔ bei amanii Ilaaɔ do bisie do kumàe í la í to. Ine ɲɔ kaa yɔkɔ ku mà yaasei lasabue. Ine ɲɔ mɔ kù nɔ kù weɛ iyi á mà kpāɛ sāa sāa.

³⁴ Bɛɛbei kukɔi idei Ilaaɔ í ni,

Yooi í mà lasabui A5 Lafɛ.

Mà yooi í muaa bisi aɲɔ ɲɔ.

³⁵ Yooi í tako í muaa ngɔɲɔ ku bei ku maa degbe ku sāa ɲɲu gbese.

³⁶ Ilaaɔi í je irii mii fei, hai bi tɛɛi fei ndɛɛ wa naa. Nɔ mii fei í weɛi na irie. Amboe ku je tɛɛ hai nsei hee do aɲɔ fei. Ami.

Kuweɛ titɔ iyi í weɛ na irii Ilaaɔ

12 Na ɲɲu ɲɛ inem ɲa, ò wa n tɔɔ ɲɛi na saabui araare iyi Ilaaɔ í ce ɲɛ, i na Ilaaɔ ara ɲɛ. I j̄̀ kuweɛ ɲɛ ku j̄̀ɛaa bei kuweɛ ɲɔ iyi í má nɔ í sīaa si. Do yaase bɛɛbei í sīa i ya tɔɔ Ilaaɔ ɲa. ² I maà ya ce kucei inei andunya ɲa, amma i j̄̀ Ilaaɔ ku mu ɲɛ lasabu titɔ iyi á kpaasiò kuweɛ ɲɛ, ku ba i mà iyi í je idɔɔbii Ilaaɔ ɲa. Idɔɔbieu wee, iyi í je j̄̀ida, iyi í dɔ do iyi í kō mam mam.

³ Na didɔ iyi Ilaaɔ í muum, ò wa n s̄ ɲɛ fei, i maà j̄̀ile ara ɲɛ tengi bii i kù to ɲa, amma ine fei ku j̄̀ile araɛ si zaka bei Ilaaɔ í muaa naane. ⁴ Si ara akā ikō ikā ikāi í wa si nɔ aɲa fei do ice ɲɲai.

⁵ Bɛɛbe mɔi, baa bii awa à kpɔ à je ara akā si Kirisi nɔ à dī si ɲɛi bei ikō ikā ikāi arau. ⁶ Bɛɛbe mɔi à ne amua ikā ikā iyi Ilaaɔ í ce nwa si didɔɛ. Ine iyi í ne amuai ide iyi wa naa hai bi Ilaaɔ ku s̄ ine ɲa, ku ceò ice si bei naane ku dasie í to. ⁷ Ine iyi í ne amuai ku cea ine ɲa ice si igbeu, ku coo. Ine iyi í ne amuai ine ɲa ku kɔ si idei Ilaaɔ ku kɔ ɲa si. ⁸ Ine mɔ iyi í ne amuai ine ɲa ku mua gbugbā ku coo. Ine mɔ iyi í ya yɔkɔ ku ce amua ku coo do inɔ akā. Ine ngbo ku ce iceɛ do himma.

Ine iyi í ne amuai ilu are ña ku sobi ku coo do ino didõ.

⁹I maà jò kubi nje ku je do muafiti. I saa laalo nò i leekí si jiida ku ce dim dim ña. ¹⁰I bi nje ña, i ce kookaai i ya màdò beereí nje ña. ¹¹I maà jò himma nje ku kaye, amma i ya maa cea A5 Lafëe ice ña, nò i jò Hundee ku maa ce ice si ñe. ¹²I weed ino didõ ña na kpāa ku cõu. I temua si wahala ña. I maà ya gbëeji do kutõ ña. ¹³I ya sobi ine ña iyi à je ti Ilaaõ si bukaatai mii iyi à bi. Nò i ya yaae ine njoo ña. ¹⁴I ya weea ine ña iyi à waa kpā ñe iju. I wee ña ña, i maà ceekpe ña. ¹⁵Ine ña iyi à wa si ino didõ i ba ña ino didõ ku kpē, ine ña mō iyi à waa kpata i ba ña ku kpata ña. ¹⁶I ya ne anu akā ña, i maà jò lasabui ara ku so ku wa si ñe, amma i ya kaye ara nje ña. I maà ya jile ara nje ilu bisi ña.

¹⁷I maà ya sāa ine gō laalo ña. I ya maa de i ce iyi í je jiida si gāmei ine fei ña. ¹⁸Bii í je á ce i ce kookaai baa yooma fei i jò ñeð ine fei i ya dõ ña. ¹⁹Ñe kpaasim ña i maà ya de i sāa nje gbesei laalo ña, amma i ya jò Ilaaõ ku sā nje gbesei idõkõ, domi à kō à ni, A5 Lafëe í ni,

Amui an sā gbesei idõkõ.

²⁰Nò à kō má à ni,

Bii ari wa kpa mbeee, náa ije ku je.

Bii agbe wa kpaa, muua inyi ku mō,

Domi bii ì waa cea beebe, í ye bei ina nyenyeyi ì waa koaa si iri.

²¹Maà jò laalo ku kāmīae, amma jò i kāmīae do jiida ku ce.

Ka jirima ilaalui ile nwa ña

13 Ine fei ku jirima ilaalui ilee, domi ilaalui kāmā kù wee iyi kù je do kumāsii Ilaaõ. Ilaalu ña iyi à wee fei Ilaaõ í jile ña. ²Na ñu, bii ine í donda ideí ilaalui, ide iyi Ilaaõ í jileí í kōsi. Nò ine ña iyi à waa kō ide dimi beebe, à waa dedea ara ña taalei. ³Ntō ntō, woo ce jiida ña a kù ne zigiida do ine ña iyi à

waa mu ileu, í gbe woo ce laalo ña. Bii i kù bi njo ku mue si gāmei ilaalui ña, ce jiidae, aa ne sie ino didõ. ⁴Ilaalu ña à waa ce icei Ilaaõ na aranfāani nje. Amma bii ì waa ce laalo ña, i ce njo ña, domi a kù waa mu taakuba si ngbe. Aña mō woo ce icei Ilaaõ ñai ku ba a sā gbesei idõkõ Ilaaõ nò a kpā ine ña iyi à waa ce laalo iju. ⁵Na ñu, ì ne i sū ña iri ile ñai, nò kù je si na iyi í jò ì waa ce njoí ijuukpā ñu akā ña, amma ku ba idõ nje ku màa ye taale ñe.

⁶Ngui í nò í jò ì waa sā fiai lempoo má ña, domi ine ña iyi à waa mu ileu aña mō woo ce icei Ilaaõ ñai nò à na ara ñai mam mam. ⁷I sāa ine fei iyi ì ne i sā ña. Ine ña iyi ì ne i sā lempoo i sā ña ña. Ine iyi ì ne i sāa fiai duani i sāa lafëe. Ine iyi ì ne i jirima fei i jirima lafëe ña. Ine iyi ì ne i mà beeree, i mà ña.

Ka bi nje

⁸I maà ya mu gbesei ine gō. Gbesei mii akāí í ne ku wa si anini nwa, ñgui í je kubi, domi ine iyi í bi ine ña wa kō wooda fei. ⁹Ntō ntō, wooda ñau ihē iyi í ni, i maà ce sakara, nò i maà kpa ine, nò i maà ce ile, nò i maà ce bine, do wooda ikā ikā iyi í gbe fei aa yōkō a tōtō ña si wooda akā. Wooda akāu wee, bi ine mmu bei ì bi arae. ¹⁰Bii kubi í wa si gāme nje i kaa yōkō i cea nje laalo ña. Na ñu, bii ì bi nje ì waa jirima wooda ñau fei ñai.

Ka tā sōlu ka maa degbeð kunyii Kirisi wa

¹¹Í sāa i ce beebe ña, domi ì mà ña si waati bii à wa nsei. Í to i jī hai si iri njoo ña, domi waati iyi Lafëe á faaba wa mam mam í maai wa nsei í re waati iyi à sinti dasi naane. ¹²Idū í dū wa koo, nò ameejumá í maai wa. Na ñu, ka jò icei ilu kuku ku ce, nò ka so jīnei igū iyi á jò ka jabu si inya kumá. ¹³I jò ka ne dee dee awa iyi à je inei inya kumá ña.

Ka maà jò ije ku bi nwa do atē ku mō nwa ku la ku caa, ka maà ne adei abo do daa beeteke ku ce, nō ka jò ija do igu. ¹⁴ Amma i so daa titōi Jesu Kirisi Lafēe nwa, nō i maà jò daai ije taka nje ku maa neò nje i maa ceò bine má nja.

**Maà ye taalei kpaasi
woo dasi Jesu naane**

14 I gba ine iyi naane ku dasie kù ne gbugbā, nō i maà ya ye taalei ide iyi wa lasabu. ² Ine ihē wa tamaa si iyi nju á yōkō ku je ije fei. Ine ihō mō iyi kù ne gbugbā si naane ku dasieu, ci ya nja. ³ Ine iyi wa je mii iyi í ba fei ku maà donda ine iyi ci ya je mii fei, nō ine mō iyi ci ya je mii iyi í ba fei, ku maà ye taalei ine nje iyi wa je mii fei, domi Ilaaōi í gba lafēe. ⁴ Beirei awō ì ye ì bei ì waa kiitiò amaacei ine mmu gō. Bii wa leekī si icee walakō bii í nō í fūsi awō mōi ide i irii lafēe. Amma á maa leekī domi Aō Lafēe í ne gbugbā ku muua gbugbā.

⁵ Ine gō nja à ya tamaa bei ajoy gō nja à re nje do beerei, nō ine gō nja mō à ya maa tamaa mà iju iyi í má fei akāi. Si ide nja ihē í sia ine fei ku mu iyi í je lasabui idōe dim dim. ⁶ Ine iyi wa tamaa ajoy gō nja à re nje do beere, wa cooi na Aō Lafēe. Ine iyi wa je ije iyi í ba fei, na irii Aō Lafēe wa jō, domi í ya saabu Ilaaōi titā na ijeu. Ine mō iyi kù waa je mii fei, na irii Ilaaōi kù waa je, í nō wa saabue. ⁷ Kuweei ine kāmā nwa kù je ti nju akā, beebe mōi do ikue. ⁸ Ntō ntō, bii à wee, à wee na irii Lafēe, bii à nō à ku mōi, na irii Lafēe à ku. Na nju, bii à waa wee walakō bii à ku, ti Lafēe à je, ⁹ domi Kirisi í ku nō í dede hai si bale má ku ba ku je Lafēe ine nja iyi à ku do ine nja iyi à wee. ¹⁰ To, bii beebēi, na mii í ce awō ì waa ye taalei kpaasie. Mà na mii í ce ì waa donda kpaasie. Awa feii aa ka leekī ajoy akā si wajui Ilaaōi ku kiiti nwa. ¹¹ Ajoy

nju kukōi idei Ilaaōi ihē á kō tengi bii í ni,

Aō Lafēe í ni,

Amui ò je kuwee, ine fei á na ku gule si wajum.

Nō ine fei ku saabum do gelee.

¹² Beebe mōi awa fei aa ka fō tu wa si wajui Ilaaōi.

**Maà ce ngōgō iyi à
dasi kpaasie kurara**

¹³ Na nju, i maà ya kiiti nje nja. Amma ce laakai i maà ti i ce ngōgō iyi á jò kpaasie ku rara ku dasi dulum. ¹⁴ Na saabui Lafēe Jesu ò mà kam kam iyi sōnda kāmā kù je iwō. Amma bii ine gō wa doo sōnda gō iwō, bi teei í je iwō. ¹⁵ Bii inōi kpaasie í fō na ije gō iyi ì waa je, wa nyisi iyi i kù waa ne si kpāai kubi má. Maà jò ide ije ku jò ine gō iyi Kirisi í ku na irie ku ce nfe. ¹⁶ Iyi ì ye í sīae ku ce, maà ti i coo do yaase bei á jò ine nja a fō laalōe. ¹⁷ Bommai Ilaaōi kù je ide i kujē do kumō, bii kù je dee dee ku je do laakai ku sū do inō didōi iyi Hundei Ilaaōi wa mu nwa. ¹⁸ Ine iyi wa cea Kirisi ice si yaase beebe, lafēe Ilaaōi á bi, nō baa amanē nja aa saabue.

¹⁹ Na nju, ka de mii iyi á naaò laakai ku sū wa do mii iyi á mu nwa gbugbā si naane ku dasi nwa. ²⁰ I maà beje icei Ilaaōi na ide ije. Ntōi, sōnda kāmā kù je iwō, amma kù sia ine gō ku je ije iyi á jò kpaasie ku koose. ²¹ Iyi í sia njui í je i maà nja nja, nō i maà mō vēe, nō i maà ce ngōgō bii í je á dasi kpaasie kurara. ²² Mii iyi ì waa lasabu si ideu ihē, muu si idōe, nō kù je si gāmei awō do Ilaaōi nju akā. Ilu inō didōi ine iyi idōe kù waa ye taalee si mii iyi wa ce. ²³ Amma ine iyi wa sika si ije gō iyi wa je, Ilaaōi á ye taalee domi kù waa coo do naane. Ntō ntō, mii iyi ine wa ce fei nō kù waa coo do naane, dulum nii.

**Ce iyi à dōa kpaasie si,
maà de ti awɔ takae**

15 Nsei, awa iyi à ne gbugbā si naane ku dasi, i jò ka temuadò gbugbā ku kuai hai ne gbugbā ña, nɔ ka maà ya ka ce mii iyi á dōa awa taka nwa si. ²Awa fei ka ya ce mii iyi á dōa kpaasi nwa ña si na aranfāani ñja, ku ba naane ku dasi ñja ku bɔ waju. ³Kirisi takae ci ya ce mii iyi á dōa ñju takae si, amma si bei à kɔ à ni, í sɔ̄ Ilaaɔ́ í ni, ine ña iyi à buɛ, arabu ñja í baa sim. ⁴Mii iyi à kɔ tako fei wo, à kɔɔi ku ba ku kɔ wa nɔ ka ne kpāa ku cɔ hai si kukɔi ideí Ilaaɔ́, iyi wa mu nwa gbugbā do temua. ⁵Ilaaɔ́, ñju iyi wa mu nwa temua do gbugbā, kú jò ñje duusɔ̄ i ne anu akā ña si bei ì yɔ̄ si Jesu Kirisi ña, ⁶ku ba ñje fei í ya maa saabu Ilaaɔ́ ajɔ do anu akā ña, ñju iyi í je baai Lafēɛ nwa Jesu Kirisi.

Laabaau jiidau í je ti dimi fei

⁷Na ñju, i ya gba ñje ña si bei Kirisi mɔ́ í gba ñje ku ba í nyisið amboei Ilaaɔ́ ña. ⁸Ñ wa n sɔ̄ ñei iyi Kirisi ñjuí í baa í je woo ce icei Zuifu ñau ku ba ide iyi à wāð bala ñja ñau ku kɔ, nɔ ku nyisið iyi Ilaaɔ́i í je ilu ntɔ. ⁹Jesu í naai má ku ba dimi mmu ña mɔ́ a saabu Ilaaɔ́ na araaree si bei kukɔi ideí Ilaaɔ́ wa fɔ́ í ni, Na ñjɔ́ í jò ñ wa n saabue si inɔi dimi mmu ña.

Nɔ n kɔ́ iri n nyisið amboei irie.

¹⁰Nɔ́ í ni má,

Ñje dimi mmu ña i wɛɛð inɔ didɔ́ do ineí Ilaaɔ́ ña ajɔ.

¹¹Nɔ́ í ni má,

I saabu Aɔ́ Lafēɛ, ñje dimi mmu ñau fei, ñje fei í kɔ́ iri i cūu.

¹²Nɔ́ walii Ezai mɔ́ í ni,

Tɔkui Izai gɔ́ á na ku dede

Ku je ilaalui dimi fei,

Nɔ kpāa ku cɔi dimi ñau á wa sie.

¹³Nsei, Ilaaɔ́, ñju iyi wa mu nwa kpāa ku cɔ, ku mu ñje inɔ didɔ́ do laakai ku sū fei na naane iyi ì dasi ña ku ba kpāa ku cɔ ñje ku la si gbugbā iyi Hundeí Ilaaɔ́ í mu ñje.

Pɔlu í ne kpāai ku kɔ tia do wɔkɔ

¹⁴Ñje inem ña, amu takam ñ mà kam kam iyi ì je ine jiidai ña nɔ ì mà mii iyi ì ne ku ce ña, aa nɔ i yɔkɔ i mua ñje bisi ña. ¹⁵Do ñju fei, do wɔkɔ nla nlaí n kɔ ñje ide gɔ ña wa si ideí tiau ihē, n ye ñeð gigii mii ña iyi ì mà tā ña. Ñ kɔ ñje wa bɛɛbei na didɔ́ iyi Ilaaɔ́ í ceem ¹⁶ñ wa n jɛð woo ce icei Jesu Kirisi bi hai je Zuifu ña. Ñ wa n waazo laabaau jiidai Ilaaɔ́ bei woo wee ku ba hai je Zuifu ña a ye bei kuwee iyi á dōa Ilaaɔ́ si, si na iyi í jò Hundeí í cica ña í jò à má. ¹⁷Na ñju, na saabui Jesu Kirisi, ñ ne inɔ didɔ́ si icem iyi ñ wa n cea Ilaaɔ́. ¹⁸N kaa n yɔkɔ n fɔ ide gɔ bii kù je ideí ice iyi Kirisi í ce si ide ku fɔm do si kookoosum ña ku ba hai je Zuifu ña a jirima Ilaaɔ́ ¹⁹na saabui maamaake dimi ikā ikā ña iyi gbugbāi Hundeí Ilaaɔ́ í ce. Bɛɛbe mɔi ñ waazo laabaau jiidai Kirisi bii fei sāa sāa hai Zeruzalemu hee ku bɔ ikpa ilei Iliri. ²⁰Nɔ ñ dasi idɔ n waazo laabaau jiidau si ile ña bii a kù gbɔ ideí Kirisi titā, ku ba n maà n ma si icui ilei ine gɔ. ²¹Ñ ce bɛɛbei ku ba n ce bei kukɔi ideí Ilaaɔ́ í fɔ, tengi bii í ni,

Ine ña iyi a kù fɔ ideɛ bi tu ña ajɔ kāma, aa yɔkɔ.

Ine ña mɔ iyi a kù gbɔ baauɛ wo, aa gbɔ yaaseɛ.

Pɔlu wa fɔ ideí Romu ku bɔ

²²Tuuba nkɔ nkɔ isɛene ñau bei í ya maa ganjim n naa bi tu ñje. ²³Amma nsei, ñ kpa irii icem si ile ñau be, nɔ si na iyi í jò ñ wa n bi n naa bi tu ñje hai adɔ nkɔ nkɔ, ²⁴ñ wa n tamaa bii ñ wa n bɔ ikpa ilei Èsipanyi, an yaa wa bi tu ñje. Ñ bi n ye ñje n ce ajɔ minji bi

tu ɲe be ka kpɛ̄ inɔ didɔ̄, nɔ i sobim ɲa ku ba n bɔ̄ Esipanyiu. ²⁵ Amma nsei titā Zeruzalemui n̄ wa n bɔ̄ n koo n sobi woo dasi Jesu naane ɲa, ²⁶ domi woo dasi Jesu naane ɲa iyi à wa ilei Masedɔ̄ni do ilei Geresi à tɔ̄tɔ̄ fia do inɔ akā na ilu are ɲa iyi à wa si inɔi woo dasi Jesu naane ɲau Zeruzalemu be. ²⁷ Do kubii à tɔ̄tɔ̄d̄ fia, amma ntɔ̄ ntɔ̄ gbesei à waa mu si na iyi í j̄d̄ amanii Ilaaɔ̄i iyi Zuifu ɲau à ne à kpɔ̄d̄ do dimi mmu ɲa. Bɛɛbe mɔ̄i á s̄ia dimi mmu ɲau mɔ̄ a sobi ɲa do amanii andunya ɲa. ²⁸ Waati iyi an to Zeruzalemu n na ɲa fia iyi à tɔ̄tɔ̄u n kpaɔ̄ irii iceu be, an bɔ̄ Esipanyi nɔ n yaa wa n naa n ye ɲe. ²⁹ Ñ mà iyi kutom wa bi tu ɲe be á j̄d̄ Kirisi ku wee ɲe si mii nkɔ̄ nkɔ̄.

³⁰ ɲe inem ɲa, n̄ wa n tɔ̄ ɲei do irii Lafɛ̄e nwa Jesu Kirisi do kubi iyi Hundei Ilaaɔ̄ wa mu nwa, í bam ku jabu si kutɔ̄ ɲe ɲa. ³¹ I tɔ̄ Ilaaɔ̄ ku nyam hai si awɔ̄i hai dasi Jesu naane ɲa iyi à wa ilei Zudee, nɔ i ce kutɔ̄ má ɲa ku ba woo dasi Jesu naane ɲau a gba amua iyi n̄ wa n bɔ̄d̄ Zeruzalemu do awɔ̄ minji. ³² Bɛɛbe mɔ̄i an to wa bi tu ɲe do inɔ didɔ̄ bii Ilaaɔ̄ í bi, nɔ n s̄imi keeke bi tu ɲe. ³³ Ilaaɔ̄, ɲɲu iyi wa mu nwa laakai ku s̄u, ku weɛ do ɲe fei. Ami.

Pɔ̄lu wa ce ine ɲa fɔ̄

16 Ñ wa n s̄ɔ̄ ɲe iyi Feebe wec̄i nwa si kpāai naane ku dasi í je ilu naane. Woo ce icei inei igbei Jesu ɲai wa je si ilui Sankere. ² I gba abou na iri Lafɛ̄e si bei í j̄d̄ woo dasi Jesu naane ɲa a ce. Nɔ i maa sobie ɲa do bukaatai mii iyi í bi si aninii ɲe fei, domi ɲɲu takae í sobi ine nkɔ̄, do amu takam.

³ I ce Pirisila do mɔ̄kɔ̄e Akilasi fɔ̄, kpaasi woo ce icem ɲa si icei Jesu Kirisi, ⁴ aɲa iyi a kù saalu baa kuwee ɲa ku ba a faaba ti amu. Kù je amu akāi n̄ wa n saabu ɲa, hee do igbei inei Jesu ɲa iyi à je dimi mmu ɲau fei à waa saabu

ɲa. ⁵ Nɔ i ce inei igbei Jesu ɲa iyi à ya tɔ̄tɔ̄ kpasɛ̄ ɲɲau fɔ̄. Nɔ i ceem Epaneti kpaasi jiidam nɔu fɔ̄, ɲɲu iyi í tako í dasi Kirisi naane si ilei Azii. ⁶ Nɔ i ce Maari fɔ̄, ɲɲu iyi í ce ice ntɔ̄ ntɔ̄ na iri ɲe. ⁷ Nɔ i ce Andoniku do Zunia dimim ɲau fɔ̄, awaɔ̄ ɲai à ce piisɔ̄ aɲɔ̄. À ne beere nla nla si inɔi woo be ɲau. À tako à dasi Kirisi naane mɔ̄m amu mbe n̄ dasi.

⁸ Nɔ i ce Ampilatu fɔ̄, ɲɲu iyi í je kpaasi jiidam si kpāai Lafɛ̄e. ⁹ I ce Uribɛ̄e fɔ̄, kpaasi woo ce ice nwa si icei Kirisi, do Sitaki kpaasi jiidam. ¹⁰ I ce Apelesi fɔ̄, ɲɲu iyi í nyisi naane ku dasie ntɔ̄ ntɔ̄ si laakai ku cɔ̄. I ce inei kpasɛ̄i Arisitobu ɲa fɔ̄. ¹¹ I ce Herodiɔ̄ dimim nɔu fɔ̄. I ce inei kpasɛ̄i Naasisi ɲa fɔ̄, aɲa iyi à dasi Lafɛ̄e naane. ¹² I ce Tiifeni do Tiifozi fɔ̄, inaabo ɲa iyi à waa cea Lafɛ̄e iceu. Nɔ i ceem Peesidi inaabo baakɔ̄m nɔu mɔ̄ fɔ̄, ɲɲu mɔ̄ í cea Lafɛ̄e ice ntɔ̄ ntɔ̄. ¹³ I ce Rufusi fɔ̄, ɲɲu iyi wa cea Lafɛ̄e ice jiiida, do iyee iyi wa je bei iyei amu mɔ̄ si kpāai naane ku dasi. ¹⁴ I ce Asenkiti fɔ̄, do Filegoni, do Herimesi, do Patobasi, do Herimasi, do kpaasi ɲa iyi aɲaɔ̄ ɲa à weɛ. ¹⁵ I ce Filɔ̄lɔ̄gu fɔ̄, do Zuli, do Neree, ɲɲu do wec̄ie, do Olɛmpasi, do woo dasi Jesu naane ɲa iyi aɲaɔ̄ ɲa à weɛ fei. ¹⁶ I ya ce nje fɔ̄ do kubi jiiida ɲa. Igbei inei Kirisi ɲa fei à waa ce ɲe fɔ̄.

Ide kufɔ̄i ankāanyi

¹⁷ Ñ wa n s̄ɔ̄ ɲei, ɲe inem ɲa, i ya ce laakai ine ɲa iyi à ya naaɔ̄ nje ku feefe wa si anini ɲe, nɔ a j̄d̄ ine gɔ̄ ɲa a koose si naane ku dasi ɲa a cuku. Aɲai à ya maa nya cɔ̄ci cio iyi ì gbɔ̄ ɲa. I j̄d̄ i j̄d̄ ine dimi beɛbe ɲa ¹⁸ domi ine dimi beɛbe ɲa a kù waa cea Kirisi Lafɛ̄e nwa ice, í gbe inɔi aɲa taka ɲa. Do ide didɔ̄ do idei ine ku lele ɲa ɲau à ya wa inyii itii ine ɲa iyi a ci ya ce laakai. ¹⁹ Iyi í je ti ɲe mɔ̄, ine fei í mà bei ì waa jirima Lafɛ̄e ɲa. Na ɲɲu, n̄ weɛd̄ inɔ didɔ̄ na iri ɲe.

Amma ñ bi í ne bisi ñai ku ba i mà bei aa ya ce jiida ña, nɔ i je ine ña iyi laalɔ ku ce í je ìwɔ ñña. ²⁰ Kaa kpe má, Ilaaɔ ññu iyi wa mu nwa laakai ku sũ, á jò i tɛɛse Seetam ña.

Didɔi Lafɛɛ nwa Jesu ku wɛɛ do iñe.

²¹ Timɔtee kpaasi woo ce icem wa ce ñe fɔɔ, do Lusiusi, do Zasɔɔ do Sosipateɛ ðimim ña.

²² Nɔ amu Tetiusi, amu iyi Pɔlu í sɔm ide ñau ihɛ nɔ ñ kɔɔ, ñ wa n ce ñe fɔɔ do irii Lafɛɛ.

²³ Gayusi, ilu idem wa ce ñe fɔɔ, ññu iyi bi tɛɛi inei igbei Jesu ña fei à ya tɔtɔ. Erasitu, woo singa fiai iluu do ine nwa Kaatusi à waa ce ñe fɔɔ.[

²⁴ Didɔi Lafɛɛ nwa Jesu Kirisi ku wɛɛ do iñe fei. Ami.]

Saabui ankãanyi

²⁵ Ka saabu Ilaaɔ, ññu iyi á yɔkɔ ku mu ññe gbugbã na saabui laabaau jiida do idei Jesu Kirisi iyi ñ wa n ce waazoɛu. Ideui wa nyisi wa asii iyi wa singa wo hai ku kpe. ²⁶ Amma nsei í fita gbugbãa. Ide ña iyi walii ñau à kɔ si tia ñña ña í jò ðimi fei í mà asiiu. Nɔ Ilaaɔi í jilɔɔ si bɛɛbɛ ku ba ðimi fei ku jirimaɛ si naane ku dasi.

²⁷ Na ññu, Ilaaɔ, ññu akã iyi í je ilu bisi do ntɔ, amboe ku je tɛɛ hee do aɔj fei do saabui Jesu Kirisi. Ami.

Tia sinte iyi Pɔlu í kɔa inei Kɔrenti ɲa

Í ce ɲa fɔɔ

1 Amui Pɔlu, amu iyi Ilaaɔ́ í kpe si idɔɔbie ò je woo bei Jesu Kirisi. Amu do Sɔsiteni kpaasi nwau ² à waa ce ɲe fɔɔ, ɲe inei igbei Ilaaɔ́ ɲa iyi ò wa ilui Kɔrenti ɲa. À waa ce ɲe fɔɔ, ɲe iyi Ilaaɔ́ í kpe ò je tee ɲa, ɲe iyi í cica í jile i maa ne anu akā do Jesu Kirisi ɲa. À ce ɲe fei fɔɔ hee do inɛ ɲa iyi à wa ile baa yooma fei, inɛ ɲa iyi à waa tɔɔ do irii Lafɛe nwa Jesu Kirisi, ɲɲu iyi í je Lafɛei awa fei. ³ Ilaaɔ́ baa nwa do Lafɛe Jesu Kirisi a mu ɲe didɔ́ do laakai ku sū.

Pɔlu wa saabu Ilaaɔ́ na inei Kɔrenti ɲa

⁴ Waati kāma fei ò ya n maa n saabu Ilaaɔ́i na iri ɲe si na iyi í jò í mu ɲe didɔ́e na anu akā ɲe iyi ò ce do Jesu Kirisi ɲa. ⁵ Ntɔ ntɔ, anu akā ɲe iyi ò ce do Jesu Kirisi ɲa ɲɲui í jò ò ba amua baa yooma fei ò jeò ilu amani ɲa si ideí Ilaaɔ́ ku fɔ do ku mà. ⁶ Ideí Kirisi iyi à waazo ɲeɲu ɲɲui ò leekí si dim dim ɲa hee ⁷ amuai Hundei Ilaaɔ́ baa akā kù gaizia ɲe, ɲe iyi ò waa degbe waati iyi Lafɛe nwa Jesu Kirisi á faata wa. ⁸ Jesu Kirisii á jò i ya maa leekí dim dim ɲa hee kɔɔ ku ba i je hai ne taale ɲa si ajɔ iyi á nyi wa má. ⁹ Ilaaɔ́ ilu naanei, ɲɲu iyi í kpe ɲe i ce anu akā ɲa do Amae Jesu Kirisi Lafɛe nwa.

Nje ku feefe si igbei Jesu

¹⁰ ɲe kpaasim ɲa, ò wa n tɔɔ ɲe do irii Lafɛe nwa Jesu Kirisi, i ce kookaai i ya maa gbɔsi ɲe ɲa ku ba ɲe ku feefe ku màɔ ya wa si anini ɲe. I jò i ne anu akā dee dee ɲa, nɔ lasabu ɲe mɔ ku je akā,

do mii iyi ò waa lele ɲa. ¹¹ ɲe inem ɲa, ò wa n fɔ bæbe si na iyi í jò inei nyaanzei Kolosee ɲa à sɔm à ni ija í ya wa si anini ɲe. ¹² Mii iyi í jò ò wa n fɔ bæbe wee. Ñ gbɔ à ni inɛ gɔ í ni ti Pɔlui ɲɲu í je, inɛ ihɛ mɔ í ni ti Apoloi ɲɲu í je, nɔ inɛ ihɔ mɔ í ni ti Sefaaí §ɲɲu í je, nɔ inɛ mmu gɔ mɔ í ni ti Kirisii ɲɲu í je. ¹³ Í waa tamaa bei aa kpɛ Kirisi ikɔ bututu ɲai? Amu Pɔlu, amu sisi ò ku si jii na irii dulum du ɲe. Kù nɔ kù je do irim nii à dasi ɲe inyi.

¹⁴ Ñ wa n saabu Ilaaɔ́ do iyi n kù dasi inɛ gɔ ɲe inyi, bii kù je Kirisipu do Gayusi. ¹⁵ Bæbe mɔi inɛ gɔ kaa yɔkɔ ku ni à dasi ɲe inyi do irim. ¹⁶ Amma ntɔi, ò dasi inɛ kpasɛi Setefani ɲa mɔ inyi. To, aɲa baasi n kù mà mà ò dasi inɛ gɔ inyi má. ¹⁷ N kù dasi inɛ nkɔɔ inyi si na iyi í jò kù je na ɲɲui Kirisi í bem wa. Í bem wai n na n sisi laabaau jiidau. Laabaau jiidau, kù je do gele didɔ́i ò wa n sisie, ku ba ikui Kirisi si antai jii ku gaauu ku màɔ ce nfe.

Bisii amane ɲa do ti Ilaaɔ́ iyi à waa cɔ bei ideí sūmu

¹⁸ Ntɔ ntɔ, ideí ikui Kirisi si antai jii ku gaau í yei bei ide hai ne yaase bi inɛ ɲa iyi à wa si kpāai nfe ku ce. Amma bi awa iyi à wa si kpāai faabau, gbugbāi Ilaaɔ́i. ¹⁹ Mii iyi kukɔi ideí Ilaaɔ́ wa fɔ wee. Í ni,

Ilaaɔ́ í ni,

An nya laakaii ilu laakai ɲa,

Nɔ n kpa bisii ilu bisii ɲa.

²⁰ To, iwoi ilu bisii í wa mɔm. Iwoi woo kɔ inɛ ɲa si wooda í wa. Iwoi inɛ iyi inɛ ɲa à waa kpe woo mài andunyau í wa. Ilaaɔ́ í nyisi iyi bisii andunyau í yei bei ideí sūmu.

²¹ Ntɔ ntɔ, inɛ andunya ɲa a kù yɔkɔ a kù mà Ilaaɔ́ do bisii aɲa taka ɲa. Ilaaɔ́ takaei í coo bæbe. Amma si bisie mii iyi í sīaa wee. Inɛ ɲa iyi à dasie naane à ba

§1:12 Sefaa ɲɲui à ya kpe Piɛé má.

faaba na ideɪ waazo iyi inɛ ɔɔ ɔa à waa cɔ bei ideɪ sūmu. ²² Zuifu ɔa maamaakei à ya maa bee, nɔ Gereki ɔa mɔ bisii à ya maa de. ²³ Amma awa, waazoi Kirisi iyi à kpakpa si antai jii ku gaauui à waa ce. Ideu bei í je bei kuta bi ku koose bi Zuifu ɔa nɔ í je ma bei ideɪ sūmu bi dimi mmu ɔa. ²⁴ Amma bi inɛ ɔa iyi Ilaaɔ́ í kpe, baa bii à je Zuifu walakɔ dimi mmu ɔa, Kirisii í je gbugbāi Ilaaɔ́ do bisie. ²⁵ Kirisii í je gbugbāi Ilaaɔ́ do bisie bi tu ɔa domi ideɪ Ilaaɔ́ iyi inɛ ɔɔ ɔa à waa cɔ bei ideɪ sūmuu í re bisii amane ɔa, nɔ icei Ilaaɔ́ iyi inɛ ɔɔ ɔa à waa ni kù ne gbugbāu í re gbugbāi amane ɔa.

²⁶ Inɛ kpaasim ɔa, inɛ iyi Ilaaɔ́ í kpe, i cɔ bei ì ye ɔa. Kù je inɛ nkɔɔ nɛi í je ilu bisi si kuyei amane ɔa walakɔ ilu gbugbā walakɔ ilu beere. ²⁷ Amma Ilaaɔ́ í cica mii ɔa iyi inɛ andunya ɔa à waa cɔ bei hai ne yaase ɔa í dasiɔ ilu bisi ɔa anyɔ, nɔ í cica mɔngɔi andunya ɔa í dasiɔ ilu gbugbā ɔa anyɔ. ²⁸ Nɔ Ilaaɔ́ í cica taaka ɔa do inɛ ɔa iyi à ya maa donda, iyi a kù je ngɔɔ si andunya í kayeɔ inɛ ɔa iyi à waa cɔ ara ɔa bei inɛ nla ɔa. ²⁹ Í ce beɛbei ku ba inɛ kāma ku maà yɔkɔ ku tɔɔ fufu si wajue. ³⁰ Ilaaɔ́i í jò ì ne anu akā do Jesu Kirisi ɔa. Nɔ Kirisii í je bisii Ilaaɔ́ bi tu wa na saabui anu akā nwau iyi à ce do nɔ. Kirisii í nya wa hai si dulum du wa. Do saabuei à jɛɔ dee dee nɔ à jɛɔ inɛ Ilaaɔ́ ɔa. ³¹ Na nɔ, “inɛ iyi wa tɔɔ fufu ku tɔɔ na irii Lafɛe.” Beɛbei kukɔi ideɪ Ilaaɔ́ í ni.

Waazo iyi Pɔlu í ce Kɔrenti wo

2 Inɛ kpaasim ɔa, waati iyi ñ naa bi tu ɔa n kù sisi ideɪ Ilaaɔ́ do bisi nla ɔa walakɔ do gele didɔ ɔa. ² N kù nɔ n kù dasi idɔ n sisi ide mmu ɔa si anini nɛe bii kù je ideɪ Jesu Kirisi iyi à kpakpa si jii ku gaau. ³ Nɔ waati iyi ñ wa bi tu nɛu, do gbugbā hai nei do nɔ do kuyaya

nla nla. ⁴ Si idem do si waazom n kù dede n lele nɛ do bisii amane ɔa, amma gbugbāi Hundeɪ Ilaaɔ́i ñ jò í kāmia nɛ. ⁵ Ñ ce beɛbei ku ba naane ku dasi nɛe ku maà leekí si bisii inɛ ɔa, bii kù je si gbugbāi Ilaaɔ́.

Ideɪ bisii Ilaaɔ́

⁶ Do nɔ fei, ideɪ bisi ɔa à waa sisia inɛ ɔa iyi à jia si naane ku dasi nɛa. Amma kù je bisii andunyau ihɛ walakɔ bisii inɛ nla ɔa ɔa iyi à waa bɔ nfe ku ce. ⁷ Aawo, bisii asii Ilaaɔ́ iyi í singaa amane ɔa à waa waazo. Bisiu Ilaaɔ́ í ce sɔɔlueɪ hai waati iyi kù taka andunya ku ba ka kpɛ amboe do nɔ takaɛ ajɔ. ⁸ Baa inɛ akāi ilu irii andunya ɔa ihɛ kù mà yaasee, domi bii í je à màai wo a kaa kpakpa Lafɛe si jii ku gaau, nɔ iyi í ne amboe fei. ⁹ Amma kukɔi ideɪ Ilaaɔ́ í ni,

Iyi iju kù ye ajɔ kāma,
Nɔ ití kāma mɔ kù gbɔɔ,
Iyi kù nɔ kù lɔsi idɔi amane,
Nɔ Ilaaɔ́ í cea inɛ ɔa iyi à buu sɔɔlue.
¹⁰ Nɔ bei Ilaaɔ́ í jò Hundeɪ í nyisi wa. Hundeɪ í yɔkɔ í nyisi wai si na iyi í jò í ya wuse fei ndeɛ nɔ ku mà hee do lasabui Ilaaɔ́ takaɛ iyi wa manji fei. ¹¹ Mà yooi í mà lasabui amane bii kù je hundeɪ nɔ takaɛ iyi í wa sie. Beɛbe mɔi inɛ ɔa kù mà lasabui Ilaaɔ́ bii kù je Hundeɪ. ¹² Awa, kù je lasabui andunyai à ba, amma Hundeɪ Ilaaɔ́i à ba, ku ba ka mà mii iyi Ilaaɔ́ í mu nwa si didɔe. ¹³ Nɔ a kù waa tuse asiiu do ide iyi wa naa hai si lasabui amane, bii kù je hai bi Hundeɪ Ilaaɔ́. À ya tusea inɛ ɔa mii ndii Hundeɪ do ide iyi wa naa hai bi Hundeɪ **.

¹⁴ Inɛ ɔa iyi a kù ne Hundeɪ Ilaaɔ́ a kaa gba ideɪ Hundeɪ Ilaaɔ́ domi bei ideɪ sūmu í ye bi tu ɔa. A kaa yɔkɔ a gbɔ yaasee domi do gbugbāi Hundeɪ Ilaaɔ́ nɔ akāi à ya wāa ideɪ Hundeɪ. ¹⁵ Inɛ

**2:13 tia nwo ɔa à ya ni “mii ndii Hunde, inɛ ɔa iyi à ne Hundeɪ à ya tusea.”

iyi í ne Hundei Ilaaõ á yõkõ ku kiiti si mii fei, amma ine gõ kù wæe iyi á yõkõ ku kiiti lafëe. ¹⁶ Kukõi ideí Ilaaõ wa fõ í ni, yooi í mà lasabui Aõ Lafëe hee ku muua bisi. Kù wæe. Amma awa à ne lasabu dimi akã do Kirisi.

Amaacei Ilaaõ ña

3 Ñe kpaasim ña, n kù yõkõ n kù ba ñe ide ku fõ bei ñ ya n fõ do ine ña iyi à ne Hundei Ilaaõ. Amma ñ ba ñe ide ku fõ bei ine ña iyi à waa too si idõõbii ara, ine ña iyi à ye bei ama kpõtõõ ña si kpãai Kirisi. ² Cio iyi ñ kõ ñe sí í yei bei amõ ñ na ñe, kù je ije kili, domi i kù to ine ña iyi aa je ije kili ña. I kù to baa nsei ña ³ si na iyi í jõ ì waa too idõõbii ara titã ña. Ntõ ntõ, igu do kakõõ í wa si anini ñe, nõ iyi be wa nyisi iyi ì waa too idõõbii ara ñe. Iseene ñe ña mõ í yei bei ti inei andunya ña. ⁴ Bii ine gõ ñe wa ni ti Põlui ñu í je, nõ ine gõ mõ wa ni ti Apoloi ñu í je, ñe mõ i kù tia inei andunya ña iyi à gbe ña.

⁵ Yooi í je Apolo. Mà yooi í je Põlu. Awa taka nwa mõ amaacei Ilaaõ ñai. Awa fei, ice iyi Lafëe í dasi wai à waa ce, ku ba i dasi naane ña do saabui ice nwa. ⁶ Ñe ì yei bei ikoi Ilaaõ ña tengi bii à gbë idee. Amu ñ yei bei ine iyi wa gbë, Apolo mõ bei ine iyi wa fãsi inyi, amma Ilaaõ í jõ wa la. ⁷ Na ñu, ine iyi wa gbë do ine iyi wa fãsi inyi a kù je ngõgõ, bii kù je Ilaaõ iyi í jõ wa la. ⁸ Woo gbë do woo mua inyi aña fei akãi, nõ aña fei aa ba riba ñai si bei ice ña í to. ⁹ Ntõ ntõ awa à waa ce icei do Ilaaõ aõ, nõ ñe ì ye ñai bei ikoi Ilaaõ.

Ñe ì ye má ñai bei ile iyi Ilaaõ wa ma. ¹⁰ Amu mõ, na saabui didõ iyi Ilaaõ í ceem, amui ñ nyõ icui ileu bei woo ma iyi í ne laakai. Nsei ine mmu gõ wa ma si antæ. Amma ine fei ku ce laakai si

yaase bei wa ma si. ¹¹ Iyi í je ideí icui ileu, à nyõõ tã nõ ine gõ kaa yõkõ ku nyõ mmue gõ má. Jesu Kirisii í nõ í je icui ileu. ¹² Nõ ine ña iyi à waa ma si antæu, ti ine gõ ña í yei bei à waa ma do wura walakõ do isõ jiida walakõ do dimii kuta ku daana gõ ña ††. Ti ine gõ ña mõ í yei bei à waa ma do jii walakõ do taka walakõ do fõfõ. ¹³ Amma si aõi ki-itiu Ilaaõ á jõ icei ine fei ku fita gbugbãa. Aõ ñu bei á dasi icei ine fei si ina nõ in-ai á nyisi bei icei ine fei í ye. ¹⁴ Ine iyi kumæ kù jo á ba riba. ¹⁵ Amma ine iyi icee í jo ñu í ye muse. Ñu takæ á ba faaba, amma á ye bei ine iyi í cã ina í fitaõ.

¹⁶ I kù mà ña iyi ñe ì je bi ku wai Ilaaõ? I kù mà ña iyi Hundee í wa si ñe? ¹⁷ Na ñu, bii ine gõ í beje bi ku wai Ilaaõ, Ilaaõ mõ á beje lafëe. Á ce beebi si na iyi í jõ bi ku wae í má, ñe ì nõ ì je bi ku wau.

¹⁸ Ine gõ ku mað lele araæ. Ine gõ ñe iyi í tamaa ñu í ne bisi si andunyau ihë ku jõ ku je nnyeí ku ba ku yõkõ ku je ilu bisi ntõ ntõ. ¹⁹ Í sã ku ce beebi domi bisi andunya í yei bei ideí sũmu si kuyei Ilaaõ. Kukõi ideí Ilaaõ takæ í ni, Ilaaõ í ya mu ilu bisi ñai do ideí bisi laalõ aña taka ña. ²⁰ Kukõi ideí Ilaaõ í ni má, Aõ Lafëe í mà iyi lasabui ilu bisi ña ngbei. ²¹ Mii fei tu ñe. Na ñu, ine gõ ku mað tõõ fufu na amanæ. ²² Hai Põlu do Apolo do Piee do andunya do kuwæe do iku do iyi í wæe nnyi do iyi wa naa ala, fei nde tu ñe. ²³ Ñe mõ ti Kirisii, Kirisi mõ í je ti Ilaaõ.

Woo bei Kirisi ña

4 Í sã i doo wa bei woo ce icei Kirisi ña iyi Ilaaõ í so ideí asiie í daa si awõ. ² Ine ña iyi à nõ à da ña mii ñau si awõ í sã a je ilu naane ña. ³ Si kuyem kù jeem

††3:12 *dimii kuta ku daana gõ ña* dimii kuta ña iyi à waa fãau ihë à ya taai fia nkõ nkõ. Ñu à ya ceð leleawõ do saba gõ ña.

taale bii ì waa kiitiim ña, walako bii à waa kiitiim si wajui amane ña. Baa amu takam, n ci ya kiiti aram. ⁴Do ntɔ, idɔm kù waa ye taalem, amma kù je iyi bei wa nyisi iyi ò je dee dee do ntɔ. Lafɛei á kiitiim. ⁵Na ññu, i maà kiiti ine kãma hai waati iyi Ilaaɔ í jileu kù to. I degbe aɔj iyi Lafɛe á nyi wa. Mii iyi wa manji si ilu kuku fei ññui á jò ku fita bantuma, nɔ ku jò a mà lasabui idɔi amane ña. Waati beɛbei, ine fei á gbɔ saabu iyi í je tɛɛ hai bi Ilaaɔ.

⁶Ñe kpaasim ña, ò so ide i amu do Apolou ihɛi ku ba n na ñe ikɔ. Ñ bi yaase nwa ku nyisi ñe bei aa ce i leeki si kukɔi ide i Ilaaɔ ña. Ine kãma ññe ku maà tɔɔɔ ine akã fufu nɔ ku jò ine ihɔ. ⁷Ì tamaa ì tia ine gɔ ñai? Mii ì ne ña iyi Ilaaɔ kù mu ññe. Mà ì kù mà ña iyi ññui í mu ññe fei ndɛɛ. To, na mii í ce ì waa tɔɔ fufu ña bei ine ña iyi à ba do ara ñña.

⁸Ì waa ce bei ine ña iyi à ne mii iyi à bi fei tã ña, bei ine ña iyi à je ilu amani tã. Ì waa ce má bei ine ña iyi à je bomma nɔ awa a kù wa si. Á sã bii ì je bomma do ntɔ ña awae ña fei ka buba si bommau aɔj. ⁹Amma si kuyem, Ilaaɔ í jile awa woo be ññui bei inei anyi ña. Á je bei ine ña iyi à ye taale ñña ku ba a kpa ñña ††. Í jò à je dɔanyi ña si wajui ine baa yooma fei, hai amaleka ña hee do amane ñña fei.

¹⁰Awa à waa cɔ wa bei sũmu ña na irii Kirisi, amma ññe ì waa cɔ ara ññe ilu bisi ña na anu akã ññe do Kirisi. Awa a kù ne gbugbã, amma ññe ì waa cɔ ara ññe bei ilu gbugbã ña. Ññe ì je ilu beere ña amma awa à je hai ne beere ña. ¹¹Hee í koo í toɔ waatiu ihɛ ari wa kpa wai, nɔ agbe wa kpa wa. Jĩne ku dasi wa gaizia wa, à ya maa cã wa, a kù ne bi ku wa dee dee má. ¹²Nɔ do gbɛɛjii à ya ka maa ceɔ ice iyi aa ka baɔ mii ku je. Bii à waa bu wa,

à ya ka maa wee ññai. Bii à waa kpã wa iju, à ya ka maa temuai. ¹³Baa bii à waa má wa ide, à ya ka jei do ide didɔ. Hee nsei à ya maa cɔ wai bei gaawɔi caka do bei iri ankitã.

¹⁴Kù je ò wa n kɔ iyi ihɛ ku ba n dasi ñe anyɔ. Amma ò wa n fɔ si ñe ide i bei amam ña iyi ò bi ku ba i ce laakai ña. ¹⁵Baa bii woo kɔsi cio ññe ña si kpãai Kirisi a kù ne jia, do ññu fei baa akã ì ne ña. Ntɔ ntɔ amui ò je baa ññe si kpãai Jesu Kirisi si na iyi í jò amui ò sisi ññe laabaau jiidau. ¹⁶Na ññu, ò wa n tɔɔ ñe i ya too si kucem ña. ¹⁷Ñɔi í jò ò be si ñe Timɔtee wa, ññu iyi í je amam si kpãai Lafɛe. Í je ilu naane nɔ ò buu jii-ida. Ññui á ye ñe gigi bei iseenem í ye si kpãai Kirisi si bei ò wa n kɔ ine ña si bii fei si igbei inei Jesu ñña fei.

¹⁸Wee nsei ine gɔ ña à waa tamaa bei n kaa n nyi wa be mái, ññui í jò à waa so ara ñña lele. ¹⁹Amma bii í je ti idɔɔbii Lafɛei, bii í ce aɔj minji an naa bi tu ñe. Nɔ ine ña iyi à waa so ara ñña lele, kù je ide ku fɔ ñña ññu akã an mà aɔj ññu, an mà mii iyi aa yɔkɔ a ce má. ²⁰Ntɔ ntɔ, aa ka mà iyi ine gɔ í jesi Ilaaɔ ku je ilaaluɛi bii à ye gbugbãi Ilaaɔ wa ce ice sie, kù je si ide ku fɔɛ. ²¹Yoomai ì bi ña. N naa si ñe do golo? Mà do kubi do daa didɔ.

Inei igbei Jesu gɔ í ce sakara

5 À waa gbɔ bii fei à ni ine akã ññe gɔ wa ce sakara iyi baa hai dasi Jesu naane ña a kaa yɔkɔ a coo. À ni ine akã ññe í ya maa sũɔ aboi baɛ ¶¶. ²Nɔ do ññu fei ì waa tɔɔ fufu ña. Á sãai wo i ne inɔ ku fɔ ña, nɔ i nya lafɛe hai inɔ ññe. ³Amu, baa do iyi n kù wa bi tu ñe do ara, lasabum í wa be. Na ññu, ine iyi í ce kurarau be, ò ye taalei lafɛe tã do yaase

††4:9 **À je bei ine ña iyi à ye taale ñña ku ba a kpa ñña** Si dɔɔne ñña bii à ye taalei ine gɔ à waa bi a kpa a bɔɔɛ bantuma bii à ya ce kuceii nɔ à leekiɛ aninii bantumau ññu do muusu nla a ja. Nɔ ine ña à ya koo a leeki a maa cɔ.

¶¶5:1 **aboi baɛ** kù je iye à bíei Pɔlu wa fãa, abo mmu gɔ iyi baɛ í soi.

bei an ye taalee bii ñ wa be. ⁴Ñ wa n sõ ñei i ceaa kutɔɔɔ nɔ lasabum á wa bi tu ñe nɔ gbugbái Lafɛe nwa Jesu á wee do ñje. Ñ wa n tɔɔ ñe do irii Jesu, ⁵i so ineeu i daa Seetam si awɔ, ku kpāa iju ku ba hundee ku ba faaba si ajɔi Lafɛe Jesu.

⁶Dimii fufu ku tɔɔ ñjeu kù sía. I kù mà ña, lefee keekei í ya dede iyafüi pɛe fei? ⁷Ntɔ ntɔ, à kpa Kirisi tã, ñju iyí í je bei angudái jingauí Iku ku kua nwa. Na ñju, í sía nsei i nya lefee nwo hai si kuwee ñje ku ba i ye bei pɛe titõ iyí kù ne lefee, si bei í ye tã ña. ⁸Debei, ka mà ñe jingauu do laalo do inɔ sãmi iyí í ye bei lefee nwo, amma ka jɔɔ do pɛe hai ne lefee. Pɛe hai ne lefeeuí í je ntɔ do idɔ ku má.

⁹Si tia iyí ñ tako ñ ce ñje wo ñ ni i mà ñ tɔɔ do woo ce sakara ña. ¹⁰Amma bii ñ ni i mà ñ tɔɔ do woo ce sakara ña wala do ilu bine ña do ile ña do woo tɔɔ iwɛ ña, kù je hai dasi Jesu naane ñai ñ wa n fāa, domi bii beebai tilasii i fita hai si andunya ña. ¹¹Ñ ni i mà ñ tɔɔ do inɛ iyí wa kpe arae woo dasi Jesu naane nɔ wa ce sakara, wala bine, wala iwɛ ku tɔɔ, wala inɛ ku bu, wala atɛ ku mɔ, wala inɛ ku taki. Nɔ ñjeò inɛ dimi beebe ña i mà ñ ya tɔɔ i je ña mɔm.

¹²⁻¹³Amu n kù ne kpāa n kiiti hai dasi Jesu naane ña. Ilaaõí á kiiti ña. Amma í sía i kiiti inei igbe ñje ña. Debei, i “nya inɛ laalo hai si anini ñje” si bei kukoi idei Ilaaõ wa fɔ.

I mà ñ ya kpe ñje kiiti bi inei andunya ña

6 Bii kpaasi woo dasi naane gɔ í ce ñje kurara, beirei aa ce i dale inei igbe ñje ña nɔ i kpoo kiiti bi hai dasi naane ña. ²I kù mà ña iyí woo dasi naane ñai aa na a kiiti inei andunya ña? Nɔ bii ñjei aa kiiti inei andunya ña, debei i kaa yɔkɔ i kiiti baa ide keeke ña? ³I kù mà ña iyí awai aa ka kiiti amaleka ñau? Aa

na i fɔ idei andunyau ihɛ má? ⁴Na ñju, bii kpaasie í ce kurara, kù sía i jò hai dasi Jesu naane gɔ ku kiiti ñje, ñju iyí kù ne baa gɔ si igbei Jesu. ⁵Ñ kɔ ñje iyí ihɛ wai anyɔ ku ba ku mu ñe. Ntɔ ntɔ, inɛ gɔ kù wa si anini ñje iyí bisie í to ku kiiti kpaasie ñai? ⁶Na mii í ce ñ waa kpe ñje kiiti bi hai dasi Jesu naane ña.

⁷Bii ide gɔ í wa si anini ñje, wa nyisi mɔngɔ ñjei mam mam. Na mii í ce i ci ya yɔkɔ i te idɔ ña bii à rara ñje. Na mii í ce i ci ya je a takii ñe. ⁸Amma ñje taka ñjei ñ ya maa raraa inɛ gɔ ña, kpaasi woo dasi Jesu naane ña mɔm nii ñ ya maa takii ña. ⁹Ñje, i kù mà ña iyí woo ce laalo ña a kaa ba tubu si bommai Ilaaõ? I mà ñ jò a dī iju ñje. Woo ce adei abo yaamɔ do woo tɔɔ iwɛ ña do woo ce sakara ña do inɛ ña iyí à waa sūd inemɔkɔ kpaasi ña ¹⁰do ile ña do ilu bine ña do woo mɔ atɛ ña do woo yaako inɛ ña do woo je inɛ takii ña a kaa ba tubu si anundya titõ Ilaaõ. ¹¹Beebei inɛ gɔ ñje ña à ye wo. Amma à wɛ ñe, nɔ à jò ñ má ña, nɔ ñ je dee dee ña na saabui irii Lafɛe Jesu Kirisi, do Hundei Ilaaõ Lafɛe nwa.

I jò kucei ara ñje ku na Ilaaõ amboe

¹²Inɛ gɔ ñje ña à ya ni, ñ ne kpāai n ce mii fei. Ntɔi, amma fei ndee si á sía ñje. An yɔkɔ n ni, ñ ne kpāai mii fei ku ce, amma n kaa n jò n je arui nkāma. ¹³Ñ ya nyi i ni ña, ije í weei na inɔ, nɔ inɔ mɔ í weei na ije. Ntɔi, amma do ñju fei Ilaaõ á na ku kpa irii mii minji ñau be fei. Amma i ce laakai ña, ara kù wee na abo kaafe ña ku sūd. Í weei na Lafɛe nɔ Lafɛe mɔ í weei na irie. ¹⁴Ilaaõ, ñju iyí í jī Lafɛe hai si bale á jī awa mɔ do gbugbāe.

¹⁵Ñje i kù mà ña iyí ara ñje í yei bei ikõ ikõ arai Kirisi? Debei, aa so ikõ arai Kirisi i jò ku tɔɔɔ abo kaafe a je akā ña? Aawo, kaa ce. ¹⁶Mà i kù mà ña inɛ iyí wa tɔɔ do abo kaafe, añaò à baa à je ara akāi? Si kukoi idei Ilaaõ à ni, aña

minjiu fei aa na a je ara akā. ¹⁷ Beebe mɔi ine iyi í tɔtɔ do Lafēe aŋaɔ à baa à ne lasabu akā.

¹⁸ I saa adei abo ŋa. Dulum iyi amane wa ce fei ci ya má si arae, amma ine iyi wa ce adei abo, arai nŋu takaei wa dasi dulum. ¹⁹ Mā i kù mà ŋa iyi ara nŋei í je bi ku wai Hundeí Ilaaɔ iyi í wa si ŋe iyi Ilaaɔ í mu nŋe? I kù ne ara nŋe ²⁰ domi à ya ŋei do fia iyi kù ne jia. Na nŋu, i jò kucei ara nŋe ku jò ine ŋa a mà beerei Ilaaɔ.

Idei abɔdɔ

7 Ide iyi ì kɔm wa si tia nŋe, nŋui ñ wa n je nŋe wa bebei. Í sīa inemɔkɔ ku maà so abo. ² Amma na sakara í sīa ine fei ku ne aboe, nɔ abo fei ku ne mɔkɔe. ³ Mɔkɔ í ne kú cea aboe mii iyi í jɔ a cea abo fei, nɔ abo mɔ ku cea mɔkɔe mii iyi í jɔ ku cea mɔkɔ fei. ⁴ Abo kaa yɔkɔ ku ce bei í bi do arae, domi araɛu ti mɔkɔe. Beebei mɔkɔ mɔ kaa yɔkɔ ku ceɔ arae bei í bi, domi nŋu mɔ arae ti aboei. ⁵ I maà ya kɔ ku sūd abo nŋe ŋa bii kù je iŋe minji feii ì gbɔsi nje ì yɔ ŋa iyi á sīa í jò titā ŋa si waati keeke ku ba i na ara nŋe i ce kutɔ ŋa. Nɔ si anyie i tɔtɔ má ŋa. Bii kù je beebe á yɔkɔ ku je i kaa na i yɔkɔ i mu ara nŋe nɔ Seetam á na ku lele ŋe.

⁶ N kù wa n fɔ iyi ihē bei tilasi, amu de ñ wa n tɔ ŋei. ⁷ Á sīaam si bii ine fei í wee kaafe bei amu takam, amma Ilaaɔ í cea ine fei amuaei, ti ine ihē ikā, ti ine ihɔ mɔ ikā.

⁸ Amma ñ wa n sɔ kaafe ŋa do jaaɔ ŋa á sīa a maa wee nŋa kaafe bei ñ wee. ⁹ Amma bii a kaa yɔkɔ a mu ara nŋa, a dede nje a so nje, domi í sīa a so nje do iyi aa maa weeɔ binee ntɔ ntɔ.

¹⁰⁻¹¹ Nsei, ine ŋa iyi à so nje tā aŋai ñ wa n sɔ woodau ihē. Mɔkɔ ku maà kɔsi aboe, nɔ abo mɔ ku maà kɔ mɔkɔe. Amma bii à fe nje, abo ku buba ku maà so mɔkɔ titɔ, walakɔ ku nyi bi mɔkɔ

nwoeu. Kù je amui ñ wa n na ŋe woodau ihē, Lafēi wa na ŋe.

¹² Ine ŋa iyi à gbe aŋa mɔi ñ wa n sɔ iyi ihē, kù je Lafēi í fɔ. Bii woo dasi Jesu naane go í ne abo, nɔ abou kù je woo dasi naane, bii abou í jesi aŋa a maa wee, ku maà kɔsie. ¹³ Bii abo go mɔ í ne mɔkɔ nɔ mɔkɔu kù je woo dasi Jesu naane, bii í sīa mɔkɔu si aŋa a maa wee, ku maà kɔsie. ¹⁴ Ñ ni beebeyi domi Ilaaɔ á yɔkɔ ku cica mɔkɔ hai dasi Jesu naaneu na aboe. Beebe mɔi Ilaaɔ á yɔkɔ ku cica abo hai dasi naaneu na mɔkɔe. Nɔ á yɔkɔ ku cica ama nŋa ŋa mɔ. Bii kù je beebe, amu ŋau, cefee ŋai aa je. ¹⁵ Amma hai dasi Jesu naaneu, bii í ne, jòe ku koo. Kù je tilasi i maa weeɔ nje ŋa domi Ilaaɔ í kpe wai ka maa wa si laakai ku sū. ¹⁶ Amma bii í jesi i maa wee ŋa í sīa, domi awo abo i kù mà bii í je mɔkɔe á na ku ba faaba na irie. Nɔ awo mɔ mɔkɔ i kù mà bii í je aboe á na ku ba faaba na irie.

I wee bei ì tako ì ye ŋa Ilaaɔ í bei í kpe ŋe

¹⁷ Aɔ Lafēe í jilea ine fei tengi bii á ne si kuwee. Na nŋu, baai idey nje ku so baasi, í sīa ine fei ku máa ne si kpāai kuwee bii í tako í wa wo Ilaaɔ í bei í kpoo. Iyi ñ jilea igbei inei Jesu ŋa bii fei mbe. ¹⁸ Bii à dasi ine bango Ilaaɔ í bei í kpooi, lafēe ku wee beebe. Ine mɔ iyi a kù dasie bango Ilaaɔ i bei i kpoo, lafēe ku maà de a dasie bango má. ¹⁹ Bii à dasi ine bango wala bii a kù dasie, kāmāe kù je taale, amma woodai Ilaaɔ ku jirimai í sīa. ²⁰ Ine fei ku leekī si bei í wee í bei í gbɔɔ kukpei Ilaaɔ. ²¹ Ì je aru wo waati iyi Ilaaɔ í kpeei? Maà ti i jò inɔe ku fɔ. Amma bii ñ na ñ ba kpāa go iyi aa neɔ arae, beege si be gbakā. ²² Aru iyi Aɔ Lafēe í kpe í baa í je ine iyi í ne araei na saabui Lafēe. Beebe mɔi ine iyi í ne arae iyi Aɔ Lafēe í kpoo, lafēe í baa í je arui Kirisi. ²³ À ra ŋei do fia hai ne jia. Na nŋu, i maà jò ñ je arui ine ŋa. ²⁴ Iŋe

inem ɲa, i jò ine baa yooma fei ku leekĩ si wajui Ilaaõ si bei í wee wo Ilaaõ í bei í kpoõ.

Idei kaafe ɲa

²⁵Nsei, iyi í je ti ine ɲa iyi a kù tɔtɔ sɛe do ine ɠo titã, n kù ne ide ɠo iyi í je woodai Lafɛe. Amma si bei Lafɛe í ce araarem ñ jedõ ilu naane, ñ wa n sõ ɲe iyi í je lasabum.

²⁶Ñ tamaa, na wahalai waatiu ihẽi á sĩa ine fei ku wee bei í wee nsei. ²⁷Bii ñ ne abo, maà de kpãa i fɛfɛe ɲe. Bii ñ nɔ ñ wee kaafe, maà de abo. ²⁸Amma do ɲɲu fei bii ñ so abo i kù ce dulum. Bii mudɛe mɔ í so mɔkɔ, kù ce dulum. Amma ine ɲa iyi à so ɲe, asoi andunya ɲai à kɔõsi, nɔ n kù bi i ye beebe ɲa.

²⁹Inem ɲa, iyi ñ wa n fɔ wee, waatiu kù sɔ má. Na ɲɲu, hai nsei ine iyi í ne abo, í sĩa ku ye bei ine iyi kù ne abo. ³⁰Nɔ ine iyi wa kpata ku ce bei ine iyi kù ne inɔ ku fɔ. Ine mɔ iyi wa nyaanyi ku ce bei ine iyi kù ne inɔ didõ. Ine mɔ iyi wa ra ngɔɠ, ku ce bei kù je titee. ³¹Ine iyi amanii andunya wa bukaataa ku maà dasi laakae fei si be. Ñ wa n fɔ beebai si na iyi í jò yaase bei andunyau ihẽ í ye kaa kpe jiiida má. ³²N kù bi nkãma ku maa bitandi ɲe. Ine iyi kù so abo, laakae fei si icei Lafɛe í ya wa, í ya maa de ɲɲu ku ce iyi á dõa Lafɛe si. ³³Amma ine iyi í ne abo, lasabue si mii ndii andunya ɲai í ya wa. Mii iyi á dõa aboe sii í ya maa de ku ce. ³⁴Laakae ci ya je akã. Inaabo ɲa iyi a kù ne mɔkɔ do mudɛe ɲa lasabu ɲa si idei Lafɛe í ya wa ku ba a je dee dee si ara do si hunde. Amma ine iyi í ne mɔkɔ lasabue si mii ndii andunya ɲai í ya wa. Mii iyi á dõa mɔkɔe sii í ya maa de ku ce.

³⁵Na aranfãani ɲei ñ wa n fɔ iyi ihẽ, kù je na n dasi ɲe wahala, amma na n nyisi ɲe iyi í sĩa i ce ɲai ku ba i na Lafɛe ara ɲe mam mam.

³⁶Bii ine ɠo í ye ama inaaboẽ í jĩa í to abɔdõ nɔ í ye kù sĩa ku maa wee kaafe, nɔ í bi a gbaa abɔdõ, kù ce bei í bi. Bii í ni a gbaa abɔdõ kù ce dulum. ³⁷Amma ine iyi í dasi idɔ dim dim bii kù je do tilasi ɠo, bii í jilɔɔ si ama inaaboi ɲɲu ku maà so mɔkɔ, mii jiidai í lasabu. ³⁸Beebe mɔi ine iyi í jò à gba ama inaaboẽ abɔdõ mii jiidai í ce, amma ine iyi í kɔ a gba titee abɔdõ ɲɲui í ce í re.

³⁹À dɔ aboi si mɔkɔe bii mɔkɔe í wee si hunde, amma bii mɔkɔu í ku, abou í ne arae ku so mɔkɔ titõ iyi í bi, lafɛe de kù je woo dasi Jesu naane. ⁴⁰Amma si lasabum, bii abou í bubae jaaõ, inɔ didõe á la ku re. Nɔ ñ tamaa Hundei Ilaaõĩ í sɔm ideu ihẽ.

Ije iyi à ceõ kuwee

8 Nsei si idei mii iyi à ceõ kuwee ñ lo si. Ntɔi awa fei à ne kumà si bei ñ fɔ ɲa. Kumà í ya jò ine ku ne faui, amma kubi í ya sobi ine. ²Bii ine ɠo í tamaa ɲɲu í mà ngɔɠ, kù mà nkãma titã si bei í jɔ. ³Amma ine iyi í bi Ilaaõ, Ilaaõ í mà lafɛe.

⁴Iyi í je ti idei ɲai kuwee si bii ñ waa bee mà í sĩa i ya ɲɔɔ ɲa. Awa à mà iyi iwẽ kù je ngɔɠ si andunya. À nɔ à mà iyi Ilaaõ ɲɲu akãĩ í wee. ⁵Ntɔ ntɔ, iwẽ nkɔ do lafɛe nkɔi í wa lele do si ile. Amma baa do iyi ine ɲa à waa tɔ iwẽ nkɔ nkɔ, ⁶bi tu wa Ilaaõ akãĩ í wee. ɲɲui í je Baaba, hai bi tɛei mii fei wa naa. Na iriei awa à nɔ à wee. Lafɛe akã mɔi í nɔ í wee. ɲɲui í je Jesu Kirisi, hai bii mii fei wa ceõ. Do saabuei à neõ kuwee.

⁷Amma kù je ine feii í mà iyi be. Hee nsei ine ɠo ɲa iyi à tako à ne dɔõnei iwẽ ku tɔ à waa ɲɔ ɲai bei ijei kuwee, nɔ idɔ ɲa wa ye taale ɲa na gbugbã hai ne ɲa. ⁸Kù je ijei á bɔdõ wa bi Ilaaõ. Bii à je, kaa kɔõ nwa si ngɔɠ, bii a kù nɔ a kù je, kaa jò ka kua ngɔɠ.

⁹Amma i ce laakai ɲa ku ba ara ku ne ɲe ku maà dasi ine ɠo ɲa dulum. ¹⁰Bii

nsei, awɔ iyi ò ne kumà ò buba ò waa je ilei iwē, ine iyi kù ne gbugbā, bii í yee be, n̄ju mɔ á ne wɔkɔ ku je ijei kuweeui baa bii idɔe wa yed̄ taalee. ¹¹Nɔ do saabui kumàe kpaasieu ku ce nfe, n̄ju mɔ iyi Kírisi í ku na irie. ¹²Bii ò waa cea kpaasi hai ne gbugbā n̄je n̄a dulum beebe n̄a nɔ ò waa m̄e n̄a si idɔ n̄ja n̄a, Kírisi takaei ò waa cea dulum n̄a. ¹³Na n̄ju, bii iñai á j̄d̄ kpaasim gɔ ku dasi kurara, n kaa n n̄j̄o iñ̄a má aj̄o k̄ama ku ba n maà n dasie kurara.

Kpāai mii iyi woo be í ne do ice iyi í ne ku ce

9 N kù ne aram nii? N kù je woo bei? N kù yē Jesu Lafēe nwai? I kù je isoi icem iyi ò cea Lafēe n̄ai? ²Baa bii ine gɔ n̄a à kɔ ku m̄am bei woo be, ò je woo be bi tu n̄e, domi iñ̄ei ò je s̄eda iyi wa nyisi iyi amuu woo bei Lafēei ntɔ ntɔ.

³Ine n̄a iyi à waa wusem, ide iyi an je n̄ja wee. ⁴A kù ne kpāa ka je nɔ ka m̄oi? ⁵A kù ne kpāa ka ne abo woo dasi Jesu naane iyi á si wa bei woo be gɔ n̄a à waa cei? Bei if̄oi Lafēe n̄au do Sefaa Piee? ⁶Mà amu do Baanabasi awa akāi a kù ne kpāai a ya na wa ije, í gbe ka ce ice? ⁷Ine k̄ama kaa bɔ ikoi igū do fia n̄ju takae. Ine k̄ama kaa lɔ j̄i ndii rezēe iyi kù je isoe. Nɔ ine k̄ama kaa maa degbe m̄emu gaa iyi kù waa mɔ amɔe.

⁸Kù je do bisii amane n̄ju akāi ò wa n fòd̄ ideu ihē. Ide akāui do iyi woodai Moizi wa fɔ. ⁹Moizi í kɔ si tiai woodāeu í ni, i maà ti i d̄i gelei kete iyi wa jojo si bilee wa nya yɔyɔe. Na kete n̄ai Ilaaɔ í fɔ iyi be ba. ¹⁰Mà na iri nwai wa fɔ ideu. Oo, na iri nwai à kɔɔ, domi í s̄ia woo logoo do ine iyi wa kpokpo n̄ja fei a maa cɔ kpāai ikpē n̄ja. ¹¹Ide iyi à s̄ɔ n̄e í yei bei idei Hundeì à gbē n̄je. Debei, bii ò mu nwa s̄ondai ara n̄ja, aa j̄d̄ ku la n̄jei? ¹²Bii ine gɔ n̄a à ne kpāae bi tu n̄je, awa mɔ ni a kù re n̄ja?

Amma a kù ceò kpāau ice si n̄je. À temua si fei ndee ku ba ka maà ti ka d̄i kpāai laabaau jiidai Kírisi. ¹³I kù mà n̄a iyi ine n̄a iyi à waa ce ice kpasēi Ilaaɔ, bei à ya ba ije n̄ja? Ine n̄a mɔ iyi à je woo wee n̄ja, si kuweeu bei à ya ba mii ku je n̄ja. ¹⁴Beebe m̄oi Lafēe í jilɔ si ine n̄a iyi à waa sisi laabaau jiidau n̄ja mɔ a ba ije n̄ja si be.

¹⁵Amma n kù ceò k̄amae ice. N kù nɔ n kù wa n kɔ iyi ihē ku ba a ceem beebe. Ñ gbasi n kú do iyi ide iyi ò wa n tɔɔd̄ fufuu ihē á ce nfe. ¹⁶N kù wa n tɔɔd̄ fufuu si na iyi í j̄d̄ ò wa n sisi laabaau jiiida. Amma tilasii bi tom n coo. Nɔ ijuukpāi á je titom bii n kù waazo ideu. ¹⁷Bii do idɔɔbim nii ò wa n coo, ò ne kpāai n ba riba. Amma tilasi ò ne ku cēe m̄om nii domi Ilaaɔi í dasim. ¹⁸Debei, yoomai í je ribam. Ribam nii í je n waazo laabaau jiidai Kírisi, ku maà ti ku je do ideì fia nɔ n maà n ti n ce ice do kpāa iyi ò ne.

¹⁹Ñ ne aram, n kù je arui ine k̄ama. Amma do n̄ju fei ò ce aram arui ine fei ku ba n fa ine nkɔ n naaò wa bi Kírisi. ²⁰Bi Zuifu n̄a ò baa ò je bei Zuifu, ku ba n fa n̄a wa. Ine n̄a mɔ iyi à waa jirima wooda ò je ine akā n̄ja ku ba n fa n̄a wa baa bii amu takam n kù wa si awɔi wooda. ²¹Bi ine n̄a iyi a kù ne wooda ò je ine akā n̄ja ku ba n fa n̄a wa. Kù je n kù wa n jirima woodai Ilaaɔ, domi ò wa n too woodai Kírisi. ²²Bi ine n̄a iyi a kù ne gbugbā amu mɔ n ce bei ine iyi kù ne gbugbā ku ba n fa n̄a wa. Ñ ce bei ine fei í yē ku ba gɔgɔ n̄ja n̄a a ba faaba, baa bii beirei. ²³Ñ wa n ce fei ndeei ku ba kuwee iyi laabaau jiidau í ne n basi ikpē.

²⁴Iñ̄e fei ò mà n̄a si gaasai kusei ine feii í ya sei amma ine akāi í ya ba ribae. Na n̄ju, i hanya ku ba i ba ribae n̄ja. ²⁵Woo ce gaasai kusei n̄a à ya maa mu ara n̄jai si fei ndee. À waa ce beebe ku ba a ba

fulai wua ^{§§}ɲa iyi á gbe nɔ ku wɔ. Amma awa à waa cei ku ba ka ba iyi ci ya tã. ²⁶Na ɲɔi í ce ñ wa n sei bei ine iyi í ne mii iyi wa lele. Ñ wa n jabu amma kù je si ngbe. ²⁷Ñ wa n wahala aram ntɔ ntɔ ku ba n kãmiaɛ nɔ n maà n ti n je ine iyi aa na a lele awɔ ngbe waati iyi ñ cea ine ɲa waazo ñ tã.

I maà ya tɔw iwē ɲa

10 Inɛ inɛm ɲa, ñ bi i mà ɲa iyi si waatii Moizi, bala nwa ɲau fei kudüi ijüi à too nɔ aɲa fei à kua tenkuu do ise. ²Kudüi ijüu ku too do tenkuu ku kua í yei bei à dasi ɲa inyi nɔ à baa à je mɔcɔi Moizi ɲa. ³Nɔ aɲa fei ije dimi akã gɔi à je. Ijeu hai bi Ilaaɔi í naa. ⁴Nɔ aɲa fei inyi dimi akãi à mɔ. Inyiu Ilaaɔi í jò í fita hai si kuta. Kutau í ya maa too ɲai. Nɔ Kirisii í je kutau. ⁵Do ɲɲu fei, Ilaaɔ í jò ine nkɔ ɲa í ku si gɔɔɔ si na iyi í jò daa ɲa ku sãa si.

⁶Nsei, mii ɲau bei í je nwa yaase ku ba ka maà ne bine laalɔ ɲa bei aɲa mɔ. ⁷Nɔ i maà ya tɔw iwē ɲa bei gɔɔɔ ɲa ɲa à ce. Ì mà ɲa iyi à kɔ idei iwē ku tɔw ɲa à ni, ine ɲau à buba à je à mɔ, nɔ à dede à waa jojo. ⁸Ka maà ya ce adei abo kaafe bei gɔɔɔ ɲa ɲa à ce, nɔ amane dubu kɔnfia do mɛeta (23.000) í ku si aɲɔ akã. ⁹Ka maà ya ka cɔ laakai Ilaaɔ bei í to bei gɔɔɔ ɲa ɲa à ce, nɔ nɔ ɲa à kpa si ɲa ine nkɔ. ¹⁰Ka maà gɔɔɔɔ bei gɔɔɔ ɲa ɲa à ce, nɔ amalekai iku í kpa ɲa.

¹¹Mii ɲau bei í ba ɲa bei yaase, nɔ à kɔɔ ku ba ka ce laakai ara nwa, awa iyi à weɛ si waatii ankãanyiu ihē. ¹²Na ɲɲu, ine iyi í tamaa ɲɲu wa leekĩ dim dim ku jò ku ce laakai araɛ, ku ba ku maà ti ku cuku. ¹³I kù ye dimii laakai ku cɔ gɔ ɲa iyi kù je dimi iyi ine fei í ya ye. Ilaaɔ ilu naane kaa jò a cɔ laakai ɲɛ ku re zaka bei aa yɔkɔ i temuad ɲa.

Amma si laakai ku cɔ baa yooma fei í ya nyi ku ce bi ku fita má ku ba i yɔkɔ temua ɲa.

¹⁴Na ɲɲu kpaasim ɲa, i saa iwē ku tɔw ɲa. ¹⁵Ñ wa n ba ɲɛ ide ku fɔi bei ilu laakai ɲa. I jò i ce lasabu si iyi ñ wa n fɔ ɲa. ¹⁶Si ijei Lafēɛ, kɔɔfu iyi à ya ka so ka saabuð Ilaaɔ wa nyisi iyi à ne ikpē si ɲɛi Kirisii. Nɔ pēɛ iyi à ya ka so ka buu wa nyisi iyi à ne ikpē si arai Kirisii, mà irei. ¹⁷Si na iyi í jò awa fei pēɛ akãui à je, ɲɲui í jò baa do iyi à kɔɔ fei à je ara akã, domi awa fei à ba ikpē nwa si pēɛ akãu.

¹⁸I cɔ inei Izireli ɲa. Ine ɲa iyi à waa je ijei kuwee, à ne ikpē si bi ku weeu, mà irei. ¹⁹Debei, mii ñ wa n fɔ. N kù ni ɲa iyi à ya ceð kuwee í je ngɔɔɔ. N kù nɔ n kù ni iwēu takae mɔ í je ngɔɔɔ. ²⁰Aawo, amma ñ wa n fɔi ñ ni kuwee iyi woo tɔw iwē ɲau à ya ceu, inei inɔɔko ɲai à ya cea, kù je Ilaaɔ. Nɔ wee n kù bi i ne ikpē do inei inɔɔko ɲa. ²¹Inɛ iyi í ya je ijei Lafēɛ ɲa nɔ i mɔ mii iyi í wa si kɔɔfue ɲa, i kaa nyi i sinda i ɲɔ ɲa iyi à cead inei inɔɔko ɲa kuwee má ɲa nɔ i mɔ mii iyi í wa si kɔɔfu ɲa ɲa. ²²À bi ka dede igui Lafēɛi? À roo gɔɔɔɔ?

I ce fei ndɛɛ ku ba ine ɲa a mà beɛɛɛ Ilaaɔ

²³Ine gɔ ɲɛɛ ɲa à ya ni, ñ ne kpãai n ce mii fei. Ntɔi, amma fei ndɛɛ si á sãa ɲɛɛ. Ntɔ ntɔ, ñ ne kpãai i ce mii fei ɲa, amma fei ndɛɛ kaa mua ine gɔɔɔɔ. ²⁴Ine kãma ku maà dede aranfaanii ɲɲu takae amma ku dede ti ine mmu ɲa.

²⁵⁻²⁶Kukɔi idei Ilaaɔ wa fɔ í ni, ile do mii iyi í wa si fei ti Aɔ Lafēɛi. Na ɲɲu, ɲa iyi à waa ta aja fei i ɲɔ ɲa, i maà bee ide kãma ɲa ku ba idɔ ɲɛɛ ku maà ye taale ɲɛɛ.

§§9:25 fulai wua Si waatii ɲa ine iyi í cua kpaasi ɲa si gaasai kusei, fulai wuai à ya daa si iri

²⁷ Bii hai dasi Jesu naane gɔ í kpe ɲe ku je, bii ì dasi idɔ i koo ɲa, mii iyi à na ɲe fei, i je ɲa, i maà ya bee ide kãma ɲa ku ba idɔ ɲɲe ku maà ye taale ɲɲe. ²⁸ Amma bii ine gɔ í sɔ ɲe í ni, iyi ihē à ceò kuweei, i maà ɲɔ ɲa na ine iyi í sɔ ɲeu idɔe ku maà ye taalee. ²⁹ Kù je na idɔi iɲe taka ɲɲe, amma na ti ine iyi í sɔ ɲeui.

Ntɔ ntɔ, idɔi ine gɔ kaa ye taalei ara ku nem. ³⁰ Bii ì saabu Ilaaɔ si ije, ine kãma kù ne kpãa ku ye taalem na ijeu iyi ñ saabuò Ilaaɔ tã.

³¹ Na ɲɲu, bii ì je ì waa mɔ ɲa, walakɔ bii ì waa ce ngɔgɔ ɲa i ce fei ndee ku ba ine ɲa a mà beerei Ilaaɔ. ³² I ce kuwee ɲɲe do yaase bei i kaa dasiò ine kãma kurara ɲa, hai Zuifu ɲa do Gereki ɲa hee do inei igbei Ilaaɔ ɲa fei. ³³ I sisim ɲa. Amu takam ñ wa n ce kookaai ku ba kucem ku dɔa ine fei si, si mii baa yooma fei. N kù wa n de aranfãanii amu takam, í gbe ti zamaa iyi í gbe fei ku ba a ba faaba.

11 I sisiim ɲa bei amu takam ñ wa n sisi Kirisi.

Yaase bei í sãa ine ku nyisiò beerei Ilaaɔ wee

² Ñ wa n saabu ɲe do iyi ì ya maa ye gigiim si fei ndee ɲa, do si bei ì mu cio iyi ñ kɔ ɲe siu dim dim ɲa. ³ Amma ñ bi i mà ɲa iyi Kirisii í je ine ngboi inemɔkɔ baa yooma fei, inemɔkɔ mɔi í je ine ngboi aboe, Ilaaɔ mɔi í je ine ngboi Kirisi. ⁴ Inemɔkɔ iyi wa ce kutɔɔ walakɔ walii fei, bii í bii irie kù waa nyisi beerei ine ngboe. ⁵ Amma inaabo iyi wa ce kutɔɔ walakɔ walii fei, bii kù bii irie, kù waa nyisi beerei ine ngboe. Í yei bei inaabo iyi à gbogoo irie. ⁶ Bii inaabo kù waa bi mango ku we, ku gbogoo irie. Amma bii iri ku gbogoo í jeaa anyɔ, ku we mango. ⁷ Kù sãa inemɔkɔ ku bii irie domi Ilaaɔ í takae ku jɔɔ nɔ ku nyisi amboee, amma inaabo, amboei in-

emɔkɔi wa nyisi, ⁸ domi hai si kutaka inemɔkɔ kù fita hai si inaabo, amma inaabo í fita hai si inemɔkɔ. ⁹ Beɛbe mɔi a kù taka inemɔkɔ na inaabo amma à taka inaabo na inemɔkɔ. ¹⁰ Na ɲɲu, na irii amaleka ɲa í sãa inaabo ku we mango ku nyisi iyi ɲɲu wa sãa mɔkɔi ɲɲu iri ile. ¹¹ Amma do ɲɲu fei si wajui Lafēe ine gɔ kaa yɔkɔ ku ni ɲɲu í ne gbugbã ɲɲu ku ce kuweei ɲɲu ikã, domi inaabo í ne bukaatai inemɔkɔ, inemɔkɔ mɔ í ne bukaatai inaabo. ¹² Bei à nya inaabo hai si inemɔkɔ, beɛbe mɔi à bí inemɔkɔ hai bi inaabo, amma Ilaaɔi wa ce fei ndee.

¹³ Iɲe taka ɲɲe i lasabu ɲa. Í sãa inaabo ku tɔɔ Ilaaɔ hai we mango? ¹⁴ Iɲe taka ɲɲe i kù mà ɲa iyi anyɔi bii inemɔkɔ í ne ntoi iri sisɔ? ¹⁵ Amma bii ntoi irii inaabo í sɔ, boodai. À muua ntoi iriei ku je bei fuugese. ¹⁶ Bii ine gɔ wa bi ku ba wa kakɔɔ ku ce si ideu be, amu de ñ wa n fɔ iyi si inɔ nwa do si igbei inei Ilaaɔ ɲa a kù ne dɔɔne mmu gɔ ma.

Ijei Lafēe

(Cɔ Matie 26:26-29; Maaku 14:22-25; Luku 22:15-20)

¹⁷ Ide iyi an sɔ ɲe nsei, n kaa n saabu ɲɲe si, domi á sãa kutɔtɔɔ ɲɲe ɲau ku mu ɲɲe gbugbãi wo, amma wee nsei wa keke ɲɲe. ¹⁸ Sinte, à sɔm à ni bii ì tɔtɔɔ ɲa ine gɔ ɲa à wa si inɔ ɲɲe iyi iɲeò ɲa i ci ya ne anu akã. Nɔ ñ tamaa ntɔi. ¹⁹ Ntɔ ntɔ, kù ne bei á ce iyi nje ku feefe kù wa si anini ɲɲe, ku baa mà ine ɲa iyi à je ti ntɔ. ²⁰ Bii ì tɔtɔɔ ì waa je ɲa, ì ya tamaa bei ijei Lafēe ì waa je ɲa amma iboi, ²¹ domi bii ì buba ɲa gbakã, ine fei í ya maa saasai ku je sɔndaɛ iyi í naaò wa, nɔ a jɔ ine gɔ ɲa do ari, nɔ ine gɔ ɲa à je à mɔ hee atē ku kpɔ ɲa. ²² I kù ne kpasēi ara ɲɲe bii aa je i mɔ ɲai? Mà ì bi i donda igbei inei Ilaaɔ ɲa, nɔ i dasi ilu are ɲa anyɔ ɲai? Beirei an ni ɲɲe. N saabu ɲɲe? Aawo, n kaa n saabu ɲɲe si ɲɲu be.

²³Ide iyi ñ gba hai bi Lafɛɛ ñ kɔ nje si wee. Idũ ajɔ iyi à so Lafɛɛ Jesu à daa ine ña si awɔ í so pɛɛ ²⁴í saabu Ilaaɔ, nɔ í bububue. Nɔ í ni, iyi ihɛi í je aram iyi ñ na na iri nje. I ya ce iyi ihɛi i maa yeð gigim ña. ²⁵Beebe mɔi, iyi à je à tã, í so kɔɔfu í ni, kɔɔfuu ihɛi í je akabuu titɔi Ilaaɔ iyi í dī do njem. Waati iyi ñ waa mɔ do kɔɔfuu ña fei, i ya coo i maa yeð gigim ña. ²⁶Waati kãma iyi ñ waa je pɛɛu nɔ ñ waa mɔ do kɔɔfuu ña fei, ikui Lafɛɛi ñ waa sisi ña hee koo nyidɔ wa.

²⁷Na nɲu, ine iyi í je pɛɛi Lafɛɛ walako í mɔ do kɔɔfue, nɔ kuwɛɛ kù je dee dee, í raraa arai Lafɛɛ do njei. ²⁸Na nɲu, ine fei ku wuse arae ku bei ku je pɛɛu, nɔ ku mɔ do kɔɔfuu. ²⁹Ntɔ ntɔ, bii ñ je nɔ ñ waa mɔ ña nɔ ñ kù mà ña iyi arai Kirisii, ñ waa soa ara nje taalei si kuje do si kumɔ nje. ³⁰Ñɔi í jò ine nkpɔ nje wa ce bɔɔ nɔ gɔgɔ ña à je mɔngɔ ña, gɔgɔ ña mɔ à ku. ³¹Bii à kiiti ara nwa do ntɔ, Ilaaɔ kaa kiiti wa má. ³²Amma bii Lafɛɛ í kiiti wa, í ya jò ka baa si kpãa jiidai ku ba ku mað ye taale nwa do inei andunya ña ajɔ.

³³Na nɲu, ñje inem ña, bii ñ waa tɔtɔ ku ba i je ña, i jò i ya degbe nje. ³⁴Bii ari wa kpa ine gɔ, ku je sɔndaɛ kpasɛ ku ba i mað na i so taale si kutɔtɔ nje. Ide iyi í gbe, an ce nje cioe bii ñ na ñ to wa.

Amua ña iyi Hundei Ilaaɔ wa mu nwa

12 Nsei, ñje inem ña, iyi í je idei amua ña iyi Hundei Ilaaɔ wa mu nwa, ñ bi i mà ntɛ ña. ²Ì mà ña, waati iyi i kù mà Ilaaɔ ña à ya maa fa ñei si kpãai iwɛ dekí ña ku tɔ. ³Na ñɔi í jò ñ wa n bi i mà ña, ine kãma iyi í jò Hundei Ilaaɔ wa gbãa fei kaa yɔkɔ ku ni à ceekpe Jesu. Nɔ ine gɔ kaa yɔkɔ ku ni Jesu í je Lafɛɛ, bii kù je Hundei Ilaaɔi wa gbã lafɛɛ.

⁴Amua ikã ikãi í weɛ, amma Hundei akãui wa kpɛ ña. ⁵Ice ikã ikãi í weɛ, amma Lafɛɛ akãi à waa cea. ⁶Gbugbãi Ilaaɔ wa ce ice si ine fei ikã ikã, amma

Ilaaɔ akãui wa mua ine fei gbugbã iyi á ceð ice baa yooma fei. ⁷Í na ine fei amua iyi wa nyisi iyi Hundee wa ce ice sie nɔ ku ceð ice na aranfãanii ine fei. ⁸Hundei Ilaaɔi í ya mua ine gɔ ña amua a muað ine ña bisi, nɔ Hundei akãui í ya mua ine gɔ ña mɔ amua a fɔ ide do kumà. ⁹Hundei akãui í ya mua ine gɔ ña gbugbã naane ku dasi, nɔ ku mua ine gɔ ña gbugbã a jò bɔɔ ña a ba iri. ¹⁰Beebe mɔi Hundei akãui í ya mua ine gɔ ña gbugbã a ceð maamaake ña, nɔ ku cea ine gɔ ña amua a ceð walli, nɔ ku mua ine gɔ ña mɔ bisi a mà bii í je mii iyi ine gɔ wa ce do Hundei Ilaaɔi wala bii í je do hundei mmu gɔi. Í ya jò ine gɔ ña a fɔ ide do fee ña iyi a kù waa gbɔ, nɔ ku mua ine gɔ ña mɔ bisi a tuseð ideu. ¹¹Amma Hundei akãui wa ce fei ndɛɛ. Wa mua ine fei amua ikã ikã bei í bi.

Woo dasi Jesu naane ña fei à je ikɔ ikã ikã ara akã

¹²Kirisi í yei bei ara akã do ikɔ nkpɔ nkpɔ. Arau akãi baa bii í ne ikɔ nkpɔ nkpɔ, ¹³domi Hundei akãi à da nwa si ku ba awa fei ka je ara akã, hai Zuifu ña hee do dimi mmu ña, hai aru ña hee do ine ña iyi a ne ara ña. Nɔ bi Hundei akãui awa fei à waa mɔ.

¹⁴Kù je ikɔ akãi ara í ne, amma nkpɔ nkpɔi. ¹⁵Baa bii ise í fɔ í ni, si bei n kù je awɔ n kù wa si ara, do nɲu fei, í wa si ara. ¹⁶Baa bii ití í ni, si bei n kù je iju n kù wa si ara, do nɲu fei nɲu mɔ í wa si ara. ¹⁷Bii arau fei í je iju, beirei á ce ku gbɔ ide. Walako bii fei ndɛɛ í je ití, beirei á ce ku gbɔ inúnu. ¹⁸Amma ntɔ ntɔ Ilaaɔ í dasi ikɔ ikã ikã fei si arai bei í bi. ¹⁹Bii ara kù ne ikɔ ikɔ kaa ce. ²⁰Na nɲu, ikɔ nkpɔ nkpɔi í weɛ, amma arau akãi.

²¹Iju kaa yɔkɔ ku sɔ awɔ ku ni nɲu kù ne bukaataɛ. Iri mɔ kaa yɔkɔ ku sɔ ise ku ni nɲu kù ne bukaataɛ. ²²Iyi í re mɔm, baa ikɔi ara ña iyi à ya ni a kù ne gbugbã, ara í ne bukaata ña jiiida.

²³ Nɔ ikɔŋa ɲa iyi à ne anyɔ si ara, à ya ka gbɔ ɲɲa ku re. Iyi a kù jɔ ka maa kpe iri ɲɲa, aŋai à ya ka gbɔa ku re. ²⁴ Amma ikɔŋa iyi à gbe iyi a kù ne anyɔ, a kù ne bukaatai ka gbɔ ɲɲa beɛbe. Ilaaɔ́ í ce ara beɛbei ku ba ikɔŋa iyi a kù ne beɛre ɲau ka jirima ɲa ku re. ²⁵ Í cooi ku ba ara ku maà feɛfeɛ nje, amma ikɔŋa ikā ikā ɲau fei a maa gbɔa nje. ²⁶ Bii ikɔŋa ara gɔ í ba wahala, aŋaɔ iyi à gbe ɲau feii à ya gbɔ ara kurou aɲɔ. Beɛbe maɔ bii à saabu gɔgɔ, aŋaɔ iyi à gbe ɲau fei à ya ne inɔ didɔsi aɲɔ.

²⁷ Nsei ɲɛ fei í je arai Kirisi nɔ ine baa yooma ɲɛ fei í je ikɔŋa ikā ikāe. ²⁸ Beɛbei, si igbei inei Jesu ɲa Ilaaɔ́ í tako í cica ine gɔ ɲa à je woo be ɲa, minjisia walii ɲa, meetasia mɔ woo kɔ ine ɲa si cio. Si anyii ɲɲu nɔ í cea ine gɔ ɲa amuai maamaake ɲa ku ce, ine gɔ ɲa mɔ à ne amuai bɔɔ ɲa ku faaba, ine gɔ ɲa mɔ à ne amuai ine ɲa ku sobi, ine gɔ ɲa mɔ à ne amuai ine ɲa ku cuaɔ, nɔ ine gɔ ɲa mɔ aa yɔkɔ a fɔ fee ɲa iyi a kù waa gbɔ. ²⁹ Kù je aŋa feii à je woo be ɲa, walakɔ walii ɲa, walakɔ woo kɔsi cio ɲa. Kù nɔ kù je aŋa feii à ne amuai maamaake ɲa ku ce ³⁰ walakɔ amuai bɔɔ ɲa ku faaba. Aŋa fei sisi à nɔ à ne amuai fee ɲa iyi a kù waa gbɔ ku fɔ, walakɔ ideu ku tuse. ³¹ Amma i hanya i de amua ɲa iyi à re do beɛre ɲa.

Iyi í re mɔm, an nyisi ɲɛ kpāa iyi í re fei ndeɛ.

Idei Kubi

13 Baa bii n wa n fɔ ide do feii amane ɲa ikā ikā do ti amaleka ɲa nɔ n kù ne kubi, n yei bei iso iyi à waa cā walakɔ bei londi. ² Baa bii n ne amuai walii ku ce, nɔ n mà asiuu fei nɔ n ne kumà fei, baa bii n dasi Ilaaɔ́ naane hee bei an yɔkɔ n jɔ geete ku tekī, bii n kù ne kubi, n kù je ngɔgɔ. ³ Baa bii n kpēa ilu are ɲa amanim fei, nɔ baa bii n jɔ à sɔ aram bei ɲai kuwee, bii n kù ne kubi, n kaa n ba riba.

⁴ Kubi í ya temua, í ya nɔ ku ce mii jiida, ci ya ja igu, ci ya so arae lele, nɔ ci ya je ilu faau. ⁵ Kubi ci ya ce mii gɔ iyi kù je dee dee, nɔ ci ya de aranfanii ɲɲu akā. Ine iyi í ne kubi idɛe ci ya kɔ gbāa gbāa, nɔ ci ya jile idei taale si idɛe. ⁶ Ine iyi í ne kubi ci ya weɛɔ inɔ didɔ si mii iyi kù je dee dee, í gbe si mii iyi í je ntɔ. ⁷ Kubi ci ya mɔngɔ nkāma. Naane ku dasie do kpāa ku cɔe do temuae ci ya tā.

⁸ Kubi ci ya ne kɔɔ. Amma walii ku ce á na ku kpa iri, fee ikā ikā ku fɔ á na ku tā, nɔ kumà amane mɔ á na ku tā. ⁹ Mii ɲau à na ku kpa iri si na iyi í jɔ kumà nwa do walii ku ce nwa, gɔgɔe kù kɔ. ¹⁰ Amma waati iyi mii iyi í kɔ á naa, waati beɛbei, iyi kù kɔ á ne.

¹¹ Waati iyi n weɛ keeke, n ya n maa n fɔ idei bei ama keeke, nɔ n maa n ce laakai bei ama keeke, nɔ n maa n lasabu bei ama keeke, amma nsei iyi n ce ine ngbo n jɔ daai ama. ¹² Iyi à waa ye nsei í yei bei mii iyi à waa hōnne bari bari si iso fufū, amma aɲɔ wa naa iyi aa ka ye ijuɔ iju. Iyi n mà si nsei kù kɔ, amma waati ɲɲu an màa sāa sāa bei Ilaaɔ́ í màm.

¹³ Nsei mii meetau ihēi í weɛ. Mii ɲau wee, naane ku dasi, do kpāa ku cɔ, do kubi. Amma kubi í re ɲa.

Idei amuai Hundei Ilaaɔ́

14 Na ɲɲu, kubii í sia i dede ɲa. Nɔ i de amua ɲa iyi Hundei Ilaaɔ́ wa mu nwa, iyi í re mɔm ɲɲui í je walii ku ce. ² Ine iyi wa fɔ ide do fee iyi kù waa gbɔ, Ilaaɔ́i wa ba ide ku fɔ, kù je amane, domi ine gɔ kù waa gbɔ idee. Amma idei asiii wa fɔ do gbugbāi Hundei Ilaaɔ́. ³ Amma ine iyi wa ce walii amane ɲai í ya ba ide ku fɔ. Í ya jɔ a leekī si naane ku dasi dim dim, nɔ ku mu ɲɲa gbugbā, nɔ ku tū inɔ ɲɲa. ⁴ Ine iyi wa fɔ ide do fee iyi kù mà, naane ku dasii ɲɲu takaei

wa mua gbugbā. Amma walii, inei igbei Jesu ηai wa mua gbugbā.

⁵ Á dōm si bii iηe fei ì waa fɔ ide do fee ηa iyi i kù waa gbɔ ηa, amma iyi ñ wa n bi wa re, ηηui í je i ya maa ce walii ηa. Ñ ni beɛbei si na iyi í jò ine iyi wa ce walii, iceɛ í ne aranfāani í re ine iyi wa fɔ ide do fee ηa iyi kù wa gbɔ, í gbe bii wa tuse ideui, nɔ ku mua inei igbei Jesu ηa gbugbā. ⁶ Nsei, iηe inem ηa, aranfāani yoomai aa ba ηa bii ñ naa bi tu ηe nɔ ñ wa n fɔ fee iyi i kù waa gbɔ ηa. I kaa ba aranfāani kama ηa. Amma bii ñ sō ηe yaasei ide iyi Ilaaō í sōm, walakɔ ñ sisi ηe idei kumà, walakɔ idei walii, walakɔ cio gɔ, ine ηηu á ne ηe aranfāani.

⁷ Beɛbe mɔi, mii iyi kù ne kuwɛɛ bei yèè do mɔɔɔ bii à waa cāa, bii a kù waa cāa dee dee, beirei ine gɔ á ce ku gbɔ yaasee. ⁸ Ine mɔ iyi wa cā gāgāi igū, bii kù waa cāa dee dee, yooi á ce sɔɔlui igū. ⁹ Beɛbe mɔi, bii kù je ì waa fɔ fee iyi ine ηa à mà ηa, beirei aa ce a gbɔ yaasee. Ide ηηe á nei si fufu. ¹⁰ Fee dimi ikā ikā nkɔi í wa si andunya, nɔ kāmæ kù kua yaase. ¹¹ Do ηηu fei, bii n kù wa n gbɔ fee iyi à waa bam ku fɔ, ine iyi wa fɔɔu, dimi mmui í je bi tom, nɔ amu mɔ ñ je dimi mmu bi lafɛɛ. ¹² Beɛbe mɔi iηe mɔ, si na iyi í jò ì waa de amuai Hundei Ilaaō ηa, á sīa i hanya i dede amua ηa iyi á jò naane ku dasii inei igbei Jesu ηa ku bɔ waju.

¹³ Na ηηu, á sīa ine iyi wa fɔ ide do fee iyi a kù waa gbɔ ku tɔ Ilaaō amua iyi á tuseò ideu. ¹⁴ Bii ñ wa n ce kutɔ do fee iyi n kù wa n gbɔ, hundem nii wa ce kutɔ, amma lasabum kù waa ce nkāma. ¹⁵ To, nsei, beirei an ce. An ce kutɔ do hundem do lasabum aɔ. An kō iri do hundem do lasabum aɔ. ¹⁶ Bii do

hunde ηηu akāi ì waa saabu Ilaaō ηa, beirei ine ηa iyi à gbe aa ce a ni Ami si kutɔɔɛ. Kaa ce, domi a kù mà iyi ì waa fɔ ηa. ¹⁷ Baa bii kutɔɔɛ í sīa, kaa mua lafɛɛ ηa gbugbā.

¹⁸ Ñ wa n saabu Ilaaō si na iyi í jò ñ wa n fɔ fee ηa iyi ine ηa a kù waa gbɔ ñ re iηe fei. ¹⁹ Amma si igbei inei Jesu ηa ñ gbasi n fɔ ide icu miu do yaase n kɔa ine ηa si cio do iyi an fɔ ide icu dubu meewa do fee iyi ine ηa a kù waa gbɔ.

²⁰ Iηe inem ηa, i maà ya wūa ide bei ama keeke ηa ma ηa. Bii í je idei laalɔ ku cei, í sīa i ye bei ama keeke ηa iyi a kù mà laalɔ ku ce, amma si kpāai ide ku wūa i jò i ye bei ine ngbo ηa. ²¹ Si tiai woodai Ilaaō à kɔɔ à ni, Lafɛɛ í ni, an jò ise mmu ηa a ba ine ηau ihɛ ide ku fɔ do fee mmu *.

²² Amuai ide ku fɔ do fee iyi ine ηa a kù waa gbɔ, nyindai í je bi hai dasi Jesu naane ηa, kù je bi woo dasi naane ηa. Amma amuai idei Ilaaō ku waazo ηηui í je nyinda bi woo dasi Jesu naane ηa, kù je bi hai dasi naane ηa.

²³ Na ηηu, bii inei igbei Jesu ηa fei à tɔtɔ, nɔ ine fei ku lsi ku fɔ fee iyi ine ηa a kù waa gbɔ, bii ine titō ηa walakɔ hai dasi Jesu naane ηa à lɔ wa, a kaa ni ì waa sūmu ηai? ²⁴ Amma bii ine fei wa waazo idei Ilaaō, bii hai dasi naane gɔ í lɔ wa walakɔ ine titō gɔ, ideu á tosi idɛ nɔ ide iyi ine ηa à waa fɔu ku jò ku mà dulum dee. ²⁵ Nɔ lasabue á fita gbugbā, nɔ ku gule ku tɔɔ Ilaaō ku ni, ntɔi, Ilaaō í wa si anini ηηe.

Yaase jiida si kutɔtɔ

²⁶ Na ηηu, iηe inem ηa, beirei aa ka ce. Bii ì waa tɔtɔ ηa ine gɔ ηe ηa aa ne iri ku kō, ine gɔ ηa mɔ cio ku kɔsi, ine

*14:21 an jò ise mmu ηa a ba ine ηau ihɛ ide ku fɔ do fee mmu Ilaaō wa fɔ idei ijuukpā iyi inei Izireli ηau à ye si waati iyi ise mmu ηa à na à je ηa igū. Ise mmu ηau à mu ηa à neò ile mmu, amma do ηηu fei lasabu ηηa kù lsi ide iyi Ilaaō wa sō ηau.

gɔ ɲa mɔ ideɪ Ilaaɔ̄ ku waazo, ine gɔ ɲa mɔ ide ku fɔ do fee iyi a kù waa gbɔ, ine gɔ ɲa mɔ yaaseɪ fee ɲau ku tuse. Í s̄ia i maa ce fei ndeɛ ɲa ku ba ku mua ineɪ igbei Jesu ɲa gbugbā. ²⁷Bii ine gɔ ɲa à waa fɔ ide do fee iyi a kù waa gbɔ, kù s̄ia a re amane minji wala meeta nɔ á s̄ia a fɔ ide akā akā, nɔ ine gɔ mɔ ku maa tuseɪ ide. ²⁸Amma bii ine gɔ kù wa be iyi á yɔkɔ ku tuse ideu, i j̄ɔ kù koko si kutɔtɔɔ, nɔ ku je Ilaaɔ̄i wa baa ide ku fɔ. ²⁹Ine ɲa iyi à waa ce walii, í s̄ia ku je amane minji wala meeta ku fɔ ide nɔ ine ɲa iyi à gbe a wuse ideu a cɔ. ³⁰Bii Ilaaɔ̄ í nyisi ine gɔ ngɔgɔ si kutɔtɔɔ, i j̄ɔ ine iyi í tako wa fɔ ideu ku koko. ³¹Iɲe fei aa yɔkɔ i ce walii akā akā ku ba ine fei ku ba iko nɔ i ba gbugbā ɲa. ³²Í s̄ia walii ɲa a kāmia amua ɲa. ³³Ntɔ ntɔ, Ilaaɔ̄ kù bi ka maa ce kuwɛɛ nwa beɛteke, í bi ka cooi si laakai ku s̄u.

Si bei ine ɲa à ya ce si igbei woo dasi Jesu naane ɲa fei, ³⁴í s̄ia inaabo ɲa a ya koko bi kutɔtɔɔ. Kù s̄ia a fɔ ide, amma a s̄u iri ile si bei wooda wa fɔ. ³⁵Bii à bi a mà ngɔgɔ a ya bee mɔkɔ ɲa ɲa kpasɛ, domi kù je dee dee inaabo ku maa fɔ ide bi kutɔtɔɔ.

³⁶Hai bi tu ɲei ideɪ Ilaaɔ̄ í sinti? Ma iɲe akāi ò gbaa ɲa. ³⁷Bii ine gɔ í tamaa ɲɲu í je walii, walakɔ wa tamaa ɲɲu í ba amuai Hundei Ilaaɔ̄, í s̄ia ku jesi iyi ide iyi ò j̄ɔ ɲɲeu woodai Lafɛɛi. ³⁸Ine iyi kù jesi beɛbe a kaa gba lafɛɛ †.

³⁹Na ɲɲu, iɲe inem ɲa, i dede amuai walii, amma i maà ti i ganji woo fɔ ide do fee iyi a ci ya fɔ si andunya. ⁴⁰Amma i ce fei ndeɛ dee dee do yaase j̄iida ɲa.

Kuj̄i Kirisi hai si bale

15 Iɲe inem ɲa, ò wa n ye ɲe gigii laabaau j̄iidau iyi ò s̄ɔ ɲe wo nɔ ò gba ɲa, ò nɔ ò waa leek̄i si ɲa. ²Bii ò nɔ ò

muu dim dim ɲa si bei ò sisi ɲɲeu, ɲɲu í je faaba ɲɲe. Amma bii i kù muu dim dim ɲa, inya ngbei ò dasi naane ɲa.

³Ide iyi í ne amboe í re ɲɲu ò sisi ɲɲe be si bei à daam si awɔ. Ideu wee. Kirisi í ku na irii dulum du wa si bei kukɔi ideɪ Ilaaɔ̄ wa fɔ. ⁴À suu nɔ í j̄i hai si bale si aɲɔ meetasia si bei kukɔi ideɪ Ilaaɔ̄ wa fɔ. ⁵Í tuse arae bi Sefaa iyi í je Pieɛ, si anyii ɲɲu bi mɔcɔ maateɛje ɲau. ⁶Si anyii ɲɲu, í bei í koo í tuse arae bi mɔcɔɛ ɲa iyi à re baa amane c̄ɔ miuu. Nkpɔ ɲɲa í weɛ baa nsei, amma ine gɔ ɲa à ku. ⁷Nɔ í koo í tuse arae má bi Zaaki, si anyie í bei í koo í tuse arae bi woo be ɲau fei.

⁸Si anyii aɲa fei í bei í tuse arae bi tom, amu iyi ò ye bei ine iyi cukpai kubie kù kɔ à bei à búu. ⁹Ntɔ ntɔ, amui ò je keekei woo be ɲau. N kù to a kprem woo be, domi ò kpā ineɪ igbei Ilaaɔ̄ ɲa iju. ¹⁰Amma mii iyi ò je nnyi, na didɔi Ilaaɔ̄i, nɔ didɔ iyi í ceem nɔu kù ce nfe. Ñ ce kookaai ò re baa woo be ɲau fei, amma kù je amu takam nii ò coo, didɔi Ilaaɔ̄ iyi í wa sim nii í coo. ¹¹Na ɲɲu, ide akāui awa fei à waa waazo be, ɲɲu mɔi ò nɔ ò dasi naane ɲa be.

Kuj̄i nwa hai si bale

¹²Nsei à waa waazo iyi Kirisi í ku nɔ í j̄i hai si bale má. Nɔ beireɪ í ce ine gɔ ɲɲe ɲa à ya ni iku ɲa a kaa j̄i ma. ¹³Bii iku ɲa a kaa j̄i hai si bale, debeɪ Kirisi mɔ kù j̄i. ¹⁴Nɔ bii Kirisi kù j̄i, waazo nwa ngbei, nɔ naane ku dasi ɲɲe mɔ ngbei. ¹⁵Bii í je ntɔi iku ɲa a kaa j̄i hai si bale, debeɪ Ilaaɔ̄ kù j̄i Kirisi wo. Debeɪ, seɛda iboi à waa jea Ilaaɔ̄ si waati iyi à ni í j̄i Kirisi hai si bale. ¹⁶Ntɔ ntɔ, bii iku ɲa a kaa j̄i, Kirisi mɔ kù j̄i wo. ¹⁷Nɔ bii í je Kirisi kù j̄i hai si bale wo, ò kò ò wa si dulum du ɲei, nɔ naane ku dasi ɲɲe ngbei. ¹⁸Nɔ ine ɲa mɔ iyi à dasi Kirisi naane à bei à

†14:38 a kaa gba lafɛɛ A kù mà yaasee s̄aa s̄aa. Á yɔkɔ ku je Pɔlu í ni ineɪ igbei Ilaaɔ̄ ɲa a maà gba lafɛɛ, wala Ilaaɔ̄ kaa gba lafɛɛ.

ku, à ce nfei. ¹⁹Bii na kuwɛɛu ihɛ nɔu akāi à dasi Kirisi naane, à je ilu araare ɔa í re baa ine fei.

²⁰Amma ntɔ ntɔ Kirisi í jī hai si bale, nɔ í je ine sinte si inɔi ine ɔa iyi aa na a jī. ²¹Ɔɔe fei ì mà ɔa iyi iku í naai hai bi ine akā. Bɛɛɛ mɔi kujīi iku ɔa í naa hai bi ine akā. ²²Ntɔ ntɔ, si bei ara akā nwa do Adamu í jò awa fei aa ka na ka ku, bɛɛɛ mɔi anu akā nwa iyi à ce do Kirisi á jò awa fei ka na ka jī hai si bale, ²³amma ine fei do waatiɛi. Sinte Kirisi, si anyii nɔu ine ɔa iyi à je titɛɛ si waati iyi á nyi wa. ²⁴⁻²⁵Si anyie iri ku kpai andunya á to wa, nɔ kù ne bei á ce iyi Kirisi kù je bomma hee koo cɛd mbɛɛɛ ɔau fei bi ku lesi isɛɛ. Si anyie nɔ ku so bommau ku daa Ilaaɔ Baaba si awɔ. Ntɔ ntɔ, Kirisi á kpa irii ilu yiiko ɔa do ilu gbugbā ɔa do ine ngbo ɔau fei. ²⁶Mbɛɛi ankāanyi iyi Kirisi á kpa nɔui í je iku. ²⁷Si tiai idei Ilaaɔ à kɔɔ à ni, Ilaaɔ í daa mii fei si awɔ. Amma baa bii kukɔu í ni bɛɛɛ, kù je do Ilaaɔ takae iyi í jò mii fei wa sūaa iri ileui wa fāa. ²⁸Nɔ waati iyi á daa Kirisi mii fei si awɔ, nɔu iyi wa je Amau, á so arae ku daa Ilaaɔ si awɔ, ku ba Ilaaɔ ku wa si antai mii fei.

²⁹Ntɔi, Kirisi í jī hai si bale. Bii kù je bɛɛɛ, ine ɔa iyi à ce inyi ku dasi si agbei iku ɔa, aranfāani yoomai à waa ba. Bii í je ntɔi iku ɔa a kaa jī, na mii í ce ine ɔa à ce inyi ku dasi si agbe ɔa. ³⁰Awa taka nwa, na mii í ce à ya kaa maa wa si kpāai mbirisi waati kāmā fei. ³¹Ɔɔe inem ɔa, aɔɔ fei si anui ikui ñ ya n maa n wa. Nɔ ntɔ ntɔ bɛɛɛ, si bei ì mà ɔa ntɔ ntɔ iyi ñ wa n tɔɔ fufu na saabu nɔe si Lafɛɛ nwa Jesu Kirisi. ³²Ine ɔa iyi a kɔsim Efeɛzu be a yei bei ɔɔai sako ɔa iyi awaɔ ɔa à waa jabu. Aranfāani yoomai ñ ne bii í je ñ wa n jabui na didɔi andunya ihɛ nɔu akā. Bii í je iku ɔa a kaa jī, “ka je nɔ ka mɔ domi ala aa ka ku”.

³³I maɔ ya jò a dī iju nɔe. Kpaasi laalɔ, nɔui í ya beje ide jiidae iyi ì waa

ce. ³⁴I jò laakai jiiida nɔe ku nyi wa si bei á sīa, nɔ í jò kookoosui dulum. Gɔɔ nɔe ɔa a kù mà Ilaaɔ do ntɔ. Ñ wa n fɔ iyi ihɛi ku ba anyɔ ku mu nɔe.

Ara titɔ iyi aa ka jīdɔ hai si bale

³⁵Ñ mà ine ɔɔ ɔa aa bee a ni, beirei iku ɔa aa ce a jī. Dimii ara mii aa ne. ³⁶Amma an je nɔa n ni í kù ne bisi ɔa. I kù mà ɔa iyi bii ì gbɛ ngboi mii ɔɔ kaa fita bii kù je í ku. ³⁷Mii iyi amane wa gbɛ fei dimii ngɔɔi í ya je, bei ijui iya, walakɔ ngɔɔ. Kù je kpokpoo takaei aa tu wa í naa í lɔ. ³⁸Nɔ Ilaaɔ í na dimi ɔau fei ara ikā ikā si bei í bi, í na ngboi mii fei arae ikā ikā.

³⁹Mii ɔa iyi à waa mi fei, ɔɔai ara nɔa kù je dimi akā. Ti amane ɔa ikā, ti mɛɛmu ɔa ikā, ti yei ɔa ikā, ti cɛɛ ɔa mɔ ikā.

⁴⁰Arai lele í wɛɛi, ti andunya mɔ í wɛɛi. Arai lele í ne kusīaei, nɔ ti andunya mɔ í ne tɛɛi. ⁴¹Nunu í ne kusīaei, nɔ cukpa mɔ í ne tɛɛi do andaiya ɔa. Nɔ baa si inɔi andaiya ɔa à redɔ nje do kusīa.

⁴²Bɛɛɛ mɔi á ye si waati iyi Ilaaɔ á jī iku ɔa. Ara iyi à siu, ara iyi á bejei, amma bii à jūu kaa beje má. ⁴³Bii à suu ci ya ne beere, amma bii à jūu ilu jirima nlai. Bii à suu, hai ne gbugbāi, amma bii à jūu á ne gbugbā. ⁴⁴Bii à suu, arai ilei, amma bii à jūu ti lelei á je. Ntɔ ntɔ, arai ile í wɛɛ, nɔ bɛɛɛ mɔi arai lele mɔ í wɛɛ. ⁴⁵Bɛɛɛ mɔi à kɔɔ à ni, waati iyi à taka Adamu sinte à daa si kuwɛɛ, amma Kirisi iyi à ya kpe Adamu ankāanyiu, nɔui í je hunde nɔ nɔui í ya daa ine ɔa si kuwɛɛ. ⁴⁶Kù je arai lelei í tako í naa, arai ileui, ti lelei í bei í naa. ⁴⁷Adamu sinteu, í naai hai si ile nɔ í je ti ile. Nɔ Adamu minjisiau í naa hai lelei Aɔ. ⁴⁸Ine ɔa iyi à je ti ileu ihɛ fei à yei bei ine sinte iyi à taka hai ile. Nɔ ine ɔa iyi à je ti lelei Aɔ à yei bei ine iyi í naa hai lelei Aɔ. ⁴⁹Nɔ si bei à jɔ inei ileu, bɛɛɛ mɔi aa ka jɔ inei leleu.

⁵⁰ Ine inem ɲa, iyi ihēi n̄ wa n fɔ, arai ile kaa yɔkɔ ku ba ikpɛɛ si bommai Ilaaɔ. Nɲu iyi í je ti iku kaa yɔkɔ ku ba kuwɛɛ hai tã.

⁵¹ Idei asii wee iyi n̄ wa n sɔ ɲe. Awa fei si aa ka ku, amma Ilaaɔ á kpaasi awa fei ⁵²gbakã, si iju kameɛ akã, waati iyi kãakãakã ankãanyiu á kpata. Waati iyi kãakãakã ankãanyiu á kpata Ilaaɔ á j̄i iku ɲa nɔ a kaa ku má, nɔ ku kpaasi awa mɔ. ⁵³Ntɔ ntɔ, ara iyi á bejeu kù ne bei á ce iyi kù kpaasi iyi ci ya beje. Nɲu iyi í je ti iku, kù ne bei á ce iyi kù kpaasi iyi ci ya ku. ⁵⁴Nɔ waati iyi ara ku bejeu á kpaasi iyi kaa beje, nɔ ti iku mɔ ku kpaasi iyi kaa ku, waati bæbebei ide iyi á kɔu á ce, iyi í ni,

Ilaaɔ í kãmia iku mam mam.

⁵⁵ Iku kaa kãmia ine ɲa má.

Iku kaa ne gbugbã si ine ɲa má.

⁵⁶ Iku kaa wɛɛ wo bii kù je na dulum, nɔ dulum mɔ kaa ne gbugbã wo bii kù je na wooda. ⁵⁷ Amma ka saabu Ilaaɔ, nɲu iyi wa mu nwa gbugbã à waa kãmiaɔ dulum na anu akã nwa iyi á ce do Lafɛɛ nwa Jesu Kirisi. ⁵⁸ Na nɲu, inɛ baakɔɔm ɲa, i leekí dim dim i maà tekee ɲa. I ce kookaai si icei Lafɛɛ do ajɔ fei si na iyi í j̄j̄ ì mà ɲa ice iyi ì waa cea Lafɛɛ kaa ce nfe ɲa.

Fia ku tɔtɔ na woo dasi Jesu naane ɲa

16 Nsei, ka fɔ idei fia iyi à waa tɔtɔ na woo dasi Jesu naane ɲa iyi à wa Zeruzalemu. Í s̄ia inɛ mɔ i ce bei n̄ sɔ inei igbei Jesu ɲa iyi à wa ilei Galati. ² Si ajɔ ama azuma fei í s̄ia ine fei ku nya fiaɛ ikã, zaka bei á yɔkɔ, si bei Ilaaɔ í muaa, ku ba i maà ti i degbe hee waati iyi n̄ to wa i bei i maa tɔtɔ fiaɛ ɲa. ³ Bii n̄ naa, an be ine ɲa iyi ì cica ɲau Zeruzalemu do amua ɲe do tia iyi á sisi ɲa yaasee. ⁴ Bii í nɔ í je í s̄ia amu takam n koo mɔi, awɔɔ ɲa aa ka koo ajɔ.

Mii ɲa iyi Pɔlu wa bi ku ce

⁵ Bii í kɔɔsi an bɔ ilei Masedɔni nɔ hai be an naa bi tu ɲe. ⁶ An ce baa ajɔ minji bi tu ɲe, bii i kù laakai mɔm, bei an je kpaa. Si anyii nɲu, nɔ i sobim do bii n̄ ne ku bɔ ɲa. ⁷ Bebei n kù bi n ye ɲe do saasa, amma bii Lafɛɛ í bi an kpe bi tu ɲe be.

⁸ Amma hee ajɔi Pantekotu koo toɔ wa an maa n wa Efeezu ihē titã ⁹ domi Ilaaɔ í c̄im kpãa nla nla n ceɔ ice ihē iyi á ne aranfãani, baa bii mbɛɛ ɲa à kpɔ.

¹⁰ Bii Timɔtee í to wa bi tu ɲe, i gbaa do yaase bei á nɛɔ ara ku fũ si anini nɲe, domi nɲu mɔ icei Lafɛɛi wa ce bei n̄ wa n ceu. ¹¹ Na nɲu, i maà j̄j̄ ì ne gɔ ku dondaɛ ɲa, amma i sobie si iseenɛɛ iyi á ce ku baaɔ wa ku ba ku to wa bi tom do laakai ku sũ, domi n̄ wa n cɔ kpãɛ nɲu do kpaasi ɲa iyi à waa suu wa.

¹² Amma iyi í je idei kpaasi nwa Apolo, tuuba nkɔ nkɔi ñ ya n maa n sɔɔ n ni koo cɔ ɲe do kpaasi nwa gɔ ɲa ajɔ, amma si nsei titã kù waa bi ku naa kpata kpata. Bii í ba fayae á naa.

Idei ankãanyi ɲa

¹³ I ce laakaii ara nɲe, i leekí si naane ku dasi dim dim ɲa. I ce wɔkɔ ku ba i ba gbugbã ɲa. ¹⁴ Iyi ì waa ce fei, i coo do kubi ɲa.

¹⁵ Ì mà ɲa iyi Setefani do inei kpasɛɛ ɲai à je woo dasi Jesu naane sinte si ilei Geresi à nɔ à na ara ɲa à sobiɔ woo dasi Jesu naane ɲa. Inɛ inem ɲa, n̄ wa n tɔ ɲei, ¹⁶ amane dimi bæbe ɲa do ine ɲa iyi à waa ba ɲa iceu ku ce do himma fei, i ya jirima ɲa ɲa.

¹⁷ Ñ ne inɔ didɔ do kunaai Setefani, do Fɔɔtunatu do Akaiku, domi si bei i kù wa ihē ɲa aɲai à ce mii iyi ì ne ku ce ɲa.

¹⁸ Ine ɲau à tũ inɔm bei à ya tũ tu ɲe mɔ. Í s̄ia í saabu ine dimi bæbe ɲa.

¹⁹ Igbei inei Jesu ɲa iyi à wa ilei Azii à waa ce ɲe fɔɔ. Akilasi do Piisila do inei

igbei Jesu ɲa iyi à ya tɔtɔ kpasɛ ɲa,
à waa ce ɲe fɔɔ jiida jiida do irii Lafɛɛ.

²⁰ Kpaasi woo dasi Jesu naane ɲa fei à
waa ce ɲe fɔɔ.

Iɲe mɔ i ce ɲe fɔɔ ɲa do kubi.

²¹ Amu Pɔlu, amui ò kɔ ɲɛ fɔɔ ihɛ
wa do awɔm.

²² Inɛ iyi kù nɛ kubii Lafɛɛ fei, ikpe ku
muu.

Lafɛɛ Jesu ku nyi wa.

²³ Didɔi Lafɛɛ Jesu ku wɛɛ do iɲe.

²⁴ Kubim í wɛɛ do iɲe fei na anu akā
nwa do Jesu Kirisi. Ami.

Tia minjisia iyi Põlu í kɔa inei Kõrenti ɲa

Idei fɔɔ

1 Amui Põlu woo bei Jesu Kirisi si idɔɔbii Ilaaɔ, do Timɔtee kpaasi nwa.

À ce inei igbei Ilaaɔ ɲa iyi à wa Kõrenti fɔɔ do woo dasi naane ɲa fei iyi à wa si ilei Geresi fei. ²Ilaaɔ Baa nwa do Lafɛɛ Jesu Kirisi a mu ɲɛ didɔ do laakai ku sũ.

Põlu wa saabu Ilaaɔ

³Ka saabu Ilaaɔ, Baai Lafɛɛ nwa Jesu Kirisi, ɲɲui í ne araare, nɔ ɲɲui í ya maa tũ idɔ nwa waati kãma fei. ⁴Wa tũ idɔ nwa si wahala baa yooma nwa fei. Í ya ce beɛbei ku ba awa mɔ ka yɔkɔ ka tũ idɔi ine ɲa iyi à waa wahala do yaase bei í tũɔ ti awa mɔ. ⁵Ntɔ ntɔ, à ne ikpɛ nla nla si ijuukpãi Kirisi, amma bei ijuukpãu í la í to, beɛbe mɔi yaase bei Kirisi wa tũɔ idɔ nwa ɲau mɔ í to. ⁶Bii à ye ijuukpã, na iri ɲɲei, ku ba i ba faaba ɲa nɔ Ilaaɔ ku tũ idɔ ɲɛ. Bii Ilaaɔ í nɔ í tũ idɔ nwa, na iri ɲɲei, ɲɛ mɔ í temua ɲa do ijuukpã dimi akã do iyi à waa yeu, nɔ idɔi ɲɛ mɔ ku tũ. ⁷À waa naane ɲɛ ntɔ ntɔ domi à mà, si bei ì ne ikpɛ si ijuukpã nwa ɲa, beɛbe mɔi Ilaaɔ á tũ idɔ ɲɛ si bei wa tũ tu wa.

⁸Iɲɛ ine nwa ɲa, à bi i mà ɲa wahala iyi í ba wa si ilei Azii í caa. Í re gbugbã nwa hee a kù tamaa mà aa ka weɛ si hunde má. ⁹À tamaa bei à ye taale nwa á kpa wai. Amma dimii ideu ihɛ í ba wai ku ba ka mà iyi kù sãa ka dasi naane nwa si awa taka nwa, amma ka dasi naane nwa fei si Ilaaɔ ɲɲu akã iyi á jĩ iku ɲa. ¹⁰ɲɲui í ɲya wa hai si iku dimi beɛbe, á nɔ ku ɲya wa má. Ntɔi, à waa cɔ kpãaɛ á nyi ku ɲya wa má. ¹¹Iɲɛ taka ɲɛ í waa sobi wa do kutɔɔ ɲɛ. Ilaaɔ á

gba kutɔɔ iyi ine nkɔɔ í ce na iri nwa, nɔ ku ce nwa didɔ ku ba ine nkɔɔ ku saabue na iri nwa.

Põlu í kpaasi ideu ilu ku bɔɛ

¹²Ide iyi í jɔ à waa tɔɔɔ fufu wee. Idɔ nwa wa je nwa seɛda iyi iseene nwa í má si wajui inei andunya ɲa, nɔ iyi í re mɔm ɲɲui í je si wajui ɲɛ. Kù nɔ kù je do muafiti. Mii ɲau be fei, hai bi Ilaaɔi wa naa. Kù je do bisii amane ɲa, amma do didɔi Ilaaɔi. ¹³⁻¹⁴Beɛbei si tia iyi à ce ɲɛ, a kù kɔ ɲɛ mii mmu gɔ bii kù je iyi ì cio ì gbo yaasee ɲau be. Si ajɔ iyi Lafɛɛ Jesu á nyi wa aa ka yɔkɔ ka tɔɔ fufu na iri ɲɛ. Beɛbe mɔi ɲɛ mɔ aa yɔkɔ i tɔɔ fufu ɲa na iri nwa. Í gbo yaasei ideu ihɛ keeke tã ɲa, amma ñ bi i gbo yaasee ɲai mam mam.

¹⁵Na saabui ideu ihɛi í jɔ ñ tako ñ dasi idɔ n bɔ bi tu ɲɛ ku ba i ba didɔ ikɔ minji ɲa. ¹⁶Ñ lasabu bii ñ wa n bɔ ikpa ilei Masedoni n yaa n ye ɲɛ, nɔ n nyi n ye ɲɛ má bii ñ wa n baa. Beɛbei aa sobim si iseenem ɲa n bɔɔ ikpa ilei Zudee. ¹⁷Si ide iyi ñ lasabuu, idɔ minjii ñ ce? Mà ì waa tamaa ɲa ñ ya n ni ñ wa n naa nɔ gbakã n kpaasi ide má n ni n kù wa n naa bei inei andunya ɲa à ya cei? ¹⁸Si bei ì mà ɲa iyi Ilaaɔ í je ilu naane, ñ bi i mà ɲa iyi n ci ya ni, ñ wa n naa nɔ n ni, n kù wa n naa má. ¹⁹Ntɔ ntɔ, Jesu Kirisi amai Ilaaɔ, ɲɲu iyi amu do Silasi do Timɔtee à waazo ɲɲeu, kù naa do idɔ minji. Amma í naai do ide ntɔi Ilaaɔ, ²⁰nɔ kuwã ɲa iyi Ilaaɔ í ce fei í kɔ sie. Na ɲɲu na saabuei à waa ni, ami, à waa saabuɔ Ilaaɔ. ²¹Ilaaɔi í jɔ awaɛ ɲa fei à leekĩ si Kirisi dim dim ajɔ. ɲɲui í nɔ í cica wa ikã. ²²ɲɲui í ce si wa seɛdaɛ iyi wa nyisi iyi à je tɛɛ, nɔ í da nwa si Hundee si idɔ ku je nwa bei kaazigi.

²³Ilaaɔ í je seɛdam n kù bi n ba ɲɛ ide ku gaabu ku ce. Na ɲɔi í ce n kù nyi wa Kõrenti. ²⁴A kù bi ka jile ɲɛ ide gɔ do tilasi si naane ku dasi ɲɛ si na iyi í jɔ

ì waa leeki dim dim ña tã si naane ku dasiu, amma à bi ka ce icei awaɛ ña aju ka mu nɛɛ inɔ didɔ.

2 Nɛɛɛ ɛ jɔ̀ ñ lasabu n maà n ti n naa kù bi tu nɛɛ n naa n fɔ inɔ nɛɛ má. ²N kù bi n fɔ inɔ nɛɛ domi bii ñ fɔ inɔ nɛɛ, yooi á tũ inɔm má bii kù je nɛɛ yiyi ñ fɔ inɔ nɛɛ. ³Na nɛɛɛ ɛ jɔ̀ ñ tako ñ kɔ nɛɛ tiau be wa do yaase beɛbe. N kù bi n naa bi tu nɛɛ, nɛɛ yiyi hai bi tu nɛɛ an ba inɔ didɔ, ñ fɔ inɔm ña. Ñ wa n naane nɛɛ fei yiyi bii inɔm ɛ dɔ, inɔ didɔi nɛɛ feii. ⁴Beɛbe ñ kɔ nɛɛ tiau wa do inɔ ku fɔ do cikāaju nkɔ nkɔ, kù je n fɔ inɔ nɛɛ, ñ bi i mà ña zaka bei ñ bi nɛɛ ɛ toi.

I ya kpa ideɛ kurara ña

⁵Si bei inɛ gɔ nɛɛ ɛ fɔ inɔm, kù je inɔi amu akāi ɛ fɔ, ti nɛɛ feii. Walakɔ ñ tamaa ɛ sãa n ni, inɔi inɛ gɔ nɛɛ ña ɛ fɔ, domi n kù bi n fɔ n lɔsi. ⁶Amma ɛ to beɛbe, si bei inɛ nkɔ nɛɛ ɛ kpāa iju. ⁷ɛ sãa i kpa ideɛ kuraraɛ i mua gbugbã ña ku ba inɔ ku fɔ nlau ku maà caa sie. ⁸Na nɛɛ, ñ wa n tɔɔ nɛɛ, i cea be ɛ má yiyi ñ bi nɛɛ ña. ⁹Na nɛɛɛ ɛ jɔ̀ ñ tako ñ kɔ nɛɛ tia wa wo n cɔ laakai nɛɛ ku ba n mà bii ɛ je ñ waa jirima fei ndɛɛ ña. ¹⁰Inɛ yiyi ñ kpa ideɛ kuraraɛ ña, amu mɔ ñ kpa mbe baa do yiyi kù je amui ɛ raraa. Nɔ ideu yiyi ñ kpa, ñ kpaai na iri nɛɛ si wajui Kirisi, ¹¹ku ba Seetam ku maà zamba wa. Ntɔi, à mà sãa sãa yiyi wa bi ku ce.

À je igũ si kpāai Jesu Kirisi

¹²Iyi ñ to Torasi laabaau jiidai Kirisi ku sisi, ñ yɔɔ yiyi didɔi Lafɛi ɛ ciiim kpāa n ceò ice be. ¹³Amma laakaim kù sũ sɛɛ si bei n kù ye kpaasim Titee. Na nɛɛɛ ɛ jɔ̀ ñ ñ tako ñ kɔ nɛɛ tiau wa wo n cɔ laakai nɛɛ ku ba n mà bii ɛ je ñ waa jirima fei ndɛɛ ña. ¹⁰Inɛ yiyi ñ kpa ideɛ kuraraɛ ña, amu mɔ ñ kpa mbe baa do yiyi kù je amui ɛ raraa. Nɔ ideu yiyi ñ kpa, ñ kpaai na iri nɛɛ si wajui Kirisi, ¹¹ku ba Seetam ku maà zamba wa. Ntɔi, à mà sãa sãa yiyi wa bi ku ce.

¹⁴Amma ka saabu Ilaaɔ, domi ɛ mu nwa gbugbã ka jeò igũ waati kãma fei si kpāai Kirisi. Wa ceò wa ice ku ba ku jɔ̀ inɛ ña a mà Kirisi, nɔ kumài Kirisi ku fangaa bii fei bei inúnù tularɛ ɛ

ya fangaa. ¹⁵Ntɔi, si wajui Ilaaɔ à yei bei inúnù didɔi Kirisi, bi inɛ ña yiyi à ba faaba, do bi woo bɔ nfe ku ce ña. ¹⁶Bi inɛ ña yiyi à waa bɔ bi ku ce nfe, inúnù ikui yiyi wa bí iku. Bi inɛ ña mɔ yiyi à waa ba faaba, inúnù kuwɛɛi yiyi wa na kuwɛɛ. Yooi ɛ to ku ce dimii iceu be. ¹⁷A kù je bei inɛ gɔ ña yiyi à waa sisi ideɛ Ilaaɔ do ibo na fia. Amma si na yiyi ɛ jɔ̀ Ilaaɔi ɛ be wa wa, nɛɛɛ ɛ jɔ̀ ñ waa fɔ ide dee na anu akā yiyi à ce do Kirisi, kù je do muafiti.

Amaace ña yiyi aa sisia ine ña akabu titɔ

3 Ide yiyi à fɔ nsei ihɛ ɛ ye bei à waa tɔɔ fufu má? Awa mɔ à ne bukaatai ka naa bi tu nɛɛ do tia yiyi á sisi nɛɛ yaase nwai, bei inɛ gɔ ña à ya ce? Mà ka tɔɔ nɛɛ i kɔ nwa dimie ña. ²Inɛ taka nɛɛɛ ñ je bei tia nwa yiyi à kɔ si idɔ nwa. ɛ ye ña bei tia yiyi inɛ fei ɛ má wa cioe. ³Kookoosu nɛɛ wa nyisi ntɔ ntɔ yiyi nɛɛ ɛ je bei tia yiyi Kirisi ɛ kɔ na ice nwa yiyi à ce si inɔ nɛɛ. Tiau, kù je do biikii à kɔɔ, amma do Hundei Ilaaɔi à kɔɔ, nɛɛ yiyi ɛ je icui kuwɛɛ. Kù je si kutai à kɔɔ, si idɔi amane ña.

⁴Naane nɛɛɛ à ne si wajui Ilaaɔ do saabui Kirisi. ⁵Ntɔi, a kù to ara nwa ka ni à ce ngɔgɔ do ara nwa. Mii yiyi à yɔkɔ à waa ce fei, hai bi Ilaaɔi wa naa, ⁶domi nɛɛɛ ɛ jɔ̀ mu nwa gbugbã ka jeò amaace ña ka sisia inɛ ña akabu titɔ. Akabuuu kù waa ce ice do wooda yiyi à kɔu, bi kù je do Hundei Ilaaɔ. Wooda yiyi à kɔu ɛ ya jɔ̀ inɛ ku kui, amma Hundei Ilaaɔi ɛ ya na kuwɛɛi.

⁷Waati yiyi à kɔ woodau akā akā si kuta, amboei Ilaaɔ ɛ má inya. Amboeu ɛ jɔ̀ wajui Moizi wa daana hee inɛ Izireli ña à mɔngɔ ku kāsie iju. Do nɛɛ fei, amboeu ɛ na ɛ tã. Bii ɛ je wooda yiyi ɛ jɔ̀ inɛ ña à kui ɛ naa do dimii amboe beɛbe, ⁸amboei ice yiyi Hundei Ilaaɔ wa ce kaa re beɛbe? Ntɔ ntɔ á re. ⁹Icei wooda yiyi ɛ ya

ye taalei ine ŋa í ne amboe, amma ti ice iyi í jò ine ŋa à je dee dee si wajui Ilaaõ í roo hee bii í jĩ. ¹⁰ Aa ka yɔkɔ ka ni mɔm amboe iyi wa má inya tako kù to ngɔɔ do ti nsei iyi í la í roo. ¹¹ Ntɔi, bii mii iyi kaa kpe í ne amboe, zaka beirei amboei mii iyi á ya maa wee do ajɔ fei á la ku to.

¹² À waa fɔ ide do naane si na iyi í jò à ne kpãa ku cɔu ihẽ. ¹³ A kù je bei Moizi iyi í bii fuugese ku ba inei Izireli ŋa a maà ye waati iyi amboeu í sekee hai si wajue. ¹⁴ Amma à lele idɔ ŋa a kù yɔkɔ a kù gbɔ yaasee. Baa do nnyi fei bii à waa cio tia akabuu sintei ide Ilaaõ, í yei bei fuugeseu í kɔ í wa be. Nɔ fuugeseu kaa nya bii kù je à dasi Kirisi naane. ¹⁵ Baa nnyi má, waati iyi inei Izireli ŋa à waa cio tia iyi Moizi í kɔ fei, í ya ye bei fuugeseu wa ganji ŋa a gbɔ yaasee. ¹⁶ Amma kukɔi ide Ilaaõ wa fɔ í ni, waati iyi ine í kpaasi idɔe í sinda si Lafẽe, waati beebɛi fuugeseu á nya. ¹⁷ Nɔ wee, Lafẽeu, Hundei. Tengi bii Hundei Lafẽe í wa, tengi bei ara ku ne í ya wa. ¹⁸ Fuugeseu kù wa si waju nwa má nɔ ine ŋa à ya maa ye amboei Lafẽe si wai bei si digi, nɔ amboee iyi à waa cɔu, ŋui wa kpaasi wa ku ba ka jɔɔ, nɔ í ya maa kɔɔsii waati kãma fei si wa. Iceu be, Hundei Lafẽe wa coo.

Amanii Hunde iyi í wa si wa

4 Ilaaõí í da nwa iceu si awɔ na jiiida ku jee. Ŋui í jò a kù mɔngɔ munya. ² À nyɔ daai anyɔ ŋa iyi ine ŋa à ya ce si asii. A kù wee do baai bisi laalɔ, a kù kpaasi ide ntɔi Ilaaõ ibo. Amma à jò ine ŋa à waa mà ntɔu sãa sãa ku ba ine fei ku mà si idɔe awa ilu ntɔ ŋai si wajui Ilaaõ. ³ Baa do iyi à waa sisi laabaau jiidau dee dee, ine gɔ ŋa a ci ya gbɔ yaasee, amma ine ŋa iyi aa ce nfe aŋa akãi a ci ya gbɔ yaasee. ⁴ Ine ŋau a kù dasi naane si na iyi í jò Seetam, lafẽei andunyau í nya laakai ŋa. Í nya

laakai ŋai ku ba a maà ye inya kumáí laabaau jiidau. Laabaau jiidau wa nyisi wa amboei Kirisi, iyi í je Ilaaõ takae. ⁵ Do ntɔ, a kù waa waazo idei iri nwa. Si waazo nwa à waa fɔ iyi Jesu Kirisii í je Lafẽe nɔ awa mɔ à je woo ce ice ŋe ŋa na irie. ⁶ Ilaaõí í ni, inya kumá ku ce si aninii ilu kuku, ŋui í nɔ í da nwa si inya kumáe si idɔ nwa ku ba ka mà amboee. Amboei Ilaaõui à waa ye si wajui Kirisi.

⁷ Amma awa iyi à ne amani nlau ihẽ, à yei bei cakai amà ku ba kulai gbugbãu ku je ti Ilaaõ, ku maà je ti awa taka nwa. ⁸ À yɔyɔ wa do ijuukpã ikã ikã fei, amma a kù ku. À bitɔ amma a kù mɔngɔ. ⁹ Ine ŋa à kpã wa iju, amma Ilaaõ kù kɔsi wa. À keke wa, amma a kù kpa wa. ¹⁰ Ajɔ fei si wahalau ihẽ í yei bei à waa ba ikpẽ nwa si ikui Jesu bii à waa bɔ fei ku ba a ye kuwee si ara nwa. ¹¹ Ntɔi, baa do iyi à wee fei, si anui ikui à ya ka wa waati kãma fei na irii Jesu, ku ba a ye kuwee si ara nwa. ¹² Beebei awa si anui ikui à wa, amma iŋe, kuwee í je tu ŋe.

¹³ Naane ku dasi nwa í ye bei ti ine iyi í kɔ si kukɔi ide Ilaaõ í ni, ñ dasi naane, na ŋɔi í jò ñ wa n fɔ ide. Na ŋu, awa mɔ, si na iyi í jò à dasi naane, ŋui í jò à waa fɔ. ¹⁴ À mà do ntɔ, ine iyi í jò Lafẽe Jesu hai si bale, á jĩ wa do Jesu ajɔ nɔ kú jò awae ŋa ka kò si wajue. ¹⁵ Na iri ŋei à waa temuad mii ŋau ihẽ fei ku ba ine ŋa iyi à ba didõi Ilaaõu, akpɔ ŋa ku ya maa kɔɔsi nɔ a ya maa saabue ntɔ ntɔ, domi beebɛi aa nyisið amboee.

Ka je kuwee do naane ku dasi

¹⁶ Ŋui í jò a kaa ka mɔngɔ munya. Baa bii ara nwa wa gbɔ, hunde nwa í ya maa wee titõ do ajɔ fei. ¹⁷ Ijuukpã keeke iyi à waa ye si nsei ihẽ wa ce nwa sɔɔlui amboe iyi ci ya tãi iyi í la í re ijuukpãu. ¹⁸ Ntɔ ntɔ laakai nwa kù wa si mii iyi iju wa ye, í gbe si mii iyi kù waa ye. Mii iyi

iju wa ye ci ya kpe, amma mii iyi kù waa ye í ya wɛei do aɔ̃ fei.

5 Arai í je bi ku wai hunde nwa si ileu ihē. Nɔ à mà bii ara nwa í ku, Ilaaḵ í jile nwa bi ku wa lele iyi nɔ̃ takæ í ce, kù je amane. Bi ku wau á maa wɛei do aɔ̃ fei. ²Nɔ à wasi ku weewea si na iyi í jò hunde nwa í bi ku dasi bi ku wai leleu bei amane í ya dasi ibɔ. ³Í bi bɛɛbei domi bii à dasi, hunde nwa kaa wɛe hai ne bi ku wau. ⁴Ntɔ ntɔ, si waati iyi à wa si arau ihē à waa weewea à waa ne bei ine iyi aso wa wɔ. Kù je à bi ka wɛe hai ne ara amma à bi a da nwa si ara titōi leleu, ku ba kuwɛu ku kpa irii mii ɔ̃ iyi í je ti iku. ⁵Ine iyi í jile nwa mii ɔ̃ ihē nɔ̃u í je Ilaaḵ. Nɔ̃u í mu nwa Hundee bei kaazigi.

⁶Nɔ̃u í jò à ya ka ne wɔ̃kɔ aɔ̃ fei baa do iyi à mà si waati iyi à wa si arau ihē à jò bi ku wai Lafē. ⁷À waa ce isɛene nwa na naane ku dasi, kù je na mii iyi à waa ye. ⁸Ntɔ ntɔ à ya ka ne wɔ̃kɔ. Amma iyi à bi í re fei ndɛɛ nɔ̃u í je ka jò arau ihē ka bɔ bi Lafē ka maa wa bi tɛ. ⁹Nɔ̃u í jò à waa ce kookaai ka ce iyi á dḵa Lafē si, bii í je à wɛe si arau ihē walakɔ bii à ku. ¹⁰Í s̃a ka ce iyi á dḵa si domi kù ne bei aa ka ce iyi a kù leekí si wajui Kirisi ku kiiti wa awa fei, nɔ ku s̃a ine fei si bei kookoosu iyi í ce si kuwɛɛ í to, bii laalɔi, bii í nɔ í je jiida mɔi.

Kirisi í jò à dḵ do Ilaaḵ

¹¹Ilaaḵ í mà wa s̃a s̃a, nɔ bɛɛbe mɔi n̄ tamaa iɔ̃e taka nɔ̃e ì mà wa ɔ̃. Si na iyi í jò à mà bɛɛrei Lafē. À waa de ka k̃amia ine ɔ̃ai. ¹²Kù je à waa tɔ̃ fufu bi tu ɔ̃. Amma à waa bi i ba yaase bei aa ce i wɛɛd̄ inɔ didḵ ɔ̃ai na iri nwa. Bɛɛbei aa ba bei aa jea ine ɔ̃a iyi à waa tɔ̃ fufu na mii ɔ̃a iyi à waa ye nɔ̃u akā, nɔ à f̃usi iyi í je ti idɔ̃ awɔ. ¹³Bii à waa ce wa s̃umu, na Ilaaḵi. Bii à nɔ à waa ce wa ilu laakai ɔ̃a mɔi, na iri nɔ̃e. ¹⁴Kubii

Kirisi wa n̄d̄ wa. Si na iyi í jò à mà ine akāi í ku na ine fei, à nɔ à mà iyi ine fei í ne ikp̄e si ikuɛ. ¹⁵Í kui na ine fei ku ba ine ɔ̃a iyi à wɛe si hunde a maà wɛe na irii aɔ̃a taka nɔ̃a má, í gbe na irie, nɔ̃u iyi í kù nɔ í j̄ na iri nɔ̃a.

¹⁶Na nɔ̃u, bɛɛbei a kaa ka cɔ̃ iyi à waa yeḵ iju si amane nɔ̃u akā. Baa bii bɛɛbei à tako à cea Kirisi wo, nsei a kaà ka ce bɛɛbe má. ¹⁷Bii ine gɔ í ne anu akā do Kirisi í je ine titō. Mii ndii tako ɔ̃au à lɔ, nɔ wee mii titō ɔ̃ai à s̃asi wa. ¹⁸Mii ɔ̃au ihē fei icei Ilaaḵi, nɔ̃u iyi í jò à dḵ do nɔ̃u na saabui Kirisi, nɔ í be wa ku ba awa mɔ ka jò ine ɔ̃a a dḵ do nɔ̃u. ¹⁹Ntɔ ntɔ, na saabui Kirisi Ilaaḵ í jò ine ɔ̃a à dḵ do nɔ̃u. Í kpa idei kurara nɔ̃u kù waa dooæ má, nɔ í jile nwa ice ka sisia ine ɔ̃a bei aa ce a dḵ do nɔ̃u.

²⁰Na nɔ̃u, à je woo bei Kirisi ɔ̃a. Í yei bei Ilaaḵ takæi wa ba ɔ̃e ide ku fɔ̃ hai bi tu wa nɔ à waa tɔ̃ ɔ̃e do irii Kirisi, i jò i dḵ do Ilaaḵ ɔ̃a. ²¹Kirisi, nɔ̃u iyi kù ce dulum k̃ama, nɔ̃u Ilaaḵ í k̃a dulum du wa ku ba ka je dee dee si wajue na anu akā nwa iyi à ce do Kirisi aɔ̃.

6 Awa iyi à waa ce ice do Ilaaḵ aɔ̃, à waa tɔ̃ ɔ̃e i maà jò didḵ iyi Ilaaḵ í ce nɔ̃u ku ce nfe. ²Si tiai idei Ilaaḵ à kɔ̃ à ni,

Ilaaḵ í ni,

N̄ gbɔ kutɔ̃ɛ nɔ n̄ jɛɛ si waati jiida.

N̄ sobie si aɔ̃i faaba.

To, nsei í je waati jiida, nnyii aɔ̃i faaba.

³A kù waa bi ine gɔ ku ye taalei ice nwa. Nɔ̃u í jò a kù waa ce ngɔ̃ɔ̃ iyi á dasi ine kurara. ⁴Amma si kookoosu nwa fei à waa bi kuwɛe nwa ku nyisi iyi à je woo ce ice jiida Ilaaḵ ɔ̃a. À waa temua ntɔ ntɔ si wahala do si are do si ijuukp̄a. ⁵À tɛ nwa kp̄ɔ̃ɔ̃ à dasi wa pi-is̃ɔ̃, nɔ ine ɔ̃a à dede gidi si wa amma si fei ndɛɛ à yɔ̃kɔ temua. À ya ka ce ice hee ka gbɛɛji, à ya ka wɔ̃ nɔ̃u, nɔ à ya ka d̄i anu. ⁶⁻⁷À waa nyisi iyi à je woo

ce icei Ilaaõ ña do kuwee jiida nwa, do kumà nwa, do suuru nwa, do jiida ku je nwa, do kubi hai ne muafiti nwa, do idei ntõu ku waazo. Nõ gbugbã Ilaaõ do ice iyi Hundee wa ce si wa wa nyisi iyi à je woo ce icee ña. Dee dee ku jei í je nyaui igũ nwa iyi à ya ka jað nõ ka kòð ara nwa. ⁸À ya ka temuai bii ine ña à mà beere nwa walakò bii à waa nya fũne nwa. Beebe mõi à ya ka temua bii à waa fõ jiida nwa walakò bii à waa fõ laalò nwa. À waa cõ wa bei woo sõ ibo ña baa do iyi à waa fõ ntõ fei. ⁹À waa cõ wa bei a kù mà wa, baa bii ine fei í mà wa sãa sãa. À waa cõ wa bei ine ña iyi à kasãm, amma hee nsei à wee si baani. À kpã wa iju ntõ ntõ, amma a kù kpa wa. ¹⁰À waa cõ wa bei ilu inõ ku fõ ña, amma à ya ka maa ne inõ didõsi waati kãma fei. À waa cõ wa bei ilu are ña, amma à waa mua ine nkpõ amani. À waa cõ wa bei a kù ne ngõgõ, amma à ne fei ndee.

¹¹Ñe inei Kõrenti ña, à sõ ñe ide ntõ iyi í wa si idõ nwa fei. Idõ nwa í ne kubi ñe jiida jiida. ¹²Kubi nwa kù kaye si gãme ñe, amma ñe i kù na wa ara. ¹³Na ññu, i ce nwa bei awa mõi à waa ce ñe. Ñ wa n ba ñe ide ku fõ bei amam ña, i jõ i bi wa jiida jiida ña.

I màà ne anu tõi si do hai dasi Jesu naane ña

¹⁴I màà ne anu tõi si do hai dasi Jesu naane ña domi í kù jõ ña ña. Beirei jiida do laalò á ce ku tõtõ. Mà beirei inya kumá do ilu kuku á ce ku tõtõ. ¹⁵Beirei Kiri si do Seetam aa ce a gbõ si ñe. Mà mii woo dasi Jesu naane do hai dasi naane à ne si gãmei ñe. ¹⁶Beirei bi ku wai Ilaaõ do iwẽ ña á ce ku tõtõ. Awai à je bi ku wai Ilaaõ, ññu iyi í je icui kuwee. Nõ ññu takae í fõ í ni, An wee do aña nõ awað ña ka maa ne. An je Lafẽe ña nõ aa je inem ña. ¹⁷Na ññi í jõ Ilaaõ í nyi í ni má, I fa ara ñe hai bi tu ña nõ i jìð ña ña.

I màà má kõi mii iyi í riisi ña.

Bii ì waa ce beebe ña an gba ñe.

¹⁸An je baa ñe.

Nõ ñe mõi aa je ama inemõkõ do ama inaabom ña. Mii iyi Ilaaõ ilu gbugbã fei í fõ mbe.

7 Baakõm ña, kuwãu ihẽ fei tutu wai. Na ññu, ka jõ idõ nwa ku má sãa sãa si mii fei ku ba ara nwa do idõ nwa ku màà ne taale kãma, nõ kumá nwa ku maa kõi si Ilaaõ nõ ka màð beeree.

Inõ didõsi Põlu

²I jõ i ne kubi nwa ña. A kù raraa ine gõ, a kù beje kuwee ine gõ, a kù nõ a kù taki ine gõ. ³N kù wa n fõ beebe na n ye taale ñe. Ntõ, si bei ñ fõ tã, à ne kubi ñe si idõ nwa, baa bii í je si kuwee wala si andei ikui. ⁴Ñ wa n naane ñe ntõ ntõ, nõ ñ wa n tõi fufu na iri ñe si mii fei. Ñ ba gbugbã na iri ñe nõ inõm í dõ í caa si ijuukpã nwa fei.

⁵Ijuukpãu í jõ a kù sãmi waati iyi à to ilei Masedõni. À ba ijuukpã ikã ikã baa yooma fei. À ya ka ba ija hai waduude nõ si idõ nwa ñjo wa mu wa. ⁶Amma Ilaaõ, ññu iyi wa mua ilu inõ ku fõ ña gbugbã, í jõ kunaai Titee í mu nwa gbugbã. ⁷Kù je kunaae ññu akãi í mu nwa gbugbã, amma iyi í ni má ñe taka ñe ì mua ññu gbugbã ña. Í nõ í sõ wa bei ì waa bi ku yem ña ntõ ntõ, do bei ì ne inõ ku fõ ña, do bei ì ne kubim ña jiida. Ideeu í jõ inõ didõm í kõi hee í caa.

⁸Na ññi í jõ baa bii tia iyi ñ kõ ñe í fõ inõ ñe, n kù ne inõ ku fõ do iyi ñ kõi. Ñ tako ñ ne inõ ku fõ si waati iyi ñ ye í fõ inõ ñe si waati keeke gõ. ⁹Amma nsei inõm í dõ. Kù je na iyi í jõ ñ fõ inõ ñe, amma si na iyi í jõ inõ ku fõ ñe í jõ ì kpaasi daa ña. Beebei í ce si na iyi í jõ Ilaaõ í ceð inõ ku fõ ñe ice. Na ññu, a kù ce ñe laalò kãma. ¹⁰Ntõ ntõ, inõ ku fõ iyi Ilaaõ wa ceð ice í ya jõ ine ku kpaasi daae nõ ku ba faaba. Dimii daa

ku kpaasi beebe i kaa ni, bii ñ mà. Amma ino ku fõ andunya í ya bí ikui. ¹¹ Ilaaõ í ceò ino ku fõ ngeu ice, no i cõ ribae nsei nga. I cõ zaka bei ino ku fõ í jò ì ce laakai nga ì ce himma ì kòò ara nge nga. No í jò ino nge kù waa dõ wo no ì waa ce njo nga, ì kpā woo ce laalõu iju nga. No í jò ì bi ì yem má nga no ì ne kubim nga. Si fei ndee ì nyisi iyi ì má si ideu nga.

¹² Na nju, bii ñ kõ nge tiau wa, n kù koo na ine iyi í ce laalõu nju akā, walako na ine iyi í cea laalõu nju akā. Amma ñ kooi ku ba ì mà sãa sãa nga si wajui Ilaaõ iyi ì ne kubi nwa nto nga. ¹³ Na njo í jò à ba gbugbāu.

Kù no kù je gbugbā nju akā ì ba, amma iyi í re mòm, à ye iyi Titee í weeò ino didõ si na iyi í jò inje fei ì tũ inõ. Nju bei í jò ino didõ nwa í kõõsi má. ¹⁴ Baa bii ñ tã fufu keeke bi tãe na iri nge wo, ì kù dasim anyõ nga, domi si bei ide nga iyi ì sõ ngeu fei ntõ, beebe moi Titee í yõõ iyi fufu ku tã nwa si ntõ. ¹⁵ Kubi nge iyi Titee í ne wa kõõsi si bei wa ye gigi iyi inje fei ì jirimae no ì gbaa nga do beere nla nla. ¹⁶ Ñ ne ino didõ do iyi an yõõ n dasi nge naane si mii fei.

I ce amua do ino didõ

8 Inje kpaasim nga, à bi ì mà nga bei Ilaaõ í cea igbei inei Jesu nga iyi à wa ilei Masedõni didõ. ² Anjai à ye laakai ku cõ si ijuukpā jiidu. Amma ino didõ nla nga í jò à ce amua nja do ino akā, baa do iyi are nja í la. ³ Ñ jé seeda iyi à na do idõbi nja zaka bei à yõõ, no à na mòm nii hee í re zaka bei a kù waa tamaaò. ⁴ À mante wa nto nto à ni ka jò anja mõ anja a na sobii anja na irii woo dasi naane nga iyi à wa ilei Zudee. ⁵ À ce í re baa zaka bei à waa tamaa. Sinte titã à na Lafëe ara nja, à bei à na awa mõ ara nja do idõbii Ilaaõ. ⁶ Nju í jò ì tã Titee ku naa bi tu nge ku na ku sobi nge si bei í tako í sintie, ku ba inje mõ ì tambõ ice jiidau be nga. ⁷ Fei ndee í caa si nge, hai

naane ku dasi do ide ku fõ do kumà, do himma nge si mii fei, do kubi nwa iyi ì ne nga. Nju í jò à bi ice jiidau be mõ ku caa si nge.

⁸ Kù je woodai ñ wa n na nge, himmai ine gõ nja ñ wa n sõ nge ku ba ku mu nge kpāa iyi á jò ine nga a yõõ iyi kubi ngeu ntõ. ⁹ Ì no ì mà didõ Lafëe nwa Jesu Kirisi nga, nju iyi í tako í je ilu amani, no í ce arae ilu are na iri nge ku ba areu ku ce nge ilu amani nga.

¹⁰ Si ideu ihë ikoi ñ wa n na nge. Hai icõ inje ì je ine sinte nga si iceu. Kù je si kucee nju akā, amma sinte inje ì dasi idõ ì coo nga. Inje í sãa ì temua ì mõiò iceu nga. ¹¹ Na nju, ì hanya si beebe nsei ì kpa irii iceu nga. Si bei ì dasi idõ nto nto ì sintie do himma nga, beebe moi á sãa ì tambõ nga do himma si bei kune nge í to. ¹² Bii ì na do ino akā, Ilaaõ í ya gbai. Zaka bei ì nei í ya cõ, no baae ci ya wa si iyi ì kù ne nga.

¹³ N kù bi ti inje mõ ku na ku maa gaizia nge na faabai ine gõ nga, amma í sãa kune nge do tu nga ku munga. ¹⁴ Si nsei, kune nge í la. Na nju, aa yõõ ì sobi ine nga iyi à wa si are. No ajo iyi inje mõ ì na ì wa si are, bii kune nja í la, anja mõ a sobi nge. Beebei kunei inje fei á maa munga. ¹⁵ Beebei kukoi idei Ilaaõ í fõ í ni,

Ine iyi í kó mana í kpõ, kù re gūa.

Ine mõ iyi í ko keeke, kù gaizia gūa.

Ine nga iyi à bõ amua ku gba wa

¹⁶ Ñ wa n saabu Ilaaõ, nju iyi í jò Titee í bi nge bei awa taka nwa à bi nge. ¹⁷ Waati iyi ñ tãe ku naa bi tu nge í jesi idem tengi be gbakā, no nju takae í dasi idõ mõ wo nto nto ku naa bi tu nge hai a kù sõ. ¹⁸ No à waa be ine nwa gõ wa do nju takae ajo, ine iyi igbei inei Jesu nga fei à waa saabu na icei laabaau jiidau iyi wa ce. ¹⁹ Iyi í re mòm, igbei inei Jesu nga à cicae ku si wa si iseene nwa ka naaò amua wa. Iceu à waa cooi ka naò Lafëe takae

amboe nõ ka nyisið iyi à ne idõ jiida ka sobið ine ña.

²⁰À waa ce kookaai ku ba ine gõ ku maà ye taale nwa na fia nlaw ihē ku mue iyi à da nwa si awõ. ²¹Ntõ ntõ, à waa bi ka ce mii iyi í sĩa, ku maà je si ijui Lafēe nñu akā, amma do bi amane ña fei.

²²À waa be ña do ine nwa gõ má, ine iyi à cõ laakaie ise fēfelo, à nõ à ye í je ilu himma si ice nkpõ. Amma nsei himmae í kõõsi domi wa naane ñe ntõ ntõ. ²³Ine ña iyi à be si ñe ñau wee. Titee nñui í je minjisiyam iyi wa bam ice ku ce bi tu ñe. Ine ña mõ iyi aa suu wa, añai à je woo bei igbei inei Jesu ña nõ à je ine ña iyi à waa na Kirisi amboe. ²⁴Na nñu, i nyisi ña iyi ì bi ña ña ntõ ntõ, ku ba igbei inei Jesu ña a mà iyi à ne kpāa ka tõ fufu na iri ñe.

Sobi iyi aa sambaa woo dasi naane ña

9 Kù jeeem tilasi n kõ ñe tia wa na sobi iyi á je ti woo dasi Jesu naane ña iyi à wa ilei Zudee. ²Ñ wa n fõ beebi si na iyi í jð ñ mà kubi jiida ñe nõ ñ tõ fufu na iri ñe bi inei Masedõni ña ñ ni ñe woo dasi naane ña iyi ì wa ilei Geresi ña ì tã sõlui sobiu hai icĩ ña. Himma ñe í dasi ine nkpõ ña kookaai. ³Do nñu fei, ñ wa n be si ñe ine nwa ñau ihē wa ku ba fufu ku tõ nwa na iri ñe ku maà je ngbe si ideu ihē. Ñ bi i weẽdõ sõlu ña si bei ñ fõ. ⁴Bii kù je beebi, bii inei Masedõni gõ ña à sim wa, nõ à na à ba i kù ce sõlu ña, naane nwa iyi à ne si ñe á kpaasi anyõ. Aa fõ ideu ñe má? ⁵Na ñõ í jð ñ yõ iyi í sĩa n tõ kpaasi nwa ñau ihē a cuaam wa bi tu ñe a ceð sõlui amua jiida iyi ì wãu tã ña. Si beebi á maa jilei hee n maa n to wa, nõ ku nyisi iyi ì waa na do inõ akā ña, kù je do tilasi.

⁶I kù mà ña, ine iyi í gbē keeke, keekei í ya da? Ine mõ iyi í nõ í gbē í la, nla nlai í ya da. ⁷Na nñu, í sĩa ine fei ku na bei í dasi idõ, ku maà ti ku je do tilasi walakõ

do weewa, domi ine iyi wa na do inõ didõi Ilaaõ í bi. ⁸Ilaaõ á yõkõ ku jð didõ ikā ikā fei ku caa si ñe ku ba i ne fei ndee do ajoy fei ña. Si beebi aa ba bukaatai mii iyi ì bi fei ña, hee ku gbe ñe nla nla i ceð ice jiida fei ña. ⁹Beebi kukõi ideu Ilaaõ wa fõ í ni,

Ilaaõ í kpēa ilu are ña amanie do inõ akā.

Inõ akāe kaa tã baa ajoy gõ.

¹⁰Ilaaõi í ya na woo gbē dimi nõ ku jð ku so jiida ku je mii iyi á je. Nñu mõi á mu ñe gbugbã i ceð amuuu ña. Amuuu á yei bei dimi iyi ì waa gbē ña, nõ Ilaaõ ku jð ice jiida ñe ñu ku kõõsi jiida. ¹¹Á na ñe amani ikā ikā fei iyi á to i ya ceð amua ña do inõ didõ. Nõ ine nkpõ á saabu Ilaaõ na amua ñe iyi aa ka na ñau. ¹²Ntõ ntõ, ice iyi ì waa ce ña wa wãu bukaatai woo dasi naane ña jiida. Amma kù je baa iyi be nñu akā. Á jð ine nkpõ ku saabu Ilaaõ. ¹³Amuuu á dõa ine ña si hee ku jð a maa saabu Ilaaõ do yaase bei ì waa jirimae ña. Ilaaõ ku jirima ñe ñe wa nyisi iyi ì dasi laabaau jiidai Kirisi naane ña. Nõ aa nyi a saabue má do yaase bei ì ce ikpēi amani ñe do inõ akā ñe ñe ña iyi à gbe fei. ¹⁴Aa ce ñe kutõ do kubi nla nla na iri didõ nlaw ihē iyi Ilaaõ í ce ñe. ¹⁵Ka saabu Ilaaõ na amuae iyi í kpeẽdõ kufõ do gele.

Põlu wa kõð arae na icee

10 Amu Põlu, amu takam nii ñ wa n fãa ñe, amu iyi à ni ñ ya n kaye aram bii ñ wa bi tu ñe, bii ñ jidõ ñe nõ n ba ñe ide ku fõ do kulele. Amma do daa didõi Kirisi do jiida ku jeei ñ wa n tõ ñe ideu ihē. ²I maà tilasim n ba ñe ide ku fõ do kulele waati iyi an na n to wa bi tu ñe, domi beebi ñ dasi idõ n cea ine gõ ña iyi à waa ni idõõbii ara nwai à waa ce. ³Ntõ, à wa si ara, amma a kù waa jabu do idõõbii ara. ⁴Jĩnei igũ ña iyi à waa jabuð kù je ti andunya, amma gbugbãi Ilaaõi iyi á jð ka keke bindi ña ka kpõð

irii lasabui kurarai amane ⁵ do dimii ara ku so iyi ine ɲa à ne fei à waa jãd ide ntɔi Ilaaɔ. Nɔ do nɲui à waa kãmiaɔ lasabu fei ku ba a jirima Kirisi. ⁶ À nɔ à tã sɔɔlu ka kpã ine ɲa iyi a kù waa jirima ideu fei iju waati iyi ì na ì waa jirimæ dee dee ɲa.

⁷ I jð í cɔ mii ɲa iyi ì waa ye si waju nɲe. Bii ine gɔ í mà kam kam iyi nɲu í je ti Kirisi, ku mà si idɔe iyi beɛbe moi awa mɔ à je ti Kirisi. ⁸ Lafɛe í mu nwa yiiko ku ba ka mu nɲe gbugbã, kù je ka keke ɲe. Nɔ baa bii fufu ku tɔw nwa í la keeke na yiikou n kaa n ye anyɔ. ⁹ N kù bi a ni ò wa n da zigi nɲe do tiam ɲa. ¹⁰ Ntɔ ntɔ, ine ɲa à ya ni tiam í lele nɔ í gaabu, amma bii ò wa inɔ nɲe n ci ya ne gbugbã, ide ku fɔm ci ya ne beere. ¹¹ Ine iyi wa fɔ beɛbe í sãa ku mà iyi ihɛ. Do yaase bei à waa kɔ si tia nwa bii a kù wa be, do yaase beɛbe moi kookoosu nwa á ye waati iyi aa ka wa bi tu ɲe.

¹² Ntɔi, a kaa ka je ka wã ara nwa do ine ɲa iyi à ya maa so ara ɲa lele hee ka jɔ ɲa. Ine nɲu ɲau a kù ne bisi domi à so ara ɲa í baa í je mii ku wã nɲe, nɔ à ya maa wã nɲe aɲa duusɔw. ¹³ Amma awa, a kaa ka tɔw fufu si mii iyi a kù ne kpãa ka tɔw fufu. Si ice iyi Ilaaɔ í jile nwa ku cei aa ka tɔw fufu, nɔ nɲei ì je ribai ice nwa. ¹⁴ Ntɔ ntɔ, awai à naa nɲe laabau jiidau wa. Bii kù je beɛbe wo, a kaa ka ne kpãai fufu ku tɔw. ¹⁵ Si beɛbe, a kù waa tɔw icei ine gɔ fufu. Amma à waa cɔ kpãa, si bei naane ku dasi nɲe í la wa kɔwsi, ice nwa mɔ á na ku kɔwsi si anini nɲe ¹⁶ ku ba ka yɔkɔ ka bɔd laabaau jiidau si ilu ɲa iyi à wa waju nɲe, ku mà ti ku je do fufu ku tɔw na saabui ice iyi ine gɔ ɲa à ce tã.

¹⁷ Kukɔi idei Ilaaɔ wa fɔ, í ni, Ine iyi wa tɔw fufu, ku tɔw fufu na Lafɛe. ¹⁸ Na nɲu, ine iyi wa cɔ aræ ine jiidau, kù je nɲui Ilaaɔ á saabu, í gbe ine iyi Aɔ Lafɛe takæ wa cɔ ine jiidau.

Pɔlu í ni a ce laakai do woo be ilu ibo ɲa

11 Oo, ò bi i temuadɔm ɲa bii ò fɔ ide keeke iyi kù ne yaase. Ntɔ ntɔ, i temuadɔm ɲa. ² Ñ wa n ce igu iyi wa naa hai bi Ilaaɔ na iri nɲe, domi ì ye ɲai bei mudɛe iyi ò mua mɔkɔ akã. Mɔkɔi í je Kirisi nɔ ò bi n kooɔ ɲe bi teɛi bei mudɛe iyi kù mà mɔkɔ. ³ Amma si bei Seetam nɲou, í dī ijuí Efa wo do bisi laalɔe, ò wa n ce nɲo lasabu nɲe mɔ ku maa na ku sinda hai si kpãai Kirisi iyi ì waa too nsei ɲa do naane hai ne muafiti. ⁴ Nɲo í nyi wa mum má si na iyi í jð bii ine gɔ í naa wa sisi nɲe idei Jesu mmu gɔ í ci ya kɔ ɲa. Ì ba Hundei Ilaaɔ tã ɲa, amma ì nyi ì tã sɔɔlu i gba hunde mmu gɔ má ɲa. Ì gba laabaau jiidau tã ɲa, amma ì nyi ì tã sɔɔlu i gba laabaau ikã má ɲa.

⁵ Ñ wa n tamaa ine ɲau ihɛ iyi à waa cɔ ara ɲa woo be nla ɲau, kãma ɲa gɔ kù rem do ngɔgɔ. ⁶ Baa bii n kù dɔ geɛ bei ine ɲau ihɛ, kù je ò kua kumà, ò nɔ ò nyisi ɲe si fei ndeɛ fei mam mam.

⁷ Waati iyi ò sisi nɲe laabaau jiidai Ilaaɔ, ò cooi ngbe ngbe. Ñ kaye aram ku ba n so ɲe lele. Iyi ò ce beɛbe ò rarai? ⁸ Ñ gba fiaí igbei inei Jesu gɔ ɲa wai fei sãa sãa ò na ò sobi ɲeɔ. ⁹ Waati iyi ò wa bi tu ɲe n kù je asoi ine gɔ nɲe. Bii ò ne bukaatai ngɔgɔ, ine nwa ɲa iyi à ya naa hai ilei Masedɔni aɲai à ya naam mii iyi ò ne bukaatae fei wa. Ñ mu aram si fei ndeɛ ku ba n mà ò je aso nɲe. Beɛbe moi an nɔ n maa n mu aram. ¹⁰ Do ide ntɔi Kirisi iyi í wa sim, n wa n sɔ ɲe iyi ine gɔ kù weɛ si ilei Geresi fei iyi á ganjiim n tɔw fufu si ideu ihɛ. ¹¹ Na mii í jð ò ce beɛbe. Ì waa tamaa n kù bi ɲei? Ilaaɔ í mà sãa sãa iyi ò bi ɲe.

¹² Amma bei ò wa n ce nsei, beɛbei an maa n ce má ku ba n dī ɲa kpãa, aɲa iyi à waa de a tɔw fufu a ni awaɔ ɲa ɲa akãi. ¹³ Ine ɲau, woo be ilu ibo ɲai iyi à ya dī ijuí ine gɔ ɲa, nɔ à waa kpe ara

nɔa woo bei Kirisi ɔa. ¹⁴Nkāma kù wa be iyi á bití inɛ, domi Seetam takae á yɔkɔ ku kpaasi arae bei amalekai Ilaaɔ. ¹⁵Na nɔu, bití gɔ kù weɛ bii woo ce iceɛ ɔa à kpaasi ara nɔa bei woo ce icei Ilaaɔ ɔa. Amma aa ba riba nɔa si bei ice nɔa í ye.

Ijuukpā iyi Pɔlu í ye si kubɛɛ

¹⁶N̄ wa n fɔ má, inɛ gɔ ku maà cɔm bei sūmu. Amma baa bii ì waa cɔm sūmu ɔa, i gbam do beɛbe, ku ba amu mɔ n tɔɔ fufu keeke. ¹⁷Iyi ñ wa n fɔ nsei kù je bei Lafɛɛ í bi inɛ ɔa a ya fɔ. Amma si ideu ihɛ ñ wa n tɔɔ fufu nɔ ñ fɔ ide bei sūmu. Nɔ bii ñ wa n tɔɔ fufu ñ ne mii iyi ñ wa n tɔɔ fufu. ¹⁸Amu takam mɔ an tɔɔ fufu si na iyi í j̄ ñ inɛ nkɔ wa tɔɔ fufu na ara. ¹⁹Ì waa temuað inɛ hai ne yaase ɔa, inɛ iyi ì waa tamaa ì ne yaase jiida ɔa. ²⁰Ì waa koko à waa ce ɔe aru ɔa, à waa ce ɔe ile, à waa taki ɔe, nɔ à waa donda ɔe, nɔ à waa sambala ɔe. ²¹Anyɔ wa mum n s̄ ɔe iyi n kù ne gbugbā n ce nɔe beɛbe.

Do nɔu fei, bii inɛ gɔ í ne wɔkɔ wa tɔɔ fufu amu mɔ ñ ne. N̄ wa n fɔ ide bei sūmu. ²²À je inɛi Ebeɛ ɔai? Beebe mɔi amu takam. À je inɛi Izireli ɔai? Beebe mɔi amu takam. À je tɔkui Aburahamui? Beebe mɔi amu takam. ²³À je woo ce icei Kirisi ɔai? N̄ re ɔa si be. Idem nɔu, idei sūmui. N̄ ce ice ñ re ɔa, à dasim piis̄ɔ í re ɔa, à tɛem kpɔtɔɔ n kù mà baa jiaɛ. Ise nkɔ nkɔi ñ maai iku. ²⁴Ise gbeɛwui Zuiɔu ɔa à tɛem kpɔtɔɔ anu ciiji fakā kù wa si. ²⁵Inɛi Romu ɔa à cām do golo í to ise gbeeta. À tam kuta à bi a kɔam gbakā akā. Ise gbeetai akɔi inyi iyi ñ lɔ í je inyi, nɔ ñ dasi inyi gbakā akā ñ wa be hai daakɔ hee iju í koo í má. ²⁶Si iseenem ɔa aɔ nkɔ nkɔ si mbirisii ñ ya n maa n wa na kukɔi ido do woo bata ku gba ɔa iyi à wa si kpāa. Aɔ gɔ ɔa ñ ya n wa si mbirisi bi dimii inɛm ɔa, aɔ gɔ ɔa mɔ bi dimi mmu ɔa, aɔ gɔ ɔa mɔ si inɔ

ilu, aɔ gɔ ɔa mɔ si gɔɔɔɔ, aɔ gɔ ɔa mɔ si tenku, aɔ gɔ ɔa mɔ bi inɛ ɔa iyi à sɔ ibo à waa ni ɔa à je kpaasi woo dasi naane ɔa. ²⁷N̄ mà ice ku gaabu ɔa do wahala nla nla ɔa, à ganjiim nɔo ku sū. Ari í ya kɔam nɔ agbe í ya kɔam, ñ ce anu ku dī do tilasi, ñ wahala do tūtū nɔ n kù ne jine ku dasi ɔa. ²⁸Si anyii mii ɔa be fei, lasabum í ya maa wa si ice ɔa iyi ñ cea igbei inɛi Jesu ɔa fei. ²⁹Bii inɛ gɔ kù ne gbugbā, amu mɔ n ci ya n ne gbugbā. Bii inɛ gɔ í dasi dulum ñ ya n ne ara kuroi jiida.

³⁰Bii í je ñ wa n tɔɔ fufu, an tɔɔi si mii iyi wa nyisi gbugbā hai nem fei. ³¹Ka saabu Ilaaɔ baai Lafɛɛ nwa Jesu do aɔ fei. Nɔu í mà iyi n kù wa n sɔ ibo. ³²Waati iyi à wa Damasi, inɛ ngbo iyi amanlu Aretasi í jile si iluu í jile inɛ ɔai a maa degbe anu koofai ilu nla a ba a mum. ³³Amma à j̄ ñ fitai hai do ferentii bindii iluu nɔ à kitaam nii si kɔlɔ, nɔ do yaase beɛbe ñ ce ñ gbāð.

Kuye do kukɔsi iyi Ilaaɔ í nyisi Pɔlu

12 Debei í gbe n tɔɔ fufu, baa bii í je kù ne aranfāani gɔ. Amma nsei an fɔ idei kuye do kukɔsi iyi Lafɛɛ í nyisim. ²N̄ mà inɛi Kirisi gɔ iyi à soo hee lelei Aɔ í to ad̄ maatɛɛ nnyi. Do araei à soo do ntɔ? Mà í ce kuyei? N kù mà. Ilaaɔ nɔu akā dei í mà. ³⁻⁴N̄ mà iyi à so mɔkɔu hee bi Ilaaɔ. Nɔ ñ sisi ñ wa n fɔ má, do araei à soo do ntɔ? Mà í ce kuyei? Ilaaɔ nɔu akāi í mà. Tengi bei í gbɔ ide iyi kù jɔ amane ku fɔ, nɔ kaa yɔkɔ ku fɔ mɔm. ⁵An tɔɔ fufu si inɛu be. Amma n kaa n tɔɔ fufu si aram, bii kù je si gbugbā hai nem. ⁶Bii í je ñ bi n tɔɔ fufu n kaa n je sūmu, domi an fɔ ntɔ. Amma n kù wa n tɔɔ fufu ku ba inɛ gɔ ku maà cɔm ku re bei wa yem, walakɔ bei wa gbɔ hai si gelem.

⁷Amma ku ba n maà n ce faao na kukɔsi nla, b̄ɔ gɔ í na í sɔke sim bei

agū. Í naai bei woo bei Seetam [‡]ku na ku cām nɔ ku ganjiim faao ku ce. ⁸Ise gbeetai n̄ tɔɔ Lafēe na irii b̄ɔɔu ku ba ku j̄ɔ n̄ ba iri. ⁹Amma í jeem í ni, did̄ɔm í toe domi si gbugbā hai n̄eei ine ŋa aa ye gbugbām. Na n̄ɟu, n̄ bi n̄ tɔɔ fufu si gbugbā hai nem ku ba gbugbāi Kirisi ku wa sim. ¹⁰Na ŋɔi í j̄ɔ n̄ ne inɔ did̄ɔ si gbugbā hai nem, do arabu ŋa, do inɔ ku fɔ ŋa, do ijuukpā ŋa do wahala ŋa iyi í ya bam na irii Kirisi. N̄ ya n̄ ne inɔ did̄ɔ domi waati iyi amu takam n̄ kù ne gbugbā, waati beeb̄ei Ilaaɔ í ya muum gbugbā.

Zigiida iyi Pɔlu í ne na inei Kɔrenti ŋa

¹¹N̄ wa n̄ fɔ ide bei sūmu, amma í tilasim ŋai. In̄ei í s̄ia í fɔ j̄iidam ŋa wo, domi baa bii n̄ kù je ngɔɔɔ, ine ŋau ihē iyi à waa cɔ ara ŋa woo be nla ŋau, a kù rem. ¹²N̄ nyisi ŋe ntɔ ntɔ iyi n̄ je woo be si kookoosum ŋa do temua nla nla iyi n̄ ce. Kookoosu ŋau n̄ɟui í je maamaake dimi ikā ikā ŋa do ice gbugbā ŋau fei. ¹³Mii n̄ cea igbei inei Jesu gɔ ŋa iyi n̄ kù ce n̄ɟe, bii kù je iyi n̄ ni n̄ kù bi n̄ je aso n̄ɟe. Nɔ bii na n̄ɟui, i ceem suurui kuraram.

¹⁴Wee n̄ tã sɔɔlu n̄ naa bi tu ŋe ise gbeetasia. Nɔ n̄ kaa n̄ je aso n̄ɟe má. In̄e taka n̄ɟei n̄ bi, kù je fia n̄ɟe. Kù je amu ŋai aa ba fia a wòɔ baa ŋa ŋa, amma baa ŋai aa ba fia a wòɔ ama ŋa ŋa, mà irei. ¹⁵Inɔ did̄ɔm nii n̄ je mii iyi n̄ ne fei, nɔ n̄ loɔ aram na hunde n̄ɟe. Bii kubi n̄ɟe iyi n̄ ne wa k̄ɔsi, kubi iyi ì bim ŋa á kaye?

¹⁶Í mà do ntɔ ŋa iyi n̄ kù je aso n̄ɟe amma ine gɔ ŋa à ni n̄ ya n̄ ce n̄ɟe bisii n̄ maa n̄ gba fia n̄ɟe si asii. ¹⁷Mà ine ŋa iyi n̄ ya n̄ be si ŋe wa ŋau, baa ine akā ŋa, í taki n̄ɟei? ¹⁸N̄ tɔɔ Titee ku naa bi tu ŋe, n̄ b̄ɔɔ wai n̄ɟu do kpaasiu. Aa ni

Titee í taki ŋe má ŋai? Lasabui awaɔ fei kù je akāi? Kookoosu nwa kù je akāi?

¹⁹Í tamaa bei hai kukpe à waa de ka kòɔ ara nwa si waju n̄ɟei? Aawo, kù je beebe baakɔɔ nwa ŋa. À waa fɔ idei bei Kirisi í bi si wajui Ilaaɔ ku ba naane ku dasi n̄ɟe ku b̄ɔ waju. ²⁰N̄ wa n̄ ce n̄ɟo bii n̄ na n̄ to wa bi tu ŋe n̄ maà n̄ na n̄ ba ŋe bei n̄ kù bi, in̄e m̄ɔ, i maa ti i na i bam bei i kù bi ŋa. N̄ wa n̄ ce n̄ɟo ija do igu ku maà wa si n̄ɟe, do id̄ɔk̄ɔ, do n̄ɟe ku wā, do arabu ŋa, do irii ine ku sɔ, do faau, do mii hai ne yaase. ²¹N̄ wa n̄ ce n̄ɟo Ilaaɔ ku maà na ku kayem si waju n̄ɟe waati iyi an na n̄ nyi wa bi tu ŋe má. Nɔ n̄ wa n̄ ce n̄ɟo má n̄ maa n̄ na n̄ kpata na irii ine nkɔɔ ŋa iyi à tako à ce dulum wo nɔ a kù kpaasi id̄ɔ hai si abo kaafe ŋa ku s̄iɔ do si daa s̄ami nkɔɔ do daa nkɔɔ nkɔɔ iyi à ya ce.

Idei ankāanyi do fɔɔ

13 Kukɔi idei Ilaaɔ wa fɔ í ni, i bei i ye taalei ine baa yooma fei í s̄ia ku je do seɔɔai amane minji walakɔ meeta. Wee ise gbeetasiam nii n̄ wa n̄ naa bi tu ŋe bebei. ²Nɔ n̄ ne ide iyi an s̄iɔ ine ŋa iyi à ce dulum wo, do ine ŋa iyi à gbe fei. N̄ fɔɔ tã waati iyi n̄ wa bi tu ŋe ise gbeejisiau. Amma nsei iyi n̄ kù wa be, n̄ sisi n̄ wa n̄ fɔ má. Waati iyi an na n̄ to wa bi tu ŋe be má, bii ine gɔ n̄ɟe í ce ide gɔ an fɔ sie ide do kugaabu. ³An gaabu si na iyi í j̄ɔ ì bi n̄ nyisi ŋe iyi Kirisii wa fɔ ide hai bi tom ŋa. Debei, aa yɔɔ ŋa. Kirisi kù kua gbugbā bi tu ŋe, amma wa nyisi gbugbāe si anini n̄ɟe. ⁴Ntɔi, à kpaakpae si j̄ii ku gaau si gbugbā hai n̄ee, amma nsei í wee do saabui gbugbāi Ilaaɔ. Awa m̄ɔ à je hai ne gbugbā si anu akā nwa do n̄ɟu, amma aa ka maa wee do n̄ɟu si anini n̄ɟe na saabui gbugbāi Ilaaɔ.

[‡]12:7 *woo bei Seetam* amalekai Seetam nii Zuifu ŋa à ya kpe ŋa do fee ŋa, nɔ yaasei amalekai í je woo be.

⁵I wuse ara nɛe i cɔ yaasei kuwɛɛ nɛe bii í je iseene nɛe wa too naane iyi ì dasi ɛa do ntɔ. I kù mà ɛa iyi Jesu Kirisi í wa si ɛei? Í gbe bii iɛe ì mɔngɔ ku nyisi iyi ì dasi naane ntɔ ntɔ ɛa. ⁶Amma do nɛu fei ñ tamaa aa yɔɔ ɛa iyi kù ne sika awa à dasi naane ntɔ ntɔ. ⁷Mii iyi à waa tɔɔ Ilaaɔ nɛui í je i màà na i ce laalɔ kãma ɛa. Kù je à waa de ine ɛa a saabu ice jiida nwa nɛu akã, amma iyi à waa lele, nɛui í je i ce mii jiida ɛa, baa bii ine ɛa à waa ni awa a kù ce nkãma. ⁸A kù ne gbugbã ka kpaasið ide ntɔ do ibo, bii kù je ka jð ntɔu ku bɔ waju. ⁹À wɛɛð inɔ didɔ ka je hai ne gbugbã ɛa bii ntɔ ntɔ iɛe ì ne gbugbã ɛa. Nɔ nɛu mɔm nii à waa tɔɔ Ilaaɔ ku ba i kɔ ɛa. ¹⁰Na ɛui í

ce ñ kɔ nɛe mii ɛau ihẽ hai waati iyi ñ wa n jð ɛe ku ba bii ñ to wa, n màà n gaabu si ɛe do gbugbã iyi Lafɛɛ í muum. Í muum gbugbãm nii, kù je n kekeð ɛe, amma ku ba n jð naane ku dasi nɛe ku bɔ waju.

¹¹Iyi í gbe nsei, iɛe inem ɛa, i jð i ne inɔ didɔ ɛa, i ce kookaai i jeð ine ɛa iyi à kɔ, i ya maa mua nɛe gbugbã ɛa. I ce anu akã ɛa, i wɛɛð laakai ku sũ ɛa. Ilaaɔ ku wɛɛ do iɛe, nɛu iyi í bi wa nɔ wa mu nwa laakai ku sũ.

¹²I ce nɛe fɔɔ do kubi jiida ɛa. Woo dasi naane ɛau fei à waa ce ɛe fɔɔ.

¹³Didɔi Lafɛɛ Jesu Kirisi, do kubii Ilaaɔ, do anu akãi Hundei Ilaaɔ ku wɛɛ do iɛe fei.

Tia iyi Pɔlu í cea inei Galati ɲa

Í ce ɲa ƒɔ

1 Amu Pɔlu woo beu, amui ñ kɔ nɲe tiau ihē wa. Kù je amanei í kpem ñ jeð woo be, kù ñ kù je ine ɠoi í bem. Jesu Kirisii í kpem, nɲu do Ilaaɔ Baaba iyi í jūu hai si bale. ² Amu do kpaasi woo dasi naane ɲa iyi à wa ihē fei à ce igbei inei Jesu ɲa iyi à wa ilei Galati ƒɔ. ³ Ilaaɔ Baaba do Lafēe Jesu Kirisi a mu nɲe didɔ do laakai ku sū. ⁴ Jesu Kirisi í na arae na irii dulum du wa ku ba ku nya wa hai si kuce laalɔi andunyau ihē. Bēebei í ce í ceð idɔɔbii Ilaaɔ Baa nwa. ⁵ Ilaaɔi í ne amboe hee do aɲo fei. Ami.

Laabaau jiiida akāi í wēe

⁶ Ideu í mum biti do iyi ñ fūsi Ilaaɔ awɔ gbāa gbāa bēebei tā ɲa, nɲu iyi í kpe ɲe wa si didɔi Kirisi, ñ ñ waa bi i too laabaau mmu ɠo má ɲa. ⁷ Nto nto, laabaau jiiida kāma ɠo kù wēe má. Amma ine ɠo ɲa à waa fɔ lasabu nɲe dei, ñ ñ waa bi a kpaasi laabaau jiidai Kirisii. ⁸ Amma baa awa taka nwai walakɔ amaleka iyi í naa hai lele, bii í ce nɲe waazoi laabaau mmu ɠo má, bii kù je iyi à ce nɲe ihē, Ilaaɔ ku ceekpe lafēe. ⁹ À tako à ƒɔ wo ñ ñ ñ wa n ƒɔ má, bii ine ɠo í ce nɲe waazoi ide mmu ɠo iyi kù je iyi ñ jesiú tā ɲa Ilaaɔ ku ceekpe lafēe.

¹⁰ Si ideu ihē aa ni ñ ñ wa n de saabui amane ɲai? Aawo, saabui Ilaaɔi ñ bi. Ñ ñ wa n de n ce mii iyi á dɔa amane ɲa si? Aawo, bii ñ ñ wa n de n ce mii iyi á dɔa amane ɲa si, n kaa n je woo ce icei Kirisi.

Béi Pɔlu í jeð woo be

¹¹ Iɲe kpaasim ɲa, ñ bi i mà ɲa iyi laabaau jiiida iyi ñ sisi nɲe kù je hai bi amanei í naa. ¹² Kù je amanei í sɔm,

ine kāma sisi í ceem cioe, Jesu Kirisi nɲu akāi í nyisim.

¹³ Í gbɔ bei kuwēem í ye ɲa wo si waati iyi ñ wa n tɔɔ Ilaaɔ bei Zuifu ɲa. Iɲe fei ñ mà ɲa kookaai iyi ñ tako ñ ce ñ kpāð inei igbei Ilaaɔ ɲa iju ku ba n ce nfe ɲa. ¹⁴ Si kpāai Zuifu ɲa ku too ñ wa si inɔi ine ɲa iyi à waa je waju si inɔi saam ɲa.

¹⁵ Amma Ilaaɔ í cicaam à bei à bím ñ í kpem si didɔe n ceaa ice. ¹⁶ Si waati iyi í jileu, í nyisim Amae ku ba n cea dimi mmu ɲa waazoi laabaau jiidae. Ñ ñ kù bɔ bi ine kāma ku muum bisi. ¹⁷ N kù ñ ñ kù bɔ Zeruzalemu n koo n ye ine ɲa iyi à tako à je woo be ɲa ñ bei ñ jeð woo be. Amma iyi ñ dede gbakā ilei Arabii ñ bɔ. Hai be ñ ñ nyi Damasi má. ¹⁸ Í kpe í to zakai adɔ mēeta ñ bei ñ bɔ Zeruzalemu ñ koo ñ mà Sefaa [¶], ñ ñ ce aɲo maatū bi tee. ¹⁹ N kù ñ ñ kù ye woo be mmu kāma be má, bii kù je Zaaki, ifɔi Lafēe.

²⁰ Iyi ñ wa n kɔu ihē ntoi. Ilaaɔi í je seedam bii ñ wa n sɔ iboi.

²¹ Si anyie ñ ñ bɔ ilei Siri do Silisi ɲa. ²² Waati bēebei igbei inei Kirisi ɲa iyi à wa ilei Zudee a kù ye wajum titā. ²³ Nɲu de à gbɔ iyi ine iyi í tako wa kpā ɲa ijuu, wee nsei wa waazo idei woo dasi Jesu naane ɲa, ide iyi nɲu takae wa bi ku ce nfeeu wo. ²⁴ Ñ ñ à saabu Ilaaɔ na irim.

Pɔlu do woo be ɲa iyi à gbe

2 Iyi í kpe í to zakai adɔ maatēe ɲoi ñ nyi Zeruzalemu má, amu do Baanabasi. Ñ ñ gbā Titee í si wa. ² Ñ ñ kooi si na iyi í jɔ ñ ce kuyē. Ñ ñ si kuyeu Ilaaɔi í ni n koo. Ñ ñ kpe ine ngbo ɲa ikāi awað ɲa à tɔtɔ ñ ñ sisi ɲa yaasei idei laabaau jiidau iyi ñ ya n cea dimi mmu ɲa waazoeu wo. Ñ ñ ce bēebei si na iyi í jɔ ñ kù bi icem iyi ñ ce wo, walakɔ iyi ñ wa n ce nsei ku ce nfe. ³ Ñ ñ ine ngbo ɲau a kù tilasi Titee iyi í wa bi tom nɔu ku ce bango baa do iyi í je Gereki fei. ⁴ A kù

[¶]1:18 Sefaa nɲui à ya kpe Piēe má.

tilasiε baa do iyi ine gɔ ɲa iyi a kù je ine nwa ɲa do ntɔ à lɔ wa si igbeu à waa bi a tilasi ine fei ku ce bango. Ine ɲau woo zamba ine ɲai. À naai do bisì ku ba a beje ara ku ne nwa si anu akā nwa do Jesu Kirisi nɔ a ce wa aru. ⁵ Amma awa a kù je ide ɲa baa keeke domi à bi ka leekì si ntɔi laabaau jiidau na iri nɲe.

⁶ Nɔ ine ɲa iyi à ne jirima à re a kù kɔ̄si ide kāma má si ide iyi ñ fɔu. Ntɔi, baa bii aɲai à je ilu jirima ɲa kù jeem nkāma, domi bi Ilaaɔ ine gɔ kù re nje. Ine ngbo ɲau be a kù kɔ̄m si ide kāma. ⁷ Amma à ye iyi Ilaaɔ í daam laabaau jiidau si awɔ n sisia dimi mmu ɲa, si bei í daa Píε si awɔ ku sisia Zuifu ɲa. ⁸ Ilaaɔi í na Píε gbugbā ku jeɔ woo beε bi Zuifu ɲa, mà irei. Nɲu mɔi í nɔ í nam gbugbā n jeɔ woo beε bi dimi mmu ɲa. ⁹ Nɔ Zaaki do Píε do Zāa, aɲa iyi à je bei sɔbe si igbei inei Jesu ɲa, à ye iyi Ilaaɔi í daam iceu ihē si awɔ na didɔε. ɲɔi à jesi ka ce anu akā, amu do Baanabasi ka bɔ bi dimi mmu ɲa nɔ aɲa mɔ a bɔ bi Zuifu ɲa. ¹⁰ Amma à tɔɔ wa ka ye gigii ilu are ɲa ɲa. Nɔ beεbe mɔi amu takam ñ dasi ido tā.

Pɔlu wa gbagba si Píε Antiosi

¹¹ Si waati iyi Píε í naa Antiosi be ñ gbagba siε si bantuma si na iyi í jɔ wa ce taale. ¹² Taaleu wee. Ine gɔ ɲa iyi à wa bi Zaaki à naa Antiosi. Ine ɲau à ya na gbugbā si bango ku ce. Hee a maa to wa Píε í ya maa je do dimi mmu woo dasi Jesu naane ɲa aɲɔ. Amma iyi ine ɲau à na à to wa, í fa arae ci ya je aɲaɔ ɲa má domi wa ce njo ɲa. ¹³ ɲɔi Zuifu woo dasi Jesu naane ɲa iyi à wa beu, gɔgɔ ɲa mɔ à ce bei Píε í ceu hee à fa Baanabasi mɔ si muafiti nɲau. ¹⁴ Iyi ñ ye a kù waa ne do inɔ akā si kpāi laabaau jiidau, ɲɔi ñ sɔ Píε si wajui aɲa fei ñ ni, awɔ Zuifui nɔ ñ waa ce bei dimi mmu ɲa, i kù waa ce kucei Zuifu ɲa. To, beirei aa ce i tilasi dimi mmu ɲa a ce kucei Zuifu ɲa.

Zuifu ɲa do dimi mmu ɲa à ba faaba na naane ku dasi

¹⁵ Ntɔi, awa Zuifu ɲai, a kù je dimi mmu ɲa iyi à ya kpe ilu dulum ɲa, domi Zuifu ɲai à bí wa. ¹⁶ Do nɲu fei, à mà iyi amane kaa je dee dee si wajui Ilaaɔ na wooda ku too, bii kù je na naane iyi á dasi Jesu Kirisi. Na nɲu, awa mɔ à dasi Jesu Kirisi naane ku ba ka je dee dee na naane iyi à dasi Kirisi, kù je na wooda ku too. Ilaaɔ kaa ce ine gɔ dee dee si na iyi í jɔ wa jirima wooda. ¹⁷ Nsei, bii à waa de ka je dee dee na saabui Kirisi, nɔ à ba wee awa mɔ ilu dulum ɲai bei hai je Zuifu ɲa, aa ka je ka ni icei Kirisi í jɔ dulum wa kɔ̄si? Aawo, ka maà lasabu beεbe. ¹⁸ Nsei, bii ñ teese ñ wa n ma mii iyi ñ tako ñ lege wo, ñ baa ñ je ilu taalei. ¹⁹ Ntɔ ntɔ, woodau takae í jɔ ñ ye bei iku si wajue, ku ba n ce kuweem na Ilaaɔ. ²⁰ Í ye bei à kpakpaam si jii do Kirisi aɲɔ. Na nɲu, kù je na aram nii ñ wee má, bebei Kirisi wa ce kuweεε sim. Nɔ kuweε iyi ñ wa n wee nsei, ñ wa n weei do naane iyi ñ dasi Amai Ilaaɔ, nɲu iyi í bim nɔ í na kuweεε na irim. ²¹ N kaa n fūsi didɔi Ilaaɔ awɔ n maa n jirima wooda, domi bii í je amane á yɔkɔ ku je dee dee na wooda ku jirima, debei iku Kirisiu ngbei.

Wooda ku jirima de, mà naane ku dasi

3 Inje inei Galati ɲau, i kù ne laakai ɲa. Inje iyi à sisia idei Jesu Kirisi iyi à kpakpa si jii ku gaau sāa sāa, yooi í kɔ̄tē ɲe. ² Ñ bi i sɔm ide icu akāu ihē ɲa. Ì ba Hundei Ilaaɔ na wooda ku jirima nɲei de, mà na laabaau jiidau iyi ñ gbo ì dasi naaneu ɲai. ³ Beirei í ce ñ kua laakai beεbe ɲa. Ì sinti do Hundei Ilaaɔ ɲa nɔ ì waa bi i kpa irie do gbugbāi ara nɲe? ⁴ Ijuukpā iyi ñ ye wo ɲa na naane ku dasi nɲe, nsei aa jɔ ku je ngbe ɲai? Ñ tamaa i kaa jɔ ku je ngbe ɲa. ⁵ Iyi Ilaaɔ í

na ɲe Hundee, nɔ wa ce maamaake ɲa si anini ɲɲe, wa cooi na wooda ku jirima ɲɲe? M̀a na iyi ́ j̀ ì gbɔ ideɪ laabaau jiiɪda ì dasi naane ɲai.

⁶ Ì m̀a ɲa iyi kukɔi ideɪ Ilaaɔ́ ́ ni, Aburahamu ́ dasi Ilaaɔ́ naane, ɲɲui ́ j̀ Ilaaɔ́ ́ dooaɛ amaneɛ dee dee. ⁷ Na ɲɲu, i j̀ ì m̀a ɲa iyi woo dasi Jesu naane ɲai à je t̀kui Aburahamu ɲa do ntɔ. ⁸ Hai tako wo Ilaaɔ́ ́ m̀a iyi ɲɲu á j̀ ì dimi mmu ɲa a je dee dee na naane ku dasi ɲɲa. ɲɔi ́ j̀ ì ́ sisia Aburahamu laabaau jiiɪdaɪ hai ku kpe ́ ni, hai bi tɛɛi an weea inei andunya fei. ⁹ Aburahamu ́ dasi naane nɔ ́ ba kuwee. Bɛɛbe m̀oi ine ɲa iyi à dasi naane aa ba kuwee do ɲɲu aɔj.

¹⁰ Ine ɲa iyi à waa na gbugbã si wooda ku jirima ikpei ́ je tu ɲa, domi à kɔɔ à ni, ine iyi k̀u waa mu ide à kɔ si tiai woodau fei nɔ k̀u waa jirimaɛ, lafɛɛ ilu ikpei. ¹¹ Nɔ nsei à yɔɔ mam mam iyi ine gɔ kaa je dee dee si wajui Ilaaɔ́ na wooda ku jirima, domi à kɔɔ à ni, ine iyi Ilaaɔ́ ́ j̀ ì je dee dee na naane ku dasi, lafɛɛi á ne kuwee. ¹² Ntɔ ntɔ, icui wooda k̀u wa si naane ku dasi. Amma à kɔɔ à ni, ine iyi ́ yɔkɔ wa jirima woodau dee dee, lafɛɛi á basi kuwee.

¹³ Amma Kirisi ́ ya wa hai si ikpei wooda si waati iyi ́ na ́ je ilu ikpe na iri nwa. ́ na ́ je ilu ikpe si na iyi ́ j̀ ì kukɔi ideɪ Ilaaɔ́ wa fɔ́ ́ ni, ine iyi à kpakpa si antai jii fei ilu ikpei. ¹⁴ Kirisi ́ ce bɛɛbei ku ba kuwee iyi Ilaaɔ́ ́ weea Aburahamu k̀u je ti dimi mmu ɲa na saabui Jesu Kirisi. Nɔ si bɛɛbe awa fei aa ka ba Hunde iyi Ilaaɔ́ ́ wãɔ wa na naane ku dasi.

Wooda ku jirima do ideɪ kuwã

¹⁵ ɲɲe inem ɲa, an so yaaseɪ ide gɔ iyi ine fei ́ m̀a. Bii ine gɔ ́ kɔ bei ́ bi a kpɛ amaneɪ hai k̀u ku ́ jilɔɔ, ine gɔ kaa yɔkɔ ku ganji ideu hee m̀a je ku kɔɔsi, baa do iyi amaneɪ ́ kɔɔ. ¹⁶ To, Aburahamu do t̀kuei Ilaaɔ́ ́ cea kuwã. Bii à ni t̀kue

ɲa, ine nkpɔi à fãa. Amma à ni t̀kuei, waatɔ ine akãi, nɔ ɲɲui ́ je Kirisiu. ¹⁷ Na ɲɲu, ide iyi ì wa n bi n fɔ wee. Ilaaɔ́ ́ ce kuwã ideu nɔ ́ jilɔɔ. Nsei, wooda iyi ́ naa si anyii adɔ́ cɔ́ cɔ́ mee do kuntaa, kaa yɔkɔ ku ganji ideu hee ku j̀ ì ide iyi Ilaaɔ́ ́ wãu ku je ngbe. ¹⁸ Amma bii na wooda ku jirimai à je tubu, k̀u je na ideɪ kuwã m̀a. Nɔ wee do kuwã Ilaaɔ́ ́ ceaɔ Aburahamu didɛɛ.

¹⁹ Debei, na mii ́ ce Ilaaɔ́ ́ na wooda. ́ naai ku ba kookoosu iyi k̀u je tɛɛ ku fita gbugbãa. Nɔ woodau wa ce icɛɛi hee t̀kui Aburahamu koo tóo wa. T̀kueui à cea ine ɲa kuwãɛu. Woodau amaleka ɲai Ilaaɔ́ ́ j̀ ì na Moizi, ɲɲu iyi ́ wa gãmei Ilaaɔ́ do amane ɲa, nɔ ɲɲu m̀o ku sɔ́ ine ɲau. ²⁰ Amma waati iyi Ilaaɔ́ ́ ce kuwãu, k̀u ne bukaatai ine iyi á wa si gãmei ɲɲu do amane ɲa, domi ɲɲu akãi ́ ce kuwãu.

Mii iyi wooda wa lele

²¹ Debei, woodau wa jã ide iyi Ilaaɔ́ ́ wãu mee. Aawo, k̀u je bɛɛbe. Ntɔ ntɔ, bii ́ je à na wooda wo iyi á yɔkɔ ku mua amane kuwee, Ilaaɔ́ á j̀ ì amane ku je dee dee wo na woodau. ²² Amma kukɔi ideɪ Ilaaɔ́ wa nyisi iyi ine fei ́ wa si awɔ gbugbãi dulum, ku ba do saabui naane ku dasi, kuwãu ku je ti woo dasi Jesu Kirisi naane ɲa.

²³ Tako wo wooda wa mu wai bei aru wa gbã wa hee Kirisi ku maa to wa ku na ku nyisi wa kpãai naane ku dasi. ²⁴ Bɛɛbei, woodauɪ wa gbã wa wa bɔɔ wa bi Kirisi ku ba Ilaaɔ́ ku j̀ ì ka je dee dee na naane ku dasi. ²⁵ Nsei iyi waatii naane ku dasi ́ to, a k̀u ne bukaatai woodau ku gbã wa m̀a.

²⁶ Bɛɛbei ɲɲe fei ì je amai Ilaaɔ́ na naane iyi ì dasi Jesu Kirisi ɲa. ²⁷ Ntɔ ntɔ, ɲɲe iyi ì ce inyi ku dasi do irii Kirisi fei, ì so daai Kirisi ɲai. ²⁸ ɲɲe fei ì je akã si anu akã ɲɲe iyi ì ce do Jesu Kirisi ɲa. Na ɲɲu, ine gɔ k̀u je ikã, hai Zuifu ɲa hee do

dimi mmu ŋa, hai aru ŋa do ine ŋa iyi à ne ara ŋa, hai inaabo ŋa hee do in-emɔkɔ ŋa. ²⁹Bii ì nɔ ì je ti Kirisi ŋa, ì je tɔkui Aburhamu ŋa. Nɔ aa je tubu ŋa bei Ilaaɔ takae í ce kuwāeu.

4 Nsei ñ wa n bi n na ŋe yaase gɔ. Yaaseu wee. Ama iyi á je tubui baee, si waati iyi wa je amau kù tia aru [§]gɔ, baa do iyi fei ndeē á na ku je titeē. ²Si waati iyi wa je amau, ine gɔ ŋa à wee iyi à waa muu, nɔ à waa cea wūa hee í tód waati iyi baee í jileaa. ³Beebe moi do awa taka nwa. Waati iyi à tako à wee bei ama keeke ŋa, à je arui mii ndii andunya ŋa wo. ⁴Amma iyi waati iyi Ilaaɔ í jileu í na í to, ŋoi í be Amae wa. Inaaboi í buu, nɔ si woodai Zuifu ŋai wa ne ⁵ku ba ku ya ine ŋa iyi à wa si awɔi wooda. Í ce beebei ku ba ka je amai Ilaaɔ ŋa.

⁶Nɔ Ilaaɔ í be Hundei Amae wa si ido nwa ku nyisið iyi awai à je amae ŋa. Hundeu wa kpoo Baaba. ⁷Si beebe i kù je aru má ŋa, iŋeu amu ŋai bebei. To, nsei iyi ì je amai Ilaaɔ ŋa, Ilaaɔ í nyi í ce ŋe woo je tubue ŋa má.

Zigiida iyi Pɔlu í ne na inei Galati ŋa

⁸Tako wo i kù mà Ilaaɔ ŋa, nɔ ì je arui iwē ŋa iyi a kù je Ilaaɔ. ⁹Amma nsei ì mà Ilaaɔ ŋa. Nɔ iyi í re mɔm Ilaaɔ í mà ŋe. To, beirei í ce ì waa bi i sinda si mii ndii andunya ŋa má ŋa, iyi kù ne gbugbā nɔ kù ne beere. Na mii í ce ì waa bi i je aru ŋa má ŋa. ¹⁰Ì ya maa na aɔi jingau gɔ ŋa gbugbā ŋa, do cukpa gɔ ŋa do waati gɔ ŋa do adɔ gɔ ŋa. ¹¹Nsei ñ wa n ce njo ice iyi ñ ce si gāme ŋe ku maà ce nfe.

¹²Ñ wa n tɔ ŋe, iŋe inem ŋa, i jile ara ŋe si agbem bei amu mɔ ñ jile aram si agbe ŋe. Waati iyi ñ wa bi tu ŋe, i kù ceem kurara gɔ ŋa. ¹³Ì mà sāa sāa ŋa, waati iyi ñ sinti ku ce ŋe waazoi laabaau jiidau, do bɔɔi arai. ¹⁴Amma i

kù dondam ŋa, i kù nɔ i kù kɔsim ŋa, baa bii bɔɔm nɔu ku yee í cé ŋe. Do ŋu fei, ì gbam ŋai bei aa gba amalekai Ilaaɔ ŋa, walakɔ bei Jesu Kirisi takae. ¹⁵Ì ne inɔ didɔ wo ŋa. To, nsei, mii í ce ŋe. An yɔkɔ n je seeda na iri ŋe n ni bii á ce wo aa nya iju ŋe i nam ŋa. ¹⁶Si na iyi í jò ñ sɔ ŋe ntɔui i jò n je mbee ŋe nsei?

¹⁷Ine ŋau, à waa na ŋe ara amma kù je do yaase jiida. À waa bi a fa ŋei hai bi tu wa ku ba i na ŋa ara ŋa. ¹⁸Í sia i ne himma si mii jiida ku ce ŋa waati kāma fei, nɔ ku maà je bii ñ wa inɔ ŋe ŋu akā. ¹⁹Iŋe amam ŋa, bei inaabo iyi wa bi ku bí í ya gbɔ ara kuro, beebe moi amu mɔ ñ wa n gbɔ ara kuro má hee idei Kirisi ku buba si ŋe ntɔ ntɔ. ²⁰Ñ bi n wa inɔ ŋe nsei ku ba n maà n fɔ ide be ihē má, amma do ŋu fei ñ ne zigiida na iri ŋe.

Idei Agaa do Sara

²¹I jò n bee ŋe, iŋe iyi ì bi i wa si awɔi wooda ŋa, i kù gbɔ iyi wooda wa fɔ ŋai? ²²À kɔɔ à ni Aburhamu í bí ama inemɔkɔ minji, akā do abo aru gɔ, akā mɔ do abo iyi í ne arae. ²³Aruu, í bí amaēi bei à ya bí ine fei, amma ine iyi í ne araeu í bí amaēi do kuwāi Ilaaɔ. ²⁴⁻²⁵Ideu ihē í yei bei mɔnda. Inaabo minji ŋau aŋai à je bei akabuu minji. Agaa ŋui í je bei akabuu iyi Ilaaɔ í na ine ŋa tako wo si geetei Sinai si ilei Arabi. ŋu bei í je wooda iyi wa dasi ine ŋa aru. Nɔ Agaa í yei má bei ilui Zeruzalemu iyi í wee nsei, domi í wa si aru do inee ŋa fei. ²⁶Amma Sara í yei bei Zeruzalemu iyi í wa leleu iyi í ne arae. ŋui í je iye nwa. ²⁷Nɔ à kɔɔ à ni, Jò inɔe ku dɔ, awɔ inaabo gbenda iyi i kù bí.

La, i dɔ anu do inɔ didɔ, awɔ iyi i kù mà ara kuroi kubí,

§4:1 kù tia aru Aru do woo ce ice fei ide akāu mbe si feei ine ŋa iyi à kɔ akabuu titɔi idei Ilaaɔ.

Domi inaabo iyi à kɔsi á na ku bí ama ku re inaabo iyi í wa idei mɔkɔ.

²⁸Nsei iŋe inem ŋa, iŋei ì je amu ŋa iyi Ilaaḥ í ce kuwáeu bei Izaaki í yeu.

²⁹Waati nŋu, ama iyi à bí bei à ya bí ine fei í kpā ine iyi à bí do gbugbāi Hundei Ilaaḥu iju. Beebe mɔi í ye nsei. ³⁰Amma kukɔi idei Ilaaḥ wa fɔ, í ni, Lele aruu do amaē fei,

Domi amai aru kaa je tubu do amai abo iyi í ne araēu aɔ.

³¹Beebe mɔi iŋe inem ŋa, ì mà ŋa iyi a kù je amai aru, amma amai ine iyi í ne araēi à je.

I leekī dim dim ŋa si ara ku ne nŋe

5 Kirisi í jḥ à ne ara nwa ku ba ka ne ara nwa do ntɔ. Na nŋu, i leekī dim dim ŋa si ara ku ne nŋe, i maà jḥ ì na i je aru má ŋa.

²I de itī i gbɔ. Amu Pɔlui ò wa n sḥ ŋe ideu ihē. Bii í jḥ à dasi ŋe bango, icei Kirisi kù ne aranfāani kāma bi tu ŋe. ³Ñ nyi ò sisi ò wa n fɔ má, ine iyi í jḥ à dasie bango, tilasii lafēe ku jirima wooda fei.

⁴Iŋe iyi ì waa bi i je dee dee si wajui Ilaaḥ na wooda ku jirima, ì feefe ara nŋe do Kirisii nɔ ì fūsi didḥi Ilaaḥ awɔ ŋa. ⁵Amma awa, Hundei Ilaaḥ wa sḥ wa mam mam iyi Ilaaḥ á jḥ ka je dee dee na naane ku dasi nwa. ⁶Ntɔ ntɔ, bii à ne anu akā do Jesu Kirisi, à ce bango, a kù ce bango kù je ide kāma. Ide iyi í ne amboe í re nŋui í je naane ku dasi iyi wa ce ice do kubi.

⁷Ì waa ce kuwēe nŋe wo dee dee ŋa. Yooi í ganji ŋe í jḥ ì kù waa jirima ntɔu má ŋa. ⁸Iko iyi à na ŋeu be kù waa naa hai bi Ilaaḥ, nŋu iyi í kpe ŋe. ⁹Na nŋu, i ce laakai ŋa, domi à ya fɔ a ni lefee keekei í ya dede pēe fei. ¹⁰Amma Lafēe í jḥ ò wa n naane ŋe iyi i kaa ce lasabu gɔ iyi í je ikā do lasabu iyi ò ceu be ŋa. Ine

mɔ iyi wa bitandi ŋe, baa bii yooi Ilaaḥ á kpāa iju.

¹¹Iŋe inem ŋa, bii í je amu takam ò wa n waazo hee nsei ò ni ine ŋa a ce bangoi, na mii í ce à ya maa kpām iju. Bii í je beebe mɔm nii ò wa n ce, ikui Jesu si jii kàa jea ine ŋa bi ku ko ise. ¹²Ine ŋa iyi à waa bitandi ŋeu be, ò bi a nya ŋa ikā **.

¹³Iŋe inem ŋa, à kpe ŋei i na i ne ara nŋe. Do nŋu fei, i maà jḥ ara ku ne nŋe ku mua daai iŋe taka nŋe kpāa i ceò idɔɔbii ara nŋe. Amma i ya maa sobi nŋe do kubi ŋa, ¹⁴domi wooda fei í wa si irii ide akāu ihē iyi í ni, bi ine mmu ŋa bei ì bi araē. ¹⁵I maà ya maa ŋɔ nŋe ŋa bei iŋai sako ŋa. I ce laakai ŋa ku ba i maà ce nfei nŋe ŋa.

Ka jḥ Hundei Ilaaḥ ku neò wa

¹⁶Ide iyi ò wa n fɔu wee, i jḥ Hundei Ilaaḥ ku maa neò ŋe. Bii ì waa ce beebe ŋa, i kaa ce kubi nfe nfei ara nŋe má, ¹⁷domi mii iyi daai awa taka nwa í bi ci ya je dimi akā do iyi Hundei Ilaaḥ í bi. Kubi minji ŋau, à ya maa jai hee a kaa ka yɔkɔ ka ce bei à bi. ¹⁸Amma bii Hundei Ilaaḥ wa neò ŋe i kù wa si awɔi wooda má ŋa.

¹⁹Ine fei í mà daai amane sāa sāa. Daa ŋauì à je sēe ku tɔtɔ hai ne yaase, do daa sāmi do daa nkpɔ nkpɔ, ²⁰do iwē ku tɔ, do dobu dobu ku ce, do mbeete, do ija, do igu, do idɔɔkɔ yaamɔ, do nŋe ku wā, do kakɔ, do nŋe ku feefe, ²¹do kɔdɔe, do atē ku kpa ine, do ije ku bi, do mii iyi í jḥ beebe fei. Ñ wa n sḥ ŋe bei ò tako ò fɔ ò ni, ine ŋa iyi à waa ce dimi beebe a kaa ba tubu kāma si andunya titḥi Ilaaḥ.

²²Amma mii iyi Hundei Ilaaḥ í ya bí, nŋui í je kubi, do inɔ didḥ, do laakai ku sū, do temua, do jiida ku je, do inɔ akā, do naane, ²³do daa didḥ, do ara ku mu.

**5:12 ò bi a nya ŋa ikā ine gɔ ŋa à ni, bii à bi mɔm a bāntām ara nŋa gbakā.

Mii ɲau be fei, wooda kù ganji ɲa. ²⁴Nɔ inɛ ɲa iyi à je ti Jesu Kirisi í ye bei à kpa kucei daai ara ɲa si jii ku gaauu, do bine do kubie fei. ²⁵Si bei Hundeì Ilaaɔì wa mu nwa kuwee, ka jò ku neɔ wa. ²⁶Kù sīa ka je ilu faao, wala woo kosi inɛ ɲa, walakò ka maa ce igu si awa duusɔɔ.

I ya sobi nje si aso ɲa

6 Inɛ inem ɲa, inɛ iyi Hundeì Ilaaɔì wa neɔ ɲe, bii ì mu inɛ gɔ si kurara, i nyisi lafɛɛ kpāa jiiida do daa didɔ ɲa. Nɔ i ce laakai ɲa ku ba inɛ mɔ i maà na i dasi kurara beɛbe. ²I sobi nje si aso ^{††}ku so ɲa. Bii ì waa ce beɛbe ɲa ì waa jirima woodai Kirisi ɲai. ³Bii inɛ gɔ wa cɔ arae ngɔgɔ nɔ wee kù je ngɔgɔ, wa lele araei. ⁴I jò inɛ fei ku wuse daai ɲɲu takae nɔ ku ye si bii ɲɲu á tɔɔ fufu, amma ku maà tɔɔ fufu na iyi ɲɲu í re inɛ gɔ, ⁵domi inɛ fei á so asoi ^{‡‡}ɲɲu takaei.

⁶Awo iyi à waa kò ideì Ilaaɔì, mii iyi ì ne fei jò i kpɔɔ do inɛ iyi wa kɔe si.

⁷I maà ti i lele ara ɲɲe. A ci ya nyaanyi Ilaaɔì. Mii iyi amane í gbɛ ɲɲui á da. ⁸Bii wa gbɛ iyi daai ɲɲu takae í bi, nfe ku cei á bíaa. Bii í nɔ wa gbɛ iyi Hundeì Ilaaɔì í bi, kuwee hai tãì Hundeì Ilaaɔì á bíaa. ⁹Na ɲɲu, ka maà gbɛɛji do jiiida ku ce, domi bii a kù mɔngɔ aa ka ba ka da si awaati iyi í jɔ. ¹⁰Beɛbe

mɔi waati iyi à ba awɔe fei, ka cea inɛ fei jiiidaɛ. Nɔ iyi í re mɔm, ka cea kpaasi woo dasi Jesu naane ɲau beɛbe.

Ideì ankāanyi do fɔ

¹¹Hai ihɛ bei do awɔi amu takam nii ñ kɔ ɲɲe wa ^{¶¶}. Inɛ taka ɲɲe aa yɔɔ mɔm bei kuko ɲau à la à to. ¹²Inɛ ɲa iyi à waa bi a tilasi ɲe i ceɔ bango ɲau à waa ce beɛbei ku ba a ce mii iyi á dɔa amane ɲa si, nɔ a maà kpā ɲa iju na irii ikui Jesu Kirisi si jii ku gaauu. ¹³Amma aɲa taka ɲɲa, baa do iyi à ce bango fei, a kù waa jirima wooda. À bi a dasi ɲe bango ku cei ku ba a tɔɔ fufu si na iyi í jò à yɔkò à kāmia ɲe. ¹⁴Amma amu n kù n wa n tɔɔ fufu bii kù je na ikui Lafɛɛ nwa Jesu Kirisi si jii ku gaau. Na ikueu mii ndii andunya fei í yeem nii bei mii iyi kù wee má, nɔ beɛbe mɔi ñ wa n yɔɔ baa do kuwee amu takam fei. ¹⁵À ce bango, a kù ce bango kù je ide kāmā. Mii iyi í ne amboe í re, ɲɲui í je a taka inɛ titɔ. ¹⁶Laakai ku sū do didɔ ku weea inɛ ɲa iyi à waa too woodau ihɛ hee do inɛi Izireli ɲa, aɲa iyi à je inɛi Ilaaɔì ɲa.

¹⁷Hai nnyi inɛ kāmā ku maà wahalam má domi na irii Jesui ñ ba dalai juju ɲa iyi à wa si aram nɔu ihɛ.

¹⁸Inɛ inem ɲa, didɔi Lafɛɛ nwa Jesu Kirisi ku wee do inɛ fei. Ami.

^{††}6:2 aso ɲɲui í je wahala ɲa.

^{‡‡}6:5 Yaasei isɛedeu ihɛi í je, domi inɛ feii a na ku fɔ bei ɲɲu í ce ice.

^{¶¶}6:11 *hai bei do awɔi amu takam nii ñ kɔ ɲɲe wa* Si dɔɔnɛɛ ɲa bii à waa ce leeti à ya maa fɔi nɔ inɛ gɔ ku maa kɔɔ. Amma Pɔlu í kò ideì ankāanyi ɲau ihɛ do awɔe.

Tia iyi Pɔlu í cea inɛi Efɛezu ŋa

Í ce ŋa ɔɔ

1 Amui Pɔlu amu iyi ñ je woo bei Jesu Kirisi do idɔɔbii Ilaaɔ.

Iŋe inɛi Efɛezu ŋa, iŋe woo dasi Jesu Kirisi naane ŋa, ñ wa n ce ŋe ɔɔ, iŋe iyi Ilaaɔ í cicau. ²Ilaaɔ Baa nwa do Lafɛe Jesu Kirisi a mu nŋe didɔ do laakai ku sũ.

Didɔ iyi Ilaaɔ í ce nwa si anu akã nwa do Kirisi

³I jò ka saabu Ilaaɔ Baai Lafɛe nwa Jesu Kirisi. Na saabui anu akã nwa do Kirisi, í wee nwa do didɔ ikã ikã iyi Hundede wa mu nwa wa hai lele. ⁴Ilaaɔ í cica wa tã hai waati iyi kù taka andunya ka je titee si kpãai Kirisi, nɔ ka je ine kumá ŋa ka maà ne taale kãma bi tee. ⁵Si kubie í lasabu wo hai ku kpe ku ce wa amaɛ ŋa si anu akã nwa do Jesu Kirisi, si bei í bi si jiida ku jee ⁶ku ba ka saabu didɔ nla nlaɛ iyi í ce nwa si anu akã nwa do amaɛ, inɛ iyi siei kubie fei í wa.

⁷Do saabui nŋei Jesui Ilaaɔ í ya wa nɔ í kpa ideidulum du wa si didɔ nlaɛ iyi í nyisi wa. ⁸Didɔ iyi í ce nwa í caa si bei i mu nwa bisi nla nla do laakai jiida. ⁹Nɔ í jò a mà asii iyi nŋu takae í dasi idɔ ku ce hai tako na jiida ku jee. ¹⁰Lasabui Ilaaɔu iyi á ce si ajɔ iyi awaatie í to nŋui í je ku tɔtɔ mii iyi í taka fei, hai mii iyi í wa lele do iyi í wa ile fei, nɔ Kirisi ku je irie.

¹¹Ntɔ ntɔ, mii fei wa cei si bei Ilaaɔ í bi. Na nŋu, à je woo je tubu bi tee na anu akã nwa do Kirisi, si na iyi í jò í cica wa wo si bei nŋu takae í dasi idɔ hai tako. ¹²Na nŋu, i jò ka saabu kulai Ilaaɔ, awa Zuifu ŋa iyi à tako à waa cɔ kpãai Kirisi wo.

¹³Nɔ iŋe dimi mmu ŋa mɔ, ajɔ iyi ì gbɔ ide ntɔu iyi í je laabaau jiida iyi wa

naa nŋe faaba wa, waati beɛbei iŋe mɔ í dasi Kirisi naane ŋa. Nɔ Ilaaɔ í dasi nyindai nŋu takae si ŋe. Nyindau nŋui í je Hundede iyi í da nŋe si si bei í ce kuwãe wo. ¹⁴Hundede nŋui í ye bei kaazigii tubu nwa iyi Ilaaɔ í wãd inɛe ŋa wo. Nɔ wa sɔ wa kam kam iyi aa ka je tubuu si waati iyi Ilaaɔ á ya inɛe ŋa mam mam. Na nŋu, ka saabu kulae.

Kutɔɔi Pɔlu

¹⁵Na saabui ide ŋau be feii í jò hai waati iyi ñ gbɔ baauu naane ku dasi nŋe si Lafɛe Jesu do bei ì bi woo dasie naane ŋa fei, ¹⁶n ci ya n gbɛɛjìd Ilaaɔ ku saabu na iri nŋe. Ñ wa n ye gigi nŋe si kutɔɔm. ¹⁷Ñ wa n tɔɔ Ilaaɔ ilu amboe, Baai Lafɛe nwa Jesu Kirisi, ku ce ŋe ilu laakai jiida nɔ ku nyisi ŋe bei nŋu takae í ye ku ba i màa sãa sãa ŋa. ¹⁸Ñ wa n tɔɔe má ku jò inya kumá ku lɔ si idɔ nŋe ku ba i mà yaasei kpãa ku cɔ si bii í kpe ŋe, do si bei tubu iyi í jilea woo dasie naane ŋa í la í to, ¹⁹do bei gbugbã nlaɛ wa ce ice si awa iyi à dasie naane. Gbugbãu, í je akã do gbugbã nla ²⁰iyi í ce í jìd Kirisi hai si bale, nɔ í bubae si awɔ nŋee lele. ²¹Bei Kirisi í wa í reɔ ilu irii lele fei do ilu yiiko ŋa do ilu gbugbã ŋa do lafɛe ŋa fei. Nɔ irie í re iri fei si waatiu ihɛ do si waati iyi wa naa. ²²Nɔ Ilaaɔ í jò í je irii mii fei, nɔ í cicae ku je ilaalu nlaɛ igbɛe. ²³Igbɛui í je arai Kirisi. Si igbɛui Kirisi takae í wa nɔ í kɔ dee dee, nŋu iyi í wa bii fei si mii baa yooma fei.

Hai si iku à bɔ si kuwɛe

2 Tako wo ì ye ŋai bei iku ŋa na irii kurara nŋe do dulum du ŋe. ²Kucei tako nŋe í jɔ ti inɛi andunya ŋa, nɔ ì ya maa jirima Seetam, ilaalui ilu gbugbãi lele ŋa. Ilaaluu nŋui í je hundede iyi wa ce ice hee nsei si idɔi inɛe ŋa iyi a kù waa jirima ideidulum du. ³Ntɔi, awa fei à tako à yei wo bei aŋa mɔ. Bine nwai wa nɛd wa, nɔ à waa ce mii iyi awa taka nwa à

bi do iyi à waa lasabu. À yei wo bei inei andunya ña, aña iyi aa na a ye idɔ̀kɔ̀i Ilaaɔ̄.

⁴ Amma araarei Ilaaɔ̄ í la na kubi nlae iyi í bi wa. ⁵ Hai waati iyi kurara nwa í ce wa bei iku ña, Ilaaɔ̄ í mu nwa kuwee do Kirisi aɔ̄. Na didɔ̄ei ì bað faaba ña. ⁶ Si anu akā nwa do Kirisi, Ilaaɔ̄ í jī wa hai si bale ka je bomma lele do Jesu Kirisi aɔ̄. ⁷ Í ce beɛbeɛi ku ba ku nyisi didɔ̄ nla hai ne kɔ̄ɛ si jiida ku jee iyi í ce nwa do saabui Jesu Kirisi hee do aɔ̄ fei. ⁸ Na didɔ̄i Ilaaɔ̄i ì ba faaba ña do saabui naane ku dasi. Kù je na himma ñɛ, amuai Ilaaɔ̄i. ⁹ Kù je ribai ice ñɛ. Na ñɛ, ine gɔ kaa yɔ̀kɔ̀ ku tɔ̀ɔ̀ fufu. ¹⁰ Awa icei awɔ̀i Ilaaɔ̄i à je. Í taka wai si anu akā nwa do Jesu Kirisi ka ceð ice jiida iyi í ce sɔ̀lue hai ku kpe.

Dimi fei í je akā si Kirisi

¹¹ Ñɛ dimi mmu ña, i ye gigi ña iyi ine ña iyi à ya ce bango ñau à ya maa kpe ñɛ hai ce bango ña wo. ¹² Waati beɛbe ì jīð Kirisi ña wo nɔ̀ ì je ise mmu bi inei Izireli ña. I kù ne baa ñɛ si akabuu iyi Ilaaɔ̄ í wāð inee ña. Í wa si andunya ihē i kù waa cɔ̀ð kpāai nkāma ña, nɔ̀ i kù weea Ilaaɔ̄ ña. ¹³ Amma nsei iyi ì ne anu akā do Jesu Kirisi ña, ñɛ iyi ì tako ì wa ijī ña, wee nsei ì ce amɛ do Ilaaɔ̄ ña do saabui ñɛi Kirisi. ¹⁴ Kirisi takaɛi í je nwa laakai ku sū, ñɛu iyi í ce Zuifu ña do dimi mmu ña akā. Ñɛu í kpa mbeete iyi í ye bei idī iyi wa fɛfɛ wa wo. ¹⁵ Do ikui araɛi í kpað irii woodai Zuifu ña do iwðɛ ña ku ba ku yɔ̀kɔ̀ ku ce dimi minji ñau dimi titɔ̄ akā lege lege si ñɛu takaɛ. Si beɛbeɛi, í dasi laakai ku sū si anini ña. ¹⁶ Do saabui ikue si antai jīi ku gaauui í kpað mbeete iyi a waa muð ñɛ wo, nɔ̀ í tɔ̀tɔ̀ dimi minji ñau akā í jò à dɔ̄ do Ilaaɔ̄. Aña fei à baa à je ara akā aɔ̄. ¹⁷ Beɛbeɛi kukɔ̀i ideɛ Ilaaɔ̄ í kɔ̀, si bei í ni Kirisi í naa ku sisi laabaau laakai ku sū bi tu ñɛ, ñɛu iyi ì tako ì jīð Ilaaɔ̄, do

bi Zuifu ña, aña iyi à ceð amɛ. ¹⁸ Nɔ̀ ntɔ̀i, do saabui Kirisi awa fei, Zuifu ña do dimi mmu ña, aa ka yɔ̀kɔ̀ ka bɔ̀ wajui Ilaaɔ̄ Baaba do sobii Hunde akāu.

¹⁹ Si beɛbe, i kù je dimi mmu ña ma, walakɔ̀ ise mmu, amma nsei ì je inei ilu akā ña do woo dasi Jesu naane ña fei, nɔ̀ ì je inei kpasɛi Ilaaɔ̄ ña. ²⁰ Ñɛ mɔ̀ ì yei bei idī iyi à ma si antai icui ile iyi woo be ñau do walii ñau à jile. Jesu Kirisi takaɛi í je kuta sintei icui ileu. ²¹ Ñɛu á jò ileu ku la nɔ̀ ku ne gbugbā nɔ̀ ku je bi ku tɔ̀ɔ̀ Lafɛɛ iyi í má jiida. ²² Na anu akā ñɛ do Kirisi, ñɛ mɔ̀ ì yei bei ileu, nɔ̀ ñɛð ña ì jèð bi ku wai Hundeɛ Ilaaɔ̄ ña.

Icei Pɔ̀lu na dimi mmu ña

3 Na saabui iyi ihēi amu Pɔ̀lu ñ wa n ce kutɔ̀, amu iyi ñ wa piisɔ̀ si na iyi í jò ñ wa n ce icei Kirisi na irii ñɛ dimi mmu ña. ² Ñ m̀ kam kam iyi ì gbɔ̀ tā ña bei Ilaaɔ̄ í ceem didɔ̄ ku ba n naa n sisi ñɛ yaasei didɔ̀u, ³ do si bei ñɛu takaɛ í jò ñ m̀ asiie. Wee ñ kɔ̀ ideu keeke tā. ⁴ Bii ì cio ideu ña, aa yɔ̀ ña iyi ñ m̀ asiii ideɛ Kirisi do ntɔ̀. ⁵ A kù sɔ̀ inei tako ña asiii ideu, amma nsei Ilaaɔ̄ í jò Hundeɛ í nyisi woo beɛ do walii kumáɛ ña. ⁶ Asiiu wee. Do saabui laabaau jiidaɛ dimi mmu ña do Zuifu ñau à jèð woo je tubu aɔ̄. Añað ña à baa à je ara akā, nɔ̀ aña mɔ̀ à ne baa ña si ide iyi Ilaaɔ̄ í wā ñɛu ku ce si Jesu Kirisiu.

⁷ Do saabui didɔ̄ iyi Ilaaɔ̄ í ceem si gbugbāɛ ñɛi í jò ñ je woo ce icei laabaau jiidau. ⁸ Amu iyi ñ je keekei woo dasi Jesu naane ña fei, amui Ilaaɔ̄ í cea didɔ̄ n sisia dimi mmu ña laabaau jiida nɔ̀ n sɔ̀ ña bei didɔ̄i Kirisi í la í to nɔ̀ í re kumà nwa. ⁹ Nɔ̀ n sisia ine fei bei yaasei asiii Ilaaɔ̄ á ce ku ceð. Ilaaɔ̄, ñɛu iyi í taka mii fei í singa asiiu ihē hai ku kpe, ¹⁰ ku ba ine ngboi lele ña do ilu yiikoi lele ña a m̀ yaasei bisie do saabui igbei inei Jesu ña si waatiu ihē. ¹¹ Beɛbeɛi í ce í jileð ide iyi wa ce, í bei í takað andunya, nɔ̀ í kpa

irie si Jesu Kirisi Lafēe nwa. ¹²Naane iyi à dasieui í jò à ne anu akā do n̄ɣu. Na n̄ɣi í jò à ne ara nwa ka bɔ wajui Ilaaɔ do laakai akā. ¹³Na n̄ɣu, ñ wa n tɔɔ n̄ɣe i maà m̄ngɔ temua n̄a na ijuukpā iyi ñ wa n ye na iri n̄ɣe, domi ijuukpāu, n̄ɣui á jò i ne beere n̄a ntɔ ntɔ.

Kubii Kirisi

¹⁴Nɔ na saabui ideui ñ wa n gule si wajui Ilaaɔ Baaba. ¹⁵N̄ɣui í je Baai n̄yaanze baa yooma fei iyi í wa lele do iyi í wa ile fei. ¹⁶Ñ wa n tɔɔ ku jò Hundede ku mu n̄ɣe gbugbā jiida jiida si ido n̄ɣe si bei amboee í la í to, ¹⁷nɔ Kirisi ku ce bi ku wae si ido n̄ɣe na naane ku dasi n̄ɣe. Nɔ ñ wa n tɔɔ má ku jò i ne gbugbā i maa leekī dim dim si kubi n̄a, ¹⁸ku ba n̄ɣe do woo dasi Jesu naane n̄a iyi à gbe fei i yɔkɔ i mà zaka bei kubii Kirisi í cī í to do kusɔe do kujīisae do kugbokae. ¹⁹Baa do iyi kubiu í re kumài amane fei, ñ bi i mà yaasee n̄a ku ba ñ kɔ mam mam bei Ilaaɔ í kɔ.

²⁰Ilaaɔ í ne yiiko ku ce mii iyi à waa tɔɔ fei do iyi à waa lasabu fei, nɔ á yɔkɔ ku ce baa mii iyi í re beebe m̄m hee ku caa. ²¹Í sīa inei igbee n̄a a jò inei n̄a a mà beere waati kāmā fei hee do aɔɔ fei do saabui Jesu Kirisi. Ami.

Anu akā iyi à ne, awa iyi à je arai Kirisi

4 Na n̄ɣu, amu iyi ñ wa piisɔ si na iyi í jò ñ wa n ce icei Lafēe, ñ wa n tɔɔ n̄ɣe i maa ne dee dee si bei í jɔ inei n̄a iyi Ilaaɔ í kpe à ya ne. ²I ya maa ne do ara ku kaye n̄a, do daa didɔ do temua, nɔ i ya maa mu n̄ɣe n̄a do kubi. ³I ce kookakai i ya mu anu akā iyi Hundede Ilaaɔ wa mu n̄ɣe na saabui laakai ku sū iyi í tɔtɔ n̄ɣe. ⁴Ara akāi í wee, Hundede akā m̄i í wee, nɔ kpāa ku cɔ akā m̄i í wee si bii Ilaaɔ í kpe n̄ɣe. ⁵Lafēe akāi í wee, naane ku dasi akā m̄i í wee, nɔ inyi ku dasi akāi í wee. ⁶Ilaaɔ akāi í wee iyi í je baai inei fei. N̄ɣui

í je ilaalui mii fei, n̄ɣui í wa bi inei fei, nɔ í wa si inei fei. ⁷Amma do n̄ɣu fei awa fei à ba amua nwa si bei Kirisi í mu nwa. ⁸Na n̄ɣu, kukɔi idei Ilaaɔ wa fɔ í ni, Waati iyi í gū lele

Í je mbeee n̄a igū í mu n̄a aru, Nɔ í cea inei n̄a amua n̄a.

⁹To, bii à ni í gū lele, iyi be wa nyisi iyi í tako í kita í bɔ hee lelei ilei. ¹⁰Inei iyi í kita í bɔ hee lelei ileu nɔ í nyi í gū leleu má inei akāui, ku ba ku jò mii fei ku kɔ dee dee. ¹¹Amua n̄a iyi í cea inei n̄a wee, í cica inei gɔ n̄a à je woo be n̄a, inei gɔ n̄a m̄ walii n̄a, inei gɔ n̄a m̄ woo sisi laabaau jiida n̄a, inei gɔ n̄a m̄ woo degbe inei igbei Jesu n̄a, inei gɔ n̄a m̄ woo kɔ inei n̄a si cio. ¹²Beebe í ce ku ba ku ceɔ sɔɔlui woo dasi Jesu naane n̄a si icee, ku ba ku kɔɔsi gbugbāi arai Kirisi. ¹³Nɔ beebe m̄i awa fei aa ka ce anu akā si naane ku dasiu nɔ ka mà Amai Ilaaɔ, nɔ ka je inei ngbo ka tóo alái Kirisi. ¹⁴Do yaase beebe a kaa ka je bei amu n̄a má, hee cio ikā ikā ku maa tale wa ihē walakɔ ihɔ bei fufu í ya maa tale akɔi inyi bii fei. Nɔ inei n̄a a kaa dī iju nwa má hee má je a wa inyii itī nwa do bisi laalɔ n̄a. ¹⁵Amma bii à waa sisi ntɔu do kubi aa ka la si mii fei ka tóo alái Kirisi iyi í je iriu. ¹⁶Siei awa fei à waa kā bei ikɔi ara, nɔ arau fei í másie do ikɔ ikɔe. Nsei, bii ikɔ fei wa ce ice si bei í jɔ, arau fei á lai ku maa kɔɔsi na saabui kubi.

Kuwee titɔ si Kirisi

¹⁷Ide iyi ñ wa n sɔ n̄ɣe do irii Lafēe wee. I maà jò i ya maa ne má bei hai dasi Jesu naane n̄a, inei n̄a iyi à waa too lasabu nfe nfe n̄a. ¹⁸A kù ne laakai jiida. À le ido n̄a nɔ a kù mà nkāma. N̄ɣui í jò a kù ne ikpē si kuwee iyi Ilaaɔ wa mu nwa. ¹⁹A kù ne anyɔ gɔ má, à na ara n̄a mam mam si duluum a ceɔ daa laalɔ dimi ikā ikā fei do bine.

²⁰ Amma iṅe, kù je beɛbei ì màò Kirisi ṅa. ²¹ Ñ nɔ ò mà kam kam iyi ì gbɔ idee ṅa, nɔ à kɔ ṅe si ntɔ iyi í wa si Jesu. ²² Na ṅṅu, í jò daa nwo ṅṅe ṅa iyi wa nèò kuwɛe ṅṅe wo, domi binei daa nwo ṅṅe ṅṅaui wa dī iju ṅṅe nɔ wa bɔð ṅe nfe ku ce. ²³ I jò ì ne idò titò do lasabu titò mam mam ṅa, ²⁴ nɔ ì jò ì ne daa titò ṅa iyi í jò ti Ilaaò. Daa titòu, aa yɔɔi si dee dee ku je ṅṅe do kuwɛe hai ne dulum. Iyi be hai bi ntɔi wa naa.

²⁵ Na ṅṅu, i maà ya sɔ ibo má ṅa. I jò ine fei ku sɔ kpaasie ntɔ, domi à je ikò ikā ikāi ara akā. ²⁶ Baa bii idò ṅṅe í kò, i maà ya ce dulum ṅa. I maà ya jò idòkòu ku wɛe ṅṅe hee inunu koo lòð. ²⁷ I maà jò Seetam ku ba bi ku dasi ise si ṅṅe. ²⁸ Ine iyi í ya ce ile wo, ku maà ce ile má, amma ku ya ce ice do awɔe. Beɛbei á ba mii jiida ṅa iyi á sobið ilu are ṅa. ²⁹ Nɔ i maà ya jò ide laalɔ kāma ku fita hai si gele ṅṅe. Amma i ya fɔ ide jiida iyi á mua ine ṅa gbugbā si naane ku dasi nɔ ku sobi ṅa si bukaata ṅa nɔ ine ṅa iyi à waa gbɔɔ ku je ṅṅa aranfāani jiida. ³⁰ I maà fɔ inɔi Hunderi Ilaaò ṅa, domi Hunderi bei í je sɛɛdai Ilaaò si ṅe hee koo toð aɔɔ iyi Ilaaò á yá inɛe ṅa mam mam. ³¹ I nyo daa kuro ṅṅe fei do idòkò yaamɔ do idòkò. Nɔ i maà ya gbagba si ṅṅe walakɔ i maà sɔ irii ṅṅe ṅa. I jò inɔ sāmi baa yooma fei. ³² I cea nje didò ṅa, nɔ i ya ne araaree nje ṅa, nɔ i ya kpa nje idei kurara ṅa bei Ilaaò ì kpa idei kurarai ṅṅe mɔ na irii Kirisi.

Kuwɛe si inya kumá

5 Na ṅṅu, si na iyi í jò ì je amu ṅa iyi Ilaaò í bi ṅa, i ce bei ṅṅu takae. ² I jò kookoosui kuwɛe ṅṅe kú nyisi kubi bei Kirisi í bi wa, nɔ í na kuwɛe na iri nwa. Kuwɛe iyi í nau ṅṅui í je kuwɛe jiida iyi inunue í dōa Ilaaò si.

³ Iṅe ti Ilaaò ì je ṅa. Na ṅṅu, i maà ya ce baa ngɔɔ iyi á jò ine ṅa a sɔ iri ṅṅe a ni ì tɔtɔ sɛe hai ne yaase ṅa walakɔ a ni

ì ce daa laalɔ ṅa walakɔ bine. ⁴ Nɔ i maà ya jò idei anyɔ walakɔ ide hai ne yaase walakɔ ide nfe nfe ku fita hai si gele ṅṅe, domi ide dimi beɛbe kù jòð ṅṅe, amma i jò ide ṅṅe ku ya je Ilaaò ku saabu. ⁵ I jò i mà ṅa kam kam iyi woo tɔtɔ sɛe hai ne yaase do ilu daa sāmi ṅa, kāma ṅṅa kù ne ikpɛ si bommai Ilaaò do ti Kirisi. Beɛbe mɔi hee do ilu bine ṅa fei, kāma ṅṅa kù ne ikpɛ si bommai Ilaaò do ti Kirisi domi bine í yei bei iwɛ ku tɔɔ.

⁶ I maà ya jò ine gɔ ku dī iju ṅṅe do ide nfe, domi na ṅṅu bei í jò idòkòi Ilaaò wa naa si irii ine ṅa iyi a kù waa jirima. ⁷ Na ṅṅu, i maà ya jò ide gɔ ku tɔtɔ ṅṅe do amane dimi beɛbe ṅa. ⁸ Iṅe taka ṅṅe, si ilu kukui ì wa ṅa wo, amma nsei, ì wa si inya kumá ṅa na anu akā ṅṅe do Lafɛe. Na ṅṅu, i jò isɛene ṅṅe ku jɔ ine ṅa iyi à waa ne si inya kumá, ⁹ domi bii à waa ne si inya kumá kuce iyi aa ka ce ṅṅui í je daa didò baa yooma fei do dee dee ku je do ntɔ ku fɔ. ¹⁰ I ce kookaai i mà mii iyi á dōa Lafɛe si. ¹¹ I maà dasi ara ṅṅe si kookoosu laalɔ iyi amane ṅa à waa ce si ilu kuku. Amma kookoosu dimi beɛbe i ya fɔ ṅa. ¹² Anyɔ nla nla mɔm nii bii à fɔ mii iyi ine ṅṅa à waa ce si asii. ¹³ Amma kookoosuu be bii à fɔ á fita si inya kumá. ¹⁴ Nɔ mii iyi í fita gbugbā fei í ya mái. Na ṅṅi í ce kukò kukò idei Ilaaò í fɔ í ni, Awɔ iyi ì waa sī njoo, jī. Dede hai si inɔi iku ṅa, Nɔ Kirisi ku máe inya.

¹⁵ Na ṅṅu, i ce laakai isɛene ṅṅe. I maà jò ì maa ne bei ine ṅa iyi a ci ya lasabu, amma i maa ne do laakai ṅa. ¹⁶ Waati iyi ì ne ṅa, i ceð ice, domi waati ihɛ bei waati laalɔi. ¹⁷ Na ṅṅu, i maà ye bei ine ṅa iyi a ci ya lasabu, amma i hanya ṅa ku ba i mà mii iyi Aò Lafɛe í bi i ce ṅa.

¹⁸ I maà ya jò atɛ ku kpa ṅṅe, domi si bei daa bereteke fei í wa. Amma i jò ì kòð Hunderi Ilaaò ṅa. ¹⁹ I jò saabu do iri

ku kō ku ya wa si faaji n̄ɛ, i ya kō iri do irii Ilaaḏ, i cūu do idō n̄ɛ fei. ²⁰I ya maa saabu Ilaaḏ Baaba waati kāma fei n̄ɛ si mii fei do irii Lafēe nwa Jesu Kirisi.

Abo do m̄kō

²¹I n̄ɛ iyi ì mà beerei Kirisi, i ya sūa n̄ɛ iri ile n̄ɛ. ²²I n̄ɛ inaabo n̄ɛ i sūa m̄kō n̄ɛ n̄ɛ iri ile bei aa cea Lafēe n̄ɛ, ²³domi m̄kōi í je in̄e ngboi aboe, bei Kirisi m̄o í je in̄e ngboi igb̄ee. Igb̄eui í je arai Kirisi, n̄o Kirisi m̄oí í je woo faabae. ²⁴N̄o si bei igb̄eui í ya sūa Kirisi iri ile, beebe m̄oí in- aabo n̄ɛ à n̄e a sūa m̄kō n̄ɛ n̄ɛ iri ile si mii fei.

²⁵N̄o n̄ɛ m̄kō n̄ɛ i bi abo n̄ɛ n̄ɛ bei Kirisi í bi in̄ei igb̄ee n̄ɛ, n̄o í na kuw̄ee na iri n̄ɛ. ²⁶Í nya n̄ɛ ikā n̄o í we n̄ɛ í j̄ò à má na saabui idee. ²⁷Í bi igb̄eui ku naa si wajue do kus̄iæ fei, ku maà ti ku n̄e riisi ḡo, n̄o batai arae ku maà yuguu, n̄o ku maà n̄e mii mmu dimi beebe ḡo n̄ɛ má, amma í bi ku je dee deei, ku maà n̄e taale kāma. ²⁸Beebei í j̄o m̄kō n̄ɛ á bi abo n̄ɛ n̄ɛ bei à bi ara n̄ɛ. In̄e iyi í bi aboe í bi araei. ²⁹In̄e ḡo k̄u n̄o k̄u w̄ee iyi í cé arae, amma í ya maa w̄oioi n̄o ku maa gb̄oa bei Kirisi wa ce na igb̄ee. ³⁰Igb̄eui n̄ɛui í je arae n̄o awa fei à yei bei ik̄ò ik̄òi araeu. ³¹Kuk̄oí ideí Ilaaḏ wa f̄o í ni, na n̄ɛ, m̄kō á j̄ò iyeḏ baeei, n̄o ku w̄ee do aboe ku ba a n̄ɛ minji fei a baa a je ara akā. ³²Asiiu ih̄e ide nla n̄lai, amma ideí Kirisi do igb̄eei ñ wa n̄ f̄aa. ³³Na n̄ɛ, m̄kō fei ku bi aboe bei í bi arae, n̄o abo fei ku jirima m̄kōe.

Amu n̄ɛ do baa n̄ɛ n̄ɛ

6 I n̄ɛ amu n̄ɛ, i jirima in̄e n̄ɛ iyi à waa mu n̄ɛ si bei Ilaaḏ í bi, domi beebei í s̄i. ²Wooda sinte iyi Ilaaḏ í ceḏ kuw̄a wee. I jirima iyeḏ baa n̄ɛ n̄ɛ ³ku ba i n̄e in̄o did̄ō n̄ɛ n̄o hunde n̄ɛ ku s̄o si andunya.

⁴I n̄ɛ baa n̄ɛ, i maà ya kō id̄oí ama n̄ɛ n̄ɛ, amma i bi n̄ɛ, i dasi n̄ɛ iju n̄ɛ i k̄o n̄ɛ si ideí Aḏ Lafēe n̄ɛ.

Aru do lafēe

⁵I n̄ɛ aru n̄ɛ, i jirima lafēe n̄ɛ n̄ɛ si andunya ih̄e do beere do kuyaya, ku maà je do muafiti, n̄o k̄u ye bei Kirisii ì waa cea n̄ɛ. ⁶Ku maà je bii à leek̄i à waa c̄o n̄ɛ n̄ɛ akā. Bii í je waati iyi à waa c̄o n̄ɛ n̄ɛ akāi, í ye bei amane n̄ɛi ì waa cea n̄ɛ ku ba ku d̄ō n̄ɛ si. Amma i j̄ò i ce id̄oobii Ilaaḏ do id̄o n̄ɛ fei bei arui Kirisi n̄ɛ. ⁷Ice iyi à dasi n̄ɛ, i j̄ò i coo do himma n̄ɛ, n̄o k̄u ye bei Ilaaḏi ì waa cea n̄ɛ, ku maà ti ku je amane n̄ɛ akā. ⁸Ì mà s̄aa s̄aa n̄ɛ iyi Ilaaḏ á s̄aa in̄e fei ribai ice j̄iida iyi í ce, baa bii aru, walak̄o in̄e iyi í n̄e araei.

⁹I n̄ɛ lafēe n̄ɛ m̄o, i cea aru n̄ɛ n̄ɛ beebe, i maà ya ta n̄ɛ gbugb̄a. I mà n̄ɛ iyi in̄eḏ n̄ɛ fei Lafēe akāi ì n̄e lele bii in̄e ḡo k̄u re in̄e ḡo.

J̄ineí iḡui woo dasi Jesu naane

¹⁰Ide iyi í gbe ñ wa n̄ bi n̄ s̄ō n̄ɛ wee. Si anu akā n̄ɛ do Lafēe i j̄ò gbugb̄a n̄ɛ ku mua n̄ɛ m̄o gbugb̄a n̄ɛ. ¹¹I d̄i j̄ineí iḡui n̄ɛ iyi Ilaaḏ wa mu n̄ɛ fei, ku ba i ȳk̄o i leek̄i dim dim i k̄osiḏ kookoosu ikā ikāi Seetam n̄ɛ, ¹²domi k̄u je do amane n̄ɛi à waa ja. À waa jai do ilu iri laal̄oí lele n̄ɛ do ilu yiiko n̄ɛ, do ilaalui andunyaí ilu kuku n̄ɛ ih̄e, do in̄ei in̄o k̄o woo ce iceí Seetam n̄ɛ. ¹³Na n̄ɛ, i so j̄ineí iḡui Ilaaḏ fei i d̄i n̄ɛ. Si beebe, bii aj̄oí wahala í na í naa, aa ȳk̄o i k̄o ara n̄ɛ si wajui Seetam m̄be n̄ɛ. N̄o bii ì ce iḡui ì t̄a n̄ɛ, i leek̄i dim dim hee k̄o. ¹⁴Na n̄ɛ, i dede i leek̄i dim dim n̄ɛ. I j̄ò n̄o ku w̄ee n̄ɛ bei santiiki iyi sooge í ya d̄iḏ gbankilie, n̄o i j̄ò dee dee ku je ku w̄ee n̄ɛ má bei ib̄oí is̄o. ¹⁵I j̄ò himmai laabaau j̄iida ku sisi ku w̄ee n̄ɛ bei baata n̄ɛ. Laabaau j̄iidaui á naaḏ laakai ku s̄u wa. ¹⁶N̄o iyi í re m̄m, i j̄ò naane ku dasi ku w̄ee n̄ɛ

jiida jiida bei teli iyi á ganji afa ku ne ina iyi Seetam mbeɛ á ta wau ku to wa si ɲe.

¹⁷ Ì gba faabau bei fulai iso, nɔ ideɪ Ilaaḿ mɔ i gbaa ɲa bei taakubai Hundeɪ Ilaaḿ.

¹⁸ Waati kãma fei i ya ce kutɔɔ ɲa nɔ i ya maa tɔɔ sobii Ilaaḿ ɲa. I dede i leekĩ do temua ɲa si ideɪ kutɔɔ do gbugbãɪ Hundeɪ Ilaaḿ, nɔ i ya ce kutɔɔ na irii woo dasi naane fei ɲa. ¹⁹ Nɔ i cea amu mɔ kutɔɔ ɲa ku ba bii ñ cí gele, n ya n ba ide iyi an fɔ nɔ n ne wɔkɔ n sisið ideɪ laabaau jiida iyi wa singau wo. ²⁰ Na irii ideui ñ je woo bei Ilaaḿ baa do iyi ñ wa piisɔɔ si nsei. Na nɲu, i ce kutɔɔ ku ba n yɔkɔ n sisi ideu do wɔkɔ bei á sã.

Fɔɔi sukudɔ

²¹ Tisiki baakɔɔ nwa, woo ce ice ilu naane si kpãai icei Lafẽe, á sisi nɲe laabaaum fei ku ba i mà bei ñ weɛð ɲa do mii iyi ñ wa n ce. ²² Na ɲɔi í ce ñ bɔɔ wa si ɲe ku naa ku sɔ ɲe bei à weɛð ku ba ku tũ ido nɲe.

²³ Nɔ Ilaaḿ Baaba do Lafẽe Jesu Kirisi a mua kpaasi woo dasi Jesu naane ɲa fei laakai ku sũ do kubi do naane jiida. ²⁴ Nɔ didɔi Ilaaḿ ku weɛ do ine ɲa iyi à bi Lafẽe nwa Jesu Kirisi fei nɔ kubi nɲa ci ya kpaasi.

Tia iyi Pɔlu í cea inei Filipi ɲa

Í ce ɲa fɔɔ

1 Amui Pɔlu do Timɔtee, awa woo ce icei Jesu Kirisi ɲa. À ce ine ɲa iyi Jesu Kirisi í cica à je tɛɛ si ilui Filipi fei fɔɔ, hee do ine ɲa iyi à je ine ngboi igbeu do woo ce icei igbeu fei. ² Ilaaɔ Baa nwa do Jesu Kirisi Lafɛɛ nwa a mu nɲe ididɔ do laakai ku sũ.

Pɔlu í cea inei Filipi ɲa kutɔɔ

³ Ñ ya n maa n saabu Ilaaɔ waati kãma iyi ñ ye gigi nɲe fei. ⁴ Si kutɔɔm ɲa fei iyi ñ ya n maa n ce na irii iɲe fei, ñ ya n cooi do inɔ didɔ, ⁵ si na iyi í jɔ ì sobim ɲa n sisið laabaau jiidau hai ajɔ sinteu hee ku baa nsei. ⁶ Ñ wa n mà kam kam, Ilaaɔ iyi í sinti ice jiidau ihɛ si ɲe á maa cooi hee koo kpàð irie si ajɔi kunyii Jesu Kirisi wa. ⁷ Nɔ í sãa n ce lasabu nɲe beɛbe, domi ñ ne kubi nɲe si idɔm. Ntɔ ntɔ, ì ya bam ice ku ce ɲa ile piisɔɔ ihɛ do waati iyi ñ ne aram wo ñ ya n maa n sisi laabaau jiidau ku ba ku ne gbugbã ku maa koo nɔ ñ ya n maa n jabu na irie. ⁸ Ilaaɔi í je seɛdam iyi ñ bi iɲe fei bei kubii Jesu Kirisi í ye.

⁹ Mii iyi ñ wa n bee si kutɔɔm nɲui í je kubi nɲe ku kɔɔsi ku maa koo nɔ kubi nɲeu ku jɔ kumà nɲe do bisi nɲe ku kɔɔsi, ¹⁰ ku ba i yɔkɔ i wũa mii ɲa iyi à je jiidu à re ɲa. Beɛbe mɔi aa je ine kumá ɲa, nɔ si ajɔi Kirisiu i kaa ne taale kãma ɲa, ¹¹ nɔ ice jiidu nɲe ɲa iyi ì waa ce ɲa na saabui Jesu Kirisiu ku kɔ, nɔ ku jɔ ine ɲa a ye amboei Ilaaɔ nɔ a maa saabue.

Kirisi nɲui í je kuwɛɛ

¹² Kpaasim ɲa, ñ bi i mà ɲa iyi mii iyi í bam nɔu ihɛi í je waju ku bɔi laabaau jiidau. ¹³ Ntɔ ntɔ, ciikui amanlu ɲau do ine ɲa iyi à gbe fei à mà iyi na irii Kirisii ñ wa piisɔɔu ihɛ. ¹⁴ Ile piisɔɔ ku wam í

mua kpaasi woo dasi Lafɛɛ Jesu naane nkɔ gbugbã í kɔɔsi à waa sisið ide i Ilaaɔ do idɔ ku buba do wɔkɔ.

¹⁵ Ntɔi, ine gɔ ɲa à waa sisið ide i Kirisi do igu do nje ku wã, amma ine gɔ ɲa à waa cooi do yaase jiidu. ¹⁶ Ine nɲu ɲau à waa cooi do kubi domi à mà iyi icem nii n jabu na irii laabaau jiidau. ¹⁷ Ine ihɔ ɲa mɔ à waa waazo ide i Kirisi, kù je do inɔ akã, amma do nje ku wãi. À tamaa bei aa kɔɔm si ijuukpãui si ile piisɔɔu ihɛ.

¹⁸ Bii í yɔkɔ lasabu ɲa kú je laalɔ walakɔ kú je jiidu, kãmaɛ kù jɛem taale. Baa bii beirei nɲu de a sisið ide i Kirisi. Inɔm í dɔ á nɔ ku dɔ ku maa kooi, ¹⁹ domi ñ mà iri kukpai iyi ihɛ nɲui í je faabam na saabui kutɔɔ nɲe, do sobii Hunde i Jesu Kirisi. ²⁰ Mii iyi ñ dasi idɔ nɔ ñ wa n cɔ kpãɛ kam kam nɲui í je n maà n ce nkãma iyi á jɔ anyɔ ku mum. Mii iyi ñ bi nɲui í je n ne wɔkɔ bei ñ ne hai tako n maa n nyisið kulai Kirisi bii ñ wɛɛ si hunde walakɔ baa bii í je ñ ku mɔi. ²¹ Ntɔ ntɔ, bi ti amu bii ñ wɛɛ, na irii Kirisii ñ wɛɛ, bii ñ nɔ ñ ku mɔi, an ba riba. ²² Amma bii í je ñ wɛɛ si hunde an yɔkɔ n ce ice jiidu iyi í ne aranfãani, to, n kù mà iyi an cica. ²³ Lasabum wa fam ni do cingaa minji minji fei. Ñ bi n ne n koo n wa bi Kirisi, domi iyi bei í sãa í re. ²⁴ Amma na aranfãani nɲei í sãa í re n maa n wa si andunya má. ²⁵ Na nɲu, ñ mà iyi kù ne sika kãma an buba n wɛɛ do iɲe fei na waju ku bɔ nɲe do inɔ didɔ nɲe si naane ku dasi nɲe. ²⁶ Si beɛbe aa ba kpãa ì saabu Jesu Kirisi ɲa do inɔ didɔ na irim si waati iyi an na n wa anini nɲe má.

²⁷ Nɲu de i ya jɔ iseene nɲe ɲa ku ye bei laabaau jiidai Kirisi í fɔ. Bii ì waa ce beɛbe ɲa, bii ñ naa bi tu ɲe, walakɔ baa bii n kù naa, n maa n gbɔ iyi ì waa leekí si dim dim ɲa, i ya maa gbɔsi nje nɔ i maa jabu do inɔ akã ɲa na laabaau jiidau iyi í je icui naane ku dasi nɲe. ²⁸ I maà jɔ mbɛɛ nɲe ɲa a da zigi nɲe si

nkāma. Nɲui á nyisi ɲa iyi aɲai à waa bɔ nfe ku ce, nɔ ku nyisi iɲe mɔ iyi ì wa si kpāai faaba ɲa. Iyi be fei wa naai hai bi Ilaaḥ, ²⁹ domi Ilaaḥ í ce nɲe didḥ ì dasiḥ Kírisi naane ɲa, amma kù je baa iyi be nɲu akā, í ce nɲe didḥ má ì ya maa yeḥ ijuukpā ɲa na iriē. ³⁰ Iɲe mɔ ì bam ku jabu ɲa si kujabu iyi ì ye ñ ce ɲa wo nɔ ì waa gbɔ ɲa iyi hee nsei ñ wa n mɔsi.

Kukayei Kírisi do aláe

2 Ì mà sāa sāa ɲa, naane iyi ì dasi Kírisi ɲa wa mu nɲe gbugbā. Kubie wa dasi ɲe himma. Hundeí Ilaaḥ í jḥ ì ne anu akā ɲa. Araarei Kírisi do jiida ku jee í wa si anini nɲe. ² Na nɲu, ñ wa n tɔɔ ɲe, i jḥ i ya ne anu akā ɲa, do kubi akā, do idɔ akā, do lasabu akā. Iyi bei á jḥ inɔ didḥm ku kḥ. ³ I maḥ ya ce ngɔɔ do nɲe ku wā ɲa walakɔ do fufu ku tɔɔ, amma i kaye ara nɲe i ya dooa ine ɲa bei mii iyi à re ɲe. ⁴ Nɔ kāma nɲe ɔɔ ku maḥ ya ce lasabui iri nɲu akā, amma ku ya ce lasabui ine mmu mɔ ɲa má. ⁵ I jḥ lasabu nɲe si gāmei nɲe ku ye bei Jesu Kírisi mɔ í ce.

⁶ Baa do iyi í to Ilaaḥ, kù cɔ arae bei mii iyi í je saai Ilaaḥ do tilasi.

⁷ Amma andi mii iyi í ne fei í jḥ nɔ í baa í je amane, í naa í je mɔm nii bei aru.

Iyi í sinda amane í tā,

⁸ Í kaye arae ma nɔ í jirima Ilaaḥ hee í na arae í to siḥ iku si antai jii ku gaau mɔm.

⁹ Na saabu nɲui Ilaaḥ í soo lele ntɔ ntɔ nɔ í naa iri iyi í ne beere í re iri fei,

¹⁰ Ku ba ine fei ku gule ku nyisiḥ beerei Jesu, hai ine ɲa iyi à wa lele do ine ɲa iyi à wa ile hee do lelei ile fei.

¹¹ Nɔ gelei ine fei ku jesi iyi Jesu Kírisi í je Lafē. Nɲu bei á na Ilaaḥ Baaba amboe.

I má inya ɲa bei fitila si andunya

¹² Iɲe baakɔm ɲa, ì ya jirimam ɲa si waati iyi ñ wa inɔ nɲe wo. Nsei iyi ñ

jḥ ɲe í sīa i ya maa jirimam ku re ɲa. I kookaai i ce ice do nɲo do kuyaya ku ba ice jiida nɲe ku jḥ a mà iyi ì ba faaba ɲa, ¹³ domi Ilaaḥi wa ce ice si ɲe ku ba ku mu nɲe idɔɔbi do gbugbā iyi aa yɔkɔ ì cooḥ ɲa bei nɲu takae í bi.

¹⁴ Mii iyi ì waa ce fei i coo ɲa kugbagba ku maḥ wasi walakɔ kakɔ, ¹⁵ ku ba i má dee dee ɲa nɔ i maḥ ne taale ɔɔ, iɲe iyi ì je amai Ilaaḥ ɲa. Kù sīa i ne kurara ɔɔ si wajui ine laalɔi andunya ɲa iyi a kù waa too kpāa. Í sīa i maa má inya ɲa si anini nɲa bei fitila ɲa, ¹⁶ nɔ i ya maa sḥ ɲa ideí kuwee ɲa. Bii ì waa ce beebe ɲa an tɔɔ fufu na iri nɲe si aɔɔ iyi Kírisi á nyi wa, si na iyi í jḥ icem do kookaaim kù je ngbe.

¹⁷ Naane ku dasi nɲe í yei bei kuwee iyi ì waa cea Ilaaḥ ɲa. Nɔ baa bii í je à kpam nii, nɔ ñ nikā nɲem bei kuwee iyi à nikā si antai kuwee nɲeu, do nɲu fei inɔm á dḥ, nɔ awae ɲa ka kpē inɔ didḥ. ¹⁸ Beebe mɔi í sīa iɲe mɔ i weeḥ inɔ didḥ nɔ inɔ didḥ nɲeu i kpḥ ɲa do amu.

Timḥtee do Epafoditi

¹⁹ Bii Lafē Jesu í je, si aɔɔ gbeejiu ihē an be Timḥtee wa bi tu ɲe ku ba amu mɔ n gbɔ laabaau nɲe nɔ ku muum gbugbā.

²⁰ Ine kāma kù wa bi tom ihē má iyi awaḥ à ne lasabu akā bii kù je nɲu akā, nɔ nɲu akāi lasabue í wa si ɲe ntɔ ntɔ.

²¹ Ine ɲa iyi à gbe fei, lasabui ideí aɲa taka nɲai à waa ce, lasabu nɲa kù wa si ideí Jesu Kírisi. ²² Iɲe taka nɲe ì mà ɲa iyi Timḥtee í nyisi arae ilu naane nɔ í na arae si icei laabaau jiidau ku ce do amu bei ama do baae. ²³ Iɲi í jḥ ñ wa n bi n bɔɔ wa bi tu ɲe si waati iyi an mà bii ñ wa. ²⁴ Ñ ne naane iyi Lafē á jḥ amu takam n naa bi tu ɲe be si aɔɔ gbeejiu ihē.

²⁵ Amma nsei, ñ ye í sīa n jḥ kpaasim Epafoditi ku nyi wa bi tu ɲe, nɲu iyi ì tako ì be sim wa ɲa do sobi iyi ñ biu. Nɲui í je kpaasi woo ce icem nɔ wa bam

ku jabu. ²⁶ Ñ wa n sindaε wai si na iyi í jò wa bi iñe fei ku ye ntò ntò, nò laakae í dede do iyi ì gbò ña kù waa ne baani. ²⁷ Í ce bõoi ntò ntò hee í maai iku, amma Ilaaõ í ce araareε. Nò kù je araarei Epa-foditi ññu akā, do ti amu takam nii, ku ba inò kufòm nòu ku maà kõosi má. ²⁸ Ñjoi í jò ñ wa n saasa n ba n sinda ññe wa ku ba inò ññe ku dõ má bii ì yò ña, nò inò kufõi amu takam ku kaye. ²⁹ Na ññu, i gbaa ña do irii Lafēε do inò didõ nla nla. Í sia í mà beerei ine dimi beεbe ña, ³⁰ domi í maai iku si icei Kirisi. Í ta hundee í naaò sobi iyi iñe taka ññe i kù ba fayae í naam wa ña wo.

Beí aa jèd dee dee si wajui Ilaaõ

3 Nsei iñe inem ña, i ya jò i wεε do inò didõ ña do iyi ì je ti Lafēε ña.

Bi ti amu n kaa n gbeεjiò ide akāu ku kò ññe wa, domi ñ mà iyi á mu ññe gbugbā. ² I ya maa ce laakaii woo ce ice laalò ña iyi à ne daa sāmī bei aja ña. Ine ññu à waa kaaba bango iyi à bu si ara. ³ Awai à ce bango do ntò, awa iyi à waa tɔɔ Ilaaõ do gbugbāi Hundee, nò à waa tɔɔ fufu na irii Jesu Kirisi, kù nò kù je kuce nwai à waa kaaba. ⁴ Nò bii amu takam ñ bi an yòkò n kaaba kuce nwau. Bii ine gò wa tamaa si ññu á yòkò ku kaaba kuce nwau, aa fò ideí amu má? ⁵ Si ajo meejsiai à dasim bango, amuu amai Izireliu, si dimii Benzameε. Amuu alalai Zuifu ñai, bii si woodai Zuifu ña ku jirimai ñ je Farisi. ⁶ Ñ ne himma ntò ntò hee ñ kpā inei igbei Jesu ña iju. Ine gò kaa ye taalem do yaase bei ñ jirima ideí wooda ñ wa n dede n jèd ine dee dee. ⁷ Amma mii ña iyi ñ wa n tamaa à ne riba tako fei wo, nsei ñ wa n cɔɔi bei mii hai ne beere na saabui Kirisi. ⁸ Ñ dóo fei ndεε fei mòm bei mii hai ne beere na ide iyi í ne amboe í re. Ideu ññui í je Jesu Kirisi Lafēem iyi ñ mà. Na irie ñ jò mii fei, ñ doo aña fei bebei bei riisi iyi à kpā ku ba n ne Kirisi, ⁹ nò n wεε do ññu. Nò

ñ wa n mà n kaa n yòkò n je dee dee na wooda ku jirima, amma ñ je dee deei si na iyi í jò ñ dasi Kirisi naane. Dee dee ku jeu wa naai hai bi Ilaaõ na saabui naane iyi à dasiu. ¹⁰ Iyi ñ bi, ññui í je n mà Kirisi, do gbugbā iyi í jìò hai si bale nò n ne ikpē si ijuukpāεu hee ku ye bei amu mɔ ñ ku do ññu ajo, ¹¹ ku ba n ne kpāa ku cɔ iyi amu mɔ an jī hai si bale.

Amanii lele ku sei si

¹² Kù je ñ mà Kirisi beεbe titā n kù toò awò kù nò kù je n kō. Amma ñ wa n ce kookaai fei ku ba n màa. Na ññui í jò Jesu Kirisi í cem titεε. ¹³ Iñe inem ña, n kù wa n cɔ aram bei mii iyi n toò awò titā, amma mii akāi ñ wa n ce. Ñ ya n maa n gbeje mii iyi í wa do anyim nii, nò n ce kookaai n maa n lele ti waju. ¹⁴ Beεbei ñ ce ñ wa n bòò waju bei ine iyi wa ce gaasai kusei, ku ba n ba riba iyi Ilaaõ wa kpe wa ka na ka gba lele do saabui Jesu Kirisi.

¹⁵ Na ññu, awa iyi à jīa si kpāai naane ku dasi, ka ce lasabu beεbe. Amma bii ñ waa ce lasabu gò iyi kù waa too kpāa ña, Ilaaõí á nyisi ñe iyi kù je dee dee. ¹⁶ Si bei í jeu fei, awa de ka maa bɔ waju si kpāa akā iyi à waa toou.

¹⁷ Iñe inem ña, iñe fei i sīsīm ña. À nyisi ñe kuce jiida. Na ññu, i ya maa cɔ ine ña mɔ iyi à yòkò à waa ce beεbe. ¹⁸ Ñ sō ñe tā ise feεfelo, nò ñ nyi ñ wa n sisi ññe má do kukpata, ine nkpò í wεε iyi wa je mbēi ideí ikui Kirisi si jīi ku gaauu. ¹⁹ Nfe ku cei aa kpàò irie, domi inò ññai à ya maa cea ice si agbei Ilaaõ. Iyi í jò ku je ñña anyò ññui aa ya maa tɔɔò fufu. Mii ndii andunya ihē ññu akāi à waa lasabu si. ²⁰ Amma awa, lelei Aõi í je ilu nwa. Hai bei à waa degbe woo faaba nwa Lafēε Jesu Kirisi ku nyi wa. ²¹ Do gbugbāε iyi á jò mii fei ku jirimaeò ññui á kpaasiò ara hai ne beere nwau ku jò arai ññu takae iyi í ne amboe.

Ide iyi à jilè nwa ka ce

4 Na nɗu iɗe baakɔɔm ɗa, iɗe iyi ñ wa n bi ku ye jiiida jiiida má, iɗe iyi ò ya jò n ne inɔ didɔ, nɔ ñ ya n tɔɔ fufu na iri nɗe, i jò ò leekī beɛbe ɗa dim dim si Lafēe.

² Ñ wa n tɔɔ inaabo minji ɗau ihē Efodi do Sentiki a ya jò anu nɗa ku je akā si ideī Lafēe. ³ Awɔ mɔ woo ce ice kpaasim, awɔ iyi ò je ilu naane, ñ wa n tɔɔei ò sobi inaabo minji ɗau be. Aɗai à bam kujabu wo si laabaau jiidau ku sisie, aɗa do Kelema do woo ce ice kpaasim ɗa iyi à gbe fei, aɗa iyi iri nɗa í wa si tiai kuweɛu.

⁴ I ya jò inɔ nɗe ku maa dɔ si Lafēeu do aɗo fei ɗa, ñ nɗi ñ fɔ ñ wa n sisi ma, i ya jò inɔ nɗe ku maa dɔ.

⁵ I jò ine fei ku ye daa didɔ nɗe ɗa, domi kunyii Lafēe í maai wa. ⁶ I maà ya jò zigi nɗe ku da do ngɔɗɔ. Amma si mii fei i ya tɔɔ Ilaaɔ do ku saabu nɔ i beɛ bukaatai mii iyi ò bi ɗa. ⁷ Nɔ laakai ku sūi Ilaaɔ iyi í re kumàì amane fei á degbe idɔ nɗe do lasabu nɗe si anu akā iyi ò ne do Jesu Kirisi ɗa.

⁸ Iyi í gbe nɗe, iɗe inem ɗa, i ya ce lasabu ɗa si mii iyi í sīa, iyi Ilaaɔ á saabu. Mii ɗauí í je mii iyi í je ntɔ fei, do mii iyi í ne beere fei, do iyi wa too kpāa fei, do iyi í má fei, do iyi í dɔ fei, do iyi í jɔ amane ku saabu fei. ⁹ Ide iyi ñ kɔ nɗe si nɔ ò jesi ɗau, do iyi ñ sɔ nɗe do iyi ò ye ñ ce ɗa, i ya coo ɗa. Nɔ Ilaaɔ, nɗu iyi wa mu nwa laakai ku sū á weɛ do iɗe.

Pɔlu wa saabu inei Filipi ɗa na amua nɗa

¹⁰ Ñ ne inɔ didɔ ntɔ ntɔ do iyi ñ ye ò waa ce lasabum má ɗa, nɔ ñ wa n

saabu Lafēe. N kaa n yɔkɔ n ni i ci ya ce lasabum ɗa, faya dei i ci ya ba ɗa.

¹¹ Kù je a ni ñ ne bukaatai ngɔɗɔí í jò ñ wa n fɔ beɛbe, domi ñ kɔkɔ inɔ didɔ ku ne si mii iyi í bam fei. ¹² Ñ mà bei ñ ya n je kuweem si waatii are, ñ nɔ ñ mà bei ñ ya n je kuweem si waatii ayo. Bii fei do iyi í bam fei, ñ ya n weɛ do inɔ didɔi, si waatii ayo do si waatii ari. Ñ nɔ ñ mà bei an ce bii ñ ne nla nla do bii n kù ne. ¹³ An yɔkɔ n ce fei ndeɛ do saabui Kirisi iyi wa muum gbugbā. ¹⁴ Do nɗu fei, ò ce í sīa ɗa do iyi ò kpē wahalam nɔu ɗa.

¹⁵ Iɗe inei Filipi ɗau, iɗe taka nɗe ò mà sāa sāa ɗa iyi laabaau jiidau ku sinti ku fɔe si waatii iyi ñ ne hai Masedoni, igbei inei Jesu ɗɔ kù sobim bii kù je iɗe akā, awae ɗai à sobi nɗe. ¹⁶ Waatii iyi ñ wa Tesalonika, ò sobim si bukaatam ɗa, iyi kù je baa gbakā akā mɔm. ¹⁷ Kù je a ni amuai ñ wa n tɔɔ, amma ñ wa n bi riba nɗe ku kɔɔsii. ¹⁸ Andi mii iyi ò sambaam wa fei ɗa ñ yɔɔ. Í nɔ í to hee í gbe. Bei Epafoditi í naam amua nɗe wa í ceem zaka. Amua nɗeu í yeem nii bei kuwee iyi í ne inunu jiiida iyi Ilaaɔ í gba í dɔa si. ¹⁹ Do saabui Jesu Kirisi Ilaaɔ á mua iɗe fei bukaatai mii iyi ò ne ɗa si bei amanii amboeé í to. ²⁰ Amboeé Ilaaɔ Baa nwa ku weɛ do aɗo fei. Ami.

Fɔɔi ankāanyi

²¹ I ce ine ɗa iyi Jesu Kirisi í cica à je tɛɛu fei fɔɔ ɗa. Amu do ine ɗa iyi à wa bi tom à ce iɗe fei fɔɔ. ²² Ine ɗa iyi Jesu í cica à je tɛɛu, aɗa iyi à wa ihē fei à ce ɗe fɔɔ. Ti inei kpasēi ilaalu ɗau, ine nɗu í re mɔm.

²³ Didɔi Lafēe nwa Jesu Kirisi ku weɛ do iɗe fei. Ami.

Tia iyi Pɔlu í cea inɛi Kolosee ɲa

Í ce ɲa fɔɔ

1 Amui Pɔlu, woo bei Jesu Kirisi na idɔɔbii Ilaaɔ, amu do Timɔtee ine nwa, ² à ce ɲe fɔɔ, ɲe ine nwa ilu naane ɲa iyi Kirisi í cica ì je tee ɲa si ilui Kolosee be. Ilaaɔ Baa nwa ku mu ɲe didɔ do laakai ku sũ.

Pɔlu wa saabu Ilaaɔ na iri ɲa

³⁻⁴ Hai waati iyi à gbɔ bei ì dasi Jesu Kirisi naane ɲa, do bei ì bi woo dasi Jesu naane ɲa fei, à ya ka maa ce ɲe kutɔɔi waati kãma fei, ka maa saabu Ilaaɔ Baai Lafɛɛ nwa Jesu Kirisi. ⁵ Waati iyi idei laabaau jiiida iyi í je ntɔu í sinti to wa bi tu ɲe, à jɔ ì mà kpãa ku cɔ iyi ì ne ɲa. Si beebe, naane ku dasi ɲe do kubi ɲe fei, si kpãa ku cɔ iyi à jile ɲe ikpa leleui í wa. ⁶ Laabaau jiidau wa fangaa bii fei nɔ wa naaɔ kuwee wa si andunya fei. Nɔ í la wa kɔɔsi si bei í ce bi tu ɲe hai waati iyi ì gbɔ idei didɔi Ilaaɔu ɲa nɔ ì mà bei í ye ɲa do ntɔ. ⁷ Epafaasi, woo ce ice baakɔɔ nwa, ɲui í kɔ ɲe si. Wa ce ice na aranfãani ɲe, ɲu iyi í je ilu naane woo ce icei Kirisi. ⁸ ɲui í sɔ wa kubi iyi Hundei Ilaaɔ í mu ɲe.

⁹ Na ɲu, hai waati iyi à gbɔ laabaau ɲe, waati kãma fei à ya ka maa ce ɲe kutɔɔi. À waa tɔɔ Ilaaɔ ku jɔ Hundee ku mu ɲe bisi do laakai ku ba i mà idɔɔbie ɲa mam mam. ¹⁰ Beebei iseene ɲe ɲa á jɔ ti ine ɲa iyi à je ti Lafɛɛ, nɔ waati kãma fei i ya ce iyi á dɔaa si ɲa. Nɔ i ya ce ice jiiida ikã ikã fei ɲa, nɔ Ilaaɔ kumà ɲe ku kɔɔsi. ¹¹ À waa tɔɔ Ilaaɔ ku mu ɲe gbugbã si mii fei do saabui gbugbãii yikoe ku ba i yɔkɔ temua si mii fei ɲa, nɔ i ya maa leekĩ dim dim ɲa. ¹² I ya maa saabu Ilaaɔ Baaba do inɔ didɔ ɲa, ɲu iyi í jɔ ì ne ikpɛ si tubu iyi í jilea woo dasi naane ɲa si inya kumá. ¹³ Do ntɔi í

nya wa hai si awɔ gbugbãii ilu kuku nɔ í buba wa si bommai amaɛ iyi í bi. ¹⁴ Do saabui amaui í ya wa nɔ í kpa idei dulum du wa.

Yaasei Jesu takae do iceɛ

¹⁵ Ine gɔ kaa yɔkɔ ku ye Ilaaɔ. Amma Kirisi amaɛu Ilaaɔi, nɔ à yɔkɔ, í nɔ í jɔɔi dee dee. Kirisiu í weɛi hai waati iyi a kù taka andunya. ¹⁶ ɲui í taka mii fei, nɔ mii fei í weɛi na irie. Na saabuei Ilaaɔ í takaɔ mii fei iyi í wa lele do ile. Mii ɲa iyi à waa ye do iyi a kù waa ye fei, ɲui í taka ɲa. Hai ilaalui lele ɲa do ilu iri ɲa do ilu yiiko ɲa do ilu gbugbã ɲa fei icei awɔei. ¹⁷ Kirisi ɲe í wee tã à bei à taka mii fei. Do gbugbãei í jɔ mii fei í wa si agbee. ¹⁸ Igbee í yei bei ara, nɔ ɲu mɔi í je iri. ɲui í je icui kuwee, nɔ ɲu mɔi í tako í jĩ hai si bale, ku ba ku je sinte si mii fei. ¹⁹ Ilaaɔ í bi ɲu ku wa si amai ɲu mam mam. ²⁰ Beebe mɔi í bi inei andunya fei ku dɔ do ɲu, hai mii iyi í wa ile hee do iyi í wa lele fei. Í ce ɲu bei si waati iyi Amaɛ í ku nɔ í nikã ɲee si antai jii ku gaauu nɔ í naaɔ laakai ku sũ wa.

²¹ ɲe mɔ, baa do iyi ì jĩɔ Ilaaɔ ɲa wo, nɔ lasabu laalɔ ɲe do kuce laalɔ ɲe ɲa à jɔ ì je mbee ɲa, ²² do ɲu fei, nsei Ilaaɔ í jɔ ì dɔ do ɲu ɲa. Í ce ɲu bei si waati iyi í jɔ Amaɛu í so arai amane ku ba ku ku, ku ba i naa i leekĩ si wajue ɲa hai ne dulum, riisi do taale gɔ ku maà wa si. ²³ Amma í gbe i temua ɲa si naane ku dasi i leekĩ si dim dim ɲa. Nɔ si bei ì gbɔ laabaau jiidau ɲa iyi à sisia inei andunya fei, i maà ti i jɔ a sinda ɲe hai si kpãa ku cɔ iyi wa jile ɲe. Laabaau jiidau, amu Pɔlu, amui ñ je woo ce iceɛ.

Ice iyi à dasi Pɔlu na irii igbei inei Jesu ɲa

²⁴ Nsei ñ ya n ne inɔ didɔ si ijuukpã iyi ñ wa n ye na iri ɲe. Nɔ mii iyi í gaizia si

wahala ɲa iyi Kirisi í ne ku ye, ⁸⁸ amui an tambɔe si aram na araɛ iyi í je igbeu. ²⁵ Nɔ Ilaaɔ́ í cem woo ce icei igbeu, si bei í jileem na iri nɲe, ku ba n sisi idee mam mam. ²⁶ Ideu, asiii iyi í singaa ine fei hai ku kpe, amma nsei í nyisi inee ɲa. ²⁷ Í nyisi ɲai si na iyi í jɔ̀ wa bi a mà bei asiii nɲu í ne beere do yiiko si anini dimi mmu ɲa. Asiiu wee. Kirisi í wa si ɲe, nɔ wa mu nɲe kpāa ku cɔ iyi nɲe mɔ aa ba ikpē si amboei Ilaaɔ́ ɲa. ²⁸ Idei Kirisii à waa sisi, nɔ à waa sɔ́ ine fei ku ce laakai, nɔ à kɔ ɲa si cioe do bisi baa yooma fei. À waa ce beɛbei ku ba ine fei ku jīa si anu akāe do Kirisi ka bei ka tuse ɲa bi Ilaaɔ́. ²⁹ Na ɲoi í jɔ̀ n wa n ce ice do kookaai n wa n jabu do gbugbāi Kirisi iyi wa ce ice sim.

2 Ñ bi í mà ɲa bei kujabum í la í to na iri nɲe do inei Laodisee ɲa do ine ɲa iyi a kù yem do iju fei. ² Ñ wa n ce beɛbei ku ba n mu nɲa gbugbā, nɔ a gbɔsi nɲe do kubi, nɔ kumà ɲa ku maa kōsi, sika kāma ku maà wa si. Beɛbe mɔi aa mà asiii Ilaaɔ́ iyi í je Kirisi takae. ³ Bisi nla do kumàì Ilaaɔ́ fei wa singa sie.

⁴ Ñ wa n sɔ́ ɲe ide ɲau ihēi ku ba ine gɔ ku maà dī iju nɲe do gele didɔ́. ⁵ Ntɔ ntɔ, baa do iyi aram í jīɔ̀ ɲe, lasabum í wa si ɲe. Nɔ n ne inɔ didɔ́ si na iyi í jɔ̀ ine fei wa ce ice si bei í jɔ̀, nɔ naane ku dasi nɲe wa leekī si Kirisi dim dim.

Kuweɛ iyi í kɔ́ si Kirisi

⁶ Na nɲu, si bei ì gba Jesu Kirisi í je Lafēe nɲe, i ce iseene nɲe si anu akā do nɲu. ⁷ I jɔ̀ icā nɲe ku mi sie, nɔ i ba gbugbā nɲe fei hai bi tee ɲa. I leekī si naane ku dasiu ɲa si bei à kɔ nɲe si, nɔ i ya saabu si ɲa.

⁸ Nɔ i ya ce laakai ku ba ine gɔ ku maà na ku mu ɲe do taɛ do bisii nɲu takae walakɔ do ide ɲa iyi à ya dīɔ̀ ijui

amane ɲa. Mii nɲu ɲau be wa naai hai si dedembai amane ɲa do mii ndii andunya ɲa, kù je hai bi Kirisi. ⁹ Ntɔ ntɔ zaka bei Ilaaɔ́ í to fei, à yɔɔ si arai Kirisi mam mam. ¹⁰ Nɔ nɲe mɔ ì kɔ ɲa do saabu anu akā nɲe do nɲu, nɲu iyi í je ine ngboi ilaalui lele ɲa do ilu yiiko ɲa fei.

¹¹ Nɔ si anu akā nɲe do nɲu à dasi ɲe bango. Kù je bango iyi amane ɲa à ya ce, amma iyi Kirisi í ya ceui. Bangou, nɲui í je daa nwo nwa ɲa iyi Kirisi í bu í nyɔu. ¹² Ntɔi, si waati iyi à dasi ɲe inyí í yei bei à si ɲe do Kirisi. Nɔ à dede ɲe do nɲu, si na iyi í jɔ̀ ì naane gbugbāi Ilaaɔ́ iyi í jūu hai si bale ɲa. ¹³ Tako wo, ì yei bei iku ɲa na irii kurara nɲe do iyi ì je dimi mmu ɲa iyi a kù ce bango. Amma nsei Ilaaɔ́ í ce ɲe ilu hunde do Kirisi ajɔ. Í kpa idei dulum du wa fei.

¹⁴ Tako wo í yei bei à kɔ gbesei dulum du wa si tia

Iyi wa ye taale nwa na wooda hai jirima nwa.

Nɔ Ilaaɔ́ í so tiau í kpa idee

Í kpakpae si jīi ku gaauu í kpa irie.

¹⁵ Beɛbei í kamiaɔ̀ ilaalui lele ɲa do ilu yiiko ɲa

Í dasi ɲa anyɔ si bantuma.

Do ikui Amae si antai jīi ku gaauu í kāmiaɔ̀ ɲa

Nɔ wa dabiidɔ ɲa si inɔ ilu bei ilaalu ɲa à ya dabiidɔ ine ɲa iyi à mu wa hai si igū, zamaa fei ku ye ɲa.

¹⁶ Na nɲu, i maà ya jɔ̀ ine gɔ ku ye taale nɲe si ije do si mii ku mɔ. I maà jɔ̀ ine gɔ ku tilasi ɲe i maa jirimad wooda ɲa iyi à jile na ajɔi jingau ɲa iyi à ya ce adɔ do adɔ walakɔ jingau cukpa titɔ walakɔ ajɔi kusīmi. ¹⁷ Mii ɲau be fei kù ye kaa bei ayai mii iyi wa naa ala, amma Kirisi takae nɲui í je mii nɔu. ¹⁸ I maà jɔ̀ ine gɔ ku jɔ̀ i kua ribai ala nɲe ku

⁸⁸ **1:24** mii iyi í gaizia si wahala ɲa iyi Kirisi í ne ku ye Bii Polu í ni beɛbe, kù je a ni ngɔgɔ í gaizia iyi Kirisi kù ba kù ce na faaba nwa. Amma igbeui wa ba wahala. Nɔ bii igbeu wa ba wahala, nɲu iyi í je irieui kù ne sika kāma wahalau á to siei.

dasi ɲe amaleka ɲa ku tɔɔ. Dimii amane beɛbe ɲa à ya naai do ideɪ ara ku kaye, amma do ntɔ à ya maa saabu ara ɲjai na kuye ɲa iyi à ya maa ce nɔ à ya maa tɔɔ fufu si lasabu nfe nfei amane ɲa. ¹⁹Ine ɲau a kù waa leekì si Kirisi, ɲɲu iyi í je iri nɔ siei ara fei í tɔtɔ do ikɔe nɔ í ba gbugbā wa lá bei Ilaaɔ́ í bi.

Ka ku nɔ ka wee do Kirisi

²⁰Ì kú do Kirisi aɲɔ ɲa si mii ndii andunya ɲa. To, na mii í ce ì waa ce kuwee ɲɲe bei ine ɲa iyi à je ti andunya. Na mii í ce ì jò à kāa ɲɲe wooda, aɲa iyi à ya ni, ²¹maà je iyi ihē, maà tie iyi ihē, maà lu iyi ihē. ²²Mii ɲau be fei á ce nfe bii à ceò ɲa ice. Woodai amane ɲa do cio ɲɲa ɲɲui ì waa too ɲa. ²³Ntɔi, wooda ɲau, bii ì waa cɔ ɲa aa ni à sīai domi aa sobi wa ka jirima kpāai Aɔ́ ku tɔɔ gɔ, nɔ aa jò ka kaye ara nwa, nɔ ka kpā ara nwa iju, amma a kaa sobi wa ka kāmiaò kubii ara nwa.

Kuwee nwo do kuwee titɔ

3Ilaaɔ́ í dede ɲe hai si balɛ do Kirisi aɲɔ. Na ɲɲu, i de mii ndii lele bii Kirisi wa buba si awɔ ɲɲei Ilaaɔ́ ɲa. ²Mii ndii lele ɲai í sīa i ya maa lasabu si ɲa. I maà ce lasabui mii ndii ile ihē ɲa, ³domi ì ku si mii ndii andunya ɲa, kuwee titɔ ɲɲe í nɔ wa singa do Kirisi aɲɔ bi Ilaaɔ́. ⁴Kirisii í je kuwee ɲɲe do ntɔ, nɔ aɲɔ iyi á faata wa, do ɲɲei aɲɔ, nɔ aa ba ikpē ɲɲe si amboe.

⁵Na ɲɲu, i kpa kubii mii ndii andunya iyi wa ce ice si ɲe fei. Mii ndii andunya ɲau i je abo kaafe ku sūò, do daa laalɔ, do bine, do kubi nfe nfe, do kɔðɛi mii nkɔ. Ntɔ ntɔ bii ì waa ce kɔðɛ, mii nkɔi í ya tɔɔ si agbei Ilaaɔ́. ⁶Mii ɲau be feii í ya fa idɔkɔɔi Ilaaɔ́ wa si ine ɲa iyi à kɔ ku jirima idee. ⁷ɲɲe taka ɲɲe beɛbei ì ya tako i maa ce ɲa wo waati iyi ì wa si dulum ɲau be ɲa.

⁸Amma nsei, i nyo mii ɲau be fei ɲa, hai idɔkɔ, do mbɛete, do inɔ sāmī. I maà ya jò arabu walakɔ ide ku sisi ku fita hai si gele ɲɲe ɲa. ⁹Nɔ i maà ya sɔa ɲɲe ibo ɲa si na iyi í jò ì jò daa nwo do dɔɔnɛɛ tā ɲa, ¹⁰nɔ ì ne daa titɔ ɲa. Ì baa ì je amane titɔ ɲa iyi Ilaaɔ́ woo taka nwa wa kpaasi kpele kpele ku ba i jɔɔ nɔ i màa sāa sāa ɲa. ¹¹Beɛbe mɔi si inɔ ɲɲe ine gɔ kù je mmu, hai dimu mmu ɲa hee do Zuifu ɲa, hai ine ɲa iyi à ce bango hee do ine ɲa iyi a kù ce fei, hai inei ilɛko ɲa do ilu iju dūdū ɲa, hai aru ɲa do hai je aru ɲa. ɲɲu ɲau be fei Kirisi ɲɲu akāi í je fei ndɛɛ nɔ í wa si ine fei.

¹²Na ɲɲu, si na iyi í jò Ilaaɔ́ í bi ɲe nɔ í cica ɲe ì je tee ɲa, mii iyi í jɔ i mu ɲa wee, araare do jiida ku je do ara ku kaye do daa didɔ do temua. ¹³Í ya yɔkɔò ɲɲe temua ɲa nɔ i ya kpa ideɪ kurarai ɲɲe ɲa bii ide gɔ í lɔ si anini ɲɲe. Si bei Kirisi í kpa ideɪ kurara ɲɲe, ɲɲe mɔ i ya cea ɲɲe beɛbe ɲa. ¹⁴Iyi í re mɔm i bi ɲɲe ɲa. Kubiui á jò i ya maa gbɔsi ɲɲe jiida jiida ɲa. ¹⁵Nɔ i jò laakai ku sū iyi Kirisi í mu ɲɲe ku maa ce ice si idɔ ɲɲe, domi si laakai ku sūu bei Ilaaɔ́ í kpe ɲe i jeò ara akā ɲa. Nɔ i ya maa saabue ɲa. ¹⁶I jò ideɪ Kirisi ku kɔ mam mam si idɔ ɲɲe ɲa, nɔ ku mu ɲɲe bisi ntɔ ntɔ ku ba i kɔ ɲɲe si cio nɔ i mua ɲɲe gbugbā ɲa. ¹⁷Si kookoosu ɲɲe do si kufɔ ɲɲe i ce fei ndɛɛ do irii Lafēe Jesu nɔ i saabu Ilaaɔ́ Baaba ɲa na saabue.

Anu akāi ine ɲa si kuwee titɔ

¹⁸ɲɲe inaabo ɲa, i sūa mɔkɔ ɲɲe ɲa iri ile si bei í jɔ ine iyi í ne anu akā do Lafēe ku ce.

¹⁹ɲɲe mɔkɔ ɲa, i bi abo ɲɲe ɲa, i maà ya jò ì gaabu si ɲa ɲa.

²⁰ɲɲe amu ɲa, i jirima iyed baa ɲɲe ɲa si ide baa yooma fei, domi beɛbei á dāa Lafēe si.

²¹ɲɲe baa ɲa mɔ, i maà kɔ idɔi ama ɲɲe ɲa inɔ ɲɲa ku fɔ.

²² Inje aru ña, i jirima lafɛɛ nje ña si fei ndee si andunyau ihɛ, ku maà je bii à leekĩ à waa cɔ nje nju akã. I jirima ña do inɔ akã ña si na iyi í jò ì mà beerei Lafɛɛ ña, nɔ ku maà je mii iyi á dɔa amane ña si nju akãii ì waa bi ku ce ña. ²³ Iyi ì waa ce fei i coo do inɔ akã ña, nɔ ku je bei Lafɛɛ ì waa cea ña, kù je amane ña. ²⁴ I mà ña iyi Lafɛɛ á sã nje riba nje ña, iyi í je tubu iyi í jilea inee ña, domi Kirisii í je Lafɛɛ nje iyi ì waa cea ice ña. ²⁵ Amma inee iyi í ya maa ce laalɔ, á ye ribae si bei laalɔ kucee í to, domi Ilaaɔ ci ya nya inee gɔ ikã.

4 Inje lafɛɛ ña, i cea aru nje ña dee dee si bei í jɔ. I ye gigi iyi inje mɔ ì ne Lafɛɛ iyi í wa lele ña.

Iyi à dasi wa

² I temua si kutɔɔ ña, i ya maa tɔɔ Ilaaɔ waati kãma fei nɔ i maa saabue ña. ³ Nɔ i ce nwa kutɔɔ ña ku ba Ilaaɔ ku fũ nwa kpãa ka waazo idee, ku ba ka yɔkɔ ka sisi asiii Kirisi. Na asiiui ñ waɔ piisɔɔ nsei. ⁴ Na nju, i ce kutɔɔ ña ku ba n yɔkɔ n sisi asiiu si bei í jɔ ku ba inee ña a mà ideu sãa sãa.

⁵ I je kuwee nje do laakai ña si inɔi hai dasi naane ñau. I ya ce ice jiida si waati iyi ì ne fei ña. ⁶ I ya jò ide nje ku dɔ ku gbɔ nɔ ku too kpãa, ku ba i mà si bei í sãa i jea inee fei ide ña.

Fɔɔi sukuɔɔ

⁷ Tisiki baakɔɔ nwa, nju iyi í je woo ce ice ilu naane do minjisiyam si icei Lafɛɛ, á sisi nje baaum fei. ⁸ Ñ wa n bɔɔ wai

bi tu nje ku sɔ nje bei à weeɔ, nɔ ku tũ ido nje. ⁹ Onezimu, baakɔɔ nwa ilu naane, iyi í je inei ide njeui á suu wa. Anjai aa sisi nje mii iyi í ba wa ihɛ fei.

¹⁰ Aritaaki iyi awaɔ à wa piisɔɔ í ce nje fɔɔ. Maaku ifɔi Baanabasiu mɔ wa ce nje fɔɔ. Ñ nɔ ñ sisi nje idei Maakuu tã wo. Bii í naa bi tu nje i gbaa do inɔ didɔ ña. ¹¹ Jesu iyi à waa kpe Zusitu, nju mɔ í ce nje fɔɔ. Amane meeta ñau anja akãii à je Zuifu woo dasi Jesu naane ña iyi à waa bam ice ku ce na bommai Ilaaɔ. À muum gbugbã nɔ nɔ.

¹² Epafaasi, inei ide nje, woo ce icei Jesu Kirisi, nju mɔ í ce nje fɔɔ. Waati kãma fei í ya maa jabui ku maa ce kutɔɔ na iri nje ku ba i jia si idei Ilaaɔ nɔ i yɔkɔ i leekĩ si dim dim ña nɔ i tã sɔɔlu i maa ceɔ idɔɔbii Ilaaɔ fei ña. ¹³ An yɔkɔ n je seedaee iyi wa ce lasabu nje nɔ nɔ, do inee ña iyi à wa Laodisee do Herapolisi. ¹⁴ Luku lokotoro kpaasi jiida nwau, nju do Demasi à ce nje fɔɔ.

¹⁵ I ce inee nwa ña iyi à wa Laodiseeu fɔɔ do abo iyi à waa kpe Nenfa do inei igbei Jesu ña iyi à ya tɔtɔɔ kpasɛɛ. ¹⁶ Bii ì cio tiau ihɛ ì tã ña i na inei igbei Jesu ña iyi à wa Laodiseeu a cioe. Nɔ bii inei Laodisee ñau mɔ à cio tia iyi ñ samba ñau à tã, anja mɔ aa samba nje wa i cioe ña. ¹⁷ Nɔ i sɔ Aasipu ku dasi icei Lafɛɛ iyi à jileau iju ku ba ku yɔkɔ ku faatae.

¹⁸ Fɔɔu ihɛ amu takam nii ñ kɔɔ wa. Amui Pɔlu ñ ce nje fɔɔ. I maà gbeje iyi ñ wa ile piisɔɔ ña.

Nɔ didɔi Ilaaɔ ku wa si nje. Ami.

Tia sinte iyi Pɔlu í kɔa ineí Tesalonika ɲa

Pɔlu í ce ineí Tesalonika ɲa fɔɔ

1 Amu Pɔlu do Silasi do Timɔtee, à ce ɲe fɔɔ, ɲe ineí igbei Jesu ɲa iyi ì wa Tesalonika ɲa, ɲe iyi ì je ti Ilaaɔ Baaba do ti Lafɛe Jesu Kirisi ɲa. Didɔ do laakai ku sũ ku wɛɛ ɲe.

Naane ku dasii ineí Tesalonika ɲa

²À ya ka maa saabu Ilaaɔ waati kãma fei na irii ɲe fei, à ya ka nɔ ka maa ye gigi ɲe si kutɔɔ nwa. ³À waa ye gigi ɲe si wajui Ilaaɔ Baa nwa do yaase bei ì dasi naane ntɔ ntɔ ɲa, do bei ì bi ine ɲa do bei ì ya maa cɔ kpãai Lafɛe nwa Jesu Kirisi dim dim ɲa. ⁴ɲe ine nwa ɲa, ɲe iyi Ilaaɔ í bi, à mà iyi í cica ɲe ì je tee ɲa. ⁵Nɔ laabaau jiiida iyi à sisi ɲe wo kù naa bi tu ɲe do ide ɲɲu akã, amma do gbugbãí í naa, do sobii Hundei Ilaaɔ ajɔ, nɔ sika kãma kù wa si. ɲe taka ɲe ì mà bei à je kuwɛɛ nwa si anini ɲe na aranfãani ɲe. ⁶ɲe mɔ ì too si kuce nwa do ti Lafɛe, domi ì gba ideí Ilaaɔ ɲa do inɔ didɔ iyi Hundee í mu ɲe, baa do iyi í naa ɲe ijuukpã nla nla wa. ⁷Si bɛɛbe, ì baa ì je yaase jiiida iyi woo dasi Jesu naane ɲa iyi à wa ilei Masedɔni do Geresi fei aa yɔkɔ a too si. ⁸Ntɔ ntɔ ideí Lafɛe í fangaa hai bi tu ɲe, kù je si Masedɔni do Geresi ɲɲu akã. Amma baau naane ku dasi ɲe si Ilaaɔ í fangaa bii fei hee kù je baa tilasi mɔm ka fɔ ideu. ⁹A waa fɔ bei ì mu wa ɲa si waati iyi à naa bi tu ɲe, do bei ì jɔ iwɛ ku tɔɔ ɲa, ì kpaasi idɔ ì sinda si Ilaaɔ ɲa ku ba i cɛaa ice ɲa, ɲɲu akã iyi í je Ilaaɔ do ntɔ nɔ ɲɲui í je icui kuwɛɛ. ¹⁰Nɔ à gbɔ bei ì waa degbe Jesu amaɛu ku ɲyi wa hai lele ɲa. ɲɲui í je ine iyi Ilaaɔ í jĩ hai si balɛ, nɔ á na ku faaba wa hai si idɔkɔi Ilaaɔ iyi wa naa.

Ice iyi Pɔlu í ce Tesalonika

2 ɲe ine nwa ɲa, ɲe taka ɲe ì mà kunaan nwa bi tu ɲe kù je ngbe. ²Ì mà ɲa iyi à bú wa, à kpã wa iju Filipi be à bei à naa bi tu ɲe. Do ɲɲu fei, Ilaaɔ í mu nwa wɔkɔ à sisiɔ laabaau jiiidɛ si anini ɲe, baa do iyi ine ɲa à bi a ganji wa ntɔ ntɔ. ³Kurara kù wa si waazi nwa, nɔ baa yaase bei à waa sisi ɲe ideu í je dee dee, a kù waa dĩ iju ɲe. ⁴Amma si bei Ilaaɔ í dasi wa naane, í so laabaau jiiidɛ í da nwa si awɔ, bɛɛbe mɔi à waa sisi ideu. A kù waa coo si bei á dɔa amane ɲa si. À waa cooi bei á dɔa Ilaaɔ si, ɲɲu iyi í mà yaasei idɔ nwa. ⁵ɲe taka ɲe ì mà sãa sãa ɲa nɔ Ilaaɔ í je seeda nwa iyi a kù lele ɲe do ide didɔ gɔ, a kù nɔ a kù ce waazou ku ba ka gba fia ɲe. ⁶Nɔ a kù waa de saabu bi tu ɲe walakɔ bi ine gɔ ɲa, ⁷baa bii aa ka yɔkɔ ka nyisi ɲe gbugbã nwa wo si na iyi í jɔ à je woo bei Kirisi ɲa. Amma à ce ice do daa didɔ si anini ɲe bei iyei ama í ya ce do amaɛ ɲa. ⁸Si na iyi í jɔ à bi ɲe ntɔ ntɔ, à ya ka tã sɔɔlu, kù je ka na ɲe laabaau jiidai Ilaaɔ ɲɲu akã, amma do kuwɛɛi awa taka nwai, domi à ne kubi ɲe ntɔ ntɔ. ⁹ɲe ine nwa ɲa, ì waa ye gigi bei à ce ice si anini ɲe hee à gbɛɛji. À ce ice dasã do idũ ku ba ka maà je asoi ine gɔ ɲe si waati iyi à waa sisi laabaau jiidai ideí Ilaaɔ si anini ɲe.

¹⁰ɲe ì je seeda nwa ɲa do Ilaaɔ takae iyi iseene nwa si wajui ɲe woo dasi Jesu naane ɲau í má, í je dee dee, nɔ taale kãma kù wa si. ¹¹ɲe fei ì nɔ ì mà ɲa iyi à ce ɲeí bei baa í ya cea amaɛ ɲa. ¹²À mu ɲe gbugbã, nɔ à tũ idɔ ɲe, nɔ à tɔɔ ɲe ntɔ ntɔ ì jɔ ì maa ne ɲa si bei á sãa Ilaaɔ si, ɲɲu iyi í kpe ɲe si bommaɛ do si amboeɛ.

¹³À ya ka maa saabu Ilaaɔ ajɔ fei domi si waati iyi à waazo ɲe ì kù doo ideu si ideí amane ɲa, amma ì gbaa ɲai si ti Ilaaɔ. Nɔ bɛɛbe mɔi í je do ntɔ, nɔ wa ce ice si ɲe woo dasi Jesu naane

ɲa. ¹⁴ Ine ine nwa ɲa, mii iyi í ba igbei inei Jesu Kirisi ɲa iyi à je ti Ilaaḵ si ilei Zudee, nɲui í ba inɛ mɔ nsei. Ntɔ ntɔ ì ye ijuukpā ɲa hai bi inei ide nɛ ɲa, bei ine ɲau mɔ à ye bi Zuifu ɲa. ¹⁵ Zuifu ɲauì à kpa Lafēe Jesu do walii ɲau, nɔ à kpā awa mɔ iju. Daa ɲa ci ya dḵa Ilaaḵ si, nɔ à je mbēei ine fei. ¹⁶ À ganji mɔm ka cea dimi mmu ɲa waazo iyi á jḵ a ba faaba. Beebei dulum du ɲa iyi à ya maa ce waati kāmā fei í teese wa kḵsi wa caa. Amma idḵkḵi Ilaaḵ í fuka si iri ɲa bebei.

Pɔlu í bi inei Tsalonika ɲau ku ye má

¹⁷ Ine ine nwa ɲa, si bei à kpeḵ nje ku ye, nɔ à feefee nje do ara baa do iyi kù je do idḵ, à waa ce bege nɛ ntɔ ntɔ à waa ce kookaai ku ba ka ye nɛ. ¹⁸ À bi ka nyi wa bi tu nɛ be má wo, nɔ amu Pɔlu ñ dasi idḵ ise feefelo n naa be, amma Seetam í da nwa kpāa. ¹⁹ Ajo iyi Lafēe nwa Jesu á nyi wa, yoomai á je kpāa ku cɔ nwa do inḵ didḵ nwa. Mii aa ka tḵḵḵ fufu má si wajue bii kù je inɛ. ²⁰ Ntɔi, na iri nɛi aa ka tḵḵḵ fufu nɔ aa ka nɛ inḵ didḵ na iri nɛ.

3 Nɲui í jḵ waati iyi idḵ nwa í kɔ ku sū, à lasabu iyi amu akā n gbe ilui Ateni. ² Nɔ à be Timḵtee, ine nwa iyi wa ce ice do Ilaaḵ àjḵ si icei laabaau jiidai Kirisiu. À bḵḵ bi tu nɛ ku ba ku sobi nɛ i leekī si dim dim ɲa, nɔ ku mu nɛ gbugbā si naane ku dasi nɛu, ³ ku ba baa ine akā nɛ ku maà jḵ ijuukpāu ku da zigie. Ine taka nɛ ì waa mà si ɲa, ine nɲu kù ne bei á ce iyi kù ba wa. ⁴ Baa hai waati iyi awae ɲa à wee, à ya ka sḵ nɛ wo ka ni aa kpā wa iju. Beebe mɔi í nɔ í ce, si bei ì waa mà si sāa sāa ɲa. ⁵ Nɲoi í jḵ waati iyi idḵm í kɔ ku sū, ñ be Timḵtee bi tu nɛ be ku ba n mà bei naane ku dasi nɛ wa ye. Ñ wa n ce njo Seetam, woo lele ineu, ku maa na ku lele nɛ i ce dulum ɲa, nɔ ice nwa ku maa na ku je ngbe.

⁶ Amma nsei iyi Timḵtee í baa hai bi tu nɛ, í sḵ wa laabaau jiidai naane ku dasi nɛ do kubi nɛ. Í sḵ wa iyi ì ya maa ye gigi nwa do kubi ɲa nɔ ì waa bi ku ye wa ntɔ ntɔ si bei awa taka nwa mɔ à waa bi ku ye nɛ. ⁷ Na nɲu, inɛ ine nwa ɲa, baa bii í je à ye ijuukpā do wahala fei, inḵ nwa de í tḵ do saabu naane ku dasi nɛ. ⁸ Bebei idḵ nwa í baa, si bei ì waa leekī si kpāai Lafēe dim dim ɲa. ⁹ Zaka beirei aa ka yḵkɔ ka saabu Ilaaḵ na inḵ didḵ nla nla iyi à ne si wajui Ilaaḵ Lafēe nwa na iri nɛ. ¹⁰ Dasā do idḵ fei à waa tḵḵ ntɔ ntɔ ku jḵ ka ye nɛ do iju má, ku ba mii iyi wa gaizia nɛ si naane ku dasi ka kḵḵ nɛ si.

¹¹ Ilaaḵ Baa nwa takae do Lafēe nwa Jesu a ce nwa kpāa ka naa bi tu nɛ. ¹² Nɔ Lafēe ku kḵḵ nɛ si kubi si inɛ duusḵ do si ine fei hee kú to bei awa mɔ à bi nɛ. ¹³ Nɔ ku jḵ idḵ nɛ ku leekī si dim dim, ku jeḵ dee dee, ku maà nɛ taale gɔ si wajui Ilaaḵ Baa nwa, si waati iyi Lafēe nwa Jesu á nyi wa do ine ɲa iyi í cica fei.

Kookoosu iyi wa dḵa Ilaaḵ si

4 Ine ine nwa ɲa, à kɔ nɛ si bei í sīa i maa nɛ ɲa ku ba ku dḵa Ilaaḵ si. Ntɔi, ì waa ce beebe tā ɲa. Amma iyi í gbe nsei, à waa tḵ nɛ do irii Lafēe Jesu, i hanya i ce beebe i maa koo ɲa. ² Ntɔ ntɔ, ì mà ikɔ ɲa iyi à ba hai bi Lafēe Jesu nɔ à sḵ nɛ. ³ Mii iyi Ilaaḵ í bi si nɛ, nɲui í je i má ɲa, waatɔ i nɔ ara nɛ mam mam i maà ya ce sakara ɲa. ⁴ Ine fei í sīa i mà ara nɛ ku mu nɔ kuwee nɛ ku má nɔ ku nɛ beere, ⁵ ku maà ti ku je do kḵḵei ara bei dimi mmu ɲa à waa ce, aɲa iyi a kù mà Ilaaḵ. ⁶ Si ideu ihē, ine gɔ ku maà raraa kpaasie walakɔ ku jḵ taki, domi Aḵ Lafēe á kpā woo ce mii beebe ɲa fei iju. À nɔ à sḵ nɛ à kḵḵm du nɛ tā à ni i ce laakai ɲa. ⁷ Ilaaḵ kù kpe wa ka naa ka maa ce sakara, amma í bi ka je ine kumá ɲa. ⁸ Na nɲu, ine iyi í kḵsi ikɔ

ɲau ihē, kù je amanei í kɔsi amma Ilaaɔ takaei, ɲu iyi í mu ɲɛ Hundee.

⁹Iyi í je kubii woo dasi Jesu naane ɲa, kù je tilasi a kɔ ɲɛ wa, domi Ilaaɔ í nyisi ɲɛ si bei í jɔ i bi nje ɲɛ duusɔɔ. ¹⁰Ntɔi, ì ne kubii nje tã ɲa hee do woo dasi Jesu naane ɲa iyi à wa ilei Masedɔni fei. Amma ì waa tɔɔ ɲɛ, ɲɛ ine nwa ɲa, i hanya i ya maa ce bɛɛbe i maa koo ɲa. ¹¹I kookaai ku ba i ya wa si anu akã ɲa, nɔ i ya ce wũai ara ɲɛ ɲa, nɔ i ya ce ice do awɔ ɲɛ ku ba i ba mii iyi aa maa wɛɛɔ ɲa si bei à jile ɲɛ. ¹²Bii ì waa ce bɛɛbe ɲa, isɛene ɲɛ á ne bɛere baa si wajui hai dasi Jesu naane ɲa, nɔ i kaa je asoi ine kãma ɲa.

Kunyii Lafɛe wa

¹³ɲɛ ine nwa ɲa, a kù bi i wɛɛ hai mà yaase iyi í je ti ine ɲa iyi à ku ɲa, ku ba i maà ne inɔ ku fɔ, bei ine ɲa iyi à gbe, aɲa iyi a kù ne kpãa gɔ iyi à waa cɔ. ¹⁴Awa à dasi naane iyi Jesu í ku, nɔ í jĩ hai si bale má. Bɛɛbe mɔi à dasi naane iyi ine ɲa iyi à dasi Jesu naane à bei à ku, Ilaaɔ á jĩ aɲa mɔ má hai si bale.

¹⁵Iyi ihē ikɔi Lafɛei à waa sɔ ɲɛ be. Awa iyi aa ka wɛɛ si hunde si waati iyi Lafɛe Jesu á nyi wa, a kaa ka cuaa iku ɲa. ¹⁶Waati ɲɲu, aa ka gbɔ anu ku dɔ, do imui amaleka nlau do anui kãakãak-ĩ Ilaaɔ. Nɔ Lafɛe takae á kita wa hai lele. Inei Kirisi ɲa iyi à ku, aɲai aa tako a jĩ. ¹⁷Si anyii ɲɲu, awa iyi à wɛɛ si hunde si waati bɛɛbe, á so wa awaɔ ɲa aɲɔ si kudüi jĩ, nɔ ka ko Lafɛe lele be. Si bɛɛbei aa ka maa wɛɛ do Lafɛe hee do aɲɔ fei. ¹⁸Na ɲɲu, i jɔ i ya maa mua nje gbugbã ɲa na ideu ihē.

5 ɲɛ ine nwa ɲa, iyi í je ideu aɲɔ do waati si bii mii ɲau be á na ku ce, kù je tilasii ka kɔ ɲɛ. ²ɲɛ taka ɲɛ ì waa mà sãa sãa ɲa iyi Lafɛe á na ku nyi wai si aɲɔ iyi ine kãma kaa mà, bei woo ce ile ɲa à ya naa idü. ³Waati iyi ine ɲa à waa ni laakai ku sũ í wɛɛ, zigiida kù

wɛɛ má, be gbakã iri ku kpai andunya á boe ɲa, bei ara kuro í ya ba bãasĩ. A kaa ba bii aa sa a bɔ má. ⁴Amma ɲɛ ine nwa ɲa, i kù wa si ilu kuku ɲa hee aɲɔ ku zamba ɲɛ bei kunaai ile. ⁵ɲɛ fei ì je inei inya kumá ɲa do inei dasã ɲa. A kù je inei idü ɲa iyi à wa si ilu kuku. ⁶Na ɲɲu, ka maà sĩ njoo bei ine ɲa iyi à gbe, amma í sãa ka wɔ njoo ka maa ceɔ laakaii ara nwa. ⁷Idüi ine ɲa à ya sĩ njoo, nɔ idü mɔi woo mɔ atɛ ɲa à ya mɔ atɛ ku maa kpa ɲa. ⁸Amma awa iyi à je inei dasã ɲa, í sãa ka ya ce laakaii ara nwa. Ka jɔ naane ku dasi do kubi ku degbe wa bei ibɔi igũ, nɔ kpãai faaba ku cɔ ku je nwa bei fulai isɔ. ⁹Ntɔ ntɔ, Ilaaɔ kù kpe wa ka naa ka ye idɔkɔɛ, amma ku ba ka ba faaba do saabui Lafɛe nwa Jesu Kirisi. ¹⁰ɲɲui í ku na iri nwa ku ba bii à wɛɛ si hunde si waati iyi á nyi wa walakɔ bii à nɔ à ku mɔi, ka wɛɛ do ɲɲu aɲɔ. ¹¹Na ɲɲu, i ya mua nje gbugbã ɲa nɔ i ya maa sobi nje ku ba i la si naane ku dasi ɲɛ, si bei ì waa ce tã ɲa.

Idei ankãanyi do fɔɔ

¹²ɲɛ ine nwa ɲa, à waa tɔɔ ɲɛ i ya jirima ine ɲa iyi à waa ce ice ntɔ ntɔ si inɔ ɲɛ, ine ɲa iyi Lafɛe í jɔ à waa gbã ɲɛ nɔ à waa nyisi ɲɛ kpãa. ¹³I jɔ i ne kubi ɲɲa jiida nɔ i mà bɛere ɲɲa ɲa na irii ice ɲɲa. I ya jɔ i wɛɛɔ laakai ku sũ ɲɛ duusɔɔ.

¹⁴À waa tɔɔ ɲɛ ɲɛ ine nwa ɲa, i sɔ ilu ika ɲa a ce laakai. Ine ɲa iyi à mɔngɔ munya, i mu ɲɲa gbugbã. I sobi hai ne gbugbã ɲa. I temua do ine fei ɲa. ¹⁵I ce laakai ɲa i maà jɔ ine gɔ ku sãa kpaasie laalɔ, amma i hanya i cea nje jiida waati kãma fei ɲa do ine ɲa iyi à gbe fei.

¹⁶I jɔ i ya ne inɔ didɔ waati kãma fei ɲa. ¹⁷I ce kutɔɔ hai ne kɔɔ ɲa. ¹⁸Bei í jedɔ fei i saabu Ilaaɔ ɲa. Bɛɛbei Ilaaɔ í bi i ce ɲa si kuwɛɛ ɲɛ do Jesu Kirisi.

¹⁹I maà ganji Hundei Ilaaɔ ku ce ice si ɲɛ. ²⁰I maà donda amuai walii ku ce

ηα. ²¹ Amma i jò i wūa mii fei ηα nò i mu iyi í sīa ηα. ²² I mu ara ηηε si kpāai laalò fei ηα. ²³ Nò Ilaaḡ takae, ηηu iyi í je itee mam mam ηα, nò ku degbe hunde ηηε do laakai ηηε do ara ηηε, taale gò ku maà wa si, hee ku tóò ajò iyi Lafēε nwa Jesu Kirisi á nyi wa. ²⁴ Ilaaḡ, ηηu iyi í kpe ηeu, í ne naane, á nò ku ce fei ndεε.

²⁵ Iηε ine nwa ηα, i ce nwa kutòò ηα.

²⁶ I ce ine nwa ηα fei fòò do kubi ηα.

²⁷ Ñ wa n tòò ηε do irii Lafēε, i cioa ine nwa ηα fei tiau ihē.

²⁸ Nò didḡi Lafēε nwa Jesu Kirisi ku wa si ηε.

Tia minjisia iyi Pɔlu í kɔa inei Tesalonika ɔa

Pɔlu í ce inei Tesalonika ɔa fɔɔ

1 Amu Pɔlu do Silasi do Timɔtee, à ce ɔe fɔɔ, ɔe inei igbei Jesu ɔa iyi ò wa Tesalonika, ɔe iyi ò je ti Ilaaɔ Baa nwa do ti Lafɛe Jesu Kirisi. ²Ilaaɔ Baaba do Lafɛe Jesu Kirisi a mu ɔe didɔ do laakai ku sù.

Ilaaɔ á kiiti ine ɔa si aɔɔ iyi Kirisi á nyi wa

³ɔe ine nwa ɔa, í sɔa ka ya maa saabu Ilaaɔ waati káma fei na iri ɔe. I jò ka maa ce beɛbe domi naane ku dasi ɔe wa kɔɔsi ntɔ ntɔ, nɔ kubi iyi ò ne ɔe duusɔɔ í la wa kɔɔsii. ⁴Ɔɔi í jò à waa tɔɔ fufu na iri ɔe si igbei inei Ilaaɔ ɔa na temua ɔe do naane ku dasi ɔe si ijuukpá do wahala ɔe fei.

⁵Iyi ihɛi wa nyisi kam kam iyi kiitii Ilaaɔ í je dee dee, domi ijuukpá iyi ò ye fei ɔa na irii bommai Ilaaɔi. Nɔui á jò Ilaaɔ ku ka ɔe si ine ɔa iyi à to a lɔsi bommaɛu. ⁶Ntɔi, Ilaaɔ á ce iyi í je dee dee. Ine ɔa iyi à waa kpá ɔe iju, á sá ɔa ijuukpá. ⁷Nɔ ɔe iyi ò waa ye ijuukpá ɔa á mu ɔe kusimi do awa taka nwa. Iyi be á cei si waati iyi Lafɛe Jesu á faata wa hai lele do amaleka ilu gbugbáe ɔa. ⁸Á naai do ina sàsá ku ba ku kpá ine ɔa iyi a kù mà Ilaaɔ iju, aɔa iyi a kù waa jirima laabaau jiidai Lafɛe nwa Jesu. ⁹Gbese iyi aa sá ɔa nɔui í je nfe ku ce hee do aɔɔ fei. Aa fɛfɛ do Lafɛe Jesu do si amboe ilu gbugbáe ¹⁰si waati iyi á nyi wa ku je ilu jirima bi ine ɔa iyi à je tee, nɔ ine ɔa iyi à dasie naane ɔa fei aa maa cɔɔ do beere si aɔɔ ɔe. ɔe taka ɔe aa wa inɔ ɔa ɔa, domi ò dasi seeda iyi à je ɔe naane ɔa.

¹¹Na ɔe í ce à waa ce kutɔɔ aɔɔ fei na iri ɔe. Á waa tɔɔ Aɔ Lafɛe nwa ku jò

i je kuwɛɛ ɔe dee dee si bei í jò ine ɔa iyi à gbɔ kukpɛe a ce. Nɔ à waa tɔɔ má gbugbáe ku jò i ce jiidai iyi ò waa dasi idɔ ɔa nɔ ku jò kookoosui naane ku dasi ɔe ku kɔ. ¹²Beɛbe irii Lafɛe nwa Jesu á baɔ amboe hai bi tu ɔe, nɔ ɔe mɔ i baɔ amboe hai bi tee ɔa, do saabui didɔi Ilaaɔ do Lafɛe nwa Jesu Kirisi.

Woo ce laalɔ

2 ɔe ine nwa ɔa, i jò n fɔ idei kubaai Lafɛe nwa Jesu Kirisi do kutɔɔ nwa do nɔu aɔɔ. Ñ wa n tɔɔ ɔe ²i maà jò idɔ ɔe ku dede nɔa nɔa bii ine ɔe ɔa à ni aɔɔi Lafɛe í to wa tá. Nɔ i maà jò ku mu ɔe biti bii à ce waliie walakɔ waazoe, walakɔ baa bii à ni awai à kɔɔ beɛbe. ³I maà jò ine ɔe ku dɔ iju ɔe si ide káma. Aɔɔi Lafɛe ku bei ku to wa ine nkɔi á fúsi naane ku dasie awɔ. Si anyii nɔu, ine iyi wa ba Ilaaɔ jau á faata wa, nɔu iyi í je amai nfe ku ce. ⁴Mbeɛ Ilaaɔi wa je. Á so arae ku re mii fei, nɔ ku kɔsi Ilaaɔ do mii iyi ine ɔa à waa tɔɔ fei. Kpasɛi Ilaaɔ mɔm nii á koo ku buba ku maa kpe arae Ilaaɔ.

⁵I kù ye gige iyi ò sɔ ɔe ideu ihɛ tá waati iyi ò wa bi tu ɔe? ⁶Amma titá ngɔɔ wa ganjie ku naa nsei, ò nɔ ò mà sáa sáa mii iyi í je ɔa. Si beɛbe, kaa naa bii kù je waatie í to. ⁷Ntɔ ntɔ laalɔ wa ce tá si asii, amma í gbe ine iyi wa ganjieu ku nè ku bei ku fita gbugbáa. ⁸Si anyii nɔu, ine iyi wa ba Ilaaɔ jau á faata wa nɔ amboe kunaai Lafɛe Jesu ku kpa irie. Jesuu, nɔui á kpaa do fufui gelee. ⁹Ine iyi wa ba Ilaaɔ jau á naai do gbugbái Seetam, nɔ ku ce maamaake dimi iká iká fei do dobu dobu ɔa ku dɔi iju ine ɔa. ¹⁰Á nɔ ku ce laalɔ dimi iká iká baa yooma fei ku dɔi iju ine ɔa iyi à waa bɔ nfe ku ce. Aa ce nfe domi a kù ne kubii ntɔu iyi á faaba ɔa. ¹¹Ɔɔi í jò Ilaaɔ á samba banlala nla nla wa si ɔa ku ba a ya dasi ibo naane. ¹²Beɛbe mɔi ine ɔa iyi

a kù dasi ntɔ naane, nɔ à waa ce laalɔ do inɔ didɔ, aa so taale dei.

À cica ñei i baɔ faaba ña

¹³ Ñe ine nwa ña, ñe iyi Lafēe í bi, à ne ka ya maa saabu Ilaaɔ waati kãma fei na iri ñe, domi Ilaaɔ í cica ñe hai sintee i baɔ faaba ña do gbugbãi Hundee, do naane ñe iyi ì ne si ntɔu ña. Hundeu ñui í jɔ ì je ine kumá ña. ¹⁴ Mii iyi Ilaaɔ wa le mbe waati iyi í kpe ñe do laabaau jiidau iyi à sisi ñe, ku ba i ne ikpē si amboei Lafēe nwa Jesu Kirisi. ¹⁵ Na ñu, ñe ine nwa ña, i leekí dim dim i mu ide ña iyi à kɔ ña si geleɔ gele walakɔ si tia nwau.

¹⁶ Nɔ Ilaaɔ Baa nwa, ñu iyi í bi wa, nɔ do saabui didɔe í mu nwa gbugbã iyi kù ne kɔɔ do kpãa ku cɔ jiiida, ñu do Lafēe nwa Jesu Kirisi takae ¹⁷ a mua idɔ ñe gbugbã, nɔ a jɔ ì leekí si dim dim i ceɔ ice jiiida do ide jiiida fei ña.

Pɔlu í ni a cea aña kutɔ

3 Iyi í gbe, ñe ine nwa ña, i ce nwa kutɔ ña ku ba ideí Lafēe ku fangaa gbãa gbãa nɔ ine ña a mà beere, si bei i ce si anini ñe. ² I ce kutɔ ña ku ba Ilaaɔ ku nya wa hai si awɔi amane laalɔ hai ne iri ñau, domi kù je ine fei wa dasi ideu naane.

³ Amma Lafēe ilu naanei. Á mu ñe gbugbã nɔ ku degbe ñe na irii Seetam, ine laalɔ. ⁴ Lafēe í jɔ à dasi ñe naane. À mà iyi mii iyi à jile ñe u ì waa coo ña, nɔ bebei aa ce i maa koo ña.

⁵ Nɔ Lafēe ku jɔ kubii Ilaaɔ ku kɔɔsi si idɔ ñe do temua iyi Kirisi takae wa mu nwa.

Í sía amane ku ce ice

⁶ Ñe ine nwa ña, à waa tɔ ñe do irii Lafēe nwa Jesu Kirisi, i jɔɔ kpaasi woo

dasi Jesu naane baa yooma fei iyi à je ilu ika ña nɔ a kù waa too si kukɔsi iyi à na ñe u. ⁷ Ñe taka ñe ì mà ña iyi í sía i sisi daa nwa ña. Í sía i sisi daa nwa ña domi a kù je kuwee nwa si anini ñe do ika. ⁸ A kù jɔ ñe gɔ ku wo wa nfe nfe hai sã fia, amma à ya ka maa ce icei ntɔ ntɔ aleɔ daakɔ hee ka gbɛji ku ba ka maà je asoi ine gɔ. ⁹ Kù je a ni a kù ne kpãae, amma à bi awa taka nwa ka nyisi ñe yaase jiiida iyi ñe mɔ aa yɔkɔ i sisi, ¹⁰ domi baa waati iyi à wa bi tu ñe à sɔ ñe à ni, ine iyi kù bi ice ku ce, kù ne a jɔ lafēe ku je.

¹¹ Wee à gbɔ iyi ine gɔ ñe ña ilu ika ñai iyi a kù waa ce ngɔgɔ í gbe wɔbia ku gũ. ¹² À waa sɔ amane dimi beebe ña a tɔ ña suuru na irii Lafēe Jesu Kirisi, a ya ce ice ku ba a wo ara ña.

¹³ Amma ñe ine nwa ña, i maà ya gbɛji do jiiida ku ce. ¹⁴ Ine iyi í kɔ ku gbɔ ide iyi à kɔ si tia u ihē i laakae ña nɔ i maà jɔ ngɔgɔ ku kosi ñe do ñu, ku ba anyɔ ku muu. ¹⁵ Amma do ñu fei i maà ti i dooae bei mbee, amma i nyisie kpãa bei ine ñe.

Fɔɔi ankãanyi

¹⁶ Nɔ Lafēe, ñu iyi í je icui laakai ku sũ, ku mu ñe laakai ku sũ waati kãma fei si mii iyi í ba ñe fei. Lafēe kú wee do ñe fei.

¹⁷ Amui Pɔlu, ñ ce ñe fɔɔ. Fɔɔu ihē, do awɔi amu takam nii ñ kɔɔɔ. Ñui í je seɔdam si tiam ña fei. Kukɔm nii mbe.

¹⁸ Nɔ didɔi Lafēe nwa Jesu Kirisi kú wee do ñe fei.

Tia sinte iyi Pɔlu í kɔa Timotee

Pɔlu í ce Timotee fɔɔ

1 Amu Pɔlu ñ wa n ceɛ fɔɔ, amu iyi ñ je woo bei Jesu Kirisi. Ilaaɔ woo faaba nwa do Jesu Kirisi, nɗu iyi à waa cɔ kpāae, aŋai à jilɔɔ si n je woo be.

² Ñ ceɛ tiau ihē wai Timotee, awɔ iyi ì ye bei ama abím si kpāai naane ku dasi. Ilaaɔ Baaba do Jesu Kirisi Lafē nwa a ce araaree a muue didɔ do laakai ku sū.

I ce laakai woo kɔsi cio ilu ibo ŋa

³ Nsei, ñ bi i buba Efēezu si bei ñ sōe wo si waati iyi ñ bɔ ilei Masedoni. Ine gɔ ŋa à wa be iyi à waa kɔ ine ŋa si cio mmu. Ganji ŋa. ⁴ Sɔ ŋa a maà ti a dasi laakai ŋa si ide ŋa iyi ine ŋa à bu à waa fɔ do irii bala nwa ŋa iyi à ya maa de ku mà. Nɗu ŋau bei wa naaɔ kakɔɔ ŋa wa, kaa nɔ kù mua ine ŋa gbugbā si naane ku dasi ŋa icei Ilaaɔ ku bei ku bɔ waju. ⁵ Amma mii iyi à waa le à waa sɔ ŋeɔ ideu ihēi í je kubi nɗe ku kɔsi, kubi iyi wa naa hai si idɔ iyi í má, do idɔ hai ne taale. ⁶ Wee ine gɔ ŋa à yaa hai si ideu ihē nɔ à koo à lɔ si kakɔɔ nfe ku ce. ⁷ À bi aŋa a je woo kɔ ine ŋa si cioi woodai Ilaaɔ, amma aŋa taka ŋa a kù mà yaasei ide iyi à waa fɔ baa do iyi à waa fɔɔ do naane nla nla.

⁸ Awa à mà iyi wooda í sīa bii amane ŋa à waa ceɔ ice si bei í jɔ. ⁹ Nɔ à mà iyi a kù jile wooda na ine dee dee ŋa. À jilɔɔi na woo donda wooda ŋa, do hai gbɔ ide ŋa, do ilu dulum ŋa, do ine ŋa iyi a kù mà beerei Ilaaɔ walakɔ mii ŋa iyi à je tee, do ine ŋa iyi à waa kpa iyed baa ŋa ŋa, do woo kpa ine ŋa, ¹⁰ do woo ce sakara ŋa, do inemɔkɔ ŋa iyi à ya maa sūɔ nɗe, do ine ŋa iyi à waa ce ine ŋa ile à waa ta, do woo sɔ ibo ŋa, do woo ceekpe si ibo ŋa, do ine ŋa iyi à waa ce mii baa yooma fei iyi kù waa too si cio

jiida. ¹¹ Cio jiidau í naai hai si laabaau jiida iyi à daam si awɔ. Ilaaɔ ilu amboei iyi í ya weea ine ŋai laabaau jiidau wa fāa.

Í saabu Ilaaɔ na araaree

¹² Ñ saabu Jesu Kirisi Lafē nwa, nɗu iyi í muum gbugbā ñ ceɔ icem. Ñ saabue si na iyi í jɔ í kam ilu naane nɔ í ci-caam si iceɛ, ¹³ baa do iyi ñ ya n maa n fɔ laalɔe wo nɔ ñ ya n maa n kpāa iju nɔ idɔkɔm ci ya ji. Do nɗu fei, í ce araarem si bei n kù mà mii iyi ñ wa n ce, si na iyi í jɔ n kù dasie naane wo. ¹⁴ Nɔ wee didɔi Lafē nwa í caa sim, nɔ í jɔ ñ dasie naane nɔ ñ ne kubii ine ŋa. ¹⁵ Ide ilu naanei iyi í jɔ i yɔ awɔ i gba ŋa mam mam. Ideu wee. Jesu Kirisi í naai si andunya ku faaba ilu dulum ŋa. Amui ñ re ŋa do dulum, ¹⁶ amma Ilaaɔ í ce araarem ku ba Jesu Kirisi ku yɔkɔ ku nyisi temua hai ne kɔɔe si amu iyi ñ je ine ngboi ilu dulum ŋa. Nɔ ñ bi n jɛa ine ŋa iyi aa na a dasie naane a ba kuwee hai tā yaase jiida. ¹⁷ Ilaaɔ nɗu akāi í je ilaalu hee do aɔɔ fei, ci ya ku nɔ a ci ya yɔɔ do iju. Ka saabue nɔ ka mà beere hee do aɔɔ fei. Ami.

¹⁸ Timotee amam, ide iyi ñ wa n jileɛ wee si bei à ce waliie wo na irie. Jɔ idei waliu ku je jīnei igūe iyi aa maa jabuɔ i ceɔ igū jiida. ¹⁹ Leekī dim dim si naane ku dasie nɔ i maà ce nkāma iyi á jɔ idɔe ku ye taaleɛ. Amma ine gɔ ŋa ngu ŋa à kɔ ku gbɔ lasabu jiida iyi idɔ ŋa wa sɔ ŋa nɔ à jɔ naane ku dasi ŋa í ce nfe. ²⁰ Si inɔ ŋgai Himenee do Alesandu à wa, nɔ ñ so ŋa ñ daa Seetam si awɔ ku ba a mà iyi kù sīa a maa fɔ laalɔi Ilaaɔ.

Idei kutɔɔ

2 Mii sinte iyi ñ wa n tɔɔ ŋei í je i ya ce kutɔɔ ŋa. Mii iyi ñ ne bukaatae fei, i ya tɔɔ Ilaaɔ ŋa nɔ i ya ce kutɔɔ na irii ine fei ŋa nɔ i ya saabu Ilaaɔ na iri ŋa ŋa. ² Nɔ i ya ce kutɔɔ ŋa na irii ine ngboi ile

ɲau hee do inei ɲya ɲau fei, ku ba ka ɲɔkɔ ka je andunya nwa do laakai ku sū, nɔ ka ya ce kuwɛɛ jiida ku ba ine ɲa a m̀a beerei Ilaaɔ̄. ³Dimii kutɔɔ beɛbei í sīa nɔ í ya d̄sa Ilaaɔ̄ woo faaba nwa si. ⁴Í bi beɛbei domi í bi ine fei ku ba faaba nɔ ku m̀a ntɔ. ⁵Ntɔ ntɔ Ilaaɔ̄ akāi í wɛɛ, nɔ ine akā m̀oi í wa si afei Ilaaɔ̄ do amane ɲa ku ba j̀ɔ amane ɲa a d̄s do Ilaaɔ̄. Laf̄ɛu ɲɲui í je Jesu Kirisi, ɲɲu iyi í baa í je amane, ⁶nɔ í na arae ku yaɔ̄ ine fei hai si dulum d̄ɛ. Beɛbei si waati jiidaɛ í nyisi wa iyi Ilaaɔ̄ í bi amane fei ku ba faaba. ⁷Na ɲɲui Ilaaɔ̄ í cicaam n je woo waazo do woo be, nɔ n kɔ dimi mmu ɲa si cio si ide ntɔ nɔ n s̄ɔ ɲa a dasi Jesu naane. Ntɔi ñ wa n fɔ n k̀u wa n sɔ ibo.

⁸Na ɲɲu, tengi bii à ya ce kutɔɔ ɲa fei, bii inemɔkɔ ɲa à wu awɔ lele à waa ce kutɔɔ, ñ bi ku ya je do idɔ kumá, idɔkɔ̄ do kakɔ̄ ku maà ya wasi.

⁹⁻¹⁰Beɛbe m̀oi ñ bi inaabo ɲa a ya dasi j̄ine ku ne beere ɲa si azaka. Í sīa booda ɲɲa k̀u je kookoosu jiida si bei í j̀ɔ inaabo ɲa iyi à ni aɲa à m̀a beerei Ilaaɔ̄ a ya ce, ku maà ti ku je do iri kubai faayi walakɔ do sabai wura ɲa walakɔ do lege ɲa, nɔ a maà ya dasi j̄inei fia nkɔ nkɔ. ¹¹Í sīa inaabo ɲa a gbɔ ciou si laakai do jirima mam mam. ¹²Ñ k̀u je inaabo ɲa a kɔ si cio walakɔ a je ine ngboi inemɔkɔ ɲa. Amma í sīa a ya maa coko. ¹³Ñ wa n fɔ beɛbei si na iyi í j̀ɔ Adamui Ilaaɔ̄ í tako í taka í bei í taka Efa. ¹⁴Nɔ k̀u je Adamui Seetam í d̄i ijue. Ijui aboɛi í d̄i nɔ abou í kua woodai Ilaaɔ̄. ¹⁵Amma inaabo ɲa aa ba faaba si kp̄ai ama ku bí bii à waa mu ara ɲɲa nɔ à leek̄i si kp̄ai naane ku dasi do kubi do kuwɛɛ iyi í má.

Ine ngboi inei igbei Jesu ɲa

3 Ide ilu naane wee. Bii ine gɔ í bi ɲɲu ku je ine ngbo si igbei inei Jesu ɲa, ice jiidaí í bi. ²Í sīa laf̄ɛe ku maà ne taale gɔ nɔ ku ne abo akā lege lege, si anyie nɔ ku je ine gɔ iyi í ya saku nɔ ku m̀a arae,

ku maà je amane yaka yaka, amma ku je ine gɔ iyi í ya yaae ine njoo ɲa nɔ ku je ine gɔ iyi á ɲɔkɔ ku kɔ ine ɲa si cio. ³Nɔ ku maà je woo m̀ɔ at̄ɛ walakɔ woo bi ija, amma ku je ilu suuru iyi wa de laakai ku sū, nɔ ku maà je woo bi fia yaamɔ. ⁴Nɔ ku je ine gɔ iyi í nɔ kpas̄ɛ mam mam, nɔ amae ɲa à ya jirimaɛ nɔ à m̀a beerei ine ɲa. ⁵Ntɔ ntɔ, bii ine k̀u m̀a bei á ce ku mu kpas̄ɛi ɲɲu takae, beirei laf̄ɛe á ce ku mu inei igbei Ilaaɔ̄ ɲa. ⁶Nɔ k̀u sīa ku je ine iyi í dasi Jesu naane tit̄ɔ tit̄ɔ, domi á ɲɔkɔ ku na ku ne faau nɔ Ilaaɔ̄ á ye taaleɛ bei í ye taalei Seetam. ⁷Si anyii ɲɲu, í sīa hai dasi Jesu naane ɲa a m̀a je seeda jiidaɛ ku ba a maà dondaɛ, nɔ ku maà na ku dasi cek̄um dii Seetam.

Woo ce icei igbei inei Jesu ɲa

⁸Beɛbe m̀oi woo ce icei igbei inei Jesu ɲa á sīa a je ine ɲa iyi à ne beere, a maà ti a je ilu gele minji ɲa, walakɔ woo m̀ɔ at̄ɛ yaamɔ, walakɔ woo de fia do bisi laalɔ. ⁹Amma í sīa a leek̄i dim dim si naane ku dasi do idɔ iyi í má. ¹⁰Nɔ í sīa a cɔ laakai ɲɲa tit̄a. Bii à ye a k̀u ne taale gɔ a bei a lɔsi ice ɲɲa ku ce. ¹¹Beɛbe m̀oi í sīa abo ɲɲa ɲa a je ine ɲa iyi à ne beere, nɔ a maà je woo sɔ irii ine, amma a je woo gaya ɲa iyi à ne naane si mii fei. ¹²Í sīa woo ce icei igbe ɲau a je ilu abo akā lege lege nɔ a je ine ɲa iyi à nɔ ama ɲɲa ɲa do inei kpas̄ɛ ɲɲa ɲa mam mam. ¹³Woo ce ice ɲau, bii à waa ce ice ɲɲa do inɔ akā aa ne beere si kuwɛɛ ɲɲa, nɔ aa ne idɔ ku buba ntɔ ntɔ si naane ku dasi iyi Jesu Kirisi wa mu nwa.

Asii nla nla

¹⁴Ñ dasi idɔ n naa n yɛɛ, amma ñ kɔɛ tiau ih̄ɛ wai ¹⁵ku ba baa bii í na wa kpei, i m̀a bei í j̀ɔ inei nyaanzei Ilaaɔ̄ ɲa a maa neɔ ara ɲɲa, waatɔ inei igbee ɲa, ɲɲu iyi í je icui kuwɛɛ. Igbeui í ye bei sɔbei ntɔu do gbugb̄aɛ. ¹⁶Do ntɔ, ine gɔ k̀u wɛɛ iyi

á yǎkɔ ku jǎ kulai asiii kpāai Ilaaǎ ku tɔɔ nwa.

Kirisi í baa í je amane nɔ à yɔɔ,
Nɔ Hundi Ilaaǎ í jǎ à mà iyi inɛ dee
deei.

Amaleka ɛa mɔ à yɔɔ.

À waazo ideɛ si dimi baa yooma fei.

Nɔ à dasi ideɛ naane si andunya.

Nɔ à soo lele í nyi si amboee.

Woo kɔsi cio ilu ibo ɛa

4 Hundi Ilaaǎ í fɔ dee dee í ni si awaatii ankāanyi inɛ gɔ ɛa aa jǎ kpāai naane ku dasi, a máa jirima ideɛ woo dī ijui inɛ ɛa do kukɔsii Seetam. ²Dimii kukɔsi nɛɛu wa naai hai bi ilu muafiti ɛa do woo sɔ ibo ɛa. Inɛ ɛa à lele idɔ ɛa hee ci ya ye taale ɛa má. ³Amane dimi beɛbe ɛa à ya ni kù sīa inɛ ɛa a so nje. Nɔ à ya nyi a ni má ije gɔ ɛa à weɛ iyi kù sīa inɛ ɛa a jɔɔ, baa do iyi ije ɛa Ilaaǎ í taka ɛa ku ba woo dasi naane ɛa iyi à mà ntɔu a ya jɔɔ do saabu aɔ. ⁴Nkāma kù wa si iyi aa nyɔ, domi mii iyi Ilaaǎ í taka fei mii jiidai, nɔ í sīa ka gba fei ndɛɛ do saabu. ⁵Ntɔ ntɔ, mii fei í mái bii à waa ceɔ ice do yaase bei ideɛ Ilaaǎ í fɔ do bii à waa ce kutɔɔ.

Woo ce ice jiidai Jesu Kirisi

⁶Bii ò waa kɔa woo dasi Jesu naane ɛa si bisiu ihɛ, aa je woo ce ice jiidai Jesu Kirisi, nɔ naane ku dasi do ideɛ kukɔsi jiidai iyi ò waa too si á yei bei ije iyi ò waa na hundee. ⁷Amma kɔsi ará hai ne yaase ɛa iyi a kù waa too si ideɛ Ilaaǎ. Hanya i ce kuweɛɛ si bei á dɔa Ilaaǎ si. ⁸Ntɔi, icei ara aranfāanie kù la, amma ideɛ Ilaaǎ ku leekī si í ne aranfāani si mii fei, domi si bei à ne kuweɛi nsei do ti ala. ⁹Ide iyi à fɔu be ide ilu naane iyi í jɔ i yɔ awɔ i gba ɛa mam mam. ¹⁰Na ɛa í ce à jabu à waa ceɔ ice, domi kpāa ku cɔ nwa si Ilaaǎi í wa, nɛɛu iyi í je icui kuweɛ,

nɔ í je woo faabai inɛ fei, woo dasi Jesu naane ɛa mɔm nii à re.

¹¹Sɔ ɛa a jirima mii ɛa ihɛ nɔ i kɔ ɛa si cioɛ. ¹²Maà ti i jǎ a dondaɛ na awaasū ku jɛɛ, amma jǎ i nyisi woo dasi Jesu naane ɛa yaase jiidai si ide ku fɔɛ, do kookoosui kuceɛ, do kubie, do naane ku dasiɛ, do dee dee ku jɛɛ. ¹³Hee n maa n to wa, hanya i ka kukɔi ideɛ Ilaaǎ, nɔ i kɔ inɛ ɛa si, nɔ i ce waazoe. ¹⁴Maà ti i ce atafii si amua iyi í wa sie, iyi Hundi Ilaaǎ í muɛɛ si waati iyi à ce walii na irie nɔ inɛ ngboi igbei Jesu ɛa à lee awɔ si iri. ¹⁵Laakaiɛ fei ku wa si ideu ihɛ, nɔ i naa arae mam mam ku ba inɛ fei ku ye waju ku bɔɛ. ¹⁶Ce laakai do bei ò waa je kuweɛɛ do cio iyi ò waa kɔ si nɔ i ya maa temua si. Bii ò waa ce beɛbe, aa ba faaba, awɔ do inɛ ɛa iyi à waa gbɔ ideɛ.

Iseɛni woo dasi naane ɛa aɛa duusɔɔ

5 Maà ya fɔ si mɔkɔ ngbo ɛa ide do gbugbā, amma jǎ i ba ɛa ide ku fɔ kpele kpele bei baai awɔ takae. Nɔ i cea awaasū ɛa bei ifɔɛ ɛa do igbāɛ ɛa, ²abo ngbo ɛa mɔ bei iyee ɛa, nɔ inaabo saatara ɛa mɔ i ce ɛa bei weciɛ ɛa, daae fei kú má bi tu ɛa.

³Gbɔa jaaɔ ɛa nɔ i mà beere ɛa, aɛa iyi à je jaaɔ do ntɔ. ⁴Amma bii jaaɔ gɔ í ne amu ɛa wala tɔku ɛa, í sīa amae ɛa a woo bei nɛɛu mɔ í tako í ce ɛa. Bii à waa ce beɛbe à waa cea Ilaaǎ icei, nɔ nɛɛu á dɔa Ilaaǎ si. ⁵Inaabo iyi í je jaaɔ do ntɔ nɔ kù ne inɛ gɔ iyi á woo, kpāa ku cɔɛ fei si Ilaaǎi í ya wa nɔ í ya maa ce kutɔɔ ku maa tɔɔ sobie dasāɔ idū. ⁶Amma jaaɔ iyi wa je andunyaɛ do faayi í ye bei iku baa bii í weɛ si hundee. ⁷Ide ɛa iyi aa ya maa sɔ ɛa mbe ku ba inɛ gɔ ku maà ye taale ɛa. ⁸Inɛ iyi kù waa gbɔa nyaanzeɛ ɛa, iyi í re mɔm inɛi kpasɛɛ ɛa, lafɛɛ í kɔsi naane ku dasi, nɔ laalɔ ku jɛɛ í re baa hai dasi Jesu naane.

⁹Maà ti i kò irii jaaḍ gò si tia bii à ya kò irii jaaḍ ḡa *bii kù je lafēe í ne adḍ kita, nò kù je ilu m̀kò akā, ¹⁰nò ku je ine gò iyi à waa je seḍdai ice jiiḍae. Nò ku je inaabo iyi í mà amu ḡa ku mu, nò ku je ine gò iyi í ya yaae ine njoo ḡa nò ku wiē kutei woo dasi Jesu naane ḡa †, nò ku ya sobi ine ḡa iyi a wa si wahala, nò kù je ine gò iyi í ya ce ice jiiḍa baa yooma fei.

¹¹Amma maà ti i doo jaaḍ saatara ḡa si inḍi jaaḍ ḡa, domi waati iyi kubi á tale ḡa aa ce Kirisi atafii, aa bi a so m̀kò ¹²nò aa je ilu taale ḡa si na iyi í j̀ à kù ceḍ ide iyi à wāu ice. ¹³Si anyie nò aa ne ikà a ya maa dabii dabii kpasē do kpasē. Iyi í re m̀m, aa ya maa sò irii ine ḡa nò a ya maa gũ wòbia nò aa je woo sisi ide ḡa. ¹⁴Na nḡu ḡau bei í j̀ ò bi jaaḍ saatara ḡa a so m̀kò a bí ama, nò a dasi kpasē ḡa iju jiiḍa, ku ba a maà na a mua m̀be nwa ḡa kpāa a fò laalò nwa. ¹⁵Ntò ntò jaaḍ ḡau, g̀gò ḡa à yaa tā à waa too kpāai Seetam. ¹⁶Amma bii woo dasi Jesu naane gò í ne jaaḍ ḡa si nyaanzee, í sīa ku sobi ḡa, ku maà ti ku kāa igbei inei Jesu ḡa asou ku ba igbeu ku ỳkò ku sobi jaaḍ ḡa iyi a kù ne ine gò.

¹⁷Si anyii nḡu, ine ngboi igbe ḡau iyi à waa ce ice jiiḍa, í sīa i doo ḡa ilu beere iyi à ne aranfāani nla nla. Iyi í re m̀m nḡui í je ine ḡa iyi à waa ce kookaai si waazo do cio ku kòsi. ¹⁸Kukòi idei Ilaaḍ wa fò í ni, i maà ti i dī gelei kete iyi wa jojo si bilee wa nya ỳyɔɔ. Nò wa fò má í ni, woo ce ice í ne kpāa ku gba fiae. ¹⁹Bii à aa à s̀e taale iyi ine ngboi igbe gò í ce, maà ti i jesi ideu, bii kù je amane minji wala meeta í je seḍdai. ²⁰Ine ḡa iyi

à waa ce dulum, s̀ ḡa si wajui inei igbe ḡau fei ku ba ine ḡa iyi à gbe a ce njo.

²¹Ñ wa n t̀e si wajui Ilaaḍ do Jesu Kirisi do si wajui amaleka kumáe ḡa, gbò idei kukòsiu ihē, maà ti i ce njoi ijui ine gò. Nò i maà ti i ce ng̀gò na kubii kpaasi. ²²Maà ti i saasa i lea ine gò awò si iri ku ba i maà ne ikp̀ si dulum dii ine gò. Fa araē hai si dulum.

²³Maà ya m̀ inyi nḡu akā, amma i ya m̀ v̀e keeke na baanii inḍe si na iyi í j̀ i ci ya fe b̀.

²⁴Dulum dii ine gò ḡa í ya fitai gbasasa a bei a kiiti ḡa. Amma ti ine gò ḡa í ya fitai do ankāanyi. ²⁵Beebe m̀i ice jiiḍa m̀ í ya fitai gbasasa, nò baa bubue iyi a kù ỳ waati beebe, kaa manji do ajò fei.

6 Ine ḡa iyi à je aru fei í sīa a doo lafēe nḡa ḡa ilu jirima ḡa si mii fei, ku ba ine gò ku maà ba faya ku fò taalei irii Ilaaḍ walakò kukòsi nwa. ²Aru ḡa iyi à ne lafēe woo dasi Jesu naane ḡa a maa donda ḡa a ni aḡa à je saa na saabui Lafēe. Amma si na iyi í j̀ ine ḡa iyi à waa je aranfāanii ice nḡau à je woo dasi Jesu naane ḡa iyi Ilaaḍ í bi, nḡui í j̀ í sīa a ce ḡa ice ku re. Mii iyi í sīa i waazo ḡa mbe nò i kò ḡa si cioe.

Kukòsi ibo do amani jiiḍa

³Ine iyi wa k̀a ine ḡa si cio mmu gò nò kù waa too ide ntòi Lafēe nwa Jesu Kirisi iyi á j̀ ka mà beere Ilaaḍ, ⁴lafēe ilu faau nla nlai, kù mà nkāma. Amma wa ce b̀i kakò do ide ku fengee. Nò hai bei igu do ija do arabu wa naa, nò nḡui í ya j̀ ine ḡa a ci ya naane nje. ⁵Nò í j̀ irii ine ḡa í sinda a kù mà ntò, à ya

*5:9 tia bii à ya kò irii jaaḍ. Si tiau bei à ya kò irii jaaḍ ḡa iyi à jesi aḡa a maà so m̀kò má nò a na kuwēe ḡa a cead Ilaaḍ ice hee k̀i kuwēe ḡa. Aḡai inei igbei Jesu ḡau à ya na bukaatai mii iyi à ne.

†5:10 ku wiē kutei woo dasi Jesu naane ḡa Bi Zuifu ḡa bii ine gò í naa kpasē ḡa à ya wieaa kutei bei awa m̀ à ya ka mua ine inyi ku m̀. Amma bi Zuifu ḡau, arui í ya wie kutei ine njoo.

maa ce kakɔɔ hai ne kɔɔ. À tamaa kpāai idei Ilaaɔ ku too á ce ɲa ilu amani ɲai.

⁶Ntɔi, kpāai idei Ilaaɔ ku tɔɔ amani nla gɔi, bii amane í saabu si mii iyi í ne. ⁷Ntɔ ntɔ, a kù naaɔ nkāma wa si andunya ihē, nɔ beɛbe mɔi a kaa ka neɔ nkāma. ⁸Na ɲɲu, bii à ne ije do nyau ɲa á sīa ku to wai wo. ⁹Amma ine ɲa iyi à waa bi aɲa a je ilu fia nla, à ya dasi kulelei, nɔ bine laalɔ nkpɔ nkpɔ hai ne yaase a mu ɲa bei cekūm nɔ ku sɔsi ɲa si ina iyi ci ya ku a ce nfe. ¹⁰Beɛbei á ce si na iyi í jɔ kubii fiaí í je icāi laalɔ ikā ikā baa yooma fei. ɲɲui ine gɔ ɲa à lɔsi ku de hee à yaa hai si kpāai naane ku dasi, à baa à dasi ara ɲa si kpāai wahala.

Iyi Pɔlu í dasi Timotee ku ce

¹¹Amma awɔ iyi ì je ti Ilaaɔ, saa mii ɲau be fei. Nɔ i lele kpāai dee dee ku je do beɛrei Ilaaɔ ku mà do naane ku dasi do kubi do temua do daa didɔ. ¹²Jabu jiida si kpāai naane ku dasi. Leekī dim dim si kpāai kuwɛɛ hai tā si bei Ilaaɔ í kpeɛ. Na kuwɛɛui ì je sɛɛda jiida si wajui ine nkpɔ. ¹³Ñ wa n sɛɛ si wajui Ilaaɔ, ɲɲu iyi wa na mii fei kuwɛɛ, do si wajui Jesu Kirisi, ɲɲu iyi í je sɛɛda jiida

si wajui Pɔnsu Pilati, ¹⁴jirima woodau, nɔ kuwɛɛ ku maà ne riisi do taale gɔ hee ku toɔ aɲɔ iyi Lafɛɛ nwa Jesu Kirisi á faata wa. ¹⁵Ilaaɔ, ɲɲu iyi í je icui inɔ didɔ fei, á jɔ aɲɔ ku to wa si waatie. ɲɲu akā lege legeí í ne yiiko si mii fei, ɲɲui í je ilaalui ilaalui ɲa, do Lafɛɛi lafɛɛ ɲa. ¹⁶ɲɲu akāi í je ine iyi ci ya ku. Nɔ í wa si inya kumá iyi ine gɔ kaa yɔkɔ ku maai si. Ine gɔ kù yɔɔ, nɔ ine gɔ kaa yɔkɔ ku yɔɔ mɔm. ɲɲui í ne beɛre do gbugbā iyi ci ya tā. Ami.

¹⁷Sɔ ilu amani ɲa a maà ti a tɔɔ fufu, nɔ naane ɲa ku maà wa si amani iyi á na ku tā, amma a jɔ naane ɲa ku wa si Ilaaɔ, ɲɲu iyi wa mu nwa fei ndɛɛ do inɔ akā ku ba ka wɛɛɔ inɔ didɔ. ¹⁸Sɔ ɲa a ce mii iyi í sīa, a je ilu amani si jiida ku ce, nɔ a ya kpɛa ine ɲa amani ɲa do inɔ didɔ. ¹⁹Beɛbei aa singaa ara ɲa amani jiidaí ala iyi kaa beje nɔ a ba kuwɛɛ iyi í je kuwɛɛ do ntɔ.

²⁰Timotee, ide iyi à daɛ si awɔu, muu ku sīa. Fa araɛ hai si ide nfe nfe andunya. Maà ce kakɔɔ do ine ɲa iyi à waa tamaa aɲa à ne kumà. ²¹Kumàui ine gɔ ɲa à waa ni aɲa à ne, ɲɲui í jɔ à nyɔ hai si kpāai naane ku dasi.

Didɔi Ilaaɔ ku wɛɛ do iɲɛ.

Tia minjisia iyi Pɔlu í kɔa Timotee

Pɔlu í ce Timotee fɔ

1 Amui Pɔlu, woo bei Jesu Kirisi si idɔɔbii Ilaaɔ. Ilaaɔ í dasim n sisi ideí kuwee iyi í wãd wa si anu akã nwa do Jesu Kirisi.

² Amui ñ kɔe tiaú ihẽ wa Timotee, awɔ iyi ñ bi jiiida nɔ ì ye bei ama abím si kpãai naane ku dasi. Ilaaɔ Baaba do Jesu Kirisi Lafẽe nwa a ce araaree a muue didɔ do laakai ku sũ.

Saabu do gbugbã ku mua

³ Ñ wa n saabu Ilaaɔ, nɗu iyi ñ wa n tɔɔ do idɔ hai ne taale si bei balam ña à tako à ce wo. Waati kãma fei ñ ya n maa n saabu Ilaaɔ na irie, nɔ dasãd idũ fei ñ ya n maa n ye gigie si kutɔm. ⁴ Ñ wa n ye gigii kukpatae †, nɗui í jɔ ñ bi ku yee ntɔ ntɔ ku ba inɔ didɔm nɔu ku kɔ. ⁵ Ñ wa n ye gigii naane ku dasi hai ne muafiti iyi ñ ne. Dimiei ayie Loisi do iyee Enisi à neu. Ñ mà kam kam iyi awɔ mɔ ñ nɔ. ⁶ Nɗi í jɔ ñ wa n yee gígí iyi í sãa í ce ice do amua iyi Ilaaɔ í muɛe si waati iyi ñ lee awɔ si iriu, ⁷ domi Hunde iyi Ilaaɔ í mu nwa kaa jɔ ka ce njo, amma í ya jɔ ka ne gbugbã do kubi do ara ku mu.

⁸ Na nɗu, màa ti í ce anyɔi seɛdai Lafẽe nwa ku je, nɔ í màa ya ce anyɔi amu takam, amu iyi ñ wa ile piisɔ na irie. Amma jɔ í jesi awae ka ye ijuukpã ajɔ na irii laabaau jiidau nɔ í maa neɔ gbugbã iyi Ilaaɔ í muɛe. ⁹ Nɗui í faaba wa nɔ í kpe wa ka je inee ña. Kù je na ice nwa ña iyi à ce, amma si na iyi í jɔ nɗu takae í bi beɛbei na didɛ. Didɛu í jile nwai hai tako tako na anu akã nwa iyi à ce do

Jesu Kirisi. ¹⁰ Nsei, kunaai woo Faaba nwa Jesu Kirisi í nyisi wa didɔ. Jesu Kirisiui í kpa irii gbugbã iku nɔ í nyisi wa kuwee iyi ci ya tã na saabui laabaau jiidau.

¹¹ Ilaaɔi í jɔ ñ je woo be do woo kasi cio ku ba n sisia ine ña laabaau jiidau. ¹² Nɗi í jɔ ñ wa n ye ijuukpãu ihẽ. Amma anyɔ kù waa muum, domi ñ mà ine iyi ñ dasi naane ñ nɔ ñ mà kam kam iyi í ne gbugbã ku maa mu ide iyi í jɔm nɔu hee ajɔu koo toɔ wa. ¹³ Ide ntou iyi ñ sisie, muu do naane jiiida do kubi iyi à ne si anu akã nwa do Jesu Kirisi. ¹⁴ Ide jiiida iyi à dae si awɔ, muu do gbugbã Hundi Ilaaɔ iyi í wa si wa.

¹⁵ Awɔ takae ì mà iyi inei Azii ñau fei à fũ sim awɔ. Si inɔ nɗa bei Fijeli do Heemɔjeni à wa. ¹⁶ Ilaaɔ kú ce araarei nyaanzei Onezifɔ domi í muum gbugbã ise feefelo. Kù nɔ kù ce baa anyɔi iyi ñ wa piisɔ. ¹⁷ Iyi í to wa Romu mɔm í dedeem nii do inɔ akã hee í koo í yem. ¹⁸ Nɔ Lafẽe ku jɔ Ilaaɔ ku ce araaree si ajɔi kiituu. Awɔ takae ì mà sãa sãa ice iyi í ceem Efeezu.

Woo jabu jiidai Jesu Kirisi

2 Na nɗu, awɔ amam, mua arae gbugbã si didɔ iyi à ne do anu akã nwa iyi à ce do Jesu Kirisi. ² Iyi ñ gbɔ ñ wa n fɔ si wajui ilu seɛda nkpɔu, daa ilu naane gɔ ña mɔ si awɔ, ine ña iyi aa yɔkɔ a kɔ ine gɔ ña mɔ si cio.

³ Ijuukpã iyi á naa sie bei amu mɔ fei, jɔ í jesi bei woo jabu jiidai Jesu Kirisi. ⁴ Sooge iyi í wa ikoí igú ci ya ce wúai andunya bii wa bi ku ce idɔɔbii ine ngboe. ⁵ Woo ce gaasai ku sei kaa yɔkɔ ku ba ribai aree bii kù je í jirima woodae ña. ⁶ Beebe mɔi woo logoo iyi í ce ice do wahala nɗui á tako ku je amaaɗe †.

†**1:4** ñ wa n ye gigii kukpatae Timotee í kpatai wo si waati iyi Pɔlu wa ne. Amma Pɔlu wa bi ku naa ku yɔɔ má ku ba inɔ ku fɔ nɗau ku kpa iri.

†**2:6** Si tia nwo gɔ ña à ya ni, “beebe mɔi woo logoo á ce ice do wahala ku bei ku ba amaaɗe.”

⁷Lasabu si ide ɲa iyi ñ wa n fɔu ihē, nɔ Lafēe á sobie i bei i gbɔð yaasei fei ndee.

⁸Ye gigii Jesu Kirisi, tɔkui Davidi, iyi í jī hai si balɛu. Ideei í wa si laabaau jiidau iyi ñ wa n waazo. ⁹Na laabaau jiidau ñ wa n ye ijuukpā hee à dīm do sesei bei woo ce laalɔ. Amma idei Ilaaɔ si à dī. ¹⁰Ŋɔi í jò ñ wa n temuad fei ndee na irii ine ɲa iyi Ilaaɔ í cicau, ku ba aɲa mɔ a ba faaba do saabu Jesu Kirisi, nɔ a ne ikpē si amboee iyi ci ya tā. ¹¹Ide ilu naane wee.

Bii à ku do nɲu, aa ka wee do nɲu.

¹²Bii à temua, aa ka je bomma do nɲu aɲɔ.

Bii à nɔ à kɔsie, nɲu mɔ á kɔsi wa.

¹³Baa bii à je hai ne naane ɲa, do nɲu fei, nɲu í je ilu naane, Domi kaa yɔkɔ ku kɔsi araɛ.

Woo ce ice iyi kù waa ce anyɔi iceɛ

¹⁴Ye inee ɲa gigii ide ɲau ihē fei nɔ i kɔnkɔn du ɲa si wajui Ilaaɔ í ni a maà ya maa ce kakɔ si ide ɲa, domi dimii kakɔ beɛbe kù ne aranfāani kāma, í gbe ku jò ine ɲa iyi à waa gbɔɔ a ce nfe. ¹⁵Ce kookaai i maa ce iyi aa bað saabu si wajui Ilaaɔ, bei woo ce ice iyi kù waa ce anyɔi iceɛ, iyi í ya maa sisi ide ntɔi Ilaaɔ dee dee. ¹⁶Amma waasu ide ɲa iyi a kù ne aranfāani gɔ nɔ a kaa sobi ine ɲa si naane ku dasi ɲa, domi ine ɲa iyi à waa ce beɛbe à ya na a jìð Ilaaɔ a maa kooi. ¹⁷Idei ine ɲau be í yei bei juju sāmi iyi wa beje ara. Si inɔ ɲai Himenee do Filetu à wa, ¹⁸aɲa iyi à jò kpāai ntɔ nɔ à waa keke naane ku dasi ine nkɔ domi à ni awaatii kujī iku ɲa í lɔ tā. ¹⁹Do nɲu fei, icui naane ku dasi nwa iyi Ilaaɔ í jile do gbugbā kaa yaya. À mà iyi ntɔi si na iyi í jò kukɔi idei Ilaaɔ wa fɔ í ni, Lafēe í mà inee ɲa. Nɔ í ni má, ine iyi wa kpe irii Lafēe fei ku saa laalɔ ku ce.

²⁰Si ile nla jee dimi ikā ikāi í ya wa be. À ce gɔgɔ ɲa do wura, gɔgɔ ɲa mɔ do isɔ fūfū. Ine nɲu ɲau be aɲɔi jingau

nla ɲai à ya ceð ice. Amma gɔgɔ ɲa mɔ à wee má iyi à ce do amà, gɔgɔ ɲa mɔ kaalei, ine nɲu ɲai à ya maa ceð icei aɲɔ fei. ²¹Na nɲu, ine iyi wa nya araɛ hai si laalɔ ɲa iyi ñ fɔ ideeu fei, á yei bei jee iyi í ne beere. Á je ine iyi Ilaaɔ í cica ikā ku je tee mam mam, nɔ Lafēe á yɔkɔ ku ceð ice si na iyi í jò í tā sɔɔlu ku ceð ice jiiida baa yooma fei. ²²Saa kubi nfe nfei awaasū ɲa, dede kpāai dee dee ku je, do naane ku dasi, do kubi, do laakai ku sū, awɔ do ine ɲa iyi à waa tɔɔ Lafēe do inɔ akā. ²³Amma maà ya ce kakɔ si mii iyi kù ne aranfāani do iyi kù ne yaase, domi ì mà kam kam iyi nɲui í ya na ku bí ija. ²⁴Nɔ wee kù sīa woo ce icei Lafēe ku maa ja, amma í sīa kú bi ine fei, nɔ kú je ine iyi á yɔkɔ ku kɔ si cio nɔ ku ya temua. ²⁵Ine ɲa iyi a kù waa jesi idee í sīa ku ba ɲa ide ku fɔ do kúrɔ. Á yɔkɔ ku je Ilaaɔ á mu ɲa kpāa a kpaasið idɔ ɲa a mà ntɔ, ²⁶nɔ laakai ɲa ku baa, a gbā hai si taai Seetam, nɲu iyi wa mu ɲa wo nɔ í jò à waa ce idɔɔbie.

Waatii ankāanyi

3 Amma í sīa i mà ɲa iyi kuwee nwa á na ku gaabu si waatii ankāanyi. ²Amane ɲa aa maa ce idei iri ɲa, lasabu ɲa fei si fiái á ya wa, aa je woo tɔɔ fufu, aa nyisi iyi aɲa à je ngɔgɔ, aa maa bu Ilaaɔ. A kaa jirima baa ɲa ɲa, aa je gudulu ɲa, a kaa mà beere Ilaaɔ. ³Aa je hai ne kubi ɲa, a kaa ne araarei ine ɲa, aa je woo sɔ irii ine ɲa, a kaa mà ara ɲa, aa je ine ku gaabu ɲa, nɔ aa je mbɛi woo ce jiiida ɲa. ⁴Aa je ilu zamba ɲa, a kaa ne lasabu jiiida, aa ne faao. Aa bi faayii andunya ku re Ilaaɔ. ⁵Aa maa too kpāai Ilaaɔ do gele, amma ilu mua-fiti ɲai domi à kɔsi gbugbāe. Fa araɛ hai bi amane dimi beɛbe ɲa. ⁶Gɔgɔ ɲa aa maa lɔ kpasē do kpasē ɲa a maa kāmia inaabo hai donda kulele ɲa. Inaabo ɲau, dulum du ɲa í caa nɔ à waa too bine ikā ikā fei. ⁷Iju iyi í má fei inaabo beɛbe

ɲau à waa de aɲa a mà ngɔɔ, amma a kaa nɔ a mà ntɔu pai. ⁸Si bei Zanesi do Zambeesi à kɔsi Moizi wo, beebe mɔi ine ɲau mɔ à kɔsi ntɔu, iri ɲa í sinda mam mam. Naane ku dasi ɲa kù ne aran-fāani kāma. ⁹Amma kookaai ɲa kaa bɔɔ ɲa bii kāma, domi ine fei á na ku ye sūmu ku je ɲa, si bei à ye ti Zanesi do Zambeesi.

Iyi Pɔlu í dasi Timotee ku ce

¹⁰ Amma awɔ ì mà sāa sāa yaase bei ñ inɛ ɲa si cio do yaase bei ñ ce iscenem bi tu ɲe, do mii ɲa iyi ñ dasi idɔ n ce, do naane ku dasim, do laakaim, do suurum, do kubim, do temuam. ¹¹ Ì mà bōne iyi à nyisim do ijuukpā iyi í bam si ilui Antɔsi do Ikonimu do Lisitu. Kù ne bōne gɔ iyi n kù ye be. Amma Lafēe í nyam hai si fei ndee. ¹² Ntɔi, ine iyi wa bi ku ce kuweee dee dee si wajui Ilaaɔ si anu akā iyi í ce do Jesu Kirisi kù ne bei á ce iyi kù ye ijuukpā. ¹³ Amma ine laalɔ ɲa do woo sɔ ibo ɲa waati kāma fei laalɔ ɲa í ya maa kɔɔsii. Si bei à waa dī ijuui ine gɔ ɲa, beebe mɔi à waa dī ijuui ara ɲa. ¹⁴ Amma awɔ, leekī dim dim si cio iyi à kɔe si, iyi ñ dasi naane, domi ì mà ine iyi í kɔe si. ¹⁵ Hai keekei, ì mà kukɔi ideɪ Ilaaɔ iyi á yɔkɔ ku muɛ bisi i dasiɔ Jesu Kirisi naane ku ba i ba faaba. ¹⁶ Kukɔi ideɪ Ilaaɔ fei hai bi Ilaaɔi wa naa. Nɔ í ne aran-fāani ku kɔ ine ɲa si cio, ku nyisi amane kurarae, nɔ ku dasie kpāa jiida má, nɔ ku nyisie yaase bei á jɛɔ dee dee, ¹⁷ ku ba inei Ilaaɔ ku kɔ, nɔ ku tā sɔlu ku ceɔ ice jiida baa yooma fei.

4 ¹⁻² Ñ wa n tɔɔei Timotee, i ya maa waazoa ine ɲa ideɪ Ilaaɔ waati kāma fei. I ya tā sɔlu baa bii beirei, à je a kù je. Ñ wa n tɔɔei si wajui Ilaaɔ do si wajui Jesu Kirisi, ɲu iyi á kiiti ilu hunde do iku ɲa. Na irii kunyie wa

do kunaai bommaei ñ wa n dasie iceu be. Na ɲu, lele ɲa, nɔ i nyisi ɲa kurara ɲa, mu ɲa gbugbā, nɔ i kɔ ɲa si cioi ideɪ Ilaaɔ do suuru nla nla. ³ Ñ wa n fɔ beebɛi domi waati gɔ wa naa iyi ine ɲa a kaa bi ideɪ kukɔsi jiida ku gbɔ, amma aa dedea ara ɲa woo kɔ si cio nkɔ, ine ɲa iyi aa lele ɲa do ide iyi à bi ku gbɔ. ⁴ Aa kɔ ku gbɔ ide ntɔu, nɔ aa sinda ara ɲa si ideɪ arái amane ɲa. ⁵ Amma awɔ, mu arae si mii fei, temua do ijuukpā, ce icei laabaau jiidau ku waazoe, nɔ í jɔ icei ideɪ Ilaaɔ iyi ñ waa ce ku kɔ mam mam.

⁶ Amma amu takam, kuweem í je bei atēi kuwee iyi à waa nikā, nɔ waati iyi an jɔ andunya í maai wa. ⁷ Ñ jabu jiida, nɔ ñ sei ñ bɔ hee kɔɔ, nɔ ñ wa n leekī si naane ku dasi dim dim. ⁸ Nsei, ñ mà iyi an ba ribai dee dee ku je. Lafēe woo kiiti dee dee á muum si ajɔ ɲu. Kù je amu akā, amma hee do ine ɲa iyi à bi ajɔi kunyie wa fei.

Ideɪ ankāanyi

⁹ Ce kookaai i hāmeem wa ɲya ɲya, ¹⁰ domi Demasi í jɔm í bɔ Tesalonika si na iyi í jɔ í bi andunya kaa kaa. Keresani, ine ɲu í ne ikpa ilei Galati nɔ Titee mɔ í ne ikpa ilei Dalumasi. ¹¹ Luku ɲu akāi í wa bi tom ihē. Gbā Maaku iɲɛɔ i naa wa ajɔ ɲa, domi á yɔkɔ ku sobim si icem nɔu. ¹² Ñ be Tisiki Efezu. ¹³ Bii ñ waa naa, soom kumboo ku nya tūtūm wa iyi ñ jɔ Torasi kpasēi Kaapusu, do tiam ɲa, iyi í re mɔm ɲui í je iyi à ce do batau.

¹⁴ Alesandu gbɛɛu §, í ceem laalɔ ntɔ. Lafēe á sāa mii iyi í ce. ¹⁵ Awɔ mɔ laakaie, domi í kɔsɪ ide nwa do gbugbā.

¹⁶ Ine kāma kù nɔ kù leekī do amu sin-teu mɔm iyi ñ wa n kɔɔ aram, aɲa feii à jɔm. Ilaaɔ ku maɔ mu ɲa do. ¹⁷ Do ɲu fei, Lafēe í leekī do amu í muum

§4:14 *gbɛɛu* Gbɛɛe iyi à waa fāau ihē kù je bei gbɛɛe ku rɔ kaako ɲa. Ine ɲu iso ku ce booda ɲa do iwē iyi ine ɲa à ya maa tɔɔi í ya yɔ.

gbugbā, ku ba n waazo laabaau jiidau mam mam nɔ dimi mmu ηau fei a gbɔɔ. Nɔ n̄ fita si wahalau bei ine iyi í gbā hai si gelei muusu nla. ¹⁸Lafēe á nyam hai si laalɔ baa yooma fei, nɔ kú j̄ n̄ lɔ si bommai lelee do alaafia. Ka saabus hee do aɔ fei. Ami.

Fɔɔi ankãanyi

¹⁹Ce Pirisila do Akilasi fɔɔ do inei kpasēi Onezifɔɔ ηa. ²⁰Erasitu í gbe

Kɔrenti be nɔ n̄ j̄ Torofimu Miletu, domi kù waa ne baani. ²¹Ce kookaai i naa hee sukui tūtū ku maa to.

Ebulusi, do Pudeni, do Linusi, do Kolodia, do ine nwa ηau fei à waa ce fɔɔ.

²²Lafēe ku wee do awɔ.

Nɔ did̄i llaaɔ ku wa si iηe fei.

Tia iyi Pɔlu í kɔa Titee

Pɔlu í ce Titee fɔ

1 Amui Pɔlu, woo ce icei Ilaaɔ do woo bei Jesu Kirisi, amui ñ kɔ tiau wa. À bem nii n koo n sobi ine ña iyi Ilaaɔ í cicau ku ba a dasie naane, nɔ a mà ntɔu si gâmei kpâai naane ku dasi nwa. ²Iyi bei á jò a maa cɔ kpâai kuwɛ hai tâ. Ilaaɔ ci ya sɔ ibo. Nɔ baa hai kù takai andunya í ce kuwâi kuwɛ hai tâ. ³Nɔ nsei, si awaati iyi í jileu, í jò ideu í fita. Ideu í daam si awɔ n waazoe si bei í jileem, nɔ iyi í je Ilaaɔ woo faaba nwa.

⁴Amu Pɔlu ñ wa n ceɛ tiau ihɛ wai, Titee. Si bei do saabum nii ì dasiò Jesu naane bei amu mɔ, nɔ iyi í jò ì je ama abím. Ilaaɔ Baaba do Jesu Kirisi woo faaba nwa a muue didɔ do laakai akã.

Ice iyi Pɔlu í dasi Titee Kereti

⁵Ñ jòe Kereti bei ku ba i teese ide ña iyi í gbeu, nɔ i cica ine ngbo ña si igbei inei Jesu ña si ilu ñau fei si bei ñ sɔeu. ⁶Ine iyi á je ine ngboi igbeu í gbe ku je ine iyi kù ne taale gɔ, iyi í ne abo akã lege lege nɔ amae ña à je woo dasi Jesu naane ña. Ku maà je a maa sɔ iri ña do daa bututu nɔ a maà je amu ña iyi a ci ya jirima ine. ⁷Ntɔ ntɔ, ine ngboi igbeu icei Ilaaɔi wa ce. Na nɔ iyi í gbe ku je hai ne taale. Kù sîa ku je ilu faau, walakɔ ilu idɔkɔ, walakɔ woo mɔ atɛ, walakɔ à bi ija, walakɔ ine iyi wa bi ku ba fia do bisi laalɔ. ⁸Amma í gbe ku je ine iyi í ya yaae ine njoo ña, nɔ ku ya bi mii jiida ku ce. Nɔ ku je ine iyi í mà arae. Ku je ine dee dee do ine kumá nɔ ku ya saku. ⁹Í gbe ku maa mu ide iyi í ne naaneu dim dim si bei à kɔaa si. Bɛɛbei á yɔkɔ ku mua ine ña iyi à gbe gbugbã nɔ ku tuse ña yaasei cio jiida nɔ ku kãmia woo já ide ña.

¹⁰Ñ wa n fɔ bɛɛbei domi ine nkpoi í wa si igbeu iyi a kù waa jirima ine ngbo ñau, ine ña iyi à waa dasi ine ña iju dūdū do ide nfe. Si inɔ ña, Zuifu ña iyi à dasi Jesu naaneu, aɔa mɔm nii à re. ¹¹Í gbe a ganji ña, domi à waa bitandi nyaanze nkɔ si bei à ya maa cio ña mii iyi kù jɔ. À ya maa ce bɛɛbei ku ba a bað fia do bisi laalɔ. ¹²Inei Kereti gɔ takae iyi í je woo sisi idei iwɛ ña í ni, waati kãma fei inei Kereti ña woo sɔ ibo ñai, nɔ à gaabu bei ñai sako ña, ilu ika ñai, lasabu ña fei si kpâai ijei í wa. ¹³Nɔ ide iyi í fou ntɔi. Na nɔ, sɔ ña ide do kugaabu ku ba a leekí dim dim si kpâai naane ku dasi, ¹⁴nɔ a maà na a too si alái Zuifu ñau, walakɔ woodai ine ña iyi à yaa hai si kpâai ntɔ. ¹⁵Mii fei í mái bi ine ña iyi à má, amma nkãma ci ya má bi ilu riisi ña do hai dasi naane ña, domi lasabu ña do idɔ ña fei í ne riisi. ¹⁶À waa fɔ do gele à ni aɔa à mà Ilaaɔ, amma kookoosu ña wa já ña ide. À je ine laalɔ do woo kò ide ña, a kaa yɔkɔ a ce mii jiida kãma má.

Kukɔsi jiida

2 Awɔ takae kɔ ña si cio jiida. ²Sɔ mɔkɔ ngbo ña a jò a mà mii iyi à waa ce, nɔ a je ilu bɛere iyi à mà ara ña nɔ a leekí si kpâai naane ku dasi dim dim do ti kubi do ti temua. ³Sɔ abo ngbo ña mɔ a maa je kuwɛ ña dee dee béi í jò inei Ilaaɔ ña à ya ce. A maà je woo sɔ iri ine ña wala woo mɔ atɛ. Í sîa a ya maa mua abo aso mɔkɔ saatara ña bisi jiida ⁴ku ba a mà bei aa bi mɔkɔ ña ña do ama ña ña. ⁵Nɔ a kɔ ña si a mà ara ña a je ine ña iyi aa leekí do mɔkɔ ña ña a maa ce icei abo aso mɔkɔ ña, a je ine jiida ña iyi aa sîa mɔkɔ ña ña iri ile. Iyi bei á jò ine gɔ kaa yɔkɔ ku fɔ laalɔi idei Ilaaɔ na iri ña.

⁶Sɔ awaasū ña mɔ a mà ara ña. ⁷Bɛɛbe mɔi awɔ takae, i ya jò a ye sie jiida ku ce si mii fei. Si cioe, nyisi ña iyi

ì je dee dee nɔ ì waa ce mii iyi à dasie. ⁸Sɔ̄ ɲa ideɪ ntɔu iyi a kaa yeð taaleɪ idee. Iyi bei á jò anyɔ̄ ku mu mbeɛ ɲɛ ɲa domi a kaa ba laalɔ̄ nwa a fɔ̄.

⁹Sɔ̄ aru ɲa mɔ̄ a jirima lafɛɛ ɲa ɲa si mii fei nɔ a ya ce mii iyi á d̄ɔ̄ ɲa si. A maà ya ba ɲa kakɔ̄ ku ce, ¹⁰nɔ a maà ya ce ɲa ile, amma a nyisi ara ɲa iyi aɲa à je ilu naane si mii fei. Bɛɛbei ine ɲa aa màð bɛɛrei cioi Ilaaɔ̄ woo faaba nwa.

¹¹Ñ ni i ce bɛɛbei domi Ilaaɔ̄ í jò didɔ̄ɛ í naa si andunya. Didɔ̄u á yɔ̄kɔ̄ ku mua ine fei faaba. ¹²Didɔ̄u wa sɔ̄ wa ka jò kɔ̄dɛɪ andunya do kuwɛɛ iyi kù waa mà bɛɛrei Ilaaɔ̄. Bɛɛbei aa ka ce kuwɛɛ nwa si andunyau ihɛ dee dee, ka màð ara nwa, nɔ ka màð bɛɛrei Ilaaɔ̄, ¹³nɔ ka maa degbedɔ̄ aɲō jiida iyi à waa cɔ̄ kpāae, si bii Jesu Kirisi woo faaba nwa á nyisi amboeɛ. Jesu Kirisi ɲɲui í je Ilaaɔ̄, nɔ ɲɲui í la. ¹⁴Í so arae í na na iri nwa ku ya wa hai si laalɔ̄ baa yooma fei, nɔ ku ce wa ine kumá ɲa ka na ka je bei dimi akā iyi á je titi ɲɲu akā nɔ ka je ilu himma ka maa ceð ice jiida.

¹⁵Bɛɛbei í s̄ia i ya cioa ine ɲa. Sɔ̄ ɲa ide do kugaabu, nɔ i mu ɲa gbugbā si bei ì ne kpāae. Maà jò ine gɔ̄ ku dondae.

Isɛeneɪ ineɪ Jesu ɲa

3 Ye ineɪ igbei Jesu ɲau fei gɪgɪ a ya s̄ua ilaalui ile ɲa do ine ngbo ɲa iri ile, a ya jirima ɲa, nɔ a ya tā sɔ̄lu si ice jiida fei ku ce. ²Sɔ̄ ɲa a maà ya fɔ̄ laalɔ̄ ine gɔ̄, nɔ a maà ya de anui ine gɔ̄, amma a ya cea ine fei jiida nɔ a nyisi ine ɲa daa didɔ̄. ³Í s̄ia ka ce bɛɛbe domi tako wo awa mɔ̄ à yei bei ine ɲa iyi à gbe. A kù ne yaase, a ci ya ka jirima Ilaaɔ̄, à ya ka maa ce kurara. Kɔ̄dɛɪ andunya baa yooma fei do faayi ɲai à waa neð wa. À

waa ce kuwɛɛ nwa do inɔ s̄ami do bine. Nɔ à cé nje. ⁴Amma waati iyi Ilaaɔ̄ woo faaba nwa í nyisi jiida ku jɛɛ do bei í bi amane ɲa, ⁵í faaba wa. Waati bɛɛbei Hundee iyi í da nwa si í bí wa ise gbee-jisia nɔ í mu nwa kuwɛɛ titɔ̄. Kù faaba wa si na iyi í jò à ce ice jiida, amma si na iyi í jò í ce araare nwai. ⁶Ilaaɔ̄ í mu nwa Hundee do inɔ akā na saabuɪ Jesu Kirisi woo faaba nwa, ⁷ku ba ka na ka je ine dee dee si wajui Ilaaɔ̄ na didɔ̄ɛ nɔ ka je tubui kuwɛɛ hai tā iyi à waa cɔ̄ kpāae. ⁸Ideu í ne naane. Ñ bi i fɔ̄ ideu i sisi ku ba ine ɲa iyi à dasi Ilaaɔ̄ naane a ce kookaai a ceð ice jiida. Ideu ide jiidai nɔ í ne aranfāani bi ine ɲa. ⁹Amma i ya feð kudɛɪ ide hai ne yaase ɲa ku ce, nɔ i maà ya de irii bala nwa ɲa kù mà, nɔ i maà ya maa ce kakɔ̄ hai tā si gāmeɪ wooda. Iyi be fei ngbei, kù ne aranfāani kāma. ¹⁰Ine iyi wa feefe ine ɲa, s̄ɔ̄ bei ise gbeeji i bei i nya lafɛɛ ikā. ¹¹Awɔ̄ takae ì mà iyi amane dimi bɛɛbe í yaai hai si kpāa jiida, wa ce dulum nɔ kookoosue í jò à ye taaleɛ.

Ideɪ ankāanyi

¹²Wee an na n be Aatemasi walako Tisiki wa bi tee. Waati iyi ine akā ɲa á na ku to wa, ce kookaai i naa i bam Nikopolisi, domi bei ñ bi n maa n wa sukui tütü. ¹³Mua Zenasi woo mà woodau do Apolo bukaatai mii iyi à bi fei si isɛene ɲau, ku ba ngɔ̄gɔ̄ ku maà gaizia ɲa. ¹⁴Í s̄ia ine nwa ɲau mɔ̄ a hanya si ice jiida ku ce, ku ba a ba bukaatai mii iyi à bi nɔ a maà je kuwɛɛ ɲa ngbe ngbe.

¹⁵Ine ɲa iyi à wa bi tom ihɛ fei à cee fɔ̄. Ce ine ɲa iyi à bi wa si kpāai naane ku dasi fɔ̄.

Didɔ̄i Ilaaɔ̄ ku wa si iɲɛ fei.

Tia iyi Pɔlu í kɔa Filemɔɔ

Pɔlu í ce Filemɔɔ fɔɔ

1 Amu Pɔlu iyi ñ wa piisɔɔ na irii Jesu Kirisi, amu do Timotee ine nwa à cee tiau ihē wai Filemɔɔ, awɔ baakɔɔ nwa do minjisia nwa si iceu. ²Nɔ à ce inei igbei Jesu ña iyi à ya tɔtɔ kpasēu fɔɔ do weci nwa Apia, do Aasipu, ñu iyi wa ba wa ku jabu. ³Ilaaɔ Baa nwa do Lafēe Jesu Kirisi a mu ñe didɔ do laakai ku sū.

Kubii Filemɔɔ do naane ku dasie

⁴Waati iyi ñ wa n ce kutɔɔ fei ñ ya n ye gigiei nɔ ñ ya n saabu Aɔ Lafēem na irie, ⁵domi ñ wa n gbo baau naaneē iyi ñ dasi Lafēe Jesu do bei ñ bi woo dasi Jesu naane ña fei. ⁶Ñ wa n tɔɔ Ilaaɔ ku jɔ anu akā iyi awae ña à ne na naane ku dasi ku jɔ ñ mà mii jiiida iyi à ne si kpāai Kirisi fei. ⁷Baakɔɔm, kubiey í muum gbugbā ntɔ ntɔ do inɔ didɔ nla nla, domi ñ waa tū inɔi inei Ilaaɔ ña.

Pɔlu wa tɔɔa Onezimu suuru

⁸Na ñu, baa do iyi ñ ne kpāa na irii Kirisi iyi an tilasie í ce iyi í sīa, ⁹do ñu fei, na kubii í jɔ ñ wa n tɔɔe suuru. Amu Pɔlu, amu iyi ñ je mɔkɔ ngbo, nɔ wee nsei ñ wa piisɔɔ na irii Jesu Kirisi, ¹⁰ñ wa n tɔɔe suuru na irii Onezimu, ñu iyi í je bei amam iyi ñ bí si kpāai naane ku dasi si ile piisɔɔ ihē. ¹¹Tako wo kù sobie jiiida, amma nsei í je sobi nla nla bi tē do bi tom.

¹²Nsei ñ bɔɔ wai bi tē, ñu iyi ñ bi bei arai amu takam. ¹³Ñ bi ku wa kɔkɔm nii wo ku sobim si agbeè si waati iyi ñ wa piisɔɔ ihē na laabaau jiiida. ¹⁴Amma n kù bi n ce ngɔɔ bii kù yee, domi n kù bi i sobim do tilasi, bii kù je do idɔɔbie.

¹⁵Á yɔkɔ ku je ñeɔ Onezimu ñ feefe ñe ñai wo si waati keekeu ku ba í naa í nɔɔ do ajɔ fei. ¹⁶Kaa nyi wa bi tē baa bei aru ñu akā má, amma í re aru. Á nyi wai bei baakɔɔ jiiidaē. Ñ ne kubie ntɔ ntɔ, nɔ í sīa titee ku re, domi kù je arue ñu akā, í je baakɔɔe si kpāai Kirisi má.

¹⁷Na ñu, bii ñ waa kam bei kpaasie, gba ñu mɔ bei aa gba amu takam. ¹⁸Bii ñ rarae, walakɔ bii wa mu gbesee, sindoe si irim. ¹⁹Wee, ñ wa n kɔ iyi ihē do awɔi amu takam, amu Pɔlu, an sāae fei ndeē. Baa bii n kù fɔɔ, awɔ takae ñ mà iyi ñ waa mu gbesem na kuweeē iyi ñ ba. ²⁰Na ñu, awɔ inem, ñ wa n tɔɔe í ceem didɔɔ be na irii Lafēe. Tū inɔm si kpāai Kirisi.

²¹Ñ cee tiau ihē wai si na iyi í jɔ ñ wa n naaneē iyi aa jirima ide iyi ñ wa n fɔu, nɔ ñ mà kam kam aa ce ku re baa iyi ñ wa n tɔɔe. ²²Mii akāi í gbe, ceem sɔɔlui ile bii an naa n wa, domi ñ wa n cɔ kpāa iyi Ilaaɔ á na ku sindoom wa bi tu ñe má na saabui kutɔɔ ñe.

Sukudɔ ku tɔɔ

²³Epafaasi, awaɔ ine iyi a wa ile piisɔɔ na irii Jesu Kirisi, í ni n cee fɔɔ. ²⁴Bebe moi woo bam ice ku ce ña, Maaku do Aritaaki do Demasi do Luku, aña fei à cee fɔɔ.

²⁵Didɔi Lafēe Jesu Kirisi ku wa si ñe.

Tia iyi à kɔa inɛi Ebeɛ ŋa

Ilaaɔ́ í jò Amaɪ nɲu takae í ba wa ide ku fɔ

1 Tako bala nwa ŋa à gbɔ ide ku fɔi Ilaaɔ́ hai si gelei walliɛ ŋa ise feefelo si kpāa ikā ikā. ² Amma si waatii ankāanyiu ihē awa à gbɔ ide ku fɔi Ilaaɔ́ hai si gelei Amaɛ takae. Amaui Ilaaɔ́ í cica ku je woo je tubui mii fei, nɲu iyi aɲaò à taka andunya. ³ Amboe iyi Ilaaɔ́ í ne fei, si Amaɛi aa ka yɔɔ. Amau í jò Ilaaɔ́ takae dee dee, í nɔ wa mu mii fei do gbugbāi idee. Waati iyi í ce ice iyi á kpa idei dulum dii ine ŋa í tã, ŋɔi í koo í buba lele si awɔ njei Ilaaɔ́ ilu gbugbā fei.

Amaɪ Ilaaɔ́ í re amaleka ŋa

⁴ Si bei Ilaaɔ́ í na Amaɛu iri iyi í re ti amaleka ŋa, beɛbe mɔi Amau takae í re amaleka ŋa. ⁵ Do ntɔ, Ilaaɔ́ kù sɔ ine akāi amaleka ŋau ku ni, Awɔi ì je Amam. Hai nnyi ì je baɛɛ. Kù nɔ kù je amaleka gɔi wa fāa iyi í ni, An je baɛɛ, nɔ nɲu mɔ ku je amam. ⁶ Amma waati iyi Ilaaɔ́ í be ama yem-mae wa si andunya í ni, Amalekam ŋa fei a gulea. ⁷ Ide iyi Ilaaɔ́ í fɔ na irii amaleka ŋau wee. Í ni, Ì ce amalekam ŋai bei fufu, Woo ce icem ŋau mɔ bei amɛi ina. ⁸ Amma Amaɛi wa fāa iyi í ni, Awɔi ì je Ilaaɔ́. Ì jile bommaɛ hee do aɲɔ fei. Dee dee ku jei í je akpai bommaɛ. ⁹ Ì bi jiida nɔ ì cé laala. Na ŋɔi í ce amu Ilaaɔ́ ì cicaɛ, awɔ Ilaaɔ́. Ì nɔ ì muue inɔ didɔ nɔ ì jò beɛɛɛ í re ti kpaasi ŋa. ¹⁰ Nɔ í sɔɔ má í ni, Awɔ Lafɛɛ, hai sinte awɔi ì jile icui ile. Do awɔɛi ì ceò lele.

¹¹ Fei ndɛɛ á ce nfe amma awɔi aa wee. Lele do ile fei á gboi bei ibɔ.

¹² Awɔi aa taabu ŋa bei jīne.

Aa nɔ a maa kpaasi bei à ya kpaasi ibɔ. Amma awɔ í kaa kpaasi, nɔ kuwɛɛɛ kàa kpa iri.

¹³ Ilaaɔ́ kù nɔ kù sɔ amalekaɛ gɔ kù ni, Buba awɔ njem hee n ce mbeɛɛ ŋa bi ku lesi isɛɛ.

¹⁴ Debei, mii amaleka ŋa à je. À je hunde ŋa iyi à waa cea Ilaaɔ́ ice, aɲai í ya be a koo a sobi ine ŋa iyi aa ba faaba.

Idei faaba

2 Na nɲu, í sīa ka mu ide iyi à gbɔ dim dim ku ba ka maà nyɔɔ, ² domi baa ide iyi amaleka ŋa à naaò wa í ne gbugbā hee ine iyi kù saalue walakɔ kù jirimae fei í ba ijuukpā iyi í jɔ. ³ Debei, beirei aa ka ce ka yɔkɔ ka saa ijuukpā bii à waa ceìò ideì faaba iyi í to beɛbe. Lafɛɛ takae í tako í sisi ideì faabau, nɔ si anyiɛ ine ŋa iyi à gbɔɔ à sɔ wa à ni ideu ntɔi. ⁴ Nɔ Ilaaɔ́ í ce maamaake ikā ikā fei ku ba gbugbāi sɛɛda ŋau ku kɔɔsi. Nɔ í cea ine ŋa amua ikā ikāi Hundee si bei í bi.

Woo faaba ine ŋa

⁵ Ntɔ ntɔ, andunya iyi á na ku naa iyi à waa fāau, kù je amaleka ŋai Ilaaɔ́ í jile a je ine ngboɛ. ⁶ Amma ine gɔ í kɔ bii gɔ í ba Ilaaɔ́ ide ku fɔ í ni, Mii amanɛ í je hee ì waa ce lasabue. Yooi í je amanɛ hee i maa gbɔaa. ⁷ Si waati keeke gɔ ì coo ine iyi kù to amaleka ŋa. Ì muua amboe nɔ ì jò í ne jirima nla nla. ⁸ Ì muua gbugbā si mii fei. Ntɔi, iyi à ni Ilaaɔ́ í naa gbugbā si mii fei, nkāma kù wee iyi kaa sūaa iri ile. Amma a kù ye bii mii fei í sūaa iri ile titā. ⁹ Do nɲu fei Jesu nɲu iyi à kaye wo, nsei à waa yɔɔ do amboe do jirima nla nla na wahala iyi í ye í kuò. Ntɔi, didɔi Ilaaɔ́ í tako í jò kù to amaleka ŋa si waati keeke

gɔ. Ilaaɔ́ í ce bæbeɪ ku ba ku ye wahala ku kuò na irii ine fei. ¹⁰Do ntɔ, Ilaaɔ́, nɲu iyi í taka mii fei nɔ wa mu fei ndɛɛ, í yɔɔ iyi í sɪa Jesu ku ye ijuukpā ku ba ku je amane iyi í kɔ́ nɔ ku gbā amane nkɔ́ nkɔ́ ku naaò ɲa wa si amboeɛ, domi Jesu í je icui faaba ɲa.

¹¹Jesu iyi í we ine ɲa hai si dulum du ɲa, nɲu do ine ɲa iyi í we ɲau à je amai baa akā. Na nɲu, kù ce anyɔi ku kpe ɲa ifɛ ɲa ¹²tengi bii í ba Ilaaɔ́ ide ku fɔ́ í ni,

An sisia ifɔm ɲa idee.

An saabue si aninii ine ɲa iyi à tɔtɔ.

¹³Nɔ́ í ni má,

An dasi Ilaaɔ́ naanem.

Si anyie má nɔ́ í ni,

Amu wee do ine ɲa iyi Ilaaɔ́ í muum.

¹⁴Si bei ine ɲau à ne ara do nɲe, Jesu takae í na í so ara bei aɲa mɔ. Í ce bæbeɪ ku ba na saabui ikue ku kpa gbugbāi Seetam, nɲu iyi í ne gbugbāi iku wo, ¹⁵nɔ́ ku ya ine ɲa iyi à je bei aru ɲa si kuweɛ ɲa fei na nɲoi iku. ¹⁶Ntɔ ntɔ, kù je amaleka ɲai í naa ku sobi, tɔkui Aburahamu ɲai í naa ku sobi. ¹⁷Na nɲu, kù ne bei á ce iyi kù jɔ́ ifɛ ɲa si mii fei ku ba ku na ku je woo wee nla iyi í ne araare nɔ́ ku je ilu naane si icei Ilaaɔ́, nɔ́ ku sã gbesei dulum dii ine ɲa. ¹⁸Do yaase bæbe á yɔkɔ́ ku sobi ine ɲa iyi à wa si kulele, domi nɲu takae í ye ijuukpā si kulele.

Jesu í re Moizi

3 Na nɲu, inɲe inem ɲa, inɲe iyi ì je ti Ilaaɔ́, inɲe iyi í kpe do woo dasi Jesu naane ɲa iyi à gbe ku ba i bɔ lelei Aɔ́ ɲa, i jò í cɔ Jesu, nɲu iyi Ilaaɔ́ í be wa ku je woo wee nla si kpāi naane ku dasi iyi à waa sisi. ²Bei Moizi í tako í je ilu naane si iceɛ iyi í cea inei Izireli ɲa fei, bæbe mɔi Jesu takae í ne naane si wajui Ilaaɔ́, nɲu iyi í jilɔ́ si iceu. ³Ine iyi í ma ile í ne bæere í re ileu takae. Bæbe mɔi Jesu í ne amboe nla nla iyi í re ti

Moizi. ⁴Ntɔi, ile iyi ì ye fei amaneɪ í maa, amma Ilaaɔ́i í je ine iyi í ma mii fei. ⁵Si iceɛ iyi Moizi í cea inei Izireli ɲa fei, í ye bei amaace ilu naane si kpasɛi Ilaaɔ́ kú je nwa seɛdai mii iyi á na ku ce. ⁶Amma Kirisi nɲe amai kpasɛ ilu naaneɪ iyi Ilaaɔ́ í ce ine ngboi kpasɛɛu. Ineɪ kpasɛɛ ɲau mɔ, awai bii à waa leekí si naane dim dim do si kpāa ku cɔ iyi à waa tɔɔɔ fufu.

Kusimi iyi Ilaaɔ́ í jilea ineɛ ɲa

⁷Na nɲu, i sotí i gbɔ ide iyi Hundeɪ Ilaaɔ́ í fɔ́ í ni,

Bii ì waa gbɔ ide ku fɔi Ilaaɔ́ nnyi ɲa,

⁸I maà lele idɔ nɲe má bei si aɲɔ iyi ì kɔsie ɲa,

Si waati iyi ì cɔ laakaie ɲa si gɔɔɔɔ.

⁹ɲɔi Ilaaɔ́ í ni,

Tengi bei bala nɲe ɲa à kɔsim à dede idɔɔkɔm,

Baa do iyi à ye mii iyi ì ce hee adɔ́ ciiji.

¹⁰Na ɲɔi í jò ì ce idɔɔkɔ́ do aɲa.

Nɔ́ ì ye idɔ́ ɲa í ya sindai aɲɔ fei hai bi tom.

A kù mà kpāam.

¹¹Si idɔɔkɔm ì ceekpe ì ni,

A kaa lɔsi bi kusimi iyi ì ce nɲa sɔɔlueu aɲɔ kāmā.

¹²Na nɲu, inɲe inem ɲa, i ce laakai, i maà jò ine gɔ nɲe ku ne idɔ laalɔ hai dasi naane, iyi á jò ku sinda hai bi Ilaaɔ́, nɲu iyi í weɛ. ¹³Amma si na iyi í jò Ilaaɔ́ í mu nwa aɲɔi nnyi, nɔ́ ala kù je tu wa, í sɪa í ya maa mua nɲe gbugbā aɲɔ fei ɲa ku ba ine gɔ nɲe ku maà jò dulum ku dī ijue hee ku le idɔɛ. ¹⁴Ntɔi, à ne ikpɛ si kuweɛi Kirisi bii à waa leekí dim dim si naane ku dasi iyi à ne hai sinte hee kɔɔɛ.

¹⁵Na ɲɔi í jò ì ni,

Bii ì waa gbɔ ide ku fɔi Ilaaɔ́ nnyi ɲa,

I maà lele idɔ́ nɲe má bei si aɲɔ iyi ì kɔsie ɲa,

¹⁶Yoo ɲai à gbɔ ide ku fɔi Ilaaɔ́ nɔ́ à kɔsie bii kù je ine ɲa iyi Moizi í gbā hai ilei Ezibitiu fei. ¹⁷Mà yoo ɲai Ilaaɔ́ wa ce idɔɔkɔ́ hee zakai adɔ́ ciiji bii kù je do

ine ɲa iyi à ce dulum nɔ à cuku à ku si gbabuau. ¹⁸Si waati iyi Ilaaɔ́ í ceekpe í ni, a kaa lɔsi bi kusími iyi ɲu í ce ɲa sɔɔluɛu, yoo ɲai wa fāa bii kù je ine ɲa iyi a kù jirima ideɛ. ¹⁹Beebe mɔi, à yɛ iyi a kù yɔkɔ a kù lɔsi bi kusímiu si na iyi í j̄ à kù dasi naane.

4 Kuwāi Ilaaɔ́ iyi í ni aa ka lɔsi bi kusímiu í wɛɛ baa nnyi. Na ɲu, i ce laakai ku ba ine gɔ ɲɛ ɲa a maà na a to wa do ankāanyi nɔ a ba wee aɲa a kaa ba a lɔ bi kusímiu. ²À waazo nwa laabaau jiida si bei à cea ine ɲa iyi à tako à wa si gbabuau. À gbɔ ideu amma kù ce ɲa aranfāani kāma domi si waati iyi à gbɔɔ, a kù dasi naane. ³Awa iyi à dasi naane aa ka lɔsi bi kusímiu, bi kusími iyi Ilaaɔ́ í fɔ ideɛ í ni,

Si idɔɔkɔm̀ n̄ ceekpe n̄ ni,

A kaa lɔsi bi kusími iyi n̄ ce ɲa sɔɔluɛu. Í fɔ beɛbe baa do iyi í ce sɔɔlui kusímiu t̄a hai waati iyi í taka andunya. ⁴Do ntɔi, bii gɔ à fɔ ideɛ ajɔ meejesiau à ni, Ilaaɔ́ í kpa irii iceɛ fei nɔ í s̄imi si ajɔ meejesia.

⁵Do ɲu fei Ilaaɔ́ í fɔ ideɛ iyi à tako à ka wau wo iyi í ni,

A kaa lɔ si bi kusími iyi n̄ ce ɲa sɔɔluɛu ajɔ kāma.

⁶Ine gɔ ɲa aa na a lɔ si bi kusímiu. Amma ine sinte ɲa iyi à gbɔ laabaau jidau a kù lɔsi na ide hai jirima ɲau.

⁷Na ɲu, nsei Ilaaɔ́ í jile ajɔ má, nɔ ajɔui nnyi. Ideu í cei bei Ilaaɔ́ í j̄ à na à gbɔɔ hai si gelei Davidi si anyii adɔ nkɔ nkɔ. Ideu í ni,

Bii ì gbɔ ide ku f̄i Ilaaɔ́ nnyi ɲa,

I maà ti i lele idɔ ɲɛ.

⁸Ntɔi, bii í je si kusímiu bei Zozue í bɔ̀d ine ɲau wo, Ilaaɔ́ kaa fɔ ideɛ ajɔi kusími mmu gɔ iyi á na ku naa. ⁹Beebei kusími í wɛɛ má iyi í je ti inei Ilaaɔ́ ɲa bei Ilaaɔ́ takae í s̄imi si ajɔ meejesiau. ¹⁰Ine iyi í lɔsi bi kusími iyi Ilaaɔ́ í ce sɔɔluɛu,

í kpa irii iceɛi si bei Ilaaɔ́ mɔ́ í kpa irii tɛɛ. ¹¹Na ɲu, ka ce kookaai ka lɔsi bi kusímiu. Kāma nwa ku maà je hai gbɔ ide bei ine ɲau. Bii kù je beɛbe aa ka na ka cuku ka kua bi kusímiu.

¹²Idei Ilaaɔ́i í je kuwɛɛ, í nɔ í ne gbugbā. Í d̄ɔ anu í re taakuba ilu ande minji. Í ne gbugbā iyi á yɔkɔ ku lɔ̀d hee lelei idɔ ku feefe idɔi amane do lasabue, ikɔ́i ara mɔ do lompi. Nɔ á wuse idɔɔbii amane do lasabue. ^{**13}Nkāma kù wɛɛ iyi wa manjia Ilaaɔ́ woo taka. Fei ndɛɛ í c̄i wa jilei si wajue. Nɔ ɲui awa fei aa ka tusea kuwɛɛ nwa.

Jesui í je woo wee nlaui

¹⁴Do ntɔi à ne woo wee nlaui iyi í bɔ lelei Āɔ́ í to hee bi Ilaaɔ́ takae. ɲui í je Jesu amae. Na ɲu, ka leek̄i dim dim si naane iyi à dasi, ¹⁵domi woo wee nlaui iyi à neu á yɔkɔ ku ce araareɛ gbugbā hai ne nwa si na iyi í j̄ à leleɛ ku ceɔ laalɔ si mii fei bei awa mɔ, amma kù ce dulum. ¹⁶Kitāi bommai Ilaaɔ́i í je tengi bii aa ka ba didɔ. Na ɲu, ka sekeɛ si kitāu si kutɔ nwa do idɔ ku buba, ku ba ku ce araare nwa nɔ ku mu nwa didɔ iyi á sobi wa si waati iyi í jɔ.

5 Woo wee nlaui iyi à ya so hai si inɔi amane ɲa fei, à ya sooi ku cea Ilaaɔ́ ice na iri ɲa ku ba ku ya kooa Ilaaɔ́ amua ɲa ɲa nɔ ku ce kuwee ɲa na irii dulum du ɲa. ²Á yɔkɔ ku ce suuru do ine ɲa iyi a kù mà n̄gɔgɔ do ine ɲa iyi à yaa hai si kpāa, si na iyi í j̄ ɲu takae mɔ kù k̄. ³Na ɲɔi í j̄, kù ne bei á ce iyi kù ce kuwee na irii dulum dii ɲu takae bei wa ce na irii ine ɲa. ⁴Ine gɔ kaa yɔkɔ ku so arae ku ni ɲu í je woo wee nlaui, bii kù je Ilaaɔ́i í kpoo bei í kpe Ar̄ɔ̀ wo.

⁵Beebe mɔi baa Kirisi takae kù so arae lele kù ni ɲu í je woo wee nlaui. Ilaaɔ́i í cicae, ɲu iyi í s̄ɔ̀ í ni, Awɔi ì je Amam.

**4:12 Idei Ilaaɔ́ í je kuwɛɛ tia nwo ɲau à ni, “Idei Ilaaɔ́ í wɛɛ njaawe”.

Hai nnyi ñ je Baae.

⁶Bii gɔ à kɔ ide iyi í sɔɔ má í ni, Awɔi aa je woo wee do ajɔ fei bei Mɛekizedeki.

⁷Si waati iyi Jesu í wa si andunya í ya ce kutɔɔ do anu ku dɔ nla nla do cikāaju. Í tɔɔ sobii Ilaaɔ, nɔɔ iyi á yɔkɔ ku nyaa hai si awɔi iku, nɔ í gbɔa si na iyi í jɔ́ í sūaa iri ile. ⁸Do iyi í je Amaí Ilaaɔ fei, í kɔkɔ ku jirimae si ijuukpā iyi í ye. ⁹Iyi í kɔ́ í tā nɔ́ í baa í jea ine ɔa iyi à waa jirimae fei icui faaba iyi ci ya tā. ¹⁰Nɔ́ Ilaaɔ́ í coo woo wee nlau bei Mɛekizedeki.

Ka maà jò naane ku dasi nwa

¹¹Mii nkɔ́ í wɛɛ iyi aa ka yɔkɔ ka fɔ si gāmei ideu ihē, amma á gaabu a sisi nɔɔ yaasee domi ì baa ì je ine ɔa iyi a ci ya gbɔ yaasee ide nya nya ɔa. ¹²Waati í to bebei bii í jɔ́ ɔa mɔ́ i kɔ́ ine gɔ ɔa mɔ́ si ideu, nɔ́ do nɔɔ fei, ì kɔ́ ì waa ne bukaatai ine iyi á kɔ́ ɔa si mii sinte ɔa si idei Ilaaɔ. ɔa iyi ì to í je ije kili nla nɔ́ ì nnyi ì waa ne bukaatai amɔ́ má ɔa. ¹³Ine iyi wa mɔ́mɔ́ fei amai, kaa yɔkɔ ku wūa jiiida do laalɔ. ¹⁴Amma ije kili, ijei ine ngbo ɔa, aɔa iyi à mà jiiida do laalɔ ku wūa si na iyi í jɔ́ à ne dɔɔne.

6 Na nɔɔ, ka jò ide sinte ɔa si gāmei Kirisi nɔ́ ka bɔ waju ka je ine ɔa iyi à jīa. A kaa ka jile icui ideu ku kɔ́si má. Ideu í je idei idɔ́ ku kpaasi hai si kookoosui nfe ku ce, do idei naane ku dasi si Ilaaɔ, ²do idei ikɔ́i inyi ku dasi ikā ikā, do idei awɔ́ ku lea ine ɔa si iri, do idei kujii iku ɔa, do ide iyi Ilaaɔ́ á jile hee do ajɔ́ fei si kiituu. ³Kookaaii waju ku boi aa ka ce bii Ilaaɔ́ í bi.

⁴Ine ɔa iyi à ba inya kumái Ilaaɔ́ tā, nɔ́ à tie amuai lele, nɔ́ à ba ikpē si Hundi Ilaaɔ́, ⁵nɔ́ à yɔɔ iyi idei Ilaaɔ́ í sīa, nɔ́ à mà gbugbāi kuwēi ala, ⁶bii à sinda à toa idei Ilaaɔ́ anyi, a kaa yɔkɔ a sinda idɔ́ má, domi à sisí à waa kpakpa Amaí

Ilaaɔ́ si jii ku gaauu má nɔ́ à waa dasie anyɔ́ si bantumaa.

⁷Ntɔ́ ntɔ́, ile á yɔkɔ ku mɔ́ inyii ijí nɔ́ amaaje iyi á cea woo logoo ɔa aran-fāani á fita. Bii ileu í ce beebe, á ba kuwēi Ilaaɔ́. ⁸Amma bii agū do agū fū-fū ɔa í fita si, ileu kù ce nceei. Bii í kɔ́si Ilaaɔ́ á ceekpɛɛ, si anyie nɔ́ ku joo.

⁹ɔa baakɔ́ nwa ɔa, baa do iyi à waa fɔ beebe, à waa naane ɔa. À mà iyi ì wa si kpāai faaba ɔa. ¹⁰Ilaaɔ́ í je ine dee dee, kaa gbɛje ice nɔɔ do kubi iyi ì nyisi na irie ɔa, si bei ì gbɔa ine ɔa wo ɔa, nɔ́ ì waa gbɔ ɔa baa nsei ɔa. ¹¹Amma à bi ine baa yooma nɔɔ fei ku hanya do iju nkpa ku leekí si ideu hee kɔ́ɔe ku ba mii iyi ì waa cɔ́ kpāae ɔa ku ce mam mam. ¹²A kù bi í na í ce ika ɔa, amma í sisi ine ɔa iyi à dasi naane nɔ́ à temua à waa jɛd tubu iyi Ilaaɔ́ í wā ɔa dou.

Ide iyi Ilaaɔ́ í wā kù ne sika

¹³Waati iyi Ilaaɔ́ í cea Aburahamu kuwā́ í gbasi do irii nɔɔ takae si na iyi í jɔ́ ine gɔ́ kù wɛɛ iyi í roo má, ¹⁴í ni, an wee do ntɔ́, nɔ́ n jò dimie ku kpɔ. ¹⁵Si beebai Aburahamu wa temuað nɔ́ í ba mii iyi Ilaaɔ́ í wāa do. ¹⁶Bii ine ɔa à waa gbasi ide, à ya cooi do irii ine iyi í re ɔa, nɔ́ kugbasii ku jò a mà iyi ntɔ́ ntɔ́ á cooi nɔ́ ku kpa irii kakɔ́ fei. ¹⁷Beebei, ine ɔa iyi Ilaaɔ́ í cea kuwāu, í bi ku nyisi ɔa mam mam iyi idei nɔɔ kù ne gele ku kɔ́bia. Na ɔa í jɔ́ í gbasi ku ba a mà iyi ntɔ́ ntɔ́ á cooi. ¹⁸Na nɔɔ, idei kuwā do kugbasi, aɔa minjii à wɛɛ iyi kaa kpaasi, nɔ́ si ide minji ɔa be Ilaaɔ́ kaa yɔkɔ ku sɔ́ ibo. Si ide minji ɔa bei Ilaaɔ́ wa mu nwa gbugbā ntɔ́ ntɔ́, awa iyi à waa leekí si kpāa ku cɔ́ iyi í jile nwa nɔ́ à ba bi ku manji nwa sie. ¹⁹Kpāa ku cɔ́u wa mu idɔ́ nwai dim dim bei isɔ́i akɔ́i inyi í ya geɛ akɔ́u. Isɔ́i iyi à neu wa soi dim dim do anyii ridoo bi ku wai Ilaaɔ́ lele. ²⁰Tengi bei Jesu í cua nwa í lɔ́ na

iri nwa domi í baa í je woo wee nla do ajɔ fei bei Mæekizedeki.

Mæekizedeki í je ilaalu nɔ í je woo wee má

7 Mæekizedekii í je ilaalui Salemu do woo weei Ilaaɔ ilu gbugbā fei. Si waati iyi Aburahamu í je amanlu ɲa igū wa baa, ɲɔi Mæekizedeki í bɔ ku kòo ku weeaa. ²Mii iyi Aburahamu í ba wa fei, í naa í ce ikpɛe, si mæewa fei í nya akā í na Mæekizedeki. Yaasei irii Mæekizedek-iui í je ilaalu iyi í je dee dee. Si anyii ɲɲu, í je ilaalui Salemu, waatɔ ilaalui laakai ku sū. ³Ine gɔ kù mà baae walakɔ iyee walakɔ balae gɔ. A kù ce faajii kubíe hee má je faajii ikue. Si bæeɓe í jɔ Amai Ilaaɔ, nɔ í je woo wee do ajɔ fei.

⁴I cɔ zaka bei kulai mɔkɔu í to, ɲɲu iyi si waati iyi Aburahamu bala nla nwa í je igū, mii ɲa iyi í ba wa, si mæewa fei í nya akā í náa. ⁵Si inɔi inei Levi ɲa, ine ɲa iyi à je woo wee ɲau, wooda nwa í na ɲa kpāa, si mæewa fei inei Izireli ɲa a nya akā a na ɲa. Do ɲɲu fei, à je nyaanze akā, aɲa fei tɔkui Aburahamu ɲai. ⁶Mæekizedeki í weea Aburahamu iyi Ilaaɔ í cea kuwāu, nɔ baa do iyi Mæekizedeki kù je dimii Levi, do ɲɲu fei, Aburahamu í náa ikpɛu. ⁷Kù ne sika gɔ, ine iyi í re ɲɲui í ya weea kpaasi. ⁸Inei Levi ɲa, aɲa iyi ine ɲa à ya na akā si mæewau fei, amane ɲai iyi à ya ku, amma Mæekizedeki í wee, si bei kukɔi ideí Ilaaɔ wa fɔ. ⁹Nsei, si waati iyi Aburahamu í náa zaka, í yei bei Levi takae mɔ í náa, ɲɲu iyi amaɛ ɲa à waa ba zakaau, ¹⁰domi baa do iyi a kù bí Levi waati bæeɓe, í ye bei í wa si arai balae waati iyi balaeu í ko Mæekizedeki.

¹¹Wooda iyi Ilaaɔ í na inei Izireli ɲa, kpāai kuweei inei Levi ɲai í je icue. Nsei, bii í je kpāai kuweeu be á yɔkɔ ku jɔ ine ɲa a kɔ mam mam, a kaa ne bukaatai woo wee mmu gɔ ku naa má bei Mæekizedeki, ine iyi kù je dimii Arɔɔ, ¹²domi

bii à kpaasi kpāai kuwee bæeɓe, tilasi í gbe a kpaasi wooda mɔ. ¹³Ntɔi, Lafɛe nwa iyi ideu wa fāau, í je inei dimi mmu gɔ, nɔ si dimiu ine kāma kù ce icei kuwee. ¹⁴Ntɔ ntɔ, à mà iyi à buui si dimii Zuda. Moizi kù nɔ kù fɔ ideí ine kāma si gāmei dimiu iyi á na ku je woo wee.

Woo wee gɔ iyi í ye bei Mæekizedeki

¹⁵Yaasei ideu í fita sāa sāa si bei à ye woo wee mmu gɔ í fita iyi í ye bei Mæekizedeki. ¹⁶A kù coo woo wee si na iyi í jɔ à buu si dimii woo wee ɲa, amma do gbugbāi kuwee iyi ci ya tāi. ¹⁷Do ntɔi, kukɔi ideí Ilaaɔ í fɔ na irie í ni, Awɔi aa je woo wee do ajɔ fei bei Mæekizedeki.

¹⁸⁻¹⁹Si bæeɓe à kpa wooda nwou nɔ à naaɔ kpāa ku cɔ iyi í roo wa, nɔ do saabuei à waa sekee si Ilaaɔ. À kpa wooda nwoi si na iyi í jɔ kù ne gbugbā nɔ kù ne aranfāani. Ntɔ ntɔ, wooda kù jɔ nkāma kù kɔ mam mam.

²⁰Ilaaɔ í jilɔ woo wee bei Mæekizedeki nɔ í gbasi ideu. Ine ihɔ ɲa à je woo wee ɲa, kù je do kugbasii Ilaaɔ. ²¹Amma do kugbasii Aɔ Lafɛe í ce Jesu woo wee í ni, Amu Aɔ Lafɛe ñ gbasi ideu. N kaa n nɔ n dede si idem má. Aa je woo wee do ajɔ fei.

²²Bæeɓe Jesu í je nwa bei akaasii akabuu iyi í sīa í re wa.

²³Tengi bii ideí Jesu do ideí woo wee ɲau í nya ikā wee. Woo wee ɲau à kpɔ si na iyi í jɔ amane ɲai iyi à ya na à ku, nɔ ice ɲɲa ku leekī. ²⁴Amma Jesu nje í weei do ajɔ fei, ɲɔi í jɔ ine mmu gɔ kaa sāsī agbæe ajɔ kāma. ²⁵Na ɲɲu á yɔkɔ ku faaba ine ɲa iyi à waa sekee si Ilaaɔ do saabue mam mam, domi í weei hee do ajɔ fei ku maa tɔɔ Ilaaɔ na iri ɲɲa.

²⁶Na ɲɲu, Jesu í je woo wee nla iyi à ne bukaatae. Kuweei ɲɲu do ti ilu dulum ɲa kù je dimi akā. Í má, kù ce du-

lum aɔ̃ k̄ama nɔ̃ riisi k̄ama kù wa sie. À soo í ne hee lelei Ilaã. ²⁷ Kù ye bei woo wee nla iyi ih̄ɔ̃ ɲa, aɲa iyi à ne bukaatai kuwee aɔ̃ fei, sinte na irii dulum dii aɲa taka ɲa, si anyie ti ine ɲa iyi à gbe. Ine ɲu í ce kuwee akā iyi í to hee do aɔ̃ fei si waati iyi ɲu takae í na arae. ²⁸ Woo wee nla ɲa iyi à waa ce ice bei woodai Moizi í jile, a kù k̄ɔ̃. Amma woo wee nla iyi Ilaã í jile do ideí kugbasie iyi í fɔ̃ si anyii woodau, ɲui í je Amae iyi í k̄ɔ̃ hee do aɔ̃ fei.

Jesu woo wee nla nwa

8 Nsei, irii ideu wee. Awa à ne woo wee nla dimi beɛbe, ine iyi wa buba lele si awɔ̃ njei kitāi bommai Ilaã ilu gbugbā fei. ² Wa ce icei woo wee nlau si inɔ̃ kumáí bi ku wai Ã Laf̄e takae, iyi Ã Laf̄e í ce, kù je amane.

³ À jile woo wee nla baa yooma fei ku cea Ilaã amua do kuwee ɲa. Na ɲu, í gbe woo wee nla nwa kú ne ngɔ̃ɔ̃ iyi á ceɔ̃ kuwee. ⁴ Bii í je í wa si andunya kaa je woo wee, domi woo wee ɲa à wee iyi à waa ce kuwee si bei woodai Moizi wa fɔ̃. ⁵ Woo wee ɲau à waa sisi icei lele. Ice ɲa í jɔ̃ icei kuwee ntɔ̃ iyi wa ce leleu. Beɛbe mɔi, waati iyi Moizi í tā sɔ̃lu ku ce ilei aɔ̃, Ilaã í s̄ɔ̃ í ni, j̄ɔ̃ i coo mam mam ku ye bei ñ nyisie si antai iri kutau. ⁶ Do yaase bei icei Jesu í reɔ̃ tu ɲa, beɛbei akabuu iyi í teese si gāmei Ilaã do amane ɲa í ne beere í re. Akabuuu, kuwā iyi í re do beereui í je icue.

⁷ Bii akabuu sinteu í k̄ɔ̃, kaa ne a kpaasie má. ⁸ Amma Ilaã í ye taalei ine ɲa waati iyi í ni, Amu Ã Laf̄e ñ ni, aɔ̃ wa naa iyi an dī akabuu tit̄ɔ̃ do dimii inei Izireli do inei Zuda ɲa.

⁹ Kaa ye bei iyi ñ dī do bala ɲa ɲa,

Aɔ̃ iyi ñ mu awɔ̃ ɲa ñ fitaɔ̃ ɲa hai ilei Ezibiti.

A kù leekī do akabuu iyi ñ dī do aɲa.

Na ɲu, ñ ce si ɲa atafii.

Ideu bei, amu Ã Laf̄e ñ fɔ̃.

¹⁰ Nɔ̃ ñ ni má, akabuum wee, iyi an dī do dimii inei Izireli ɲa si anyii aɔ̃ ɲu.

An dasi woodam si lasabu ɲa.

An kɔ̃ si idɔ̃ ɲa.

An je Ã Laf̄e ɲa nɔ̃ aa je inem ɲa.

¹¹ Ine k̄ama ɲa kaa k̄ɔ̃ inei ilue si cio má walakɔ̃ kpaasie ku ba ku màm, Domi aɲa fei aa màm hai ama keeke hee ku bɔ̃ ine ngbo.

¹² An kpa ideí kuce laalɔ̃ ɲa. N kaa n ye gigii dulum du ɲa má.

¹³ Idei akabuu tit̄ɔ̃ iyi Ilaã wa fɔ̃ui í j̄ɔ̃ ti takou kù ne aranfāani má. Wee mii iyi wa gbo wa fei, wa bɔ̃ ku kpa irii.

Kutɔ̃i akabuu sinte do ti lele

9 Si waatii akabuu sinteu wooda í wee si gāmei kutɔ̃, nɔ̃ ile bi kuwai Ilaã mɔ̃ í wee si andunya. ² Ntɔ̃i à gū ilei aɔ̃. Inɔ̃ sinteu à ya kpe ile kumá. Bei fitila í wa do taabu do p̄e iyi à jilea Ilaã. ³ Do wajui aɔ̃ minjisiau †† inɔ̃ mmue gɔ̃ í wa be má iyi à ya kpe ile iyi í re do kumá. ⁴ Bei bi kuwee iyi à ce do wura í wa, si antaei à ya jo tularé. Be mɔi kpakoi akabuu Ilaã í wa iyi à bii do wura. Si inɔ̃ kpakoui, cakai wura í wa, bii à dasi mana ††. Nɔ̃ si inɔ̃ kpakou mɔi goloí Arɔ̃ iyi Ilaã í j̄ɔ̃ í da koko wo í wa, do kuta ku munga anu si bii à kɔ̃ wooda. ⁵ Si antai kpakoui amaleka ilu amboe ɲau à wa. Wurai à yɔ̃ à ceɔ̃ amaleka ɲau. À j̄ɔ̃ ikpa ɲa í fū í bii tengi bii à ya nikā njei kuwee na dulum. Amma a kaa ka yɔ̃kɔ̃ ka sisi ideí mii ɲau ih̄e fei nsei.

⁶ Do yaase beɛbei à jile fei ndeɛ nɔ̃ woo wee ɲa à ya lɔ̃ inɔ̃ sinteu aɔ̃ fei a maa

††9:3 aɔ̃ minjisiau aɔ̃ sinteu í je bi ku lɔ̃.

††9:4 mana ije iyi Ilaã í sambaa inei Izireli ɲa wa hai lele waati iyi à wa gbabuuu.

ce icei kutɔɔ nɲa. ⁷ Amma woo wee nlau nɲu akāi í ya lɔ inɔ minjisiau adɔ do adɔ gbakā akā do njei meemu iyi í ya ceadɔ Ilaaɔ kuweeu na dulum dii nɲu takae do iyi ine nɲa à ce si kumà hai mà nɲa. ⁸ Beebei Hundei Ilaaɔ wa nyisi wa iyi kpāa iyi wa bɔ inɔ ntɔ iyi í re do kumáa a kù cūu titā waati iyi ile sinteu í wɛɛ. ⁹ İyi bei í je nwa yaasei mii iyi wa ce nsei ihē, domi wa nyisi wa iyi amua nɲa do meemu nɲa iyi à ya ceadɔ Ilaaɔ kuwee nɲau kù to ku jɔ idoi ine iyi wa coou kú má mam mam. ¹⁰ Mii nɲau be fei wa fɔ idei kuje do kumɔ do ara ku wɛɛ dimi ikā ikā. Woodai ara nɲu akāi iyi Ilaaɔ í jile hee titɔɛ ku maa naa.

¹¹ Amma waati iyi Kirisi í naa, í je woo wee nla iyi í naad mii jiidai ala wa nnyi. Nɲui í lɔ ile gɔ iyi í la í re nɔ í sīa í re. Kù je amane nɲai à coo, waatɔ kù wa si andunya iyi à taka. ¹² Kirisi nje í lɔ inɔ iyi í re do kumáui gbakā akā hee do ajɔ fei, nɔ kù je do njei iwo nɲa walakɔ ti ama kete nɲa. Njei nɲu takaei í lɔd. Beebei í jɔ à baɔ faaba iyi ci ya tā. ¹³ Ine nɲa iyi a kù má à ya fāsi nɲa njei iwo nɲai do ti kete kombo nɲa do irurui kete nɲa iyi à jo, ara nɲa ku bei ku má. ¹⁴ Bii beebei, beirei aranfāanii njei Kirisi á to. Do saabui Hundei Ilaaɔ iyi kaa kui í naɔ Ilaaɔ arae bei kuwee iyi kù ne agbe. Njei á jɔ idɔ nwa ku má hai si ice nfe nfe ku ce ku ba ka yɔkɔ ka tɔɔ Ilaaɔ, nɲu iyi í je icui kuwɛɛ.

¹⁵ Na nɲi í jɔ Kirisi í je woo teese kpāa ku ba Ilaaɔ ku dī akabuu titɔ do amane nɲa nɔ ine nɲa iyi Ilaaɔ í kpe a je tubu iyi ci ya tā iyi í ce nɲa kuwāɛu. Aa yɔkɔ a je tubuu na iku iyi Kirisi í ku, ku yaɔ ine nɲa hai si kurara nɲa iyi à ce si waatii akabuu nwou.

¹⁶ Akabuu dimi beebe iyi í je ti tubu ku kpē, ku bei ku ce ice tilasi í gbe ine iyi í ce akabuuu ku ku titā. ¹⁷ Ntɔi, a kaa ceɔ akabuuu tubu ku kpē ice bii kù je ine iyi í ce akabuuu takae í ku, domi bii í wɛɛ

si hunde akabuuu kaa ne gbugbā ku ce ice. ¹⁸ Na nɲi í ce baa akabuu sinteu, do njei à dūu. ¹⁹ Sinte Moizi í sisia ine fei wooda baa yooma fei si bei Ilaaɔ í jilɔ. Si anyii nɲu, nɔ í so njei ama kete nɲa do ti iwo nɲa do inyi, nɔ í so ikū nkpa do amaawɔi jīi ndii isɔpu, í dasi njeu nɔ í fāsi tiai woodau do ine fei. ²⁰ Nɔ í ni, iyi ihēi í je nje iyi wa mua akabuu iyi Ilaaɔ í dī do injeu gbugbā. ²¹ Nɔ í so njeu má í fāsi ilei acɔu do mii nɲa iyi à ya ceɔ kuweeu fei. ²² Si idei wooda njei í ya jɔ mii nkɔ ku má. Bii nje kù nikā Ilaaɔ kaa kpa dulum dii ine kāma. ²³ Mii ndii andunya nɲau ihēi iyi à jo mii ndii lele nɲau à má do kuwee dimi beebe. Amma mii ndii lele nɲa taka nɲa à ne bukaatai kuwee iyi í re do beere.

Kuweei Kirisi í kpa idei dulum

²⁴ À mà sāa sāa iyi Kirisi kù lɔ ile kumá iyi amane nɲa à ce. Kù lɔ ile iyi í jo bi ku wa ntɔ ntɔi Ilaaɔu, amma í lɔi hee lele takae nɔ nsei wa leekī si wajui Ilaaɔ na iri nwa. ²⁵ Si bei í lɔ be, kù je á ni í ne bukaatai koo ce kuweei arae tuuba nkɔ nkɔ. Woo wee nlau, ine nɲu í ya lɔi adɔ do adɔ si inɔ iyi í re do kumá do njei meemu gɔ. ²⁶ Bii í je Kirisi í lɔ be tuuba nkɔ nkɔ wo, á ye ijuukpā ise feefelo hai sintei andunya. Amma nsei, si waatii ankāanyiu ihē, í na arae bei kuwee gbakā akā iyi í to ku kpa idei dulum hee do ajɔ fei. ²⁷ Si bei Ilaaɔ í jilea ine fei ku ku gbakā akā ku bei ku kiitie, ²⁸ beebe mɔi Kirisi í na arae gbakā akā bei kuwee í soɔ dulum dii ine nkɔ. Á nɔ ku na ku faata wa ise gbeejisia, kù je ku naa ku so dulum dii ine nɲa má, amma ku ba faabai ine nɲa iyi à waa degbee nɲau kú kɔ mam mam nii.

10 Woodai Moizi idei mii nɲa iyi à jo mii jiidai nɲa iyi aa na a naai wa fɔ, kù je mii jiidai nɲau taka nɲa. Na nɲu, ine nɲa iyi à waa sekɛɛ si Ilaaɔ do kuwee nɲa iyi à ya maa ce dimi akā adɔ do adɔ

hai ne kɔɔ, woodau be kaa yɔkɔ ku jɔ a kɔ mam mam. ²Bii í je yaasei Ilaaɔ ku tɔɔ beɛbei á jɔ ine ɲau a má wo, idɔ ɲa kaa ye taale ɲa nɔ a kaa ne bukaatai a maa ce kuwee má. ³Amma kuweeu, í je mii gɔ iyi í ya ye ine ɲa gigii dulum do ɲa adɔ do adɔ. ⁴Ntɔ ntɔ, ɲei ketɛ do ti iwo ɲau kaa yɔkɔ ku kpa ideɪ dulum.

⁵Na ɲɲu, waati iyi Kirisi í bi ku naa si andunya í sɔ Ilaaɔ í ni, Kù je kuwee walakɔ amua ɲai ì bi. Na ɲɔi í jɔ ì ceem ara.

⁶Kù je kuwee ɲa iyi à ya jo si ina fei sãa sãa
Walakɔ kuwee iyi à ya ce na dulum dii ine ɲai á dɔɛ si.

⁷Si anyii ɲɲu nɔ ñ ni, amu wee Ilaaɔ. Ñ wa n naai n na n ce idɔɔbie Si bei à kɔ idem si tiai wooda.

⁸Sinte titã Kirisi í ni, kù je kuwee walakɔ amua ɲai ì bi. Kù nɔ kù je kuwee ɲa iyi à ya jo si ina fei sãa sãa walakɔ iyi à ya ce na dulum nii á dɔɛ si. Do ɲɲu fei kuwee ɲa iyi wa fãau à waa cooi si bei wooda í jilɔɔ. ⁹Si anyii ɲɲu í ni, amu wee ñ wa n naai n na n ce idɔɔbie. Si beɛbei ì kpa irii kutɔɔ nwou nɔ ì kpaasie do mmue. ¹⁰Si bei Jesu Kirisi í ce idɔɔbii Ilaaɔ, na ɲɔi í jɔ aa ka yɔkɔ ka má hai si dulum du wa ɲa na saabui kuweei araɛ iyi í ce gɔbakã akã hee do aɲo fei.

¹¹Woo wee fei í ya maa ce iceɛi aɲo baa yooma fei. Nɔ tuuba nkpɔ nkpɔ kuwee akãu bei í ya maa ce nɔ kaa yɔkɔ ku kpa ideɪ dulum. ¹²Amma kuwee akãi Kirisi í ce na irii dulum. Si anyii ɲɲu, í koo í buba si awɔ ɲei Ilaaɔ hee do aɲo fei, ¹³wa degbe aɲo iyi Ilaaɔ á ce mbɛɛɛ ɲa bi ku lesi isɛɛ. ¹⁴Á yɔkɔ ku maa bubae si na iyi í jɔ amua akãui í jɔ ine ɲa iyi Ilaaɔ í ce ineɛ ɲa à má mam mam hee do aɲo fei. ¹⁵Hundeɪ Ilaaɔ mɔ wa je nwa sɛɛdai ideu. Sinte titã í ni,

¹⁶Aɔ Lafɛɛ í ni, akabuu iyi an dī do aɲa si anyii aɲo ɲɲu wee.
An dasi woodam si idɔ ɲa.

An kɔɔ si lasabu ɲa.

¹⁷Nɔ í ni má,
N kaa n ye gigii dulum du ɲa
Do wooda ku kua ɲa má.

¹⁸Debei, bii ì kpa ideɪ dulum, kù ne a ce kuwee gɔ na irie má.

Ka sekee si Ilaaɔ

¹⁹Na ɲɲu, iɲe inem ɲa, aa ka yɔkɔ ka lɔ si inɔ iyi í re do kumá do idɔ ku buba na saabui ɲei Jesu. ²⁰Ridoo iyi wa ganji ine ɲa a lɔ inɔ iyi í re do kumá í ga si waati iyi Jesu í na araɛ. Beɛbei í nya nwaɔ kpãa titɔ iyi í je ti kuwee. ²¹Nɔ à ne woo wee nla iyi í je ine ngboi kpasɛi Ilaaɔ. ²²Na ɲɲu, ka sekee si Ilaaɔ do idɔ hai ne muafiti do naane ku dasi hai ne sika, do idɔ kumá iyi kù waa ye taale nwa do ara iyi à we do inyi iyi í má.

²³Ka jɔ ka leekĩ dim dim si kpãa ku cɔ iyi à waa je sɛɛdaeu ihɛ, domi Ilaaɔ, ɲɲu iyi í ce kuwã í je ilu naane. ²⁴Ka ce laakaii nje ku ba ka ya mua nje gɔgɔbã iyi á jɔ ka bi ine ɲa nɔ ka maa ce ice jiiida. ²⁵Ka maà ti ka jɔ ideɪ kutɔɔ nwa, si bei ine gɔ ɲa à ya maa ce. Amma ka mua nje gɔgɔbã. Bei ì ye aɲoi Lafɛɛ wa maai wa fei, beɛbe mɔi aa ya maa muaɔ nje gɔgɔbã ɲa.

²⁶Awa iyi à mà ntɔ tã, bii à waa mɔsi dulum ku ce, kuwee gɔ kù wɛɛ ma iyi á kpa ideɪ dulum, ²⁷í gbe ka wɛɛɔ njo ka maa degbe kiitii Ilaaɔ do ina nla iyi á ce nfei mbɛɛɛ ɲa. ²⁸Ine baa yooma iyi í kua woodai Moizi fei, bii amane minji mɛeta í je sɛɛdae à ya kpaai, a ci ya ce araareɛ. ²⁹Debei, ine iyi wa donda Amaɪ Ilaaɔ wa cɔ njeɛ nfe, nje si bii Ilaaɔ í dī akabuue iyi á jɔ lafɛɛ ku má, nɔ wa bu Hundeɪ Ilaaɔ iyi wa nyisi wa didɔu, i cɔ zaka bei mii iyi á na ku ba lafɛɛ si aɲoi kiituu á to. ³⁰Ntɔ ntɔ, awa à mà ine iyi í fɔ í ni, amui an sãa ine laalɔ iyi í ce, amui an kpã woo ce laalɔ iju. Nɔ í ni má, amu Aɔ Lafɛɛ an kiiti inem ɲa. ³¹Ideu í to njo

nla nla bii amane í dasi awɔi Ilaaɔ, nɔu iyu í wee.

³²I ye gígi mii iyu í tako í ba ɔe wo ɔa si waati iyu í ye inya kumáí Ilaaɔ ɔa, í ba ijuukpá ɔa nɔ nɔ amma í leekí si dim dim ɔa. ³³Waati gɔ ɔa à ya maa bu ɔe nɔ à kpá ɔe iju si bantuma, nɔ si waati gɔ ɔa mɔ í ya maa mua ine gɔ ɔa iyu à waa ye dimii wahalau be gbugbá ɔa. ³⁴Ntɔi, í ce araareí ineí piisɔɔ ɔa. Iyu ine ɔa à nɔ à gba mii ndu ɔe ɔa í je ɔai do inɔ didɔ, domi í mà ɔa iyu í ne amani iyu í re do beere iyu í ya maa wee do aɔ fei. ³⁵Na nɔu, i maà fúsi idɔ ku buba ɔe awɔ, domi ribae í la. ³⁶Do nɔ, í gbe í temua ɔa ku ba bii í ce idɔɔbii Ilaaɔ í tã ɔa, í ba mii iyu í ce ɔe kuwãe. ³⁷Ntɔi, si bei kukɔi ideí Ilaaɔ wa fɔ í ni, Waati í gbe keeke, keekeke mɔm. Nɔ ine iyu í ne ku naa á naa, kaa kpɛ.

³⁸Nɔ inem iyu í je dee dee, á maa wee do saabui naane ku dasi.

Amma bii í nyi do anyi, inɔm kaa dɔ do nɔu má.

³⁹Awa a kù je ine ɔa iyu aa nyi do anyi a koo a ce nfe. Amma à dasi naane nɔ à wa si kpáai faaba.

Kpáai naane ku dasi

11 Ine iyu í dasi Jesu naane í mà kam kam mii iyu nɔu wa cɔ kpáaeu nɔu á baa. Í nɔ í mà mii iyu a kù ye do iju í weeí do nɔ. ²Naane ku dasi dimi beebi ineí tako ɔa à ne, ɔoi í jɔ kuwee nɔa í síaa Ilaaɔ si.

³Na naane ku dasii, à mà iyu Ilaaɔi í taka andunya do idee. Beebi í taka mii iyu à waa ye hai si mii iyu a kù waa ye.

⁴Na naane ku dasii, Abeli í cea Ilaaɔ kuwee iyu í ne beere í re ti Kaɛe. Na saabui naane ku dasieí Ilaaɔ takae í jesi amuae nɔ í kpoo ine dee dee. Na naane

ku dasiui Abeli wa ba wa ide ku fɔ hee nsei baa do iyu í ku fei.

⁵Na naane ku dasii Enɔku kù kú, Ilaaɔ í soo kú wa bi tee, nɔ ine gɔ kù yɔɔ do iju má. Waati iyu í wa si andunya, à ya maa je seedaɛ iyu kookoosue í dɔa Ilaaɔ si. ⁶Nɔ wee ine gɔ kù wee iyu kookoosue á dɔa Ilaaɔ si bii kù je do naane ku dasi. Ntɔi, ine iyu wa sekee si Ilaaɔ í ne ku dasi naane iyu Ilaaɔ í wee nɔ ine ɔa iyu à waa dedee í ya sã nɔa ribae.

⁷Na naane ku dasii, Nowee í gbo ideí Ilaaɔ waati iyu í ni ku ce laakai si mii iyu á na ku naa iyu kù ye titã. Í jirima ideí Ilaaɔ nɔ í gbe akɔi inyiu si bii nɔu do ineí kpasɛe ɔa fei aa ba faaba. Na naane ku dasieí í yeɔ taaleí ineí andunya ɔa nɔ Ilaaɔ í ni í je amane dee dee.

⁸Na naane ku dasii, Aburahamu í jéɔ kukpei Ilaaɔ nɔ í dasi kpáa wa ne ikpa ile gɔ iyu Ilaaɔ á náa bei tubu. Í dasi kpáa wa koo baa do iyu kù mà bii wa bɔ. ⁹Na naane ku dasii í koo í buba si ileu bei ise mmu, si ile iyu Ilaaɔ í cea kuwãe. Si ilei acɔ ɔa mɔm nii í wa. Beebi mɔi Izaaki do Zakɔbu à ce si anyie, aɔa iyu Ilaaɔ í cea kuwã akáa. ¹⁰Aburahamu í ce beebi wa degbed ilu nla iyu icue í ne gbugbáu. Iluu, Ilaaɔi í jile yaase bei á ye, nɔu á nɔ ku maa.

¹¹Na saabui naane ku dasii, Sara takae [¶]í ba gbugbá í bíɔ ama baa do iyu waatie í lɔ. Í mà iyu Ilaaɔ, nɔu iyu í ce kuwã, í je ilu naane. ¹²Beebi mɔi inemɔkɔ akáa be, nɔu iyu í maai iku, tɔkuɛ ɔa à na à kpɔ bei andaiyai lele ɔa do bei sãai ido iyu ine gɔ kaa yɔkɔ ku ka ku mà jiae.

¹³Si naane ku dasii ine ɔau be fei á ku. A kù ba mii iyu Ilaaɔ í ce nɔa kuwãe, amma à yɔɔi hai jiiji à coo cenká. À fɔ iyu aɔa à je ine nɔoo ɔa do hai ne ide ɔa si andunyau ihɛ. ¹⁴Ine ɔa iyu à waa fɔ

[¶]11:11 *Na saabui naane ku dasii, Sara takae* Tia nwo gɔ ɔa à ni, na saabui naane ku dasii, Aburahamu í ba gbugbá í bíɔ ama baa do iyu í gbo nɔ Sara takae í je gbenda.

beebe, à waa nyisi mam mam iyi aña à waa de ile iyi á je tu ñai. ¹⁵Bii í je à waa ce begei ide ña iyi à jò wa wo, aa ba kpāa a sinda a nyi. ¹⁶Amma nsei à waa de ide iyi í sīa í re, waatɔ ide iyi í wa lele. Na ñji í ce anyɔ kù waa mu Ilaaɔ a kpoo Lafēe ña domi í ce ña sɔɔlui ilu gɔ.

¹⁷Na naane ku dasii, Aburahamu í jesi ku ceɔ Izaaki kuwee si waati iyi Ilaaɔ wa cɔ laakaie. Nñu iyi Ilaaɔ í cea kuwāu, í tã sɔɔlu ku ceɔ ama akāeu kuwee. ¹⁸Nñui Ilaaɔ í sō wo í ni, hai bi Izaakii dimie á fita. ¹⁹Ì mà iyi Ilaaɔ í ne gbugbā ku jī ine baa hai si bale. Do ntɔ aa ka yɔkɔ ka ni í yei bei Ilaaɔ í jūu hai si bale.

²⁰Na naane ku dasii, Izaaki í weea Zakɔbu do Esau, í sō ña mii iyi á na ku ce.

²¹Na naane ku dasii, Zakɔbu, waati iyi í maai iku, í weea amai Zozefu ña akā akā, nɔ í lókò si golo í tɔɔò Ilaaɔ.

²²Na naane ku dasii, Zozefu mɔ, waati iyi í maai iku, í fɔ idei kufitai inei Izireli ña hai ilei Ezibiti do bei aa cea küküi nñu ña.

²³Si waati iyi à bí Moizi, na naane ku dasii baæ ña a kù ce njoí a kua woodai ilaalu nɔ à singæ zakai cukpa meeta, domi à ye í je ama ku sīa.

²⁴Na naane ku dasii, Moizi í kɔ a kpe nñu amai ama inaaboí Faraɔ waati iyi í na í la. ²⁵Í gbasi a kpā nñu iju do inei Ilaaɔ ña aɔ do iyi nñu á maa weɛò inɔ didɔ si faayii dulum iyi kaa kpe. ²⁶Í gbasi a yaako nñu bei aa na a yaako Kírisi. Wa lasabu iyi dimii yaako beebe ku ye í ne beere í re amanii Ezibiti, domi amanii alai wa lele.

²⁷Na naane ku dasii Moizi í fita hai ilei Ezibiti, kù ce njoí idɔkɔí ilaalu. Í leekií dim dim bei mii iyi í ye ine iyi a ci ya ye. ²⁸Na naane ku dasii í jò à je jingauí Iku ku kua. Nɔ í jò à fāsi ñjei angudā ña si ande koofa ña ku ba

amaleka iyi á kpa ama yemma ña ku maà lu amai Izireli ña.

²⁹Na naane ku dasii, inei Izireli ña à kua Tenku Nkpau si ile ngbe. Amma waati iyi inei Ezibiti ña à bi a ce beebe, inyi í je ña.

³⁰Na naane ku dasii, bindii Zeriko í cuku waati iyi inei Izireli ña à kaako iluu aɔ meeje. ³¹Na naane ku dasii, Rahabu abo à ta icuu kù ku do ine ña iyi a kù jirima Ilaaɔ aɔ, si na iyi í jò í gba woo be ñau do inɔ akā.

³²Mii an fɔ má. Waati kù waa tom hee n ce faajii Zedeɔ do ti Baraki do Samsɔ do Zefutee do Davidi do Samuéli do walii ñau. ³³Na naane ku dasii à je amanlu ñau igū, à ce iyi í je dee dee, nɔ à ba à gba mii iyi Ilaaɔ í ce ña kuwāe. À dī gelei muusu nla ña, ³⁴à kpa gbugbāi ina nla, à ba à fita hai si awɔi ine ña iyi à waa de a kpa ña do taakuba. À kua gbugbā wo, amma à na à ba gbugbā má. À waa ce njo ña si igū, à je dimi mmu ña igū. ³⁵Na naane ku dasii, inaabo gɔ ña à ba ine ña ña à jī wa hai iku.

Ine gɔ ña mɔ, baa do iyi à kpā ña iju hee à ku, a kù de aña a fita si, domi a waa bi aña a na a koo a ba kuwee iyi í je jiida í re. ³⁶À yaako ine gɔ ña mɔ nɔ à te ña kpɔtɔ. À dī ine gɔ ña do sesee à dasi ña piisɔ. ³⁷Gɔgɔ ña à ta ña kuta à kpa ña, ine gɔ ña mɔ à bu ña kiti minji, gɔgɔ ña mɔ à kpa ña do taakuba. Ine gɔ ña mɔ à dī batai angudā do batai iwo à waa dabiiò. A kù ne nkāma, à kpā ña iju, à wahala ña, ³⁸a kù jɔò andunya. À ya maa dabii si gbabua do si antai iri kuta ña. À wa si isai kuta ña do isai ile ña.

³⁹Ine ñau fei, à je ña seeda jiida na naane ku dasi ña. Do nñu fei, a kù ba kuwā iyi Ilaaɔ í ceu. ⁴⁰Ntɔi, si bei Ilaaɔ í jile nwa mii iyi í ne beere í re, kù bi ine ñau a kɔ dee dee iyi kù je do awa aɔ.

Ilaaṣ Baa nwa

12 Na nḡu, si na iyi í jḡ woo je seeda nkpḡu be wa kaako wa, awa mḡ ka nḡ mii iyi wa bitandi wa si kuwee nwa do dulum iyi ci ya kpete ku má si wa dim dim. Nḡ ka temua si kpāai kuwee iyi wa degbe wa bei woo sei í ya temua si aree. ² Ka dasi laakai nwa fei si Jesu. Hai bi tēi naane ku dasi nwa wa naa, nḡu mḡi í nḡ wa kḡḡ. Í jḡ à kpaa si jii ku gaau, kù cḡ anyai dimii ikuu domi wa cḡ kpāai inḡ didḡ iyi à jileaa. Nsei, wa buba si awḡ njei kitāi bommai Ilaaṣ. ³ I jḡ i lasabu si mii iyi Jesu í ce, si bei í temua do mbeete nḡu hee í jḡ ilu dulum ḡa à kpaa. I mu ideu ḡa ku ba i maḡ kua gbugbā ḡa, nḡ i maḡ mḡngḡ munya ḡa.

⁴ Iḡe, si kujabu nḡe do dulum, i kù jabu i kù to hee si iku titā ḡa, ⁵ nḡ i gbeje ide i gbugbā iyi à mu nḡe waati iyi à kḡ à ni, Amam, bii Aṣ Lafēe wa kpāe iju, ikḡi wa nae, maḡ ce si atafii.

Inḡe ku maḡ fḡ bii wa fḡ sie ide,

⁶ Domi ine iyi Aṣ Lafēe í bi, nḡui í ya kpā iju,

Nḡ ku cā ine ḡa iyi í doo si amae ḡa fei.

⁷ Na nḡu, i temua do ijuukpā nḡe domi Ilaaṣ wa ce nḡe bei amae ḡa. Ama yoomai í wee iyi baae ci ya kpāa iju. ⁸ Bii a kù kpā ḡe iju bei amu ḡa iyi à gbe, de-bei i kù je amai Baaba ḡa, iḡe ama seege ḡai. ⁹ Baa nwa ḡa iyi à wa ile ihē à ya kpā wa iju à ya ka nḡ ka jirima ḡa. Bii bebei, beirei iri ile ku sūa Baa nwa iyi í wa leleu í ne ku to ku ba ka ne kuwee.

¹⁰ Baa nwa ḡa à ya kpā wa iju si waati keeke si bei í sīa ḡa. Amma Ilaaṣ í ya kpā wa iju na aranfāani nwa ku ba ka ne ikpē si kumáe. ¹¹ Ntḡi, bii à waa kpā wa iju, inḡ ku fḡi í ya je nwa titā, ci ya je inḡ didḡ. Amma si anyii nḡu, ine ḡa iyi à ba ijuukpāu nḡ à kpaa si, à ya je dee dee nḡ a je kuwee ḡa si laakai ku sū.

¹² Na nḡu, iḡe iyi ì waa mḡngḡ temua, i wu awḡ nḡe lele, nḡ ilugū nḡe ḡa iyi à

gbeji ḡau i mu nḡa gbugbā ḡa. ¹³ Nḡ i cea ise nḡe ḡa kpāa iyi í munga anu ḡa ku ba ilu kute bḡḡ ḡa a maḡ tambḡ kute ḡa ḡau má, amma a ba iri.

Ide iyi à sḡ wa ka ce

¹⁴ I de laakai ku sū do ine fei nḡ i ce kuwee iyi í má ḡa domi ine gḡ kù wee iyi á ye Lafēe bii kuwee kù má. ¹⁵ I ce laakai ḡa kāmā nḡe ku maḡ na ku toa didḡi Ilaaṣ anyi, nḡ i maḡ je ilu inḡ ku ro ḡa, domi inḡ ku rou á na ku la nḡ ku tosi ine nkpḡ bei icāi jii í ya yḡ. ¹⁶ I ce laakai ḡa ku ba ine gḡ ku maḡ ce sakara, nḡ ine gḡ ku maḡ na ku kḡ ku mà beerei mii jiiida ḡa. Bebei Esau í ce waati iyi í so yemma ku jee í taa na ije jee akā.

¹⁷ Si anyii nḡu, iḡe taka nḡe ì mà ḡa iyi í bi baa nḡu ku wee nḡu, amma í kḡaa domi kù ba kpāa ku kpaasi mii iyi í tako í ce baa do iyi wa dedee do cikāaju fei.

¹⁸ Iḡe, kù je iri kuta gḡ iyi aa yḡkḡ a lui ì sekee si ḡa, bei inei Izireli ḡa à sekee si iri kutai Sinai. Si antai kutai Sinai ina nḡa nḡai í wa be do kudūi ijḡ do ilu kuku do fufu dabii, ¹⁹ do kākākākī do ide ku fḡ nḡa nḡa. Iyi inei Izireli ḡau à gḡo ide ku fḡu à tḡḡ suuru à ni ku maḡ ti ku ba aḡa ide ku fḡ má, ²⁰ domi à waa ce nḡoi wooda iyi í ni, ilu hunde baa yooma iyi í lu iri kutau, baa bii meemui, aa taa kuta a kpaa. ²¹ Mii iyi à ye be, í ne nḡo hee Moizi í fḡ í ni, nḡo í mum hee ñ wa n yaya.

²² Amma iḡe, iri kutai Siḡḡi ì sekee si ḡa, bii ilui Ilaaṣ, nḡu iyi í wee í wa. Iluu, nḡui í je Zeruzalemui lele, tengi bii amaleka ḡa à ya tḡḡḡ nkpḡ nkpḡ do inḡ didḡ. ²³ Ì sekee si ine ḡa iyi à kḡ iri nḡa lele ḡa, aḡa iyi à je ama yemmai Ilaaṣ ḡa. Ì sekee si Ilaaṣ ḡa, nḡu iyi í je woo kiitii ine fei, nḡ ì sekee si ine jiidai tako ḡa iyi Ilaaṣ í jḡ à kḡ tā ḡa. ²⁴ Ì sekee si Jesu do nḡe iyi í nikāu ḡa. Jesui í je woo teese kpāa ku ba Ilaaṣ ku dī akabuu titḡ

do amane ɲa. Njɛɛui, wa ba wa ide ku fɔ, nɔ ideɛ í dɔ̄ ku gbɔ́ í re ti Abeli.

²⁵Na ɲɲu, i ce laakai ɲa i maà kɔ́ ku gbɔ́ ideɛ ine iyi wa ba ɲe ide ku fɔ ɲa. Moizi í ba ine ɲa ide ku fɔ si andunyau ihē í ni a ce laakai, nɔ ine ɲa iyi à kɔ́ ku gbɔ́ ideɛu a kù fita si ijuukpā. To, awa mɔ́ iyi à waa gbɔ́ ine iyi wa fɔ ide wa hai lelei Aɔ̄, beirei aa ka ce ka fita si ijuukpā bii í waa toaa anyi. ²⁶Ine iyi ide ku fɔɛ í tako í j̄ɔ́ ile í yayau, í fɔ́ má nsei í ni, an nyi n yaya ile má gbakā akā amma kù je ile ɲɲu akā, hee do lele feii. ²⁷Iyi í ni, an nɔ n coo má gbakā akā, wa nyisi iyi mii iyi à taka á yaya ku lɔ́ ku ba mii iyi kaa yaya ku wɛɛ.

²⁸Na ɲɲu, ka saabu Ilaaɔ̄ domi à ne bomma iyi kaa yaya nɔ ka tɔɔɛ si bei í bi, ka mà beereɛ nɔ ka jirmaɛ. ²⁹Ntɔi, Aɔ̄ Lafɛɛ nwa í yei bei ina iyi í ya ce nfei mii ɲa.

Mii iyi aa ka ce ka dɔ̄a Ilaaɔ̄ si

13 I ya temua si kpaasi woo dasi naane ɲa ku bi. ²I ye gígí iyi í sīa i ya yaɛ ine njoo ɲa, domi ine ɲa iyi à waa ce beɛbe, gɔgɔ ɲɲa ɲa à yaɛ amaleka ɲa a kù mà. ³Nɔ i ya ye gígíi ineɛ piisɔ̄ ɲa bei mii iyi à mu ɲe mɔ́ piisɔ̄ ɲa. I ye gígíi ine ɲa iyi à waa ye ijuukpā bei mii iyi ɲe taka ɲe í ye ijuukpā ɲa.

⁴I j̄ɔ́ mɔ́kɔ́ do abo baa yooma fei ku mà beɛrei abɔdɔ̄ nɔ a leekɔ̄ ɲe dim dim domi Ilaaɔ̄ á kiiti ine ɲa iyi à waa sūð ɲe hai ce abɔdɔ̄ do ine ɲa iyi à waa ce sakara.

⁵I maà ti i j̄ɔ́ kubii fia ku mu ɲe. I j̄ɔ́ iyi ì ne ku ce ɲe zaka, domi Ilaaɔ̄ í ni, n kaa n j̄ɔ́ pai, n kaa n nɔ n fū sie awɔ́ baa aɔ́ gɔ. ⁶Na ɲɲu, aa ka yɔ́kɔ́ ka cā gende ka ni,

Aɔ̄ Lafɛɛ í je ine iyi á sobim.
Njo kù waa mum.

Mii amane á yɔ́kɔ́ ku ceem.

⁷I ye gígíi woo cuai tako ɲe ɲa, ine ɲa iyi à tako à sisi ɲe ideɛ Ilaaɔ̄. I lasabuð aranfāani iyi kuwɛɛ ɲa í naað wa, nɔ ɲe mɔ́ i sisi naane ku dasi ɲa ɲa. ⁸Jesu Kirisi ci ya kpaasi hai ana do nnyi hee do aɔ́ fei. ⁹I maà ti i j̄ɔ́ a fa ɲe si kukɔ́si ikā ikā, domi í sīa idɔ́ nwa ku maa leekí si didɔ́i Ilaaɔ̄, ku maà je si iwɔ́i ije ku je ɲa. Ine ɲa iyi à waa too kpāu be fei a kù ba aranfāaniɛ kāma.

¹⁰Awa à ne bi kuwɛɛ gɔ nɔ woo wee ɲa iyi à waa ce ice si ile kumáú a kù ne kpāa a je ijei kuweeu. ¹¹Í yei bei kuwɛɛ iyi woo wee nlau í ya ce. Í ya lɔð ɲeɛi mɛɛmu ɲau si inɔ iyi í re do kumáú ku ceð kuwɛɛ na dulum dii amane ɲa. Amma ɲɲai mɛɛmu takɛ, angulei iluui à ya koo a joo. ¹²Na ɲɔi í j̄ɔ́ Jesu mɔ́, waati iyi í bi ku j̄ɔ́ ine ɲa a má do ɲeɛi ɲɲu takɛ, í j̄ɔ́ a kpaa angule. ¹³Na ɲɲu, ka bɔ́ bi titeɛ angule be, ka jesi à donda wa bei a dondaɛ, ¹⁴domi a kù ne ilu gɔ si ileu ihē iyi á maa wɛɛ hee do aɔ́ fei. Ilu iyi wa naa ɲɲui à waa dɛdɛ. ¹⁵Do saabue ka maa saabu Ilaaɔ̄, waatɔ́ ka ya fɔ do gele nwa mii iyi í ce si wajui ine ɲa. Nɔ saabuu kú je bei kuwɛɛ iyi à waa cea waati kāma fei. ¹⁶I maà gbeje j̄i-ida ku ce, nɔ i ya maa sobi ɲe ɲa, domi dimii kuwɛɛ beɛbe í ya dɔ̄a Ilaaɔ̄ si.

¹⁷I gbɔ́ ideɛ woo cua ɲe ɲa nɔ i sū ɲɲa iri ile, domi à waa cɔ́ baanii hunde ɲe si na iyi í j̄ɔ́ Ilaaɔ̄ á na ku bee ɲa ideɛ. I ce beɛbe ɲa ku ba a coo do inɔ didɔ́, ku maà ti ku je do inɔ ku fɔ. Bii à coo do inɔ ku fɔ, kaa ce ɲe aranfāani kāma.

¹⁸I ya ce nwa kutɔ́ ɲa. À mà kam kam iyi idɔ́ nwa kù waa ye taale nwa domi à bi ka ce iseɛne nwa dee dee si mii fei. ¹⁹Iyi ñ wa n tɔ́ ɲe ntɔ́ ntɔ́, ɲɲui í je i ce kutɔ́ Ilaaɔ̄ ku j̄ɔ́ n baa ɲya ɲya bi tu ɲe má.

Kutɔ́

²⁰Lafɛɛ nwa Jesu í je Woo degbe iyi í re. Na ɲeɛe iyi í nikā, í jile nwa akabuu

titō iyi ci ya tā. Na n̄ju Ilaaō ilu laakai ku sū, n̄ju iyi í dedee hai si bale, ²¹ku mu n̄je gbugbā i ceò daa jiida ̄a ku ba i ce idōɔbie. Nō ku ce si ̄je mii iyi á dōaa si, na saabui Jesu Kirisi. Amboe ku je ti Jesu Kirisi hee do aɔɔ fei. Ami.

Fɔɔi ankāanyi

²²Īje inem ̄a, ñ wa n tōɔ ̄je i jò i gbo idei gbugbā ku mua iyi ñ kō n̄je wa si

tiau ihē do temua, domi kù sō. ²³Ñ bi i mà ̄a iyi à da Timotee ine nwau hai piisōɔ. Bii í to wa ̄ya, an naae wa bi tu ̄je.

²⁴I ce woo cua n̄je ̄a fei fōɔ hee do ine ̄a iyi à je ti Ilaaō fei. Woo dasi Jesu naanei ilei Itali ̄a à ce ̄je fōɔ.

²⁵Didōi Ilaaō ku wee do īje fei.

Tia iyi Zaaki í kò

Zaaki í ce ña fɔɔ

1 Amui Zaaki woo ce icei Ilaaɔ do ti Lafɛɛ Jesu Kirisi. Ñ ce dimii Zuifu maateegi ña iyi à fangaa si andunya fei fɔɔ.

Naane do bisi

²Kpaasim ña, dimii laakai ku cɔ iyi á naa si ñe fei í ya jɔ ku je ñe inɔ didɔ nla nla, ³domi ì mà ña, bii Ilaaɔ wa cɔ laakai naane ku dasi ñe nɔ i kù mɔngɔ ña á bí ñe temua. ⁴Amma i jɔ temua ñeju ku ce icee sãa sãa ku ba í je inɛ ña iyi à jã nɔ à kɔ, nɔ nkãma kù gbe ñe má. ⁵Do ñu fei bii bisi í na wa gaizia inɛ akã ñe gɔ, ku tɔɔ Ilaaɔ, ñu iyi í ya mua inɛ fei do inɔ akã, kù ne kugbagba. ⁶Amma lafɛɛ ku ce kutɔɔ do naane, ku maà sika sika, domi inɛ iyi wa sika sika í yei bei inyii tenku iyi fufu wa yaya bii fei. ⁷Inɛ dimi beɛbe ku maà tamaa mà ñu á ba ngɔgɔ hai bi Aɔ Lafɛɛ, ⁸domi í je ilu idɔ minji iyi kù waa too kpãa akã si kuwɛɛ.

Are do fia ku ne

⁹Í siã ilu are woo dasi Jesu naane ku tɔɔ fufu si na iyi í jɔ Ilaaɔ í soo lele. ¹⁰Ilu fia mɔ ku tɔɔ fufu na irii kukayɛɛ domi á na ku lɔ bei kokoi jii. ¹¹Bei inunu í ya dede do inya gbãa nɔ ku jo wua ku gbe, nɔ kokou ku cuku kusãe ku tã, beɛbe mɔi ilu fia á na ku wɔ bei kokoi jii si aninii icee.

Laakai inɛ ku cɔ do kulele

¹²Ilu inɔ didɔi inɛ iyi í yɔkɔ í leekí dim dim si waati iyi Ilaaɔ wa cɔ laakae, domi si anyii laakai ku cɔu á ba ribai kuwɛɛ hai tã iyi Aɔ Lafɛɛ í wãɔ inɛ ña iyi à buu. ¹³Bii à waa lele inɛ gɔ do laalɔ ku maà ti ku ni Ilaaɔi wa lele ñu. A ci ya lele Ilaaɔ

do laalɔ, beɛbe mɔi ñu takae ci ya lele inɛ gɔ do laalɔ. ¹⁴Amma waati iyi binei inɛ í faa í muu, ñu bei í je kulele. ¹⁵Si anyie, bii bineu í na í la, dulum nii á bía. Bii dulum nɔu í ce ice sie í tã nɔ ku bía iku.

¹⁶Baakɔɔm ña, i maà dī iju ñe. ¹⁷Amua jiida do amua ku siã baa yooma fei hai lelei Aɔi í ya naa. Wa naai hai bi Ilaaɔ Baaba, ñu iyi í ce inya kumáí lele ña. Ilaaɔ ci ya kpaasi nɔ ilu kuku kù wa sie. ¹⁸Si idɔɔbie, í bí wa ise gbeejisia do saabui ide ntɛe ku ba hai si inɛ ña iyi í taka fei ka je bei amaaje sinte ña iyi à je tɛɛ.

Kugbɔ do kuce

¹⁹Baakɔɔm ña, ì mà ideu ihɛ tã ña. Na ñu, í siã inɛ fei ku ya saku ku gbɔɔ ide, nɔ ku maà ya saasaɔ ide ku fɔ, nɔ idɔe ku maà ya kɔ gbãa gbãa. ²⁰Kù siã idɔi inɛ ku ya kɔ gbãa gbãa domi kù je do idɔkɔi amanɛ á ceɔ mii iyi í je dee dee si wajui Ilaaɔ. ²¹Na ñu, i nyɔ andi mii iyi í je riisi do laalɔ fei ña. Nɔ i gba ide iyi Ilaaɔ wa gbɛ si idɔ ñe ña do ara kukaye, domi ideui á yɔkɔ ku faaba ñe.

²²I maà jɔ í leekíɔ ide ku gbɔ ñu akã, amma i ya ceɔ ice ña. Bii kù je beɛbe, ì waa dī ijui ara ñe ñai. ²³Ntɔ ntɔ, inɛ iyi í gbɔ ideu nɔ kù waa ceɔ ice, í yei bei mɔkɔ gɔ iyi wa cɔ arae si digi. ²⁴Iyi í cɔ digiu í tã nɔ í sinda wa ne, tengi be gbakã nɔ í gbeje bei arae í ye. ²⁵Amma inɛ iyi á je ilu inɔ didɔi si mii iyi wa ce fei ñui í je inɛ iyi wa cio wooda do laakai nɔ wa jirimae do temua. Nɔ bii í gbɔ ideu ci ya gbeje nsei nsei amma í ya ceɔ icei. Lafɛɛ á je ilu inɔ didɔi si na iyi í jɔ woodau í je dee dee nɔ á nya inɛ.

²⁶Inɛ iyi wa tamaa ñu wa too kpãai Ilaaɔ nɔ kù waa nɔ amɛɛ, lafɛɛ wa sɔa arae iboi. Kpãai Ilaaɔ ku tooɛ ngbei. ²⁷Kpãai Ilaaɔ ku too iyi í má nɔ kù ne riisi kãma iyi Ilaaɔ Baaba í jilɔɔ si í je ntɔ, ñui í je inɛ ku ya ce araarei kɔyɔ

ɲa do jaaɗ ɲa iyi à waa wahala, nɔ ku mà arae ku mu si laalo yaamɔi andunya.

**Maà ya cɔ bei amane
ɲa à reɗ nje do beere**

2 Kpaasim ɲa, iɲe iyi ì dasi Lafēe nwa Jesu Kirisi naane, nɲu iyi í je ilu amboe, i maà ya jɗ naane ku dasi nɲe ku tɔtɔɗ beerei ine ɲa ku cɔ. ²Yaase go wee. Ilu fia go iyi í ne ibɔ jiida do leleawɔi wura í naa si kutɔtɔ nɲe. To, wee, ilu are go mɔ í naa be do ibɔ ku gae. ³Bii ì jirima ilu ibɔ jiidau ɲa nɔ ì ni ku buba si kitāi ine nla ɲa, nɔ ì sɔ ilu areu mɔ ì ni ku leekī ihɔ, walakɔ ku buba ile, ⁴ì waa cɔ bei ine ɲa à reɗ nje do beere ɲai. Nɔ ì waa kiiti ine ɲa mbe do lasabu iyi kù je dee dee.

⁵Baakɔm ɲa, i gbo. Ine ɲa iyi à je ilu are si andunyau ihēi Ilaaɗ í cica ku ba naane nɲa ku la nɔ a baɗ bommae iyi í wāɗ ine ɲa iyi à buu. ⁶Amma iɲe, ì ya donda ilu are ɲai. Wee ilu fia ɲai à waa kpā ɲe iju nɔ aɲai à ya bɔɗ ɲe ile kiiti, mà iboi. ⁷Aɲai à ya maa nya cɔɔi iri jiiida iyi Ilaaɗ í mu nɲe.

⁸Kukɔi ideɪ Ilaaɗ í ni, bi ine mmu bei ì bi arae. Ntɔ ntɔ, mii jiidai ì waa ce bii ì waa too woodai bommai Ilaaɗu be ɲa.

⁹Amma bii ì waa cɔ bei ine ɲa à reɗ nje do beere ɲa, dulum nii ì waa ce ɲa nɔ woodai Ilaaɗ á ye taale nɲe domi i kù waa jirimae ɲa. ¹⁰Ntɔ ntɔ, ine iyi í kua wooda baa akā, wooda iyi wa too bebei fei ngbei. ¹¹Ine iyi í ni, i maà ce sakara, nɲui í ni má, i maà kpa amane. Na nɲu, baa bii i kù ce sakara, bii ì kpa amane, ì kua woodai. ¹²Na nɲu, i ya fɔ ide nɔ i ya ce bei ine ɲa iyi wooda iyi í ya nya ine á kiiti. ¹³Ine iyi kù ne araarei kpaasi, Ilaaɗ á kiiti nɲu mɔi kaa ce araaree. Amma ine iyi í ne araarei kpaasi ɲa á je igū si aɲɔi kiittu.

Naane ku dasi do ice ku ce

¹⁴Kpaasim ɲa, riba yoomai amane í ne bii í ni nɲu í je woo dasi naane nɔ kù waa ce kookoosue. Naaneu be á faaba lafēe? ¹⁵Bii ine go nɲe, inemɔkɔ walakɔ inaabo go í ne arei jaae, nɔ kù ne baa ije iyi á je, ¹⁶nɔ ine go nɲe ku ni, ka sukudɔ, i ya je i yo, maà jɗ tūtù ku kpae, bii kù muua bukaatai mii iyi í ne, sukudɔi mii wa niaa. ¹⁷Beebe mɔi, naane ku dasi iyi a kù waa ye kookoosue, naaneu ngbei.

¹⁸Ine go á yɔkɔ ku ni, ine ihē í dasi naane, ine ihɔ mɔ wa ce kookoosue. Amma amu an jaaa n ni, nyisim naane ku dasie iyi kù je do kookoosu, nɔ amu mɔ n nyisi naane ku dasim do kookoosue. ¹⁹Kù je ì dasi naane iyi Ilaaɗ akāi í wee? Í sīa. Baa inei inɔkɔ ɲa mɔ à mà beebe nɔ à waa yaya do njo.

²⁰Amma awɔ iyi i kù ne laakai, ì bi n nyisie iyi naane ku dasii ine go iyi kù waa ce kookoosue, ngbei? ²¹Bala nwa Aburhamu í je dee dee si wajui Ilaaɗ na kookoosue iyi í ce, si iyi í jesi nɲu ku saka amae Izaaki ku ceɗ Ilaaɗ kuwee.

²²I kù ye naane ku dasii Aburhamu nje do kookoosue wa too njei ba. Naane iyi í dasi í bàa í kɔ na kookoosue iyi wa ce.

²³Beebei kukɔi ideɪ Ilaaɗu í ce iyi í ni, “Aburhamu í dasi Ilaaɗ naane, nɔ do saabui naaneu Aɔ mɔ í kàa si ine dee dee”. Nɔ à waa kpoo kpaasii Ilaaɗ.

²⁴Debei amane í ya je dee dee si wajui Ilaaɗi na saabui kookoosue iyi wa ce, kù je na naane iyi í dasi nɲu akā.

²⁵Beebe mɔi abo kaafe iyi à ya kpe Rahabuu, í ce. Í je amane dee dee si wajui Ilaaɗ na kookoosue si na iyi í jɗ í gba Zuifu woo be ɲau si kpasēe nɔ í nya ɲa do kpāa mmu. ²⁶ɲɔi í jɗ à ni ara iyi kù ne hunde, ara ikui. Beebe mɔi naane ku dasi iyi kù waa ce kookoosue naane ikui.

Idei ame

3 Kpaasim ɲa, i maà de i kɔɔ ɲe iyi ò waa bi i maa kò ine ɲa si idei Ilaaɔ̄, domi ò mà ɲa, awa iyi à waa kò ine ɲa si cioi idei Ilaaɔ̄, Ilaaɔ̄ kaa ce araare nwa si kiitie. ²Si mii nkpɔi awa fei à ya ka rara. Ine iyi kù waa ce kurara si ide ku fɔɛ, lafɛɛ ine ku jiai nò í ye bei ine iyi í dasi araɛ fei arezem. ³Beebe mɔi à ya ka dasi arezem si geleɛ aɔ̄ ɲa ku ba a jirima wa, ka bei ka yɔkò ka bɔ̀ ara ɲa bii à bi. ⁴Nò í ya cò akòɔi inyi má ɲa, do bei à lau fei nò fufu jiida wa ce í ya tale ɲai, amma do falafili keeke ɠɔi woo nyimbo akòu í ya bɔ̀de bii í bi. ⁵Beebe mɔi ame í je mii keeke si ara, amma í ya tɔ̀ fufu si mii nla.

I cò bei ina nyenyɛ í kere í to, amma do nɲu fei á yɔkò ku jo aɠbo nla nla. ⁶Beebe mɔi ame í ye bei ina. Nɲui í je laalo nla nla. Nɲu mɔ ikɔ̀ akāi ara nwai, nò í ya beje ara nwa fei bei ina, domi laalo iyi í ya ce í yei bei inai ala. ⁷Amane á yɔkò ku kāmia ɲai sako ikā ikā fei, do yei ɲa do mii ku cā ile ɲa fei do mii ndii inɔ inyi ɲa, í nò ɲa tā mɔm de. ⁸Amma ine kāmā ci ya nò amɛɛ. Mii laalo ɠɔi iyi ine ɠɔ kaa yɔkò ku kāmia, í ne aɔ̄ nɔ nɔ ku kpa amane. ⁹Do amei à ya ka saabuð Baaba Lafɛɛ nwa, nò do nɲui à ya ka ceekpeð ine ɲa iyi Ilaaɔ̄ í taka bei nɲu takae. ¹⁰Nò hai si gele akāu bei idei saabu do ikpe í ya fita. Ine kpaasim ɲa, kù sīa ku je beebe. ¹¹Isɔ̀ akā kaa yɔkò ku ne inyi didɔ̀ do inyi laalo aɠɔ. ¹²Beebe mɔi kpaasim ɲa, i jò i mà ɲa iyi jii ndii figi kaa so olivi, nò jii ndii rezɛɛ mɔ kaa so figi. Beebe mɔi i kaa yɔkò i ba inyi jiida si inyi iyi í da imu.

Bisi iyi wa naa hai lele

¹³Yoo nɲei í ne kumà do bisi. Bii lafɛɛ í ne bisii do nɔ̀, kù jò a yɔ̀ si iseene jiidae do si kookoosu ɲa iyi wa ce do ara ku kaye. ¹⁴Amma bii ò waa ce igu yaamɔ

do nɲe ku wā, maà tɔ̀ fufu, maà sɔa nɔ̀ ibo, ¹⁵⁻¹⁶domi tengi bii igu do nɲe ku wā í wa, bei daa beeteke do kuce laalo fei í ya wa. Dimii bisi beebe kù waa naa hai lele. Ine nɲu be ti andunyai, do ti idɔ̀bii amane, nò hai bi Seetam nii wa naa. ¹⁷Amma bisi iyi wa naa hai lele, sinte titā í má. Si anyie ine iyi í ne bisiu í ya bi ine ɲa a ne anu akā, í ya maa mu araɛ, nò í ya bi nɲu ku ce mii iyi á dɔa ine ɲa si. Í ya ne araarei nò í ya ce ice jiida. Ci ya na kubi nɔ̀, kù nò kù ne muafiti. ¹⁸Ine ɲa iyi à waa de anu akā à ya ce kuwɛɛ ɲa feii si laakai ku sū. Laakai ku sūu í yei bei dimi iyi à waa gbɛ nò mii iyi aa na a da nɲui í je kuwɛɛ dee dee.

Kɔ̀deɛi andunya

4 Mii í ya naað kakɔ̀ do ija wa si aninii nɲe. Nɲu be wa naai hai si kɔ̀deɛi mii nkpɔi iyi wa ba idɔ̀ nɲe ku ja. ²Ì bi i ne ngɔɠɔ iyi i kaa yɔkò i ba ɲa, ɲɔi í ce ò ya bi ine ku kpa ɲa. Ì waa ce kɔ̀deɛi mii iyi i kaa ba ɲa, ò waa ce kakɔ̀ do ija ɲe duusɔ̀. I kù ne mii iyi ò bi ɲa domi i ci ya tɔ̀ Ilaaɔ̄ ɲa. ³Nò baa bii ò tɔ̀ Ilaaɔ̄ i kaa ba ɲa domi do kurarai ò waa tɔ̀u ɲa. Mii iyi ò waa tɔ̀u na irii faayii ara nɲei. ⁴Ine iyi i kù leek-ìð ine akā ɲa, i kù mà ɲa iyi bii ò bi andunya, mbeɛi Ilaaɔ̄i ò ya je ɲa? Ine iyi í bi andunya, mbeɛi Ilaaɔ̄i í ya je. ⁵I maà tamaa si ngbei kukɔi idei Ilaaɔ̄ wa fɔ̀ í ni, Ilaaɔ̄ í bi Hunde iyi í da nwa si do igu. ⁶Amma Ilaaɔ̄ í ya mu nwa didɔ̀ iyi í la í re. Nò beebeɛi kukɔi idei Ilaaɔ̄ wa fɔ̀ í ni, Ilaaɔ̄ kù wa anyii ilu faau ɲa amma woo kaye ara ɲai wa mua didɔ̀ɛ. ⁷Na nɲu, i sūa Ilaaɔ̄ iri ile. I kɔsi Seetam á sa nɲe ku jī. ⁸I sekee si Ilaaɔ̄ nò nɲu mɔ ku sekee si ɲe wa. Ine ilu dulum ɲa, i wɔ̀ awɔ̀ nɲe. Nò i fūuta idɔ̀ nɲe, ɲe ilu idɔ̀ minji ɲau. ⁹I jò i wee do inɔ̀ kufɔ̀ ɲa, i buba ɠɔ̀wɔ̀o nɲe do kukpata. I jò anyi nɲe ku kpaasi do kukpata, nò inɔ̀ didɔ̀

hai si kp̄aa laalo bii í wa wo, í faaba
hundeí ilu dulum n̄ui hai si kp̄ai iku,
n̄o Ilaā á kpa ideí kurara nk̄p̄o nk̄p̄e.

Tia sinte iyi Piee í kɔ

Piee í ce ɲa fɔ

1 Amui Piee woo bei Jesu Kirisi. N̄ kɔ n̄ɛ tiau ihēi, iɲe iyi Ilaaɔ́ í cica nɔ̀ ì fangaa ì je ise mmu ɲa si ilei Pɔntu, do Galati, do Kapadosi, do Azii, do Bitini. ²Ilaaɔ́ Baaba í cica ɲei si bei í dasi idɔ̀ n̄ɲu ku ce. Nɔ̀ ì je in̄e ɲa do saabui Hundee, ku ba í jirima Jesu Kirisi ɲa nɔ̀ n̄ɛe ku we ɲe.

Didɔ̀ do laakai ku sũ ku kɔ̀osi si kuwee ɲe.

Kp̄aa ku cɔ̀ iyi í je ti kuwee

³Ka saabu Ilaaɔ́, Baai Laf̄e nwa Jesu Kirisi. Si araare nlae, í j̄ɔ̀ kuj̄ii Jesu Kirisi wa hai si bale í bí wa ise gbeejisia. Si beebe í mu nwa kp̄aa ku cɔ̀ iyi í je ti kuwee. ⁴Nɔ̀ í jile nwa tubu iyi kaa beje, kaa riisi, nɔ̀ kus̄iae kaa t̄a. Tubuu ò jile n̄ɛ lele, ⁵iɲe iyi gbugb̄ai Ilaaɔ́ wa degbe do saabui naane ku dasi, aa ba faaba mam mam ɲa. Faabau Ilaaɔ́ í ce sɔ̀lue ku nyisi ɲe si aɲoi ank̄anyiu.

⁶Na ɲoi í j̄ɔ̀ ì ya ne inɔ̀ didɔ̀ nla nla ɲa, baa bii í je ì wa si inɔ̀ ku fɔ̀ nsei ɲa si waati keeke, si laakai ku cɔ̀ dimi ik̄a ik̄a. ⁷Naane ku dasi n̄ɛ í ne beere ntɔ̀ ntɔ̀ í re wura, domi wura á na ku t̄a. Do n̄ɲu fei, do inai à yɔ̀ à nya riisie. Beebe m̄oi, Ilaaɔ́ wa cɔ̀ laakai naane ku dasi n̄ɛ ku ba ku mà gbugb̄ae. Nɔ̀ aa ba saabu do yiiko do beere ɲa waati iyi Jesu Kirisi á faata wa. ⁸Ì buu baa do iyi í kù yɔ̀ ɲa. Ì dasie naane baa do iyi í kù yɔ̀ tit̄a ɲa. ɲoi í j̄ɔ̀ ì weeð inɔ̀ didɔ̀ nla nla ɲa iyi í ne amboe hee í kpeed̄ ku f̄i do gele. ⁹Ì weeð inɔ̀ didɔ̀ nla nla ɲa si na iyi í j̄ɔ̀ ì waa ba ribai naane ku dasi n̄ɛ, iyi í je faabai hunde n̄ɛ.

¹⁰Si ideí faabau ih̄e walii ɲa iyi à ce walii si ḡamei didɔ̀ iyi Ilaaɔ́ í jile n̄ɛ à ce kudede jiida jiida ku ba a mà yaasee.

¹¹Hundeí Kirisiu í wa si ɲa nɔ̀ í s̄ɔ̀ ɲa do njuma iyi Kirisi á ba ijuukp̄a, nɔ̀ si anyie á ba amboe. Nɔ̀ à ce himma ku ba a mà waatiu do kp̄aa iyi wa f̄aa. ¹²Ilaaɔ́ í sisia walii ɲau í ni ide iyi n̄ɲu í s̄ɔ̀ ɲau kù je ti aɲa taka ɲa, tu ɲei. Nsei woo sisi laabaau jiida ɲau à waazo n̄ɛ nɔ̀ ì gbɔ ideu ɲa. Á fɔ̀ ideí do gbugb̄ai Hundee Ilaaɔ́ iyi à be wa hai lele. Nɔ̀ amaleka ɲau taka ɲa à waa bí a mà yaasei ideu.

Ka leek̄i si kuwee iyi í má

¹³Na n̄ɲu, í ce laakai ɲa. Í mu ara n̄ɛ ɲa, nɔ̀ ì dàsi kp̄aa ku cɔ̀ n̄ɛ fei si didɔ̀ iyi aa na ɲe si waati iyi Jesu Kirisi á faata wa. ¹⁴Í j̄ɔ̀ ì je bei amu ɲa iyi à ya gbɔ ide nɔ̀ ì maà ti í j̄ɔ̀ kɔ̀eɛ iyi í ya tako í maa ce ɲa wo si waati iyi í kù mà ngɔ̀ɔ̀ ɲa kú maa neð ɲe. ¹⁵Amma í j̄ɔ̀ iseeɛ n̄ɛ ɲa fei ku má, bei Ilaaɔ́ í má, n̄ɲu iyi í kpe ɲe. ¹⁶Ilaaɔ́ takae í fɔ̀ si kukɔ̀e í ni, í j̄ɔ̀ kuwee n̄ɛ ku má, domi amu takam ò má.

¹⁷Ilaaɔ́, n̄ɲu iyi ì ya kpe Baaba ɲa si kutɔ̀ n̄ɛ, n̄ɲui í je in̄e iyi á kiiti in̄e fei si bei in̄e fei í ce nɔ̀ kaa cɔ̀ ijui in̄e ɔ̀. Na n̄ɲu, waati iyi í gbe n̄ɛ si andunya í j̄ɔ̀ do jirima ɲa. ¹⁸Bala n̄ɛ ɲa à j̄ɔ̀ n̄ɛ tubui kuwee nfe nfe. Nɔ̀ iɲe taka n̄ɛ ì mà ɲa iyi à ya ɲei hai si kuwee. Kù je do isɔ̀ f̄uf̄u walakɔ̀ wura iyi á na ku t̄ai à ya ɲeð. ¹⁹Aawo, à faaba ɲei do n̄ɛ ilu beerei Kirisi, n̄ɲu iyi í ye bei angud̄ai kuwee hai ne leebu nɔ̀ kù ne riisi ɔ̀. ²⁰Hai waati iyi a kù taka andunyai, Ilaaɔ́ í cica Kirisiu, amma í nyisi arae si waatii ank̄anyiu ih̄e na aranf̄ani n̄ɛ. ²¹Na saabuei ì dasi Ilaaɔ́ naane ɲa, n̄ɲu iyi í dedee hai si bale nɔ̀ í muaa amboe ku ba naane ku dasi n̄ɛ do kp̄aa ku cɔ̀ n̄ɛ ku wa si Ilaaɔ́.

²²Nsei, si ntɔ̀ ku jirimai ì f̄uuta idɔ̀ n̄ɛ ɲa ku ba kubii kpaasi woo dasi naane ɲa iyi ì ne ɲa ku maà je do muafiti. Na n̄ɲu, í bi n̄ɛ ntɔ̀ ntɔ̀ do idɔ̀ n̄ɛ fei ɲa. ²³Í s̄ia í ce beebe ɲa si na iyi í j̄ɔ̀ à bí ɲei

ise gbeejisia, nɔ kù je do dimi iyi á ku, amma do dimi iyi kaa kui. Dimiui í je idei Ilaaḗ, nḡui í je icui kuwee nɔ kaa tā.

²⁴ Kukɔi idei Ilaaḗ wa fɔ í ni,

Ine fei í yei bei fɔfɔ,

Nɔ beerei ine fei í yei bei kokoi fɔfɔ.

Fɔfɔ í ya gbe, nɔ kokoe ku wɔ.

²⁵ Amma idei Aḗ Lafēe á maa weei do ajɔ fei.

Ideu, nḡui í je laabaau jiida iyi à waazo nḡe.

Kuta ilu hunde

2 Na nḡu, i jḗ laalo baa yooma fei ḡa, hai ibo ku sɔ, do muafiti, do igu, do irii ine ku sɔ. ² Si bei ama kpɔtɔɔ í ya bi àmɔ, iḡe mɔ í sīa i bi àmɔ iyi í má iyi í je idei Ilaaḗ. Hundei Ilaaḗi wa mu nḡe amɔu ku ba i la si kpāai faabau ḡa, ³ si bei ì tie didḗi Aḗ Lafēe tā ḡa.

⁴ I sekee si Lafēe wa, nḡu iyi í je kuta ilu hunde iyi ine ḡa à kɔsi, amma Ilaaḗ í cicae si na iyi í jḗ í ne beere bi tee. ⁵ Iḡe mɔ, i naa wa bei kuta ilu hunde a ceḗ ḡe ice a maḗ ile bi ku wai Hundei Ilaaḗ. Bei aa je woo wee ḡa iyi à má iyi à na Ilaaḗ ara nḡa bei kuwee iyi á dḗaa si do saabui Jesu Kirisi. ⁶ Í sīa i ce beebe ḡa si na iyi í jḗ à kɔɔ si tiai idei Ilaaḗ à ni, Ilaaḗ í ni,

Ñ cica kuta ilu beere ñ jilɔ ilui Siḗɔ bei kuta gbugbāi icui ile.

Ine iyi í dasie naane, kaa ye anyɔ.

⁷ Kutau, í ne beere bi iḡe woo dasi Jesu naane ḡa, amma hai dasi naane ḡa à kɔsie. Do nḡu fei, kukɔi idei Ilaaḗ í ni,

Kuta iyi woo ma ḡa à kɔsi

Nḡui í na í je kuta gbugbāi icui ile.

⁸ Nɔ bii ḡɔ ḡa à ya ni má,

Kutau ihēi í jḗ ine ḡa à waa koose.

Nḡui í ya maa keke ḡa.

À koosei si na iyi í jḗ à kɔ ku dasi ideu naane. Nɔ nḡu bei Ilaaḗ í jile nḡa.

⁹ Amma iḡei ì je dimi iyi Ilaaḗ í cica, nɔ iḡei ì je woo weei ilaalu ḡa, ì je dimi iyi í má ḡa iyi Ilaaḗ í ya ku ba i sisi jiida

ku jee, nḡu iyi í kpe ḡe hai si ilu kuku ì naa ì lɔsi inya kumá ilu beeree. ¹⁰ Tako wo i kù je dimi ḡa iyi ine ḡɔ í mà, amma nsei ì je inei Ilaaḗ ḡa. Tako wo i kù mà mà Ilaaḗ wa ce araare nḡe, amma nsei bei ì mà ḡa.

Kuweei woo dasi naane

¹¹ Iḡe baakɔm ḡa, ñ wa n tɔɔ ḡei, iḡe iyi ì ye bei ine njoo do ise mmu ḡa si andunyau ihē, i jḗ í nɔ ara nḡe do binei ara iyi í ya maa ce igū do hunde nḡe. ¹² I jḗ i ne daa jiida ḡa si incɔ hai dasi Jesu naane ḡa, domi baa bii à waa kpe ḡe ine laalo ḡa, aa ye ice jiida nḡe nɔ a saabu Ilaaḗ si ajɔ iyi á kiiti ḡa.

¹³ I jirima ilu iri fei ḡa na irii Lafēe, hai ilu ile, nḡu iyi í re do gbugbā, ¹⁴ hee ku koo si ilaalui ilu ḡa, ine ḡa iyi í be wa ku ba a kpā woo ce laalo ḡa iju, nɔ a saabu woo ce jiida ḡa. ¹⁵ Do ntɔ, iyi Ilaaḗ í bi, nḡui í je ice jiida nḡe ku dī gelei hai mà ngɔḡo ḡa si ide hai ne yaase nḡa. ¹⁶ Í sīa i ya maa nē bei ine ḡa iyi à ne ara nḡa, amma i maḗ ti i jḗ ara ku ne nḡe ku ye bei acɔ iyi wa bii laalo. I je kuwee nḡe bei woo ce icei Ilaaḗ ḡa. ¹⁷ I jirima ine fei ḡa, i bi kpaasi woo dasi Jesu naane nḡe ḡa, i ce njoi Ilaaḗ, nɔ i jirima ilu ileu ḡa.

Mii iyi wahalai Kirisi wa nyisi wa

¹⁸ Iḡe amaace ḡa, i sūa lafēe nḡe ḡa iri ile i jirima ḡa ntɔ ntɔ, kù je ine jiida do amanē ku rɔ ḡa akāi aa ya cea ḡa, amma hee do ine ku gaabu ḡa feii. ¹⁹ Do ntɔ, bii à waa kpā ḡe iju nfe nfe, í sīa i yɔkɔ temua ḡa na irii Ilaaḗ. ²⁰ Bii ì yɔkɔ temuai goloi kurarae i kù ne saabu kāma. Amma bii ì ba ijuukpā na jiida iyi ì waa ce ḡa nɔ ì temua, mii jiidai si wajui Ilaaḗ. ²¹ Na ideu bei Ilaaḗ í kpe ḡe domi Kirisi takae í ba ijuukpā na iri nḡe nɔ wa nyisi ḡe yaase jiida ku ba i too tuubae ḡa. ²² Kù ce dulum, a kù nɔ a kù gbɔ ibo si gelee ajɔ kāma. ²³ Iyi à buu, kù

sā nja arabu. Iyi à kpāa iju, kù ceekpe nja, amma í leekí do Ilaaḗ iyi í ya kiiti dee dee. ²⁴ Kirisi takae í so dulum du wa si arae si jii ku gaauu, ku ba ka je bei iku si wajui dulum, nɔ ka ce kuwɛe nwa dee dee. Do saabui kumɛɛ njai à baḗ iri. ²⁵ Tako wo ì ye njai bei angudā nja iyi à nyɔ, amma nsei ì nyi wa bi woo degbeu nja, nju iyi wa degbe hunde nje.

Abo do mɔkɔ

3 Bɛɛbe mɔi nje inaabo nja, i sūa mɔkɔ nje nja iri ile, hee baa bii í je gɔgɔ nja nja a kù dasi ideí Ilaaḗ naane, daa nje ku jḗ a dasi naane. Waati bɛɛbe i kù ne bukaatai ide ku fɔ má nja, ² domi aa ye kuwɛe nje í má, ì nɔ ì mà bɛɛrei amane nja. ³ I maà dede i je abo kusīa nja do mii ndii ara nju akā, bei iri ku ba, do sabai wura nja, do nyau kusīa nja. ⁴ Amma i jḗ kusīa nje ku je si idɔ nje, kusīa iyi ci ya tā. Njuí í je daa didḗ do idɔ ku buba. Iyi bei í je mii ilu bɛere jiida si wajui Ilaaḗ. ⁵ Bɛɛbei inaaboí tako nja iyi à mà bɛɛrei Ilaaḗ nɔ à dasie naane à ya teese ara nja nɔ à ya sūa mɔkɔ nja nja iri ile. ⁶ Bɛɛbei Sara í ce, í ya maa jirima Aburahamu, nɔ wa kpoo lafɛɛ. Nsei, bii ì waa ce jiida nja nɔ i kù waa ce njoí nkāma, nje mɔ ì je bei ama inaaboɛ nja.

⁷ Ine inemɔkɔ nja mɔ, si kuwɛe nje do abo nje nja, i ye gígí iyi a kù to njeḗ gbugbā. I jḗ i mà bɛere nja nja, domi Ilaaḗ á mua aña mɔ kuwɛe njeḗ nja aju. I ya maa ce bɛɛbe ku ba nkāma ku maà ganji nje si kutɔɔ nje.

Ijuukpā na jiida ku ce

⁸ Si anyii fei ndɛɛ i jḗ nje fei i ne lasabu akā do kubi akā nja. I bi nje bei igbā do ifɔ nja, i ce araareí nje do ara ku kaye nja. ⁹ I maà ya sāa ine laalɔɛ, walakɔ arabu nja iyi í buɛ. Í sīa mɔm i ya jeaa do kuwɛe, domi Ilaaḗ í kpe njei ku ba i ba

kuwɛe nja. ¹⁰ Si bei kukoi ideí Ilaaḗ wa fɔ í ni,

Ine iyi í bi ku ce kuwɛe jiida nɔ kú ne inɔ didḗ aju fei,

Kú jḗ laalɔ ku fɔ nɔ kú nɔ gelee si ibo ku sɔ.

¹¹ Í sīa ku saa laalɔ nɔ ku ce jiida,

Í sīa ku maa de laakai ku sū waati kāma fei,

¹² Domi Lafɛɛ wa degbe ine dee dee nja Nɔ wa gbɔ kutɔɔ nja.

Amma í fūsi woo ce laalɔ nja awɔ.

¹³ Yooi á ce nje laalɔ bii ì hanya ì waa ce jiida nja. ¹⁴ Baa bii ì waa ba ijuukpā nja na dee dee ku je nje, i ne inɔ didḗ nja. I maà ce njoí amane nja, nɔ i maà ya bití nja. ¹⁵ Amma i jḗ Kirisi ku je Lafɛɛ si idɔ nje. I tā sɔɔlu waati kāma fei i jea ine nja iyi à waa bee yaasei kpāa ku cɔ nje.

¹⁶ Amma i je nja do ide didḗ do bɛere. I jḗ idɔ nje ku maa má ku ba bii à waa má nje ide si isɛene jiida nje iyi wa naa hai bi Kirisi, anyɔ ku mu nja si ideu. ¹⁷ Bii í je na idɔɔbii Ilaaḗi à waa kpāe iju na jiida iyi ì waa ce, iyi be í sīa do iyi aa maa kpāe iju na laalɔ. ¹⁸ Gbakā akāi Kirisi í ku na dulum. Nju iyi í je ine dee dee, í ku na ine laalɔ nja, ku ba ku bɔḗ wa bi Ilaaḗ.

Waati iyi à kpaá arae í ku amma hundee í wɛɛ. ¹⁹ Do hundeeui í koo í waazoa iku nja iyi à waa mu bei inei piisḗ nja, ²⁰ ine nja iyi a kù tako a kù waa jirima Ilaaḗ si waati iyi í temuad nja hee Nowee í koo í ceḗ akɔi inyiú í tā. Ine nja iyi à lɔ si akɔi inyiú a kù kpɔ, a kù re aña mɛɛju, nɔ à ba faaba hai si inɔ inyi nlaú. ²¹ Inyiú, í yei bei inyi ku dasi. Kù je a ni wa nya riisii ara, amma wa nyisi iyi ine í dasi idɔ nju ku ce kuwɛe iyi idɔi nju kaa ye taalei nju si wajui Ilaaḗ. Mii njuu be fei í ce na saabui kujii Jesu Kirisi hai si bale,

²² nju iyi í bɔ lele nɔ wa buba si awɔ njei Ilaaḗ. Bei amaleka nja do ilu yiikoi lele nja do ilu gbugbā nja à waa sūaa iri ile.

Kuwɛɛ iyi í kpaasi

4 Kirisi í ba ijuukpā si arae. Na nɔu, i mà ɔa iyi iɛe mɔ a ba ijuukpā nɔ í sīa i yɔkɔ temua ɔa, domi ine iyi í temuað ijuukpā si arae, dulum kaa kāmiae má, ² nɔ waati iyi í gbe si kuwɛɛi andunyaɛ ku je si idɔɔbii Ilaaɔ, ku maà ti ku je do kɔðee nfe nfei ara. ³ Ntɔ ntɔ, tako wo ì ce bei hai dasi Jesu naane ɔa à ya bi, amma í to beɛbe. Ì tako ì ce mii iyi í dɔa ara nɛe si ɔa, do bine, do atɛ ku mɔ, do atɛ ku kpa ine, do buki, do iwɛ ku tɔɔ iyi kù waa too wooda. ⁴ Nsei à biti si bei i kù waa ba ɔa daa bututu ɔau ku ce má ɔa, nɔ à waa bu ɔe. ⁵ Amma aa na a koo a sisi daa nɔa bi Ilaaɔ, nɔu iyi í tā sɔɔlu ku kiiti ilu hunde do iku ɔa. ⁶ Na nɔu mɔm nii í jð à tako à sisia ine ɔa laabaau jiidau wo ku ba baa do iyi à ku nsei na kiitii Ilaaɔ iyi í tosi ine fei, hunde nɔa ku maa wɛe bei Ilaaɔ takae í wɛe.

Ine ɔa iyi à waa ce ice do amuai Ilaaɔ dee dee

⁷ Kɔɔi mii fei í maai wa. Na nɔu, i mu ara nɛe do laakai, nɔ i jð hunde nɛe ku wɔ nɔo ku ba i yɔkɔ i ce kutɔɔ ɔa. ⁸ Iyi í re fei ndee, nɔui í je i ce kookaai i bi nɛe ɔa, domi kubi í ya bii dulum nkɔ. ⁹ I ya yaae nɛe ɔa do inɔ akā, kugbagba kù maà wa si. ¹⁰ Ine baa yooma nɛe fei í ba amua hai bi Ilaaɔ. Na nɔu, i ceð amua ikā ikāi Ilaaɔu ice ɔa i máa sobið nɛe bei woo ce ice ilu naane ɔa. ¹¹ Ine iyi wa waazo í sīa ku fɔ ideɛi Ilaaɔ. Ine mɔ iyi wa cea ine gɔ ice ku coo do gbugbā iyi Ilaaɔ í muua, ku ba si mii fei a ye amboei Ilaaɔ do saabui Jesu Kirisi, nɔu iyi í ne amboe do gbugbā hee do aɔ fei. Ami.

Temuai inei Kirisi ɔa si ijuukpā

¹² Ine baakɔɔm ɔa, i maà biti do ijuukpā iyi wa naa si ɔe bei ina ku cɔð

laakai nɛe. I maà ti i dooe mii ikā. ¹³ Amma i jð inɔ nɛe ku dɔ bii ì waa ba ikpɛ si wahalai Kirisi ɔa, ku ba i ne inɔ didɔ nla nla ɔa si aɔɔ iyi á nyisi amboe. ¹⁴ Ine ilu inɔ didɔ ɔai bii à waa bu ɔe na irii Kirisi, domi Hundeɛ Ilaaɔ, ilu amboe, í wa si ɔe. ¹⁵ Ine kāma nɛe ku maà jð ku ye ijuukpā na ine ku kpa, walakɔ na ile, walakɔ na laalɔ ku ce, walakɔ na wɔbia ku gū. ¹⁶ Amma ine iyi wa wahala si na iyi í jð í je inei Kirisi, ku maà jð anyɔ ku muu, amma í sīa ku saabu Ilaaɔ si na iyi í jð wa so irii Kirisiu.

¹⁷ Waati í to kiituu ku sinti. Inei Ilaaɔ ɔai aa sinti ku kiiti. To, bii í sinti hai bi tu wa, beirei iri ku kpaɛ á ye bi ine ɔa iyi à kɔ ku dasi laabaau jiidai Ilaaɔ naane.

¹⁸ Kukɔi ideɛi Ilaaɔ wa fɔ í ni, Bii faabai ine jiidai ɔa í gaabu, Beirei ti ilu dulum ɔa do ine ɔa iyi a kù mà beɛɛɛi Ilaaɔ á ye.

¹⁹ Na nɔu, ine ɔa iyi à waa ye ijuukpā si idɔɔbii Ilaaɔ, í sīa a teese a maa ce jiidae nɔ a leekí do woo taka ɔa iyi í je ilu naane.

Ka gbɔa inei Ilaaɔ ɔa

5 Nsei, si inɔ nɛe, ine ɔa iyi à je ine ngboi igbeɛ Ilaaɔ ɔai ò wa n fāa. Amu mɔ ine ngboi bei ɔa mɔ, ò nɔ ò jé seɛdai ijuukpāi Kirisi nɔ ò ne ikpɛ si amboe iyi á na ku naa. ² Ñ wa n tɔɔ ɔe, i gbɔa ine ɔa iyi Ilaaɔ í da nɛe si awɔ bei à ya gbɔa angudā ɔa, ku maà ti ku je do tilasi walakɔ do bineɛi fia, amma i na ara nɛe si iceu do inɔ akā si bei Ilaaɔ í bi. ³ I maà taa ine ɔa iyi à da nɛe si awɔ ɔau gbugbā, amma i nyisi ɔa kuce jiidai iyi aa too si. ⁴ Nɔ waati iyi Kirisi á faata wa, nɔu iyi í je ine ngboi woo degbe ɔau, aa gba riba ilu amboe iyi kusīae kaa tā ɔa.

⁵ Beɛbe mɔi, inɛ awaasū ɔa, i sūa ine ngboi igbeɛ ɔau iri ile. Ine fei i jð ara ku kaye ku je nɛe bei ibɔ iyi à ya dasi, domi kukɔi ideɛi Ilaaɔ wa fɔ í ni, Ilaaɔ kù

wa anyii woo tɔɔ fufu ɲa, amma wa cea woo kaye ara ɲa didɔ̄. ⁶Na ɲɲu, i kaye ara ɲɲe si awɔ gbugbāi Ilaaɔ̄, ku ba ku so ɲe lele si aɲɔ iyi í dau. ⁷I sɔ wahala ɲɲe fei bi tɛɛ, domi ɲɲui wa gbɔ ɲɲe.

⁸I mu ara ɲɲe ɲa, i jɔ̄ hunde ɲɲe ku wɔ ɲjoo, domi Seetam, mbɛɛ ɲɲei, í dabii wa dɔ̄ anu bei muusu nla, wa dɛdɛ ine iyi á ɲɔ. ⁹I kɔ̄ ara ɲɲe si wajue do naane ku dasi nla nla domi ì mà ɲa kpaasi woo dasi Jesu naane ɲɲe ɲa iyi à fangaa si andunya fei, ijuukpā dimi akāu bei à waa ye. ¹⁰Amma bii ì ye ijuukpā si waati keeke ì tã ɲa, Ilaaɔ̄ ilu didɔ̄ fei, ɲɲu iyi í kpe ɲe ku ba i ne ikpē si amboe hai ne kɔ̄ɛ na saabui anu akā ɲɲe do Kirisi, ɲɲu takaei á jɔ̄ i kɔ̄ dee dee ɲa.

ɲɲui á nɔ ku jɔ̄ i leekī dim dim ɲa, nɔ ku mu ɲɲe gbugbā, i maà tɛkɛɛ hai si ideɛ ɲa. ¹¹ɲɲui í ne yiiko hee do aɲɔ fei. Ami.

Fɔ̄ɔi ankāanyi

¹²Ñ wa n kɔ̄ ɲɲe ide keekeu ihē wai do sobii Silasi kpaasi ilu naane nwa. Ñ bi n mu ɲɲe gbugbā nɔ n nyisi ɲɲe iyi ideu ihē iyi ì waa leekī si dim dim ɲau, didɔ̄i Ilaaɔ̄i do ntɔ.

¹³Igbɛi inei Jesu ɲa iyi í wa ilui Babiloni, iyi Ilaaɔ̄ í cica bei ɲɲe mɔ, wa ce ɲe fɔ̄ɔ, bɛɛɛ mɔi Maaku iyi wa je bei amam si naane ku dasi, wa ce ɲe fɔ̄ɔ. ¹⁴I ce ɲɲe fɔ̄ɔ do kubi jiida ɲa.

Laakai akā ku wɛɛð ɲɲe iyi ì je ti Kirisi fei ɲa.

Tia minjisia iyi Piee í kó

Piee í ce ña fɔ

1 Amui Simɔɔ Piee amaace woo bei Jesu Kirisi.

Ñ kó nñe tiau ihēi, iñe iyi Jesu Kirisi, nñu iyi í je Ilaaɔ woo faaba nwa, í jò ì dasi naane ña na dee dee ku jee. Naane iyi ì dasi ñau í ne beere bei ti awa mɔ. ²Didɔ do laakai ku sū ku kɔɔ nñe si, si na iyi í jò ì mà Ilaaɔ do Jesu Lafēe nwa ña.

Kukpe do kucicai Ilaaɔ

³Yiikoi Ilaaɔ í mu nwa bukaatai mii iyi à bi fei ku ba kuwee nwa do kutɔɔ nwa ku maa bɔ waju. Nɔ í ce beebi si bei í jò à mà, nñu iyi í kpe wa ka ba ikpē si amboee do si jiida ku jee. ⁴Beebi í ce nwa kuwā nla nla ilu beere ña. Kuwā ñau aa jò i ye bei nñu takae í ye nɔ i saa kuce laalɔ sāmī ña iyi í wa si andunya na bine. ⁵Na nñu, i ce kookaai i kɔɔsi iseene jiida si naane ku dasi nñe, nɔ si iseene jiida i kɔɔsi kumà, ⁶nɔ si kumà i kɔɔsi gaya, nɔ si gaya i kɔɔsi temua, nɔ si temua i kɔɔsi beerei Ilaaɔ ku mà, ⁷nɔ si beerei Ilaaɔ ku mà i kɔɔsi jiida ku cea nje, nɔ si jiida ku cea nje i kɔɔsi kubi. ⁸Bii mii ñau be à wa si ñe nɔ wa kɔɔsi, aa jò i ya maa ce kookaai si ice nñe, nɔ ice nñeu ku ne aranfāani ku ba i mà Lafēe nwa Jesu Kirisi ña. ⁹Amma ine iyi kù ne mii ñau be í yei bei feeju, walakɔ bei ine iyi ijue kù waa dɔ, nɔ kaa ye ilu ku jī. Nɔ í gbeje iyi nñu í má hai si dulum dii takoe.

¹⁰Na nñu, iñe inem ña, i kɔɔsi himma ku ba i mà sāa sāa iyi Ilaaɔi í kpe ñe nɔ í cica ñe, domi bii ì waa ce beebe ña, i kaa dasi dulum aɔ kāmā ña. ¹¹Beebi

aa jò i lɔ do beere ña si bomma hai tã Lafēe woo faaba nwa Jesu Kirisi.

¹²Na ñpi í ce n kaa n gbeejidò ku ye ñe gigii mii ñau ihē, baa do iyi ì mà tã ña, nɔ ì waa leekī dim dim si ntɔ iyi ì waa mu nseiu ihē ña. ¹³Ntɔ ntɔ, waati iyi ñ wee si hunde, ñ ne n ya n maa n ye ñe gigii ku ba i ya maa wɔ njoo si ña. ¹⁴Ñ wa n fɔ beebi si na iyi í jò ñ mà iyi kaa kpe má an jò arau ihē, si bei Lafēe nwa Jesu Kirisi í sɔm. ¹⁵An ce kookaai n sɔ ñe yaasee ku ba i yɔkɔ i ye gigii mii ñau do aɔ fei ña si anyii ikum.

Ine ña iyi à ye amboei Kirisi

¹⁶Do ntɔ, a kù waa too si ará iyi ine ña à waa kpa do bisi nñu, si waati iyi à jò ì mà gbugbāi Lafēe nwa Jesu Kirisi ña do kunyie wa. Amma awa taka nwa mɔ à ye kulae do iju nwa ¹⁷nɔ à gbɔ imui Ilaaɔ Baaba waati iyi í fɔ hai lele í ni, ine ihēi í je ama akām iyi ñ bi jiida, siei inɔ didɔm fei í ya wa. Waati nñu Ilaaɔ, ilu amboe nla nla, í nyisi beerei Kirisiu do amboee. ¹⁸Si anyie, à nyi à gbɔ imui Ilaaɔ wa má hai lele si waati iyi awaɔ ña à wa si antai geete kumá.

¹⁹Beebe mɔi naane nwa í kɔɔsi si ide i walii ñau. I jò i de sie itī ña, domi í yei bei fitila iyi wa má inya si ilu kuku hee iju koo máɔ nɔ Jesu, nñu iyi í ye bei andaiyai daakɔ, ku má inya si idɔ ñe. ²⁰Sinte, i jò i mà iyi ihē ña, iyi idei walii gɔ kù wee si kukɔi ide i Ilaaɔ iyi ine gɔ á tuse ndee bei í bi ^{§§}, ²¹domi ide i walii gɔ kù wee iyi ine gɔ í ce do idɔɔbii nñu takae, amma ine ña à ya sisi ide i Ilaaɔi si bei Hundee í nyisi ña.

Woo kɔ si cio ilu ibo ña

(Cɔ Zudu 4-13)

2 Walii ilu ibo ña à wee wo si inɔi ine ñau. Beebe mɔi woo kɔsi cio ilu ibo

§§1:20 *iyi ine gɔ á tuse ndee bii í bi* Yaasei ideu be á yɔkɔ ku je má, iyi ine gɔ í kɔ do arae.

ɲa aa faata wa si anini nɲe. Aa naaɔ kukɔsi ibo wa do bisi, iyi á ce ine ɲa nfe, nɔ aa kɔsi Lafɛe iyi í ya ɲa. Bɛɛbei aa faa ara ɲa nfe ku ce anu akā. ²Ine nkɔɔi á too daa laalɔ ɲa, nɔ na iri ɲa ine ɔɔ ɲa aa bu kpāai ntɔ. ³Na bine ɲa aa je ɲe taki do ide ɲa iyi aɲa taka ɲa à waa lasabu. Amma hai ku kɔe woo kiiti ɲa í tã sɔɔlu ku kiiti ɲa. Nɲu mɔi á ce ɲa nfe nɔ kaa kɔe mɔm.

⁴Baa amaleka ɲa iyi à ce dulum wo, Ilaaɔ kù jò ɲa, amma í tale si ɲa si isa nla nla. Tengi bei à waa mu ɲa si ilu kuku hee aɲoi kiiti. ⁵Ilaaɔ kù nɔ kù jò inei tako ɲau mɔ waati iyi í jò ijì nlaui í je inei andunya ɲa iyi a kù mà bɛɛɛɛ, amma Nowee, nɲu iyi í ce waazoi ide ntɔui í faaba do amane mɛɛje ɔɔ ɲa. ⁶Si anyie í nyi í ye taalei inei Sodomu do Gɔmɔɔ ɲa mɔ má, nɔ í kpa ɲa do ina. Iyi beu bei í je sɛɛda na ine laalɔ ɲa iyi aa na a naa. ⁷⁻⁸Amma í nya Lɔtu ine jiida iyi í wa si inɔi ine laalɔ ɲau. Í nyaai si na iyi í jò í ya ne inɔ ku fɔ na daa bututu ɲa, nɔ iju iyi wa má fei laalɔ iyi wa ye do iyi wa gbɔ wa bitandi idɔ dee dee. ⁹Bɛɛbe mɔi Aɔ Lafɛe í mà bei á ce ku faaba ine ɲa iyi à mà bɛɛɛɛ si wahala. Í nɔ í mà bei á mu ine laalɔ ɲa ku wahala ɲa si aɲoi kiiti. ¹⁰Ine ɲa iyi à waa ce kubi nfe nfei ara ɲa nɔ à donda yiikoi Ilaaɔ, wahala ɲa á caa.

Woo kɔsi cio ilu ibo ɲau à je ilu wɔɔkɔ yaamɔ ɲa do woo tɔɔ fufu ɲa iyi a kù waa ce nɲoi ilu yiikoi lele ɲa ku bu. ¹¹Baa amaleka ɲau, aɲa iyi à re ɲa do gbugbā do yiiko ntɔ ntɔ, a kù waa ye taalei ilu yiikoi lele ɲau hee má je a bu ɲa si wajui Aɔ Lafɛe. ¹²Amma ine ɲau à ya maa yaako mii iyi a kù mà. À yei bei iɲai sako ɲa iyi a kù ne lasabu kāmā, nɔ aa ce nfei bei iɲai sako ɲau iyi à bí ku ba a mu ɲa a kpa ɲa. ¹³Laalɔ iyi à cea ine ɲai aa sã ɲa. Inɔ didɔ ɲa fei si inaabo ɲai í ya wa baa bii dasā nkpai. Baa waati iyi iɲeɔ ɲa í tɔtɔɔ ì waa je ijei

Lafɛe aɲo ɲa, à ya maa ce daa laalɔ ɲai nɔ a maa ne si inɔ didɔ. À yei bei angudāi kuwee ɲa iyi à ne leebu do riisi. ¹⁴Iju ɲa fei si abo kaafe ɲai í ya wa, dulum ci ya to ɲa. À ya mu ine ɲa iyi a kù waa leekī dim dim do taa. Idɔ ɲa í ne dɔɔnei bine. Ilaaɔ í ceekpe ɲa. ¹⁵À jò kpāa jida nɔ à nyɔ. À too kpāai walii Balamu, amai Beɔɔ, nɲu iyi í bi ribai laalɔ ku je. ¹⁶Amma Ilaaɔ í fɔ sie ide na kuraraɛ. Ntɔi, gbankɛɛe iyi ci ya fɔ ide, Ilaaɔ í jò í baa ide ku fɔ bei amane nɔ í leekī ide hai ne yaasei waliiuu.

¹⁷Ine ɲau, à yei bei isɔ hai ne inyi walakɔ bei ijì iyi í dū nɔ kaa rɔ si na iyi í jò fufu wa talee. Ilaaɔ í ce ɲa sɔɔlui bi ku wa si ilu kuku nla nla. ¹⁸À waa fɔ idei fufu ku tɔɔ iyi kù ne iri. À waa fa ine ɔɔ ɲa do bine ikā ikāi mii iyi lafɛe ɲa à ne si idɔ ɲa ɲa ku ba a mu ɲa do taa. Ine ɲau, do wahalai à ba à gbā wa hai bi ine ɲa iyi à wa si kurarau. ¹⁹Ine ɲa iyi à ba à mu ɲau, à ya ce ɲa kuwāi ara ku nei, amma aɲa taka ɲa à je arui daa ɲa iyi wa bɔɔ ɲa nfe ku ce, domi ine fei í je arui mii iyi í kāmiaɛ. ²⁰Ntɔi, ine ɲa iyi à jò laalɔ ku cei andunya si na iyi í jò à mà Lafɛe woo faaba nwa Jesu Kiriisi, bii à nyi à jò laalɔ ku ceu í mu ɲa má í kāmia ɲa ise gbeejisia, kuweei tako ɲa á tia do ti ankāanyiu. ²¹Á tia ɲa bii í je a kù mà kpāai ntɔ wo do iyi à mà tã nɔ à toa woodai Ilaaɔ iyi à na ɲau anyi. ²²Mii iyi í ba ɲau be wa nyisi iyi mɔndau ihē í je ntɔ. Mɔndau í ni, aja í nyi í koo wa fa itue má. À ya ni má, kusɔɔ iyi à we í nyi wa bimbili si pɔkɔɔɔ má.

Lafɛe á nyi wa si bei í ce kuwāe

3 Iɲe baakɔɔm ɲa, tia minjisiām wee iyi ñ kɔ ɲe. Si tia sinteu do minjisiāu fei ñ wa n de n jì lasabu jiida nɲe do kukɔsi ɲa iyi ñ wa n ye ɲe gigi. ²Ñ bi i ye gigii ide iyi walii kumá ɲau à fɔ wo, do woodai Lafɛe woo faaba iyi woo be ɲe ɲa à sisi ɲe. ³Sinte, ñ bi i mà ɲa

iyi si waatii ankāanyi ine gɔ ɲa aa na a maa ne si idɔɔbi ɲa. Nɔ aa yaako ɲe ⁴a maa ni, Kirisi í ce kuwā í ni ɲɲu á ɲyi wa, mà iboi. To, iwoi í wa. Kù waa ɲyi wa má, domi hai waati iyi bala nwa ɲa à ku, mii fei í wɛɛi bei hai sintei andunya ku taka. ⁵Amma mii akāi ine ɲau à gbeje na kance. Mii iyi à gbeje wee. Waati iyi Ilaaɔ́ í taka lele do ile, í taka ɲai do idei gelee. Do ide ku fɔɛi í nyaɔ́ ile hai si inɔ inyi nɔ í feefee do inyi. ⁶Nɔ si anyie, do ide kufɔɛui í kpaɔ́ irii andunyai tako si waati iyi í jò inyi í je mii fei. ⁷Lele do ile iyi í wɛɛ nsei, do ide akāu bei Ilaaɔ́ á kpa ɲaɔ́, amma bebei do inai á je. Wa mu ɲai titā hee koo toɔ́ ajɔ iyi á kiiti ine ɲa iyi a kù mà beereɛ nɔ á ce ɲa nfe.

⁸Amma ɲe baakɔɔm ɲa, i mà jò i gbeje mii akāu ihē ɲa, iyi ajɔ akā í yɛa Ilaaɔ́i bei adɔ́ dubu, nɔ adɔ́ dubu í yeai bei ajɔ akā. ⁹Aɔ́ Lafēɛ ci ya jò idei kuwāɛ iyi í jileu ku kpe ideu ku kɔ́ɔ si bei ine gɔ ɲa à waa tamaa. Amma wa temua ɲɲei, domi kù bi baa ine akā ku ce nfe. Í bi mɔm ku je ine fei ku kpaasi idɔ́.

¹⁰Do ɲɲu fei, ajɔi Lafēɛ á naai bei ile. Si ajɔ ɲɲui, lele á kpa iri do iba nla nla. Mii iyi í wa be fei, á yɔ si ina nɔ ile do mii iyi í wa si fei á kpa iri. ¹¹Na ɲɲu, si bei mii ɲau fei á ce nfe beɛɛɛ, i jò i mà

sāa sāa ɲa zaka bei í sīa iseene ɲɲe ku maa má nɔ i mà beerei Ilaaɔ́ ɲa. ¹²Nɔ i maa degbe ajɔu ɲa i maa ce kookaai ku ba ku naa ɲya ɲya. Si ajɔ ɲɲui ina á ce nfei lele, nɔ mii iyi í wa si fei ku yɔ do inya gbāa nla nla inau. ¹³Amma Ilaaɔ́ í ce kuwā ɲɲu ku ce lele do ile fei titɔ́ bii dee dee ku je á wa. ɲɲui à waa degbe.

¹⁴Na saabu ɲɲu, ɲe baakɔɔm ɲa, si bei ì waa degbe ajɔu, i ce kookaai Lafēɛ ku na ku ba ɲe si laakai ku sū, riisi do kurara ku mà wa si ɲe. ¹⁵I doo temuai Lafēɛ nwa bei kpāai faaba ɲɲe, si bei Pɔlu baakɔɔ nwa í kɔ ɲɲe do bisi iyi Ilaaɔ́ í muaa. ¹⁶Ideu ihēi í kɔ si tia iyi í kɔ fei tengi bii wa fɔ idei mii ɲau ihē. Si tiaɛ ɲau bii gɔ ɲa í wɛɛ iyi í gaabu ku gbɔ, nɔ hai mà ɲa iyi a kù waa leekī si dim dim à ya maa beje yaasei ideui, si bei à ya maa ce do mboi kukɔi idei Ilaaɔ́ gɔ ɲa. Beɛɛɛ à waa faa ara ɲɲa nfe ku ce.

¹⁷Amma ɲe baakɔɔm ɲa, ì mà ideu tā ɲa. Na ɲɲu, i ce laakai ara ɲɲe ku ba kurarai ine ɲa iyi a kù mà beerei Ilaaɔ́ ku mà jò i yaa hai si kpāa jiida iyi ì waa leekī si dim dim ɲa. ¹⁸Amma didɔ́i Lafēɛ woo faaba nwa Jesu Kirisi ku maa kɔ́ɔsi si ɲe, nɔ kumà iyi í ne si gāmeɛ ɲa ku kɔ́ɔsi ku maa koo. ɲɲui í je ilu amboe hai nsei hee do ajɔ fei. Ami.

Tia sinte iyi Zāa í kɔ

Jesu, nɔu iyi à ya kpe Ideu, nɔui í je icui kuwee

1 À waa kɔ nɔe si idei Jesu, nɔu iyi í wee hai sinte mii fei. Nɔui í je Ideu, nɔ í je icui kuwee má. À gbɔ idee, nɔ à yɔɔ do iju nwa, à cɔɔ do laakai, nɔ awɔ nwa í luu. ²Waati iyi kuwee í faata wa à yɔɔ, nɔi í jɔ à waa je seɛdae, nɔ à waa sisi nɔe idei kuwee hai tã iyi í tako í wa bi Ilaaɔ Baaba wo, nɔ wee nsei í nyisi wa. ³Iyi à ye do iyi à gbɔ, nɔui à waa sisia nɔe mɔ ku ba awae nɔa ka ne anu akã, nɔ anu akã iyi à neu à nɔɔi do Ilaaɔ Baaba do amaɛ Jesu Kirisi. ⁴À kɔ nɔe tiau ihɛi ku ba inɔ didɔi awa fei ku kɔ.

Ilaaɔi í je inya kumá

⁵Laabaau iyi à gbɔ hai bi Jesu Kirisi, nɔ à waa sisi nɔe wee. Ilaaɔi í je inya kumá, ilu kuku kãma kù wa sie. ⁶Bii à ni à ne anu akã do nɔu nɔ à bei à waa ne si ilu kuku, à waa sɔ iboi a kù waa ce kookoosui ntɔ. ⁷Amma bii à waa ne si inya kumá, si bei Ilaaɔ takae í wa si inya kumá, aa ka ne anu akã awa du-usɔɔ, nɔ nɔe Jesu amaɛ á jɔ ka má hai si dulum fei.

⁸Bii à ni a kù ne dulum, à waa sɔa ara nwa iboi, nɔ ntɔ kù wa si wa. ⁹Amma bii à ce tuubai dulum du wa, Ilaaɔ ilu naanei, nɔu iyi í ya ce dee dee, á kpa idei dulum du wa nɔ ku jɔ ka má hai si laalɔ ku ce nwa fei. ¹⁰Bii à ni a kù ce dulum à waa ce Ilaaɔ ilu iboi, nɔ idee kù wa si wa.

Kirisi wa sobi wa

2 Inɔe amam nɔa, nɔ kɔ nɔe ideu ihɛ wai, ku ba i maà ce dulum nɔa. Amma bii ine gɔ í ce dulum, à ne ine gɔ iyi á

tɔɔ nwa suuru bi Ilaaɔ Baaba, nɔui í je Jesu Kirisi ine dee deeu. ²Nɔu takae í ce kuwee arae ku ba ku kpa idei dulum du wa, amma kù je ti awa akã, do ti inei andunya feii.

³Bii à waa jirima woodae, si beɛbei aa ka mà iyi à màa. ⁴Bii ine gɔ í ni nɔu í màa, nɔ kù waa jirima woodae, lafɛe ilu iboi, ntɔ kù wa sie. ⁵Amma ine iyi wa jirima idee, siei kubii Ilaaɔ í ya kɔ do ntɔ. Mii iyi á jɔ ka mà iyi à ne anu akã do nɔu wee. ⁶Ine iyi í ni nɔu í ne anu akã do nɔu, lafɛe í ne ku maa nei bei Jesu takae í ne.

Wooda titɔ

⁷Inɔe baakɔɔm nɔa, kù je wooda titɔi nɔ kɔ nɔe. Wooda nwoi, iyi í ne hai sinte wo nɔa. Wooda nwou, nɔui í je ide iyi í tako í gbɔ tã nɔa. ⁸Do nɔu fei, wooda iyi nɔ wa n kɔ nɔe ihɛ, ine nɔu wooda titɔi, nɔ à waa ye ntɔe si Kirisi do si inɔe taka nɔe, domi ilu kuku wa sekeɛ, nɔ inya kumá ntɔ wa daana.

⁹Ine iyi í fɔ wa ni nɔu í wa si inya kumá nɔ í cé kpaasie, si ilu kukui í wa hee nsei. ¹⁰Ine iyi í bi kpaasie, lafɛe í wa si inya kumá, nɔ nkãma kù weɛa iyi á dasie dulum *. ¹¹Amma ine iyi í cé kpaasie, si ilu kukui í wa, si ilu kukuu mɔi í nɔ wa ne si. Kù mà bii wa bɔ, domi ilu kukuu í dasie feɛju.

¹²Nɔ kɔ nɔe wai, inɔe amam nɔa, si na iyi í jɔ Ilaaɔ í nya dulum du nɔe na irii Jesu. ¹³Nɔ kɔ nɔe wai, inɔe baaba nɔa, si na iyi í jɔ í mà ine iyi í wee hai sinte nɔa. Nɔ nɔ kɔ nɔe wai, inɔe awaasũ nɔa, si na iyi í jɔ í je Seetam ine laalɔu igũ nɔa.

¹⁴Nɔ kɔ nɔe má, inɔe amu nɔa, si na iyi í jɔ í mà Ilaaɔ Baaba nɔa. Nɔ nɔ kɔ nɔe má, inɔe baaba nɔa, si na iyi í jɔ í mà ine iyi í wee hai sinte nɔa. Nɔ nɔ kɔ nɔe má, inɔe awaasũ nɔa, si na iyi í jɔ í ne gbugbã nɔa,

*2:10 iyi á dasie dulum Si tiai idei Ilaaɔ gɔ nɔa à ni, “iyi á dasið ine gɔ dulum”.

nɔ ideɪ Ilaaḏ í wa si ɲe, nɔ ì je Seetam ine laalɔu igũ ɲa.

¹⁵ I maà ti i bi andunya ɲa do mii ɲa iyi à wa si andunya. Ine iyi í bi andunya, kubii Ilaaḏ Baaba kù wa sie, ¹⁶ domi mii iyi í wa si andunya fei, hai kubi nfe nfei amane, do kɔḏeɪ mii iyi iju wa ye, hee do faau ku ce, gɔgɔe gɔ kù waa naa hai bi Baaba, bii kù je hai si andunya. ¹⁷ Andunya í nɔ wa tã mbe do binee, amma ine iyi wa ce idɔɔbii Ilaaḏ á maa wɛɛi hee do aɔɔ fei.

Mbeɛi Kirisi

¹⁸ Ine amam ɲa, kɔɔi andunya í maai wa. Si bei ì gbɔ ɲa à ni ine gɔ iyi í je mbeɛi Kirisi á naa, wee nsei, mbeɛi Kirisi nkɔɔ í to wa. Ine í jò à mà iyi kɔɔi andunya í maai. ¹⁹ Mbeɛ ɲau, hai si inɔ nwai à fita, amma a kù je ine nwa ɲa, domi bii à je ine nwa ɲai wo aa wa inɔ nwa. Amma à fita ku ba ka mà iyi kãma ɲa kù je ine nwai wo do ntɔ.

²⁰ Amma ine ì ba Hundei Ilaaḏ hai bi ine kumádu ɲa, ɲɲui í jò ine fei ì ne kumà ɲa. ²¹ Bii ì kɔ ɲɲe, kù je a ni i kù mà ntɔ ɲa, amma si na iyi í jò ì màa ɲai, ì nɔ ì mà ɲa iyi ibo kãma kaa yɔkɔ ku fita hai si ntɔ.

²² Yooi í je woo sɔ ibo bii kù je ine iyi í ni Jesu kù je Kirisi. Lafɛe, mbeɛi Kirisii iyi wa kɔsi Baaba do Ama aɔɔ. ²³ Ntɔi ine iyi í kɔsi Ama, kù ne Baaba. Ine iyi í gba Amau í ne Baau mɔi.

²⁴ Ine mɔ, ide iyi ì gbɔ hai sinteu i jò ku wa si idɔ ɲɲe. Bii í wa si idɔ ɲɲe aa ne anu akã ɲa do Ama do Baau. ²⁵ Kirisi í ce nwa kuwã. Kuwã iyi í ce nwau, ɲɲui í je kuwɛɛ hai tã.

²⁶ Iyi ì kɔ ɲɲeu ihɛ, ì kɔɔ wai na ine ɲa iyi à waa bi a dasi ɲe kurara. ²⁷ Amma ine, Hundei Ilaaḏ iyi Kirisi í na ɲeu, í wa si ɲe. Na ɲɲu, i kù ne bukaatai ine gɔ ku kɔ ɲɲe si cioi ngɔgɔ, domi Hundeu wa kɔ

ɲe si cioi mii fei iyi í je ntɔ, ibo kù wa si. Na ɲɲu, i jò i ne anu akã do Kirisi ɲa, si bei Hundei Ilaaḏ í nyisi ɲe.

²⁸ Nsei, ine amam ɲa, i jò i ne anu akã do Kirisi ɲa, ku ba aɔɔ iyi á faata wa ka ne idɔ ku bubu, nɔ anyɔ ku maà mu wa si wajue si aɔɔ iyi á nyi wau. ²⁹ Si bei ì mà ɲa iyi Kirisi í je dee dee, i jò i mà ɲa iyi ine iyi wa ce dee dee fei amaɛi.

Amai Ilaaḏ ɲa

3 I cɔ kubi nla nla iyi Ilaaḏ Baaba í bi wa, hee à waa kpe wa amaɛ ɲa. Nɔ ntɔi beɛbei à je. Ine í jò ine andunya ɲa a kù mà wa domi a kù mà Ilaaḏ mɔm wo. ² Ine baakɔɔm ɲa, si nsei à je amai Ilaaḏ ɲa, amma a kù mà beirei aa ka na ka je ala. Do ɲɲu fei, à mà waati iyi Kirisi á na ku faata wa aa ka jɔɔ, domi aa ka yɔɔ bei í ye. ³ Ine iyi wa cɔ kpãai ideu ihɛ fei, wa ce kookaai ku ba ku má bei Kirisi mɔ í má.

⁴ Ine mɔ iyi wa ce dulum fei, wa kua woodai Ilaaḏi, domi dulum wooda ku kuai. ⁵ Ì mà ɲa iyi Jesu, ɲɲu iyi kù ce dulum, í naai ku nya dulum dii amane ɲa. ⁶ Na ɲɲu, ine iyi í wɛɛ do ɲɲu fei ci ya maa mɔsi dulum ku ce. Amma ine iyi wa ce dulum, lafɛe kù yɔɔ, kù nɔ kù màa.

⁷ Ine amam ɲa, i maà ti i jò ine gɔ ku ði iju ɲɲe. Ine iyi wa ce mii iyi í je dee dee, ine dee dee, si bei Jesu takae í ye. ⁸ Ine iyi í ya maa mɔsi dulum ku ce, inei Seetam nii, domi hai sintei Seetam wa ce dulum. Na ɲɲu í jò Jesu, amai Ilaaḏ, í naa ku kpaɔ icei Seetam.

⁹ Ine iyi í je amai Ilaaḏ fei, ci ya maa mɔsi dulum ku ce, domi kuwɛɛi Ilaaḏ í wa sie. Kaa yɔkɔ ku maa ce dulum, domi í je amai Ilaaḏ. ¹⁰ Nsei, aa ka yɔkɔ ka mà ine ɲa iyi à je amai Ilaaḏ ɲa do ine ɲa iyi à je ti Seetam. Ine iyi kù waa ce mii iyi í je dee dee fei, do ine iyi kù bi kpaasie, kù je ti Ilaaḏ.

Ka bi nje

¹¹ Ide iyi ì gbɔ hai sinte ɲa, ɲɲui í je ka bi nje, ¹² nɔ ka maà ye bei Kaēē inei Seetam ine laalɔu, ɲɲu iyi í kpa ifɔe. Na mii í ce í kpaá. Í kpaai si na iyi í jò kucee í je laalɔ, nɔ ti ifɔe í je jiida.

¹³ Ine inem ɲa, bii inei andunya ɲa à cé ɲe, i maà jò ku mu ɲe biti. ¹⁴ À mà iyi à kua ikui, nɔ à lɔ si kuwee si na iyi í jò à bi kpaasi nwa ɲa. Ine iyi kù ne kubi, si ikui í wa. ¹⁵ Ine iyi í cé kpaasie fei, woo kpa inei. Ine taka ɲɲe ì nɔ ì mà ɲa iyi woo kpa ine ci ya ne kuwee hai tā. ¹⁶ À mà bei kubi í ye si na iyi í jò Kirisi í na kuwee na iri nwa. Na ɲɲu, awa mɔ ka na kuwee nwa na irii kpaasi nwa ɲa. ¹⁷ Bii ine gɔ í ne amani si andunyau ihē, nɔ í ye kpaasie í wa si are nɔ í toaa anyi, beirei kubii Ilaaḏ á ce ku wa si ineeu be. ¹⁸ Ine amam ɲa, i maà jò ka bi nje do ide ku fɔi gele ɲɲu akā, amma ka bi nje do ntɔ do si kuce.

Laakai ku sū si wajui Ilaaḏ

¹⁹⁻²⁰ Bii idɔ nwa wa ye taale nwa aa ka mà iyi à je ti ntɔ na kookoosu jiida ɲa iy à waa ce, nɔ laakai nwa á maa sūi bi Ilaaḏ, domi à mà iyi Ilaaḏ í re idɔ nwa, í nɔ í mà mii fei. ²¹ Na ɲɲu, ine baakɔɔm ɲa, bii idɔ nwa kù waa ye taale nwa, à ne laakai ku sū bi Ilaaḏ. ²² Nɔ mii iyi à tɔɔe fei á mu nwa wai, domi à waa jirima woodae nɔ à waa ce mii iyi á dḡaa si. ²³ Woodaeu wee, ka dasi irii amae Jesu Kirisi naane, nɔ ka bi nje si bei í jile nwa. ²⁴ Ine iyi wa jirima woodai Ilaaḏ ɲa, í wa si Ilaaḏi nɔ Ilaaḏ mɔ í wa si lafēe. Hundee iyi í mu nwa, ɲɲui í jò à mà iyi í wa si wa.

Hundei Ilaaḏ do hundei mbee

4 Ine baakɔɔm ɲa, i maà ya naane ine ɲa iyi à ya ni aɲa à ne Hundei Ilaaḏ fei, amma i cɔ yaase ɲɲa mà à je ti Ilaaḏ ntɔ ntɔ, domi walii ilu ibo ɲa à waa kḡi si

andunyau ihē. ² Yaase bei aa yɔkɔ i mà ine ɲa iyi à ne Hundei Ilaaḏ ɲa wee. Ine iyi í jesi iyi Jesu Kirisi í baa í je amane do ntɔ fei, lafēei í je ti Ilaaḏ. ³ Ine iyi kù jesi iyi Jesu í baa í je amane do ntɔ, lafēe kù je ti Ilaaḏ, ti mbeei Kirisii. Mbeei Kirisiui ì gbɔ à ni wa naa ɲau, wee í to wa si andunya tā mɔm.

⁴ Ine amam ɲa, ì je ti Ilaaḏ ɲa, ì nɔ ì kāmia walii ilu ibo ɲau tā ɲa, domi ine iyi í wa si ɲe í ne gbugbā í re ine iyi í wa si andunyau. ⁵ Ine ɲɲu ɲa ti andunyai à je, ɲɔi í jò à waa fɔ ide do bisii andunya, nɔ inei andunya ɲa à waa gbɔ ide ɲa.

⁶ Amma awa ti Ilaaḏi à je. Ine iyi í mà Ilaaḏ fei i ya gbɔ ide nwai, amma ine iyi kù je ti Ilaaḏ ci ya gbɔ ide nwa. Si beebēi aa ka yɔkɔ ka wūa ntɔ do ibo.

Ilaaḏi í je kubi

⁷ Ine baakɔɔm ɲa, i jò ka bi nje, domi kubi wa naai hai bi Ilaaḏ. Ine iyi í ne kubi, lafēe amai Ilaaḏi, í nɔ í mà Ilaaḏ. ⁸ Ine iyi kù ne kubi, lafēe kù mà Ilaaḏ, domi Ilaaḏi í je kubi. ⁹ I cɔ bei Ilaaḏ í nyisi wa kubie. Í be ama akāe wa si andunya ku ba ka ba kuwee na irie. ¹⁰ Kù je awai à tako à bi Ilaaḏ amma ɲɲui í bi wa, nɔ í be amae wa ku ba ku je kuwee iyi á kpa dulum du wa.

¹¹ Ine baakɔɔm ɲa, bii beebēi Ilaaḏ í bi wa, í sia awa mɔ ka bi nje. ¹² Ine gɔ kù ye Ilaaḏ ajɔ gɔ, amma bii à bi nje, Ilaaḏ í wa si wa, nɔ kubie á kḡ si idɔ nwa.

¹³ A mà iyi à wa sie nɔ ɲɲu takae í wa si wa, si na iyi í jò í mu nwa Hundee. ¹⁴ Awa mɔ à ye iyi Ilaaḏ Baaba í be amae wa ku je woo faabai inei andunya ɲa, à nɔ à waa je seeda. ¹⁵ Ine iyi í jesi iyi Jesu í je amai Ilaaḏ, Ilaaḏ í wa sie, nɔ lafēe mɔ í wa si Ilaaḏ. ¹⁶ Nɔ awa à mà kubi iyi Ilaaḏ í bi wa, nɔ à dasi kubiu naane.

Ilaaḏi í je kubi. Ine iyi í ne kubi í wa si Ilaaḏi, nɔ Ilaaḏ mɔ í wa sie. ¹⁷ Beebēi kubie í kḡ si idɔ nwa, ku ba ka ne laakai ku sū si ajɔi kiituu, domi si bei Kirisi í

ye, beebe moi awa mo à ye si andunyau. ¹⁸Njo kù wa si kubi, amma kubi iyi í kō í ya lele njo. Na nju, ine iyi í ne njo, kubi ci ya kō sie domi njo ijuukpāi wa ce.

¹⁹Awa à ne kubi domi Ilaaō í tako í bi wa. ²⁰Bii ine gō í ni nju í bi Ilaaō nō í cé kpaasie, ilu iboi, domi ine iyi kù bi kpaasie iyi wa ye, kaa yōkō ku bi Ilaaō iyi kù waa ye. ²¹Kirisi í na wa woodau ihē í ni, ine iyi í bi Ilaaō á bi kpaasie mo.

Andunya ku kāmia

5 Ine iyi í dasi naane iyi Jesui í je Kirisi, lafēe amai Ilaaōi, nō ine iyi í bi Baa í bi Ama moi. ²Bii à bi Ilaaō nō à waa jirima woodae, njui á jò ka mà iyi à bi amai Ilaaō ŋa mo. ³Ilaaō ku bii í je woodae ŋa ku jirima. Woodae ŋau a kù nō a kù gaabu. ⁴Ntō ntō, amai Ilaaō baa yooma fei í ya kāmia andunyai. Naane ku dasi nwai á jò ka kāmiaò andunya. ⁵Yooi í kāmia andunya bii kù je ine iyi í dasi naane iyi Jesu í je amai Ilaaō.

Seeda iyi à jea Jesu Kirisi

⁶Jesu Kirisi í je ine iyi í naa do inyi do nje. Kù naa do inyi nju akā, amma do njei ajō. Hundei Ilaaō takae wa je seeda, domi njui í je ntō. ⁷Woo je seeda ŋau aŋa meetai à wee †. ⁸Aŋa wee, Hundei Ilaaō, do inyi, do nje. Aŋa meeta ŋau à ce anu akā. ⁹Awa, à ya ka jesi seeda amane ŋa, amma seeda Ilaaō í la í re beebe, nō nju moi í je seeda iyi í jea

amae. ¹⁰Ine iyi í dasi amai Ilaaō naane, í ne seeda si idōe. Ine iyi kù dasi naane, í ce Ilaaō ilu iboi, domi kù jesi seeda iyi Ilaaō í jea amae. ¹¹Seeda wee, Ilaaō í mu nwa kuwee hai tā. Kuwee, í wa si amae. ¹²Ine iyi í ne Amai Ilaaō, í ne kuwee. Ine iyi kù ne Amau kù ne kuwee.

Kuwee hai tā

¹³Ñ kō nje iyi ihē wai, iŋe iyi ì dasi irii amai Ilaaō naane, ku ba í mà iyi ì ne kuwee hai tā ŋa. ¹⁴À nō à ne naane iyi bii à tōe ngōgō iyi í je ti idōbie, á gbō nwa. ¹⁵Nō si bei à mà iyi wa gbō kutō nwa, à mà kam kam iyi mii iyi à tōe fei, tu wai tā.

¹⁶Bii ine gō í ye kpaasie wa ce dulum iyi kù je ti iku, kù ce kutō nō Ilaaō á muaa kuwee. Amma dulum gō í wee iyi í ya bí iku. Ñ kù ni ine gō ku ce kutō na nju. ¹⁷Iyi kù je dee dee fei dulum nii, amma kù je fei ndeei í je ti iku.

¹⁸À mà ine iyi í je amai Ilaaō fei ci ya ce dulum ku maa mōsi, domi Amai Ilaaō wa degbee, nō Seetam, ine laalō, kaa yōkō ku cea ngōgō.

¹⁹À mà iyi à je amai Ilaaō ŋa, nō andunyau fei í wa si gbugbāi ine laalō.

²⁰À nō à mà iyi Amai Ilaaō í naa, nō í mu nwa bisi ka mà Ilaaō ilu ntō. Nō à wee do ilu ntō do saabui amae Jesu Kirisi. Jesu Kirisiui í je Ilaaō ilu ntō, nō í je kuwee hai tā.

²¹Iŋe amam ŋa, i feò iwē ku tō ŋa.

†5:7 Si tia nwo gō ŋa, kōci isei ideu mbe. Amma si tia nwo gō ŋa à ni, "... lelei Aō. Aŋa wee, Ilaaō Baaba do Jesu iyi à ya kpe Ide, do Hundei Ilaaō. Aŋa meeta ŋau à je ine akā. Nō seeda meeta moi í wa si andunyau."

Tia minjisia iyi Zāa í kò

Fɔɔ

1 Amu ine ngboi igbei inei Jesu ɲa, ò cee fɔɔ, awɔ abo iyi Ilaaɔ́ í cica. Nɔ ò ce amaɛ ɲa mɔ fɔɔ, aɲa iyi ò bi si kpāai ntɔ. Nɔ kù je amu akāi ò bi ɲa, amma hee do ine ɲa iyi à mà ntɔu fei à bi ɲai. ²À bi ɲai si na iyi í jò ntɔu í wa si idɔ nwa, á nɔ ku maa wɛi do awa do aɲo fei. ³Ilaaɔ́ Baaba do Jesu Kirisi amaɛ a mu nwa didɔ do laakai ku sū nɔ a ce araare nwa ku ba ka wɛe do ntɔ do si kubi.

Ntɔ do kubi

⁴Ñ ne inɔ didɔ ntɔ ntɔ do iyi ò gbɔ amaɛ gɔ ɲa à waa ne si kpāai ntɔ, si bei Ilaaɔ́ Baaba í jile nwa. ⁵Nsei abooyi, ide iyi ò kɛ wau ihē kù je wooda titɔ, amma iyi à ne hai sintei. Ñ wa n tɔɔei, i jò ka

bi ɲje awa duusɔɔ ɲa. ⁶Kubii í je woodai Ilaaɔ́ ku jirima. Nɲui í je wooda iyi ò gbɔ hai sintee ɲa, si nɲui í sīa i maa ne ɲa. ⁷Woo wa inyii itī nkpoi í fangaa si andunya, ine ɲa iyi a kù jesi iyi Jesu Kirisi í baa í je amane. Ine iyi wa ce beɛbe, woo wa inyii itī inei do mbeɛi Kirisi. ⁸Na nɲu, i ce laakai ɲa i maà ti i nyo ribai ice ɲje, i jò i je baakaɛ ɲa.

⁹Ine iyi kù leekī si kukɔsii Kirisi, nɔ i kɔɔsi tɛɛ, kù ne Ilaaɔ́. Amma ine iyi wa leekī si, í ne Baaba do Ama. ¹⁰Bii ine gɔ ò naa bi tu ɲe, nɔ kù je do kukɔsiu ihē, i maà gba lafɛɛ, nɔ i maà coo cenkā, ¹¹domi ine iyi í coo cenkā, í ne ikpē si kuce laalɔɔu bei.

Idei ankāanyi

¹²Ñ ne mii nkpo ku sɔ ɲe, amma n kù bi n kɔ fei ndɛɛ si tia. Ñ bi n naa n ye ɲei awaɛ ɲa ka fɔ ide geleɔ gele, ku ba inɔ didɔ nwa ku kɔ. ¹³Ifɛɛ iyi Ilaaɔ́ í cicau, amaɛ ɲa à cee fɔɔ wa.

Tia meetasia iyi Zāa í kɔ

Fɔɔ

1 Amu ine ngboi igbei inei Jesu ŋa, ñ cee fɔɔ, Gayusi, awɔ iyi ñ bi jiida si kpāai ntɔ.

²Awɔ baakɔɔm, ñ wa n tɔɔ fei ndee ku maa nee dee dee, nɔ araɛ ku maa ne baani si bei hundee í ye. ³Inɔm í dɔ ntɔ ntɔ si waati iyi kpaasi woo dasi Jesu naane gɔ ŋa à naa nɔ à je seeda si bei ntɔ í wa sie do si bei ì waa ne si ntɔ. ⁴N kù ne inɔ didɔ gɔ iyi í la í re iyi ñ gbɔ à ni amam ŋa à waa ne si kpāai ntɔ.

Gayusi, ilu naane

⁵Awɔ baakɔɔm, ì je ilu naane si mii ŋa iyi ì waa cea kpaasi woo dasi Jesu naane ŋa hee do kpaasi woo dasi naane ine njoo ŋau fei. ⁶Ine ŋau fei à waa je seedai kubie si inɔi igbei inei Jesu ŋa. Ce ŋa kosīa si iseene ŋau si bei í sīa inei Ilaaɔ ku ce, ⁷domi na irii Jesu Kirisii à waa ce iseeneu, a kù nɔ a kù gba nkāma bi hai dasi naane ŋa. ⁸Na ŋu, í sīa ka sobi amane dimi beɛbe ŋa, ku ba awa

taka nwa ka ne ikpē awaɔ ŋa si icei ntɔu ku sisie.

Diotɛefu do Demetiru

⁹Ñ kɔa inei igbei Jesu ŋa tia keeke gɔ, amma Diotɛefu, ŋu iyi í bi ku je woo cua ŋa, kù jesi idem. ¹⁰Na ŋu, bii ñ naa, an fɔ daa ŋa iyi í ne, do bei wa má wa ide laalɔ. Kù je baa iyi be ŋu akā, ci ya gba ine njoo woo dasi naane ŋa. Bii ine gɔ ŋa à bi à gba ŋa mɔm í ya kɔi, nɔ ku lele ŋa hai si igbei inei Jesu ŋa.

¹¹Awɔ baakɔɔm, maà too kuce laalɔ, bii kù je kuce jiida. Ine iyi wa ce jiida, ti Ilaaɔi, amma ine iyi wa ce laalɔ kù mà Ilaaɔ.

¹²Ine fei, hee do ntɔ takae fei à waa je seedai jiida ku jei Demetiru. Nɔ awa taka nwa mɔ à waa je seedai jiida ku jeeu, ì nɔ ì mà iyi seeda nwa í je ntɔ.

Fɔɔi ankāanyi

¹³Ñ ne mii nkɔɔ ku sɔɛ, amma n kù bi n kɔ fei ndee si tia. ¹⁴Ñ wa n bi ka ye nje bii í ce aɔ minji ka fɔ ide geleɔ gele.

¹⁵Laakai ku sū ku wee do awɔ.

Kpaasie ŋa fei à cee fɔɔ. Nɔ i ce kpaasi nwa ŋau fei fɔɔ akā akā.

Tia iyi Zudu í kɔ

Zudu í ce ɲa fɔ

1 Amu Zudu woo ce icɛi Jesu Kirisi, amu iyi ñ je ifɔi Zaaki, amu ñ kɔ nɲe tiau ihɛ wa, ɲe iyi Ilaaɔ Baaba í kpe. Í bi ɲe, nɔ wa degbe ɲe í je ti Jesu Kirisi ɲa.

²Ilaaɔ ku jɔ araaree do laakai ku sũ do kubi ku maa kɔɔsi si ɲe.

Woo kɔsi cio ilu ibo ɲa

(Cɔ Pieɛ 2, 2:1-17)

³ɲe baakɔm ɲa, ñ dasi ido wo ntɔ ntɔ n kɔ nɲe tia wa, na ideɪ faabai awae ɲau. Amma wee ñ ye í cem tilasi n kɔ nɲe tiau ihɛ wa nsei n kɔɔ nɲe si himma ku ba i jabu i maa leekɪ si kukɔsi ntɔ iyi à na inei Ilaaɔ ɲa gbakā akā hee do ajɔ fei. ⁴Tilasii n kɔ nɲe wa nsei si na iyi í jɔ inɛ laalɔ gɔ ɲa à lɔsi inɔ nɲe do ile, aɲa iyi à waa kpaasi didɔi Ilaaɔ a ba a ceɔ daa sãmi ɲa, nɔ a kɔsi Jesu Kirisi, ɲɲu akā iyi í je ilaalu nwa do Lafɛɛ nwa. Hai tako takoi à kɔ ideɪ ijuukpā iyi inɛ ɲau aa na a ye si ajɔi kiituu.

⁵Nɔ baa bii ñ mà fei ndɛɛ sãa sãa ɲa, do ɲɲu fei, ñ wa n bi n ye ɲe gigi iyi si inɔi inei Izireli ɲa iyi Aɔ Lafɛɛ í nya hai ilei Ezibiti, inɛ ɲa iyi a kù na a kù waa dasie naane í ce nfe ɲa. ⁶Nɔ i ye gigii amaleka ɲa mɔ iyi à donda bi ku wa ɲa à kɔsi. Ilaaɔ í jɔ à dī ɲai si ilu kuku hee do ajɔ fei à waa degbed ajɔi kiitii nla nla. ⁷Beebe mɔi inei Sodomu do inei Gomoo ɲa do ilu ɲa iyi à kaako ɲa à ya maa ce daa laalɔ bei amaleka ɲau, inemɔkɔ do inemɔkɔ à ya maa sũɔ ɲe. Na ɲɔi í jɔ à kpa irii ilu ɲau do ina iyi ci ya ku, nɔ ɲɲu be í jea inɛ ɲa seeda.

⁸Do ɲɲu fei, inɛ ɲa iyi à lɔ inɔ nɲe ɲau, à waa ce beɛbe. Faayi ɲa í jɔ à waa dasi ara ɲa daa sãmi ɲau be. À donda yiikoɪ Ilaaɔ nɔ à waa bu inei lele ilu amboe ɲa. ⁹Wee baa Miseli, ɲɲu iyi í je inɛ ngboi amaleka ɲau kù ce beɛbe. Si kakɔɔ iyi aɲaɔ Seetam à ce à waa ja si ikui Moizi kù je kù ye taalei Seetam hee ku buu, amma í sɔɔ í ni Aɔ Lafɛɛi á la sie.

¹⁰Amma inɛ ɲau, mii iyi a kù mà yaasee fei à ya buu. Nɔ baa mii ɲa iyi à mà bei meemu ɲa mɔ à ya mà, ɲɲui í ya ce nfe ɲa. ¹¹Aa ye ijuukpā, domi tuubai Kaɛɛi à waa too, à dasi ara ɲa kurara ku ba a ba fia bei Balamu í ce, nɔ à kɔsi Ilaaɔ bei Koree í ce nɔ à ce nfei ara ɲa. ¹²Inɛ ɲau à je sankala si jingau ^ɰɲɛu, à waa ba ɲe ku je do iju hai ne anyɔ, ara ɲai à waa wo ngbe ngbe. À yei bei ijī iyi í dū nɔ kaa rɔ si na iyi í jɔ fufu wa taleɛ. À yei bei jī iyi í da koko nɔ kù so, bei jī iyi à wuu do icāɛ í kú mam mam. ¹³À yei bei tenku iyi wa tãngã do gbugbã. Si bei kutãngã nɔu í ya fã inyiu, beɛbe mɔi kucei iju hai ne anyɔ ɲa í ya maa fangaa. À yei má bei andaiya iyi í kua kpāɛ, nɔ Ilaaɔ wa jile ɲa ilu kuku nla nla hee do ajɔ fei.

¹⁴Enɔku mɔ iyi í je tɔku meejesiai Adamu í ce walii na iri ɲa í ni, Aɔ Lafɛɛ wee wa naa do amaleka kumáɛ ɲa bututu, ¹⁵ku kiitid inɛ fei nɔ ku ye taalei inɛ ɲa iyi a kù mà ɲau na kuce laalɔ ɲa fei do bei à dondaɛ, do na ide laalɔ ɲa iyi ilu dulum ɲa à ya maa fɔaa. ¹⁶Inɛ ɲau, à ya maa gbagbai, nɔ nkāma kù weɛ iyi í ya sã ɲa si, bine ɲai wa cua ɲa. À ya maa tɔɔ fufui nɔ à ya maa lele inɛ ɲai do ide didɔ ku ba a ba mii ndii lafɛɛ ɲa.

Bei woo dasi naane ɲa à ne a ce

¹⁷Amma ɲe baakɔm ɲa, í sãa i ye gigii ide iyi woo bei Lafɛɛ nwa Jesu

^ɰ1:12 *jingau ɲɛu* Woo dasi naane ɲau à ya tɔɔɔi a maa je nɔ a maa jeɔ ijei Lafɛɛ. I cɔ tiai Kɔrenti I, 11:18-22.

Kirisi ɲau à tako à fɔ wo. ¹⁸À sɔ̄ ɲe wo à ni, si waatii ankãanyi, woo yaako inɛ ɲa aa naa iyi a kù mà beɛrei Ilaaɔ̄, nɔ bine ɲɲai a maa cua ɲa. ¹⁹Aɲai aa jɔ̄ inɛ ɲa a ja a maa fɛɛfe ɲje. Iyi à bi ɲɲai aa ya maa ce, domi a kù nɛ Hundei Ilaaɔ̄. ²⁰Amma ɲje baakɔɔm ɲa, i ya maa mua ɲje gbugbã si naane iyi ò dasi Jesu ɲa, nɔ i ya ce kutɔ̄ do gbugbãi Hundei Ilaaɔ̄ ɲa. ²¹Nɔ i leekĩ si kubii Ilaaɔ̄ ɲa, i maa degbeð ajɔ̄ iyi Lafɛɛ nwa Jesu Kirisi á mu ɲje kuwɛɛ hai tã na araare ɲje iyi wa ce. ²²I ya ce araarei inɛ ɲa iyi à waa sika sika ɲa. ²³Inɛ ɲa iyi aa yɔkɔ a ba

faabau, i nya ɲa wa hai si ina ɲa. Inɛ ɲa iyi à gbe ɲau mɔ̄ i ce araare ɲa, amma i ya ce laakai ɲa ku ba ɲje taka ɲje i maà dasi dulum du ɲa ɲa. I maà lu baa ibɔ ɲa ɲa iyi dulum du ɲa í riisi.

Saabui ankãanyi

²⁴⁻²⁵Ilaaɔ̄ ɲɲu akãi í je woo faaba nwa, ɲɲu iyi á yɔkɔ ku degbe ɲje i maà na i cuku ɲa, nɔ ku jɔ̄ i naa si amboee ɲa do inɔ didɔ̄, taale ku maà wa si. Amboe do jirima do gbugbã do yiiko ku je tɛɛ hai sinte, do nsei, hee do ajɔ̄ fei na saabui Lafɛɛ nwa Jesu Kirisi. Ami.

Tiai Kuyei Zāa

Yaasei tiau

1 Si tiau ihē ñ kɔ asii ŋa iyi Jesu Kirisi í nya gbugbāa [¶]. Ilaaḏi í naa kpāa ku nyisi woo ce icee ŋa mii ŋa iyi á na ku ce bii í kōosi. Nɔ Kirisi í be sim amaleka wa, amu Zāa woo ce icee, ku ba n mà mii ŋau. ²Hai ide iyi Ilaaḏi í fɔ hee ku bɔ si sēda iyi Jesu Kirisi í je fei, mii iyi ñ ye fei ñ wa n je sēdae. ³Ine iyi wa cio idei waliu ihē do ine ŋa iyi à waa gbɔɔ nɔ à waa jirmae, ilu inɔ didō ŋai domi awaatii í maai wa.

Zāa í ce igbe meejei inei Jesu ŋa fɔɔ

⁴⁻⁵ Amui Zāa, ñ ce ŋe fɔɔ, ñe igbe meejei inei Jesu ŋa iyi ì wa ilei Azii.

Ilaaḏ, ŋŋu iyi í wee, iyi í tako í wee wo, nɔ wa naa, ku mu ŋe didō do laakai ku sū, ŋŋu do Jesu Kirisi do hunde meeje ŋa iyi à wa si wajui kitāi bommae. Jesu Kirisiu ŋŋui í je woo je sēda ilu naane, do ine sinte iyi í jī hai si balɛ, nɔ í je amanlui amanlu ŋa.

Í bi wa nɔ í faaba wa hai si dulum du wa do ŋje. ⁶Nɔ í tɔtɔ wa í je ilaalu nwa, í ce wa woo weei Ilaaḏ baae. Amboe do gbugbā ku je tee hee do ajo fei. Ami.

⁷Wee, wa naa si kudūi ijī.

Nɔ ijui ine fei á yɔɔ,

Baa ine ŋa iyi à gūu à kpaa.

Dimi ikā ikāi andunya fei

Á kpata na irie.

Beebei á ce. Ami.

⁸Aḏ Lafēe, ilu gbugbā fei,

Ŋŋu iyi í wee, iyi í tako í wee wo,

Nɔ ŋŋui wa naa í ni,

Amui ñ je sinte do iri ku kpa.

Zāa í ye Kirisi si kuyee

⁹Amui Zāa, kpaasi ŋje. Anu akā iyi ñ ne do Jesui í jò ñ ne ikpē si ijuukpā iyi ñe mɔ ì waa ye ŋa, do si bommai Ilaaḏ, do si temua. À bɔdm gungum gɔ iyi à ya kpe Patimōsi na idei Ilaaḏ do sēdai Jesu iyi ñ wa n je. ¹⁰Si ajo amaazuma gɔ Hundi Ilaaḏ í naa sim, nɔ ñ gbɔ imu nla nla gɔ do anyim bei ti kākākāki ¹¹ í ni, kɔ iyi ì waa ye si tia, nɔ i samba tiau bi inei igbe meejei Jesu ŋa iyi à wa si ilui Efeezu, do Simiinu, do Pēegamu, do Tiatii, do Saadi, do Filadeefi, do Laodisee.

¹²Iyi ñ sinda ñ cɔ ine iyi wa bam ide ku fɔu ŋɔi ñ ye bi ku lesi fitilai wura meeje. ¹³Nɔ ñ ye ine gɔ í jɔ Amai Amane wa leeki si aninii bi ku lesi fitila ŋau. Wa dasi ibɔ sisɔ nɔ wa dī santikii wura si gāgāe. ¹⁴Irie do ntoi irie ŋa fei í fūuta pai pai bei iwu, nɔ ijue í ye bei amei ina.

¹⁵Isee wa daana bei isɔ danya iyi à yɔ si ina à wie, nɔ imue í jɔ ibai inyii tenku.

¹⁶Wa mu andaiya meeje si awɔ ŋje, nɔ taakuba ilu ande didō minji wa fita hai si gelee nɔ wajue wa daana bei nunui dasā. ¹⁷Iyi ñ yɔɔ, ñ cuku si isee bei iku.

Nɔ í lesim awɔ ŋje í ni, maḏ ce njo, amui ñ je sinte do iri ku kpa. ¹⁸Amui ñ je ilu hunde. Ñ tako ñ ku wo amma nsei ñ wee hee do ajo fei. Ñ ne yiiko si antai iku nɔ ñ wa n mu kileei bi ku wai iku ŋa. ¹⁹Na ŋŋu, kɔ iyi ì ye do iyi wa ce nsei do iyi á na ku ce si anyie. ²⁰Andaiya meeje ŋa iyi ì ye si awɔ ŋjem nɔu do bi ku lesi fitilai wura meeje ŋau yaasei aŋa fei wee.

Andaiya meeje ŋau ì je amaleka [§] meeje ŋa iyi à waa mu igbe ŋau nɔ bi ku lesi fitila meeje ŋau, akā fei igbe akāi.

Ide iyi à sō inei Jesu ŋa iyi à wa Efeezu

2 Kirisi í sōm í ni, kɔa amalekai igbei inem ŋa iyi í wa Efeezu. Kɔaa i ni,

[¶]1:1 Jesu Kirisi í nya gbugbāa yaasei ideu ihē á yɔkɔ ku je má “si gāmei ŋŋu takae”.

[§]1:20 amaleka Yaasei amalekau woo bei.

ine iyi wa mu andaiya mæje si awɔ nje, nɔ wa ne si aninii bi ku lesi fitilai wura mæje ηau í ni, ² ñ mà kuce nje do ice nje do temua iyi ì ne ηa. Ñ mà iyi i kaa yɔkɔ i temua do ine laalɔ ηa. Nɔ ì cɔ laakai ine ηa iyi à waa kpe ara ηa woo be amma a kù je woo be ηa, nɔ ì nyisi iyi woo sɔ ibo ηai. ³ Ì waa temua ηa, nɔ ì ye ijuukpā na irim ηa, i kù nɔ i kù gbæji ηa. ⁴ Amma iyi ñ ye si nje wee, i kù bim bei tako má ηa. ⁵ Na ηju, i ye gigi hai hee bii ì cuku wa ηa, nɔ i kpaasi idɔ i ce bei ì sintiɔ wa ηa. Bii ì kù kpaasi idɔ ηa, an na n so bi ku lesi fitila nje hai si agbæ. ⁶ Do ηju fei, ì ne mii akā iyi í sīa ηa. Ì cé kookoosui inei Nikolaiti ηa bei amu takam ñ cɔo.

⁷ Ine iyi í ne itī, ku sotī ku gbɔ mii iyi Hundeí Ilaaɔ wa sɔ igbei inei Jesu ηa fei.

Ine iyi í je igū, an jò ku je isoi jī ndii kuwæe iyi í wa lelei Aɔ.

Ide iyi à sɔ inei Jesu ηa iyi à wa Simiinu

⁸ Kirisi í ni má, kɔa amalekai igbei inem ηa iyi í wa Simiinu. Kɔaa i ni, ine iyi í je sinte do iri ku kpa, iyi í tako í ku wo nɔ í dede má si kuwæe í ni, ⁹ ñ mà ijuukpā nje, nɔ ñ mà are ku je nje. Do ηju fei, ì je ilu amani ηa. Ine ηa iyi à waa kpe ara ηa Zuifu amma a kù je Juifu ηa, ñ mà laalɔ iyi à ya maa ma ηe. Ine ηau inei igbei Seetam ηai à je. ¹⁰ I maà ce njo na ijuukpā iyi wa naa si ηe. Seetam á jò a dasi ine gɔ nje ηa pi-isɔ ku cɔ laakai nje. Aa ye wahala hee ajɔ mæewa ηa. Amma i jò i leekī dim dim hee i koo i kuɔ ηa. Bii ì ce bæbe ηa an mu nje kuwæe ku je riba nje.

¹¹ Ine iyi í ne itī, ku sotī ku gbɔ mii iyi Hundeí Ilaaɔ wa sɔ igbei inei Jesu ηa fei.

Ine iyi í je igū, iku minjisiau kaa cea nkāma.

Ide iyi à sɔ inei Jesu ηa iyi à wa Pægamu

¹² Kirisi í ni ma, kɔa amalekai igbei inem ηa iyi í wa Pægamu. Kɔaa i ni, ine iyi wa mu taakuba ilu ande didɔ minjiu í ni, ¹³ ñ mà bii ì wa ηa, Seetam nii wa je bommae do gbugbā. Do ηju fei, ì waa jirima irim ηa, nɔ i kù fūsi naane iyi ì dasim awɔ ηa, baa waati iyi à kpa Antipasi, ilu naane woo je seetam bi tu ηe bi ku wai Seetam be. ¹⁴ Amma mii iyi ñ ye si nje wee. Ine gɔ ηa à wa si inɔ nje iyi à waa too si ikɔi Balamu. Balamu í tako í sɔ Balaki bei á ce ku dasi inei Izireli ηa kurara ku ba a ηɔ iηa iyi à cead iwē ηa kuwee, nɔ a sūd abo kaafe ηa. ¹⁵ Bæbe mɔi, ine gɔ ηa à wa inɔ nje iyi à waa too si ikɔi inei Nikolaiti ηa. ¹⁶ Na ηju, i kpaasi idɔ ηa. Bii kù je bæbe, an naa si ηe bii í kɔɔsi nɔ n ce igū do ine ηau do taakuba iyi wa fita hai si gelem.

¹⁷ Ine iyi í ne itī, ku sotī ku gbɔ mii iyi Hundeí Ilaaɔ wa sɔ igbei inei Jesu ηa fei.

Ine iyi í je igū, ηju an mua mana iyi wa manji wo. Nɔ n muua kuta fūfū si bii à kɔ iri titɔe iyi ine gɔ kù mà bii kù je ηju iyi ñ mua.

Ide iyi à sɔ inei Jesu ηa iyi à wa Tiatii

¹⁸ Kirisi í ni má, kɔa amalekai igbei inem ηa iyi í wa Tiatii. Kɔaa i ni, Amai Ilaaɔ iyi ijue í ye bei amei ina, nɔ isee wa daana bei isɔ danya iyi à yɔ si ina à wie í ni, ¹⁹ ñ mà kuce nje. Nɔ ñ mà kubi nje, do naane ku dasi nje, do ice jiida nje, do temua nje. Ñ mà iyi icei nsei nje í re ti tako. ²⁰ Amma mii iyi ñ ye si nje wee. Ì waa temuad abo iyi à ya kpe Zezabeli ηa, ηju iyi wa kpe araē walii, nɔ ì jò wa wa inyii itii woo ce icem ηa do ikɔe ku ba a ya maa sūd abo kaafe ηa nɔ a ya maa ηɔ iηa iyi à cead iwē ηa kuwee. ²¹ Ñ muua waati ku kpaasi idɔe, amma kù bi ku jò kuce laalɔe. ²² Na ηɔi í ce an jò ku sūd bɔɔ. Inemɔkɔ ηa mɔ iyi à ya maa ce

sakara do n̄ju, an dasi ŋa ijuukpā nla nla, bii kù je à kpaasi idò à jò kuce laalò n̄ja. ²³Si anyie an kpa amae ŋa. Waati beebe igbei inei Jesu ŋa fei aa mà iyi ò mà idò ine ŋa do lasabu n̄ja. An sāa ine fei si bei kookoosue í to.

²⁴Amma ñe iyi ò gbe si ilui Tiatii, ñe iyi í ù too si ikò laalò ŋa nò í kù mà mii iyi ine gò ŋa à ya kpe asii n̄lai Seetam, ò wa n s̄ ñe, n kaa n k̄a ñe aso gò má.

²⁵Amma iyi ò ne ŋa, í muu dim dim ŋa hee n koo n toð wa.

²⁶⁻²⁷Ine iyi wa ce iyi ò bi hee í jèð igū hee kò, ñui an mua yiiko iyi amu takam n gba hai bi Baam. An muaa yi-ikou si antai dimi fei ku maa gb̄a ŋa do goloí isò ku c̄a ŋa ku l̄ge ŋa bei caka.

²⁸Nò an muaa andaiyai am̄ejuuma.

²⁹Ine iyi í ne it̄i, ku sot̄i ku gbò mii iyi Hundeí Ilaaḍ wa s̄ ñe igbei inei Jesu ŋa fei.

Ide iyi à s̄ ñe inei Jesu ŋa iyi à wa Saadi

3 Kirisi í ni má, k̄a amalekai igbei inem ŋa iyi í wa Saadi. K̄aa í ni, ine iyi í ne hunde m̄ejeí Ilaaḍ ŋau do andaiya m̄eje ŋau í ni, ò mà kuce ñe. Ñ mà iyi à waa f̄ à ni ò je ilu hunde ŋa baa do iyi ò je iku ŋa. ²I j̄i hai si iri n̄joo ŋa nò í leek̄i si kuw̄e keeke iyi í gbe ñe ku ba í maḍ ku mam mam ŋa, domi ò ye kookoosu ñe kù je dee dee bi Ilaaḍ. ³Na n̄ju, í ye gigii mii iyi à k̄ ñe si do bei ò gbò ŋa. Í jirima ŋa nò í kpaasi idò ñe. Bii í kù j̄i hai si iri n̄joo ŋa, an na n ba ñe bei ile. Í kaa mà waati iyi an naa si ñe. ⁴Do n̄ju fei, ine gò ŋa à wa inò ñe iyi a kù dasi ara n̄ja riisi, aŋai aa toom nò a maa dasi nyau f̄f̄f̄, domi aŋai à jòð.

⁵Ine iyi í je igū, ñui á dasi jaae f̄f̄f̄ beebe. N kaa n kpa irie si tiai kuw̄e pai. Si bantuma an jesi si wajui Baam do amalekae ŋa iyi inem nii.

⁶Ine iyi í ne it̄i, ku sot̄i ku gbò mii iyi Hundeí Ilaaḍ wa s̄ ñe igbei inei Jesu ŋa fei.

Ide iyi à s̄ ñe inei Jesu ŋa iyi à wa Filad̄eefi

⁷Kirisi í ni má, k̄a amalekai igbei inem ŋa iyi í wa Filad̄eefi. K̄aa í ni, ine iyi í je ine kumá do ilu ntò, iyi wa mu kileeí ilaalu Davidi, n̄ju iyi bii í c̄uu, ine gò kaa c̄imboe, bii í nò í c̄imboe, ine gò kaa c̄uu, ñui í ni, ⁸ò mà kuce ñe. Ñ mà iyi gbugb̄a ñe kù la. Do n̄ju fei, ò jirima idem nò í kù k̄osi irim ŋa. ñui í j̄ ò c̄i ñe gambo iyi ine gò kaa ȳkò ku c̄imbo. ⁹Wee an da ñe inei igbei Seetam ŋa si awò, ine ŋa iyi à waa kpe ara n̄ja Zuifu amma a kù je Zuifu ŋa, iboi à waa s̄. An j̄ a na bi tu ñe a naa a gule si waju ñe. Aŋa fei aa mà iyi ò bi ñe. ¹⁰Ñ ni í temua ŋa, nò í jirima idem n̄ju ŋa. Na ŋoi í j̄ amu m̄o an degbe ñe si waatii wahala iyi wa naa si andunya fei ku na ku c̄o laakaií ine ŋa. ¹¹An nyi wa, kaa kpe. Iyi ò ne ŋa, í muu dim dim ŋa ku ba ine gò ku maḍ na ku gba ribai igū ku je ñe.

¹²Ine iyi í je igū, an j̄ ku je s̄be si kpas̄eí Ilaaḍ, kaa fita má. An k̄o irii Ilaaḍ sie do irii ilue iyi í je Zeruzalemu tit̄o iyi Ilaaḍ á j̄ ku kita wa hai lele. Nò n k̄o iri tit̄m sie.

¹³Ine iyi í ne it̄i, ku sot̄i ku gbò mii iyi Hundeí Ilaaḍ wa s̄ ñe igbei inei Jesu ŋa fei.

Ide iyi à s̄ ñe inei Jesu ŋa iyi à wa Laodisee

¹⁴Kirisi í ni má, k̄a amalekai igbei inem ŋa iyi í wa Laodisee. K̄aa í ni, ine iyi à ya kpe Ami, woo je seeda ilu naane iyi í je nt̄o, n̄ju iyi í je icui mii iyi Ilaaḍ í taka fei í ni, ¹⁵ò mà kuce ñe. Ñ mà iyi í kù t̄u ŋa, í kù nò í kù gb̄a ŋa. Ñ bi wo í t̄u ŋa walakò í gb̄a ŋa. ¹⁶Amma si na iyi í j̄ ò je w̄o w̄o ŋa, an k̄o ñe wai hai si gelem. ¹⁷Í ya f̄ í ni ŋa ò je ilu fia ŋa, ò ba amani ŋa, nò í kù waa ce areí nḡo ŋa. Amma ò wa n s̄ ñe iyi idò ñe wa ce b̄o, ò je ilu araare ŋa, do ilu are do f̄eju

do basī ŋa. ¹⁸Na ŋoi í ce ñ wa n mu nŋe bisi, í j̄ ñ í ra wura iyi à ȳo si ina à wíe bi tom ŋa ku ba í je ilu amani do nt̄o ŋa. N̄o í ra nyau f̄uf̄u í biid̄o anyii ara nŋe ŋa ku ba í maà maa ne būmbūm ŋa n̄o anyo ku maà maa mu nŋe. N̄o í ra iw̄oi iju í dasi iju nŋe ku ba í ye ilu ŋa. ¹⁹Ine ŋa iyi ñ bi fei, ñ ya n kp̄a ŋa iju n̄o n nyisi ŋa kp̄aa. Na nŋu, í hanya í kpaasi id̄o ŋa. ²⁰Wee ñ wa n leekí andei ile, n̄o ñ wa n c̄a gambo. Ine iyi í gb̄o imum n̄o í c̄im, an l̄o bi tee, n̄o n baa ku je, n̄o awaà ka je ajo.

²¹Ine iyi í je iḡu, laf̄eei an j̄ ñ ku bam ku buba si kit̄ai bommam, si bei amu m̄o ñ je iḡu n̄o ñ buba do Baam si kit̄ai bommae. ²²Ine iyi í ne it̄i, ku sot̄i ku gb̄o mii iyi Hundeí Ilaaà wa s̄o igbei inei Jesu ŋa fei.

Ilaaà ku t̄o lele

4 Si anyii nŋu be, si kuye ñ ye gambo ḡo í c̄i lelei Āo.

Ine iyi í tako í bam ide ku f̄o wo, nŋu iyi imue í ye bei ti k̄aak̄aak̄i, í bam ide ku f̄o má í ni, ḡu wa ih̄e n nyisie mii iyi á na ku naa si anyie. ²Gbak̄a Hundeí Ilaaà í so í n̄eem. N̄o lelei Āo be ñ ye kit̄ai bomma ḡo, ine ḡo wa buba si. ³Ine iyi wa buba beu wa daanai bei kuta ku ne fia ḡo ŋa iyi à ya kpe zasipu do saaduani. Njoi Āo í s̄u í kaako kit̄au n̄o wa daana bei emerodu. ⁴N̄o ñ ye kit̄ai bomma k̄onfia do m̄e í kaako kit̄ai bommau. N̄o ine ngbo k̄onfia do m̄e wa buba si antai kit̄a ŋau, à dasi nyau f̄uf̄u do fulai wura. ⁵Ŋoi hai si kit̄ai bommau kuŋji ij̄i wa fita, do anu ku d̄o, do kulai ij̄i. Fitila meeje iyi wa má í wa si wajui kit̄ai bommau. Aŋai à je hunde meejei Ilaaà. ⁶Si wajui kit̄au dimii tenku ḡo í wa be, wa daana bei digi.

Mii ilu hunde m̄e ḡo ŋa à kaako kit̄ai bommau cinga do cingae, à ne iju bii fei anyid̄o waju. ⁷Mii ilu hunde sinteu í yei bei muusu nla, minjisiau m̄o í

yei bei ama kete, meetasiau wajue í yei bei wajui aman̄e, n̄o meesiau í yei bei kungb̄a iyi wa fo. ⁸Ilu hunde m̄e ŋau à ne ikpa meeфа meeфа, n̄o à ne iju bii fei in̄o do waduude. À ya maa k̄o iri waati k̄ama fei aleà daak̄o a maa ni, Kumá, Kumá, Kumá, Beebei Āo Laf̄ee ilu gbugb̄a fei í je, Nŋu iyi í tako í wee wo, n̄o í wee baa nsei, n̄o wa naa.

⁹Ilu hunde ŋau à waa k̄o iri à waa saabu ine iyi wa buba si antai kit̄ai bommau, n̄o à waa f̄o ideí amboe do beere, nŋu iyi í wee do ajo fei. ¹⁰Waati iyi à waa k̄o iri beere fei ine ngbo k̄onfia do m̄e ŋau à ya seebataa a maa t̄oei. N̄o à ya b̄o fula nŋa ŋai a jil̄o si wajui kit̄ai bommau a maa ni,

¹¹Aw̄o Ilaaà, Laf̄ee nwa, Aw̄oi ì to í ne amboe do beere do gbugb̄a, Domi aw̄oi ì taka mii fei. Si id̄oobie ì taka ŋa n̄o à wee.

Tia do Angud̄a

5 Ŋoi ñ ye ine iyi wa buba si kit̄ai bommau wa mu tia ḡo iyi à ka si aw̄o njee. À k̄o tiau anyid̄o waju, n̄o à c̄imboe do seeda meeje. ²N̄o ñ ye amaleka ilu gbugb̄a ḡo, í l̄a do gbugb̄a í ni, yooi í to ku ga seeda ŋau ih̄e, n̄o ku f̄u tiau. ³N̄o ine ḡo k̄u wee iyi í wa lele walako ile walako lelei ile iyi á ȳok̄o ku c̄i tiau ku c̄o in̄e. ⁴Ñ̄ kpata nt̄o nt̄o si na iyi í j̄ ñ ine ḡo k̄u wee iyi í to ku c̄i tiau ku c̄o in̄e. ⁵Ŋoi ine ak̄ai ine ngbo ŋau í s̄m í ni, maà kpata. Muusu nla iyi í fita hai si dimii Zuda, iyi í je t̄okui Davidiu í je iḡu, á ȳok̄o ku ga seeda meeje ŋau n̄o ku f̄u tiau.

⁶Iyi ñ c̄o ikpa bi kit̄ai bommau n̄o ñ ye Angud̄a iyi à ced̄o kuwee wo wa leekí anini be, n̄o ilu hunde m̄e do ine ngbo ŋau à kaakoe. Angud̄a, í ne ngo meeje do iju meeje iyi í je hunde meejei Ilaaà ŋa iyi í be si andunya fei. ⁷Angud̄a í b̄o bi ine iyi wa buba si antai kit̄au, n̄o í

gba tiau hai si awɔ njeɛ. ⁸Iyi à naa tiau, ɲɔi ilu hunde mɛɛ ɲau do ine ngbo kɔnfia do mɛɛ ɲau à sɛɛbata si wajue. Aɲa fei à ne mɔɔɔ do kɔɔfui wura ɲa si bii tulare í wa. Tulareui í je kutɔɔi inei Ilaaɔ ɲa.

⁹Nɔ à kɔ iri titɔ ɔɔ à waa ni,

Awɔi ì to ì gba tiau

Nɔ ì ga sɛɛda ɲau,

Domi à kpaɛ wo.

Nɔ do njeɛi ì raa Ilaaɔ amane ɲa

Hai si dimi fei, do fee ikā ikā fei,

Do ile fei.

¹⁰Ì tɔtɔ ɲa ì je ilaalu ɲa,

Ì ce ɲa woo weei Ilaaɔ Lafɛɛ nwa,

Nɔ aa je bomma si andunya.

¹¹Iyi ñ cɔ ilu má nɔ ñ gbo anui amaleka nkɔɔ ɔɔ ɲa, kukɔɔ ɲa í to dubu nkɔɔ nkɔɔ. À kaako kitāi bommau do ilu hunde ɲau do ine ngbo ɲau. ¹²À dɔ anu à waa ni,

Angudā iyi à cɛd kuweeu wo í to ku ba yiiko,

Do amani, do kumà, do gbugbā,

Do bɛɛɛ, do amboe, do saabu.

¹³Nɔ ñ gbo mii ilu hunde ɲa fei iyi à wa lele do ile, do si lelei ile, do si inɔ inyi, andi ilu hunde iyi í wa si andunya fei, à dɔ anu à waa ni,

Ine iyi wa buba si kitāi bommau

Do Angudā,

Saabu, do bɛɛɛ, do amboe,

Do gbugbā ku je tu ɲa hee do aɲo fei.

¹⁴Nɔ ilu hunde mɛɛ ɲau à je à ni, ami.

Nɔ ine ngbo ɲau à gule à ce kutɔɔ.

À ga sɛɛda mɛɛfa

6 ɲɔi ñ ye Angudā í ga akāi sɛɛda mɛɛje ɲa iyi wa mási tiau, nɔ ñ gbo ine akāi ilu hunde mɛɛ ɲau í la hee aa ni bei kulai ijii. Í ni, naa wa. ²Iyi ñ cɔ ilu, ɲɔi ñ ye ací fūfū ɔɔ wa naa. Ine iyi wa gūu wa mu bioo, nɔ à daa si fulai amanlu. Í dasi kpāa bei woo je igū iyi wa bɔ ku je igū wa má.

³ɲɔi Angudā í ga sɛɛda minjisiau, nɔ ñ gbo ilu hunde minjisiau í ni, naa wa.

⁴Nɔ ací nkpa ɔɔ mɔ í fita wa. Nɔ à mua ine iyi wa gūu gbugbā ku dede igū si andunya ku ba ine ɲa a kpa nje. Nɔ à naa taakuba nla ɔɔ.

⁵ɲɔi Angudā í ga sɛɛda mɛɛtasiau, nɔ ñ gbo ilu hunde mɛɛtasiau í ni, naa wa. Iyi ñ cɔ nɔ ñ ye ací dūdū ɔɔ wa naa. Ine iyi wa gūu wa mu gūa si awɔɛ. ⁶Nɔ ñ gbo imu ɔɔ hai si aninii ilu hunde mɛɛ ɲau, í ni, jɔ ine ɲa a ya ra bilee tongoo akā do fiai icei aɲo akā. Bɛɛbe mɔi fiai ɔɔzu tongoo mɛeta á ya je. Amma jɔ fiai ikpo do vɛɛ si agbɛɛ.

⁷ɲɔi Angudā í ga sɛɛda mɛɛsiau, nɔ ñ gbo ilu hunde mɛɛsiau í ni, naa wa.

⁸Ñ cɔ ilu nɔ ñ ye ací fūfū fɛɛfɛɛ ɔɔ wa naa. Ine iyi wa gūu, iriei Iku, nɔ bi ku wai iku ɲa wa tooɛ. Aɲai à na gbugbā a kpa ikɔ akāi kukpɛ mɛɛi inei andunya ɲau do ɲai sako ɲa iyi à wa si ileu do taakuba, do ari, do bɔɔ.

⁹Si anyii ɲu, Angudā í ga sɛɛda miusia iyi wa mási tiau. Nɔ ñ ye hunde amane ɲa si icui bi kuweeu, aɲa iyi à kpa na ideí Ilaaɔ do na sɛɛdai Jesu iyi à je. ¹⁰Hunde ɲau à la à ni, Lafɛɛ kumá, ilu ntɔ, hee waati yoomai ì waa degbe i bei ì kiiti inei andunya ɲa, ì sã ɲa gbese si na iyi í jɔ à kpa wa. ¹¹Iyi à dɔ bɛɛbe à tã ɲɔi à daa aɲa fei si jaɛ fūfū, nɔ à sɔ ɲa à ni a sími keeke titā hee jiai woo ce ice kpaasi ɲa ɲa ku kɔ, aɲa iyi aa na a kpa bei à tako à kpa aɲa mɔ.

¹²Ñ cɔ ilu má si waati iyi Angudā í ga sɛɛda mɛɛfasia iyi wa mási tiau. Nɔ ile í yaya do gbugbā, nɔ inunu í kuku inya kiti kiti bei acɔ dūdū ilu sisima, nɔ cukpa í kpā konkom bei nje. ¹³Nɔ andaiya ɲa à wɔ wa hai lele béi isoi jii iko í ya wɔ wa waati iyi fufu nla wa ce wa yagɛ. ¹⁴Nɔ lele í tɔtɔ inya akā bei sɛɛ iyi à ka. Nɔ iri kuta do gungum ɲa fei à yaya a kù wa agbe ɲa má. ¹⁵Waati bɛɛbei amanlui andunya ɲa, do ilu ile ɲa, do ilaalui sooge ɲa, do ilu amani ɲa, do ilu gbugbā ɲa, do ine fei de, aru do

ine ŋa iyi à ne ara ŋa, à waa manji si isai kuta do si afei kuta ŋa. ¹⁶À waa dō anu si iri kuta ŋau do si kuta ŋau à waa ni, i cuku si wa wa, i bii wa ku ba Ilaaḍ ku maà ye wa, ŋu iyi wa buba si kitāi amanlu, do hai si idōkōi Angudāu. ¹⁷I bii wa ŋa si na iyi í j̄ ò aji idōkō nla nla ŋau í to wa. Yooi á yōkō ku leekī si waju ŋa.

Inei Izireli 144.000

7 Si anyii ŋu, ò ye amaleka mēe gō ŋa à waa leekī si andunya gonta mēe, à waa ganji fufui andunya gonta mēu ku ce si ile do si tenku nō ku maà yaga j̄i gō. ²Nō ò ye amaleka mmu gō wa naa hai nunui daakō, wa mu nyindai Ilaaḍ, ŋu iyi í je icui kuwēe. Nō í dō anu si amaleka mēe ŋa iyi Ilaaḍ í mu ŋa gbugbā a cea ile do tenku laalō, ³í ni, i maà cea ile do tenku do j̄i gō laalō hee káa cea woo ce icei Ilaaḍ ŋa nyinda si ikpo ŋa. ⁴Ŋ̄i à sōm j̄ai ine ŋa iyi à cea nyindai Ilaaḍ si ikpo ŋa. À wēe aŋa dubu c̄i do ci-iji do mēe (144.000) hai si dimii inei Izireli ŋa fei. ⁵Si dimii Zuda amane dubu maateejii (12.000) à cea nyinda. Bēbe mōi si dimii Rubēe amane dubu maateejii. Si dimii Gadi amane dubu maateejii. ⁶Si dimii Azēe amane dubu maateejii. Si dimii Nefitali amane dubu maateejii. Si dimii Manasee amane dubu maateejii. ⁷Si dimii Simeḍ amane dubu maateejii. Si dimii Levi amane dubu maateejii. Si dimii Isakaa amane dubu maateejii. ⁸Si dimii Zabulō amane dubu maateejii. Si dimii Zozefu amane dubu maateejii. Si dimii Benzamēe amane dubu maateejii. Ine ŋa iyi à daa si nyindau mbe.

Zamaa nkpō nkpō

⁹Si anyii ŋu, nō ò cō ilu má nō ò ye zamaa nkpō nkpō iyi ine gō kaa yōkō ku ka ŋa. À fita wa hai ile fei do si dimi fei do si fee ikā ikā fei. Aŋa fei à waa leekī si wajui kitāu do Angudāu, à waa

dasi jaaē fūfū nō à waa mu wuai kpakpa si awō ŋa. ¹⁰À waa dō anu à waa ni, faaba nwa wa naai hai bi Ilaaḍ Lafēe nwa iyi wa buba si kitāi bommau do hai bi Angudāu. ¹¹Nō amaleka ŋau fei à leekī à kaako kitāi bommau do ine ngbo ŋau do ilu hunde mēe ŋau. À sēebata si wajui kitāu à waa tōo Ilaaḍ ¹²à ni, ami. Kucī do amboe

Do kumà do saabu do bēere,

Do gbugbā, do yiiko,

Fei ndēe ku je ti Ilaaḍ Lafēe nwa

Hee do aji fei. Ami.

¹³Ŋ̄i ine akāi ine ngbo ŋau í beam í ni, yoo ŋai à waa dasi jaaē fūfū ŋau ihē. Hai iwoi à naa. ¹⁴Nō ò jeaa ò ni, lafēem, n kù mà, awōi aa mà. Nō í sōm í ni, ine ŋau ihē à fita wai hai si bōne nla nla. À fō jaaē ŋa ŋa à fūutae do ŋjei Angudāu. ¹⁵Ŋ̄ui í j̄ ò à waa leekī si wajui kitāi bommai Ilaaḍ à waa tōe dasāḍ idū inō kpasēe. Nō Ilaaḍ á wa inō ŋa ku maa degbe ŋa. ¹⁶Ari kaa kpa ŋa má hee má je agbe, nō inunu kaa cā ŋa má, bēebe mōi inya gbāa kaa wahala ŋa ma. ¹⁷Angudā iyi wa leekī bi kitāi bommau á gbā ŋa ku bōḍ ŋa isōi kuwēe. Ilaaḍ mō á gbā cikāaju ŋa fei.

À ga sēeda mējesia

8 Waati iyi Angudāu í ga sēeda mējesiau, ilu í coko lelei Aḍ zakai iju kamee kuntaa. ²Si anyii ŋu, nō ò ye à na amaleka mēje ŋa iyi à ya maa leekī si wajui Ilaaḍu kākāakī mēje.

³Si anyii ŋu, amaleka mmu gō í na í leekī kōkōi bi kuweeu, wa mu fatai wura bii à ya jo tularē. À náa tularē nkpō nkpō ku tōtōḍ kutōi woo dasi naane ŋa ku ba ku joo si antai bi kuweei wura iyi í wa si wajui kitāi bommai Ilaaḍu. ⁴Cuai tularēu do kutōi woo dasi naane ŋau í dede lele si wajui Ilaaḍ hai si awōi amalekau. ⁵Ŋ̄i amalekau í so fatau nō í bu ina hai bi kuweeu, í dasi inō hee í kō, nō í nyōo ile bē. Waati bēbe à gbō

kulai ijī do iba ḡa nɔ à ye kuḡɔi ijī do kuyayai ile.

Kāakāakī ḡa

⁶ Si anyie, amaleka meeje ḡa iyi à waa mu kāakāakī meeje ḡau, à ce sɔɔlu a fāa.

⁷ Amaleka sinteu í fā kāakāakīe. Ḥɔi kutai ijī do ina do nje í yɔgeɛ si nje nɔ wa naa hai lele do gbugbā. Nɔ ikɔ akāi kukpē meetai ile í jo do jii ḡa do fɔfɔ tūtū ḡa fei.

⁸ Nɔ amaleka minjisiau í fā kāakāakīe. Nɔ à nyo ngɔgo iyi í ye bei iri kuta nla iyi wa jo si tenku. Ḥɔi ikɔ akāi kukpē meetai tenkuu í kpɔɔ nje, ⁹ nɔ ikɔ akāi kukpē meetai mii ilu hunde ḡa iyi à wa si inyi u à ku, nɔ ikɔ akāi kukpē meetai akɔi inyi fei í ce nfe.

¹⁰ Si anyii ḡu, amaleka meetasiau í fā kāakāakīe. Ḥɔi andaiya nla go iyi í ya ina bei jugula í cuku wa hai lele si ikɔ akāi kukpē meetai ido do isɔ ḡa.

¹¹ Irii andaiyauu Kuro. Nɔ ikɔ akāi kukpē meetai inyi u í ro. Iyi ine ḡa à mɔɔ, nkɔ ḡa í ku si na iyi í jɔ inyi u í ro.

¹² Si anyii ḡu, amaleka meesia u í fā kāakāakīe. Ḥɔi ikɔ akāi kukpē meetai in-unu do ti cukpa do ti andaiya ḡa í dū, nɔ ikɔ akāi kukpē meetai inya kumái dasā kù weɛ má, beebe mɔi ikɔ akāi kukpē meetai inya kumái idū kù weɛ má.

¹³ Iyi ñ cɔ ilu má nɔ ñ ye kungbā wa fo hee lelei Aɔ. Kungbāu wa kpata wa dɔ anu hee lele wa ni, waiyooi, iko í jem, iko í jem. Beirei ijuukpāi inei andunya ḡa á to si waati iyi amaleka meeta ḡa iyi à gbe ḡau aa fā kāakāakī ḡa.

Kāakāakī miusia

9 Si anyii ḡu, amaleka miusiau í fā kāakāakīe. Nɔ ñ ye andaiya go í cuku ile hai lele wa. Ḥḡui à na kileei isa nla hai ne kɔɔ. ² Andaiyau í cī isau nɔ cua wa fita bei cuai ina nla, nɔ í bii in-unu í jɔ inya fei í dū. ³ Nɔ ketengbo ḡa à fita wa hai si cuau à waa te ile, nɔ à mu

ḡa gbugbā bei acīi cencee. ⁴ À na ḡa wooda à ni a maà beje fɔfɔ walakɔ mii tūtū go walakɔ jii go bii kù je ine ḡa iyi a kù ne nyindai Ilaaɔ si ikpo ḡa. ⁵ A kù na ketengbo ḡau wooda a kpɔɔ amane ḡa bii kù je a kpā ḡa iju hee zakai cukpa miu. Ara kuroi ijuukpāu í mungad bei bii cencee í ta amane. ⁶ Si cukpa miuu, ine ḡa aa dede iku amma a kaa ba. Aa bi aḡa a ku amma iku á sa ḡa.

⁷ Ketengbo ḡau à jo acī ḡa iyi à tā sɔɔlu a bɔ igū. Ngɔgo í wa si iri ḡa bei fulai wura, nɔ waju ḡa í ye bei ti amane ḡa.

⁸ Ntoi iri ḡa í ye bei ntoi irii inaabo ḡa nɔ inyi ḡa í ye bei ti muusu nla ḡa. ⁹ À bii gende ḡa do bata ku ne sisima go iyi bii li yɔɔ aa ni isɔi. Nɔ ikpa ḡa í ya maa ce iba bei sareti nkɔ iyi acī ḡa à

waa fa bi ku ce igū. ¹⁰ À ne akpaamu ku ne acī bei cencee ḡa. Do akpaamu ḡau bei aa kpāɔ amane ḡa iju si cukpa miuu.

¹¹ Ilaalui ketengbo ḡau í je amaleka ilu irii isa nla hai ne kɔɔ. Iriei í je Abadɔɔ do feei Ebee. Do Gereki mɔ à ya kpooi Apoliɔ, waatɔ Woo beje.

¹² Nsei, iyi ijuukpā sinte í lo í gbe ijuukpā minji go ḡa iyi aa naa má.

Kāakāakī meefasia

¹³ Ḥɔi amaleka meefasiau í fā kāakāakīe. Nɔ ñ gbɔ ide ku fɔ go hai gonta mee bi kuweei wura iyi í wa si wajui Ilaaɔ. ¹⁴ Ide ku fou í sɔ amaleka meefasia iyi wa mu kāakāakīu í ni, fū amaleka mee ḡa iyi à dī kɔkɔi ido

nla iyi à ya kpe Efaratau. ¹⁵ Ḥɔi à fū amaleka mee ḡau. Na adɔu do cukpau do ajɔu do isɔu bei amaleka ḡau à tā sɔɔlu mam mam ku ba a kpa ikɔ akāi

kukpē meetai amane ḡa. ¹⁶ A sɔm jiai masa ḡau, à weei dubu minji ikɔ dubu cɔɔ má (200.000.000). ¹⁷ Si bei ñ ye acī ḡau do masa ḡau si kuyem wee. À dasi batai igū nkpa bei ina do boogu bei bulam do igbaagba bei fainwita. Irii acī ḡau í ye bei irii muusu nla, nɔ ina

do cua do fainwita wa fita wa hai si gele n̄a. ¹⁸Ikɔ akāi kukpē meetai inei andunya n̄a á ku na saabui bōne meeta n̄au, waatɔ ina do cua do fainwita iyi wa fita hai si gele ai n̄au. ¹⁹Gbugbāi aci n̄au í wai si gele n̄a do si akpaamu n̄a. Akpaamu í yei bei n̄jo, nɔ í ne iri. Do n̄gwi à ya kpá ine n̄a iju.

²⁰Do n̄ju fei, inei andunya n̄a iyi à gbe a kù ku si bōneu à kɔ ku kpaasi idɔ. Nɔ à kɔ ju j̄ mii n̄a iyi à ce do awɔ n̄a ku tɔɔ. À waa mɔsi inei inɔkɔ n̄a ku tɔɔ do iwē n̄a iyi à ce do wura do isɔ fufu do isɔ danya do kuta do jii n̄a, n̄a iyi a kaa yɔkɔ a gbɔ ide, a kaa nɔ a yɔkɔ a ye ilu, hee má je a ne. ²¹Beebe mɔi ine n̄au a kù j̄ ine ku kpa do dobu dobu n̄a n̄a ku ce, do sakara ku ce, do ile n̄a n̄a.

Amaleka do tia keeke

10 N̄nyi n̄ ye amaleka ilu gbugbā gɔ má wa kita wa hai lele. Kudūi iji í biie bei j̄ine iyi í dasi, nɔ n̄joi Ilaaɔ í wenwee si irie, wajue wa daana bei inunu, nɔ kutee í ye bei amei ina. ²Wa mu tia keeke gɔ iyi wa cī si awɔe. Í lesi ise n̄jee si antai tenku, ise cangae mɔ si ile. ³Nɔ í d̄ɔ anu bei muusu nla. Iyi í d̄ɔ anu í tā n̄joi dagba lele meeje gɔ n̄a mɔ à waa d̄ɔ anu. ⁴Iyi dagba lele meeje n̄au à d̄ɔ anu à tā, gbakā n̄ tā sɔɔlu n kɔ ide n̄au. Amma n̄ gbɔ ide ku fɔ gɔ wa hai lele wa ni, maà ti i kɔ mii iyi dagba lele meeje n̄au à fɔ. Muu si asii.

⁵N̄joi amaleka iyi n̄ ye wa leekī si antai tenku do si ileu, í wu awɔ n̄jee lele, ⁶nɔ í gbasi do irii ine iyi í wɛe hee do ajɔ fei, iyi í taka lele do ile do tenku do mii ndu n̄a n̄a fei. Amalekau í fɔ í ni, waati iyi í gbe kù waa sɔ má, ⁷amma waati iyi amaleka meejesiau mɔ á fā kākākākīe, waati beebēi Ilaaɔ á k̄ɔ mii iyi í dasi idɔ

ku ce iyi ine kāma kù màu, si bei í s̄ɔ walii woo ce icee n̄a wo.

⁸Si anyii n̄ju, imu iyi n̄ tako n̄ gbɔ hai leleu, í bam ide ku fɔ má í ni, koo gbɔ tia keeke iyi wa cīu hai si awɔi amaleka iyi wa leekī si antai tenku do si ileu. ⁹N̄joi n̄ bɔ bi amalekau, n̄ tɔɔe ku nam tia keekeu. Nɔ í s̄ɔm í ni, gbɔ a n̄jɔɔ. Á ro si inɔe, amma á d̄ɔi si gele be nyik̄ɔ. ¹⁰N̄joi n̄ gbɔ tia keekeu hai si awɔe, nɔ n̄ n̄jɔɔ. Ntɔi, í d̄ɔ si gele m bei nyik̄ɔ, amma iyi n̄ muu n̄ tā, í roi kom kom si inɔm.

¹¹N̄joi à s̄ɔm à ni, í gbe i sisi i ce walii má na ine nkɔɔ, do ile nkɔɔ, do dimi nkɔɔ, do ilaalu nkɔɔ.

Woo je seeda minji n̄a

11 Si anyii n̄ju, ine gɔ í nam mii ku wā ile iyi í ye bei akpa, nɔ í s̄ɔm í ni, dede i koo i wā kpasēi Ilaaɔ do bi kuweeu, nɔ i ka ine n̄a iyi à waa ce kutɔɔ be. ²Amma maà wā bantumae, domi à mua dimi mmu n̄a, n̄a iyi aa teese ilu kumáu si afei cukpa ciiji do minji **. ³Nɔ í ni n̄ju á j̄ woo je seeda minjii n̄ju n̄au a fɔ idei n̄ju. Aa maa we saaki n̄a, nɔ n̄ju á mu n̄a yiiko a ceɔ walii si afei ajɔ dubu do cīɔ minji do kita ††(1.260).

⁴Woo je seeda minji n̄au à ye bei j̄ii ndii olivi minjiu, do bi ku lesi fitila minji iyi wa leekī si wajui Ilaaɔ Lafēi ileu fei. ⁵Bii ine gɔ wa bi ku ce n̄a laalɔ, ina í ya fitai hai si gele n̄a ku kpa irii mbee n̄a n̄a. Beebei ine iyi wa dede ku ce n̄a laalɔ á kuɔ. ⁶À ne gbugbā a cīmbo lele, iji ku maà rɔ si waati iyi à waa ce walii. À nɔ à ne gbugbā a kpaasi inyi n̄je. À nɔ à ne gbugbā má a naaɔ dimii wahala ikā ikā baa yooma fei wa si andunya si waati iyi à bi fei.

⁷Waati iyi aa je seeda a tā, n̄jai sako gɔ á ba n̄a igū ku ce ku kāmia n̄a ku kpa n̄a. N̄jai sakou á fita wai hai si isa

**11:2 *cukpa ciiji do minji* waatɔ ad̄ɔ meeta do cukpa meefa.

††11:3 ajɔ dubu do cīɔ do minji do kita, waatɔ ad̄ɔ meeta do cukpa meefa.

nla hai ne kɔɔ. ⁸Iku n̄ɲa á maa s̄ui si bantumai ilu nla bii à kpakpa Lafēe n̄ɲa si j̄ii n̄ɔ. À ne a kpe iluui wo Sodomu walakɔ Ezibiti. ⁹Ine n̄ɲa si dimi fei do si fee fei do si ile fei aa cɔ iku n̄ɲa zakai ajɔ meeta do bubu, a kaa je a si n̄ɲa. ¹⁰Inɔi inei andunya n̄ɲa á d̄ɔ, aa ce jingau nɔ a sambaa n̄ɲe amua n̄ɲa si na iyi í j̄ɔ walii minji iyi à tako à wahala n̄ɲa n̄ɲau à ku.

¹¹Si anyii ajɔ meeta do bubu, Ilaaɔ í nyi í da n̄ɲa si hundu ma, nɔ à dede à leek̄i. N̄ɲo nla n̄lai í mu ine n̄ɲa iyi à ye n̄ɲa fei. ¹²Ŋɔi walii minji n̄ɲau à gbɔ ide ku fɔ ɔ wa hai lele wa ni, i ḡu wa ihē. Nɔ à ḡu lele si kud̄ui ij̄i ijui mb̄ee n̄ɲa n̄ɲa. ¹³Be gbakā nɔ ile í yaya n̄ɔ n̄ɔ, nɔ ikɔ akāi kukp̄e meewai iluu í cuku. Ine n̄ɲa iyi à ku si kuyayai ileu, kukpɔ n̄ɲa í to amane dubu meeje (7.000). Zigií ine n̄ɲa iyi à gbe í da n̄ɔ n̄ɔ, nɔ à ni Ilaaɔ í la.

¹⁴Nsei, ijuukpā minjisiau í lɔ, wee meetasiae wa naa má.

Kāakāakī meejesia

¹⁵Si anyii n̄ɲu, amaleka meejesiau í fā kāakāakīe. Ŋɔi à gbɔ anu ku d̄ɔ nla nla ɔ n̄ɲa lelei Aɔ à ni, a sindoa Aɔ Lafēe nwa do ine iyi í cicau bommai andunyaw, nɔ a je bomma hee do ajɔ fei.

¹⁶Waati b̄eebei ine ngbo kɔnfia do mee n̄ɲa iyi à waa buba si kitāi bomma si wajui Ilaaɔu, à seebata à waa tɔɔe ¹⁷à waa ni,

Aɔ Lafēe, ilu gbugbā fei,

Awɔ iyi ì wee nsei, ì nɔ ì wee wo,

À waa saabuei si na iyi í j̄ɔ ì ce ice do gbugbā nlae.

Nɔ ì sinti bommae ku je.

¹⁸Dimii andunya fei í damɔɔ.

Amma idɔk̄ɔe í to wa.

Waati í to i kiiti iku n̄ɲa.

Waati í nɔ í to i na walii woo ce icee n̄ɲa riba n̄ɲa,

Do woo dasi naane n̄ɲa do ine n̄ɲa iyi à waa jirimaē,

Hai keekeɔ nlae.

Waati í to i ce nfei ine n̄ɲa iyi à waa ce nfei andunya.

¹⁹Ŋɔi à cī kpasēi Ilaaɔ iyi í wa lele nɔ à ye kpakoi akabuue si inɔe. Nɔ ij̄i wa n̄ɲɔ, nɔ à waa gbɔ iba n̄ɲa do kulai ij̄i. Nɔ ile wa yaya, nɔ kutai ij̄i n̄ɲa à waa cuku wa do gbugbā.

Abo ɔ do akandama

12 Ŋɔi nyinda nla ɔ í fita lelei Aɔ. Inaabo ɔ í wa be, nunui í je ibɔe, nɔ wa leek̄i si cukpa nɔ wa dasi fulai andaiya maatejei. ²Abou í ne asī, nɔ wahalai kubí do ara ku roi inɔu í j̄ɔ wa d̄ɔ anu.

³Ŋɔi nyinda mmu ɔ í fita má lelei Aɔ. Akandama nkpa nla nla ɔ í wa be, í ne iri meeje do ngo meewa nɔ wa dasi fulai bomma si iriu akā fei. ⁴Akandamau í wɔ ikɔ akāi kukp̄e meetai andaiyai lele n̄ɲa í n̄ɲɔ n̄ɲa wa si ile do akpaamue. Nɔ í koo í leek̄i si wajui abo iyi wa bi ku bíu, ku ba ku n̄ɲɔ amau bii í cuku wa. ⁵Ŋɔi abou í bi ama inemɔkɔ. Amaui á gbā dimi fei do goloi isɔ. Hee akandamau ku maa n̄ɲɔ amau à so à bɔɔe bi Ilaaɔ, bii wa buba si kitāi bommae. ⁶Abou í sa í ne ikpa gbabua bii Ilaaɔ í ceaa sɔɔlui inya bii á wa a maa woo si afei ajɔ dubu do c̄ɔ minji do kita (1.260).

⁷Ŋɔi iḡu í dede lele be. Miseli do amalekae n̄ɲa à ce iḡu do akandamau do amalekae n̄ɲa. ⁸Nɔ Miseli do amalekae n̄ɲa à je n̄ɲa iḡu. Nɔ à kɔ akandamau do amalekae n̄ɲa a wa lele be má. ⁹Ŋɔi à n̄ɲɔ akandama nla n̄lau wa ile. Akandamau í je n̄ɲo iyi í wee hai tako. N̄ɲui á ya kpe mbirisi walakɔ Seetam. Nɔ n̄ɲui í d̄i ijui inei andunya n̄ɲa fei. À n̄ɲɔɔ wa ile do amalekae n̄ɲa ajɔ.

¹⁰Si anyii n̄ɲu, nɔ ñ gbɔ ide ku fɔ nla ɔ lele í ni,

Nsei, waatii faabau í to wa.

Nsei, Aɔ Lafēe nwa

í nyisi gbugbāe,

nɔ í jile bommae.

Nsei, ine iyi í cicau í gba ine ngbo ku jee,
Domi woo fɔ laaloí ine nwa ña,
ñju iyi í ya maa fɔ laalo ñña
si wajui Ilaaḥ dasāḥ idū
À nyɔɔ wa hai lele.

¹¹Ine nwa ñau à jɔɔ igū
do saabui ñjei Angudāu
do seḍai ntɔu iyi à je.

A kù doo kuwee ñña nkāma,
amma à jesi aña a ku.

¹²Na ñju, lele, jò i weeḥ inɔ didḥ,
Nɔ ñje iyi ì wa lele, i weeḥ inɔ didḥ ña.

Amma inɔ ku fɔi í je ti ile,
Nɔ inɔ ku fɔi í je ti tenku,
Domi Seetam í kita si ñe wa
do idɔɔkḥ nla nla,

Si na iyi í jò í mà iyi
waati keekei í gbea ñju.

¹³Iyi akandamau í ba à nyɔ ñju wa
ile, ñɔi í lɔsi ku lele abo iyi í bí ama in-
emɔkɔu. ¹⁴Amma à na abou ikpa minjii
kungbā nla ku ba ku fo ku bɔ ikpa inya
iyi Ilaaḥ í ceaa sɔɔluue si gbabua bii aa
woo adḥ mēeta do bubu. Tengi bei á jìḥ
ñju. ¹⁵Ñɔi ñju í tu inyi wa hai si gelee,
wa cā bei ido nla nla si anyii abou ku ba
inyiu ku jɔɔ. ¹⁶Amma ile í faaba abou,
domi í là, í mɔ inyi iyi wa fita hai si gelei
akandamau wa. ¹⁷Ñɔi idɔi akandamau
í kḥ si abou ntɔ ntɔ, nɔ í bɔ igū ku ce do
dimie ña iyi à gbe, aña iyi à waa jirima
woodai Ilaaḥ fei, ine ña iyi à waa leekī
dim dim si seḍai Jesu. ¹⁸Nɔ í koo í leekī
si sāai tenku.

Ñjai sako iyi wa fita hai si tenku

13 Si anyii ñju, ñ ye ñjai sako gɔ wa
fita wa hai inɔ tenku. Í ne ngo
mēewa do iri mēje nɔ fulai bomma wa
lesi ngo ñau fei, nɔ si iri ñau fei à kɔ
iri laalo ña ikā ikā iyi wa yaako Ilaaḥ.
²Ñjai sako iyi ñ yeu í gaabu bei mua,
nɔ kutee í ne gbugbā, nɔ gelee í ye bei

ti muusu nla. Akandamau í so gbugbāi
ñju takae í naa, do kitāi bommae do
yiiko nlae. ³Iri akāi ñjai sakou í jɔ bei
í ba kumee iyi á yɔkɔ ku kpa, amma
kumeeu í tā nɔ í ba iri. Inei andunya ña
fei à waa cɔɔ do biti nɔ à waa tooe. ⁴Aña
fei à waa tɔɔ akandamau si na iyi í jò í
na ñjai sakou yiikoe. Nɔ à waa tɔɔ ñjai
sakou mɔ à waa ni, yooi í ye bei ñjai
sakou ihē. Yooi á yɔkɔ ku baa igū ku ce.

⁵Ñjai sakou í ne kpāa ku tɔɔḥ fufu nɔ
ku bu Ilaaḥ, nɔ í ne yiiko ku ceḥ gbugbāe
ice zakai cukpa ciiji do minji. ⁶Ñɔi í cī
gelee wa bu Ilaaḥ do bi ku wae do ine
ña iyi à wa lele fei nɔ wa fɔ si ña ide
laalo. ⁷À muua kpāa ku ce igū do inei
Ilaaḥ ña nɔ ku je ña igū. Nɔ à naa yiiko
si dimi fei do fee fei do ile baa yooma
fei. ⁸Inei andunya fei á tɔɔe, waatɔ ine
ña iyi Ilaaḥ kù kɔ iri ñña si tiaí kuwee
hee ku maa taka andunya, tia iyi í je ti
Angudā iyi à kpau.

⁹Na ñju, ine iyi í ne itī, ku gbɔ. ¹⁰Ine
iyi í ne piisḥɔ ku bɔ, tilasi piisḥɔi á bɔ.
Ine mɔ iyi à ne a kpa do taakuba, tilasi
taakubai á kpa. Na ñju, í sīa woo dasi
naane ña a ya maa temua nɔ a leekī si
naane ku dasi ñña **.

Ñjai sako iyi wa fita hai si ile

¹¹Si anyii ñju, ñ ye ñjai sako gɔ
má wa fita wa hai si ile. Í ne ngo
minji bei ngoi angudā, nɔ wa fɔ ide bei
akandama. ¹²Ñja sinteu í naa yiiko iyi
í ne fei ku ceḥ ice si wajue. Í tilasi inei
ile ña a tɔɔ ñja sinte iyi í ba kumee iyi á
yɔkɔ ku kpa wo, nɔ í ba iriu. ¹³Ñja min-
jisiau bei í ce do bu do bu nla nla ña hee í
jò ina í kita wa hai lele í naa ile si wajui
amane ña. ¹⁴Í dī jui inei andunya ña do
do bu do bu ña iyi í ce si wajui ñja sinte
iyi í náa yiikou. Wa sḥ inei andunya ña a
gbe mii iyi á jɔ ñja sinte iyi à tako à mee

**13:10 Tia nwo gɔ ña à ya ni, ine iyi í dasi kpaasie piisḥɔ, piisḥɔi aa na a dasi ñju
mɔ. Ine iyi í kpa ine gɔ do taakuba, do taakubai aa kpa ñju mɔ.

do taakuba nɔ̀ kù kuu. ¹⁵ Injai ankāanyiu í ba yiiko ku mua mii iyi à gbeu kuwɛɛ, nɔ̀ ku fɔ̀ ide bei amane, ku ba ku kpa ine ɲa iyi à kɔ̀ ku tɔ̀ɛ fei. ¹⁶ Nɔ̀ ɲau í tilasi ine fei, ilu gbugbā ɲa do hai ne gbugbā ɲa, ilu fia ɲa do ilu are ɲa, aru ɲa do ine ɲa iyi à ne ara ɲa ɲa, à ce ɲa nyinda si awɔ̀ nje ɲa walakɔ̀ si ikpo ɲa. ¹⁷ Ine gɔ̀ kù wɛɛ iyi á yɔ̀kɔ̀ ku ra walakɔ̀ ku ta bii kù ne nyinda iyi í je irii ɲai sakou, walakɔ̀ lambai irie.

¹⁸ Iyi í sīa ka ce si laakai wee, ine iyi í ne bisi fei í sīa ku mà yaasei lambai ɲai sakou. Lambaɛ, lambai amaneɪ. Jiaɛi cīɔ̀ mɛɛfa do kita do mɛɛfa (666).

Iri ku kōi ine ɲa iyi à faaba

14 Si anyie iyi n̄ cɔ̀ ilu nɔ̀ n̄ ye Angudāu wa leekī si iri kutai Sīɔ̀. Amanɛ dubu cīɔ̀ do ciiji do mɛɛ (144.000) í wa bi tɛɛ, aɲa iyi à kɔ̀ irii Angudāu do ti Baɛɛ si ikpo ɲa. ² Nɔ̀ n̄ gbɔ̀ imu gɔ̀ hai lele aa ni bei ibai iri cuui inyi nla, walakɔ̀ bei kulai ijii. Iba iyi n̄ gbɔ̀u wa dōi bei mɔ̀ɔ̀ɔ̀ iyi ine ɲa à waa cā. ³ Ine ɲau à waa leekī si wajui kitāi bommau, bii ilu hunde mɛɛ ɲau do ine ngbo ɲau à wa. À waa kōi iri titō iyi ine gɔ̀ kaa yɔ̀kɔ̀ ku mà bii kù je amane dubu cīɔ̀ do ciiji do mɛɛ ɲau (144.000), aɲa iyi à yá hai si andunya. ⁴ Ine ɲau, a kù sūd inaabo. À mu ara ɲa a kù mà inaabo titā. À waa too Angudāu bii wa bɔ̀ fei. À yá ɲa hai si inoi amane ɲa. À yei bei amaaje sinte iyi à na Ilaaɔ̀ do Angudāu. ⁵ Ine gɔ̀ kù gbɔ̀ ibo hai si gele ɲa, à je ine ɲa iyi a kù ne taale.

Amaleka mɛɛta ɲa

⁶ ɲɔ̀i n̄ nyi n̄ ye amaleka gɔ̀ má wa fo hee lelei Aɔ̀. ɲɲui á sisi laabaau jiida iyi ci ya tā bi inei andunya fei, si ile fei, do

si dimi fei, do si fee ikā ikā fei, do bi ine fei. ⁷ Í dō anu wa ni, i jirima Ilaaɔ̀ nɔ̀ i naa amboe ɲa, domi waati í to ku kiitiò ine fei. I tɔ̀ Ilaaɔ̀, ɲɲu iyi í taka lele do ile, do tenku, do isō ɲa.

⁸ Amaleka minjisia gɔ̀ wa too anyie wa ni, Babilɔ̀ni, ilu nlaui, í cuku, í cuku. ɲɲui í fa dimi fei si sakara hai ne kɔ̀ɔ̀. Sakaraɛui í ye bei atē iyi wa cī ɲa iju. Atē vēui í je idɔ̀kōi Ilaaɔ̀.

⁹ Amaleka mɛɛtasia gɔ̀ wa too ine minji ɲa iyi à cuau, nɔ̀ í dō anu wa ni, ine iyi wa tɔ̀ ɲai sakou do mii iyi í gbeu ^{¶¶}fei, nɔ̀ í jò à kɔ̀ irie si ikpoɛ walakɔ̀ si awɔ̀ɛ, ¹⁰ ɲɲu mɔ̀ á mɔ̀ atē iyi í je idɔ̀kōi Ilaaɔ̀u. Ine iyi wa ce beɛbe fei á ye bōne si ina do fainwita si wajui Angudāu do amaleka kumá ɲau. ¹¹ Cuai ina iyi á nyisi ɲa bōneui á dedei hee lele hee do aɲɔ̀ fei. Ine ɲa iyi à waa tɔ̀ ɲai sakou do mii iyi à gbeu ^{§§}, do ine ɲa iyi à ne nyindai irieui, a kaa ne kusimi aleò daakɔ̀.

¹² Na ɲɲu, í sīa woo dasi naane ɲa a temua, aɲa iyi à waa jirima woodai Ilaaɔ̀ nɔ̀ à dasi Jesu naane.

¹³ Si anyii ɲɲu, n̄ gbɔ̀ ide ku fɔ̀ gɔ̀ má hai lele í ni, kɔ̀ iyi ihē, ilu inɔ̀ didō ɲai ine ɲa iyi aa na a ku hai nsei na naane iyi à dasi Lafēɛ. ɲɔ̀i Hundei Ilaaɔ̀ í ni, ntɔ̀i, beɛbei. Aa simi, domi ribai ice jiida ɲa á too ɲa.

Kudai amane ɲa

¹⁴ Si anyii ɲɲu, nɔ̀ n̄ ye anduulai ijii gɔ̀, ine gɔ̀ wa buba be í jɔ̀ amai amane. Wa dasi fulai wurai amanlu si irie, nɔ̀ wa mu kɔ̀ma ku dō anu gɔ̀. ¹⁵ Amaleka gɔ̀ í fita wa hai kpasēi Ilaaɔ̀, nɔ̀ í dō anu í sō ine iyi wa buba si kudūi ijū í ni, so kɔ̀maɛ í mu, domi awaatii kumu í to. Andunyaui í to ku mu. ¹⁶ ɲɔ̀i ine iyi wa buba si kudūi ijū í dasi kɔ̀maɛ si andunya, wa mu.

^{¶¶}14:9 *mii iyi í gbeu* idei mii iyi à gbe í jɔ̀ ɲa sinteui wa fāa (cɔ̀ Kuye 13:14)

^{§§}14:11 *mii iyi à gbeu* idei mii iyi à gbe í jɔ̀ ɲa sinteui wa fāa (cɔ̀ Kuye 13:14)

¹⁷ Amaleka gɔ́ í fita wa hai kpasēi Ilaaḱ́ iyí í wa leleu má, n̄ɣu mɔ́ wa mu kɔ́oma ku dṱ́ anu gɔ́.

¹⁸ Nɔ́ amaleka gɔ́ í fita wa má hai bi kuweeu, í ne gbugbā́ si antai ina. Í la hee lele í sṱ́ ine iyí wa mu kɔ́oma didṱ́u í ni, ka rezḗe iyí í wasi andunya do kɔ́omae domi í jīa. ¹⁹ Amalekau í dasi kɔ́omae nɔ́ í kaḱ́ isoi jīi n̄ɣu, nɔ́ í cuusi dangala bi ku fṱ́ inyii rezḗe. Iyí be wa nyisi idɔ́kṱ́i Ilaaḱ́. ²⁰ À fṱ́ isoi rezḗu bi ku fṱ́e anyii inɔ́ iluu. Nɔ́ hai bi ku fṱ́ inyii isoi jīi n̄ɣu, n̄je í cā́ wa be hee kusɔ́e í to dubu akā́ do cī́ mɛ́fa * (1.600) si yaasei ile ku wā́, nɔ́ kujī́ isae í to gendei ací.

Amaleka n̄a do ijuukpā́i ankā́anyi

15 Si anyii n̄ɣu, n̄ ye nyinda gɔ́ má lelei Aḱ́, í lá nɔ́ í ne n̄jo. Iyí n̄ ye wee, amaleka m̄eje gɔ́ n̄a à waa mu ijuukpā́ m̄eje. An̄ai à je ijuukpā́i ankā́anyi domi si bei idɔ́kṱ́i Ilaaḱ́ á tá.

² N̄ɣi n̄ ye tenku gɔ́ wa daana bei digi í yɔ́ge do ina. Nɔ́ n̄ ye ine n̄a iyí à je in̄ai sakou igū́ do mii iyí à gbeu † do lambai irie. Ine n̄a à waa leekí́ si antai tenkuu à waa mu mɔ́ɔɔ n̄a iyí Ilaaḱ́ í na n̄a. ³ À waa kṱ́ irii Moizi, woo ce icei Ilaaḱ́u, do ti Angudā́u ‡, à waa ni, Aḱ́ Lafḗ, ilu gbugbā́ fei, Icee í la, nɔ́ í je maamaake. Awɔ́ i ì je amanlui ile fei.

Kpā́ae í je ntɔ́, nɔ́ í je dee dee.

⁴ Yooi kaa ce n̄joe, Lafḗ.

Yooi á kɔ́ ku saabu irie.

Awɔ́ akā́i ì je ine kumá.

Inei ile baa yooma fei á naa bi tḗ,

Aa na a gule a tɔ́e,

Domi ì nyisi iyí kiitie í je dee dee.

⁵ Si anyii n̄ɣu, iyí n̄ cɔ́ ilu nɔ́ n̄ ye à cī́ kpasēi Ilaaḱ́ iyí í wa lele, tengi bii í je bi kuwai akabuueu. ⁶ Amaleka m̄eje n̄a iyí à waa mu ijuukpā́ m̄eje n̄a à fita hai kpasēu. À waa dasi nyau fūfū́ iyí wa daana nɔ́ à waa dī́ santikii wura si kpaka n̄a. ⁷ N̄ɣi ine akā́i mii ilu hunde m̄e n̄a í na amaleka m̄eje n̄a fatai wura ara m̄eje iyí í kṱ́ do idɔ́kṱ́i Ilaaḱ́, n̄ɣu iyí í w̄e hee do ājɔ́ fei. ⁸ Nɔ́ kpasēu í kṱ́ do cua iyí wa naa hai si amboei Ilaaḱ́ do gbugbā́e. Ine gɔ́ kaa nɔ́ ku yɔ́kɔ́ ku lɔ́ si inɔ́e hee ijuukpā́i amaleka m̄eje n̄a koo kpā́o iri.

Fatai idɔ́kṱ́i Ilaaḱ́ n̄a

16 N̄ɣi n̄ gbɔ́ ide ku fṱ́ nla gɔ́ hai kpasēi Ilaaḱ́u í sṱ́ amaleka m̄eje n̄a í ni, i koo í nikā́ idɔ́kṱ́i Ilaaḱ́ iyí í wa si fata m̄eje n̄a si ile.

² Amaleka sinteu í koo í nikā́ titee ile. N̄ɣi dimii ngoli kuro laalɔ́ gɔ́ í naa si ine n̄a iyí à ne nyindai in̄ai sakou nɔ́ à waa tɔ́ mii iyí à gbeu ¶.

³ N̄ɣi amaleka minjisiau mɔ́ í nikā́ titee si tenku. Inyiu í sinda bei n̄jei iku, nɔ́ mii ilu hunde baa yooma fei í ku si inɔ́ inyiu.

⁴ N̄ɣi amaleka meetasiau mɔ́ í nikā́ titee si ido nla n̄a do si isṱ́ n̄a, nɔ́ inyí n̄n̄a í kpaasi n̄je. ⁵ Nɔ́ n̄ gbɔ́ anui amaleka iyí í ne gbugbā́ si antai inyiu í ni, awɔ́ Ilaaḱ́ ì ne ntɔ́ i kiiti be ihḗ, awɔ́ ine kumá, awɔ́ iyí ì w̄e, ì nɔ́ ì w̄eí wo. ⁶ Ine n̄a à kpa woo dasi naane n̄a do walii n̄a à nikā́ n̄je n̄n̄a, nɔ́ ì na n̄a n̄je a mɔ́. B̄ebei à jɔ́d. ⁷ Si anyii n̄ɣu, n̄ gbɔ́ ide ku fṱ́ gɔ́ má hai bi kuweeu í ni, ntɔ́i Aḱ́ Lafḗ ilu gbugbā́ fei, kiitie í tḗ í je ntɔ́.

*14:20 *dubu akā́ do cī́ mɛ́fa si yaasei ile ku wā́* Lambau í ne yaase gɔ́. Kusɔ́e í to kilo cī́ meeta (300).

†15:2 *mii iyí à gbeu* ide mii iyí à gbe í jɔ́ in̄a sinteu wa fā́a (cɔ́ Kuyei 13:14)

‡15:3 *Irii Moizi do ti Angudā́u* Ine gɔ́ n̄a si kuye n̄n̄a, à ya ni iri ikā́ ikā́ minjii. Ine gɔ́ n̄a mɔ́ à ya ni iri akā́i iyí wa fṱ́ bei Ilaaḱ́ í faaba wa na saabu Jesu Kirisi bei í tako í faaba in̄ei Izireli n̄a na saabu Moizi.

¶16:2 *mii iyí à gbeu* ide mii iyí à gbe í jɔ́ in̄a sinteu wa fā́a (cɔ́ Kuyei 13:14)

⁸Ŋɔi amaleka meesiau mɔ́ í níkǎ títɛɛ si inunu, nɔ́ inunu í ba gbugbǎ wa jo amane ŋa do inya gbǎae bei ina. ⁹Nɔ́ inya gbǎa nlau í jo amane ŋa, nɔ́ à waa bu Ilaaɔ́, ŋɔu iyi í ne yiiko si antai bɔ́ne ŋau. Amma à kɔ́ ku kpaasi idɔ́ a jirimae.

¹⁰Ŋɔi amaleka miusiau mɔ́ í níkǎ títɛɛ si antai kitǎi bommai ŋa buuu. Nɔ́ ilu í kuku si bommaeu. Nɔ́ ine ŋa à waa ŋɔ́ amɛ ŋɔa ŋa na ara kuro. ¹¹À waa bu Ilaaɔ́ na ara kuro do ngoli ŋɔa ŋa, amma à kɔ́ ku jɔ́ laalɔ́ ku ce ŋɔa.

¹²Ŋɔi amaleka meefasiau mɔ́ í níkǎ títɛɛ si ido nla iyi à ya kpe Efarata, nɔ́ í gbɛ mam mam ku mua amanlui nunui daakɔ́ ŋa kpǎa a kua. ¹³Nɔ́ ò ye inei inɔ́kɔ́ meeta gɔ́ ŋa à kpaasi ara ŋɔa bei kpɔ́ɔ, akǎ́ í fita wa hai si gelei akandamau, akǎ́ mɔ́ hai si gelei ŋɔa buuu, meetasiau mɔ́ hai si gelei walii ilu ibou. ¹⁴Inei inɔ́kɔ́ ŋauí à je mɔ́cɔ́i Seetam ŋa iyi à waa ce dobu dobu ŋa. Nɔ́ à waa bɔ́ bi amanlui andunya ŋa fei a tɔ́tɔ́ ŋa a ce igũ si aɔ́ nlai Ilaaɔ́ ilu gbugbǎ fei.

¹⁵Ŋɔi Jesu í ni, ò wa n naa ku zamba ŋe bei ile. Ilu inɔ́ didɔ́i ine iyi wa wɔ́ njoo, nɔ́ wa dasi jĩnɛɛ ŋa ku ba ku maà na ku dasi kpǎa bàsĩ ku na ku ye anyɔ́ si bantuma.

¹⁶Ŋɔi inei inɔ́kɔ́ ŋau à tɔ́tɔ́ amanlu ŋau fei bii gɔ́ iyi à ya kpe do feei Ebee Aamagedɔ́.

¹⁷Si anyii ŋɔu, amaleka meejesiau mɔ́ í níkǎ títɛɛ si fufu. Nɔ́ à gbɔ́ ide ku fɔ́ nla gɔ́ hai bi kitǎi bomma iyi í wa kpasɛ́i Ilaaɔ́u í ni, ide í tǎ. ¹⁸Ŋɔi ijĩ í ŋɔ́, nɔ́ à gbɔ́ iba ŋa do kulai ijĩ. Nɔ́ ile í yaya ntɔ́ ntɔ́. Ile kuyayau í caa. Dimie kù ce titǎ hai waati iyi à taka amane ŋa. ¹⁹Ilu nlau í kpɛ́ ikɔ́ meeta, nɔ́ ilui ile fei í cuku. Ilaaɔ́ kù gbɛje laalɔ́ ku cei inei Babilɔ́ni ŋa ilu nlau nɔ́ í nyisi ŋa idɔ́kɔ́ nlae. ²⁰Gungum kǎma kù wa be má, nɔ́ a kù waa ye iri kuta ŋa mɔ́ má. ²¹Ŋɔi kutai ijĩ nla nla ŋa à waa cuku si ine ŋa wa. Akǎe fei í

to kilo cijji. Nɔ́ à waa bu Ilaaɔ́ na bɔ́nei kutai ijĩu, domi bɔ́neu í caa.

Abo à ce sakara nla nla

17 Ŋɔi ine akǎi amaleka meeje ŋa iyi à waa mu fata meeje ŋau í sɔ́m í ni, naa wa, an nyisie bei Ilaaɔ́ á kiiti abo à ce sakara nla ihɛ́, ŋɔu iyi wa buba si antai inyi nlau. ²Abɔ́ à ce sakara nlau í dasi amanlui andunya ŋa sakara ku ce, nɔ́ inei andunya ŋa à waa too si daa nkɔ́ nkɔ́e hee í baa í sinda iri ŋɔa bei atɛ́ í ya sinda irii ine.

³Ŋɔi Hundei Ilaaɔ́ í naa sim nɔ́ amalekau í bɔ́dm gbabua. Bei, ò ye abo gɔ́ wa buba si antai inɔ́ai sako nkpa gɔ́. Inɔ́ai sakou í ne iri meeje do ngo meewa nɔ́ à kɔ́ si arae fei iri laalɔ́ ku yaako Ilaaɔ́ ŋa. ⁴Abou wa dasi nyau nkpa jjiida gɔ́ dimi iyi amanlu ŋa à ya dasi, nɔ́ wa dasi booda ŋa iyi à ce do wura do kuta ku ne fia gɔ́ ŋa do lege fũfũ bii fei. Wa mu kɔ́fui wura si awɔ́ si bii mii laalɔ́ do riisii sakara ku cee wa kɔ́. ⁵À kɔ́ iri gɔ́ si ikpɔ́e, yaasei iriui í je asii. Iriu wee, Babilɔ́ni ilu nla, iyei inaabo à ce sakarai andunya ŋa, do iyei daa bututu fei. ⁶Nɔ́ ò ye abou í mɔ́ njei woo dasi naane ŋa do ti ine ŋa iyi à kpa si na iyi í jɔ́ à je seedaí Jesu, nɔ́ irie í sinda bei atɛ́ í ya sinda irii ine.

Iyi ò yɔ́, ò biti ntɔ́ ntɔ́. ⁷Ŋɔi amalekau í sɔ́m í ni, na mii í ce ò waa biti. An sisie asiii abou do ti inɔ́ai sako iyi í ne iri meeje do ngo meewau. ⁸Inɔ́ai sako iyi ò yeu be í wee wo amma kù wee má nsei. Bii í kɔ́osi à fita wa hai si isa nla hai ne kɔ́u ku bɔ́ nfe ku ce. Inei andunya ŋa iyi Ilaaɔ́ kù kɔ́ iri ŋɔa si tiai kuwee hee ku maa taka andunya, aa biti bii à ye inɔ́ai sakou má, domi í tako í wee wo amma kù wee má nsei nɔ́ á na ku faata wa má.

⁹Ine ku bei ku gbɔ́ yaasei ideu, í ne bukaatai bisi iyi í ne laakai. Iri meeje ŋau, aŋai à je iri kuta meeje bii abou wa buba. ¹⁰Nɔ́ aŋai à nyi à je amanlu meeje

ɲau. Amanlu miu í cuku tā, ine akā í wɛɛ si nsei, nɔ ine akā mɔ kù to wa titā. Bii í na í to wa, kaa kpe. ¹¹ Nɔ ɲɔi sako iyi í wɛɛ wo nɔ kù wɛɛ nsei máu, ɲɲu takæ í je ilaalɔ mɛɛjɔsɪa, nɔ í je ine akāi amanlu mɛɛje ɲau nɔ wa bɔ nfe ku ce.

¹² Ngo mɛɛwa iyi ì yeu, aɲai à je amanlu mɛɛwa ɲa iyi a kù je bomma titā, amma aa ba yiiko a je bomma isɔ akā do ɲɔi sakou aɲɔ. ¹³ Aɲa mɛɛwau fei mií akāi à waa lele, nɔ aa na ɲɔi sakou gbugbā do yiiko ɲa. ¹⁴ Aa ce igū do Angudāu, amma Angudāu á je ɲa igū si na iyi í jò í je Lafɛi lafɛɛ ɲa nɔ í je Amanlui amanlu ɲa. Nɔ ilu naane ɲa iyi Ilaaɔ í kpe í cica, aɲaò Angudāu aa je igū aɲɔ.

¹⁵ Nɔ amalekau í sɔm má í ni, inyi iyi ì ye abo à ce sakarau wa buba si antæu be, ɲɲui í je ine nkɔɔ iyi wa naa hai ile ikā ikā nɔ à waa fɔ fee ikā ikā. ¹⁶ Ngo mɛɛwa iyi ì yeu be do ɲɔi sakou, aa cé abo à ce sakarau. Aa so mií iyi í ne fei nɔ a jò basí. Aa ɲɔ ɲɔæ nɔ a joo ina mam mam. ¹⁷ Aa ce bæbei si na iyi í jò Ilaaɔ í jò à ce idɔɔbie. Bæbei à ce anu akā ku ba a so yiikoi amanlu ɲa a na ɲɔi sakou. Aa maa jirima ɲɔi sakoui hee ideí Ilaaɔ koo ceò.

¹⁸ Abo iyi ì yeu, ɲɲui í je ilu nla iyi í ne gbugbā si amanlui ile fei.

Kucukui Babilɔni ilu nla

18 Si anyii ɲɲu ì ye amaleka mmu gɔ wa kita wa hai lele. Í ne yiiko nla nla, nɔ amboee wa daana bari bari wa má inya si andunya fei. ² Í dɔ anu í ni, Babilɔni ilu nla, í cuku, í cuku. Nsei í baa í je bii ku wai zii ɲa do bii ku manjii inei inɔɔko baa yooma fei. Yei laalɔ do yei sãmi fei í wa be. ³ À jò iluu í cuku si na iyi í jò dimi fei í dasi sakarae ku ce. Sakaraeui í ye bei atɛ iyi wa cɪ ɲa iju. Í dasi amanlui andunya ɲa sakara ku ce do ɲɲu takæ aɲɔ, nɔ woo nya sãai andunya ɲa à ce fia na amani nlaeu.

⁴ ɲɔi ì gɔɔ ide ku fɔ gɔ má hai lele í ni, ɲɲe inem ɲa, í fita wa hai inɔ iluu, ku ba í maà na í ne ikpɛ si dulum dɛɛ nɔ bɔne ɲa iyi á baa ku maà ba ɲe, ⁵ domi dulum dɛɛu í kã hee lele, nɔ Ilaaɔ kù gbeje laalɔ ɲa iyi í ce. ⁶ Bei í cea ine ɲa, í sãa bæbe ise gbeeji. Wahala iyi í dasi ine ɲa í sãa iko minji. ⁷ Zaka bei í so araɛ lele í wɛɛ do inɔ didɔ si amani nlae, ɲɲe mɔ í nyisie ijuukpā do inɔ ku fɔ zaka bæbe ɲa. Wa ni si idæ, ì wa n buba bei amanlu, n kù je jaaɔ. Bæbe mɔi n kaa n ye inɔ ku fɔ pai. ⁸ Na ɲɲu, bɔne ikā ikā á baa si aɲɔ akā. Bɔne ɲau wee, bɔɔ do inɔ kufɔi iku do ari. ɲɲu takæ á joi mam mam, domi Aɔ Lafɛɛ iyi í kiitie í je ilu gbugbā.

⁹ Amanlui andunya ɲa iyi à ce daa nkɔɔ nkɔɔ do abo à ce sakarau fei nɔ à kpɛ amani nlaeu, aa na a kpata, aa cã buubuu na irie si waati iyi aa ye cuai ina iyi wa joo. ¹⁰ Aa leekí a jìdɛ si na iyi í jò à waa ce ɲɔi ijuukpā iyi í baa, nɔ aa ni, waiyooi, waiyooi, Babilɔni ilu nla ilu gbugbā, si isɔ akāi kiiti í jee.

¹¹ Woo nya sãai andunya ɲa aa kpata do inɔ ku fɔ na irie, si na iyi í jò ine gɔ kù waa ra iwò ɲa má ¹² iyi í je wura do isɔ fufū, do kuta jiida ku ne fia ɲa, do lege fufū ɲa, do aɔ fufū kù ne fia gɔ do aɔ iyi í je ti ilaalɔ do aɔ iyi à ya ceò maɲgò bɔnsue do aɔ nkpa jiida. Ine gɔ kù waa ra jii ku ne inunu jiida ilu fia má, do dimii mií ikā ikā iyi à ce do inyii jua walakɔ do jii jiida wala do isɔ nkpa wala do isɔ wala do kuta fufū. ¹³ A kù waa ra fufui anyii jii iyi à ya kpe kaneli, do nyauí ayɛ do tulare do ikpo ku dɔ inunu iyi à ya kpe miru do ikpo dimi mmu gɔ má, do vɛɛ do ikpo do iyafū do bilee, do ketɛ ɲa do angudā ɲa, do acɪ do sarɛti ɲa ɲa, do aru ɲa. ¹⁴ Nɔ woo nya sãa ɲau à sɔ iluu à ni, mií jiida iyi ì bi ku je titeɛ fei wo í lɔɛ, nɔ amanie do mií ku sãae fei í nyɔɛ, amanɛ kaa yɔɔ má pai.

¹⁵ Woo nya sãa ɲau, aɲa iyi à ce fia do saabui iluu aa leekí ku jì, aa maa

kpata, a maa weewea na njoɪ ijuukpā iyi í baau, ¹⁶aa maa ni, waiyooi, irei ì gbɔ bōne iyi í ba ilu nlaui ihē. Iluu í tako í yei bei abo iyi í ya we aco fūfū ku ne fia gɔ, do aco nkpa jiida do aco iyi í je ti ilaalu, nɔ í ya dasi wura si arae do kuta jiida ku ne fia ŋa, do lege fūfū ŋa. ¹⁷Nɔ si iso akā amaniē fei í ce nfe.

Woo mu akɔi inyi ŋau fei do woo ce icee ŋa do ine ŋa iyi à wa inɔ akɔi inyi ŋau fei hee do ine ŋa iyi à waa ba ije si inyi dūdūu, à leekī à jìdɛ, ¹⁸à waa dɔ anu iyi à ye cuai kujoi iluu à waa ni, ilu nla gɔ kù wee bei iluu ihē má. ¹⁹À waa kosi iri nŋa sāa à waa nyisid inɔ ku fɔ nŋa. À waa kpata à dɔ anu à waa ni, waiyooi, irei ì gbɔ bōne iyi í ba ilu nlaui ihē. Do saabui amaniēi ilu akɔi inyi ŋa fei à ceɔ fia. Nɔ si iso akā, fei ndeē í kpɔɔ bomma.

²⁰Ŋe inei lele ŋa, i jò inɔ nŋe ku dɔ. Ŋe woo dasi naane ŋa mɔ do woo be ŋa do walii ŋa, i jò inɔ nŋe ku dɔ, si na iyi í jò Ilaaɔ í kiiti iluu í sá nŋe gbese.

²¹Ŋɔi amaleka ilu gbugbā gɔ í so kuta nla bei alɔ gɔ í nyɔɔ si inyi dūdūu í ni, beebe moi aa keke Babilɔni ilu nlaui do gbugbā nɔ a kaa yɔɔ má pai. ²²A kaa gɔ anu ku dɔi mɔɔɔ má bi titē do woo kɔ iri ŋau do gaasia ŋau do woo fā kākākākī ŋau. A kaa ba woo ce icei awɔ dimi ikā ikā má, a kaa gɔ ibai alɔ iyi wa lɔɔ má. ²³A kaa ye inya kumái fitila be má, a kaa nɔ a gɔ gelei abo titɔ do mɔkɔ titɔ. Woo nya sīae ŋai à ne gbugbā à re wo si andunyau ihē fei, nɔ ì dī ijui inei ileu ihē fei do dobu dobuē.

²⁴À nyisi ilui Babilɔni ijuukpā si na iyi í jò à ye sie njei walii ŋa do ti woo dasi naane ŋa do njei ine ŋa iyi à kpa si andunyau ihē fei.

19 Si anyii nŋu, ò gbɔ ide ku fɔ gɔ bei anu ku dɔi zamaa ikpa lelei Aɔ í ni, ka saabu Ilaaɔ Lafēe nwa, nŋui í faaba wa, í nɔ í ne amboe do gbugbā. ²Kiitie í je ntɔ, nɔ í te, domi í kiiti abo à

ce sakara iyi í beje andunya fei do daa bututue, nɔ í nyisie bōne si na iyi í jò í nikā njei woo ce icee ŋa. ³Nɔ à dɔ anu má à waa ni, ka saabu Ilaaɔ Lafēe nwa. Cuai ilu nlaui á maa bɔ lelei hee do ajo fei. ⁴Ŋɔi ine ngbo kɔnfia do mee ŋau do ilu hunde mee ŋau à seebata si wajui Ilaaɔ, nŋu iyi wa buba si kitāi bommau à tɔɔe à waa ni, ami, ka saabu Ilaaɔ Lafēe nwa.

Jingau abɔdɔi Angudāu

⁵Waati beebēi à gbɔ ide ku fɔ gɔ hai ikpa bi kitāi bommau í ni, i saabu Ilaaɔ Lafēe nwa, inŋe woo ce icee ŋa fei, inŋe iyi ì waa ce njoē, keeked nla. ⁶Nɔ ò gbɔ ide ku fɔ gɔ bei imui zamaa. Aa ni bei iri cuui inyi nla gɔi walakɔ bei kulai ijì. Ide ku fɔu í ni, ka saabu Ilaaɔ, domi Ilaaɔ Lafēe nwa ilu gbugbā fei í je bomma. ⁷I jò ka nyaanyi, ka weeɔ inɔ didɔ. I jò ka saabu amboe domi abɔdɔi Angudāu í to wa, mudēe takae mɔ í tā sɔɔlu. ⁸À jò í dasi nyau fūfū wau wau ku ne beere iyi í má. Nyau ku ne beereui í je kookoosu jiidai woo dasi naane ŋa.

⁹Ŋɔi amalekau í sɔm í ni, kɔ iyi ihē. Ilu inɔ didɔ ŋai ine ŋa iyi à kpe ku je bi ku ce abɔdɔi Angudāu. Nɔ í sɔm má í ni, ideu ide ku fɔi Ilaaɔ takaei.

¹⁰Ŋɔi ò seebata ku ba n tɔɔe, amma í ni, maà ce beebe. Amu mɔ woo ce icei bei awɔ do bei kpaasie ŋa iyi à waa mu ide ntɔ iyi Jesu í nyisi wau. Tɔɔ Ilaaɔ.

Ide ntɔ iyi Jesu í nyisi wau nŋui í je icui idei walii fei.

Masa ilu acī fūfū

¹¹Si anyii nŋu, ò ye lelei Aɔ í cī nɔ acī fūfū gɔ í faata wa. Ine iyi wa gūui à ya kpe ilu naane do ilu ntɔ. Si ntɔi í ya kiiti, beebe moi í ya ceɔ igū. ¹²Ijue í yei bei amei ina, nɔ wa dasi fulai bomma nkɔ si irie. Nɔ à kɔ iri gɔ sie iyi ine gɔ kù mà bii kù je nŋu akā. ¹³Wa dasi ibɔ gɔ iyi à mù do nje. Iriei Idei Ilaaɔ. ¹⁴Woo ce

igūi lele ŋa à gū acī fūfū ŋa à waa tooe nɔ à waa dasi jaae fūfū ku ne beere iyi í má wau wau. ¹⁵Taakuba didō gɔ wa fita wa hai si gelee iyi á jeð dimii andunya ŋa igū. Si anyie nɔ ku gbā ŋa do goloí isɔ nɔ ku fō inyii isoi jīi ndii rezēe. Iyi be wa nyisi idɔkɔ nlaí Ilaaḱ ilu gbugbā fei iyi á naa si ineí andunya ŋa. ¹⁶Si ibɔe do si itāe à kɔ irie à ni, Amanlui amanlu ŋa do Lafēi lafēe ŋa.

¹⁷Nɔ ñ ye amaleka gɔ ma wa leekī si inunu. Nɔ í dō anu wa kpe yei ŋa iyi à waa fo hee lelei Aḱ fei wa ni, i naa í tɔtɔ í je jingau nlaí Ilaaḱ ŋa. ¹⁸I naa í je ŋjai arai ilaalu ŋa do ti ine ngboi sooge ŋa do ti woo ce igū ŋa, do ti acī ŋa do masa ŋja ŋa, do ŋjai ine fei, hai aru hee do ine ŋa iyi à ne ara ŋja, keekèd nla.

¹⁹Ŋɔi ñ ye ŋjai sakou do amanlui andunya ŋa do woo ce igū ŋja ŋa, aŋa fei à tɔtɔ ku ba a ce igū do ine iyi wa gū acīu do woo ce igūe ŋa. ²⁰Ŋɔi masau do woo ce igūe ŋa à mu ŋjai sakou do walii ilu ibou aɔ, ŋju iyi wa ce dobu dobu si wajui ŋjai sakou wo. Do dobu dobuui í dī ijui ine ŋa iyi à tako à ne nyindai ŋjai sakou nɔ à tɔ mii iyi à gbeu. À sɔsi aŋa minji fei si ina nla iyi wa jo do fainwítaw njaawe. ²¹Nɔ masau í kpa woo ce igū ŋja ŋa do taakuba iyi wa fita wa hai si gelee. Nɔ yei fei í je ŋja ŋja í yo.

Adō dubu

20 Si anyii ŋju, ñ ye amaleka gɔ má wa kita wa hai lelei Aḱ, wa mu kileei isa hai ne kɔɔu do sese nla gɔ. ²Ŋɔi í bata akandama, njo iyi í wēe hai tako tako, iyi í je mbirisi do Seetam, nɔ í dūu do seseu hee adō dubu. ³Nɔ í tale sie inɔ isa nlaui í sɔkɔ sie nɔ í ce nyinda ku ba ku maà dī ijui dimii ineí andunya ŋa má hee adō dubuu koo tāð. Si anyie à ne a cūu nɔ a fūu si waati keeke má.

⁴Ŋɔi ñ ye kitāi bomma gɔ ŋa nɔ ine ŋa à waa buba si. À na ine ŋa iyi à waa buba si ŋau yiiko a kiiti ine ŋa. Nɔ ñ ye ine ŋa iyi à bu iri ŋja na ideí Ilaaḱ do si na iyi í jò à je seedai Jesu. Aŋai a kù tɔ ŋjai sakou hee má je mii iyi à gbeu, nɔ a kù je aŋa a ne nyindae si ikpo ŋja wala si awɔ ŋja. À dede hai si bale nɔ à je bomma do Kirisi aɔ adō dubu. ⁵Iyi bei í je kudede sintei iku ŋa. Amma iku ŋa iyi à gbe a kù dede hai si bale, í gbe hee adō dubuu koo kōð. ⁶Ilu inɔ didō ŋai ine ŋa iyi à wa si kudede sinteu. Aŋai à nya ikā na irii Ilaaḱ. Iku minjisiau kù ne gbugbā si ŋa má, amma aa maa je woo weei Ilaaḱ ŋa do ti Kirisi, nɔ aa je bomma do ŋju adō dubu.

À je Seetam igū

⁷Bii adō dubuu í kō aa jò Seetam hai si piisōe. ⁸Nɔ á fita koo dī ijui dimii ineí andunya ŋa fei, waatɔ Gɔgu do Magɔgu ⁸, nɔ ku tɔtɔ ŋa a ce igū. Aa kpɔ bei sāai acīi ido. ⁹Aŋai à dede wa hai ilē fei à naa à kaako gbodoi woo dasi naane ŋa do ilu iyi Ilaaḱ í biu. Amma ina í naa hai lele, nɔ aŋa fei à jo. ¹⁰Ŋɔi à so Seetam, ŋju iyi í dī ijui ine ŋau, à sɔsi ina nla iyi wa jo do fainwítaw, tengi bii à dasi ŋjai sakou do walii ilu ibou wo. Bei aa ye ijuukpā nla nla dasāð idū hee do aɔ fei.

Kiitii ankāanyi

¹¹Si anyii ŋju, ŋɔi ñ ye kitāi bomma nla fūfū gɔ do ine iyi wa buba si antae. Nɔ ilē do lele à sa hai wajue, nɔ a kù ye gɔgɔ ŋja gɔ má. ¹²Ŋɔi ñ ye iku ŋa, keekèd nla, à waa leekī si wajui kitāi bommau. Nɔ à cī tia ŋa do tia gɔ iyi à ya ni tiai kuwēe. À kiiti iku ŋa si bei kookoosu ŋja iyi à kɔ si tia ŋau í to. ¹³Waati beɛbei tenku í sindo iku ŋa iyi

§20:8 Gɔgu do Magɔgu Ezekieli 38 do 39 í fɔ ideí Gɔgu do Magɔgu. Si afeu be, Gɔguu ilaalui, Magɔgu mɔ ilēi.

à wa inɛ wa, nɔ iku do bi ku wai iku
 ɲa à sindo iku ɲa ɲa iyi à waa mu wo.
 Aɲa fei à baa si kuwɛ nɔ à kiiti ɲa si bei
 kookoosu ɲa í to. ¹⁴ Ɔɲi à so iku do bi
 ku wai iku ɲau à dasi ina nlaui. Ina nlaui
 í je iku minjisia. ¹⁵ Ine baa yooma iyi a
 kù kɔ irie si tiai kuwɛu à soo à dasi ina
 nlaui.

Lele titō do ile titō

21 Si anyii ɲu, ñ ye lele titō do ile
 titō. Lele nwo do ile nwo ɲau a
 kù wɛe má. Tenku mɔ kù wɛe má. ² Nɔ ñ
 ye ilu kumá iyi í je Zeruzalemu titō í kita
 wa hai lelei Aō. Í tã sɔɔlu bei abo titō iyi
 wa bɔ mɔkɔɛ ku ko. ³ Nɔ ñ gbɔ ide ku fɔ
 nla gɔ hai bi kitāi bommau í ni, nsei bi
 kuwai Ilaaō í wɛe do amane ɲa. Ilaaō á
 maa wɛe do aɲa, nɔ aa je inɛɛ ɲa. Ilaaō
 takae á wa si anini ɲa. ⁴ Á gbā cikāaju
 ɲa ɲa fei. Iku do inɔ ku fɔɛ do kukpata
 do ara ku ro kaa wɛe má, domi mii ndii
 tako ɲau fei í lɔ.

⁵ Waati beɛbei inɛ iyi wa buba si kitāi
 bommau í ni, wɛe ñ ce mii fei titō. Nɔ í
 sɔm í ni, kɔ iyi ihɛ domi idem ide ntɔi, nɔ
 í ne naane. ⁶ Nɔ í sɔm má í ni, fei ndɛɛ í
 tã. Inɛ kāmá kù takom nɔ inɛ kāmá kaa
 naa do anyim. Amui ñ je sintei mii fei do
 iri ku kpaɛ. Inɛ iyi agbe wa kpa fei an jò
 ku mɔ inyii isō hai ne fia ku sã. Nɔ inɛ
 iyi í mɔ inyiui fei á maa wɛɛi. ⁷ Inɛ iyi í
 je igū aa naa mii ɲau be, nɔ an je Ilaaō
 Baabaɛ, nɔ ɲu mɔ ku je amam. ⁸ Amma
 inɛ ɲa iyi à mɔngɔ do hai dasi naane ɲa
 do woo ce laalɔ ɲa do woo kpa inɛ ɲa do
 woo ce sakara ɲa, do woo ce dobu dobu
 ɲa do woo tɔɔ iwɛ ɲa do woo sɔ ibo ɲa
 fei aa ba ikpɛ ɲa si ina nla iyi wa jo do
 fainwitau. Iyi bei í je iku minjisiaui.

Zeruzalemu titō

⁹ Ɔɲi amaleka mɛɛje ɲa iyi à tako à
 waa mu fata mɛɛje ɲa si bii bōne mɛɛje í
 wa siu, ine akā ɲa í naa í sɔm í ni, naa
 wa n nyisie abo titō iyi Angudāu í so.
¹⁰ Hundei Ilaaō í naa sim nɔ amalekau
 í bɔɔm si antai iri kuta nla gɔ. Í ny-
 isim Zeruzalemu, ilu kumá iyi wa kita
 wa hai lelei Aōu. ¹¹ Wa daana do am-
 boei Ilaaō bei kuta kusia jiiida ku ne fia
 gɔ iyi à ya kpe zasipu, iyi í má bei digi.
¹² Nɔ bindi nla ku gboka gɔ í kaakoɛ. Í ne
 ande maateɛji, nɔ amaleka maateɛji gɔ
 ɲa à waa degbe andɛ koofa ɲau. Si andɛ
 koofa ɲau à kɔ irii dimi maateɛjii inɛi
 Izireli ɲau. ¹³ Gonta mɛɛi bindiu fei í ne
 ande mɛɛta mɛɛta. Andɛ mɛɛta í wa ikpa
 nunui alɛ, mɛɛta mɔ í wa ikpa nunui
 daakɔ, nɔ mɛɛta mɛɛta í wa cingaa do
 cingaa. ¹⁴ À nyo icui bindii iluui do kuta
 maateɛji. Si antaei à kɔ irii woo be ma-
 teɛjii Angudāu.

¹⁵ Amaleka iyi wa bam ide ku fɔu,
 wa mu goloí wura iyi í je mii ku wā ku
 ba ku wāɔ iluu do koofae ɲa do bindie.
¹⁶ Gontai iluu fei wa mungai, kucie do
 kusɛ fei akāi. Amalekau í wāa do golo
 ku wāɛ. Nɔ kusɛ í ce dubu maateɛji
 (12.000) si yaasei ile ku wā **. Beɛbe
 mɔi kucie do kugbokae. ¹⁷ Amalekau í
 wā bindiu nɔ sisimae í ce agbāawɔ cɔɔ
 do ciiji do mɛɛ (144). Í wāa do yaase
 bei amane ɲa mɔ à ya ce. ¹⁸ À ma
 bindiui do dimii kuta ku ne fia gɔ iyi à
 ya kpe zasipu nɔ à ma iluu takaei do
 wura alala iyi í má bei digi. ¹⁹ À nyo
 icui bindiui à ce boodaɛ do kuta kusia
 ku ne fia gɔ ɲa dimi ikā ikā, í ne ila
 ikā ikā. Kuta sinteui à ya kpe zasipu,
 minjisiaɛ mɔ safira, mɛɛtasiaɛ agati,
 mɛɛsiaɛ emerodu, ²⁰ miusiaɛ saadonisi,
 mɛɛfasiaɛ saadɔni, mɛɛjesiaɛ kisoliti,

**21:16 *dubu maateɛji si yaasei ile ku wā* Lambau í ne yaase gɔ. Kusɛ í to kilo
 dubu minji do cɔɔ minji (2.200).

meejsiasie berili, meesāsiasie topazi, meewasiasie kisopazi, maatakāsiasie zasenti, maateejisiasie ametisi. ²¹ Nɔ à ce gamboi lege maateejii. Gambo akā fei à cooi do lege fūfū akā ku ne fia. Nɔ à ce kpāai iluu do wura alala iyi í má bei digi.

²² N kù ye bi kuwai Ilaaṣ si iluu si na iyi í jḡ Aṣ Lafēe ilu gbugbā fei do Angudāu, à wai bii fei. ²³ Iluu kù ne bukaatai inunu walakɔ cukpa iyi á máa inya, domi amboei Ilaaṣ wa má inya sie, nɔ Angudāu í je fitilae. ²⁴ Dimii ile fei á maa ne si inya kumáe, nɔ amanlui ile na fei aa naaḡ amani nḡa wa be. ²⁵ Koofai iluu á maa cīi waati kāmā fei, domi idū kaa dū be má pai. ²⁶ Aa naaḡ amanii ile fei wa do beereɛ si iluu. ²⁷ Amma mii ri-isi kāmā kaa lɔ be. Beɛbe mɔi ine iyi wa ce laalɔ do woo sɔ ibo a kaa lɔ be pai. Ine na iyi aa lɔ be, aḡai à je ine na iyi à kɔ iri nḡa si tiai Angudāu iyi í je tiai kuweɛ.

22 Si anyii nḡu, amalekau í nyisim inyii ido iyi í ya na ine na kuweɛ. Inyiu wa daana bei digi nɔ wa cā wa hai si kitāi bommai Ilaaṣ do Angudāu. ² Wa cā si aninii kpāai iluu. Jīi ndii kuweɛ wa leekí si ice do icei idou. Í ya so tuuba maateejii si adṣ akā, gbakā akā si cukpa baa yooma fei. Á ya ce iwɔ do wuai jīi nɔu a faabaḡ dimii andunya fei. ³ Ilaaṣ kaa ceekpe ine gɔ má.

Kitāi bommai Ilaaṣ do ti Angudāu í wa be, nɔ woo ce icei Ilaaṣ nḡu aa maa tɔɔe. ⁴ Aa ye wajue, nɔ á kɔ irie si ikpo nḡa. ⁵ Idū kaa ya dū be. A kaa ne bukaatai inya kumái fitila walakɔ ti inunu, domi Aṣ Lafēe í je inya kumá nḡa. Aa nɔ a je bomma hee do aḡo fei.

Kubaai Jesu

⁶ Nḡi amalekau í sṓm í ni, ideu ihē ide ntɔi, í nɔ í ne naane. Aṣ Lafēe, nḡu iyi í gbā walii nḡu, í be amalekae wa bi woo ce iceɛ na ku sṓ nḡa mii iyi á ce bii í kṓsi.

⁷ Nḡi Jesu í ni, wee, an nyi wa kaa kpe. Ilu inɔ didṣi ine iyi wa jirima ide iyi à ce waliie si tiau ihē.

⁸ Amu Zāa n̄ gbɔ ideu ihē, nɔ n̄ ye mii nḡu. Iyi n̄ gbɔɔ nɔ n̄ yɔɔ n̄ tā, nḡi n̄ seebata si wajui amaleka iyi í nyisim fei ndeɛu ku ba n̄ tɔɔe. ⁹ Amma í sṓm í ni, maḡ ce beɛbe. Amu mɔ woo ce icei bei awɔ do bei walii kpaasie nḡa do bei ine nḡa iyi à waa jirima idei tiau ihē fei. Tɔɔ Ilaaṣ. ¹⁰ Nḡi í ni má, maḡ ti í singaa ine nḡa ide walii iyi à kɔ si tiau ihē domi waati í maai wa ku ce. ¹¹ Ine iyi wa ce laalɔ ku hanya ku maa ce laalɔe, ine mɔ iyi wa ce daa sāmii ku hanya ku maa ce daa sāmie. Ine mɔ iyi wa ce jiida ku hanya ku maa ce jiidae, ine mɔ iyi í je ine kuma ku jḡ ku má ku maa koo.

¹² Jesu í ni, wee n̄ kaa n̄ kpete n̄ nyi wa. An naaḡ riba wa n̄ sṓaḡ ine fei si bei iceɛ í to. ¹³ Amui n̄ je iriḡ ise. Ine kāmā kù takom nɔ ine kāmā kaa naa do anyim. Amui n̄ je sintei mii fei do iri ku kpaɛ.

¹⁴ Ilu inɔ didṣ nḡi ine nḡa iyi kuweɛ nḡa í má bei nyau iyi à fɔ sāa sāa, ku ba a ba kpāa a je isoi jīi ndii kuweɛu nɔ a lɔ inɔ iluu hai do andeɛ. ¹⁵ Amma woo ce laalɔ nḡa anyii iluui aa wa do woo ce dobu dobu nḡa do woo ce sakara nḡa do woo kpa ine nḡa do woo tɔɔ iwē nḡa do ine nḡa iyi à bi ibo nɔ à ya maa sɔ ibou fei.

¹⁶ Amu Jesu, amui n̄ be nḡe amalekam wa ku sṓ igbei inem nḡa fei ideu ihē. Amui n̄ je tɔkui Davidi, nɔ n̄ je andaiyai ameejuuma iyi wa má inya.

¹⁷ Hundei Ilaaṣ do abo titṣ à fɔ à waa ni, naa wa, Lafēe Jesu.

Ine iyi wa gbɔ ideu fei nḡu mɔ ku ni ku naa wa.

Ine iyi agbe wa kpa ku naa wa, ine mɔ iyi í bi inyi iyi í ya na ine nḡa kuweɛ ku naa ku gba, kù ne ku sṓ.

Iri ku kpai ide

¹⁸ Amu Zāa, ide iyi ñ wa n sō inē baa yooma iyi wa gbɔ ideɪ tiai waliuu ihē wee, bii inē gɔ í kōsɪ ide gɔ si antai iyi à kɔ si tiau ihē, Ilaaō á kōsɪ ijuukpāi lafēe do bōne ŋa iyi à kɔ si tiau. ¹⁹ Bēebe mɔi inē iyi í kaye ide gɔ hai si tiai ideɪ waliuu ihē, Ilaaō á kò lafēe ikpēi isoi jii

ndii kuwēe do ilu kumá iyi à sisi yaasee si tiau ihē.

²⁰ Jesu, ŋɔ iyi í fɔ ideu ihē fei í jilɔɔ do naane, í ni, bēebei an nyi wa kaa kpē.

Nɔ amu Zāa ñ je ñ ni, ami, naa wa Lafēe Jesu.

²¹ Didōi Lafēe Jesu ku wēe do inē ŋa fei. Ami.